ORIGINUM ECCLESIASTICARUM,

TOMI PRIORIS, PARS POSTERIOR.

De Vita & Actis JESU CHRISTI, ΘΕΑΝΘΡΩΠΟΥ.

Collectore
RICHARDO MONTACUTIO.

LONDINI,
Typis R. O. & E. P. Prostant apud HENRICUM SEILE, ad Caput TYGRIDIS, in Fleetstreet.
M. DC. XXXIX.

ORIGINUM ECCLESIASTICARUM,

TOMI PRIORIS, PARS POSTERIOR.

De Vita & Actis JESU CHRISTI, ΘΕΑΝΘΡΩ'ΠΟΥ.

ANNO Tricesimo vitæ Servatoris, secundum initam à nobis rationem, ad finem vergente, cum Johannes Zachariæ filius, Baptista, maximo concursu multitudinis, & cum nominis sui claritudine, annum jam integrum baptizandi suo munere fungeretur, & Pœnitentiam, tàm vitâ quàm voce, prædicasset: discipulos non paucos, tanquam *magister in Israël* collegisset, factum est ut ad eum, Hierosolymis Legationem destinarent Judæi, dicentes, *Tu quis es?* Erant autem Legati, Sectâ Pharisæi, ait Evangelista: hoc est, de doctissimis & rigidissimis Judæorum *magistris*: conditione vitæ, & ortu generis Levitæ, & Sacerdotes, Divinis rebus assueti: qui illum, de Doctrinâ, & Ministerio exercito convenirent: & de potestate, assumptâ vel arrogatâ, scholam apud populum aperiendi Isti autem Principes & Sacerdotes, qui vocantur, non erant alii, vel aliundè, quàm de communi concilio Synedrii missi, & non privatâ alicujus, Caïphæ putà, Annæ vel cujuscunque alterius τῶν ἐν τέλει authoritate. Ad Concilium

Legatio Judæorum ad Baptistam.

B enim

enim illud spectabat, de Lege respondere: de Doctrinâ cognoscere: de Prophetâ statuere: in eum finem, Ne, in cultum patrium, & religionis avitæ statum, subintroduceretur Novitas, aut Alteratio: Et hanc ego caussam Legationis Decretæ atque expeditæ, potius arbitror fuisse, quàm illud, quod opinabatur Chrysostomus, nempè ut baptistam inducerent, ad se gerendum pro Messiâ, tantâ nominis & famæ celebritate cognitum & illustrem per Judæam.

Ejus caussa.

2 *Quæstio prima proposita.*

Nam quid si interrogaverint, an Messias esset? Videtur enim illa imprimis Quæstio proposita per Pharisæos, è Responso, quod primo loco adhibuit Baptista: *Confessus est enim, & non negavit, & dixit, Non sum ego Christus:* Invaluerat enim opinio, per illa tempora passim apud Judæos, appropinquare *Plenitudinem* illam quam vocabant, *Temporis*, in quo, secundum Promissiones Patribus factas, Deus, *Redimendo visitaret* populum suum: atque ideò expressè, aliquandò, de quibusdam legitur, in Evangeliis relatum, *Expectasse*, illos, *Redemptionem Israelis.* Ab hac profecti, quod videtur, persuasione, sciscitantur, Nunquid Messiam se profiteretur. Illo inficiante, nec admittente titulum, pergunt porrò, & de Messiæ prædicto anteambulone Eliâ interrogant, *Quid ergo: an Elias es Tu?* Nam venturum illum πρόδρομον Messiæ, expectabant, Math. enim 17. legitur, *Quomodo dicunt Scribæ, quod Eliam oportet primò venire?* Et hoc quidem rectè, & secundum veritatem opinabantur, vel Christo Domino suffragatore. Et prædixerat sic venturum Eliam Propheta. Nam Malach. 4. legebatur, *Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam antequam veniat dies Domini.* Illud verò videtur in eadem interrogatione absurdum, quod sciscitantur, de Eliâ Prophetâ Thesbitâ, cum probè scirent natum Baptistam de Zachariâ, Sacerdote, de vice Abiah, in montanis Judæ. Cui dubio, rectè satisfactum, meo animo, quicquid aliqui obstrepant, per Jansenium: Loquutos, nempè, *è propriis*, Pharisæos? Quippe qui credebant impiè, μετεμψύχωσιν, sive Transanimationem, quod nos in Apparatu declaravimus: atque ita, putavisse Eliæ animam transfusam in Baptistam. Atque ex hac ipsâ disciplinâ dicebat Herodes Tetrarcha: *Hic est Iohannes, quem ego decollavi.* Et ad hanc impiam illorum opinionem respiciens Baptista, ait, *Se non esse Eliam:* qui tamen Elias erat: & se Eliam esse, agnoscebat: hoc est *spiritu* Eliam & *Ministerio*, non autem *Re* vel *Transfusione.*

De Messia.

2a de Elia.

3 *3a de Propheta.*

Depulsi ab opinione, de Messiâ & Eliâ, ad aliam confugiunt interrogationem, de Propheta, & quærunt, *Num Propheta es Tu?* Negat autem Baptista, respondendo, *Non.* quod mirum est: cum de nuper nato vaticinetur pater Zacharias, *Et Tu puer, Propheta Altissimi vocaberis.* Cum de illo, fungente ministerio suo pronunciet Veritas, Prophetam fuisse, & *plus quam* Prophetam. An Johannes negaverit, quod affirmat Christus? Absit. Non ita colliduntur inter se, θεόπνευστοι, & θεοφορούμενοι. Sed error est Interpretis Latini,

Latini, qui in transferendo, perperam omisit Articulum illum δεικτικὸν, ὁ, quem in Græco adhibebat Evangelista. ὁ προφήτης εἶ σύ; *Num Tu es, ille Propheta?* Signanter, & κατ᾽ ἐξοχὴν, *Ille.* Sed legit interpres & vertit, Προφήτης εἶ σύ; Num Propheta es Tu? Quem lapsum & errorem in suo interprete manifestum, ut tueatur, quid non comminiscitur, sursum vertit se, & deorsum καὶ ἄνω, καὶ κάτω στρέφει, Barradius? Antiqui patres, & interpretes, rectè sentiebant, Quæstionem hic propositam per Legatos, de illo & non quocunque, Prophetâ ἀπολελυμένως, indefinitè, quem venturum aliquando Moyses prædicebat, Deuter. 18. *Prophetam suscitabit vobis Deus, de medio fratrum vestrorum: illum audietis.* Οὗτος δὲ ἦν ὁ Χριστός. διά τοι τοῦτο, οὐ λέγουσι, Προφήτης εἶ σύ; ἤτοι, τῶν πολλῶν ἕνα αἰνιττόμενοι. ἀλλὰ, μετὰ τοῦ ἄρθρου, ὁ Προφήτης εἶ σύ; Ἐκεῖνος, φησὶν, ὁ παρὰ Μωϋσέως προανακηρυχθείς. διὰ δὲ τοῦτο, καὶ οὗτος ἠρνήσατο. οὐ, τὸ Προφήτης εἶναι, ἀλλὰ τὸ, Ἐκεῖνος ὁ Προφήτης. Erat iste Christus. Quocirca non aiunt, Es Tu Propheta? sed cum articulo, ille Propheta, qui per Mosen prædicebatur. Ideo ille negavit: non negans se Prophetam, sed illum Prophetam. Quemadmodum disserit Chrysostomus, quem sequuntur Cyrillus, Theophylactus, alii, quem præcesserunt paria docentes, Origines, Eusebius, alii. Nec satisfacit argutia Augustini, Qui, propterea quod Johannes erat plus quàm Propheta, ideò non fuisse Prophetam, commentatur. Quasi Dominus Christus, qui plus quàm Prophetam pronunciabat, non disertè prius affirmarit, fuisse Prophetam. Quasi fieri posset, ut is qui est plus quàm Propheta, non item esset & Propheta. Omne enim *majus*, includit *minus*. Quocirca, rectè verterunt nostri interpretes, *Art thou that Prophet?* contra sententiam Augustini, Chemnitii, & Pontificiorum.

Illo, non quocunque.

Argutia Augustini rejicitur.

Instant Legati, *Quis ergo es?* Enarra nobis, Quis, Qualis, unde sis: ut responsum demus iis, qui miserunt Nos. Satis humaniter: ac etiam pro *officio*. Quocircà respondet statim, & Quæstioni satisfacit: nec in eos, iterum, tanquam in *Viperarum generationem*, acerbiùs invehitur: ne tùm, cum objicerent, *Cur igitur baptizas?* Si non sis Messias, Elias, Propheta Ille. Respondet porro, duo. Primum, appositè πρὸς τὸ ζήτημα. *Ego, vox clamantis, in deserto:* Quod confirmat à Prophetico vaticinio: Ita enim prædictum scribebatur, Esaiæ 40. Secundum ejus Responsum, Officium suum respicit: quod fuit nimirum, Messiæ adventum prædicare: &, jam advenisse, quasi *digito* demonstrare. Ita enim designat penè δακτυλόδεικτον, *In medio vestrûm stat.* Ubi malè iterum vertunt, quasi tum in procinctu Christus staret, turbis permistus: Quod non est ita. Nam non nisi, *postero die vidit Iohannes Iesum ad se venientem.* Sed Græcè legebatur, ἕστηκεν: id est, *stetit*, in medio vestrûm. Nimirum, tum cum baptizaretur. Cum de Christo usurparet illud Elogium. *Fortior me est. Prior me fuit. Ipse vos baptizabit Spiritu Sancto.* Quo responso accepto, reversi sunt Legati, & Concilio renunciaverunt, quæcunque dixerat Baptista.

4

4ª Quæstio.

Responsio Baptistæ.

Vetus interpres notatur.

Quam narrationem, hoc Epiphonemate concludit Evangelista, *Hæc in Bethabara facta sunt trans Iordanem, ubi Iohannes baptizabat.* Antiquissimus librariorum lapsus in quibusdam codicibus, pro, *in Bethabarâ,* subinduxit, *in Bethaniâ.* Et est ille error valdè antiquus. Nam & Syrus interpres ita legit, & vetus Latina translatio. Et apparet fuisse hoc erratum Epiphanio Cyprio antiquius. Scribit enim ille, in hæresi Alogorum, quædam exemplaria, *Bethaniam,* & non *Bethabaran,* repræsentare; vitiosissimè. Nam, Bethania sita fuit in montibus Judæ, non longè à Jerusalem. Bethabara, fuit ad Jordanem, ubi transierant olim, diviso flumine, Israëlitæ. Atque inde nomen inditum, quod est, *Domus transitus.*

Error in contextu.

5 Postquam recesserant Legati Judæorum, τῇ ἐπαύριον, sequenti die vidit Johannes Jesum ad se venientem. Non ex Eremo venientem, à certamine illo, *cum,* & victoriâ gloriosâ, *de* Diabolo, quod opinantur multi: sed *venientem ad se,* post annum decursum, de Galilæa materna domo: apud quam, illum primum annum, post Baptisma & Tentationem, transegerat, rem procurando familiarem, & privatim docendo, prout se tulerat occasio. Nondum enim in carcerem conjectus fuit Johannes: Hinc autem, non aliunde venit ad Johannem, ad captandas majorum rerum foris, occasiones: &, ut apud populum inciperet, nominari quod, quomodo fiebat, insinuat Evangelista. Illo enim viso, dum ad se accederet, proclamat Johannes, Ille *vox clamantis,* qui dicebatur, *Ecce Agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi.* Aut ut Græcè elegantius habetur & efficacius. ἴδε. hoc est, *ecce; veni,* & *vide, Agnum Dei, qui tollit peccatum mundi. Tollit* autem; vel *super se,* imponens: Nam *infirmitates nostras ipse portavit*; vel, Tollit *à nobis,* ita ut à peccato liberemur, dum nec *imputatur* in *interitum*; nec *dominetur,* in *subjectionem* ut aliquando. Peccatum verò ait, & non Peccata, ἐμφατικώτερον. hoc est, quicquid est ἁμάρτημα, παρανόμημα, per quod Mundus constituitur in *maligno.* Totam Peccati colluviem & propaginem: tam Originale Peccatum, quam Actualia. Non hujus aut illius electi specialiter, & immutabiliter ad vitam destinati, quod somniant hodie multi: sed, *Quà terra patet*; &, *quà fera regnat Erynnis:* quicunque in Adamo prævaricati fuerant, eorum omnium, omnia peccata, tanquam *onera,* in se sustulit Christus, omnium hominum Salvator, factus, licet maximè electorum, quorum peccata tollit, hoc est, non tantum *in se,* sed & *à se*; abjicit, abolet, ut ne sint facit. atque illud quidem Actu, ut loquuntur, continuato. ita enim insinuat Johannes, inquiens ὁ αἴρων, hoc est, *qui est tollens:* id semper agens: ut de Jerusalem *vaticidâ* alibi dicitur, ἡ ἀποκτείνουσα, quæ & olim occidisti, & nunc occidis, Prophetas. Appellat autem Jesum, *Agnum,* vel quia sic de eo vaticinatur Esaias: *ductus est,* inquiens, *ut agnus.* vel quia mansuetus: ut ibi notat Propheta: vel quod innocens & immaculatus: aut quod juge sacrificium erat Agnus: vel quod

Unde, quando, Iesus venit ad Baptistam.

Tollere peccatum mundi.

quod Phasca immolandum, averruncandæ pesti, erat Agnus. vel propter ista omnia. Certè enim hæc omnia, in illo concurrentia conspirabant. ita ferè Chrysostomus commentatur. Αμνὸν αὐτὸν καλεῖ, τῆς Προφητείας ἀναμιμνήσκων Ἰουδαίους, τῆς Ἡσαΐου· καὶ τῆς σκιᾶς, τῆς κατὰ τὸν Μωϋσέα· ἵν' ἀπὸ τοῦ τύπου, μᾶλλον αὐτοὺς προσαγάγῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Atque hactenus ea prosequutus est Evangelista quæ circa finem Decembris contigerunt, anno 30 vitæ Servatoris, ad finem deducto & periodum.

Postridiè autem: nimirum post effatum illud de Agno tollente Peccatum Mundi, *stabat Iohannes:* inter turbas scilicet convenarum, & respiciens Jesum ambulantem, secundâ jam vice, coram discipulis suis pronunciat, *Eccè, Agnus Dei.* Quo audito, de numero discipulorum ejus *duo*, sine mora, & dilatione semet Jesu conjunxerunt, eique addicti, sequebantur eum. *Nescit enim tarda molimina Spiritus sancti gratia.* Jesus, hoc animadvertens, ad illos conversus, ait, *Quid quæritis.* Dicebant, autem illi, *Rabbi: ubi habitas?* Magistrum agnoscunt: & quidem suum. ipso enim nomine profitentur, velle semetipsos ei in disciplinam tradere. Quocirca adjiciunt illud, *ubi habitas?* ut quoties liberet, vel vacaret, illius scholam & auditorium frequentare possent. Nam nec Johannem videntur prorsus deserturi. & certum est, è duobus alterum, Andream scilicet; nondum Christo in totum se addixisse. *Non sic illum sequebantur*, ait Augustinus, *quasi jam ut inhærerent illi: Nam manifestum est quando illi inhæserunt, quia de navi eos vocavit. in his enim duobus erat Andreas, sicut modò audivistis. Andreas autem Petri frater erat. Et novimus in Evangelio, quod Petrum & Andream Dominus de navi vocavit, dicens, Venite post me, & faciam vos Piscatores hominum: & ex illo sic adhæserunt illi, ut non recederent. Modò ergo quod illum sequuntur isti duo, non, quasi non recessuri sequuntur, sed videre voluerunt, ubi habitabat, & facere quod scriptum est, Ecclesiast. 6. 36. Limen ostiorum ejus exterat pes tuus. Surgè, ad illum venire assiduè, & erudire præceptis ejus.* Hæc Augustinus. Venerunt autem, & viderunt ubi habitabat, & apud illum manserunt eo die. Hora autem erat, quasi decima: nempe sole jam deciduo, vergente in occasum, cum duo illi è Johannis sectatoribus, ad Christum transmissi eum sequebantur, & eodem, cum illo hospitio, per illam noctem, utebantur: neque enim, quod somniat Barradas, reversi sunt ad Johannem ante noctem: nec illud Augustino in mentem venit, cujus hæc sequuntur loco superius commemorato, *Quàm beatum duxere diem? quàm beatam noctem? Quis est antem qui nobis dicat, quæ à Domino audierant?*

6 *Discipuli Iohannis duo, sequuntur Christum.*

Tractat. 8. in Ioh.

Erant porro discipuli isti, auditores, & contubernales, duo. Nomen unius, tacuit Evangelista. neque libet, aut licet, quis ille fuerat, divinare. fueritne Johannes ipse, qui historiam scripsit: an ejusdem frater Jacobus. Certe, gemini hi Germani, filij Jonæ, & Zebedei, erant inter se conjuncti familiaritate. Et sollenne est

7 *An alter fuerat Iohannes.*

est in aliis θεοπνεύστω huic Historico, nomen suum tacere, cum de se ipso loquatur. sed hæc in medio relinquenda potius. Andream, alterum, de nomine notat. sed & ipsum etiam, διὰ τὸ ἑπόμενον. Quippe invenit Andreas (quærendo scilicet, non enim, fortuito reperiebatur) fratrem suum germanum Simonem, eumque certiorem redditum, de invento ipsis Messia, duxit ad Jesum. Optimo consilio, cum ad pietatem erga Deum, atque fratrem. Noluit enim invento thesauro, solus frui, sed, ut fratrem decuit, volebat illum fratri suo communicare. Hoc ut posteritati κατόρθωμα commendaret, Andream de nomine compellatum reponit, alterius, quicunque demum fuerat, nomine prætermisso. Intuitus autem Dominus Jesus, Simonem ad se adductum ab Andreâ, ait illi, *Tu es Simon, filius Iohannæ: Tu vocaberis Cephas*; quod interpretatur, Petrus, quo de nomine magnalia nobis multa, & tantum non τὸ τῶν ἀνθρώπων ὑπερακοντίζοντα, narrant Interpretes & Annalistæ: de Petro nimirum, *Petra, lapide* angulari & fundamentali Domus & Ecclesiæ viventis Dei, loco & vice Jesu Christi disposito. *Hoc ipso initio*, Baronius ait, *Ecclesiæ erigendæ, quæ ædificatio Dei est, Christus Dominus, tantæ molis erigendæ sapientissimus architectus, de primario lapide in fundamento locando statim cogitans, Simoni dixit, Tu vocaberis Cephas*. Rectè autem ait *Vocaberis:* Non enim in præsenti Nomen illud imposuit, sed deinceps, post vocationem & Apostolatum, per occasionem Confessionis Simonianæ de Jesu Christo, Filio Dei. Et certè spectat ad illum locum διδαχῆς, de hac voce, Titulo, & Elogio. Quia tamen doctissimus Baronius, hic, idem argumentum neque leviter perstringit, cum illo nos paulisper exerceamus.

Quæ statum excedunt humanum.

8 *Vox Syriaca, Latinè interpretata, idem quod Petra significat:* Cephas nimirum: *ex Græcâ autem linguâ dicitur Petrus. Nam apud illos,* ὁ Πέτρος, *idem est quod* ἡ Πέτρα. Atque ad hunc modum cum Baronio, λεπτολογοῦσι non pauci, qui πέτρον volunt, & πέτραν, indistinctè, & ὁμωνύμως usurpari. à quibus merito dissentit Bulengerus: nec admittere vult, Cepham Syriacam vocem reddendam esse apud Græcos, Πέτρον; Latinè *rupem*, sive *cautem:* sed, cum esset in re Grammaticâ & Philologicâ versatus cum paucis, Πέτρον, Latinè Lapidem vel Saxum vertendum docet. Et sic Hesychius, Grammaticorum *alpha* πέτρον nobis λίθον interpretatur: cum tamen apud illum πέτραι, sint ἠλίβατοι, ὑψηλοί, κρημνοί, & ἀκρωρείαι. multum autem interest inter ista. *Saxum* loco movetur, rotatur, circumvolvitur: fluctibus impulsum, in arenas ejicitur: reciprocante æstu in altum devolvitur: stat interim immota, *Marpessia cautes.* Quocirca, si, quod mihi quidem videtur; διὰ τὸ ἄκλινες καὶ ἀπερίσπαστον τῆς πίστεως nomen invenit: Quod nec *ipsius fides*, nec *successorum:* hoc est, Catholicæ Ecclesiæ, succuti, subrui, aut inclinari posset. atque ideo dicendum potius fuerat, *Tu vocaberis*, Petra, quàm, *Tu vocaberis Petrus*. Negat hoc Cardinalis: Nam tantundem promittitur, in, *Tu vocaberis Petrus:*

Petrus, Cephas, Petra.

Petrus: ac, ni *Tu vocaberis Petra.* Fortasse quidem illud. sed non de vi rationis adjunctæ. *Idem apud nos Petrus & Petra.* Nos autem, quos intelligit? Presbyteros Congregationis Oratorii? An Curiæ Romanæ administros? Nam certè apud Nos, hoc est Latinè loquentes: aut Latinam Ecclesiam illustrantes Patres, Petrus & Petra, non sunt idem. Imperite pronunciatum Cardinali. & reclamant, Syriacè, Græcè, Latinè eruditi. Non minus ridiculè, quàm ut Cephas, Syriacum, à Græcâ voce κεφαλῆ deducatur, scilicet, quod *caput*, multum conducat ad principatum: ideò, non à Petra, Petrus: hoc est, Simon à Christo, sed *Petrus* à se, *Petra*, denominabitur. Atque ita, duæ æquales erunt *Petræ*, ἀῤῥαγεῖς, ἄσειστοι, inexpugnabiles, ἀπερίτρεπτοι, *Non frangendæ,*
Christus Dei, & Simon Johannæ: quod abhorret pietas cogitare. *non movendæ.*
Ita duo primaria erunt & ἰσόῤῥοπα Ecclesiæ Fundamenta: & tandem fortassis, quod minus cautè dicebat Leo, *in unitatem individuæ* *Epistola 87.*
Trinitatis, Simon ille assumetur: & pari passu ambulavit cum Jesu Christo.

Non est autem hoc de Fide, quod statuit Cardinalis. opinio 9
tantum est: nec illa communis. nec plurimorum: nec sine aliorum dissentione & censura. Id enim insinuat Cardinalis ipse, qui quasi contradicentes refellens, ait, *Ex his quidem solidâ fir-* *Variè de ea re*
maque veritate constantibus redarguuntur, qui minus cautè, sciteque *sentiunt alii.*
dixerunt, non dictum esse Petro, Tu es Petra, sed, Tu es Petrus: quod scilicet Petra esset Christus quem confessus Simon, dictus est Petrus. Sed imprimis, longissimè recedunt à veritate: & sunt falsissima, atque frigidiuscula, quæ de nominibus φλυαρεῖ. Illi porrò, *minus cautè loquentes*, non erant nisi vetustiores Theologi, ante istos Novitios è Scholâ Nerianâ, & Loiolitanâ. Augustinus neutram rejicit vel condemnat opinionem, cum se fateatur, utroque modo interpretatum, scilicet, ut verbis Baronii utar, Syriacam vocem Cephas, ipse Africanus non assequeretur, non magis quàm Soranus ortu, in Italia: nec, quod videtur, Syriacè intelligens, Cardinalis. quam Syriacè docti & callentes, non *Petram*, hoc est, *rupem*, vel *cautem*; sed *Petrum*, hoc est, *lapidem*, vel *Saxum* notat. Augustini autem ista sunt: *Librum etiam* *Lib. 1. Retract.*
contra Epistolam Donati, qui partis Donati, secundus post Majorinum, *21.*
Episcopus apud Carthaginem fuit, eodem Presbyterii mei tempore scripsi: in qua Epistolâ, id ille agit, ut non nisi in ejus Communione, baptisma Christi esse credat. cui nos contradicimus; in eo libro in quodam loco, de Apostolo Petro, quod in illo, tanquam in Petrâ fun- *August. de Petra.*
data sit Ecclesia: qui sensus, etiam cantatur ore multorum, in versibus Ambrosii beatissimi, ubi de gallo gallinaceo ait, Hoc ipsa Petrâ, Petrâ Ecclesia canente, culpam diluit. *sed scio me posteà sæpissimè exposuisse, sic, quod à Domino dictum est,* Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, *ut, Super hunc intelligatur, quem confessus est Petrus, dicens, Tu est Christus Filius Dei vivi: acsi Petrus ab hac Petrâ appellatus, personam Ecclesiæ figuraret*

quæ

quæ super hanc Petram ædificatur, & accepit claves regni cœlorum. Non enim dictum est illi, Tu es Petra, *sed*, Tu es Petrus. hæc fusiùs, doctissimus ille pater. Quocirca, certissimum est, de sententiâ Augustini, quod *Petrus*, & *Petra*, apud Latinæ linguæ authores, ἀντιστρεφόντως non dicantur. atque ideo *Simon*, qui *Petrus* dicebatur, ad *Petram*, quod somniat Cardinalis, non poterat, aut debebat aspirare. Sequitur enim, Petra *erat Christus, quem confessus Simon, sicut cum totâ Ecclesiâ confitetur, dictus est Petrus:* tanquam Petræ similis: aut ut Hebræi loquebantur, *Petræ filius:* ejusdem cum Petra conditionis, particeps ejusdem naturæ. Lapis enim vel Saxum inhærens rupi, ἀσάλευτον & ἄσειστον, in rupe, & cum rupe perseverat. Atque ita frustra mihi videtur de nomine litigandum, sitne Petra, vel Petrus, usurpandum nomen, dummodo ponatur in confesso, propriè vel primario, Simonem non Petram, sed Petrum nominandum, cum solus Christus, *Petra*, non Simon Barjona, verè fuerit.

10 Hoc ita posito, doctissimus Baronius, rectè cum Augustino senserit, *Eligat Lector, harum duarum sententiarum, quæ sit probabilior.* Nam quod addit de Augustino Africano Syriacam vocem malè intelligente, ἕωλον est & futile: melius intelligebat quam Baronius. Atque ita quoque rectè sentiebat author Sermonis, *de Petri Cathedrâ*, sive Augustinus ille, sive Ambrosius, aut quis alius fuerat, Simonem, etiam *Petram* appellatum, cum Christo: Rectè enim ut ipse se explicat, *Consortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis.* Nomina enim σημαντικὰ sunt τῶν πραγμάτων. atque ideò Deus hominibus suos impertit titulos, atque humanas sibi assumit appellationes, quæ saltem non notant imperfectionem: nam illa prorsus à Deo removenda sunt. *Pro soliditate Devotionis Ecclesiarum, Petra dicitur:* ait idem author: *Qui Simonem Ecclesiam universalem repræsentasse rebatur: sicut ait Dominus, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Petra autem dicitur, eo quod, primus in nationibus Fidei fundamenta posuerit, & tanquam Saxum immobile, totius operis Christiani compagem molemque contineat.* Itaque cum Petrus plantaret, & Fidei poneret fundamentum, Dominus daret incrementum, *Petra pro devotione Petrus dicitur: & Petra pro virtute Dominus nuncupatur.* Quæ insinuant necessariò, non esse ὁμωνύμως, propriè & primario, *Petram* & *Petrum*, quod deceptus arbitratur Cardinalis accipienda. Esto igitur modificato sensu, Petrus *Petra:* licet Πέτρος & Πέτρα non sint idem significatione primâ, nec respondeant ex æquo τῷ Κέφα. Atque ita de verbis non litigamus.

11 Sed cur Dominus potius eum appellet *Petram*, quàm aliam quampiam materiam solidam; *æs, ferrum, saxum*, simile: id rectè factum arbitrantur, propterea quod ipse Christus *Petra* dicendus erat. ita enim Paulus, 1 Corinth. 10.4. *Petra autem erat Christus:* Illam scilicet intelligebat τυπικὴν, unde aquam emanantem, in deserto

Cur potius Petra, quàm æs, ferrum, &c.

ſerto bibebant Judæi. ſed Chriſtus πολυώνυμος apud veteres erat. habes nominũ Catalogum apud Cyrillum Catechiſten, Cat. 10. ubi τεῤῥότητα notant, ὄρος, θύρα, λέων, λίθος. Et *lapidem de monte excisum:* hoc eſt Πέτρον, ἐκ τῆς Πέτρας, ſecundum humanam generationem, cum Daniele vocat. Inter omnes titulos qui Chriſtum Eccleſiam ædificantem referebant, non erat aptior quàm Lapis: *angularis* ſcilicet *pretioſus*; ille, *poſitus in Sione.* Quocirca cum Petrum ad Apoſtolatum, ædificandæ Eccleſiæ deſtinatum vocaret, Lapidem, Saxum, rupem, cautem accommodatiſſimè nominavit: non æs, ferrum, lignum, &c. licet ſubſtantiæ etiam ſolidioris: Cùm non in fundamentis locandis, ſed ſuperſtructuris adhibeantur illa. Ad hunc ſenſum interpretor Tertullianum, contra Marcion. Lib. 4. 13. *Cur de Simone Petrum? Si ob vigorem fidei, multæ materiæ ſolidæ nomen de ſuo accommodarent. verum illas materias minimè de Chriſto uſurpatas intimare voluit: ait enim, An quia & Petra, & Lapis Chriſtus? Siquidem & legimus eum poſitum in Lapidem offendiculi: & Petram ſcandali. Itaque affectavit chariſſimo diſcipulorum de figuris ſuis peculiaribus nomen communicare, puto propius, quam de non ſuis. Cùm igitur eſſet Chriſtus inviolabilis Petra,* inquit ſanctus Leo, Serm. 3. in Anniverſar. aſſumpt. *Lapis angularis, qui facit utraque unum: fundamentum, præter quod nemo poteſt aliud ponere: tamen Petrus quoque Petra eſt, quia Chriſti virtute ſolidatur: ut quæ Illi, poteſtate ſunt propria; Petri ſint cum illo participatione communia*; ſuper Petrum igitur, nec inficiamur, hoc eſt, perſonam Petri, Eccleſiam ſuam Chriſtus ædificaturus erat: *quod ipſum, ut fidelius atteſtaretur, Petrum de Petra compellavit.*

Tertull.

Leo.

Nomina igitur cum ſint εἰς δήλωσιν & διάγνωσιν, earum rerum notæ quibus imponuntur, Omnis omnino ὀνοματοθεσία Inſigne quoddam eſt Dominii & Superioritatis. quæ & ipſa, præcipua quædam portio fuit Divinæ Imaginis, in ſtatu primævæ integritatis. Et eſt etiamnum, à reatu Adami τῆς ὑπεροχῆς alicujus & excellentioris prærogativæ indicium, quemadmodum olim quoque fuit apud Iſraëlitas, ubi parentes, αὐθεντικῶς ſuis liberis nomina imponebant: quòd verè contra Maldonatum & Ariam Montanum, Pineda tuebatur. Huc reſpexit Juſtinus Martyr, qui Domini factum, mutantis nomen Simonis, ait fuiſſe σημαντικὸν, τοῦ αὐτὸν εἶναι ἐκεῖνον δι' οὗ, καὶ τῷ ἐπωνύμῳ Ἰακὼβ, τῷ Ἰσραὴλ ἐπικληθέντι ἐτέθη. id indicare, eum nimirum ad ipſum ſpectare. Quocirca, & is qui valdè propriè dicebatur Jacob, nomen Iſraëlis ſibi impoſitum accepit. Certè nomen Simonis in Petri nomen mutatum, ſemper creditum fuit in Eccleſia, habere aliquid *interioris myſterii*, incluſum. Et profectò habuit, quod fatetur & docet doctiſſimus Exercitator: contra quem ſatis inſulſè, ut ſolet, de *oculo cæcutiente*: &, *manu errabundâ & palpante*, garritat Bulengerus; eo quod fateatur ingenuè, *Curam quandam præcipuam, ædificandæ Domus Dei, in Petri humeros*

12 *Nominis impoſitio ſuperioritatem notat.*

meros incubuisse. Quod non illibenter hoc agnoscat & profiteatur Ecclesia Anglicana. sed Præcipuum illud, quibusdam, ὑψηλὸν καὶ ἐπίδηλον, & est, & videtur esse: *Totum* oportet rescribatur: ut præter Simonem, Apostolorum chorus, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ censeatur.. Importuni majestatis exactores, non contenti sunt, ut Petrus sit, τὶς μέγας, Primus, Princeps, Coryphæus Apostolorum: Id assignant, id solum vindicant, ut sit ὁ μέγας, Dominus, Imperator, & Monarcha Ecclesiæ ad nutum ipsi famulantis. Esto per nos Primus; utique, in Onere, & Honore. esto Petrus Petra, omni modo ἀσάλευτος, ἄσειστος, ἀρραγὴς, ἀπερίτρεπτος, inhærendo scilicet τῇ ὄντως Πέτρᾳ. At ille mortalium imperiosissimus, ut Justini Martyris ad Zenam verbis utar, καθάπερ ὁ λίαν μεγαλοφώνως Ὀρέστην ὑποκρινόμενος, φοβερὸς εἶναι καὶ μέγας παρὰ τοῖς ἀνοήτοις, διὰ τῶν ξυλίνων ποδῶν, καὶ κοιλίας ἐπιπλάστου, καὶ στολῆς ἀλλοκότου, καὶ προσώπου τερατώδους ὑπείληπται. Quemadmodum is qui voce magna Orestem in scenâ repræsentat, terribilis quidam & magnus quis, sed fatuus videtur propter ligneos indutos calceos: ventrem ascititium turgentem, vestitum inusitatum, personam prodigiosam. Ita quoque, si noverimus hosce homines benè, & locum quem tuentur & arrogant in Ecclesia, non acquiescent successores Petri ut sint, nisi & ex asse, si placet Ambitioni hæredes, soli admittantur, & reputentur, ii, *Quos ni, domus inclinata reponat.* sed profectò, Οὐδ' Ἀσκληπιάδαις τοῦτο γ' ἔδωκε θεός.

13 Quicquid autem sit, quod hic non sollicitamus, de successione, & hæreditate Petri, illum, Simonem Barjonæ, μετονομαζόμενον Petrum, libenter agnoscimus Fidei ἑδραίωμα, τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἑδραίωμα καὶ ἔρεισμα; ita olim ab Ecclesia merito usurpatum. Sed talem & tantum profitemur ut Apostolum, non ut Episcopum: ut totius orbis, unà cum undecim aliis, quanquam primo loco, concreditum τὴν ἐπιστασίαν. Non enim Petrum *solum* & *solitarium*, illisce titulis & elogiis lemniscatum legimus, sed à Petro & alios, & fortassis, excellentioribus. Johannem imprimis atque Paulum: qui & Nominis mutatione honorati. Quod maximè Chrysostomus, in hoc casu, urget. Statuebat autem ille, Apostolos illos, quibus indidit Dominus appellationes novas, habuisse super cæteros, saltem ultra alios, ἐξαίρετόν τι; Jacobum, Johannem, Petrum, Paulum. Illud autem τὸ ἐξαίρετον, interpretatur ipse, πλείονα οἰκείωσιν: id est, familiaritatem & conjunctionem propiorem. Habuit ergo Petrus, de sententiâ Chrysostomi, *prærogativam*, sed cum quibusdam aliis communem illam habuit, non solus, sibi peculiarem. vocat illum Chrysostomus, τῶν ἀποστόλων κορυφαῖον. &, τὴν κρηπῖδα τῆς Ἐκκλησίας. Ita tamen appellat Paulum, & Johannem. Sed nunquid vocavit Petrum ille, τὸν στύλον, τῶν κατ' οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν, Cum tamen in eo sint omnia? Certè nunquam. Qui tamen eo titulo Johannem insignivit. sed ulterius, illud Petri τὸ αὐτονόμημα & ἐξαίρετον, *Habere claves regni cœlorum*, Paulo donat. Vide Homil. 1. in Gen. pag. 21. sed & Hiero-

Alii Apostoli etiam titulorum præeminentiis honorati.

Hieronymus Romanæ Ecclesiæ, quod gloriatur ipse, *Presbyter*, Lib. 1. contra Jovinianum, Johannem multiplici ratione Petro prætulit, etiam tum, cum super eum diceretur *Ecclesia fundata*.

Ita sine ullâ contumeliâ, sine ullo dispendio honoris Petri, vel existimationis, illa eximia, quæ ipsimet interdum tribuuntur elogia, & aliis ab illo adscribi solent. Concludamus igitur, de sententiâ vetustiorum, Christus solus est *Lapis* ille pretiosus, ἀκρογωνιαῖος, in fundamento positus. illa *Petra* προσκόμματος, ad quam increduli allisi diffringuntur: verum Salutis *Saxum* & securitatis credenti cuicunque. Petrus, *Petra* fuit, & dici potest. non tamen eo modo quo Christus ἡ Πέτρα: sed *Lapis*, in ædificio ἀχειροποιήτῳ, fundamentalis, quales erant, suo ordine, loco, gradu, Apostolorum chorus. Fatetur mirum, Exercitator, Petrum, ex rei veritate Petram esse: & Fundamentum vocari potuisse: Paulum in hoc secutus, τὸν θεμηλιοῦντα τὰς Ἐκκλησίας, ut de illo loquitur Nazianzenus; qui Apostolos, ex æquo omnes, in Ecclesiæ ædificio illo spirituali, vocare solet Fundamenta, ubi tamen Christus solus est angularis. Petræ possunt esse plures, iisdem fluctibus objectæ, & impulsæ. possunt esse Lapides diversæ magnitudinis & soliditatis, in uno eodemque ædificio plures: sed unus tamen & unicus est primarius & angularis. *Vnitas* autem omnis, in quantum *Vnitas*, indivisa subsistit, & indivulsa. Non ergo sequitur, erat Petrus Petra. ergo solus fundamentum, vel Lapis angularis. Nec multum refert quibus nominibus Petrum exornat, *nobilissimus Hippolytus Martyr*, Portuensis Episcopus: non tantum quod sublestæ sit & dubiæ fidei testis, sed quod οὐδὲν πρὸς ἔπος, illius ῥῆσις. Sed de Petri prærogativis & ὑπεροχαῖς recurret occasio ulterius disquirendi, cum, post Confessionem, id quod hic *promittitur*, vel *prædicitur*, actu completo consummatur, & nomen prædefinitum, Petri, imponitur. cujus Confessionis merito, prælatum Germano Andreæ illum retur Cardinalis, qui tamen princeps illum ad Jesum adduxit, & fuit ætate, atque ita honore, potior ut opinantur, nam 14

De ætate Andreæ ac Petri fratrum, haud liquet, quis è duobus major natu fuerat. Epiphanius de hac quæstione sentiebat, Hæresi 51. quæ est Alogorum. Post baptismum, statim Nazaretham, uti dixi proficiscitur; ibique sine ullis adhuc Discipulis mansit. Hinc ad Johannem contendit, quo tempore, Petrus per Andreæ operam vocabatur. tum Philippus: & per Philippum Nathaneel. Nec est, quod ista quis scrupulosius exquirens dubitet, quod Andream primo occurrisse Jesu videat, deinde Petrum: qui per illum sit vocatus: ob eamque caussam succenseat, vel turbetur potius. Etenim Andreas prior in Dominum incidit, μικροτέρου ὄντος τοῦ Πέτρου τῷ χρόνῳ τῆς ἡλικίας, cum Petrus, ætate minor esset. Postea verò, ὅτε ἡ τελεία αὐτοῖς ἀπόταξις γεγένηται, ἀπὸ τοῦ Πέτρου γίνεται. Nempe enumeratio. Sed confusa sunt hæc, & incerta, ut 15 *Petrus, Andreas: quis natu major.*

pleraque apud illum patrem, cui parum lucis. & auxilii attulere nuperi editores. ſed & illa quæ ſequuntur, hiantia ſunt. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ἀφηγεῖτο τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, καὶ ἔπι δὲ κατὰ τοῦτο, ὅτι Θεὸς ἐστιν εἰδὼς τὰς κλήσεις τῶν καρδιῶν, καὶ γινώσκων τίς ἐν πρώτοις ἄξιος τάττεσθαι, καὶ ἐξελέξατο τὸν Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Quicquid alioqui volebat dicere, Petrum, ætate minorem quam Andream ſtatuit. de Traditione proculdubio, & rumore vulgi, quæ μεγάλην ῥοπὴν habent apud Epiphanium. ſed contraria videtur, apud Occidentales Traditio obtinuiſſe. Nam Beda, qui πολὺς ἐν ταῖς παραδόσεσι, minorem Andream ſtatuebat, Quod nimirum non Petrus illius, ſed ille Petri dicatur frater. Levicula omnino fantaſia: Nam hoc argumento ſtatuetur, Moyſes quam Aron ætate prior. & Simaa frater minor Davidis, qui frater Davidis eſſe dicitur. Ita ludunt interdum eruditi viri.

Epiphanius confuſus.

Beda notatur.

16 Neque ludunt tantum, ſed interdum fœdiſſimè hallucinantur, ex ignorantiâ, προπαθείᾳ, αὐθαδίᾳ, & contentione. Sunt ex noſtris ſcriptoribus complures, inquit Cardinalis, & primus omnium Optatus Milevitanus, qui nomen Cephas, non à linguâ Syrâ, ſed à Græcâ, ἀπὸ τῆς Κεφαλῆς, interpretantur, Caput. ſi primus hoc Optatus, certè ſolus ex antiquis ita deliravit. eſt enim plane delirium, fontem à rivulis deducere velle, cum fontes emittant ex ſe fluvios. Metropolis quodammodo Græciæ Syria fuit: & Græci deducti inde Coloni, linguam Syriacam, in illa confuſione, ſubintroductam, aut leviter inverſam de Hebræo, una ſecum aliorſum detulere. Nam à Syris, hoc eſt, Chaldæis, Phœnicibus, Hebræis, ſua omnia Græci transferebant. Quocirca, ſi alludere placeret cuiquam in nominibus Cephas, & Κεφαλῆ, non Cephas à Κεφαλῆ formanda vox fuerat, ſed Κεφαλὴ potius, à Cephas. Laudat Optatum Cardinalis: reprehendit eundem Exercitator. vellem, aut non omnino, vel leviori brachio. neque enim *pueriliter erraſſe* dici velim *patres*, tàm *antiquos*, tam benè de Eccleſia, & re Chriſtianâ meritos, quam Optatus. Cur non deſcendit apertè, & pedibus, in ſententiam Franciſci Balwini, Juriſconſulti eruditiſſimi, cui plurimum debet Milevitanus, qui Hæc verba, *Vndè & Cephas appellatus eſt*, eſſe ineptæ alicujus Gloſſæ, ad marginem, temere, ab imperito quodam & ſciolo Lectore adſcriptæ, & deindè, ab Librariis, imperitis hominibus, fungis plerumque, fatuis, contextui inſertæ cenſuit. Certè poſſunt huic tolli, & deleri, ſine ullo omnino ſenſus, aut ſententiæ diſpendio. Locus Optati, è Libro 2. ita habet. *Igitur negare non potes ſcire Te, in urbe Româ, Petro primo Cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum Caput Petrus: unde & Cephas appellatus eſt: in quo, una Cathedra, unitas ab omnibus ſervaretur, ne cæteri Apoſtoli, ſingulas ſibi quiſque defenderet.* Hæc Optatus, è quibus aſcriptis, apparet, illa importune huic ſententiæ fuiſſe inculcata, *unde & Cephas appellatus eſt:* cujuſmodi ineptiſſimis annotatiunculis, non rarò patrum ſcripta,

Cephas, à Κεφαλὴ.

Optati error.

quod & alibi docuimus, commaculantur. Baronius fortè Balwinum non vidit. Non Critico tumescebat supercilio. Erat in principatum Petri affectione summâ: quocirca non invitus arripuit Glossatoris ineptias. at viri doctissimi, quibus nihil horum competebat, in rem tam manifestam, potius quam in Optatum pueriliter ineptientem deferrentur, & Balwini conjecturam amplecti debebant: utcunque ille, vir valdè eruditus, capitali odio dissidebat, à Calvino & Genevensibus, insignitis injuriis provocatus ab iisdem.

Nec tamen Bulengeri ineptiis favemus: *Indignaris*, inquit ille, *Optatum, Anacletum, Vigilium, Innocentium vocem Cephas, à Græcâ voce* Κεφαλὴ, *derivasse.* Certè, & meritò. Est enim perridicula derivatio, neque cadit in Optati eruditionem. Cæteri enim, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, ubi Patres vetustiores advocantur. 17
Cur autem non indignetur, Casaubonus? quia inquit rapsodus, *Tua illa indignatio Christum Dominum petit.* Mi homo: εὐφήμως. Num & Christus, illud Cephas à Κεφαλῆ deduxisse fingitur, ab isto ardelione? Quid enim aliud indè extundas? *Tua illa indignatio Christum Dominum petit, cujus sapientia, Simoni nomen Cephæ dedit, quod Petram apud Hebræos significaret; & à Græcâ voce ductum* Κεφαλὴ, *Caput notaret.* Os impudens, qui Christo τὸ ἀλλόκοτον tam audacter ascribit: quod nec dixit: nec cogitavit: nec dicere debuit, Veritas cum esset, αὐτοαλήθεια: qui Spiritui sancto per Johannem, amanuensem loquuto, vel imperitiam imponit, vel mendacium. Nam Johannis Evangelistæ verba sunt expressa. ὃ ἑρμηνεύεται Πέτρος. Non autem Πέτρα, quod est aliud hominis garrituriensis nescio quid, ἀπότημα. Non enim Cephas *Petram*, sed *Petrum* significat. Quod & ipsum, non ita pridem fatebatur: verum δεύτεραι φροντίδες μωρότεραι. Vox Πέτρος, inquit, *propriè apud Græcos, significat Petram.* mentiris Græcos. cedo mihi authorem, hujus affirmationis literator. Audacter, imperitè, stultissimè, quod soles, ais, *Ante Iohannis ætatem, haud unquam aliter vox illa accepta est.* Aliter igitur post Johannis ætatem: aliter per ipsius Johannis ætatem: aliter per eundem Johannem. Πέτρος olim erat *Petra.* post Johannis ætatem, non erat Petra, sed Lapis, Saxum. sed nec Johannis ipsius ætate. ergo apud Johannem, quicquid de veteri Græciâ fiet, Πέτρος nequaquam *Petram* notat. Stupenda deliramenta, hominis ubique παραφρονοῦντος; & bonas horas malè collocantis: quo nemo unquam credo, ineptior ad scribendum accessit.

Bulingeri ἀβελτηρία.

Sed Optatum rectè locutum vult Cardinalis, eo quod, *Ejusmodi interpretandi rationem, ab alius nonnullis, quorum est in Ecclesia Dei memoria celebris, usurpatam scimus;* ita ille loquitur, *Dum Hebraïcam vocem, in Græcam significationem transire faciunt.* Imo verò, πολλοῦ γε δεῖ. neque enim idem est, Hebræam vocem in Græciam transferre: aut vice versa, vocem de Græciâ in Palæstinam μετοικίζειν, atque est, Hebræam vocem, per allusionem, ad 18
Græcam,

Græcam, non dissimilem, componere: quod facit Nazienzenus.
Nazianzeni locus de Pascha. Non enim ille vocem Phase, deducit à πάσχειν Græcorum: ut à κεφαλῆ Cepham deductam imaginantur: sed vocem peregrinam, per mutationem aliquot literarum, in vocem Græcam transire posse docet. hoc est, alludit in voce Phase, quæ Transitionem significat. Gregorii locus ex Orat. 42. iste habetur. Οὐ χεῖρον δὲ ἴσως τοῖς φιλομαθέσι καὶ φιλοκάλοις περὶ τῆς προσηγορίας αὐτῆς τοῦ ΠΑΣΧΑ βραχέα διαλαβεῖν· Hæc præfatus rem ipsam aggreditur. τὸ ΠΑΣΧΑ τοῦτο, τὸ μέγα τε, καὶ σεβάσμιον, ΦΑΣΚΑ τοῖς Ἑβραίοις προσαγορεύεται. δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ, τὴν διάβασιν. ἱστορικῶς μὲν, διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς Χαναναίαν φυγὴν καὶ μετανάστασιν. πνευματικῶς δὲ, διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω, πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας πρόοδον καὶ ἀνάβασιν. Itaque vocem Nazianzenus Hebræam agnoscit Pascha. vocis duplicem significationem, *naturalem*, & *metaphoricam:* de patiendo, ἐν τῷ πάσχειν, οὐδὲ μοῦ. Tum adjungit, quæ perperam Baronius interpretatur, *Quod verò, in permultis Scripturæ locis, accidisse comperimus, ut vocabula quædam, ab obscuriori sensu ad apertiorem: à duriori sono, ad elegantiorem commodioremque immutata sint, idem hic quoque contigisse animadvertimus.* τοῦ γὰρ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναι νομίζοντες, εἶτα ἐξελληνίζοντες τὴν φωνὴν, κατὰ τὴν τοῦ Φι πρὸς τὸ Πι, καὶ τοῦ κ πρὸς τὸ χ μετάποίησιν, Πάσχα τὴν ἡμέραν προσαγορεύουσι. Vult ergo, vocem Hebraïcam Phase, in linguam Græcam μεταποιηθεῖσαν, Pascha nominari. quod verum est: ita enim illi pronunciabant. secundo non hoc, quicquid erat opinionis, ipsi adscribendum fuit: ait enim, τινὰς, ita opinatos: ut fefellerit nos doctissimus Cardinalis, qui Nazianzeni ipsius ψῆφον, quod falsum est, nobis obtrudit, cum sit aliorum, διαψήφισμα, de nominibus, quos non compellat. Sed nec illos pronunciat tam absurdè ridiculos, ut vocem Hebræam deducerent ab origine Græca, (quod in caussâ est, τὸ ζητούμενον) sed ut vocem Hebræam, per literarum metaplasmum, & adjectionem, in Græcam transformarent: quod fecisse Optatum imaginatur Cardinalis. Concludit igitur, parum in rem aut propositum Cardinalis: *Atque hæc vox posteà consuetudine ac usu confirmata est: multitudine videlicet hoc verbum, ut magis pium, calculo suo comprobante.* Non ergo in animum Nazianzeno venerat, ut Phase Hebræum, à Pascha Græcorum tanquam ἀπὸ τοῦ πάσχειν diceretur, deduceret: sed Phase in Pascha, emollitum: allusione potius quàm Etymologiâ: quemadmodum si Jesum ἰατῆρα, quod verissimum est, compellem, acsi πρὸς τὸ ἰᾶσθαι respicerem, cum tamen certo certius constet, Jesu nomen, non Græcum sed Hebræum sonare. Ut Petrus igitur sit caput, non abnuerim. ut Κεφαλὴ dicatur, qui dicebatur *Cephas*, tolerandum. ut vicinæ sint inter se voces illæ, negandum non est: sed ut τὸ Cephas Syriacum, à Κεφαλῆ deducatur Græco, ridiculum est; nec veniebat in mentem, reor, Optato.

19 Die quarto postquam versatus apud Johannem Baptistam fuerat, habebat in animo Jesus, domum reverti in Galilæam. Quod

Christi actorum Ephemeris.

Quod tempus περιφράζει Evangelista, per, *In crastinum.* Nam altera die post recessum Legatorum, vidit Johannes Jesum *ad se venientem*, ver. 29. & demum, alterâ die vidit *ambulantem*, & dixit, audientibus discipulis, *Ecce Agnus Dei.* Alterâ die inventum Simonem Andreas ad Jesum adduxit: nam post nocturnam apud illum ἀναστροφὴν, id fiebat. Et tum demum alterâ die, ab illâ cum Simone sermocinatione, volebat redire in Galilæam. Ita quandam Ephemeridem Actorum Christi, disposuit nobis Evangelista, ὁδῷ βαδίζων, in Historiâ. Prius verò, quam revertebatur domum: fortassis in itinere: aut, quod mihi potius videtur, jam reversus, etsi non domum, in Galilæam tamen, invenit Philippum. ubi invenit: quando: quomodo, casu ne invenerit, an quæsitum, non liquet. Invenisse constat. & apud Latinos, *Invenire* significat, quæsitum invenire: ut in illo, *Mihi non inventa, reperta est.* sed εὑρίσκειν vel εὑρεῖν apud Græcos latius patet, & utramque complectitur significationem. ut in eo versu,

Philippi interventio.

Χρυσὸν ἀνὴρ εὑρὼν ἔλιπεν βρόχον, αὐτὰρ ὁ χρυσὸν
Ὃν λίπεν, οὐχ εὕρων, ἧψεν ὃν εὗρε βρόχον.

Invento Philippo, ait Christus, *Sequere me.* aliusmodi formula quam quâ prius erga Andream & socium ejus, utebatur. Princeps ergo, & omnium primus Philippus, per solennem illam formulam, *Sequere me*, Christo & Ecclesiæ adscribebatur. Neque enim Andreas vocabatur: potius accedens sponte rejectus fuit. Audito enim, *Ecce Agnus Dei*, sequebatur Jesum: & audiit, *Quid quæritis?* at de Philippo ait, *Sequere me.* Est ergo hoc Philippi, ut προτέρημα, ita ingens Prærogativa. ut frustra sint, qui de *vocatione. appellatione* indita. *Nomine* mutato. *Ordine* observato, &c. nescio quæ *magnalia*, potius Mapalia mera, comminiscuntur. Mysteria forsan inerant: Nam nihil Deo φαῦλον aut ελύαρον procurari potest. sed illa Mysteria, quot, & quænam erant; illi soli relinquamus, qui sua sibi secreta reservavit.

Vocatio prima.

Vocationem vero quod attinet, certum est, non jam Petrum vocatum, ad *Discipulatum*, nedum ad *Apostolatum.* Nam non nisi ἐμμέσως vocabatur. per Andream verò hic, deductus erat ad Jesum. Innotuerant uterque, fortassis etiam Jacobus & Johannes Zebedæi, *servatori*: non ad consortium vocabantur. Noti autem facti, vocantem denuo, ad mare Tiberiadis statim, sine morâ sequebantur, ἀποταξάμενοι, relictis omnibus, etiam parente Zebedæo. Hic nequaquam vocabantur, eò quod, publicè Ministerium non auspicabatur Christus, Johanne nondum in vincula conjecto. Oportebat autem illum, consummatum seponi, ut major eo, dein illum sequeretur. Atque ita Philippus, hoc privilegio gaudebat, quod princeps, & primus omnium, Christum voce vocantem ἐμμέσως, sequebatur. falsum est ergo, quod

20

Vocatio Philippi, aliorum.

quod Baronius opinatur, de principali vocatione Petri, nec probanda sententia Chrysostomi, Philippum, vel à Petro, vel Johanne edoctum (& cur non quæso Te, ab Andreâ) de Jesu, Messiâ invento, statim sequutum fuisse vocantem. Multò minus probatur, quod ab eodem dicitur, illum Christo fuisse γνώριμον: Erat autem, hæc *Potentia dextræ excelsi*, efficaciter, sed suaviter, cum Philippo, non omnipotenter in Illum, operantis. Quod eo magis, inquit idem rectè, θαυμαστὸν est, quod ante ullum miraculum visum, aut cognitum contingebat; secundò, quod erant ortu è patriâ Galilæâ. atque iccirco ἀγροικότερον πῶς καὶ παχύτερον διακείμενοι. præcipuè autem, cum, quod objecit Nathanëel, Messias de Galilæâ oriundus; unde Jesum sciebant ortum generis derivasse, non expectabatur. Sed voluit hìc Christus, αὐτὸ πλὼ ἰχμὼ ἀναφαίνεσθαι.

Notatur Clemens Alex. Stro.3. pag.187. Nescio autem è quo Cabalâ, vel qua Traditione Clemens Alexandrinus, illum, ad quem Christus, Matth. 8. 19. & Luc. 9. 61. dicebat, *sinite mortuos sepelire mortuos suos*, fuisse Philippum nobis prodidit. Certè in illa opinione fuit: ait enim, κἂν συγχρήσονται τῇ τοῦ Κυρίου φωνῇ λέγοντος Φιλίππῳ, ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. *mortuos sinito sepelire mortuos suos, tu autem me sequere.* at prius, ab ipso initio vocaverat Philippum: qui & illum μηδὲν ἀναβαλλόμενος, sequebatur. & ante hoc tempus de quo Lucas, fortassis è discipulis selegerat, Apostolatu honorandos. Alium igitur à Philippo opinamur extitisse.

21 De Nathaneele sequitur narratio. Philippus, consortem ut
De Nathanäele. videtur, inventum, perindè atque Petrum Andreas, ducit, ad Jesum. Dixerat autem ei prius, invento *Quem scripsit Moyses in Lege, & Prophetæ: invenimus* (Messiam) *Iesum filium Ioseph, à Nazaret.* Casu nequaquam, sed inquisitum invenit. invento, non nudas imaginationes, sed Scripturæ proponit Testimonium. Advocat ad partes Moysen & Prophetas. Nam de Divinis, è Divinis disquirendum, non ab humanis conjecturis. Videtur autem uterque Scripturarum peritus, cùm Nathaneel, tùm Philippus. Neque enim homo rudis & ἀναλφάβητος, ad Moysen & Prophetas provocasset. Et certè prostabant vulgo tum Scripturæ, nec legendis indistinctim cudebantur prohibitiones. Nathaneel, audito, de Messiâ & Prophetis ac Moyse acquiescit. Sed de *personâ*, fatetur non satisfactum, hoc est Jesu ben Joseph, è Nazaretha: homine, ut videtur, utrique noto. Nec satisfactum, quia non prædictum. ait enim, à *Nazaret potestne aliquid boni esse?* Non admittimus sententiam Augustini: qui
Dissensus ab Augustino. Tract. in Johan. 17. quasi Affirmanter intelligenda Legit, & exponit, *Ais Nazareth patriam esse Messiæ. Rectè quidem. Nam de Nazaret, fieri potest, ut Bonum* (τὸ καλὸν, hoc eminenter Bonum) *prodeat?* absonè. contrarium planè vult Nathaneel. Fieri non posse, ut verum esset, quod narrabat Philippus: cum ex illo oppido, τὸ καλὸν illud, prodire non debeat. Negationi enim æquipollet Interrogatio. Et est hæc omnium, credo cùm

recesseris

recesseris abs Augustino, verissima interpretatio. Nam & alii eodem argumento contra Dominum utebantur, Johan. 7. Quidam dicebant, *Nunquid è Galilæâ venit Christus?* Quocirca Philippo opus erat dicere, *veni*, & *vide*; num veritati consentiant verba mea. Sibi fidem haberi non vult, nisi ipsemet αὐτόπτης profiteatur verum. In rem præsentem se continuò Nathaneel dat: & ad Jesum instituit profectionem, ut videret. Nam vidit Jesus Nathaneel venientem ad se, & de eo dicit, *Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est.*

Statuit ergo imprimis Scriptura sacra, quod ad Nathaneelem attinet, Genere fuisse eum Israëlitam: de femore Jacob Patriarchæ Judæorum & προπάτορος descendentem, non Georam, Gentilem, Proselytum, Samaritanum. Nam & Jilli terram Canaan incolebant. Ecce autem Israëlitam. Secundò statuit, quod cum duplex esset Israëlita, *verè* talis, & *apparenter*. Multa enim videntur, quæ non sunt. Nam generali quâdam acceptione, quos modo dicebam, illi pro Israëlitis habebantur. vel, ut Paulus loquitur, Israëlita secundum *carnem*, & secundum *Spiritum*: eum fuisse utroque modo talem, *verè*, & *apparenter*, Israëlitam docet: secundum *carnem*, & secundum *Spiritum*. hoc est enim quod ait, ἀληθῶς. ut esset ἀψευδὴς, ἀφελὴς, μονοειδὴς, non quod esset ἀναμάρτητος, sine peccato: sed quod sine dolo, fallaciis μαγγανεύμασιν, Οἷα τῷρ ἐξ ἀπάτης κεκροτημένοι ἀνδρὲς ἔπουσιν: qualis fuisse prædicatur Patriarcha Jacob, cui Israel cognomen, simplex & minimè versipellis. Et quidem fuisse illum Israëlitam intelligebant omnes: *verè* autem Israëlitam extitisse, ille solus novit ὁ καρδιογνώστης, qui secreta rimatur tenebrarum. Et profectò, hæc in illo fuisse veritate apparet, sine dolo, subterfugio, aut officiis, quod cum Philippus illi narraret de invento Messiâ, quem Moyses prædixerat & Prophetæ, statim ita objecit, fieri non potuisse, ut Jesus Nazarenus Josephi fabri filius, Philippo, & ipsi Nathaneeli, de nomine, & quod videtur, de facie notus, esset Messias: non propter humilitatem generis: βαναυσότητα professionis: tenues fortunas: nullas opes: quo forsan respiceret qui mundana saperet: sed Scripturale allegat impedimentum, quod esset domo Nazaretanus, cum certò constaret è Prophetâ, Messiam in Bethlem nasci oportere, de domo, familia, urbe David. Erat igitur tertio, ex iis Israëlitis Israëlita Nathaneel, qui Redemptionem Israëlis expectabant: & tempus jam instaret eum revelandi, quod homo in Lege peritus & Prophetis, nam eo provocat, intelligebat. 22

Atque ita statutum est in generali, de statu Nathaneelis & conditione: in particulari quis fuerat adhuc scrupulosius inquiritur. Et imprimis Johan. 20. dicitur fuisse, *de Canâ Galilææ.* Hæc erat igitur ipsius patria. Secundò, hinc nonnulli arbitrantur eundem & fuisse Nathaneelem cum eo, qui inter Apostolos recensitus, Simon alio nomine dicitur Cananæus. Et certè 23 *Nathaneel quis fuit.*

fre-

frequenti in usu apud Judæos positum erat, ut binomines essent plerique homines. accedit quod, à loco nativitatis aut educationis dicebantur sæpius: ut Judas, Iscarioth, hoc est, vir de Carioth: & ipse Dominus, *Iesus Nazarenus.* Alii Nathaneelem eundem faciunt, binominem, cum Sancto Stephano Archidiacono, & Protomartyre, quem certum est ex Historiâ Apostolorum, cap. 6. versatum fuisse cum Domino Jesu ab initio Ministerii: fuisse quoque Israëlitam certum est: & ἀληθῶς etiam Israëlitam: fuisse doctum & versatissimum in Lege & Prophetis, uti erat quoque Nathanael. Atque hoc confirmari videtur, è dicto illo Domini servatoris, ad Philippum & Nathanaelem, *Videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei, Ascendentes & Descendentes super Filium hominis:* Quod πρόρρημα videtur in B. Stephano adimpletum: ait enim morituriens, se videre cœlum apertum, & Filium hominis, stantem à Dextris Dei. Alii arbitrantur Doctorem fuisse & Magistrum in Israël, qualis erat Nicodemus, ὁ νυκτίφοιτος: atque ideò minimè allectum inter Apostolos, quod Rabbi fuerat, cum ad illud tam eximium Ministerium, non doctos Judæorum & eruditos, sed rudes, imperitos, ἀγραμμάτους nominaret Christus. Communissima sententia illa est, quam tuentur Rupertus & Jansenius, eundem ipsum fuisse Nathanaëlem, qui dictus etiam Bartholomæus, inter Apostolos allectus recensebatur. Et profectò, quotiescunque de nominibus citantur Apostoli, Philippus & Bartholomæus, simul recitantur, ut Petrus ac Andreas: Jacobus & Johannes Zebedæi. nec est ulla, quod meminerim variatio, quæ tamen, apud illos reperitur. Non est ergo alienum à veritate, Philippum & Nathaneelem, conjunctim vocatos, conjunctim quoque relatos in Apostolorum album: atque in illo albo conjunctim recitari. Quod ut non affirmem, ita fateor me, libenter, merito, in illam sententiam propendere.

24 Hactenus autem de quinque Discipulorum Christi, non tam *vocatione*, quam *notitiâ*, Johannes egit. Solus enim Philippus directè vocabatur per illud, *Sequere me.* reliquis haud dicitur, *Sequimini me.* è quinque soli quatuor Andreas, Petrus, Philippus, Nathaneel, nominatim compellantur, quintus ἀνώνυμος, & incognitus delitescit ἐν ἀποκρύφοις. Non sine ratione, nec mysteriis: quæ cum non discooperiantur, κάθωμεν. Cætera de Nathaneele, sunt apud sanctum Historicum, bene nota. sed de Confessione, *Tu es Filius Dei, Tu Rex Israël,* dicendum deinceps in Confessione Petri, quem principem contendunt, illud μεγαλεῖον agnovisse, & propalasse. sequitur jam, ex ordine ut qui per collectionem, saltem ἐπιφοίτησιν, Discipulorum, Magistri titulum & nomen esset assumpturus, aliquo modo, apud illos, ad firmandam fidem, & apud alios ad innotescendum, lumine aliquo revelato inclaresceret, hoc est edito miraculo, de more cum Judæis usurpato, agnosceretur. Quo nos

nos deducit. deinceps Euangelista, & rem gestam seriatim prosequitur.

Et die tertia, nuptiæ factæ sunt in Canâ Galilææ. & erat Mater Iesu ibi. vocatus est autem & Iesus & Discipuli ejus, ad nuptias. &, deficiente Vino, dicit Mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei Iesus, Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Dicit Mater ejus Ministris, Quodcunque dixerit vobis facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ, secundum Purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas. Dicit iis Iesus, implete hydrias aqua. Et impleverunt eas, usque ad summum. & dicit iis Iesus, haurite nunc, & ferte, Architriclino. Et tulerunt. Vt autem gustavit Architriclinus aquam, Vinum factum, & non sciebat unde essent, ministri autem sciebant qui hauserant aquam, vocat sponsum Architriclinus, & dicit ei, Omnis homo primum bonum Vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu autem servasti bonum Vinum usque adhuc. 25

Ordinem imprimis designat Historicus, per, *die tertio nuptiæ factæ sunt:* quem multi confundunt sine caussâ. Faber Stapulensis, tertiam diem designari putat, à Sabbato. hoc est, feriam tertiam hebdomadæ indicari. Ac primum, nuptias in *Sabbato* nequaquam celebratas apud Judæos statuit: quia nullo omnino opere Sabbatum sustinebant profanari. Nec *feria secundâ:* proptereà quod ad nuptias necessaria, quæ erant multa & multiplicia, non debebant *Sabbato* præparari. Itaque ante *feriam tertiam*, non nubebant. Hoc, ut verum esse poterat, apud posteriores Judæos, & superstitiosiores, non videtur apud veteres usurpatum. Nam Judic. 14. ver. 17. Nuptiale Samsonis convivium, per septimum continuos dies dicitur celebratum. More vetustiore, etiam apud alias nationes Orientales. Nam quod Laban dicebat Jacobo, cum supposuisset illi Leam pro Rachele, *Consumma septimanam ipsius, & dabo tibi:* August. Quæst. 89. in Genesin sic exponit. *Quod itaque ait, consumma septimanam ipsius, ad Nuptiarum celebrationem pertinet, quæ septem diebus celebrari solebant. Hoc itaque ait, Imple dies Nuptiarum septem, pertinentes ad istam quam duxisti, & dabo tibi aliam,* &c. Videtur igitur hallucinatus hic Stapulensis: nam saltem, *prima Sabbati*, numerum illum Septenarium ingredietur. sed ut verum esset quod ab illo asseritur, est tamen hoc loco importunum satis superque. Certum est enim, scriptorem sacrum, quemadmodum fecit in præcedentibus, ita quoque in hac Nuptiali Historiâ enarrandâ, seriem rerum gestarum observasse. Quum seriem, sunt qui derivant à colloquio cum Petro; ut sit: Tertio die postquam ab illo recesserat. alii deducunt inferius, à discessu nimirum (relicto Johanne & Jordane) in Galilæam. sed utraque sententia, magis autem prior, improbabilis est. Neque enim Tertio die, relicto Jordane, nedum dimisso Petro, quod postridie fiebat, redire potuit Jesus domum in Galilæam, nisi cisiis adveheretur, vel per 26

A quo cardine, Tertia dies.

De Nuptiis Iudæorum.

Samariam, vel per Petræam. nec statim, quasi ab ingressu ædium, accessisse vocatum ad Nuptias, probabile est. sed qui, à profectione & reditu in Galilæam, multa nobis interponunt, apud cæteros Euangelistas commemorata, atque ita demum ad Nuptias Canan, & ad miraculum edendum ducunt, longius recedunt à veritate: Cum disertim dicatur, hoc *Principium* fuisse *miraculorum ejus*: illa autem, per Galilæam patrata, & cæteris Euangelistis commemorata, posteriora & succedanea. Quocirca commentis hisce, & hujuscemodi valere jussis, *Tertiam diem* figimus, postquam de Jordane, Johanne, cum quinque Discipulis, aut eorum aliquibus venisset in Galilæam.

27 Ab hoc itaque reditu, tertia die, Nuptiæ fiebant Canæ, in Galilæa. De quibus aliqua, quæ ad Historiæ veritatem & propositum pertinent, elucidanda proponimus cum Baronio. Imprimis autem quæsitum est, περὶ τῶν συνελθόντων, quorum erant istæ Nuptiæ Galalitides: Qui Sponsus, & Sponsa in convenientibus. Statuitur autem, ante alia, non improbabiliter, in genere, fuisse hunc vel illam, Sponsam & Sponsum, si non utrumque, de Mariæ, aut Josephi notis, ac agnatis, eosque Dominum affinitate πρὸς μητρὸς, attigisse. In particulari volunt aliqui, quod Johannes, qui certe Domino juxta carnem affinis erat, Sponsus fuerat, ille inquam inter Apostolos διαβόητος, quod non solum videtur mihi ἀβασανίστως dictum, & inconsideratè, sed falsò, & impiè statutum à quibusdam. Erat tamen communior hæc opinio, per ætatem Lyrani ac Ruperti: *Dicitur communiter*, ait Lyra, *quod istæ nuptiæ fuerant Iohannis Euangelistæ, à quibus eum Christus avocavit, ante consummationem Matrimonii.* Quasi Dominus Christus, eum Nuptiis noluerat commaculari, qui constituit ab initio συνδυασμὸν, ut essent *duo, in carne, unum.* Qui non solum Nupturientem, sed Nuptiarum vinculis innodatum, & saltem filiolæ, Parentem, Discipulum, Apostolum, Apostolorum Principem & Coryphæum, allegarat. Et tamen ita solent, viri pii interdum & eruditi desipere, quasi desertores pacti, & Matrimonii stipulati, ad pactum infringendum, Divini spiritus motu excitarentur. Sanctus Ephraim, in Abramii vita, *Celebratis dies septem Nuptiis, ipsoque jam in thalamo cum Sponsâ sedente, subitò, tanquam lux quædam in corde ipsius Divina gratia refulsit: quam veluti ducem aliquem, sui voti ac desiderii nactus atque secutus, illico domo exiliens è civitate egressus est.* Periculosè, nequid gravius dicam: & tamen Sancto Paulo erga Teclam: & aliis, Deo dilectis, hoc adscribunt, παράνομημα. Rupertus ad finem, Lib. 2. Comment. in Johannem ait, *Iohannem Euangelistam, relictis Nuptiis Dominum sequutum, arbitramur.* Loquitur igitur ille, ex animi sui sententiâ: & deinceps opinionem adjungit popularem. *Istius enim, istas fuisse Nuptias, opinio fere omnium*, inquit, *est. Tradunt enim Historiæ, quod eum de Nuptiis volentem uxorem ducere, vocaverit Christus: & propterea quod à carnali voluptate*

Sponsus, & Sponsa, qui, & quæ.

Ephraimi sententia.

Ruperti, Bedæ.

voluptate retraxerat, potiori sui amoris dulcedine donavit. Ergo ille opinabatur, Johannem vulgo dici, *Discipulum quem Iesus diligebat*, eò quod abduxerat illum à copulâ conjugali. Huic consentit, & author vitæ Jesu, qui videntur Bedam in hoc secuti. Ille enim Princeps, ex iisdem Apocryphis scriptoribus, idem docuerat, quem exscripsit, in suis Commentariis Rupertus Tuitiensis. Apocrypha autem illa, fundos istius opinionis, arbitror fuisse Prologos illos commentitios, & malè consutos, sub nominibus Augustini, ac Hieronymi: cum tamen hæc tam ridicula ac impia sententia Hieronymo fuerit incognita. Quocirca, rectè hanc stultissimam imposturam, hæreticorum, quam homines ἀσελγεῖς & εὐήθεις fovere, refellit Baronius, nihil veritus incursare, licet Sanctos, Aquinatem, Bonaventuram, Antoninum. rejicere autem, Caïetanum, Majorem, Carthusianum, Sotum, alios, qui inventis frugibus volunt βαλανηφαγεῖν.

Illustrissimi Baronii argumenta contra hanc, ut appellat, commentitiam, & nuper natam sententiam, frivola non sunt aut futilia. Imprimis, rectè docet, nullam hujus rei famam, apud scriptores vetustæ Ecclesiæ obtinuisse. quod versantibus illorum scriptum verissimum comprobabitur. Secundò, probat antiquis patribus non innotuisse, quia Hieronymus, omnium Traditionum curiosissimus explorator, si hoc factum Johannes resciverat, de Joviniano triumphum egisset, qui Johannem Apostolum negabat extitisse Virginem, quod vulgò in Ecclesia credebatur. Tertiò pronunciat, & verè, Manichæos minimè hanc narrationem omissuros fuisse, qui quæcunque Apocrypha vel congerebant, vel confingebant, in contumeliam Nuptiarum, ipsi spurcissimi, venerii furciferi. Quartò, quod Ignatius, vir temporis Apostolici, & ipsius B. Johannis Discipulus, in illâ quam scripsit ad Philadelphenses Epistolâ, Johannem recenseat cum Eliâ, & quibusdam aliis, inter planè cœlibes. apud quem in nuperâ editione Allobrogicâ, cujus author non minùs vanè, quam falsò ampullatur, de tantâ & tam exactâ diligentiâ, interpretatio istorum verborum, ὡς τοῦ ἠγαπημένου, *tanquam dilecti, omissa est.* Sed quod doctissimus Cardinalis scribat, Manichæos & Paulum in exemplum adduxisse, qui Teclam à Nuptiis, & Thamynde Sponso abducebat, vereor ut crediderit hanc imposturam Ecclesiæ obtrusam per Manichæos, cum, quod constat, è Tertulliano, Presbyter quidam Asiaticus, Johanne Apostolo adhuc vivo, & Censore in hac causâ, ex affectu in Paulum id scriptum confinxerit, ante natum, nedum hæresiarcham Manetem. Quod si inventâ imposturâ in re suâ usi fuerint Manichæi, meminisse oportet, etiam Orthodoxos eidem adhibuisse fidem: nam Basilio Seleuciensi, in B. Teclæ vita, imposuit falsarius.

28 *Baronius rectè refellit.*

Ignatii nuperus editor notatur.

29 Postremò, hæc absurda, atque impia sententia, de Johanne Sponso, in Nuptiis Cananaeis, ita exploditur à Cardinali, ut potius

potius (nam non simpliciter hoc facit, & ἀπολύτως) descenderit in sententiam Nicephori Callisti, qui Sponsum in his Nuptiis Simonem suggerit Cananæum. *Potius* inquam: itaque non simpliciter. Nam non vel illum de Nuptiis abduxerit, è Baronii vel Nicephori sententia, Servator: quod in hac impiâ fabellâ & ridiculâ, est τὸ κυριώτατον: sed quod è duobus, Johannis Nuptiæ qui Cananæus non erat, minus sint probabiles, quam Simonis: quem constat domo Cananæum. Quocircà nimis προπετῶς, & Cardinalis, & Nicephorus relator, ab erudito Animadversore insimulantur: qui non ex animi sui sententiâ, de mente autem aliorum loquuntur: & Cardinalis quidem, *comparativè*: Nicephorus, nec ipse *assertivè*: obiter tantum commemorat hanc apud quosdam versatam opinionem, Lib.8.c.30. ubi de Helenæ Matris illius Constantini ædificiis agit, & peregrinatione per Palæstinam. Potius excusari debuit, si non laudari, judicium Nicephori, qui ridiculam illam fabulam de Johanne, non attingit. Fortassis ut incognitam & inauditam. Videtur enim illa tantum apud Occidentales pervagata, ad Orientales non accessisse. Nam præter Simonem è Nicephoro, Anacletum, nescio quem, comminiscuntur *Sponsum*: *Sponsam* verò Mariam Magdalenam. Quæ si relicta per maritum & repudiata, scortum induerit, *& publicarum libidinum victima*, quomodo loquebatur Tertullianus, fiebat, hoc nimirum Jesu Christi consilio adscribendum. Tam honorificè scilicet impurissima honestatis mendicabula, perditissimi nebulones, de Jesu Christi πολιτεύμασιν sentiebant, ideo ut, Nuptias, quas ipsi abominabantur, tanquam μιασμὸν devitarent. Ita enim statuunt, Johannem pollutum Matrimonii fæcibus non potuisse Servatori, Dilectum existere Discipulum. Pertinet ergo hæc stolidissima fabula, otiosorum inventum & malè feriatorum postillatorum, *ad Doctrinas Dæmonum*, quas recenset Paulus, 1 Tim.4.1.

Nicephori sententia de Simone, è Canâ.

Aliorum.

30 Ad has, cujuscunque tandem *Nuptias*, invitati veniunt, Maria, Mater Jesu: Jesus ipse: & Discipuli, qui tum pauci illi adhærebant. Matrimonium, viri & mulieris συνδυασμὸν quem institutione suâ & ordinatione ab initio honoraverat Dei Filius, Verbum, Creator rerum omnium, jam *factus homo*, præsentiâ suâ cohonestat personali: vocatus ad Nuptias, venit non invitus, cum Discipulis suis. atque ideò, *Quod Dominus invitatus venit ad Nuptias, confirmare voluit, quod ipse fecit Nuptias*, ait Augustin. Tract. 9. in Johan. & venit cum Discipulis, non solus, sed comitatus, eo quod, erat *gloriam manifestaturus*, in illum finem, ut crederent in eum.

31 Cum verò, quod rectè dicebat Aristænetus, Nuptiarum, σεμνὸς sit & προσηγορία, & τὸ χῦμα, Epula & Convivia Nuptialia, hoc est, κῶμοι, & hilariores illæ, ut mollissimè, dicam, invitationes, videntur parum cum rei gravitate convenire. Et tamen, quod affirmat Plutarchus, Cum nemo ignoret convivium agitari, vere-

Convivium Nuptiale.

Sympos.4.qu.4.

verecundiâ ducti, omnes necessarios, familiares, & quocunque tandem pacto sibi conjunctos, invitant. sed duplicem ille reddit rationem. Hujusmodi convivia, non amicorum tantum esse, sed & ad cognatos pertinere, affinitate alterius familiæ, in gentem adscitâ. Ac, quod plus habet momenti, duabus in unam coeuntibus familiam, cum accipiens dantis familiares & amicos: & dans accipientis existimans sibi comiter demerendos, duplicem convivarum faciunt numerum. quod melius Græcè dicitur, οἰόμενοι δεῖν φιλοφρονεῖσθαι διπλασιάζειν τὴν ὑποδοχήν. Secundò, boni ominis caussa genio indulgebant, & hilarius se invitabant, quasi qui statum hominis Matrimonialem, intellegerint, ad mutuum auxilium, & oblectationem institutum. Et tamen, ut inter pocula fieri solebat, jurgia interdum & rixas exoriri: ut fuerit non tam γλυκὺς quàm γλυκύπικρος. Quocirca, in Bœotiâ, Plutarchus ait, τὴν νύμφην κατακαλύψαντες, ἀσφαραγωνιᾷ στεφανοῦσιν. Ἐκείνη γὰρ ἥδιστον, ἐκ τραχυτάτης ἀκάνθης, καρπὸν ἀναδίδωσι.

Erat hæc vetustissima, & communissima consuetudo. ὥστε νενόμισται, 32
inquit Athenæus, Lib. 4. ἄγειν συμπόσια περὶ τοὺς γάμους· quod Homeri probat Testimonio. sed ante natum Homeri tritavum in sponsalibus Rebeccæ apud Bethuelem, Inito convivio, vescentes pariter & bibentes manserunt ibi. Quod ad decem dies, de more gentis, volebat Bethuel continuatum. Id enim sibi volunt illa, Ver. 55. *Maneat puella saltem decem dies apud nos, & tum proficiscetur.* Deprecatur autem moram Eleasar Abrahami Oeconomus: quocirca dimittuntur crastino die. Et Gen. 29. 22. Laban vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit Nuptias, inter Israëlitas videtur tempus hujus convivii abbreviatum. Nam Judic. 14. 12. septem dies connubii commemorantur: apud Tobiam dies quatuordecim Nuptiarum habentur. itaque νενόμισται de re ipsa: in numero dierum variatum. Atque ita, ab antiquissimâ origine deductum, in Nuptiis Canæ convivium celebrabatur: quod præsentiâ suâ honorare, non dedignabatur Dominus Jesus Christus.

Proximam Baronius quæstionem proponit, hanc Historiam, 33
ut loquitur, illustraturus, cur, cum pauperis alicujus Nuptiæ fue- *An pauperis*
rint, tantus tamen, & tam multiplex describitur apparatus, ac si *Nuptiæ.*
viri alicujus prædivitis, aut primariæ dignitatis fuissent. Nam & multæ ibi hydriæ, purgationis caussa: & ministrorum copia: & Architriclinus Ἐπίσκοπος convivii, commemorantur. Sed probandum Baronio erat, (nam è textu non id constat) pauperis alicujus Nuptias celebratas. probare autem illud contendit vir illustris, Quia *deficiebat Vinum.* sed profectò, futilissimum est hoc argumentum: & multis modis inefficax. Primum, non dicitur *defecisse Vinum*, hoc est, penitus exhaustum ut nihil esset in lagenis, sed ὑστερήσαντος, cum Vinum ea modica mensura superesset, ut non suppeteret convivantibus, ad finem, sed ut ante finitum convivium deficeret. Secundò, ut verum fuisset penitus exhaustum

exhaustum Vinum, tamen hinc non efficitur, pauperis fuisse apparatum: nam, vel in lautissimis conviviis ditissimorum ἑστιατόρων, defectus ejusmodi, possunt contingere multis modis: vel propter servorum negligentiam strenuam, & immoderatam convivarum compotationem: turbam, ultra invitatos, inexpectatam. atque ideò frigida fuerit probatio oportet, Pauperem fuisse Sponsum propter defectum Vini.

34 Nec plus firmamenti restat in super allegatis, de hydriis: Ministris: Architriclino, quæ non magis probant locupletem fuisse Sponsum, quam Vini defectus, pauperiorem. Hydriæ enim lapideæ erant, de materia parabili: non ferreæ, aheneæ, Cypriæ, argenteæ. tales autem per singulas Judæorum ædes disponebantur, cum passim omnes, lavacris frequentibus, è disciplinâ Pharisæorum, uterentur. Ministri quot fuerint, non expeditur: plures fuisse certè non dicitur. & qui aderant, in diem poterant esse, & rem præsentem conductitii: quod & apud nos etiamnum in more ponitur, per ejusmodi extraordinarias, etiam non ditissimorum, sollennitates. Huic etiam negotio Architriclinus, veluti & Coci, μέγα μὲν ἐν τοῖς γάμοις δυναστεύοντες, conducebantur. Erant enim quibus ἔργον fuit, professis illam artem & ministerium, ordinare, curare, disponere, cùm convivas, tùm fercula per ejusmodi sollennitates. Citant viri docti ex Athenæo, περὶ οἰνοπτῶν. qui aliquo modo respondere videntur, nostratibus, in *visu franci plegii*, ut vocant, *Ale-conners.* Ἀρχὴ δέ ἐστιν, οἱ οἰνόπται παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις. Οἱ δὲ οἰνόπται οὗτοι, ἐφορῶσι τὰ ἐν τοῖς δείπνοις. εἰ κατ' ἴσον πίνουσιν οἱ συνόντες. ut fortassis horum Princeps fuerit Architriclinus. sed Hesychius refert paulo aliter. Οἰνόπται, ἀρχὴ ἀτελὴς, καθ' ἣν θρυαλλίδας καὶ λυχναῖα, καὶ τὰ τοιαῦτα δεῖ τὸν αἱρεθέντα ἄρχοντα παρέχειν. in quibus, nihil addit de Cura conviviorum. alioquin & Athenæus ἀρχὴν fatetur fuisse εὐτελῆ. In conviviis autem, præsertim nuptialibus, curam summam habebant veteres, de ordine, sobrietate, & honestate observanda: atque in hunc finem, sibi Architriclinum, vel ὀφθαλμὸν τοῦ συνδείπνου constituebant. à qua consuetudine Judæi non abhorrebant. Imo eo magis honestati consulebant, de numero Sacerdotum, quod τὸν ὀφθαλμὸν vel inspectorem, constituebant. Sic enim Gaudentius Brixianus Ambrosii coætaneus, Tract. 9. *Nuptiæ apud Iudæos cum fierent, unus, quantum Traditione comperimus, dabatur de Sacerdotali ordine, qui morem disciplinæ legitimæ gubernaret, pudorisque curam gereret conjugalis. Simul etiam conviviorum apparatui Ministros, atque ordinem dispensaret, & pro hoc officio, Architriclinus, hoc est, Triclinii præpositus dicebatur.*

35 *De Architriclino Gaudentii sententia.* Ait vir doctissimus, se non meminisse legere alicubi hunc morem apud Judæos obtinuisse. Forsitan. Multa enim apud bonos authores, μονοειδῆ, μονήρη, & μονοπρόσωπα leguntur, quæ frustra apud alios alibi inquisiveris. Multa apud sacros Scriptores. quale illud est apud Apostolum, *Quid facient pro mortuis baptizati?*

baptizati? &c, *Mortui in Christo, resurgent primi.* Secundo, multa olim nobis lecta, evanuëre, fragili memoria & fallaci scilicet. Omnia gesta, memoriæ non mandantur. mandata omnia nemo legit: nemo vel pauci, fando accepere multa, etiam olim, in communi usu posita. Ante annos penè mille & trecentos elapsos, multa scivisse, vidisse, legisse potuit Gaudentius Brixianus, quæ posteritatem, nos autem magis, latuëre. Certè magna Sacerdotum apud Judæos, dignitas, & reverentia; nec sine illorum curâ vel inspectione quicquam illi serii negotii tractabant. Quod ipsum Divina Constitutione nitebatur, quam in Josuano Pontifice Eleasaro, edebat: ut Princeps scilicet, populus, Synagoga, ad vocem ejus ingrederetur & egrederetur. Atque hinc edocti vetustissimi Christianæ pietatis proceres, de Sacerdotali & Episcopali ordine, omnia magnificè, & humanos apices ὑπερακοντίζοντα loquuntur. βαθμὸν, βῆμα, ἀρχὴν, &c. frequenter loquuntur. Ignatii sæculo in præceptis dabatur, Μηδὲν φαινέσθω ὑμῖν εὔλογον παρὰ τὴν τοῦ Ἐπισκόπου γνώμην. & iterum apud eundem, Ἀναγκαῖόν ἐστιν ὅσαπερ ἂν ποιεῖτε, ἄνευ τοῦ Ἐπισκόπου μηδὲν πράττειν ὑμᾶς. propter hæc, & his ferè similia, quæ in singulis Epistolis habentur, νοθετεύουσιν illas viri docti, sed Novatores, & qui Sacerdotium, non aliter nisi ἀφορμὴν βίου, ut cum Nazianzeno loquar, ambire solent. Cum passim veteres amplissimis præconiis hanc Provinciam, hujus ministros, deprædicare soleant. ut nec mirum, nec novum videri debeat, si Nuptiarum sollennibus, rei adeo sacræ, & πρὸς Θεὸν ἀνηκούσῃ, præfuerint Sacerdotes. *Sacerdotum dignitas.*

Omnino autem vera sunt, & digna quæ transcribantur in Annales, quæ Commentatur ad hunc locum Maldonatus. *Architriclinus* (apud Judæos, *erat*) *uti ait Severus Antiochenus, Orat.* 119. *quemadmodum citatur in Græcorum Catenâ: & Chrysostomus, ac Theophylactus in Commentariis, qui convivio præerat: non quidem tanquam Dominus, sed tanquam Oeconomus, ordinans & disponens omnia, quæ ad Convivium pertinebant: animadvertens, ne quid cuiquam deesset. Præcipuam autem curam habebat Vini, proportionem suam cuique distribuens, & prout volebat temperans. Is mensæ non accumbebat, sed stabat, & convivium obibat, imperans ministris, quæ factu opus erat. Is Vina, antequam convivis præberentur degustabat, ut videret, quid cuique dari oportebat: & si quid esset indignum splendore convivii, rejiceret: Quod eo melius judicare poterat, quia sobrius erat, & à cibis incorruptum habebat gustum.* Hactenus eruditè Maldonatus: sed cum ille hoc ipsum munus indicari affirmet apud Syracidem, cap. 31. ver. 1, 2. longè fallitur. Non enim de Architriclino, sed quocunque Magistratu agit ibi sapiens, suo officio, cum curâ, & debitâ sedulitate fungente. Atque ita, è societate eâdem, duo eruditi viri, Mariana & Sa, in notis ad illum locum explicuere. Quocirca, nec immerito Maldonati sententiam illam perstringebat Exercitator: quem dum *maledicum* proscribit & virulentum, ad illius Commentarios 36 *De Architriclino.*

mentarios in Euangelistas intendebat: ubi profectò modum omnem & mensuram modestiæ transgreditur. Si tamen ab ipsomet Maldonato, profecta sunt convitia, quibus ille passim χαλαπλωίει dissentientes. Certè, vir judicii exasciati, & veritatis Historicæ *Hyperaspistes*, si quis alius, Jacobus Thuanus, alium nobis vitâ & moribus Maldonatum depingit, quum se nobis ille exhibuit in Commentariis. Fertur etiam vir longè doctissimus, æternum Galliæ lumen Jacobus Cujacius amasse plurimum Johannem Maldonatum, quod in vitâ ejus scribit Papyrius Massonus: quod utique non fecisset, præsertim à Protestantium partibus non alienus, si tam maledicus fuisset Maldonatus. Meo itaque animo visum est, nec sine probabilitate, quod, cum ipsius in Euangelistas, Commentarii, fœtus posthumi, prodierint in lucem, convitiorum illæ *hamaxa*, non ab ipso Maldonato, utpote cum doctissimo, tum modestissimo, sed à Patribus illatæ fuerint Mussipontinis, qui de natu, & mandato, Generalis Aquavivæ, scriptis ipsius, non tantum *edendis*, sed & *limandis*, quod affirmant ipsi, præfuere. Sed qualis ille demum cunque fuerat, moribus & ἀναστροφῇ, de Architriclino apud Siracidem hallucinatur. Nec diffiteri illud, aut voluit, aut potuit Bulengerus: atque ideo rem ipsam atque accusationem declinans, περὶ ταξιάρχων, ὀνοματοκλητόρων, τραπεζοποιῶν, ἀρχιμαγείρων, μυσώνων, ἐδεάτρων, λεπτολογεῖ. Et illa varia vult esse nomina ejusdem officii, de particularibus muneribus translata. sed non erant illi Architriclini.

Maldonati κακοηθής.

37 In istis porrò Nuptiis, Sponsi & Sponsæ cujuscunque, deficere jam Vino incipiente, ὑστερήσαντος τοῦ οἴνου, *Dicit Mater Iesu ad Eum, Vinum non habent:* hoc est, quod sufficiat; *& dicit ei Iesus,* Τί ἐμοὶ καὶ σοι γυναί; *Nondum venit hora mea.* Duo nobis indicat Euangelista, Matris ἀνάῤῥησιν, Christi ἀπόκρισιν. Illa, Vini defectionem docet: responsum videtur acerbius inculcatum. Defectus ille Vini, unde unde contingebat, sive quod majoribus & frequentioribus poculis se Convivæ invitabant: sive quod convenerant plures quam expectabantur: sive, quod vulgus Interpretum affectat, cum essent indigentiores, majoribus impensis sufficere non poterant: beata Maria quam primum resciscebat, ex affectu erga, fortassis, affines, certè familiares & contribules, confugit ad Filium, secreto hoc insinuans, *Vinum non habent*, & quasi in aurem, ubi discumbebat, ne si fortè Convivæ id resciscerent, Sponso cederet in pudorem aut opprobrium. At quid hoc ad illum? Unde ipsa defectum agnovit? Num Sponso indicente? Non crediderim: sed ipsa in rem præsentem adducta: eo quod πολὺ ἠγάπησεν, Charitate qua abundabat, mota, succurrere volebat indigentibus: & ex eâdem illâ Charitate, quasi in rem suam intenta, alienam curabat. Utrumque eo magis & lubentius præstabat, si consanguinitate, quod reor, illos attingebat. Est enim Charitas ordinata, & exorditur ἀφ' ἑστίας. Quocircà cum

Christi & Mariæ in Nuptiis colloquium.

Bona-

Bonaventurâ existimaverim, illam mensæ non accubuisse cum cæteris convivis, & filio, sed tanquam è ministris, sedulam affinibus operam impendisse. Certè ut Matronam frugi, prudentem, sedulam amicam, obiisse curam & sollicitudinem, κατὰ μέρος, negotiorum. eoque modo cum facilius & expeditius, tum secretius, τὴν ὑστέρωσιν filio Jesu subindecasse Vini.

Chrysostomus hoc in loco, sui dissimilis, amorem agnoscit in hac caussa περιηγούμενον, sed ἄτακτον comminiscitur & extravagantem veluti. nimirum profectum ἐκ τῆς φιλοδοξίας, ut ex edito miraculo, & Filius & Ipsa inclarescerent. hoc est, ut ipsis acclamaretur, quod deinceps alicubi factum legitur, *Beatus uterus qui Te portavit: fœlicia quæ suxisti ubera.* Quum non oportuit virum eruditissimum & sanctissimum, hæc tam ἀβασανίστως protulisse. Certè, dupliciter erga sanctos modum excedunt interdum & mensuram pii viri. Nam vel perfectiones ultra hominem iis adscribunt, quasi Deo, cum cæteris, nihil deberent; non indigerent Christo: vel ex adverso, contumeliis afficiunt, illorum παραπτώματα, ac ὑστερήματα, aut aggravando, si quæ sint, aut affingendo, si non invenerint. De humilitate & ταπεινοφροσύνῃ commendabatur imprimis beata virgo: cum illâ autem, hæc affectio, quam affingit ei & affigit Chrysostomus, stare non potest. Secundò, abhorret à vitâ & actibus ordinariis illa. Nam illa quæ Angeli ἐπιφοίτησιν, & προσφώνησιν quæ Magorum & Pastorum Euphemismos, experta fuerat. Quæ Dei magnalia, non prædicabat vulgo loquuteleia, vel φανητιῶσα, sed recondebat omnia apud animum suum, nequaquam videtur captatura hanc præposteram & incertam in vulgus emanandi rationem. Et undè poterat spe vel cogitatione eo deferri, cum, quod alias observabat ipsemet Chrysostomus, nullum domi apud illum miraculum ediderat, ut statuere posset vel opinari, Illum per omnipotentem aliquam operationem defectum supplere velle, aut potuisse. Eximiam proculdubio & singularem illa, de filio suo Jesu fovebat opinionem & Messiam in Lege & Prophetis promissum, extitisse habebat persuasissimum. Insuper, non tantum ἐκ συμπαθείας, erga affines, sed ex Fide in illum, ad illum confugisse crediderim, licet de miraculo edendo, præcipuè ut inde inclaresceret, non cogitabat: sed modum ipsius voluntati, subveniendi indigentibus, quod dicebat, relinqueret. Quocirca, licet, ut videtur, repulsam apud Filium passa, Ministris ait, *Quicquid jusserit, Facite.* Ita Fides hic conspirat cum Charitate, Σὺν τε δύ' ἐρχομένω, ut vetus habet verbum, licèt interdum cum difficultate aliqua, πάντα faciunt esse ἀμείνω. Id quod è sequentibus patet apud Euangelistam, è responso, & operatione Servatoris.

Chrysostomi incogitantia. 38

Responsum, videtur ἄκαιρον, atque ideo λυπηρὸν, & duriusculè prolatum, *Quid mihi tecum est mulier? Nondum venit hora mea.* Lingua Græca videtur huic acori suavitatem affundere. *Quid* 39

hoc ad Me, vel ad Te pertinet. Quam mollitiem, fidus interpres sequitur, verbum de verbo reddens, non dictionis usum exprimens, *Quid mihi, & tibi est mulier?* Sed hoc minus probavero, eo quod in Chrysostomianam reprehensionem incurrere videatur: quasi ipsius πολυπραγμοσύνην taxaret, & curiosam in alienâ Provinciâ satagentiam. Sed κατὰ γλῶσσαν, è proprietate illius Linguæ, hoc est Hellenismi, aliud indicat, Nempe, Quid mihi tecum est, *What have I to doe with thee?* Ita Arrhianus utitur in Epicteto suo, Lib. 1. cap. 1. Τίς ἄνεμος πνεῖ; Βορέας ἢ Νότος; Τί ἐμοί, καὶ αὐτῷ, *Quis ventus spirat? Boreas ne, an Notus? Quid mihi cum illo negotii est?* Sic 2 Sam. 16. Τί ἐμοί, καὶ ὑμῖν, υἱοὶ Σερβίας. *Quid mihi vobiscum est, Filii Serviæ?* Quoniam importunius illi Abishai insinuabat, occidendum esse Shimei convitiatorem. Et 4 Reg. 9. ait Jehu, nec semel, Τί σοι καὶ εἰρήνη. *Quid Tibi cum pace?* Math. 8. 19. aiunt Dæmones, Τί ἡμῖν καί σοι, Ιησοῦ. & Math. 27. 19. Pilati uxor ad maritum suum mittit nuntiatum, Μηδὲν σοι, καὶ τῷ δικαίῳ τούτῳ. Quocirca plusquam probabile est, contra latratus nostrorum Rhemensium, in hoc responso, haberi tacitam quandam reprehensionem, saltem ἀναβολῶ. Non autem quod intercedendo peccabat Maria. Absit. Non quod aliquod illicitum petierat. μὴ γένοιτο. Sed potius, quod hanc illi Provinciam, subito & ex affectu, tanquam de maternâ authoritate imponeret: & Res Dei, humano modulo metiretur: quasi Divina in arduis rebus condescendentia, ad nostras voluntates & προσκλίσεις esset alliganda. Quod è secundâ parte responsionis, magis adhuc liquet, *Nondum venit hora mea.* Quæ non tam indicat, cur non potuit, cur non voluit petitioni annuere, quam, cur reprehendebat. cujus loci, & responsi sententiam tripliciter solent interpretari. Nam ad tria capita reducitur expositio, ut sit impia, aliena, veritati proxima & consentanea.

Τί ἐμοὶ καὶ σοί.

40 Impiam illi affingunt, qui de Genethliacâ ματαιοφλυαρίᾳ, *Horam meam*, cœli positionem, stellarum constellationem, & fatalem ex astris necessitatem intelligunt: secundum illud Tragici, τῇ δ' ἀνάγκῃ οὐ Θεὸς μάχεται. unde apud Poëtam κλαυθμυρίζει Deorum Princeps, quod fatalem necessitatem, *horam* scilicet, tollere vel mutare nequiret; sed,

Variæ illius expositiones.

Σαρπηδόνα φίλτατον υἱὸν
Μοῖρ' ὑπὸ Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο δαμῆναι.

Verùm apud Christianos, qui Deum agnoscunt & fatentur Omnipotentem, nulli subjectum necessitati, non tantum impia sed absurda insuper & ridicula est hæc interpretatio. Alii volunt significari, *Horam mortis*, vel *passionis.* piè quidem, sed à proposito alienè. Et tamen, tempus illud, *Horam suam* appellat Dominus, & *Horam tenebrarum.* & in Oratione fusâ ad Deum

Deum Patrem, Johan. 17. *Pater, venit hora: glorifica Filium.* Gaudentius ergo Brixianus, ad Mortem & Resurrectionem retulit, quando Christus suppeditabat abundantissimè, *Vinum lætificans cor hominis.* hoc est, effusionem & plenitudinem Spiritus Sancti. Quasi diceret ergo, Tu mihi narras de defectu Vini temporalis in convivio, & Nuptiis terrenis, at Ego, Vinum spirituale in Nuptiis æternitatis & convivio assidentibus in regno mei Patris, affatim effundam & ὑπερβαλλόντως. sed, οὐκ ἔπω χρόνος: Nondum venit illa Hora, & tempus destinatum dispensationi huic.

Augustinus, Tractatu 8. in Johannem, ita cepit, acsi fuisset anterioris partis responsi & durioris mitigatio. Quia enim non *Matrem* eam, sed *Mulierem* appellat, quasi Parens suboffensa neglectam se quereretur, Christus denuò erectam consolatur. Noli Tu Tristari, quod te Matrem non dixerim. Nondum enim venit hora mea. Tempus adhuc non est, ut Te eam cognoscam, veniet lustris labentibus ætas, imo Brevi admodum adveniet Tempus, cum in horâ mortis, te pro Matre agnitam Discipulo dilecto sim commendaturus. Subtiliter fortassis, certè piè meditatur: sed aliené. Nam ut verum sit, Horam eo sensu interdum usurpatam inveniri, vix tamen illud propriè. Nec dicitur, *Hora mea*, sed simpliciter *Hora.* aut Hora hostium, hoc est Mortis, & Principis tenebrarum. Secundò, quid ad Maternam præsentem suggestionem spectabat illa hora, Passionis? Non enim tunc ullum edebat, aut editurus erat, Miraculum. Tertio, nec in illa *horâ* Passionis, Matrem suam appellat, sed potius Johannis *Matrem*; cujus illam Fidei & Tutelæ, animam acturus, commendabat. 41

Sed *Hora mea*, in præsenti responso Servatoris, Tempus commodum, aptum, opportunum notat, Vino supplendo, Convivis & Sponsis inserviendo, miraculo edendo. ita enim Græci τὴν ὥραν usurpant, ut non tam sit χρόνος quam καιρὸς, rei peragendæ opportunitas. Rom. 13. 11. *Hora surgendi:* Apocal. 14. 5. *Hora metendi.* Mea autem Hora, est quasi diceret, mea mihi statuta & destinata occasio. Qui igitur profitetur, nondum venisse horam suam: id est, Non esse tempus adhuc opportunum & accommodum miraculi alicujus edendi, & gloriam ac potentiam manifestandi, videri poterat tacitè insinuare, sibi propositum esse & destinatum, alium locum, aliud tempus, aliam occasionem dispensationi Ministeriali suo, & per miraculum aliquod edendum, se manifestandi selegisse, si materna interim intercessio & preces non intervenissent. Ita Ambros. in Psal. 118. Octon. 16. *Qui horam suam venisse negabat, fecit quod ante differebat.* Et Cyrillus adhuc clarius: *Statim ad actum propter Matrem accedit, quem quantum in eo erat, paulisper distulisset.* Postremò, illud, *Nondum venit hora mea*, ita accipiunt ac interpretantur alii, acsi diceret: Utcunque statuerim hic miraculum 42 *Vera sententia.*

culum primum operari, tamen, οὐκ ἔτι χρόνος, quoniam nondum defecit Vinum: neque enim indigentiam suam, & auxilium præsens Divinum agnoscere solent & amplecti homines, nisi ἐπὶ ξύρης ἀκμῆς, constituti. Erat ergo *illa Hora hominis :* ὑστερήσαντος τοῦ οἴνου : sed non Dei, cujus auxilium non semper in procinctu stat, sed urgente advocatur necessitate. ut Potentiam inde exerat in excelso brachio, & liberati homines efficacius excitentur ad gratitudinem : nec continuò despondeant animum, si Deus ad voluntatem, vel non omnino, vel aliquanto etiam durius responderit. Ita enim exemplo suo præivit beata Virgo, quæ non obstante, quam putare poterat, repulsâ, ait tamen, confidentiâ plena ad Ministros, *Facite, quicquid jusserit.*

43 *Erant autem ibi*, in Triclinio, *Lapideæ hydriæ sex positæ, secundum Purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas aut ternas. Et dixit iis Iesus, Implete hydrias aquâ. & impleverunt eas usque ad summum. Et dixit iis, haurite nunc & ferte Architriclino. Postquam gustasset Architriclinus, aquam in Vinum versam, neque sciret unde esset, sed ministri sciebant, qui hauserant aquam, vocat Sponsum, & dicit ei, Omnis homo, primo loco bonum Vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tum id quod deterius est. Tu autem servasti bonum Vinum usque nunc.* Hæc propius jam miraculum, & quidem κατὰ πλάτος, cum suis circumstantiis, Historia enarrat: quarum Princeps illa est de sex hydriis. quam vocem ab ὕδωρ deductam volunt, eo quod continendo aquam in usus necessarios & lavationes, illa vasa destinabantur. Et hæc de voce, *hydriis*, circumstantia, miraculum confirmat & illustrat. contradistinguit enim *hydrias*, aquis hauriendis vel continendis destinatas, à doliis, cadis, vasis omnibus Vinariis, ut tollatur omnis suspicio fraudis & imposturæ. Si enim vasa ad miraculum adhibuisset Vinaria, dicerent Adversarii, Vini fæces in fundo residentes, aquæ tincturam, saporem, colorem induisse : atque ita de veritate miraculi, aut illius magnitudine detraheretur. Secunda circumstantia est, *hydrias* non fuisse coriaceas aut fictiles, sed *lapideas*, quales erant alias hydriæ, plerunque fictiles, atque ideo fragiles. Judic. 7. 20. Ecclesiast. 12. 6. Tertio, addit fuisse stationarias, positas in Conclavi, non gestatiles, aut de loco in locum transferendas. ut Gen. 24. 15. Jud. 7. 20. Johan. 4. 28. quæ capacitate sua & magnitudine nequaquam ad lapideas istas accedebant : capiebant enim istæ singulæ, *metretas binas ternasve :* hoc est, aliquæ binas : ternas aliæ. neque enim erant omnes ejusdem mensuræ. Erat autem Metreta, ut viri docti observarunt, eadem mensura cum cado : continebat autem decem Congios. Congius sex Sextariis constabat. Sextarius duabus Heminis. Hemina pendebat Vini libram, hoc est, sex Cyathos. Cyathus capiebat duas Uncias. itaque sex illæ Hydriæ, continebant, Sextarios Nongentos. Galliones, ut nos vocamus, 450. Quæ circumstantia, amplissimum fuisse Christi

Metreta.

munus

munus docet, non solum τὸ ἱκανὸν, sed τὸ πάνυ πλέον, *Tonnarum* scilicet aliquot, abundantiam, ut si pauperiores fuerant, finito convivio, divendi posset, & sportula inde corrogari, ad rem familiarem procurandam. Multus est enim, & magnificus in suis donis Deus. ideo & Elisæus, non unum aut alterum, sed omnia vasa viduæ adimplebat *oleo:* εὐπόρως, non διακόρως dona Domini suppeditando. Idque eo magis, ut ad alios quoque fama istius facti emanaret. Nam in fine ferè convivii patrabatur miraculum, inebriatis, hoc est, liberalius exaturatis convivis: quorum, fortassis, non magnus erat numerus: certè, non tantus, ut tantæ Vini copiæ exhauriendæ sufficerent. Quocirca aliis usibus suppetebat, cum & optimum, & suavissimum agnosceretur: & divinitus transfusum immediatè. *Miraculi copia.*

Hoc edidit initium signorum Iesus, in Cana Galileæ, & manifestavit gloriam suam: & crediderunt in eum discipuli ejus. Totius historiæ enarratæ, ἀνακεφαλαίωσις. In quâ, Tria sunt omnia. Miraculi περίεργημα. Loci consignatio. Finis editi, duplex. Primum fuit omnium miraculorum Christi. idque simpliciter, & absolutè primum. Initium signorum *quæ fecit Iesus.* non tantum, signorum, quæ *fecit Canæ:* ut visum cuidam Zachariæ; cui consentit Hugo Cardinalis in Glossâ, *Non dicit simpliciter primum, sed in Canâ Galileæ, primum.* Ineptè. quasi plura deinceps ibidem miracula ediderat: quod ποῦ κεῖται, nos doceat Hugo. Probabilius est, nullum aliud eo loco, exiguo oppidulo, edidisse miraculum, cum dicat alibi Johannes, *Venit iterum in Canam Galileæ, ubi aquam in Vinum converterat.* quasi nullo alio signo, oppidulum illud honorasset. Deinde, falsum est quod dicit Hugo, *Non dicit simpliciter primum.* Dicit enim: non totidem fateor, verbis: sed æquipollenter, dicit. *Hoc initium signorum fecit.* Non autem vox ἀρχὴ, Principium, ad τὸ Κάνα, sed ad τὸ ἐποίησε referri debet, hoc est, Fecit initium omnium miraculorum suorum, à Nuptiis Canæ in Galilæâ. 44 *Primum miraculum.*

Appellant qui contra sentiunt, Librum inscriptum, *Infantia Servatoris*, ubi plurima miracula, ante annum tricesimum, ab illo, in ætate puerili, dicuntur edita. Sed est ille Liber Apocryphus, accuratâ Censurâ Gelasii Pontificis olim Romani, notatus & rejectus: utpote impurissimorum Hæreticorum, hoc est, Gnosticorum, fœtus subventaneus. Certè si per lusus & jocos, si tamen aliquos exercuit, puëriles, fecisset miracula, abusus esset, Personâ, Officio, Potentiâ suâ. Atque ita Dei nomen in vanum accepisset: quod blasphemum est dicere: & horrendum cogitare. Secundò, ludibrio exposuisset & lubentiæ, opera Divina, & excelsum brachium. Tertiò, præstigiatorem clamassent & Circulatorem, cum deinceps, ingressus Ministerium, miraculis plerunque uteretur. Quartò, sic populo innotuisset etiam puer, nec opus fuisset Eliâ, Johanne scilicet, Anteambulone, vel Proclamitatore. Non ut vox de cœlo Johanni illum commendatum, 45 *Apocrypha, de infantia Servatoris.*

quis

quis erat, declararet: qui tamen disertim profitetur, *Et ego illum, non cognovi.* Quintò, ille ordo & dispensatio planissimè abhorrebat, à Divina, in similibus οἰκονομίᾳ. Neque enim miracula præcedere solebant, sed sequi Divinam vocationem. sic post inaugurationem, post Ordines, ut ita dicam susceptos, non ante χειροθεσίαν, in statu Laïcali Moyses, Elias, Elisæus, Apostoli, alii, miracula solebant perpetrare. Quicquid ergo ἐυηθῶς, & ἀβασανίστως pronunciavit Hugo, etiam de sententia dissidentium Catholicarum partium, erat hoc simpliciter, non Respectivè, initium scilicet, *primum miraculorum Christi.*

46 Secundò, Loci nomen adjicitur, Canæ, ad majorem veritatis manifestationem, & stabilimentum: ut si qui minus crederent, dubitantes inquirerent, & persuaderentur. Erant autem in Palæstinâ, duæ urbeculæ cognomines, ab antiquissimis temporibus dictæ Cana. Prior, Josu. 16. 10. in Tribu Ephraim. altera, Josu. 19. 28. in Tribu Aser: non procul à Sidone. inde mulier illa proficiscebatur, quæ Cananæa dicitur, Mar. 7. 10. quæ eam ob caussam, Elogio Syrophœnissæ, commemoratur. sed præter istas duas, necesse est ut fuerit tertia. Nam Joh. 4. 46. Cana dicitur fuisse juxta Capernaum. Ideò, neque in Samariâ fuit, quemadmodum illa erat, in Tribu Benjamin: neque juxta Sidonem, ut illa in Tribu Aser: hanc ergo, distinctionis caussa, vocat Canam Galileæ. cujus ἐρείπια, vel locum potius ubi sita fuit, ostendunt hodie peregrinis, quarto milliari à Ptolemaïde, in Tribu Zabulon. cujus meminit Josephus, in περὶ βίου. & περὶ ἁλωσ. 1. 13.

Cana.

47 Postremò adjecit finem & scopum miraculi patrati: qui duplex habetur. primò, ut, *Ostenderet gloriam suam:* secundò, ut, *Discipuli in eum crederent.* Certè, Dei gloria, ut rerum omnium Finis, ita passim relucet in operibus Dei. τὸ γνωστὸν Θεοῦ, quod ait Paulus, Rom. 1. 19. manifestum est in illis. Deus enim illis, se, & per illa manifestavit. & etiam *invisibilia ipsius, à Creaturâ Mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* sed magis tamen elucescit in magnalibus: hoc est, operibus inusitatis: quæ interdum, Præter, Supra, Contra Naturam, & rerum ordinem naturalium, fiunt. hoc est enim quod *miraculum* dicimus. & cum *miraculum* operatur, tot modis operatur Deus. Præter Naturam, cum totius Naturæ ordo immutatur: ut respiciat formam modumque operandi. ejusmodi fuit Solis statio, in diebus Josuæ. Cœlorum retractio, in diebus Hesechiæ. Supra Naturam operatur, cum producit immediatè Effectum, quem Natura non potest educere. ut aperiantur oculi, nato cæco. Contra Naturam, ut cum tres pueros in fornace Babylonico, illæsos præstitit, manente in illo igne, naturali urendi dispositione. Fiunt autem vel per Deum immediatè, vel per interventionem Creaturarum. semper autem, in virtute Dei, & per Divinam potentiam. Nam opera Dei ad extra, sunt πολυειδῆ, καὶ πολυτρόπα. unde

De Miraculis.

&

& Deus, qui nobis ab operibus innotescit, est πολυώνυμος. Multa autem sunt & multiplicia, propter infinitatem operantis. Nam ut aliquid est, ita & operatur. Differunt autem opera Divina, *loco, tempore, subjectis, modo operandi.* sed omnia ubique fiunt, ut optimo ordine & suavi: ita δυνατῶς quoque, Fortiter, hoc est, Potentia in se, Irresistibili. Pertingit enim, à Fine ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

Itaque duo imprimis concurrunt ad miraculum patrandum: 48
primò, Quoad caussam efficientem primariam, ut à solo Deo proficiscatur. secundò, Quoad modum operandi, ut sit insolitus ille, nec è communi Naturâ, vires & potentiam cujuscunque creaturæ, in se, excedens. Sunt enim quædam mira, quia insolita: non tamen miracula. cujusmodi videre, ἢ πεπλασμένον ἄνθρωπον, ἢ λιθούμενον, apud Lucianum. Ejusmodi erant, quæ miracula olim prædicabant Donatistæ, & preces exauditas, ad memorias Martyrum suorum, plerunque Circumcellionum, quæ, censente Augustino, aut *Figmenta erant mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum:* De Unit. Ecclesiæ, cap. 19. Ejusmodi etiam hodie videntur, quæ passim prædicantur miracula, vel Dæmonum præstigiæ, & illusiones: vel Agyrtarum offuciæ & imposturæ: magorum περίεργα μαγγανεύματα: cujusmodi erant ἐνστάσεις Jannæ atque Jambræ, contra Moysen. Apollonii Tyanæi & aliorum σοφίσματα. Ac veluti sunt res miræ, quæ non sunt miracula: sic res obviæ, viles, in communi usu positæ, non tantum mira sunt, sed miracula. Trismegistus hoc sensu, Hominem, *magnum mundi miraculum* nominavit. Certè enim & τὸ σύνολον, & singulæ Totius partes, Artem arguunt conditoris, & hoc ipsum confirmat ille psaltes Israël, qui stupendum & miraculosum in modum se creatum ait. *Omni miraculo quod fit per hominem, majus miraculum est ipse homo.* Secundò, modus ille, quo, optimus Mundum temperat Rector, miraculosus est, authore Augustino; eximius miraculum, quàm quo, quinquies mille homines, quinque panibus saturavit. Quod è minimis fuisse, Chrysostomus non unâ vice, pronunciavit. Ὅτε δὲ τοὺς ἄρτους πηγάσαι παρεσκεύασε, ὃ πολὺ τούτων ἁπάντων ἔλαττον ἦν, &c. Homil. in Math. 49. Vult dicere, Eum nequaquam, veluti de Cœlo, per preces, auxilium advocasse. Homil. in eundem ib. pag. 106. Τὰ γὰρ μείζονα ἐξουσιαστικῶς ποιῶν, ἐν τοῖς ἐλάττοσιν εἰς οὐρανὸν ἀναβλέπει. ἁμαρτήματα γὰρ λύων: ita enim instat de majoribus: καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀποκαλύπτων, καὶ παράδεισον ἀνοιγνὺς, καὶ δαίμονας ἀπελαύνων, καὶ λεπροὺς καθαρίζων, &c. ἐξ ἐπιτάγματος πάντα ἐποίει. ἡνίκα δὲ, ὃ πολλῷ τούτων ἔλαττον ἦν, ἄρτους ἐξ ὀλίγων πολλοὺς παρεσκεύαζε πηγάζειν, τότε εἰς οὐρανὸν ἀναβλέπει. Qui Homil. 75. Conversionem Mundi, inter maxima miracula recensebat. In quo videtur Originem imitatus, cujus hæc sunt, contra Celsum, Libro 1. ubi de miraculis agit. *Irrideat licet Celsus, aut introductus ab eo Judæus, quod dicetur, dicetur tamen, multos, penè invitos, attractos fuisse, ad Christianam Religionem, spiritu quodam repente immutante*

intellectum eorum, ut pro verbo, ad id temporis exoso, non cunctarentur mortem oppetere.

49 Creatio rerum magnum miraculum. Nam è Nihilo, ordinariè, nihil fit. Quocirca prorsus erat incommunicabilis. ἐμμέσως, namque Deus nequaquam hunc mundum, sed ἀμέσως, hoc est, se solo, non per Angelos, producebat. Huic proximum, conditarum rerum administratio. Et tamen hæc Dei tanta & tam eximia miracula, *assiduitate*, ait Augustinus, *viluere.* Sed omnia miracula superabat Mundi reparatio, & hominis εἰς ἀλογίαν lapsi, per verbum τὸν λόγον, restitutio. Unde & opus *Brachii*, etiam *extenti*, nominatur, cum Creatio sit tantum *opus Digitorum. Quia non oportebat ut novum faceret Mundum, nova fecit in Mundo. Homo de Virgine procreatus, & à mortuis in æternam vitam resuscitatus, & supra cælos exaltatus, potentius opus est quam Mundus.* August. epist. 3. Et profectò, in Creatione, *Dixit verbum, & facta sunt: jussit & Creata sunt.* Sed pluris constitit, ait David, ut redimerentur ipsorum animæ. *Vt dum omnia mirabiliter facit, emineret quod misericorditer facit.*

50 *Miracula Fidem operantur.* Certè finis miraculorum, ut & rerum omnium, est manifestatio Gloriæ Dei, id autem imprimis procuratur, cum per miracula increduli, ad Deum convertuntur. Ideo, quod observat Origenes, Lib. 8. contra Celsum, *Mirabiliter Christiani, religionis initio, non minus miraculis, quam doctrina sunt adducti, ad relinquenda instituta Patria, & ad aliena traducti.* Nam quantum ratione colligi potest, non est probabile, vel Jesu Apostolos, homines illiteratos & plebeios ausos aggredi prædicationem doctrinæ Christianæ, aliâ re fretos, quàm datâ sibi virtute: vel auditores mutasse diuturnas multarum ætatum consuetudines, nisi motos, admirandâ illorum in patrandis prodigiis potentiâ, addixisse se, tam diversis à suo ritu opinionibus. Περιλαμβάνει γὰρ τὰ θαύματα, inquit Basilius Seleuciensis, δυσωποῦντα τὴν θέαν, καὶ τὴν ἀπιστίαν ἐλαύνοντα καὶ τὸν ἀπειθέστατον λογισμὸν ἐπικάμπτοντα. ἵν᾽ οὓς οὐκ ἔπεισε κηρύττουσα γλῶσσα, τούτους ὀφθαλμοὶ μαρτυροῦντες ἐλέγξωσι. Quæ transcripsit ille, è Clementis διατάξεσι Constitutionibus, Ubi ait Miracula non esse εἰς τὴν τῶν ἐνεργούντων ὠφέλειαν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν τῶν ἀπιστούντων συγκατάθεσιν. ἵνα, οὓς οὐκ ἔπεισεν ὁ λόγος, τούτους ἡ τῶν σημείων δυσωπήσῃ δύναμις. *Diat. 8. 1.* Nec abludit Græcorum illud proverbium, si rectè adhibeatur, θαύματα μώροις, apud Athenæum. *Erant enim necessaria miracula, antequam crederet Mundus, in hoc, ut Mundus crederet.* Unde August. de peccat. mor. & remiss. 2. 31. *Multa Dominus visibilia miracula fecit, unde ipsa Fides, velut quibusdam primordiis lactescentibus germinaret, & in suum robur, ex illâ teneritudine coalesceret.* Quocirca tenet quod superioribus adjunxit Clemens, Εἰ δοθῇ, μηκέτι ὄντι ἀσεβεῖ, ἢ ἄπιστον, περιττὴ λοιπὸν πᾶσα σημείων ἐνέργεια.

51 *De cessatione Miraculorum.* Agitari iccirco hoc in loco poterit illa quæstio, an Miracula nunc cessaverint in Ecclesia, cum à multis retro sæculis Christianismus per orbem fuerit propagatus. Imprimis illud Chry-

Chrysostomianum effatum verum est, Homil. 57. in Matth. ubi, quærit, an Apostoli semoverint montes, respondet, *fortassis non.* qui tamen πολλῷ μείζονα ἐποίησαν. & rationem reddit, Quod non habebant opus semovere. Δῆλον δὲ ὡς καὶ οὗτοι μετέθεσαν ἄν, καλούσης χρείας. εἰ δὲ τότε οὐκ ἐγένετο χρεία, μὴ ἐγκάλει. Hoc ergo imprimis statuendum, miracula nec expectanda, nec advocanda, nisi opus fuerit, γένοιτο χρεία. non εἰκῆ, vel ὡς ἔτυχε. Secundò, per ætatem Chrysostomi, non erat adhuc in Ecclesia, miraculorum donum, Lib. 4. περὶ ἱερωσύνης ait, Τῆς μὲν δυνάμεως ἐκείνης, οὐδὲ ἴχνος ὑπολέλειπται. & Serm. 1. εἰς ἁγίαν Πεντηκοσ. Objectum vulgo ait, nec diffitetur, Ποῦ ἐστὶ πνεῦμα τὸ ἅγιον νῦν; Τότε μὲν καλῶς λέγεις, ὅτε σημεῖα ἐγίνετο, καὶ νεκροὶ ἠγείροντο, καὶ λεπροὶ πάντες ἐκαθαίροντο. Respondet, etiam tum dari Spiritum Sanctum: sed in Remissionem peccatorum, non in μερισμὸν linguarum. & pag. 606. Τινὸς οὖν ἕνεκα σημεῖα οὐ γίνεται νῦν; παρὰ πολλῶν γὰρ ἀκούω ταῦτα καὶ συνεχῶς ζητουμένων. διά τι τότε γλώσσαις ἐλάλουν πάντες οἱ βαπτιζόμενοι, νῦν δὲ οὐκ ἔτι; Quod iterum fatetur, in α΄ περὶ ἀκαταλήπτου, ubi docet, nequaquam illud cedere in damnum Ecclesiæ. Εἰ καιρὸν τὰ χαρίσματα ταῦτα τὴν ἑαυτῶν χρείαν παρέχοντα ἡμῖν, καὶ παυσάμενα, παραβλάψαι τὸν λόγον οὐδὲν δυνήσεται. Ἰδοὺ γοῦν νῦν προφητεία οὐκ ἔστιν· οὐδὲ γλωσσῶν χάρισμα. καὶ ὁ τῆς εὐσεβείας οὐδὲν ἐνεποδίσθη λόγος.

Sed Chrysostomus intelligendus est, de usu communiori, & 52
quasi ordinario. Extabant enim, licet rarius, nec ubique dona illa & χαρίσματα in Ecclesia: aut fucum nobis faciunt, Augustinus, & cæteri sancti Patres: quod piaculum opinor dicere. si Historiis credimus, & cur non credamus, etiam tum fiebant. sentio tamen cum Acostâ, hæc rarius donata, non autem passim, & quibuscunque. Etiam hodiè penitus ablatum illud donum ab Ecclesia, non dixerim. At cum sint qui Miracula à dissentientibus in quibusdam Fidei & Religionis capitibus flagitant: improbè facere eos & iniquè dixerim. Sic ἀπὸ τῶν σημείων, οὕτως, ὡς ἀπὸ τῶν γραφῶν πιστεύεσθαι δεῖ, quod Chrysostomo videtur, Homil. 50. in Johan. à quo non dissentit Innocentius 3. Extrav. de Hæred. *Non sufficit cuiquam nudè tantum asserere, quod ipse sit Missus à Deo, cum hoc quilibet hæreticus asserere possit, sed oportet quod asserat illam invisibilem Missionem, vel per operationem Miraculi: vel per Scripturæ testimonium Spirituale.*

Sed omnino suspectas habere soleo, Divas Lauretanas, Si- 53
chemenses, alias passim per Europam famigeratas, θαυματούργους & θαυματοποιούς, tanquam nugivendulas, si non impostrices. Imprimis enim, quod de Diis Gentium dicebat Chrysostomus, Orat. 1. in Judaïsantes, meritò hic usurpaverim, Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι, πολλὰ πολλάκις διὰ τῆς αὐτῶν τέχνης νοσήματα ἀπήλλαξαν, καὶ πρὸς ὑγίειαν τοὺς κάμνοντας ἐπανήγαγον. εἰ οὖν κοινωνῆσαι δεῖ τῆς ἀσεβείας, διὰ τοῦτο; μὴ γένοιτο. Secundò, Miracula sua illæ Divæ nunquam perpetrare solent, coram Protestantibus, quos Hæreticos vocant: & quos si errones, in viam deducere debebant, sed semper *apud, coram, super*

 Romano-

Romano-Catholicos: homines credulos εὐήθεις, ῥενελκομένους, benè jam de negotio persuasos. cum tamen Christus sua miracula, non super conversos Apostolos: nec sua Apostoli, super credentes, exercuerint: quocirca Paulus Timotheum κακοστόμαχον, non per miraculum sanat, sed remittit ad οἶνου χρῆσιν: sed semper ad convertendos incredulos adhibuerint. Sed ista sunt τερετίσματα, χαιρέτω igitur: & de miraculis in præsenti, ἅλις.

54 Vinum ex aquâ quotidie fit. Nam in vite, vertitur aqua in Vinum. secundum qualitatem, & conditionem vitis. Sed hoc, quia obvium est, & oculis quotidie obversatur, non est mirum. Illud magis mirum, Esaiam διαῤῥήδην hoc ipsum prædixisse, sed secundum 70 Interpretes. *Hoc primum bibe. velociter fac, regio Zabulon & terra Nepthali, &c.* magnam habere ῥοπὴν debet Interpretatio 70. & in iis quæ ad Christi condescensionem spectant, majorem apud me habebit, quam Hebraïca, quam tantopere quidam ampullantur, veritas, ut appellant. erat autem (& falluntur contra sentientes, viri eruditi) *Cana* in Tribu Zabulon sita, cujus in hoc vaticinio meminit Esaias.

55 *Dies versæ aquæ in Vinum.* De Tempore conversæ in Vinum aquæ, Epiphanius Hæres. Lib. id factum scribit 11 mensis Tybi: quæ est apud nos, sexta dies Januarii. Nimirum, qua Jesus ante annum elapsum baptizabatur per Johannem; & ante 31 annos adorabatur à Magis. Hæc enim tria huic hujus Festi sollennitati, cum veteribus Ecclesiæ proceribus addicit Ecclesia Anglicana. Epiphanii locus ita se habet. *Sub idem ferè postea tempus, trigesimo anno vertente, primum in Canâ Galilææ miraculum edidit, tum cum ex aquâ Vinum factum est. In cujus rei fidem, hodieque pluribus in locis, idem quod olim factum fuit, prodigium instauratur. Idque ipsum, fontes fluviique testantur, in Vinum conversi. Cujusmodi ad Cyburam Cariæ oppidum, fons est: qui eadem illa hora, quâ Ministri aquam hauserunt, ac Salvator dixit, Deferte Architriclino, in Vinum vertebatur. Idem & in Geraseno Arabiæ fonte contigit. Nos, ex Cubyræ illo fonte bibimus: fratres nostri ex Geraseno, qui in Martyrio est. Plerique verò idem & de Nilo Ægypti fluvio testantur. Quæ causa est, cur Tybi* 11 (hoc est, 6 Januarii) *omnem in Ægypto aquam hauriant, ac reservent, idque multis aliis in locis fieri solet.* De hoc Epiphanii testimonio, in Exercitationibus Casaubonus ait. *Observatio Epiphanii, super Vinosis fontibus est prorsus admirabilis. Non enim dubitamus, sanctissimum virum ea in literas retulisse, quæ sibi certâ fide erant comperta.* & certè illa fide comperta erant. affirmat enim seipsum degustasse. Nec est cur in istis sugillet Talio, Exercitationes. Modestissimè, ut oportuit, de Cyprio illo Patre loquebatur: *Viri Sanctissimi*, elogio eum honestavit. Et licet rem miraculosam referret, & stupendam planè, conjunctissimè cum veritate retulisse putat. Cum tamen si rejecisset narrationem, vel Cardinalis se exemplo tueri posset: qui multoties Epiphanium, deserit, refellit, relinquit.

Et

Et tamen non est undiquaque ita amussitata Baronii narratio, 56
ut planè *recta* dici mereatur. Saltem, Cardinalem illam incurvare certum est. Nam cum 11 diem mensis Tybi, juxta rationes computi Ægyptiaci affirmet esse 5 diem Januarii, juxta morem & rationes Romanorum, quo die credebant Ægyptiacæ Ecclesiæ Christum fuisse natum, & post annos 30 ætatis completos, aquam in Vinum commutasse, diem unum anticipando: cum Ecclesia Catholica, non 5, sed 6 diem illi rei assignaverit. Verba Epiphanii sunt, Γεννηθεὶς γὰρ αὐτὸς περὶ τὸν Ἰαννουάριον μῆνα· τοῦτ' ἔστι, πρὸ ὀκτὼ εἰδῶν Ἰαννουαρίων, ἥτις ἐστὶ κατὰ Ῥωμαίους πέμπτη Ἰαννουαρίου μηνὸς, κατ' Αἰγυπτίους Τυβὶ ἑνδεκάτῃ. Hic erat opus scuticâ Taliatoris. præcipuè quod commemoret ipse in sequentibus, è Plinio, Fontem Vinosum in Andro Insula, ad Nonas Januarias scaturire, quod est, Die *quinto*, & non *sexto*. Quo quinto die, neque Christus in Jordane *baptizabatur*: neque *Nuptiæ* celebratæ apud Canam. Rectiùs hic operam lusisset Taliator, quam ut per paginas plures fortè, octodecim nugis quibusdam Grammaticalibus, & titivillitiis incubuisset. Sed erat in proposito, quicquid alicubi legerat apud ullum authorem de Vinosis Fontibus, id de Commentariis nobis communicare; & allinere ad Exercitationes.

Orditur autem, *Non alium in finem Eudoxus & Theopompus apud* 57
Plinium Fontium meminerunt, quàm, quod Vini modo inebriarent, ubi cum iisdem verbis, quibus ipse, Casaubonus utatur, tamen nescio cur carpitur in Talione. Sed illud melius habet, utrum Eudoxus & Theopompus capiendi sint, de illisce Fontibus, qui apud Plinium, Lib. 31. cap. 2. commemorantur. *In Cea Insulâ, Fontem esse aiunt*, inquit Plinius, *quo hebetes fiunt. Zamæ in Africâ, quo canoræ vocis. Vinum tædio venire his, qui de Clitorio de Lacu biberint. At Eudoxus, & Theopompus, inebriari Fontibus iis, quos diximus.* Ubi autem? Quando dixisti, Caie Plini? Alio sub Cœlo positos Fontes, à nobis requirendos ait Talio. Sed quo sub Cœlo, in quo Solo, Fontes subsilientes illos? In agro Caleno, scilicet, sub axe Thracico, Solo Paphlagonico. *De Vinosis Fontibus dissertatio.*
Verum istarum scaturiginum ubi sic meminit Plinius? Nimirum Lib. 2. cap. 103. cujus ibidem hæc sunt, *Lymestis aqua quæ vocatur Acidula, Vini modo, facit temulentos. Item in Paphlagonia in agro Caleno:* Verum tacet ibi prorsus de Eudoxo & Theopompo. Verum, altero Plinii loco commemorantur. Ita uno in loco Authores. altero autem Fontes. Est certè prodigiosum hoc hyperbaton, per multos non linearum ductus, sed immensa terrarum spatia, circumductum. & Lib. 29. vix tandem expeditum. Exemplum apud Criticos desideramus, ut cum scriptum sit à Plinio, cap. 2. Lib. 31. *Eudoxus & Theopompus inebriari dicunt fontibus iis quos diximus*, illud dictum referatur, ad cap. 103. Lib. 2. cum intereà de multis Fontibus & aquarum scaturiginibus injecisset mentionem. At ecce exemplum, Lib. 31.

cap.

cap.30. ait Plinius, *In Arcadiâ ad Phaneum, aqua profluit è Saxis, Styx appellata; quæ illico necat, ut diximus.* Diximus,autem,ubi? Nimirum cap.103. Lib.2. quo in loco leguntur, *Iuxta Nonacrin Styx, nec odore differens, nec colore, necat illico epota.* Ita videtur Talioni res confecta. At enimvero, non ita est. Nam de Styge, nominatim dixerat utrobique. non ita de *Vinosis Fontibus*, Non de authoribus, utrobique. Alios effectus, Fontibus illis adscripserat prius, quos scribebant Eudoxus & Theopompus inebriare. Ideò antitheticè ait, *at Eudoxus scribit, cum Theopompo.* Quærendi sunt ergo Fontes alii, & solo quærendi viciniore; licet cœlo forsitan, crassiore. Nimirum, in Bœotiâ, ad Trophonium; de quibus, non ante complures libros, sed paucas lineas, dicebat Plinius; *In Bœotia*, inquiens, *ad Trophonium Deum, juxta flumen Orchomenon, duo sunt Fontes, quorum alter Memoriam, alter fert Oblivionem.* Ast Eudoxus & Theopompus inebriari iis Fontibus quos diximus. nec hæc recedunt multum à commemoratis effectibus, nam Vinum memoriam acuit atque etiam obruit. atque ita nullus error est, Exercitatoris.

58 Alium volunt errare errorem, è pravo Baronii sensu & perverso sumptum. Nam cum Baronius speciatim de dictis Fontibus pronunciarat, se nullius authoris meminisse potuisse, qui ante Jesum Christum Incarnatum eorum Fontium fecerat aliquam mentionem, Casaubonus accepit ἀπολύτως dictum, quasi de nullis omnino legerat Vinosis Fontibus. Quod si eo sensu loqueretur, parum candidè egisset cum Annalibus. Nam meminerat Cardinalis Ctesiæ Cnidii, qui in rebus, quas scripsit, Indicis Fontium ejusmodi mentionem fecerat. Nec refert, quod de fabulosis narrationibus malè audiat Ctesias. Et tamen in hac ipsa re præeuntem sequutus est Cardinalem Casaubonus. Nam vir Illustris, postquam ad Sect.32, anni Servatoris 31, Fontes illos recitaverat ex Epiphanio. & Sect.33, addiderat illum apud Andrios, è Plinio: alium è Ctesiâ apud Naxum: tertium in Lymeste apud Tertullianum, subjungit, *Cæterum de dictis Fontibus, diversis locis positis, Vinum scaturientibus, nullum antiquiorum qui ante Christum vixerant auctorum mentionem fecisse memini me legisse.* An Ctesiam, quem citat Cardinalis, putabat post Christum vixisse, qui temporibus Alexandri & Macedonicis antiquior erat. Et tamen non aliter habetur, apud Casaubonum.

59 Pergit Cardinalis. Enimvero & Plinius, similis rei, alibi quoque fieri solitæ egregius videtur assertor, licet unius tantum diei spatio discrepet, dum sic ait, *In Insula Andro, Templo Liberi Patris, Fontem Nonis Ianuarii, Vini sapore fluere, Mutianus, ter Consul, tradit. Diotecnosia vocatur.* De quo Fonte, dubitat Casaubonus, an confirmet Baronii opinionem, eo quod, & per alios quoque dies, dicatur, non tantum Nonis Januarii, fluere. Imo statis septem diebus, referente eodem Plinio, ad cap. 2.

Lib.

Lib. 31. Nec illud, post Christi συγκατάβασιν, ut in memoriam miraculi Cananaïci, sed ab antiquo tempore, cum in honorem Liberi Patris sollennitas ibi esset instituta, quæ Diotecnosia dicebatur. Cui Libero Patri, multas per Græciam civitates, plusculos dies sacros agitasse dicunt, per illum, quem vocabant, Lenæum, mensem. Sed profectò, in Fonte illo Andrio, videre mihi videor, ut rem narrat Plinius, Diaboli præstigias potius, & deprehendere, credulis hominibus, & miseris Idololatris illudentis, potius quam Divinæ virtutis Testimonium. Liberi Patris orgiorum, Sacrilegiis refertorum, non Christi Θεανθρώπου, miraculis coruscantis repetitam memoriam. sed, ut præstigias Apollonii Tyanei invexit ὁ κακοδαίμων, ut Christi miraculis fucum faceret, ita & Vinosum Andri Fontem infecisse putandus est, ut miraculi aquæ in Vinum conversæ, dignitatem imminueret. Nam si transferebatur illa aqua Vinosa, de Fonte suo hausta, è conspectu templi, sapor ille Vinosus, in aqueum denuo transmutabatur. Secundò, videtur res minimè antiqua, atque ideò præstigiosa: Cum non laudet antiquiorem authorem, ille πολυαναγνωσύνη admirabilis Plinius, quam Marianum, Vespasiano coætaneum. Tertiò, incipiebat fluere ipsis Nonis, hoc est pridiè miraculi Cananaïci, quod postridiè Nonarum, sexto nimirum Januarii, edebatur. Et non illo tantum die, sed statis diebus septem fluebat, cum apud Epiphanium commemorati Fontes & flumina, nec diem anteverterent, nec excederent illum. sed illo solo, ***Vinum:*** pridiè ejus & postridiè, ***aquam*** redderent. Quocirca, de Niloticis aquis dixit Epiphanius, Ἐν τῇ ἑνδεκάτῃ Τυβὶ κατ᾽ Αἰγυπτίους, πάντες ὑδρεύονται ὕδωρ, καὶ ἀποτιθέασιν.

Concludo rem non magni momenti, de Fonte Andrio. Non solus illius meminit C. Plinius, sed & Pausanias, illo posterior, in Eliacis posterioribus ad finem. Λέγουσι καὶ Ἄνδριοι παρ᾽ ἔτος σφίσιν, ἐς τοῦ Διονύσου τὴν ἑορτὴν, ῥεῖν οἶνον αὐτόματως ἐκ τοῦ ἱεροῦ. Erat ergo in Templo ille Fons. Per Bacchi Festum fluebat. Festum illum Dios tecnosia vocabant: qua de voce garritant πολλὰ Critici: nos paulisper cum iis insaniemus. spretis ergo cæteris emendationibus, per lusum aut seriò, parum refert allatis, ita sentio legendum Σιοῦ τεκνώσια. Dei nimirum genitura. Σιὸς, Θεὸς est Æolica Dialecto, qua utebantur Andrii. vox generalis; pro quovis Numine. Specialius, pro Libero, aut Dionyso usurpata. Ita Deus, per quandam appropriationem Sol vocabatur: unde apud Censorinum, ***Annus Dei***, hoc est, Solaris. rectè. nam cum Θεὸς à videndo dici dicatur: & Sol Deus sit ἀσκαρδάμυκτος, quomodo λαγῶον ὂν μύοντα, vocabat Callimachus: æquum est, ut Sol sit Deus. Sed quid hoc ad Bacchum? edissero. Τῶν παρ᾽ Ἕλλησι παλαιῶν μυθολόγων τινὲς τὸν Ὄσιριν Διόνυσον ἐπωνομάζουσι. Diodorus in α'. Osiris autem, in antiqua Theologia Paganorum Sol est, uti Isis, soror & uxor, illa Endymionis amasia, Luna. Ita quo devenimus liquet; ad Phœbum & Bacchum: idem Numen. ut Sol & Liber Pater, sint

Dios tecnosia.

ſint ἀντιστρέφοντες. unde ſcriptum memoratur ab Eumolpo in Bacchicis olim carminibus,

Ἀστροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πύρωπον,

Et ab Orpheo,

Τοὔνεκά νιν καλέουσι φάνητά τε καὶ Διόνυσον.

61 Narratio ſequens apud Euangeliſtam, ordinis diſpoſiti, exactiſſimum repræſentat charactera. Pronuntiat enim diſertis verbis Apoſtolus ita ut de eâ re nulla queat eſſe dubitatio. Μετὰ ταῦτα: poſt patratum hoc miraculum, ſtatim, Jeſum abiiſſe indicat, cum Matre, Fratribus, & Diſcipulis ſuis, Capernaum: ubi fortaſſis domicilium fixerat Joſephus, μετοικισθεὶς, è Galilææ Nazaretha. Fuit autem Capernaum, oppidum Maritimum, ad Mare Tiberiadis ſitum: celeberrimum Paleſtinæ, per illa tempora, emporium, & totius Galileæ Metropolis: quo in oppido frequenter prædicabat, & multa miracula edebat, ſine magno aliquo, ut videtur, fructu. unde illa, in hanc urbem terribilis denunciatio; *Et tu, Capernaum, deprimêris ad infernum.* Deſcendit autem eò, quia ἐν ὁμαλῷ ſita fuit, ad Mare Tiberiadis, de ſuperiore Galilææ & Montana Regione: qualis erat illa circa Canam & Nazaretham. Et ideò deſcendit, ut Matrem relinqueret, apud affines & familiares: nec enim par aut πρέπον erat, ut illam ſecum circumduceret Jeſus per Galilæam, Samariam, Judæam, qui habebat in animo, aſcendere Hieroſolymam ad Feſtum Paſcha proximum, ut illo loco, Gentis Metropoli, initia Miniſterii ſui impertiret, quod, poſt captivitatem Johannis Baptiſtæ mox ſubſecuturam, erat exorſurus, cui viam, innoteſcendo paullatim, per miraculum Canæ, vocationem Diſcipulorum, prædicationem publicam, & authenticam Templi purgationem volebat convenienter præſtruere. Capernaumi autem non manſit pluſculos dies. Propè enim erat Paſcha Judæorum. quò, cum vellet aſcendere & ſe notum facere, æquum erat, ut tanquam Doctor, Diſcipulis ſtipatus veniret. Iccirco vocandi prius erant, ut eum ſequerentur. Et eſt illorum, Matthæo imprimis, narrata vocatio, proxima in Hiſtoriâ Euangelicâ. falſum eſt enim, quod comminiſcitur Chemnitius εἱρμὸν ἀκολουθίας in Euangelio, illum eſſe, inter Hiſtorias à Beato Johanne commemoratas, nihil prorſus aliunde ex reliquis Euangeliſtis, poſſe interſeri, vel debere.

Capernaum abit Ieſus.

62 Egreſſus ergo Capernaum, deſcendit ad Mare, *& ambulans juxta Mare Galileæ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus, mittentes rete in Mare (erant enim Piſcatores) & ait illis, Venite poſt me, & faciam vos fieri Piſcatores hominum. Ac illi continuò relictis retibus, ſecuti ſunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres: Iacobum Zebedæi, & Iohannem fratrem ejus, in navi, cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua, &*

Vocatio Diſcipulorum.

& vocavit illos. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt illum. Quod idem, iisdem penè verbis, Mar. 1. relatum legitur. Nam de Lucæ narratione, Luc. 5. quam παράλληλον statuunt, mihi videtur ampliandum esse: ac ad aliud tempus, occasionem aliam, spectare illam: quod & ipse Barradius, de animi sui sententiâ, rectè contra Jansenium tuetur, & Binsonium. Certè, quod eruditè ut omnia, observat Thomas, Triplex erat, Discipulorum vocatio. *Triplex.* *Prima*, ad agnitionem, & familiaritatem, Joh. 1. *Secunda*, ad Discipulatum, Luc. 5. *Tertia*, ad adhæsionem, Math. 4. & Mar. 1. Itaque ex illius sententia, prior est illa Historia, Luc. 5. commemorata, quam quæ habetur, Mar. 1. Math. 4. Et certè diversas esse Historias, atque ideò discrepantes narrationes, rectè deducit Augustinus, de consensu Evangelist. Lib. 2. 17. Nam apud Lucam dicitur, descendisse de navicula Piscatores, & retibus intentos abluendis, apud Mar. & Math. in navicula erant, retia in Mare dimittentes: apud Lucam, in navem Petri conscendit Christus, quo commodiùs multitudinem confluentem, & quietius in litore doceret. & finitâ concione, ait Petro, Duc in altum, & laxate rete vestrum in capturam. hoc facto, de mandato Christi, tam immensa Piscium multitudo includebatur, ut retia scinderentur. quod eos, ideò magis obstupefaciebat, quia, quod aiunt, totâ nocte laborantes, opportunissimo tempore, nihil ceperant. Petrus igitur, viso attonitus, ad Jesum ait, *Exi à me Domine, quia homo peccator sum.* Et subductis ad terram naviculis, ἀκόλουθοι illum sequebantur. Laboriosè hoc in loco argutatur Augustinus: nec est opus. Licet enim, vocantem sequebantur prius Christum, tamen subinde, ut deinceps etiam facere solebant, ad retia & mare, pro alendis familiis revertebantur. Diversas igitur statuo Narrationes, Historias, Vocationes. utramque ante ascensionem Hierosolymitanam, quò Paschate appropinquante, iter instituebat.

63 Prope erat Pascha Judæorum, Joh. 2. & ascendit Jesus Hierosolymam, & invenit in Templo vendentes Oves, & Boves, & Nummularios sedentes: Et cum fecisset, quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de Templo: Oves quoque & Boves: & Nummulariorum effudit æs. & mensas subvertit. Et iis qui columbas vendebant, dixit, *Auferte ista hinc, & nolite facere Domum Patris mei, Domum Negotiationis.* Imprimis à vero, quoad Tempus & seriem istius Historiæ, aberrat Chrysostomus, & qui eum sequuntur, Græci: Theophylactus, &c. Nam hoc anno primo & principio ejusdem anni, statim nimirum, à baptismo contigisse volunt. Πρὸ ὀλίγων ἄρα ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, ἐβαπτίζετο. ἀνελθὼν δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα, τί ποιεῖ; πρᾶγμα πολλῆς αὐθεντίας γέμον. *Quocirca paucis ante Pascha diebus, baptizabatur. Digrediens autem eo Hierosolymas, quid agit? rem certè quæ plurimam & absolutam ejus potestatem docebat.*

Templum purgat Salvator.

64 Sed hæc, ab omnibus sententia explosa est. *Hoc est secundum Pascha, post Baptismum Christi*, Barradius rectè ait. Nam baptizatus est, sextâ die Januarii, ut Ecclesiæ sententia habet. Mense

Tempus ejus rei gestæ.

G Nisan

Nisan sequenti, primum Pascha egit. cujus (hoc est rerum in illo gestarum) non meminit Johannes, aut Euangelista alius. Altero anno, sexta item Januarii luce, ad Nuptias Canæ venit, & mense Nisan, hoc secundum post Baptisma, Pascha celebravit. Postquam ascendit Hierosolymam, *venit in Domum suam*, juxta Aggæi vaticinium, *Dominator*, inspecturus scilicet, quam rectè, aut perperam, sacratissimus ille locus, tractaretur. à se, suis, suo Sanctuario Dominus auspicabatur. hoc volebat B. Petrus, 1.4. *Tempus est ut judicium incipiat à Domo Dei.* reperit autem omnia mirum in modum perturbata. Locum sanctum horribili sacrilegio nequissimè pollutum & prophanatum. Nam *Oves* & *Boves*, & *pecora campi*, intra sacra illa septa, tanquam in *foro* aliquo *Boano*, lanii & opiliones, stabulatas vendebant & emebant, Collybistæ & excambiatores mensas suas nummularias, ibi publicè propositas habebant: & pullos columbarum vendentes suas caveas. Quam indignissimam loci sacri prophanationem intuitus Christus, zelo inflammatus, alioqui mitissimus, iracundiæ justissimè effectus, μετ' αὐθεντίας declarat. Quod non alibi fecisse eum docent, aut insinuant Euangelistæ. τοιαύτῃ σφοδρότητι οὐ κέχρηται, Chrysostomus observat, κατ' αὐτῶν, καίτοι λοιδορούμενος, ὑβριζόμενος, καὶ Σαμαρείτης, καὶ δαιμονῶν, κληθεὶς παρ' αὐτῶν. Nam in illis, quasi in propriis & privatis injuriis, tacebat: Hoc in loco, Dei contumeliam publicè ulciscitur. Ita enim Christianum oportet esse animatum, ut qui paratus sit suas ipsius condonare injurias, zelo Domus Dei, hoc est Divini cultus, inflammatus, accendatur, & vindictam sumat. hoc enim & Phinehaco cessit in commendationem.

65 Sed cum Templum Domini, apud Judæos, tanto semper in honore haberetur, unde facta fuit hæc profanatio, ut tanquam Augiæ quoddam stabulum, bobus & cæteris animalibus contaminatum, velut sterquilinium, aut fimicetum, conculcarent. Imprimis autem sciendum est Templi vocabulo denotari, non tantum ædificium illud splendidissimum, Divinis Ministeriis destinatum, sed quicquid ἱερῶς ὀργάδος, intra sacra septa continebatur. hoc est, ut nostro more loquamur, *The Close, the Church-yard*, &c. cogitari non debet, Oves, Boves, Columbas, Collybistas, in Sanctuario. intra secundum velum. in atrio Sacerdotum. atrio mundorum. atrio Gentium: aut Porticu Salomonis: sed in locis extimis, septis forinsecis, Templi pomeriis, constitisse. Deinde, statuendum est, non fuisse hunc mercatum, vel quotidiè, vel septimanatim, institutum, sed per Paschalem sollennitatem. nam non adducebantur eo animalia, per pecuarios, ut apud nos in locum vocatum *Smithfield*, quæ lanii eo commeantes, compararent in usum suum, sed in usus sacros mactanda, repræsentabatur. Hoc rectissimè ita explicat Chemnitius. Deuteron. 14. 24. Moyses de decimis, primogenitis, & spontaneis oblationibus, statuit, in hunc modum: *Si remotior fuerit locus quem elegerit Dominus Deus tuus, nec potueris ad eum hæc omnia portare, vendes omnia* &

Quo loco Templi vendebantur boves, &c.

& in pretium rediges, portabisque manu tuâ ad locum quem elegerit Dominus: & emes, ex illa pecunia quicquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus. Vinum quoque & siceram, & omne quod desiderat anima tua, & comedes coram Domino Deo tuo, & epulaberis, Tu, & Domus tua.

Hoc Dei scita Israëlitas obligabat, undecunque ad Templum, & Festum commeantes. Cum igitur Judæi, totam terram Canaan incolentes, remotiores Hierosolymis habitarent: & prætereà, cum ex iis multi, inter exteras Gentes, per totum terrarum orbem dispersi, frequenter, ad Festum illud accederent, ne essent imparati, aut destituti à Sacrificiis: ne opus haberent discurrere & sollicitè inquirere animalia ad Sacrificia idonea: invaluerat consuetudo, ut facile parabilia, quippe in Pomeriis Templi constituta, pretio numerato redimerentur. Et quia è re Sacerdotum erat, & ad rationem spectabat Sacrificii, nequid vitiosum Deo offerretur, sed ut judicio Sacerdotum comprobata, fiebat, ut ad manum, in vicino, repræsentarentur; vituli, vaccæ, boves, hirci, hœdi, oves, aries, agnus, columbæ, munda & sacris addicta animalia. Porrò etiam, cum è diversis locis confluerent, in quibus varia, & diversa moneta obtinebat, per nummularios, & excambiatores, huic difficultati succurrebatur. Vocat autem κερματιστὰς, & κολλυβιστῶν κέρμα, quasi lucellum quod è permutatione redigebant, exiguum esset. id enim significat vox κέρμα, unde apud Hesychium, κέρματα sunt χρήματα, & θραύσματα. Quod idem & κολλυβιστὰ notant. est enim κόλλυβος, non tantum εἶδος νομίσματος, quemadmodum reddit Hesychius, sed εἶδος εὐτελοῦς νομίσματος, ut rectè docet Scholiastes Aristophanis ad Irenem. Augustin. Tract. 10. in Johan. *Et quæ ibi vendebant illi? Quæ opus habebant homines in Sacrificiis illius temporis. Novit enim Charitas vestra, quod Sacrificia illi populo, pro ejus carnalitate, & corde adhuc lapideo talia data sunt, quibus teneretur, ne in Idola difflueret. Et immolabant ibi Sacrificia, boves, oves, & columbas.* Non ergo magnum videtur peccatum, si hoc vendebant in Templo, quod emebatur, ut offerretur in Templo: & tamen ejecit inde illos. 66

Hieronymus ad caput Matth. 21. ubi secunda vice, sed circumstantiis aliis quibusdam vestitum, Christi Domini hoc idem ἀνδραγάθημα commemoratur, ita scribit, ut partim consentanea, dissentanea partim, ab Augustino statuat. *Hoc primum sciendum, quod juxta mandata Legis, in Augustissimo, & toto orbe celeberrimo Templo Domini: & de cunctis penè Regionibus Judæorum illuc populo confluente, innumerabiles immolabantur hostiæ: maximè Festis diebus; taurorum, arietum, hircorum; pauperibus, ne absque Sacrificio essent, pullos columbarum, & turtures offerentibus. Accedebat plerunque, ut qui de longè venerant, non haberent victimas. Excogitaverunt igitur Sacerdotes, quomodo prædam de populo facerent: & omnia animalia, quibus opus erat ad Sacrificia, vendebant: ut & venderent non haben-* 67 *Hieronymi sententia.*

habentibus, & ipsi rursus empta susciperent. Hanc Stropham eorum, crebra venientium inopia dissipabat. qui indigebant sumptibus, & non solum hostias non habebant, sed nec undè emerent quidem aves, & vilia munuscula. Posuerunt itaque & nummularios, qui mutuam sub cautione darent pecuniam. Sed quia erat Lege Praeceptum, ut nemo usuras acciperet, & prodesse pecunia non poterat fœnerata, quae commodi nihil haberet, & sortem interdum perderet, excogitaverunt, & aliam technam, ut pro nummulariis collubistas facerent. cujus verbi proprietatem, Latina Lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud eos, quae nos appellamus Tragemata, vel vilia munuscula. verbi gratia, frixi ciceris, uvarumque passarum, & poma diversi generis. Igitur, quia usuras accipere non poterant Collybistae, qui pecuniam fœnerati erant, pro usuris accipiebant varias species: ut quod in nummo non licebat, in his rebus exigerent quae nummis coëmuntur.

68 Sed nimis in Sacerdotes iniquus Hieronymus: non enim illi, aut ipsorum ministri, animalia vendebant, sed eorum Domini, pecuarii. Et nimis argutatur in Collybistis. nam κόλλαβοι, panes sunt, & frixi ciceris. κόλλυβοι. species nomismatis. ita enim distinguit Aristophanes Irena, pag. 479. Quocirca Origines Mercatores nobis, & non Sacerdotes, commemorat, in illum locum Johannis, ubi omnia, suo more, interpretatur allegoricè. Quod ipsum in sequentibus faciunt Ambrosius & Hieronymus. Nam

Allegorica. cum Cathedras vendentium columbas, referat vetus Interpres, illi, absurdum existimantes Cathedris donare, homines campsores, aut cauponas, quae propriè spectabant ad Legis Doctores atque Scribas, ad mysticum nescio quem sensum confugiunt, & venditores columbarum Episcopos esse volunt χρηματολαίλαπας & Simoniacos, qui Spiritus Sancti dona pecuniis vendunt, qui in specie columbae apparebat. Argutè, nec inficior, & quod tolerari possit, si stabilito prius literali sensu, eò velint descendere applicationis. Sed imprimis, apud Johannem, in primo Jesu Christi ἀνδραγαθήματι, non habetur mentio *Cathedrarum*. Sed nec caveae, aut loculi quibus includebantur aviculae, eversi dicuntur. mitius compellat, ἀρχόμενος τῆς διακονίας, quam deinceps λῃγόμενος, ubi & *Latronum speluncam*, appellat; & *evertit mensas*, cum prius tantum diceret, ἄρατε ταῦτα. sunt autem Cathedrae, non tantum Episcoporum βήματα, Sacerdotum βαθμοὶ, sed quiescentium ἀναπαῦλαι: & cujuscunque rei receptaculum.

69 Vendentes ergo cum suis mercibus ejecit. neque enim aliter

Flagellum è funiculis. profanatio cessaret sancti loci, si quid Sacrilegum, maculatum, profanum illi adhaesisset. Quod exemplum ut singulare fuit, ita modus quo utebatur, particularis. Nam cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit è Templo. Hic suaviter nonnulli olim teste Lyrano, desipiebant, qui Christum tanquam è Francisci familia Cordalirium, duplici funiculo succinctum fabulabantur: quorum uno praecingebatur, altero Mercatores flagellabat. Sed rectè Barradius, Repudianda haec opinio est, quoniam

quoniam Christus vulgari utebatur & cingulo, & vestitu. Quod eo credibilius dicitur, quoniam Zonæ pelliceæ meminit Euangelista, qua præcingebatur Johannes: qui proculdubio & Christi meminisse voluit, si cinctura peculiari fuisset usus. probabilius est, funiculis illum, ὡς ἔτυχε, jacentibus & ad manum extantibus, usum. composito igitur è funiculis flagello, abegit summa cum potestate Mercatores & Nummularios.

70 Hic verò quæritur unde factum, ut tam patienter tulerint ejectionem, tam obedienter summoverint profanationem, cum tamen res multorum & facultates in eo verterentur. Utcunque enim fremerent, & indignarentur, nemo tamen obloquitur, resistit nemo: nemo ausus est se opponere ei, sed jussi merces suas efferre, mox parent. Cui dubio variè respondetur, Sunt qui opinantur igneum ac sidereum quid aspectu, de facie, oculis, vultu Jesu tunc emicuisse: Sacerdotes autem ac Mercatores, hoc conspecto, adeò conterritos, ut ne hiscere quidem auderent contra. Et certè non est istud improbabile, cum & Moysis faciem resplenduisse, à colloquio Dei, & Stephani dicatur coruscasse, tanquam faciem Angeli, videntibus id cunctis in Concilio, Act. 6. Alii arbitrantur illum editis aliquot miraculis, ut Canæ in Galilæa, & fortassis alibi, adeò innotuisse, ut pro Propheta saltem agnosceretur, & ex speciali quâdam agitatione Divinâ, hoc peregisse; cui non audebant oggannire. huc etiam illa adferunt, & in rem repræsentant, quæ apud Jordanem, in ipsius baptismo, coram totâ multitudine contigerant. Certè divinitus id Deo operante gerebatur, cujus voluntati resisti nequeat: & quicquid demum in caussa fuit, Divinæ potestati id totum & omnino fuit ascribendum. Quocirca Hieronymus in Matth. 21. Hoc Christi ἀνδραγάθημα, sed secundò gestum, maximum non veretur dicere *miraculorum*. *Plerique arbitrantur*, illius verba refero, *maximum esse signorum, quod Lazarus suscitatus est, quod cæcus ex utero lumen accepit: quod ad Iordanem vox audita sit Patris: quod in Monte transfiguratus gloriam ostendit triumphantis. Mihi inter omnia signa quæ fecit, hoc videtur mirabilius esse, quod unus homo, & illo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, ut posteà crucifigeretur, Scribis & Pharisæis contra se sævientibus & videntibus lucra destrui sua, potuerit ad unius flagelli verbera, tantam ejicere multitudinem, mensasque subvertere, & Cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non fecisset exercitus.* Rationem adjungit, jam prius allegatam, *Igneum enim quiddam, ac sidereum radiabat ex oculis ejus, & Divinitatis majestas lucebat in facie.* Atque hactenus præclarè Hieronymus, juxta sensum historicum: mysticum quem apponit, non attingimus.

Cur non restiterunt Christo.

71 Dupliciter in diversis operatur hoc factum. Discipulis faventibus, & admirantibus, ringentibus Pharisæis, & Sacerdotibus. Discipulis, uti fuit, res mira videbatur, quod tali se modo gerebat Christus; & recordati sunt, sive Tunc, sive Postea, cum plenius

plenius à Christo erudirentur: sive etiam post Resurrectionem, & effusum Spiritum Sanctum: quod scriptum de eo legebatur, Psal. 68. *Zelus tuæ domus comedit me.* Et certè non tum in re præsenti, sed post acceptum Spiritum Sanctum, videntur recordati istius testimonii. Nam utcunque fortassis Psalmos audiverant recitatos, tamen pauca erant, si tamen aliqua, quæ homines rudes & illiterati, atque semper in mundanis negotiis versati, ἀποχειροβιώτοι, apud animum suum deponebant: pauciora, quæ statim, & subito in rem præsentem accommodarent. Rectè igitur
Quo effectu, fecit hoc Christus. mihi Rupertus videtur opinatus, qui ad Johan. 2. scribit, *Discipulos, hujus versiculi Davidici recordatos, non hoc tempore, sed post Resurrectionem, cum intellectum illis ad intelligendas Scripturas Christus aperuit: Ex tunc recordati sunt, hoc de Christo esse scriptum, ex quo aperuit illis sensum intelligendi Scripturas.* Pharisæis & Sacerdotibus videbatur etiam esse mira res & nova, quod privatus motu proprio, illud attentaret. Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei, *Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?* Respondit Jesus, & dixit iis, *Solvite Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Dixerunt autem Judæi, *Quadraginta & sex annis ædificatum est Templum hoc, & Tu in tribus diebus excitabis illud? Ille verò dicebat de Templo corporis sui. Cum autem resurrexisset à mortuis, recordati sunt Discipuli ejus quia hoc dicebat: & crediderunt Scripturæ, & Sermoni, quem dixit Iesus.* Quæ postrema verba confirmant Ruperti commemoratam sententiam, de Recordatione Discipulorum, dicti Davidici, *Zelus Domus tuæ comedit me*, referendam esse interpretationem, ad tempus *effusi Spiritus Sancti*, & *aperti illorum intellectus*, post Resurrectionem. Tales autem prochronismi, sive metachronismi sint, frequentes sunt apud Scriptores sacros.

72 *Quæstio Iudæorum.* Quæstionem hanc proponunt Judæi ἀπολύτως, & disceptant cum Domino, de Potestate. sed imprimis referendum ad Primores ipsorum, Scribas, Pontifices, Sacerdotes: ad quos, tanquam Synedraticos, pertinebat cognoscere, de motis, vel innovatis in Religione & cultu Patrio. Sed quia eorum ductum sequebatur multitudo, & in partes Sacerdotum pedibus ierant, generali vocabulo *Iudæos* appellat. Proponunt autem Judæi Quæstionem istam, *Quod signum ostendis nobis, quia ista facis?* De vetustâ disciplinâ & dispensatione Divinâ apud populum suum, hoc desumptum postulatum. Nam Moyses *in signis*, & *prodigiis* suam missionem & authoritatem ratam habuit. Messiam sibi similem
Miraculorum usus. futurum prædixit, Deuter. 19. 22. Prophetæ secutis temporibus, eodem tenore progressi sunt, quod in multis constat, Elia præcipuè, & Elisæo, Θαυματουργητάτοις, qui Principes, collapsum Dei cultum apud Israëlitas, vel instaurabant, vel volebant instaurare, Christus missionem suam miraculis confirmavit. & Apostolos iisdem charismasin illustres, in mundum misit. Certè ratum & fixum in Religione esse debet, nihil à quoquam privatâ

vatâ authoritate movendum, sine insigni & evidenti, ut nostri, βαρβαρίζοντες loquuntur, *warranto*. Hoc itaque Judæi volunt: Nova sunt, & inaudita, quæ Tu, homo privatus in re publicâ, in Templo, perpetras. si privatâ authoritate, motu proprio, id agis, insignis est Temeritas & non ferenda. Sin autem Divinâ & Extraordinariâ fultus potestate id aggressus es, age, signum nobis ostendas, ut credamus Tibi. Est hæc simplicissima istius Judaïcæ quæstionis, intelligentia.

Cum verò, illos secundum veritatem locutos, & Divinam superiorum temporum dispensationem sciret, *aliquo modo* postulatis condescendit, & *solvite hoc Templum*, ait, *ac in tribus diebus suscitabo illud*, *aliquo* autem *modo*, inquam. nam ænigmaticè respondet, & signum aliquando dandum, non autem Tunc in præsenti, quod expectabant illi, docet. Futurum enim, ut ipsum interficerent Judæi, & ut mortuus, ac sepultus corpore, tertio die resurgeret ad vitam: quod miraculum fuit stupendissimum. alludit autem ad quæstionem de Templo: non planè satisfacit Interrogationi. Nam τοῖς ἔξωθεν, quales isti erant, impiis & incredulis, quemadmodum habetur Matth. 13. 13. Omnia proponebantur in *parabolis*: ut videntes viderent & non intelligerent: quippe qui σκληροκάρδιοι, ad Dei invitantis benignitatem obduruerant. Neque enim Credituri fuerant, etiamsi hoc ipsis distinctissimè proloqueretur. Quocirca nec se, nec sua, concredebat iis. Vocat autem, *corpus* suum, Templum, ἰδικῶς· quia, quod ad Hebræos Paulus fusius persequitur, Templum illud τυπικὸν erat, & umbra, corporis Christo adaptati: tum φυσικῶς· propterea quòd Corpora nostra *Templa* sint & dicantur *Spiritus sancti*: illius autem, totius Deitatis receptaculum, in quo ἀχειροποιήτῳ dicitur habitare corporaliter, cum de χειροποιήτῳ neget beatus Stephanus, Actor. 7. Secundò, quod ut Templa ritibus quibusdam sacratisque ceremoniis, de usu communi separata, etiam apud Paganos, Numini, rebus sacris addicebantur, & nisi per nequissimum violata Sacrilegium, in usus iterum profanos, transire non poterant: ita & corpora nostra, sollenni *baptismatis* lavacro, & sacris quibusdam ceremoniis, Deo devota, non deberent, ad serviendum Diabolo transferri. Οὐκ οἴδατε, ait Apostolus, 1 Cor. 3. 16. ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε; εἴ τις οὖν τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός. ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν. Οἵτινες ὑμεῖς ἐστε. Illud autem, *Perdat eum Dominus*, non est καταρωμένου, inquit Chrysostomus, sed Prophetantis, fore ut certissimè illum perdat Deus. 73

Corpus, Templum

Ad Christi responsum exceptionem interponunt Judæi, non intellectam, quasi τι τῶν ἀδυνάτων jactabundus gloriaretur, de Templo per triduum excitando: cum non nisi 46 annis construi & consummari poterat, quo utebantur. Sed illud *potuit*, πρὸς τὸ ἑπόμενον referri debet. In eventu fortassis verum erat, non nisi 46 annis consummatum, cum multo potuerit paucioribus. Herodes scilicet Templum augustissimum, & vix, si omnino, quod structuram attinet, 74

attinet, Salomoniaco cedens, tribus ferè annis absolvit: imo ἐνιαυτῷ, καὶ μῆσιν, ϛʹ. ait Josephus, cum sex annos & dimidium in parandâ materiâ consumpsisset, nec prius vetus Templum demoliretur, quàm parata essent omnia. Multa hic turbant Interpretes: sed imprimis Baronius, cui ludus ferè Josepho est contradicere; *Omnes hic*, inquit, *Interpretes, de Templo quod sub Zorobabele ædificatum fuit, intelligunt.* Rectè, omnino si ita, statuêre, neque enim de alio Templo vera esse possunt, Quadraginta & sex annis ædificatum. *Constat enim*, Baronius ait, *licet aliquo interposito spatio, tamen tot annorum numero, & paullo majori, ædificatum.* Certè constat Cyrum, anno primo Babylonici sui regni, hoc est, τῆς ὅλης βασιλείας anno 21, publicato edicto, facultatem Judæis in Palæstinam redeundi, concessisse. 2 Paral. ult. 22. Esdræ. 1. Constat Judæos, non quidem omnes, multos tamen, ducibus Zorobabele, de Tribu Juda, Familiâ David: & Jesu Pontifice Josedeci filio reversos: & statim Altare extruxisse, & juge Sacrificium, Septembris 3. hoc est, primo die mensis Tisri, obtulisse. Esd. 1. 1. ante Christum natum 536 annos. Constat etiam anno secundo post reditum, currente, paratâ materiâ, quantam poterant, restaurando Templo, admovisse manus: sed adversariorum calumniis opus impeditum, Esdr. 4. Cyro etiam tum vivo sed absente, & furioso illo Cambyse, Locum Patris tenente. Pendebant opera interrupta, ad secundum annum Darii Hystaspis, hoc est, totos fere 17 annos. repetita autem instauratio illo anno, Prophetantibus Aggæo & Zachariâ, & consummata est, anno sexto, tertio die Adar, hoc est, decimo Martii, & Pascha celebratum, 18 Aprilis. Esdr. 6. ita anni sunt non plures quàm 24, à licentiâ concessâ per Cyrum, ad finem Templo impositum sub Dario. Non sine ratione igitur videtur Ribera dixisse, Commentar. in primo Zachariæ, *Fatemur quidem Iudæos in hac annorum supputatione aberrasse à veritate.* Sed profecto aliud in hoc responso latet, quàm quod Annales vel Interpretes somniarunt. Judæi suam ἐποχὴν, & calculationem à primo anno Cyri regnantis in Persia, hoc est, τῆς ὅλης βασιλείας: non à primo anno Babylonici imperii. Qui tamen de Judæis nihil potuit statuere, quà Rex Persarum: tantum quà Dominus Babyloniorum. Sed nec ita συνόλως pertingit summa annorum ad 46: nec opus est: sed περί που, quemadmodum sæpè & sacri scriptores & profani loquuntur.

75 Sed ulterius labascit & aliter Judæorum assertio. Neque enim Templum in quo versabantur: quod δεικτικῶς designatur, *Hoc Templum:* erat illud per Zorobabelem extructum: sed Templum, ab Herode magnificentius instauratum. Nam Historiam, Josepho fusius referente habemus Antiquit. 15, 14, ad 18 regni sui annum, post cætera consummata opera, ἔργον, οὐ τὸ τυχὸν, ἐπεβάλλετο, τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ κατασκευάζεσθαι, ambitu capaciori, & altitudine majore: non tam pietatis & cultus Divini intuitu, sed ad

populum

populum faciendum, & famam acquirendam: ἡγούμενος ἁπάντων αὐτῷ πεπραγμένων, ἐπισημότερον, ὥσπερ ἦν, ἐκτελεσθήσεσθαι, καὶ πρὸς αἰώνιον μνήμην ἀρκέσειν. Quocirca, convocatis Judæis, propositum exponit: & quia videbat haud concessuros, eo quod diffidentes, ne esset perficiendo, ait, se non prius vetus ædificium demoliturum, quam omnia ædificationi essent apparata. ut multò splendidius esset quàm Zorobabelis. nam Zorobabelis, jubentibus Persis, ἐξήκοντα πηχεῖς, Salomonis Templum non attingebat. unde sunt illa, Aggæi. 2. 4. *Quis in vobis est relictus qui vidit domum istam in gloriâ suâ primâ, & quid vos videtis hanc Nunc? Nunquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?* In structurâ suâ, Herodes usus erat carris mille. habuit ἐπιλέκτους ἐργάτας 10000, Sacerdotibus 1000 totidem, sacras stolas coëmit: quos partim dispensatores, partim etiam operarios habebat, lego enim apud Josephum, τοὺς μὲν ἐπιτάξας οἰκονόμους, τοὺς δὲ τέκτονας. Nam ut sequitur, Conditum fuit διὰ τῶν ἱερέων: hoc est, curantibus, & opus urgentibus cum Sacerdotio constitutis. Quod ad fabricam attinet, construebatur ἐκ λίθων λευκῶν: quorum singuli, longitudinem habebant 25 cubitorum, latitudinem 12. Erat medium Templi altius: ὡς περιόπτον ἐπὶ πολλῶν σταδίων εἶναι τοῖς τὴν χώραν νεμομένοις. Et hinc forsitan apud Christianos deinceps Turris, sive Campanile, quod reliquam structuram excederet, in medio Templorum.

Iosephus correctus.

Sed quid hoc Templum ad Zorobabelis? cum nec Temporis spatio: nec authoris nomine: nec aliqua conveniat circumstantia? dicam. Imprimis, illud δεικτικὸν, *Hoc Templum*, non refertur necessariò ad Herodianum. Nam de Zorobabelis reparato Templo, loquitur Propheta etiam δεικτικῶς, *Qui vidit domum istam:* cum longè aliud esset à Salomonis. Secundò, Judæi pro Zorobabelis Templo habebant Herodianum. vel ex invidiâ: quod Herodi alienigenæ adscribere nolebant: vel quia non erat captum ab hostibus, incensum, dirutum, ut illud Salomonis, per Chaldæos, sed demolitum ut reficeretur. Quomodo navis eadem esse dicitur, quæ Cholcos Heroas vexit, cum nec τρόπις, nec carina: forsitan nec γόμφος remaneret. Atque ita pleraque de Templo, perturbata, in ordinem rediguntur. *Sed his mirum in modum*, Baronius inquit, *contradicere videntur, quæ Iosephus testatur.* His: nimirum Interpretibus, in illa versantibus opinione, *hoc Templum*, cum Zorobabelis idem esse. Cur autem? nempè quia refert, Herodem demolito illo Zorobabelis, aliud, & quidem magnificentius erexisse. Quid ergo, an opinatur mentitum Josephum in hac historia? an Herodem nullum tale Templum construxisse? Omnino id oportet illum tueri, aut balbutit nescio quid, insensatum. & tuetur proculdubio. *Nam res adeò, inquit, in angusto ponitur, ut si Iudæi mentiti non sint de 46 annis, mentiatur Iosephus de Herodiano Templo.* at illi non sunt hallucinati. vacillat ergo fides historiæ Josephianæ. pueriliter, & malitiosè. quasi mendacium foret, quod Josephus prodidit de Templo per Herodem demolito. Eoque magis 76

hoc futilitate plenum, quod fateatur statim, Templum ab Herode fuisse *restitutum.* Judæos, de illo Templo, & non Zorobabelis intellexisse. annos autem 46, ad hoc Christi egregium facinus, ab incepto illo opere Herodiano. At hoc quoque puerile commentum est. Nam ab incepto opere anno Herodis 18. ad Christi baptizati annum tricesimum primum, 50, plures minoresve anni intercedunt. Quod si velit, (quemadmodum non minus futiliter Josephum tueri ait) usque ad Neronis imperium, non fuisse Templum planè absolutum, Quomodo de illo Templo dicere Judæi poterant, Quadraginta sex annis ædificatum est hoc Templum, quod ne per 80 fortè annos ab illo dicto consummabatur. sed infœlici eventu semper cum Josepho congrediuntur Annales. quocirca fruantur infœlicitate sua. Nos opinamur, Judæos agnovisse Templum ab Herode speciosius extructum: illud Templum, quod tunc in oculos incurrebat, ubi versabantur, intellexisse: illud rectè dixisse Quadraginta sex annis consummatum: quia Herodianum Templum, & Zorobabelis pro uno & eodem, optimè reputabant: non autem, exactissima Chronologiâ usos, Quadraginta sex annorum, sed περί που, cum Scriptura non magis curet Fractiones, quàm nostri Logulei, de quibus locus idem narrat. Atque ita res de Templo expedita sit.

Infœliciter Josephum insectatur Baronius.

77 Expulsis ergo mercatoribus, sanctificato quodammodo Templo, & Judæis nihil contra oggannientibus, per sollennitatem Paschalem, multa signa edidit, licet minimè literis consecrata, quod disertè ponitur ab Euangelista, & agnoscitur statim à Nicodemo, unde factum, ut *multi in illum crederent*, quibus tamen, utpote parum fidis, *non committebat seipsum.* Sciebat etenim καρδιογνώστης, ἄνδρα δίψυχον esse ἀκατάστατον in viis suis, & fidem illam illorum novellam, haudquaquam altos radices egisse. *Eorum qui tum præsentes aderant, nonnulli*, Chrysostomus ait, *attendebant animum errori suo: alii quidam veritatem amplectebantur: sed & inter eos nonnulli, cum ad Tempus tantùm veritati accederent, ab illâ demum resiliebant.* Hujuscemodi homines Christus designans, seminibus comparat, in sulcum jactis, sed minimè radicatis: quæ quia in superficie telluris tantum hærerent, ideò statim & velociter exarescebant. Tales nobis hic depingit Euangelista. Non enim per doctrinam, sed miracula, adducebantur. Illi autem ἀκριβέστεροι solent esse discipuli, ὅσοι μὴ ἀπὸ σημείων προσέθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς διδασκαλίας. Inter istos erat adhuc Nicodemus lucifuga, de nocte veniens ad Jesum, quod interdiu non audebat, novitius adhuc, qui fatetur à Deo venisse Jesum Magistrum: non de suâ tantum, sed communiori opinione locutus. inductum porrò se, & cæteros, ad ita sentiendum, propter signa & miracula quæ faciebat Jesus. Certum est igitur, edidisse tum miracula per Paschale illud Festum, licèt non legantur. Et hoc cum Nicodemo colloquium, incidisse in ipsum principium

Nicodemi ἐπιδημία.

principium ministerii incepti Servatoris. Nam Johan. 19. 39. dicitur, ἀπ' ἀρχῆς, ab ipso initio accessisse Nicodemum ad Jesum. atque ita rectè collocatur à Baronio. *Cum hæc Hierosolymis acta essent, Nicodemus Iudæorum nobilissimus, & inter eos facilè princeps, Nam eum Iohannes principem Iudæorum appellat, noctè venit ad Iesum, & de principiis fidei Christianæ multa edidicit, quæ summatim referuntur apud Euangelistam.* Nec sine fructu, ut videtur. Nam cum nubila essent tempora, & diffugerant Discipuli, metu Judæorum, qui crucifixerant Dominum, Nicodemus se palam profitetur inter eos, qui ut vivum venerabantur: ita mortuo honores exhibebant. Quocirca in ipso adimplebatur, quod in conclusione colloquii ponitur, *Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus. Qui autem amat veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia cum Deo sunt facta.*

Posthæc: hoc est finita Paschali sollennitate, venit Jesus, 78
cum Discipulis suis in Judæam, relictis Hierosolymis, & ibi demorabatur cum Discipulis suis & baptizabat. Ex industriâ scilicet, & deditâ operâ: cum alias in transitu plerunque regiones visitaret: jam verò διέτριβε, moram faciebat. sed quàm diuturnam, non liquet. Non opinor usque ad *captivitatem* Johannis, quod aliqui volunt. Nimium enim diu sorsan unico in loco hæsisset, qui venerat ad *obeundas & consummandas civitates Israel:* Johannes autem, per hosce ipsos dies, adhuc baptizabat ad Ænon juxta Salem; nondum accesserat in Galilæam, ad Herodem, nec in vincula conjectus fuit. Baptizabat ergo, & miracula edebat, & prædicabat, ante vincula Johannis, sed non tam sollenniter atque posteà. Hic verò interrogant, Quinam erant illi quos baptizabat Jesus. Respondent aliqui: ex Johan. 4. 1. *Nulli.* nam ipse Jesus suis manibus non baptizabat. Respondet Baronius ex Euodio Antiocheno, beati Petri immediato successore, apud Nicephorum, Lib. 2. cap. 3. hisce verbis; *Christus, manibus suis, Petrum tantummodo baptizavit: Petrus porrò Andream, & filios Zebedæi, ij denique reliquos Apostolos,* (qui tamen adhuc nulli erant) *Septuaginta autem illos, Petrus & Iohannes, Theologus dictus, baptizarunt.* Hæc ille: proculdubio à Petro accepta, cujus erat successor Antiochiæ. sed merus est agyrta: & sub Euodii nomine, quem ex Ignatio fatemur Sancto Petro successisse, tenebrarum Hyperaspistes, tenebricosus nebulo, sub Elogio *Luminis*, Nicephoro, & simplici & superstitioso imposuit. Fatetur ipsemet Baronius, ad annum 71, hoc titulo, Euodii Librum, nulli antiquorum innotuisse. Quocirca, in *gemonias*, cum suo Libro, impostor. *Euodii lumen.*

Sed conclamatam caussam declamat ad Clepsydram, Bulengerus, orator licet, parum vehemens. Quasi nos nesciremus fuisse Euodium, Apostolorum Discipulum, & in Episcopatu Antiochensi decessorem Ignatii Hieromartyris. Sed Hæretici 79

olim impostores, futile quoddam scriptum orbi obtruserunt, sub nomine viri illius in Ecclesia διαβοήτου, cui Lumen titulum addiderunt, fabulis, ineptiis, imposturis Hæreticis refertissimum. Hunc Mangonem, dum rectè sapiebat, neque partium studiis abripiebatur Baronius, notâ inussit ignominiæ. Ubi verò quiddam eximium, de Petro tinnuisse visus fuit, alicujus esse cœpit ei authoritatis. sed en Tibicinem ruituro alioqui parieti. Clemens ὁ πολυμαθὴς advocatur in partes, ex Hypotyposibus: sed citatus à Sophronio, in Prato spirituali. Neque enim Cardinalis Clementis credo, vidit Hypotyposes. Certè magnus author Clemens, licet nimis interdum credulus Apocrypticis narrationibus, & rumoribus ab incertâ Traditione. secundò, Criticorum quidam nominatissimi, opus illud Hypotyposeωn, nec lectum sibi nec visum (sed περὶ παντὸς, ὄντος καὶ μὴ ὄντος, judicant Critici) devocant in quæstionem. Quod si extaret, multiplici proculdubio doctrinâ, ut ille alter λόγος στρωματεὺς, nos recrearet. sed an ille antiquissimus & eruditissimus Pater, tale aliquid retulerit in Hypotyposibus, tum tandem intelligemus, cum Patres societatis quâ summâ pollent gratiâ & authoritate, apud hodiernum Patriarcham Alexandrinum, illud opus tessellatum, in usum publicum Ecclesiæ impetraverint. scribebat enim aliquando doctissimus Fronto, literis ad Clarissimum Savilium missis, apud illum Patriarcham, librum hunc extare. Interim dum in lucem prodit

Sophronius fictus. illud opus liceat nobis ampliare de Sophronio. Neque enim author (quem & mire Bulengerus laudat, & Harpsfeldi Copus, Dial. 3. cap. 26.) erat Sophronius, sed Johannes quidam, Abbas obscuri nominis, obscœni ominis & infausti, Eviratus. sed magnopere non refert quis ille fuerit, cum, quod profitetur Possevinus, illa inserat interdum quæ *Parum tutam habent fidem.* Quæ vel relata à non fide dignis: vel saltem erant cum judicio, secernenda ab aliis. Nec est opus ut in Possevino tantum insistamus: quanquam Rhinoceron nasum habuisse videri voluit, omnium quippe authorum Imperiosissimus Censor, Cardinalis ipsius Testimonio agemus, cui solent esse Authores, è re natâ, ac prout occasio tulerit, calculi putatorii. Is, postquam mendacium unum aut alterum, in unicâ, ex hoc ipso Sophronio narratione observaverat, Tom. 5. ad annum 407. Sect. 35. concludit, *Cum hæc compingat eâ narratione mendacia, quæ fides relinquitur in reliquis?* Inter illa autem *reliqua*, & illa narratio habetur, de solo Petro per Jesum αὐτοχειρὶ baptizato.

80 Instat Bulengerus: Omnino unum aliquem ex Apostolis Christi manibus oportet esse baptizatum, à quo reliqui deinceps tingebantur: illam vero prærogativam, verisimile est Petro collatam: quippè qui & aliis plerisque ultra socios suos gaudebat. Probabiliter fortasse, non autem tam confidenter, & certo, ut illud, τὸ *Oportet*, admittamus. Non ita videbatur planè necessarium vetustis Ecclesiæ Patribus, qui nihil omnino de hac

re in suis Commentariis nobis scriptum reliquerunt, imo contrarium. Αὐτὸς μὲν οὐκ ἐβάπτιζεν, ait Chrysostomus, οἱ δὲ ἀπαγγέλλοντες, βουλόμενοι διεγεῖραι τοὺς ἀκούοντας εἰς φθόνον, οὕτως ἀπήγγελλον. Idque ita visum Doctori Spiritui Sancto. Dicit enim ipse Euangelista, *Iesum neminem baptizasse, sed Discipulos ejus.* Misit enim illum pater, non ut baptizaret, sed ut annum acceptabilem prædicaret. Tertullianus, de Baptismo, cap. 11. non solum affirmat, sed & vehementer urget, Jesum non baptizasse. *In quem enim tingeret? in Pœnitentiam. Quò ergo illi Præcursorem? In peccatorum remissionem, quam verbo dabat? in semetipsum, quem humilitate celabat? In Spiritum Sanctum, qui nondum à patre descenderat in Ecclesiam? quam nondum Apostoli struxerant. Itaque tingebant Discipuli ejus, ut ministri: ut Iohannes, ante præcursor.* Et tamen hoc baptismo Apostolorum manibus collatum Christi baptismum fuisse, & rectè dici potuisse Christum baptizasse docet, hoc proposito exemplo. *Sicut, verbi gratia, Imperator proposuit Edictum; aut Præfectus fustibus cecidit. Nunquid ipse proponit? aut nunquid ipse cædit? semper is dicitur facere, cui præministratur. Ita erit accipiendum, Ipse vos tinget, pro eo quod est, Per ipsum tingemini, vel in ipsum.* Ubi ergo illud Bulengeri, *Oportet*, de sententiâ vetustatis.

Quanquam fortassis hæc non sunt ad calculum tam strictè 81
devocanda, ut prorsus neminem baptizaverit. sed tantum de ministerio ordinario intellexerit Euangelista: de publico baptismo, qualis erat ille Præcursoris: quod non impedit quo minus extra ordinem primos illos & paucos Discipulos, idque privatim, baptizaverit suis manibus, & non solitarium, Petrum. Duodecim futuri, ut tunc illorum status & conditio fuit, Apostoli, nondum enim electi erant, nondum omnes, certè constat de Matthæo, vocati: ut erant speciali quodam modo eligendi, designandi, ordinandi, mittendi, ita poterant æquè extra ordinem, ab ipso Servatore baptizari. Erant certè Baptismo Christi baptizati, vel tunc, vel sequenti tempore. Neque enim aliter aliis illum impertire potuissent. à quo autem accipere possent, si non à Christo ipso: cum Johannis & Christi baptismus toto genere differrent? sed an hoc tempore sic acceperint, an postea? videtur Tertulliano, quod deinceps. *Eodem baptismo Iohannis baptizabant: ne quo alio putet. Quia, non extat alius, nisi postea Christi, qui tunc utique à discentibus dari non poterat, utpote nondum adimpletâ gloriâ Domini, nec instructa efficaciâ lavacri, per Passionem & Resurrectionem, quia nec mors nostra dissolvi posset, nisi Domini Passione: nec vita restitui sine surrectione ipsius.* Hoc ergo vult Tertullianus, Apostolos non recepisse Christi baptisma, nisi post Resurrectionem. quocircà, frustra quæri, an ad præsens ab illo fuerint tali baptismo baptizati, qualis erat Johannis, cum ille non daret vitam æternam. sentire igitur videtur, nec Judam Christi baptismo baptizatum. quippe qui descenderat in locum suum ante Resurrectionem.

Apostoli à Christo baptizati.

Tertulliani sententia.

nem. nec Petrum, aut alios, nisi post Resurrectionem. Et fortassis Spiritu Sancto solo, ac igne baptizatos, addita efficacitate per mandatum missionis, *Ite in universum mundum*, &c. si enim *Petra Christus, sine dubio Aqua in Christo, licet non visibiliter efflueret, sed occulto modo.*

82 *Augustin.* Hæc vehementissimus, & accuratissimus Disputator Tertullianus; Augustinus, Epist. 108. Baptizatos statuit, sive baptismo Johannis, quod nonnulli arbitrantur: sive, quod magis credibile est, baptismo Christi. non erat ergo certum & de fide, per Augustini tempora in Ecclesia, Apostolos fuisse Christi baptismo baptizatos. Non enim quod de Fide est, *magis Credibile est:* nam κατὰ μείωσιν illud dicitur. sed ἁπλῶς & absolutè credendum est. Et ipsemet Augustinus, in eàdem Epistolâ contra Novatianum, qui tenebat, solum Petrum non fuisse baptizatum cum pœnitentia post negationem in gratiam rediret, ait, *Rectè dici potest, quia cum Petrus negavit Dominum, nondum fuerant Apostoli baptizati: non sanè aqua, sed Spiritu Sancto.* Hoc est, acceperant tantum Johannis baptisma præparatorium. sed illud non sufficeret, si modo verum est, non potuisse illud aliis communicare, quod non receperant ipsi. hoc est dictante Augustino, *Ministerio baptizandi Christus non defuit, ut haberet baptizatos servos, per quos cæteros baptizaret.* Secundò, non sufficeret, nisi Christi baptismum eundem faciat cum Johannis. Quod verò contendit, *aquâ* necessariò baptizatos, & id hoc modo tenendum, ne demus hominibus authoritatem contemnendi baptismum, nihil est. Facilem enim admittit exceptionem: Id intelligendum, de vulgo hominum, ordinariâ viâ. Cum & ipse in eodem loco Martyres excipiat, qui non Baptizati, *aureolis* tamen suis, non fraudantur. pari modo, & Apostoli, aquâ materiali non abluti, nisi forsan in Jordane, Spiritu tamen Sancto irrigati, & immediatum per diploma, ad baptizandum missi, generali illâ regulâ minimè tenebantur, *Nemo dat, quod non habet:* aut illa, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, &c. quanquam lotos constat, ante passionem, tempore cœnæ Paschalis. & licet pedes tantum lavarentur, *Tamen qui lotus est*, Servator inquit, *non indiget nisi ut pedes lavet: sed est mundus totus.* Concludit tandem, quod verissimum arbitror, licèt non constet, *Quando, Vbi*, per *Quem*, fuerant Apostoli baptizati, fuisse tamen baptizatos. Non enim omnia quæ facta sunt, etiam scripta inveniuntur. sed facta esse, è cæteris documentis probantur. Baptizatus fuit Petrus, contra Novatianum. fortè per Christum solus baptizatus: non propter Euodii authoritatem. proculdubio & Petrus, & omnes Apostoli Aqua baptizabantur, in Nomen Patris, Filii, Spiritus Sancti, ipsius Christi, manibus & ministerio: & illud probabiliter post Resurrectionem. Novatianus delirabat, Petrum solum non fuisse baptizatum, à Christo, cæteros, fuisse. Bulengerus & alii ex opposito delirant, cæteros Apostolos Christi manibus non fuisse, sed solum Petrum, baptizatos. Veritas inter extremitates.

Erant

Erant omnes baptizati: idque à Christo omnes. Qui dedit spiritum, manum imposuit, misit omnes ad prædicandum, idem prævia dispositione, per baptismum, omnes ad hoc ipsum instituit. Bulengeri cæteras ineptias, etiam & mendacia omittam. Insigne enim mendacium est, quo pronuntiat, *sed Petrum Christi manibus baptizatum Patres asserunt.* Nulli Patres ita asserunt.

Baptizabant uterque, Christus & Johannes. sed Christus per Discipulos: Johannes per seipsum, qui adusque carceres & vincula suo fungebatur ministerio. Uterque in Jordane. sed diversis locis. siletur locus baptizationis Christi: Johannis fuisse dicitur in *Ennon, juxta Salim*, Quia multæ aquæ erant illic. Loco igitur abierat, juxta Bethabaram, ubi Christum baptizaverat. & hoc indicant Discipuli ejus, dum sic affantur Magistrum, *Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem.* Hæc Jesu Christi, Oeconomia, ad invidiam Discipulos Johannis movit, eò quòd ad Baptismum Discipulorum Jesu, plures commearent, quàm ad sui Præceptoris. Nempè posterior accesserat ad has partes Jesus: & per Discipulos baptizabat: undè vulgus, novitatibus semper inhians, non ad Johannem, quippe exoletum, sed ad Jesum, nuper adventitium accurrunt. Quod nequaquam iniquo animo Johannes tulit, sed inde arreptâ occasione, divinam apud suos concionem habet, de *persona*, *meritis*, & *officio* Christi: in quâ concione comprehensam esse totius Euangelii doctrinam, rectè Chemnitius Lutheranorum doctissimus, animadvertit. 83

Christus baptizabat.

Ubi autem cognovit Jesus, quia audiverant Pharisæi, quòd Jesus plures Discipulos facit & baptizat, quàm Johannes, reliquit Judæam, & abiit iterum in Galilæam. Hæc una caussa fuit secessus è Judæâ, ut declinaret invidiam Pharisæorum. Altera fuit, quòd certior fiebat, Johannem ab Herode in carcerem conclusum. Moram igitur, & satis diuturnam, trahebat in Judæâ, Baptizando. Credibile est autem Johannem, ubi Christi baptizationem audivit, quasi loco majori cessurum, ad tempus baptismum intermisisse, & prædicaturum pœnitentiam, abiisse in Galilæam: ubi etiam apud Herodem Tetrarcham acceptus fuit: qui libenter illum audiebat. Jesus, recedente Johanne, baptizare per Discipulos suos pergit: quo in munere peragendo, rectè sentiam cum illustrissimo Baronio, *Longiores illum traxisse moras:* cujus adducta ratio benè illud probat: quod inde recedens, & per Samariam transiens, allocutus suos Discipulos dixit, *Vos dicitis, quod adhuc quatuor Menses sunt, & Messis venit.* Si ergo quatuor Mensibus, ante Messem, de Judæa recessit Dominus, manifestum est illic permansisse, usque ad Novembrem Mensem: hoc est plus, quàm dimidium anni; Nam certum est ex Divinæ Scripturæ authoritate, quòd Mense primo, altera die Paschæ, manipulum Spicarum offerebat Sacerdos. 84

Johannes desiit baptizare.

Postquam

85 Postquam verò de Johannis incarceratione accepit nuntium, abiit iterum in Galilæam. Nam secundâ vice, Paschate prætetito, ascenderat, ad Festum Hierosolymam. Oportebat autem eum transire per Samariam. Quæ profectio non in cassum illi cedebat, conversis de Samaritanâ civitate ad fidem pluribus, & instituto illo celebri colloquio cum Samaritanâ muliere. cujus narratio, licet apud Johannem, quasi προηγουμένως narretur, tamen, eò quòd prior fuit Incarceratio Johannis, de illa dicendum: quam nullus Euangelistarum, suo loco & ordine explicuit, sed post annum & quod excurrit, ex occasione, cum decollaretur. ubi tres Euangelistæ, Mat. cap. 14. Mar. 6. Luc. 3. ita narrant, hoc modo.

86 *Iohannis Historia decollati.* Herodes, missis satellitibus, manus injecerat in Johannem: vinxerat eum, ac posuerat in carcere, cum corriperetur ab illo de omnibus malis quæ fecerat, imprimis de Herodiade, uxore Philippi fratris sui, quia duxerat eam in uxorem. Dicebat enim ei Johannes, *non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Mulier igitur Herodias, insidiabatur illi, volebatque occidere eum: sed non poterat, Herodes enim metuebat Johannem, sciens eum virum justum & sanctum: observabatque illum, auditoque eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Cumque illum, instigatus ab Herodiade, in carcerem detruserat, metuebat multitudinem, nec audebat eum interficere, propterea quod illum ceu Prophetam habebant.

87 Historia porrò Herodis Tetrarchæ, & Herodiadis hæc est. Herodes Infanticida, è Malthace Samaritanâ uxore suâ, suscepit Archelaum qui post ipsum regnavit in Judæâ. suscepit quoque Herodem Antipam qui deinceps Galileæ Tetrarcha fuit. suscepit tertiò, Philippum, cui Augustus, defuncto patre, concessit Trachonitidem, Auranitidem Botiæam, cum *Parte*, vel ut alibi legitur, cum *Domo* Zenodoti. unde annui ei reditus 100 Talentorum accrescebant. Moritur is, anno 20 Tiberii Cæsaris, cum præfuisset Provinciæ suæ annos 37. μέτριος ὢν καὶ ἀπράγμων, Josephus ait. Genuerat idem Infanticida è Mariamne Assamonæâ, Aristobulum, atque Alexandrum. Aristobulus è Bernice filia Salomes amitæ suæ, inter cæteros, genuit Herodiadem; majorem natu, è duabus. eandem ipsam, quæ sacræ Historiæ commemoratur. Illa Herodi primum elocata fuit, Herodis infanticidæ filio: non Antipæ, sed quem de Mariamne Simonis Pontificis filio susceperat, cui filiam peperit Salomen saltatricem. Herode mortuo secundo nupsit Philippo fratri: quod commemorat Euangelista, tacens illius nuptias cum Herode: unde cum Exercitatore Bulengerus & Baronius, Josephum errasse perperam contendunt. *In Historia Herodiadis*, Casaubonus ait, pag. 281. *quam Herodes Antipas duxit uxorem, Iosephus partim eadem cum Euangelistis narrat: partim diversa.* Gravis accusatio, & si non probetur, in Historicum nobilissimum importuna calumnia. *Præcipua*, inquit, *diversitas in eo est, quod Euangelistæ*

Iosephus defenditur contra Casaubonum.

gelistæ quidem Matthæus, Marcus, Lucas, magno consensu scribunt Herodiadem, prius fuisse nuptam Philippo. rectè, & verè. Quid tum autem? at *Iosephus, Herodi cuidam, Herodis magni filio, è Mariamne Simonis Pontificis filiâ.* rectè quoque & verè. ait prius quam Antipæ, etiam quàm Philippo nuberet. an hoc in Galliis, nam certè non est in Angliâ, inusitatum, ut Trigama esset mulier aliqua. Miror hominem doctum, diligentem, accuratum, tam pueriliter hallucinatum, ut dicat, hanc *discrepantiam* nullam admittere reconciliationem: quæ nulla est, imprimis *discrepantia:* secundò, si esset; admitteret facilè. Titia enim quæ Mævio adhæsit relicto Caio, poterat prius Seio fuisse elocata. Quocirca temeritas est asserere errasse Josephum, & quidem graviter.

Sed ultra temeritatem in Baronio Modestiam cogor desiderare, qui Casaubono errandi præivit viam. *Videas*, inquit, *hominem, more suo, ut alias sæpè, hallucinatum, haudquaquam sibi ipsi constantia loqui.* Cur verò, non constantia? docet. quippè qui, quod Herodiadem spectat, *dicit eam nuptui traditam, non Philippo Tetrarchæ, ut habet Euangelista, sed Herodi filio Herodis majoris ex alia Mariamne, filia Simonis Pontificis.* Certè, profitetur Josephus, Herodem aliquem ex illa natum: illi Herodi nupsisse Herodiadem: illi filiam Salomen peperisse. At non negat eandem Philippo nupsisse. nisi hoc, Negare, sit profiteri illam prius Herodi, ac tunc Herodi alteri elocatam. aliter enim Josephus nihil sciscit. Ἡρωδιὰς δὲ αὐτῶν ἡ ἀδελφὴ, ait Antiq. 18. cap. 7. γίνεται. Ἡρώδῃ Ἡρώδου τοῦ μεγάλου παιδὶ, ὃς γέγονεν ἐκ Μαριάμμης, τῆς τοῦ Σίμωνος ἀρχιερέως. καὶ αὐτοῖς Σαλώμη γίνεται. Μεθ' ἧς τὰς γονὰς Ἡρωδιὰς ἐπὶ συγχύσει φρονήσασα τῶν πατρίων, Ἡρώδῃ γαμεῖται τοῦ ἀνδρὸς τῷ ὁμοπατρίῳ ἀδελφῷ. Quæ omnia vera sunt. Quod autem tacetur, non negatur. Meminit autem Herodis prioris, quoniam illi primum nupserat, & ex illo solo, susceperat prolem. meminit secundi, quod ad eum transierat. Tertii vel potius secundi non meminit, quòd nullâ susceptâ prole, ἄπαις obierat. Non erat ergo opus ut tantopere in gravissimum Historicum desævirent viri doctissimi, præsertim cùm scribat, eruditissimus Petavius, Lib. 11. cap. 9. de *Doctrina Temporum*, in quibusdam Græcis Codicibus Euangeliorum Matthæi, & Lucæ, vocem illam *Philippi*, non reperiri, sed tantum, *Fratris tui*, indefinitè, qui revera erat Herodes & non Philippus. Quocirca, Codices Euangeliorum vulgatos, emendandos, extrita illa voce, Philippi. Modestissimè itaque censuram suam hic interposuit eruditissimus Petavius, ut diceret, vel Josephum errasse; vel Codices depravatos; vel binominem fuisse Herodem. certè Josephus non admittit illam superius allegatam excusationem, de secundis nuptiis cum Philippo, post Herodis interitum, ait enim disertim, pag. 558. illam virum suum Herodem vivum deseruisse. Ἡρώδῃ γαμεῖται τοῦ ἀνδρὸς Ἡρώδου τῷ ὁμοπατρίῳ ἀδελφῷ, διαστᾶσα ζῶντος. sed major adhuc iniquitas Baroniana. *Mirum quidem videtur, unde novus iste Herodes emerserit.* Nam cum idem Josephus agit

88 *Contra Baronium.*

Petavius laudatur.

de Testamento Herodis iterum instituto, nulla hujus Herodis facta est mentio. malitiosè & imperitè. Meminit enim Herodis & filiarum duarum quos è Mariamne Simonis susceperat. in 17 Antiquit. & in ά. ἁλωσ. & Antiq.17.4. meminit Mariamnes Simonis in conjuratione Antipatri detectæ. unde illam domo ejecit: & filium Herodem regno privat, quem prioribus Tabulis Herodem scripserat. Non est ergo novus aut inauditus ille Herodes, sed vetus & inveterata Baronii in Josephum κακοηθεία.

89 *Herodias transit ad Antipam.* Porrò quomodo, & quibus artibus hanc mulierem à viro suo abduxerit Antipas, exponit Josephus Antiquit. 17. 13. Romam profecturus, καλάγεται ἐν Ηρώδου, ἀδελφοῦ ὄντος, οὐκ ὁμομητρίου δέ. *Hospitio acceptus fuit in ædibus Herodis, fratris quidem sui, at non eâdem matre nati* (cum tamen ipse & Philippus & ὁμοπάτριοι & ὁμομήτριοι essent. Hic in amorem incidit Herodiadis ipsius uxoris (Erat autem illa Aristobuli filia, fratris utriusque, soror autem magni Agrippæ: cujus mentio scilicet Actorum 12) & eo impudentiæ devenit, ut auderet, λόγον ἅπτεσθαι περὶ γάμων. Cui cum lasciva illa mulier annuisset, paciscuntur mutuo, quòd quàm citò Româ rediisset, illa, relicto viro suo, ad ipsum commearet. Sancitum quoque fuit inter illos, ut priorem Herodes Antipas uxorem repudiaret, quam duxerat, filiam Aretæ Regis Arabum. unde bellum inter illos conflatum: in quo Herodis copiæ deletæ sunt. sed hæc ἧττα, non nisi decollato Johanne illi contingebat, hoc est, à carceribus saltem post unum, si non alterum annum. Id enim colligitur è Josephi verbis, qui narrat, vulgi sermone, ac opinione ultioni divinæ adscribendum, κατὰ ποινὴν Ἰωάννου καλουμένου βαπτιστοῦ. κτείνει γὰρ τοῦτον, ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ Ἰουδαίους κελεύοντα, ἀρετὴν ἐπασκεῖν. καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους δικαιοσύνην, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν Εὐσέβειαν, καὶ οὕτω τῷ βαπτισμῷ συνιέναι. *In ultionem Iohannis Baptistæ, appellati. Illum enim occiderat Herodes, virum bonum, quique Iudæis suggerebat ut virtutis studium exercerent: mutua inter se justitia & jure uterentur: Deum piè & religiosè colerent, atque ita demum accederent ad baptismum.* Quæ per omnia consentiunt cum Euangelistis, qui illius referunt prædicationem pœnitentiæ.

90 *Iter & negotium Samaritanum.* Johannem ob hanc caussam postquam rescivit Jesus, in vincula conjectum, reliquit Jordanem, Judæam, baptismi cursum, & recessit in Galilæam. Oportebat autem ire per Samariam. Samaria enim tertia erat pars terræ promissionis, in meditullio sita Regionis, in sorte olim Tribus Ephraim, & dimidiæ Tribus Manassis: cujus incolæ, ut primi defecerant à Deo, ad Idololatriam, ita Principes ejecti fuerant de Terrâ Promissionis: & de Transmarinis Regionibus peregrini, & advenæ, in illorum locum subintroducti. Cum ergo in medio jaceret inter Galilæam, & Judæam, convenienter dicitur, *Oportebat illum transire per Samariam.* Observant ulterius duplicem viam, per Samariam: utramq; de Judæâ ducere in Galilæam. unam, per mediam Samariam, Lu.17.11. Alteram,

per

per terminos Samariæ Orientales, & Vallem Regiam ad Jordanem, inter Jordanem & Montem Acribetenæ; priorem insistebat Servator. Venit enim ad Samariam urbem, ubi cum muliere Samaritanâ colloquium instituit. Cum autem *mitteretur*, sicut ipse ait, non nisi *ad ovem perditam domus Israel.* Essent autem alienigenæ Samaritani, unde & alibi prohibentur Discipuli prædicatum missi, Civitates ingredi Samaritanorum, tamen, quod vetus habet verbum, *Interdum aliquid boni, propter vicinum bonum:* Et Samaritæ, & Syrophœnicæ, & vicinæ Judæis gentes, de micis gustabant è puerorum mensis. Venit ergo, ὁδοῦ πάρεργον, in Civitatem Samariæ, illam scilicet, quæ dicebatur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacob filio Joseph. Erat autem ibi fons Jacob.

Jesus ergo, fatigatus ex itinere sedebat super fontem. hora erat fermè sexta. Samariæ vox, ut alibi diximus, ambigua est. 91
Nam & totam *Regionem*, vel *Provinciam:* aut *Civitatem*, nempe Regionis *Metropolin* significat. hoc in loco, non *Urbem*, sed *Provinciam* significat, in qua sita fuit Urbs *Sichar*, hoc est, olim dicta Sichem, & tunc corruptè Sichar. Ita sentiebat Hieronymus in Epitaphio Paulæ. *Transivit Sichem, non ut plerique errantes legunt, Sichar, quæ nunc Neapolis appellatur: Et circa puteum Iacob extructam intravit Ecclesiam, super quo residens Dominus, sitiens & esuriens Samaritanæ Fide satiatus est.* & alibi, de Quæstionibus Hebraïcis in Genesim, *Sichima, juxta Græcam & Latinam consuetudinem declinata est. Hebraïcè Sichem dicitur; ut Iohannes Euangelista testatur, licet vitiosè ut Sichar legatur, error inolevit.* Sed corruptio illa nulla fuit. nominis tantum immutatio. populari Sermone per Christi tempora dicebatur Urbs illa Sichar, quæ olim Sichem audiebat. cujus frequens habetur mentio in Testamento veteri. Eusebii sententiam Latinè tantum, è libro de locis Hebraïcis profert Barradius: quem è Græco manuscripto Casaubonus repræsentat Græcè. Συχὲμ, καὶ ἡ Σύχιμα, ἡ καὶ Σαλήμ, πόλις Ἰακώβ, νῦν ἔρημος. δείκνυται δὲ νῦν τόπος ἐν προαστείοις νέας πόλεως. ἔνθα καὶ ὁ τάφος δείκνυται Ἰωσὴφ, καὶ παράκειται. ἀνεῖλε δὲ αὐτὴν Ἀβιμελὲχ καὶ ἔσπειρεν αὐτὴν ἅλας, ὡς ἐν κριταῖς. ἤγειρε δὲ αὐτὴν Ἱεροβοὰμ, ὡς ἐν βασιλείαις· κεῖται δὲ ἐν ὁρίοις κλήρου Ἐφραΐμ. Συχὲμ δὲ καὶ υἱὸς Ἐμμὼρ ἐκαλεῖτο, ἀφ' οὗ καὶ ὁ τόπος. Ἦν δὲ καὶ Συχὲμ, ἐν ὄρει Ἐφραΐμ πόλις φυγαδευτηρίου. hoc est, refugii civitas: quod verum est.

Hieronymus de Sichar.

Eusebius.

Hoc in loco, juxta Fontem seu *puteum* Jacob, cum consideret 92
Jesus solus & solitarius, ablegatis in oppidum Discipulis, ad cibum coemendum, venit, ex oppido, aquatum mulier. Nam loco siticuloso illa urbecula sita, de communi illo Fonte supplebatur. Ab illa, sitiens, aquam petit Dominus: sed non tam sitiens aquam, quam facere voluntatem Patris sui, & verbum vitæ, indigentibus, vel ut loquitur, *aquam salientem in æternam vitam*, dare cupiens. Nam hinc occasione sumptâ, mulieri Samaritanæ, se Messiam ῥητῶς esse docet: & ab illa popularibus suis commendatus, bidui apud illos moram fecit, nec sine fructu. Nam ex civitate illâ, multi

crediderunt in eum Samaritanorum. Id enim testantur ipsi, *Quia jam, non propter tuam loquelam (mulieris) credimus. ipsi enim audivimus, & scimus, quia hic est verè, Salvator Mundi.* Commentatur hunc ad locum Chrysostomus, ut solet, egregiè. Invidiâ & malevolentiâ deterius nihil est. ambitione & vanâ gloriâ nihil magis intolerabile. solet enim omnia ubique bona corrumpere. Judæi autem, qui multò majorem quàm Samaritani scientiam haberent, utpote, assueti & innutriti Prophetarum oraculis, nihilominus hic ab illis superantur. Samaritæ enim, & propter mulieris relationem crediderunt, & cum adhuc miraculum nullum ab illo editum viderant, nihilominus rogant & deprecantur, ut apud ipsos maneret. Judæi verò, qui miracula ejus viderant, tantum absunt, qui Illum apud Ipsos velint retinere, ut potius abegerint & omnem moverint lapidem, ut è suâ Regione ejectum fugarent: & tamen ipsorum caussâ, advenerat. Quocirca mansit apud Samaritas duos dies. αὐτοὶ μὲν ἐβούλοντο διηνεκῶς αὐτὸν κατέχειν. Id enim, ait, indicare voluit Euangelista, qui ait, ὅτι πρῶτον αὐτὸν, μεῖναι παρ' αὐτοῖς.

93 Huic petitioni, nec debuit, nec voluit acquiescere Christus, nimirum missus ad *ovem perditam domus Israel.* Itaque, quemadmodum sequitur in Historiâ sacrâ, *Post duos dies exiit indè, & abiit in Galilæam.* Augustinus tam citi recessus caussam allegat, *Firmos in fide, securus citò dimisit. Divinitatis enim præsentia, non dimisit.*

Adventus Christi in Galilæam.

In quam partem Galilææ venit, litigatur. Generatim de omnibus, saltem plerisque Galilæis dicitur, Cum venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent, quæ fecerat Hierosolymis, in Festo. Ipsi enim ascenderant, ad diem Festum. Non venisse Nazareth, patriam suam, indicat Matthæus, cap. 4. *Cum audisset Iesus, quod Iohannes traditus esset, secessit in Galilæam: & relicta Nazareth civitate, venit & habitavit in Capernaum.* Sed videtur Lucas contradicere, cap. 4. ubi de prædicatione meminit apud Nazareth, & contemptim habitâ, à patriotis suis. ita sentire videtur Cardinalis, è loco Lucæ margini adscripto. sed fallitur. alio enim tempore, occasione non eadem, illa contingebant. & apud Lucam, nulla habetur talis mentio. Venit ergo, Quod Johannes habet directò, Canan. Ita enim legimus, cap. 4. ver. 46. *Venit ergo iterum Iesus in Cana Galilææ, ubi fecerat aquam vinum.* sed contradicere videtur Matthæus, apud quem cap. 4. legitur, *& relictâ civitate Nazareth* (hoc est, non salutatâ, eam non ingressus) *venit & habitavit in Capernaum*, maritimâ, in finibus Zabulon & Nepthali. sed dubitationem istam solvit ipse Johannes: & Matthæum locutum docet συντομικῶς præteritis cæteris locis, illum nominando, ubi moram fecit diuturniorem: hoc est, ut ipse loquitur, *Habitavit.* Invitatum enim narrat Capernaum. Erat enim quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capernaum. Hic cum audisset, quod Jesus venit è Judæâ in Galilæam, abiit ad eum, & rogavit eum, ut descenderet, ac sanaret ipsius filium, siquidem is agebat animam. Et quanquam unà cum regulo non descendit, sed

abire

abire illum jussit, quia viveret filius, tamen statim secutus videtur illum: interim, quà iret, Euangelium annuntians, quia sciret januam, ut loquitur Paulus, magnam apertam fore, quoniam Credidit Regulus, cum familiâ suâ. Quis autem fuerat, & cujus conditionis, iste qui vocatur Regulus, variè quæsitum est apud Omnium ætatum scriptores, & variè responsum. Mihi videtur fuisse Chuzi, Herodis Tetrarchæ oeconomus, & procurator. Nam constat ejus uxorem inter mulieres illas extitisse, quæ ministrabant Jesu. Credebat igitur illa mulier. hic autem dicitur, *regulus*, hoc est, Regius famulus, cum familiâ credidisse. & cur non potuit impio Herodi vir pius servire, cum nequissimo Ahabo, Obadia religiosissimus, esset dispensator? *Regulus Capernaumi.*

Dum igitur Galilæam obiret Jesus, Johanne jam tradito, viriliter insistens ministerio, fama exiit per universam Regionem de illo. Imo abiit opinio ejus, Matthæus ait, in totam Syriam. Indè accidit, inquit, Baronius, ut eadem fama, superiores quoque fines attingeret, & ad Edessæ, Syriæ civitatis Regem Abagarum penetraret. His ille permotus, ad Jesum fertur scripsisse Epistolam, quam Eusebius, de Syriacâ Linguâ in Græcam transtulit: simul cum eâ, quam ad eundem Dominus Jesus Christus eidem Tabellario dedit. Eusebii locus, ex editione & translatione decessoris mei Christophorsoni, alicubi à me correctus, ita se habet. *Historia autem de Thaddæo, cujus fecimus mentionem, ad hunc modum se habuit. Domini nostri & Servatoris Iesu Christi Divinitas, passim apud omnes propter potestatem miraculorum edendorum, pervagata, infinitos propemodum, è peregrinis Regionibus, & spatiis longinquis à Iudæâ disterminatis, propter spem conceptam, de curatione morborum impetrandâ, & quarumcunque infirmitatum, ad se attraxit. Inter cæteros hanc ob caussam Rex Abgarus, qui gentibus ad Euphratem positis, eminenti cum dignitate imperabat, cum esset gravi morbo, & quantum ad humanam opem pertinebat, incurabili excarnificatus, ubi nomen Iesu, omnibus in ore versari, & potentiam ac virtutes ab illo præstitas, unanimi omnium sermone deprædicatas audiit, missis ad eum literis per Tabellarium supplex rogat, ut morbo per ipsum liberaretur. Christus deprecantem minimè in præsenti, ad voluntatem, audiit, non est tamen dedignatus, ad illum literas, manu propriâ exaratas destinare. pollicebaturque se aliquando è Discipulis suis unum ad ipsum missurum, qui morbo mederetur, quique salutem, non ipsi tantum, sed etiam suis subditis esset allaturus. Et profectò, non diuturnum intercedebat tempus, cum hanc stipulationem cumulatissimè adimpleret. Nam postquam à mortuis resurgens in cœlum ascenderat, Thomas è duodecim Apostolis unus, Thaddæum fratrem suum, qui fuit è numero 70 Discipulorum, Divino incitante motu, prædicatorem & Euangelistam Christi doctrinæ, Edessam mittit, per quem Servatoris promissa, exitum suum sortiebantur. Harum rerum insigne & locuples Testimonium habes, è Tabulariis Edessenæ civitatis, quæ per illa tempora, Regis imperio gubernabatur. Certè enim, in Tabellis publicè custoditis, quæ res olim per Abgari ætatem gestas,*

94 *Abgarus.*

gestas,

gestas, continent, hæc ipsa, etiamnum ad nostram ætatem transmissa reservantur. Quare nihil vetat ipsas literas, transcriptas ex archivis legere, atque adeò ad verbum, ex Linguâ Syriacâ, in Græcam translatas, quæ se ad hunc modum habent.

95 *Abgarus, Toparcha Edessæ Iesu Servatori optimo qui in loco Hierosolymitano apparuit, salutem.*

Ad aures meas de Te, & curationibus tuis, quæ non adhibitis medicamentis, facis, rumor & fama pervenit. Ita enim passim prædicant homines, te efficere, ut cæci videant, claudi ambulent, mundentur Leprosi: Te Spiritus immundos & Dæmonas ejicere, aiunt: morbis diuturnis laborantes curare: à morte denique ad vitam, non paucos revocare. Hæc omnia & singula cum de Te narrata audiverim, ita apud animum meum de Te statui, alterum, è duobus hisce verum esse, aut Deum Te esse & de cœli fastigio delapsum: aut Dei saltem filium, qui ista tam stupenda miracula edas. Quapropter hæc ad Te scripsi, maximopere precatus, ut laborem ad me veniendi suscipere, & hoc genus morbi, quo excrucior, levare non dedigneris. Fando autem accepi, Iudæos malo animo tibi oggannire, & mala Tibi quæ possunt, machinari. Est mihi civitas, exigua certè nec celeberrima, sed tamen sufficienter exculta, & quæ possit utrique nostrum, rerum necessariarum ad vitam satis abundanter suppeditare. Hoc modo tunc temporis ad Jesum scribebat ille, exiguo quodam Divino lumine illustratus. Operæ pretium est autem Epistolam, licet brevem, plenam tamen virtutis & efficacitatis audire, quæ per eundem Tabellarium, à Jesu, ad illum missa fuit. cujus quidem hæc erat sententia. *Abgare, beatus es, qui cum non videris me, in me tamen credidisti. De me enim scriptis proditum est, eos qui me viderunt in me non credere, ut hii qui me non viderunt, credant, & vitam consequantur. Quod ad me scripseris, te velle & cupere ut ad te veniam, eas res, quarum gratiâ missus sum, debeo hic perficere necessariò, quas cum consummavero, ad eum recipi me oportet, Qui misit me. Quò simul ac assumptus fuero, aliquem è Discipulis meis ad Te mittam, qui morbum, quo tantopere torqueris, curabit, & vitam Tibi, tuisque subditis, communicabit.* Hæc Eusebius, αὐτολεξεί.

96 Nec est quod miretur vir eruditus Gelasii Papæ primi, & Romani Concilii authoritatem hodie passim contemni, à Baronio scilicet, & aliis qui hanc Historiam admittunt, quam ille cum Concilio suo, reprobavit. sed κτ̀ πρόληψιν rectè respondit Cardinalis. Gelasius Papa recenset has Epistolas inter Apocrypha scripta, non tamen, tanquam Hæreticorum carcinomata, ut penitus proscribendas & rejiciendas, per Christianos, sed ut tales, quæ nequaquam inter Hagiographa, aut Canonicas Scripturas admitti debeant. Melchioris Cani, è Lib. 11. judicium in hoc judicio desidero. qui præter alia parum commodè dicta, Clementis Alexandrini scripta, in eâdem Classe, cum Abgari Epistolâ, ponit. sunt ergo Clementis Stromateis, Apocrypha, hoc est, commentitia ficta, surreptitia scripta: nec hoc tantum, sed Hæreticorum

De hisce Epistolis Censura.

ticorum fabulæ, aut fabulis referta. Ridiculè Canus: temerè autem Exercitator, cum constet ex Epistola 263 apud Augustinum, Epistolas istas in Ecclesia tanquam genuinas, admissas. Nec est in iis aliquid cur rejiciantur. Omnia pia, modesta, & cum Christianâ pietate conjuncta. Sed utcunque mihi ita videantur æstimandæ, unusquisque tamen in suo sensu abundet. Erat autem Edessa, inquit Stephanus, πόλις τῆς Συρίας, διὰ τὴν τῶν ὑδάτων ῥύμην, οὕτω κληθεῖσα. Erat ejusdem nominis alia per Macedoniam. meminit Strabo.

Utcunque mereantur fidem Epistolæ ἀμοιβαῖαι, Jesu & Abgari, 97
non tamen æque sunt ἀξιόπιστα quæ sequuntur apud Baronium, de Sanctâ, opinor, Veronicâ, quam appellant. de qua fabulâ, hæc Cardinalis. *Quin & ab ipso Christo, sui imaginem; non arte hominis elaboratam, sed ab ipsomet, summo rerum architecto & opifice Domino nostro ad Abgarum missam, post eam Epistolam, à compluribus gravissimis authoribus scriptum reperimus.* Certè à *pluribus*, sed non nimis *gravibus*, nedum *gravissimis* authoribus. Princeps, quod nos scimus Euagrius hanc fabulam, ex aliquo triobulari scriptore arreptam vulgavit. vivebat & scribebat Euagrius, Gregorio Turonensi coætaneus, circa annum Domini 600, cum ineptiarum & fabularum ὁρμαθοὶ Ecclesiam fœdaverant. Narrat autem ille, Lib. 3. cap. 26. Chosroen Persam Edessam obsidione cinxisse: urbem ad extrema omnia redegisse: hic verò cives cum desperatione debilitati ferè succumberent, sanctissimam imaginem, divinitùs fabricatam, quam non hominum manus effinxerant, sed Christus Deus Abgaro, quandoquidem eum videre cupiebat, miserat, proferunt: eamque in fossam quam construxerant importatam, aqua conspergunt, ex qua, non parum, in rogum & struem lignorum immittunt: atque Divinâ potentiâ, fidei illorum, qui istud moliebantur, subsidio veniente, quod ab ipsis ante fieri non poterat, jam facilè conficiebatur. Quam fabulam Nicephorus, Lib. 17. cap. 16. & clarius, & elegantiori sermone explicuit. citat autem uterque Procopium authorem, qui certè Lib. 2. Persicorum, Chosrois expeditionis meminit contra Edessenos. sed illius imaginis, nulla apud eum habetur mentio. vel igitur nostri Procopiani Codices mutili in hac Historia circumferuntur: aut illi Procopium mentiuntur. Certum est ab Eusebio, nullam fieri istius imagunculæ mentionem, qui tamen ipse post annos 300, & quod excurrit, ab Abgari ætate semovebatur. proculdubio extitisset, si omnino ulla fuisset, in Thesauris, si non Ecclesiæ, at Reipub. Edessanæ. cæteri qui sequuntur apud Cardinalem, levissimi, non gravissimi authores, ejusdem furfuris planè, si non & deterioris, aliorum centones ῥαψῳδοῦσι. Nugator Bulengerus, ne titivillitio dignum quid affert: omnino nihil, quo fidem illorum vitiligatorum, à Casaubono convulsam, resarciat, tantum ad imagines, in vetusta Ecclesia adhibitas, excurrit, & sua in nos effundit adversaria. sed de imaginibus aliàs.

Veronicæ fabula.

Digressus

98 Digressus Canâ, ubi aquam in Vinum converterat, *Ingreditur*, ait Marcus, cap. 1. *Capernaum, ibique docebat illos Sabbathis*, Luc. 4. *Et stupebant super doctrinâ ejus*, uterque ait. Docebat autem in Synagogis, non in compitis, biviis, sylvis, campis. Erant autem

Synagoga. Συναγωγαὶ, & Congregationes, ac conventus hominum. unde ait Augustinus, in Psal. 73. *Omnis congregatio generali nomine Synagoga appellatur.* παρὰ τὸ Συνάγειν, deducta voce. Et loca conventibus destinata. quemadmodum utroque modo apud Ecclesiam, quæ successit Synagogæ, appellatur. In locis igitur istis, cultui divino & religioni sacratis, per singula Sabbatha conveniebant, ubi Legem & Prophetas audiebant. *Habuit enim Moyses ab antiquissimis temporibus, in singulis civitatibus, qui eum prædicent in Synagogis, ubi per omne Sabbathum legitur*, Act. 15. 21. Ex hac consuetudine, postquam venit Nazareth, patriam ipsius, ut ibi doceret, Luc. 4. 17. *Traditus est illi Liber, Esaiæ Prophetæ.* nimirum ut aliquid de eo legeret & explicaret. Quod & ipsum Capernaumi fecisse illum par est credere.

99 Inter docendum, accidit, ut esset in Synagogâ illâ, *homo quidam spiritu immundo:* hoc est habens Dæmonium sive spiritum immundum, qui exclamavit voce magnâ dicens, *Sine nos: Quid nobis tecum est Iesu Nazarene? Venisti perdere nos? Scio quis sis, Sanctus Dei.* Dæmonium habens, Dæmoniacus est, quem ἐνεργούμενον veteres Christiani vocabant, & à sacris mysteriis excludebant. Dæmon, nomen est generale spiritus *apostatici*, & *apotactici:* quam

Dæmonium. vocem ridiculè, ut multa alia tradit Eugubinus, deducit à Sadai, quod est nomen Dei. unde pluralis deducitur Sadaim, & κατ' ἀφαίρεσιν prioris syllabæ *Sa*, *Daim*, unde Dæmon, vel Daimon. ridiculè. Dæmonum nomen Græcum est, & Gnosticum; intelligentem enim vel cognoscentem significat. Δαίμονες, οἱ Θεοὶ, inquit Hesychius, δαήμονές τινες ὄντες, ἤτοι ἔμπειροι. Etymologus. Δαίω, τὸ μανθάνω, ἐξ οὗ καὶ δαίμων, οἱονεὶ δαήμων τις ὤν. Magistri autem illi Platonem sequuntur in Cratylo, qui ex Hesiodo deducit, δαίμονας ἀγνὰς, esse dictos propter intelligentiam. τοῦτο τοίνυν παντὸς μᾶλλον λέγει τοὺς δαίμονας, ὅτι φρόνιμοι, καὶ δαήμονες ἦσαν. *Illud verò, ita progreditur; è priscâ nostrâ linguâ contingit nomen. Præclarè igitur & hic* (Hesiodus) *& alii Poetæ, quicunque affirmant eum qui bonus sit, ubi mortuus fuerit, magnæ cujusdam sortis consequi dignitatem, &* δαίμονα *esse ex illa sapientiæ appellatione.* Ita illi εὐφημίζουσι, & nomen & subjectum nominis. at in Christianorum Scholâ, semper in malam partem accipitur vox, pro spiritu, ut dictum est, *immundo* & *apostatico*.

100 *Dæmonas, Grammatici dictos aiunt*, Lactantius inquit, Lib. 2. cap. 15. quasi δαήμονας, *& rerum peritos. hos autem putant Deos esse. Hi per omnem terram vagantes* (παντῇ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν, inquit Poeta) *solatium perditionis suæ, perdendis hominibus operantur. Itaque omnia insidiis, fraudibus, erroribus complent. Insinuant se corporibus hominum, & occultè in visceribus operti valetudinem vitiant. Angeli enim qui in*

veritate

veritate non steterunt, capitali odio cum in Deum, tum in homines, ad imaginem Dei factos & similitudinem plusquam capitali feruntur. Quia verò Deum ipsum lædere non possunt, Dei ἐκτυπον multipliciter infestant: quod abunde testatur Historia Job. Nec tantum per occultas suggestiones, aut externa vi & insidiis homines aggrediuntur, ad malum sollicitant, & externâ impugnatione vel perdunt, vel perdere student: sed quandoque etiam, Deo permittente, in humana corpora reali illapsione se insinuant, eaque ingressi, velut in suam potestatem & dominium redigunt; eaque obsessa & possessa inhabitant: membris pro sua libidine abutuntur: oculos excæcant: aures obstruunt: linguæ fibulam injiciunt, pedes, manus, brachia, os, &c. distorquent: sensus interiores, & exteriores perturbant: quò volunt, inclinant: unde volunt, deducunt: varia, & miranda, in iis, & per eos operantes. *Sed eos tantum possidere possunt,* ait August. Lib. 4. de Civ. Dei, cap. 32. *quos fallendo deceperint.* quod videtur innuere ipsemet Servator, ubi ad liberatum ait, *Noli amplius peccare, ne quid deterius tibi accidat.* Nec hominem eo modo possidere potest Dæmon, ut non aliter sit in corpore, quam spiritus humanus, hoc est, *anima*, inest, realiter & substantialiter, sed ut ventus ingreditur, & de loco, ad locum movetur. Nec est in homine spiritus immundus, quo modo Dei spiritus est, inhabitans, & menti illabens. citant è D. Thoma Quodlibet: 3. Q. 13. ar. 8. *Quantum ad animum, non potest Diabolus inhabitare hominem, substantialiter, quia solus Deus illabitur menti. Sed quantum ad corpus, Diabolus potest hominem substantialiter inhabitare, sicut patet in arreptitiis.* Permittit autem hæc Dominus, ait Bonaventura, sive ad *gloriæ suæ ostensionem*: sive ad *peccati punitionem*: sive ad *peccantis correptionem*: sive ad *nostram eruditionem*. Quos autem ita redegit in potestatem Diabolus, immundus ipse, quippe ταρταρωθεὶς, & à nativâ puritate deficiens, ad omnes libidinum spurcities, & immunditias impellit, cum non nisi sordibus delectetur. Quod verò tali spiritu possessus fuerit in Synagoga, declarat, fitne vel commeare vel adduci eo *energumenos*, ut per lucida sua saltem intervalla, intellectis Scripturis refocillentur. Quod ipsum per Ecclesiam etiam primitivam obtinuit.

Dæmonum possessio.

Audivit verò concionantem Servatorem aliquandiu, tacitus, & 101
quietus, Dæmoniacus, nec statim ab initio interfatur. observant enim uterque, Marcus & Lucas, populum obstupefactum ad ipsius doctrinam: & tum demum narrant, Arreptitii illius interventionem. nec fortassis vel tunc interfatus fuisset Dæmon, nisi quòd res ipsius agerentur, cum de regno Dei, ἐν παῤῥησίαις loqueretur, unde desolatio Satanici regni inferrebatur. Tum exclamat, *Quid nobis Tecum est? venisti nos perdere?* non de finali perditione volebat, in judicio *magnæ diei*: sed, quemadmodum alibi expressius profitentur, *Perdere nos ante Tempus.* Nimirum, quòd homines non perdere, ipsorum sit perditio: &, cum non sint, qui fuerint,

non est, quod velint vivere. Metuebant igitur, non modo, ne ex illo homine depellerentur, sed ne in aliquos deinceps cum essent nocendi cupidissimi, invadere possent, sed exterminati, in abyssum cruciandi detruderentur: ante finale judicium, & omnimodo consummatam ipsorum condemnationem.

102 *Dæmonis de Christo testimonium.* Impios, etiam Dæmonas vel invitos & reluctantes veritati testimonium, & quidem insigne, perhibere interdum cogit Divina omnipotentia. idque hoc ipso in loco patet. Non enim, *adulando*, quod Euthymius sentiebat, Christo dixit Dæmon, *Novi qui sis:* sed quod Beda opinabatur, *Necessitate* extortam puto hanc Confessionem. *Non voluntatis*, inquit ille, *ista confessio est, quam præmium sequitur, sed necessitatis extorsio, quæ cogit invitos confiteri.* sed confiteri, quæ noverunt. alioqui *confessio* propriè non erit. Quocirca ait Dæmon, *novi qui sis.* nempè, qui habeas in Nos potestatem, & de nobis, prout placuerit, dispositionem, cum sis, *ille sanctus Dei.* Ita enim legendum est, non *sanctus Dei*, cum veteri Interprete, qui fere semper, tanquam otiosum, articulum omittit, cum præcipua loci sententia in eo versetur. Et certè parum est scivisse Dæmonem Christum fuisse virum aliquem sanctum, Deo dilectum, à Deo missum, virtutibus ornatum, tanquam unum aliquem è numero Prophetarum, utcunque cæteris eminentiorem, sed agnovit illum, Naturâ sanctum, τὸν ἅγιον, hoc est, Deum. ideoque Messiam, illum, Desideratum omni nationi. *Non dixit spiritus immundus*, inquit Theophylactus, *Sanctus es: multi enim Prophetæ fuerunt sancti: sed, Es ille sanctus: adjectione articuli: unicus ille, & prædefinitus sanctus, Messias nempe.* atque ita rectè, vulgo interpretantur. Nimis autem subtilia sunt illa aliquorum Interpretum, qui Dæmonem hoc effatum colludendo veluti, protulisse docent, quasi vellet suspicionem hominibus in Synagogâ constitutis injicere, non posse illum omnino Messiam esse qui de Bethlehem oriri debet, cum constet hunc, quem sanctum Dei fatetur, Nazarethâ profectum, quem icciroo compellat, nec aliter, *Iesum Nazarenum.* Loquebatur autem de more populari: & id quod omnes sciebant verum esse, profitetur: sed, quod observat Beda, necessitate, vel ut Græci dicunt, πειθανάγκῃ.

103 *An vere cognitum.* Quærunt hic an verè sciebat Dæmon Jesum Nazarenum esse τὸ ἅγιον Θεῦ, Messiam, Deum, Dei filium. Hic autem imprimis observandum est, aliud esse, Agnoscere Jesum esse Messiam: & aliud, Jesum esse Deum. Judæi enim Messiam suum quem expectabant, & expectant adhuc, non Deum, sed hominem futurum expectant. Certè utrumque de Dæmonibus pronuntiat Scriptura. scimus quis sis, hic aiunt, sanctus ille Dei. & Luc. c. 4. expressè ait, *Exibant autem Dæmonia à multis clamantia, & dicentia, quia, Tu es filius Dei.* &, *Increpans, non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.* sciebant ergo, Christum esse, Messiam esse, filium Dei esse, & scientiam suam profitebantur. Non tamen in eum credebant, obdurati

obdurati scilicet in malo, sed quacunque ratione oppugnabant: ut hoc in loco verum sit Apostoli illud apophthegma, Dæmones credunt, & contremiscunt.

104 De hac autem mensura cognitionis Dæmonum, in varias sententias, veteres & recentiores, abiere. Ignatii Patrum omnium in Ecclesia antiquissimi, ex illa ad Philippenses, hæc sententia est, Ἀγνοεῖς δὲ σύ τις ὁ γεννηθείς, &c. *Ignoras autem Tu, quis ille erat, genitus, qui Te quicquid est, intelligere, præ Te fers.* Legenda sunt ista affirmativè, non cum interrogatione: ut in vulgatis editionibus, etiam illâ nuperâ Genevensi, quæ specioso titulo, fucum facit, de Ignatio emendato. *At multa te latuerunt. Mariæ virginitas: & admirandus ille partus: quis ille erat, qui in corpore fuit. Stella, quæ dux erat Magis ab oriente, qui dona offerebant. Archangeli salutatio, virgini dicta: ipsius virginis, viro desponsatæ partus insolitus. Præcursoris famuli præconium, de illo, qui è virgine nasciturus erat, cum rerum prævisarum conscius, in materno utero subsultaret. Angelorum hymni, edito in lucem infante. pastorum Euangelia, vel lætum nuntium. Herodis metus ne regno pelleretur. Mandatum de necandis infantibus, in Ægyptum commigratio: & exinde in istas Regiones regressus. Fasciæ & crepundia puerilia: Census: & descriptio inter homines, lactentis educatio:* Nomen patris inditum, ejus qui non genuerat. *Præsepe, quia nullus alius locus ei esset,* &c. Deinde addit. *Tu ipse tortus, & potestate ejus qui apparebat, flagellatus, nec sciens quò te verteres.* Ταῦθ' ὁρῶν, ἰλιγγιᾷς. *Virginem esse, quæ peperit, ignoras. at obstupefaciebant Te Angelorum laudes. Magorum adoratio: stellæ exortus: sed in ignorantiam reveheris,* διὰ τὰ εὐτελῆ. *Talia enim, hoc est vilia videbantur, fasciæ, passiones, circumcisio, lactatio. Indigna ista Deo, videbantur esse. Rursus videbas hominem, quadraginta dies & noctes perdurare jejunum, sine ullo humano alimento: Angelos ministrantes, quos & horrebas. cum videres illum, velut unum è multis, baptizatum: cujus rei caussam nesciebas: & post jejunium esurientem demum, sumptâ audacia, tentabas, ut communem hominem: nesciens quis erat: Dicebas enim, Si filius Dei es, dic ut lapides hi, panes fiant.* Illud autem, *Si filius Dei es,* ἀγνοίας ἐστί. *Si enim id revera rescivisses, intellexisses, quod ex æquo potest, rerum universarum conditor, & facere quod non est, & mutare quod est.*

De Dæmonum cognitione Patrum sententiæ.

Ignatii.

105 Hæc & alia fusius persequitur hieromartyr: Incertum fuisse Dæmonem concludens, quis qualisve esset Jesus Nazarenus: qui ideò, ob diversas & labiles opiniones, in diversa studia, & molitiones contra eum distrahebatur: præcipuè postquam immiserat in cor Judæ ut eum proderet, & Sacerdotum, ut eum crucifigerent, cum ad ipsam crucem deveniretur, omni ope, operâque impeditum ibat. Πρὶν μὲν γένηται ὁ σταυρὸς, ἔσπευδε γενέσθαι, τοῦτον. καὶ ἐνήργει ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπωλείας, ἐνήργει ἐν Ἰούδᾳ, ἐν Φαρισαίοις, ἐν Σαδδουκαίοις, ἐν πρεσβύταις, ἐν νέοις, ἐν ἱερεῦσι. μέλλοντος δὲ γίνεσθαι, θορυβεῖται, καὶ μεταμέλον ἐμβάλλει τῷ προδότῃ, καὶ βρόχον αὐτῷ δείκνυσι, καὶ ἀγχόνην διδάσκει. φοβεῖ δὲ καὶ τὸ γύναιον, ἐν ὀνείροις αὐτὸν καταταράττων, καὶ παύειν πειρᾶται τὰ κατὰ τὸν σταυρὸν, ὁ πάντα κακῶς κινῶν εἰς τὴν αὐτοῦ κατασκευήν.

Crucem volebat impedire Dæmon.

Hæc est antiquissima in Ecclesia sententia de scientiâ quam Dæmon habebat de Christo. Fidem nempè illius & scientiam, non fuisse stabilem, sed fluxam. scientiam non certam, sed potius conjecturalem: qualis erat proculdubio, & Judæorum, quam alicubi & Josephus, minimè Christianus, expressit, *Fuit & Iesus sapiens vir, si tamen virum nominare eum fas est, mirabilium operum effector, & doctor eorum hominum, qui libenter quæ vera sunt, audiunt.* Ad hunc etiam modum & τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, Gentibus olim revelabatur. *Edocuit autem Dominus*, censente Irenæo, *quoniam Deum scire nemo possit, nisi Deo docente, hoc est, sine Deo, non cognosci Deum.* Et igitur statim infert, *Audivit quidem universus populus similiter, non similiter autem omnes crediderunt, & per ipsum, verbum, visibilem & palpabilem factum pater ostendebatur, etiamsi non omnes similiter credebant ei. Et propter hoc, Omnes Christum loquebantur, præsente eo, & Deum nominabant. sed & Dæmones videntes Filium dicebant, scimus Te, qui es: Sanctus Dei.*

Lib.18. Antiq.6.

Lib. 4. cap.14.

106 Adacti sunt autem ad hanc confessionem, ex Irenæi sententia, ut majus inde Testimonium Divinitati ejus accederet. *Oportebat veritatem ab omnibus accipere Testimonium, & esse, judicium quidem in salutem Credentium, in Condemnationem autem non Credentium, ut omnes justè judicentur, & ea quæ est in Patrem ac Filium fides, ab omnibus comprobetur, id est, ab omnibus confirmetur, ab omnibus accipiens Testimonium, & à domesticis, quoniam Amici: & ab extraneis, quoniam inimici. Illa est enim vera, & sine contradictione probatio, quæ etiam ab adversariis ipsis singula etiam testificationis profert, in ipsâ quidem manifesta sua visione convictis, de præsenti negotio, & testificantibus, & significantibus, postea vero ad inimicitiam erumpentibus, & accusantibus & volentibus non esse, verum suum testimonium.* Atque ita ex sententia Irenæi, Ἐν δοιῇ μάλα θυμὸς, ἐπεὶ γένος ἀμφότερον.

107 Tertullianus, Lib.5. contra Marcionem, cap.6. scribit, *Iesum quoque & secundum nostrum Euangelium, Diabolus in Tentatione cognovit; & secundum commune Instrumentum spiritus nequam: sciebat enim Sanctum Dei esse, & Iesum vocari, & in perditionem eorum venisse.* Et in Libro contra Praxeam: *Hoc & Satanas eum in tentationibus agnovit: Si filius Dei es. Hoc & exindè Dæmonia confitentur, scimus qui sis, Filius Dei.* Verum suam ille sententiam clarius edisserit, Lib.4. contra Marc. cap.6. *Sed & habebat utique sensum aliquem Dominicæ dispositionis, licet Dæmon tamen, magis quam alienæ, & nondum satis cognitæ. Nam & præmisit,* Quid Nobis & Tibi? *non quasi in extraneum Iesu, ad quem pertinet Spiritus Creatoris. Nec enim dixit,* Quid Tibi & Nobis? *sed,* Quid Nobis & Tibi, *se deplorans, & sorti suæ exprobrans, quam jam videns, adjicit,* venisti perdere nos? *adeò judicis, & ultoris, & ut dixerim, sævi Dei filium agnovit, non optimi illius, & perdere & punire nescientis. Quorsum hunc locum præmisimus? ut & Iesum à Dæmone, non alium doceamus agnitum, & à semetipso, non alium confirmatum, quam Creatoris.* Cyprianus, Lib. de

jejuniis

jejunis & tentationibus Christi, non recedit ab hac opinione. *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant: Nec vult fateri, nec præsumit Diabolus diffiteri Christum filium Dei, sed dubiè dispenseque consulens, tendiculas blandis innectit sermonibus, ut obaudientem, sibi reddat obnoxium, & se de compassionis specie reddat acceptum.*

Citat & ex Eusebii Demonst. Lib. 10. cap. 8. Barradas, *Dæmones dum animam humanam, & cæteris similem, nec amplius prætérea quicquam esse arbitrantur, quod in corpore Iesu habitabat, aperuerunt os suum, ut quemadmodum alias hominum animas consueverant, ita etiam hanc devorarent.* Sed hoc Testimonium est ἀπροσδιόνυσον. Nam de Christo mortuo, sepulto, & versante apud Inferos loquitur, non de eo ἐπὶ χθονὶ ἐρχομένοιο. id quod altero Testimonio clarius patet, quod c 7. ἀποδ. protulit idem Barradas: Locus Eusebii habetur, p. 377. nuperæ editionis, quæ nobis multum debet. *Sanè illum, Fratres miraculorum gratia, tanquam admirabilem virum duntaxat, ab initio laudavit. quippè qui unum aliquem de Prophetis, ut verisimile est, illum esse suspicarentur. Sed ubi interim admirabiles, & omnem fidem excedentes, illius actiones intuentur, & quemadmodum, inimicum, & ultorem, mortemque sæculi istius Dominam, unà cum reliquis, & invisibilibus hujus mundi potestatibus sustinuisset, tum verò, Deum illum esse credentes, adoraverunt. Manus autem Servatoris nostri in tergo inimicorum suorum fuere: quo tempore scilicet, omnes actiones suas, & virtutes, & gesta prodigiosa, ad delendos Dæmonas & malignos spiritus, intendebat. Quinetiam cum manus suas expandisset in Cruce, tum quoque manus ejus fugientibus inimicis, & eidem terga dantibus, in tergo inimicorum fuerunt. magisque etiam, cum patri reddito spiritu, & suæ carnis expers, & eo quod assumpserat corpore nudatus, qui ipsa vita erat, ad loca inimicorum descendit, ut & mortem & reliquas quæ adversus ipsum potestates, dissiparet: quas quidem verisimile est, communem quendam hominem, ac reliquis similem, ratas fuisse illum: itaque circa eundem stetisse, & quasi unum de multis adortas, at ubi præstantiorem agnoverant, quàm ut homo existimari posset, ac diviniori naturâ præditum, & conversas esse, & terga illi dedisse.* 108

Vult ergo Eusebius, Dæmonas, nec vivum nec mortuum Dei filium agnovisse pro certo, sed inter utramque opinionem fluctuasse. Augustinus suam sententiam expressit, de Civit. Dei, Lib. 9. cap. 22. *Ipsi autem Dæmones etiam hoc ita sciunt, ut eidem Domino infirmitate carnis induto dixerint.* Quid nobis & tibi Jesu Nazarene? Venisti ante tempus, perdere nos? *Clarum est in his verbis quod in eis tanta scientia erat, & charitas non erat. Pœnam quippè suam formidabant ab illo, non in illo justitiam diligebant. Tantum verò iis innotuit, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit. Sed sic innotuit, non sicut Angelis sanctis, qui ejus, secundum id quod Dei verbum est, participatâ æternitate fruuntur, sed sicut eis terrendis innotescendum fuit, ex quorum tyrannica quodammodo potestate, fuerat liberaturus prædestinatos in suum regnum. Innotuit ergo Dæmonibus, non per id quod est vita æterna, & lumen incommutabile, quod illuminat pios, sed per* 109

quædam

quædam temporalia suæ virtutis effecta, & occultissimæ signa præsentiæ, quæ Angelicis sensibus, etiam malignorum spirituum potius quam infirmitati hominum possent esse conspicua. Denique quando ea paululum supprimenda putavit, & aliquanto altius latuit, dubitavit de illo Dæmonum Princeps, eumque tentavit an Christus esset, explorans quantum se tentari ipse permisit, ut hominem quem gerebat, ad nostræ imitationis temperaret exemplum. Post illam vero tentationem, cum Angeli, sicut scriptum est, ministrarent illi, boni utique & sancti, ac per hoc spiritibus immundis metuendi & tremendi, magis magisq; innotescebat dæmonibus quantus esset, ut ei jubenti, quamvis in eo contemptibilis videretur carnis infirmitas, resistere nullus auderet.

110 Leo, Ser. 18. de Passione, adhæret iis qui Dæmonem volunt ignorasse quis esset Jesus. *Hoc magnum pietatis Sacramentum, sicut Iudaïca impietas, ita Diabolica malignitas nesciebat. Quia hostem humani generis latebat consilium misericordiæ Dei, & opposito carnis velamine, Deus in Christo, mundum sibi reconcilians tegebatur, perstitit in eum furere, in quo nihil suum poterat invenire.* Hoc paullò prius edisseruerat inquiens, *Inimicus humani generis, mortificatæ in ipsâ origine universitati, lethale vulnus intulerat, nec poterat declinare jus ferreum dediticii seminis captiva progenies. Vndè cum in tot generationibus mortali sibi lege subjectis, unum videret inter hominum filios, cujus virtutem super omnes totius temporis sanctos miraretur excellere, securum se fore credidit de perpetuitate sui juris, si nulla justitiæ merita, sævæ potuissent superare vim mortis. Famulis itaque suis & stipendiariis vehementius incitatis in præjudicium suum sævit.* Gregorius Nazianzenus, non Orat. 42. ut habet Barradas, sed 39. pag. 622. de Dæmonibus Christum agnoscentibus ait, οὗτοι τὸν ἐλαύνοντα Θεὸν ᾔδεσαν. ἐπείθοντο γὰρ, ἐξ ὧν ἔτυχον. & in α. στηλιτ. affirmat, eos ἄκοντας Ιησοῦν ὁμολογεῖν. Hic autem objicitur, cur Jesus Dæmonem increpuit si veritatem agnitam professus est? Respondet Tertullianus, ubi supra, *Planè ut invidiosum, & in ipsa confessione petulantem, & malè adulantem, quasi hæc esset summa gloria Christi, si ad perditionem Dæmonum veniret, & non potius ad salutem hominnm, qui nec Discipulos de subactione spirituum, sed de candido salutis gloriari volebat.* Cont. Mar. 4. 6.

111 Hæc & hisce similia Patres de scientiâ, & ignorantiâ Dæmonum, circa *personam*, & *officium* Servatoris. Scholastici, & recentiores, magis propriè, & ad rem congruè loquuntur. agnovisse Messiam: sed non certò, aut indubitanter. non certitudine absolutâ ac stabili. secundò, potuisse, hoc certius cognoscere quàm homines. nimirum propter majores sapientiæ & intelligentiæ dotes. sed dispensatione Divinâ prohibitos, ne Christi *passio*, & mundi *redemptio* impediretur. post consummatam passionem absolutâ, sed non salutiferâ scientiâ, propter obdurationem, cognovisse. Qui aliter sentiunt, ultra moralem, ut appellant scientiam non assurgunt, & conjecturalem. Videndus Barradas, Tom. 2. Lib. 5. cap. 10.

Increpavit

Increpavit itaque Dæmonem proloquentem Jesus, & quidem vehementius: nam *Comminatus est ei*, Marcus inquit: & ut obmutesceret & exiret de homine, seriò imperat. Cui imperio statim paruit; sed quantum potuit & audebat, reluctatus, & malitiam inveteratam in humanum genus, prodens. Nam cum projecisset illum in medium, discerpens hominem, hoc est, corporis membra distorquens, ita tamen ut minimè illum læderet, mutilaret, aut vulnus infligeret, & voce magnâ ac horrendâ exclamans, exiit ab homine. Quo viso, qui præsentes aderant obstupefacti, & timore perculsi, admirantesque dicebant, *Quodnam est hoc verbum:* quale, cujus mandatum tam efficax, quia *in potestate & virtute imperat immundis spiritibus, & obedientes illi, exeunt.* Hinc factum, quod in ejusmodi rebus accidere solet, ut statim disseminaretur hujus facti fama, per omnes Galilææ Regiones. 112

Digrediens autem, finitâ concione, de Synagogâ, Jesus, introivit in domum Simonis Petri: qui Capernaumi, unà cum Andrea fratre, ὁμοσταπζίῳ, habitabat, comitantibus Jacobo & Johanne, ὁμοτέχνοις. Erant enim omnes Piscatores, & socii. Marcus solus, hujus rei author, inquiens, *Et protinus egredientes de Synagogâ, venerunt, in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo & Iohanne.* Volunt autem tunc non habitasse ibi Petrum, quia omnia reliquerat, & secutus fuerat Jesum. Inepte: Nam uxorem & fortassis filiam Petronillam, oportebat alicubi disponi. quin & *socrum* ejus hâc in domo habitasse certum est. Nec ita omnia reliquerat Simon post vocationem, ut non interdum, ad visendam familiam recurreret, & res suas familiares procurandas, quas *socrui, uxori*, & *famulis* committere poterat. Stultum est quod comminiscuntur, *Intravit in domum Simonis:* hoc est, in domum, quæ fuerat Simonis. non adeò desipuit Cardinalis, ut hoc assereret. Nec verum est, quod volunt alii, Intravit in domum Petri, quæ Bethsaïdæ erat. Oriebatur certè Simon è Bethsaïdâ: sed habitabat Capernaumi: ita enim solent frequentissimè homines, de natali solo alium in locum transire: Certè hæc gesta sunt Capernaumi, & non Bethsaïdæ. Quocirca, *Protinus, Surgens ingressus est:* quasi nec longè distaret illa domus à Synagogâ. In illa autem domo, socrus Simonis magnis febribus tenebatur, ita ut lecto affigeretur. Quod renunciant præsentes Jesu, de statu mulieris certiorem eum facientes, & intercedunt pro illâ, ut sanitati restituatur. Non abnuit; sed accedens ad illam, & juxta illam consistens, imperavit febri ut dimitteret illam, & apprehensâ manu elevavit eam: quæ continuò, sana surrexit, & ministrabat ipsis accumbentibus. Vespere facto, eodem die, cum jam occidisset Sol, accesserunt ad eum confertim, variis morbis, & infirmitatibus conflictati; quos sine morâ restituit omnes sanitati. ἴδες τὸ πλῆθος, εἰς πίστιν αὐξόμενον λοιπόν. Quasi multitudo ex fide conceptâ accurreret, Chrysostomus observat, nec immeritò. Neque enim tempus cum esset, recedere volebant: & opportunum sibi rebantur, usque ad *vesperam*, illi adhærere, 113

Domum Petri adit Iesus.

Quam nullam habuisse ineptè putant.

adhærere, ægrotantes ei repræsentare. Tu autem hic observa, quam magnum numerum Sanatorum, silentio omissos prætereunt Euangelistæ. neque enim sigillatum unum nobis post alterum, eos recensent, sed uno verbulo expedientes, πέλαγος ἄφραστον θαυμάτων παρέχουσιν. hæc ille.

114 Pernoctasse videtur apud Simonem. nam, quod habet Marcus, *Diluculò surgens, egressus, abiit in desertum locum, ut ibi oraret. Et secutus est eum Simon, & qui cum illo erant.* Andreas nempe, Jacobus, Johannes. Exiit autem, ante ortum solis. πρωῒ ἔννυχον λίαν, cum adhuc Tenebræ essent: ut confluentem turbam non præstolaretur: & opportuno tempore vacaret Orationi. Manè enim surgere ad Laudandum Deum, etiam olim in Israël solebant pii viri. Orto jam sole, vestigia ejus inquirendo premebant Petrus, & socii ejus. cumque invenissent solum, ac solitarium, intentum Orationi, à Turbis eum quæri renuntiant, &, quod videtur, rogant, ut revertatur. ille autem se non missum ad solos Capernaïtas respondet, sed ut alibi quoque Euangelium annuntiaret. *Eamus,* itaque inquit, *in proximos vicos & civitates, ut & ibi prædicem. ad hoc enim veni.* Iturum, accedunt turbæ, & detinebant illum, ne discederet ab iis. sed respondet, etiam turbis, *& alibi oportet me prædicare.* Abiit itaque in alia oppida, & vicos circumjacentes, sequentibus illum turbis, quocunque iret, & accedentibus aliis, per illas civitates, adeò ut ingenti multitudine virorum & mulierum stipatus incederet. Quorum pressus multitudine, jussit ut apparatâ naviculâ transfretaret. Quod cum Simon & socii expedirent, versus Mare Tiberiadis instituit iter. Inter eundum, dixit quidam ad illum, (scriba ille fuit, authore Marco) *Sequar Te, quocunque iveris:* proculdubio captatâ dicendi occasione, quia se *velle transfretare,* dicebat Jesus. respondet autem illi, *Vulpes foveas habent,* &c. Hilarius ita concipit, quasi interrogasset Dominum Scriba an pateretur se sequi: non ut affirmaverit. Hieronymus opinatur lucri caussa voluisse illum cum Domino esse. Augustinus è jactantiâ, & ambitiosâ vanitate, voluisse sequi: Quippè qui rebatur, se nominis celebritatem consequuturum, si in Domini contubernium recipi posset. Potius crediderim, ex affectu bono, sed subitaneo motum miraculis, non fide stabilitâ, firmâ, fixâ, id desiderasse: nec satis comparatâ, ad subsistendum in illâ Scholâ & Disciplinâ, quæ multis exponenda fuit difficultatibus, ideoque Servatorem, certiorem illum reddere voluisse, ut subductis calculis apud animum suum statueret, utrum illi se tradere & vellet & posset in magisterium, qui non haberet ubi reclinaret caput.

Scriba volens Christum sequi.

115 Alter ab illo idem servitium offert, *Sequar Te,* inquiens, *sed permitte me prius sepelire patrem.* Is autem titulo Discipuli insignitur. Nimirum, quia hisce deinceps accensebatur, non quod in præsenti Discipulus esset: Neque enim dixisset *Sequar Te*, cum jam sequeretur. Quod si vera esset Clementis Alexandrini sententia,

Item alius.

tentia, quam in superioribus commemoratam dedimus, Philippum fuisse oportet eum, cui illa referebat Dominus, *Sinite mortuos sepelire mortuos suos*. sed incertâ Traditione subnixus Clemens, falsum & commentitium nobis discipulum donat. Primus enim omnium Philippus vocabatur. sed nec Matthæus fuit: nec in illo errore versabatur Tertullianus de Bapt. cap. 12. Quisquis erat, veniam petit sepeliendi patrem. sequebatur Christum, & in itinere accepit nuntium de patris excessu: quem volebat sepelire præsens. Quod officium sine dubio parenti præstandum, nec negasset, nec impedisset Christus. Non opinor habuisse illum patrem tum, vita functum: sed in extremâ versantem senectute, adeò ut diu superstes in vitâ esse nequiret: profitetur igitur, se libenter Christum secuturum, sed petere aliquam comperendinationem usquedum pater excederet, cui silicernio, baculus ætatis esse cuperet. Et hæc est sententia Theophylacti, probabilior quam illa aliorum, etiam Chrysostomi, quem hic non sequitur Theophylactus, ut in plerisque solet.

Succedit tertius inter volones istos, is autem & suæ dilationis caussam suggerit, ut reversus domum, disponat de re familiari. Permitte me primum ἀποτάξασθαι, renuntiare rebus meis domesticis. Cui Servator, *Nemo mittens manus ad aratrum, & respiciens retro, aptus est, regno Dei. Quando enim parat Deus Euangelio*, censente Augustino, *nullam excusationem vult interponi carnalis hujus, temporalisque Pietatis, ne post exordia boni operis, ad mala revertatur, quæ reliquit.* 116 *Et tertius.*

Interea, ut constituerat, ad mare accedens, paratam sibi naviculam ascendit, unà cum Discipulis suis. Inter autem navigandum, obdormivit in puppi super cervical: & ecce motu magno, & vi ventorum vehementiori mare insurgebat, adeò ut valdè periclitarentur navigantes. Non erat autem vel ordinaria, vel naturalis hæc procella, si glossam audiamus; sed de voluntate & imperio Servatoris. sic enim transcriptum est ex Origene, Homil. 6. in diversos. *Tempestas non ex se orta est, sed potestati paruit illius & imperio, qui producit ventos de Thesauris suis.* atque hoc videtur textus insinuare; *descendit*, enim, *procella*, ait Lucas; quasi subitò, & inexpectata; nam malacia erat, & tranquillitas, cum naviculam ascenderent. Ideo etiam *obdormivit*. Nam si vigilantem vidissent Dominum, aut non adeò timuissent, aut petere, ab eo salutem, qui pericula eorum oculis suis videbat, neglexissent: aut non posse eum fluctus sedare putassent. iccircò dormit, ut timoris caussa major ipsis præberetur, & sensus eorum apertior, ad miracula redderetur. ita Chrysost. Hom. 29. in Matth. 117 *Mare turbatum.*

Vehementius igitur periclitati, eum accedunt, somno sopitum, & cum excitasent, aiunt, Magister, nonne tibi curæ est nostra salus? En perimus. Ille autem exurgens, dixit mari, *obmutesce*. & imperavit ventis, qui statim tacuerunt. *& facta est tranquillitas magna.* supra quidem, si non contra naturam. Non enim statim sedatâ 118 *Discipuli periclitantur.*

tempestate, & vi depulsâ ventorum acquiescit mare, ponunt se fluctus, sed aliquandiu fervent, nec subitò detumescunt. Hoc autem sola vocis increpatione fecit. *Non virgam, ut Moyses, tetendit. non aquas percussit. non manus in cœlum extulit, non precibus ullis indiguit*, Chrysostom. ait, *verum, ut Dominus, ancillæ imperans, & conditor suæ creaturæ, sic fluctus depressit frænavitque solo verbo, atque præcepto.* Quod cum viderent vectores, & juxta simul navigantes dicebant, *Qualis est hic, quia mare & venti obediunt illi?* Nam nec soli Discipuli, & nautæ aderant, in unâ navi, sed aliæ simul aderant naviculæ. Quanquam non possim ire in Ambrosii sententiam, qui ita plures adfuisse naves asserit, ut Petrus & Judas simul non navigarent. *Non turbatur*, inquit, *navis, quæ Petrum habebat: turbatur illa quæ Iudam habuit.* Subtiliter nimis. neque enim Judas adhuc, aut Discipulus fuit: aut non malus. & si Discipulus, in eadem naviculâ cum Petro & Christo navigabat; *ipse ascendit in naviculam, & Discipuli ejus*, ait Lucas. *& aliæ naves erant cum illo*, inquit Marcus. Frustra igitur de diversis naviculis Petri & Judæ obtrudunt. & ratio constat de admirantibus, & dicentibus, quis est iste? cum multi de turbis comitarentur eum.

119 Transfretato Mari, vel Lacu Galilææ, qui ad 40 stadia diffundebatur, navigarunt ad Regionem Garasenorum, quæ est ex opposito Galilææ: vel etiam Gadarenorum: aut Gergesenorum.

Gergaseni. *Gergasi*, vel Gargasi, apud Hieronymum, de locis Hebraïcis, *trans Iordanem erat, juncta Monti Galaad, quam tenuit Tribus Manasse. Et hæc esse dicitur nunc Gerasa, urbs insignis Arabiæ. Quidam autem ipsam esse Gadaram existimant.* Et iterum, *Gadara urbs est trans Iordanem, contra Scythopolim & Tiberiadem, ad Orientalem plagam, sita in Monte, ad cujus radices aquæ calidæ erumpunt, balneis desuper ædificatis.* Et eodem Libro, de Gergasa, ubi eos qui à Dæmonibus vexabantur Servator, restituit sanitati. *Et hodie super Montem, viculus demonstratur, juxta stagnum Tiberiadis in quod Porci sunt præcipitati.* In Græcis Matthæi Codicibus legitur, venerunt in Regionem Γεργεσηνῶν. apud Marcum & Lucam, Γαδαρηνῶν. in Bibliis Latinis utrobique Gerasenorum, sed hæc diversitas *nominalis*, & non *realis* est. Gerasenorum Regio, ab urbe Gerasa appellabatur. Gerasa, dicebatur per metathesin Gergasa. unde Gergaseni iidem qui Geraseni. præter Gerasa, erat in eadem Regione urbs Gadara, unde & incolæ, Gadareni.

120 Quæritur autem an fuerint Judaïcæ Gentes, atque urbes. doctissimus Exercitator, Græcanicas fuisse & Paganicas contendit. saltem Gadara, non fuisse Judaïcam urbem. Baronius contra vult, fuisse Judaïcam: in Tribu Gad: à quo Patriarcha, nomen deducebat. de nomine non contenderim: fuisse in Tribu Gad, & Judaïcam urbem, cum Baronio censuerim. at Pompeius inquit Josephus, inter cæteras Ἑλληνίδας πόλεις ademit Judæis Gadaram. Esto. tamen hoc non evincit, non fuisse sitam, aut spectasse ad

Tribum

Tribum Gad. non magis certè, quàm Samariam non pertinuisse ad Tribum Ephraim, quod illam, deportatis inquilinis trans Euphratem, Cuthæi incoluerunt. Per tot annorum Centurias revolutas, Gadara Judaïca urbs, poterat in Gentium potestatem transire, & demum à Judæis recuperari. nec est hæc mera aut nuda conjectura; Josephus tradit. 1. de Bell. 5. Ανακτίζει δὲ καὶ Γαδάρων ὑπὸ Ἰουδαίων κατεστραμμένην, Γαδαρείτῃ τινὶ τῶν ἰδίων ἀπελευθέρων Δημητρίῳ χαριζόμενος. qui apud eum Pompeium nempè gratiâ, & authoritate plurimum pollebat. nec κατάσκαψις illa Judæorum, probat fuisse πόλιν Ἑλληνικὴν: non magis quam Hippos, Scythopolis, Pella, Samaria, & aliæ, per Josephum nominatæ urbes Græcæ fuerant, quas ibidem Josephus refert per Judæos subversas. Illud autem frivolum est, quo probare vult Gadaram ab initio saltem non fuisse Judaïcam, quia multi clari Philosophi & Philologi erant Gadaris oriundi. Nam non negatur, Græcos illam urbem inhabitasse. non asseritur, Philosophos vel Philologos de Judæis non posse prodire. hoc enim falsum est. nam Philo saltem, Josephus, Justus Tiberiadensis Judæi erant. Gerasa potius erat Græcanica urbs. nam multi inde eruditi oriebantur. Γέρασα πόλις τῆς κοίλης Συρίας, inquit Stephanus, τῆς τεσσαρεσκαιδεκαπόλεως. ἐξ αὐτῆς Ἀρίστων Ῥήτωρ ἀστεῖος, ὡς φίλων· καὶ Κηρυκὸς ὁ σοφιστής· καὶ Πλάτων νομικὸς ῥήτωρ πᾶσαν παιδεύσιν, ὡς μίαν, ἀποσομαπίζων. Nec objectio illa de porcis abjudicat à Judæis illam urbem aut regionem. Comedere suillam, interdictum fuit Judæis, minimè autem porcos pascere. cum verò rei augendæ imprimis intenti Judæi essent, & mercaturam frequentarent, maritimas incolentes urbes vel regiones, quidni porcos alerent, quos occisos, & salitos venderent? Ita verissimè censuit Baronius, quod nec diffitetur, nec improbat Exercitator. Ad suppeditandam annonam Romanis militibus, certum est, sicut & in aliis Provinciis, in Palæstinâ sues ali consuevisse. Eâ de caussâ, & multa suariis concessa privilegia leguntur, in Cod. Theodosiano. Opponit è Rabbinis Decretum, Hyrcani & Aristobuli tempore factum, quo dicitur, *maledictus esto, qui aluerit suem.* sed respondeo, Decretum illud aut non obtinuisse, aut rescissum fuisse, aut praxi contrariâ abolitum. aut quod verum arbitror, mendacium esse merè Rabbinicum.

Exeunti Domino de navi, statim occurrit ei vir quidam Dæmonium habens, & spiritum immundum, jam à multis retro annis. 121 *Dæmoniacus sanatur.*
qui nec vestitus incedebat, nec aliquando domos ingrediebatur, utpote nulla habens lucida intervalla, sed perpetuò versabatur, foris, in agro, inter monumenta. Catenis ligatus, facilè tanquam stuppam, aut filum, eas frangebat, ferocissimus erga viatores, dies ac noctes continuas, agebat in sepulchretis, vociferans & concidens se lapidibus. Non enim unus aliquis de spiritibus immundis, sed plures, Legio scilicet, ut statim respondent, calamitosissimum hunc hominem possederant. Energumenus iste, cum à longè vidisset Jesum ambulantem, festinatò accurrit, in faciem procidit, eumque veneratur, clamans voce magnâ, quemadmodum ille alter

immundus spiritus in Synagogâ Capernaumi, *Quid mihi Tecum est Iesu Fili Dei altissimi? adjuro te per Deum, ne me torqueas.* Jam enim, ad primum congressum, mandarat Diabolo, ut exiret. Quasi tormentum esset Diabolo, si quando per Divinam bonitatem & omnipotentiam malitiæ ipsius frænum injiciatur. cætera quæ sequuntur de hoc miraculo, fusius commemorantur ab Euangelistis: quæ strictim, & rectè, ubi attigerat Baronius, ad alia descendit, huc pertinentia.

122 Imprimis citat ex Epiphanio, contra Ebionitas, de Gadara civitate, fuisse, non longè ab illa, in agris sepulchra, in speluncis, de Petra excisis, ubi malefici & præstigiatores, suas exercere solebant Incantationes. Locus quem indicat extat Hæresi 30, contra Ebionæos, pag. 131. Edit. nupera. Narrat autem Ellelis Judæorum Patriarchæ, sive Principis, filium impuberem, à familiaribus quibusdam suis, moribus depravatum, *Fortè*, autem addit, *Gadara, ad thermas proficiscuntur. Frequens illic Mercatus, quotannis celebratur, ad quem undique, lavandi causa per dies aliquot confluunt, variorum ad morborum remedium. idque callidissimo Dæmonis consilio geritur. Nam quæcunque loca, divinis sunt celebrata prodigiis, in iis, ex adverso exitiosas suas plagas tendere conatus est.* Quibus verbis videri possit Epiphanius insinuare, non naturali quadam vi & facultate medendi, licet occultâ, præditas fuisse aquas illas Gadarenses, sed adventitiâ, maleficâ nimirum Dæmonis arte, & impostura. deinde, medicam hanc facultatem, non ab omni retrò memoriâ, sed tantum post miraculum illud editum in agro Gadarensi, in Dæmoniacum illum, obtinuisse. quod omnino falsum est. Josephus enim Libro Antiq. 17. ubi de tormentis & morbo Herodis illius Infanticidæ agit, meminit Thermarum ad Callirrhoen, in agro Gadarenico. Ποταμόν τε περάσας Ἰορδάνην, θερμοῖς, τοῖς κατὰ Καλλιρρόην αὑτὸν παρεδίδου; ἃ πρὸς σὺν τῇ εἰς πάντα ἀρετῇ, καὶ πότιμα ἐστίν. ἔξεισι δὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο, εἰς λίμνην τὴν ἀσφαλτοφόρον λεγομένην. Quæ eadem repetuntur in α΄, περὶ ἁλωσ. sed prosequitur narrationem suam Epiphanius. *Illic, viri cum mulieribus promiscuè lavare solent. Ac tum fortè erat in balneis, ingenua quædam mulier, eximia corporis specie ac venustate. Adolescens autem ille, usitatæ libidinis tentigine tactus, eam cepit concupiscere. ac per balnearum solium ambulans, latus suum ad mulieris latus affricuit.* Illa, ἑαυτὴν ἐσφραγίσατο εἰς ὄνομα Χριστοῦ. Christi nomine invocato, semet Cruce signat. nam Christiana erat: atque ideò minus decuit illam, ad hunc modum peccare, ut cum viris & fœminis promiscuè lavaret. sed ita transgredi divina mandata, non rarò contingit, ab imperitis, rudibus, & ignaris, propter τῶν διδασκάλων ῥαθυμίαν, qui nullis ipsos documentis præmuniunt. *Deus autem, ut sua miracula revelaret, fecit ut omnibus suis conatibus adolescens ille excideret, qui missis ad eam nuntiis, muneribus sollicitavit, quæ & internuncios contumeliis onustos demisit, & impudici amatoris artibus restitit, ita ut vanas redargueret.* Hæc & alia Epiphanius. Nam ad illa sepulchreta, quæ πολυάνδρεια vocat, ubi Dæmoniacum illum, Legione possessum, versatum

Epiphanii narratio, de maleficis Gadarensibus.

versatum narrat, magicas suas incantationes exercuisse illum adolescentem, cum suis sociis, ad percellendum animum illius mulieris: sed frustra. sed οὐκ ἴσχυσεν, ἔνθα ὄνομα Χριστοῦ καὶ σφραγὶς σταυροῦ φαρμακείας δύναμις.

De hac Historia litem intendit Cardinali Exercitator. Negat hoc Epiphanium dicere, quod refertur à Cardinali. Baronii verba sunt, rem hanc narrantis, *Subdit Epiphanius perpulchrum exemplum, de muliere Christianâ, quod virtute signi Crucis liberata sit à lascivo juvene, sibi Dæmonis arte illudente.* rectè negat. nusquam enim reperiet apud Epiphanium, sola illa verba, & solitaria, *Signi Crucis virtute, liberata est mulier.* Narrat ille, mulierem se in Nomine Christi, signo Crucis munivisse, & consignatam ita, liberatam à lascivo juvene. sed inquient, signum quo se muniebat, erat Crucis signum. Erat, nec Casaubonus, opinor, voluit, certè non debuit, hoc inficiari. Explicat autem modum loquendi, illius Cyprii patris, *In nomine Christi se consignasse:* hoc est, opem à Christo, precibus & desiderio postulasse, facto signaculo sanctæ Crucis. nimirum, ut eo facto testaretur, se ad illum pertinere: sub illius vexillo ipsam militare. Addit autem Epiphanius, expeditam & liberatam ab insidiis mulierem, illo signo facto. Certè. & ideò, ἵνα δείξῃ ὁ Θεὸς τὰ αὐτοῦ θαυμάσια. Argumentum ita Exercitatoris, in hunc modum procedit. Quæ in nomine, & per virtutem ac potentiam Christi liberabatur, non erat liberata per virtutem Crucis Christi, in signo nudo. At illa liberabatur in nomine, per virtutem Christi, id ῥητῶς affirmat Epiphanius. Ergo non virtute signi Crucis Christi. Neq; enim, virtus Christi, & virtus Crucis Christi, idem sunt. Omnino inter Dei θαυμάσια, Christi Crucem, & Crucis illius trophæa, reponere debemus. Filium Dei, nemo Christianus ignorat, nullus diffitetur, gloriosissimam omnium victoriam, de potentissimis & periculosissimis hostibus, In Cruce, & per Crucem, reportasse. 123 *Signum Crucis.*

Calumniantur autem qui Ecclesiam aiunt Anglicanam, Crucis trophæa, à Dei mirabilibus separare. nec debuit hoc ex Epiphanii narratione deduci, cum fateatur qui accusat, geminam eo loco caussam narrari ab Epiphanio, quæ utraque concurrebat, ad mulieris illius liberationem. Finalem, unam, hoc est, manifestationem magnalium Dei. Efficientem alteram, Nomen Christi. Nomen nimirum Christi προηγουμένως: & signum Crucis ὀργανικῶς. sunt autem Duo, in facto, vel faciendo Crucis signo attendenda, Lineæ duplices, transversim ductæ aut decussatæ; quanquam hæc forma non spectat ad Christi, sed Andreæ quam appellant, Crucem. Illæ sic transductæ lineolæ, efficiunt τύπον, vel ut loquitur Epiphanius, σημεῖον Crucis, in fronte, pectore, aëre conformatum. secundum est, res per σημεῖον intellecta, & animo concepta, ut per illum τύπον repræsentata. hoc est, mors Christi: generis totius humani ἀπολυτρώσις, effectus resultantes ab illâ morte. Discussa, nimirum, dissipata, ac profligata potestas Inferni & Tenebrarum: portæ difflatæ & per- 124 *Ecclesia Anglicana defenditur.*

ruptæ

ruptæ Infernales: vectes diffracti & disjecti, portis, olim obducti Infernalibus. Regnum Satanæ subversum, subditum, subjugatum. Captivi redempti, liberati, manumissi; qui post Abelem illum justum, ab omni retro antiquitate detinebantur, si signo Crucis nudo, ut Crux est signata & in aëre figurata, aut in subjecto quovis alio facta transversim, vis illa per se inesset, αὐτοφάρμακος, ut immediatè operaretur mirabilia: si nudum Crucis signum, quatenus tale, suâ virtute Dæmonas, ex opere operato abigere posset, præstigias difflare, & amoliri; maleficia, incantamenta, & cætera sacrilegorum impia μαγγανεύματα evanida reddere & inepta posset, qui fieri potuit, ut arreptitii, energumeni, Dæmoniaci, Pythonissæ, Engastrimuthi, vel olim extarent ulla apud sæcula illa priora, vel etiamnum, in Ecclesiâ præsertim Romanâ, inveniantur, ubi nihil tam frequens quàm τιτοὶ τὸ σημεῖον in omnibus angulis & angiportis. ubi ἐσθίοντες, πίνοντες, καθήμενοι. ubi de cubilibus exituri, loquentes, ambulantes, ad omnem motum ac incessum: & ἐν παντὶ πράγματι ἀπαξαπλῶς, ut admonebant fieri, Tertullianus, & Cyrillus Hierosolymitanus, se consignant, religiosi Crucis, Tertullianeâ phrasi.

125 Hæretici autem quos appellant comminiscentes, passim omnes, saltem plerique, extra Angliam certè omnes, à spiritibus immundis & malignis possessi, exagitarentur: Quod tamen nequaquam ita est. Imo verò si hæc virtus nudo signo inesset αὐτοφυῶς, undè ulli omnino Dæmones, spectra, aut præstigiæ & offuciæ dæmonicæ rebus inesse humanis possent, cum quilibet homo, quà homo est, manibus saltem expansis, constitutus, ipsissimam Crucis effigiem & ἐναργεστάτην repræsentet: & illam multo efficaciorem proculdubio, quia αὐτοφυῆ & naturalem, quàm est illa evanida species in aëre effigiata. Imo verò, parum est hoc de homine, licet verissimum, quod prætendimus, Non est aliquid fere in Natura, vel ab Arte factum, quod non suo modo Crucem possit exhibere. Κατανοήσατε, in secundo Apolog. ait Justinus Martyr, πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, εἰκόνι τῷ σχήματι τούτῳ διοικεῖται, ἢ κοινωνίαν ἔχειν δύναται. Quod ille fusius per partes, & particulari inductione confirmat. Ita de totâ rerum naturâ Dæmonas amandatos esse & exclusos oportet, nec alicubi tutos & securos consistere, si à nudo signo viso in ordinem redigerentur, cum in omni loco & re formidolosissimum illud φάσμα vel μυρμωλύκειον, in oculos & intuitum eorum incurreret. Non tam insigniter, de nudo signo, delirabant, illustrissimi antiquioris Ecclesiæ proceres: aut illi, quos constrinxit in unum fasciculum de vindemiâ Gretserianâ Taliator, qui de Cruce, & Crucis σημείῳ tam honoranda prædicant. sed nec favet, tam fatuæ opinioni Epiphanius, *In nomen Christi*, ubi ait, *mulierem consignatam*. nam Nomen Christi, remotum est, à nudo Crucis signo. Non vult Epiphanius, virtutem è signo Crucis eo modo profluxisse, quo ex attactu fimbriarum vestitus Christi, è corpore mediatè exibat in hæmorrhoüsam. Quin statim explicat quid voluerit, in illis,

Nudum Crucis signum non operatur.

illis, Ἡ γωνὴ ἐσβέσθη διὰ πίστεως. Non valuit Incantatio, ubi facto ſigno Crucis, Fide apprehendit virtutem Chriſti. Duas agnoſcit adverſarius hujus virtutis & efficaciæ cauſſas. ſi autem duas, certè non unam ſolitariam, ſignum, oportet profiteri.

Et certè duas conjungit Hieromartyr Ignatius, τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, 126
καὶ τῇ εἰς Χριστὸν πίστει, καταπατοῦσι θάνατον, ὡς νεκρόν. ſunt enim ibi iſta duo, Οἰκονομία ἄρρητος· καὶ δύναμις ἄφατος. Itaque rem expedit Exercitator verè. Opem à Jeſu Chriſto poſtulavit, facto ſigno Crucis: quod apud antiquos, in Eccleſiâ primitivâ, Chriſtianos, Symbolum fuit illius Fidei, quam in Jeſu Chriſto, in Cruce ipſius, ac paſſione, collocabant, Qui, ut Ignatius docet, διὰ τῶν ἐναντίων, τὰ ἐναντία κατώρθωσε· διὰ πάθους ἀπάθειαν χαρισάμενος, καὶ διὰ θανάτου ἀθανασίαν δωρησάμενος. Sed ecce locum ait proximè ſequentem apud Epiphanium: ubi per virtutem ſigni Crucis, aquæ communicatam, ignis præſtigiæ diſpelluntur. Ecce autem. Nam non extat alius apud illum patrem, ita manifeſtus, quo, ſignaculo nudo & ſolitario vis omnis detrahitur, & efficacia. Σταυροῦ σφραγῖδα, ait ille, ἐπιθεὶς τῷ ἄγγει, καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα Ἰησοῦ, εἶπεν οὕτως. Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ἐσταύρωσαν οἱ πατέρες μου, καὶ τούτων πάντων παρεστώτων, γένηται δύναμις τούτῳ τῷ ὕδατι, εἰς ἀθέτησιν πάσης φαρμακείας καὶ μαγείας. *Signaculum Crucis poſtquam vaſi impoſuerat, & nomen Ieſu invocaverat, ad hunc modum ait, In Nomine Ieſu Nazareni quem crucifixerunt majores mei, & omnium item iſtorum aſtantium* (nempè, majores, nam Judæi erant illi) *fiat virtus & efficacia in hac aqua, ad fruſtrationem Magiæ, & Incantationis omnis.* Hinc opinor illa forma, benedicendæ aquæ apud poſteros, quam ad malos ſpiritus effugandos adhibebant. Nihil hic autem de ſigno Crucis ſolitario, &, *à nomine Ieſu*, hoc eſt, ejus virtute ſeparato, habetur. Plena ſunt, agnoſco, antiquorum Patrum ſcripta: antiquæ Eccleſiæ Annales & Memoriæ, plenæ teſtimoniis de ſignaculo Crucis ſalutari, corporibus, ad omnem ſtatum, ſitum, motum, locum, actionem, tempore quocunque imprimendo. Cui ſigno ſic impreſſo, ſic in aëre effigiato, nunc virtutem adſcribunt, nunc potentiam admirabilem, quemadmodum rectè in Talione poſitum non negaverim. ſed illa Patrum teſtimonia, quæ ſumma cum induſtria & diligentia, in luculentis de Cruce Commentariis Gretſerus, vir multiplicis lectionis accumulavit, non aſcribunt illam vim & virtutem ſigno Crucis, hoc eſt, lineis tranſverſim ductis, ſed, ut erat Inſtrumentum *morale*, & non *naturale*, Divinæ virtutis manifeſtandæ, ad gloriam Jeſu Chriſti crucifixi, qui Principatus ſpoliatos & Poteſtates palam ἐθριάμβευσεν in illa Cruce, regnavitque à Ligno, in ſempiternum.

Hoc de uſu eſt & praxi Anglicanæ Eccleſiæ, ſecundum anti- 127
quiſſimas Traditiones, verbo innixas revelato: cum & illis olim temporibus apud veteres, & noſtris diebus apud nos ipſos frequentetur, in Nomine Domini Jeſu Chriſti, Crucis ſignaculum adhibere; cum publicè in Baptiſmo, de mandato: tum in Confirmatione Catechizatorum, & cæteris Eccleſiæ Sacramentis: tum etiam

etiam in vitâ & converſatione communi, dum ſurgunt, vel ad aliquod novum attoniti expalleſcunt. *Scimus veterem Eccleſiam*, ait Exercitator, *& in vitæ communis uſu, & in ritibus quoque ſacris, multùm uſam eſſe venerabili illo ſigno. ſed ut piâ ceremoniâ, quæ adjecta Orationi animos Fidelium, ad Christi Crucem eveheret, non materiæ alicui terrenæ, aut figuræ, aut geſtui affigeret. Hoc ſenſu, ſanctiſſimi prudentiſſimique Antiſtites qui Eccleſiæ in Anglia reformandæ negotio præfuerunt, & in publicis locis paſſi ſunt Cruces remanere, & nonnullis etiam ſacris in ritibus retinuere.* Hoc de nobis veriſſimè vir doctiſſimus, teſtis ſcribebat oculatus.

128 *Roſweydus in talione calumniator.*

Quocirca vel ludere neceſſe eſt Roſweydum, vel apertè calumniari, qui non ſecus exagitat, noſtrorum, quos Novatores vocat, ſententiam, quàm ſi Crucis Chriſti hoſtes ſe cum Manichæis Hæreticis profiterentur. Certè cum ipſe Taliator, tum Cardinalis vacillant, dum à *ſigno morali*, ad *naturale ſignum*: à Nomine Chriſti invocato, à fide & fiduciâ in mortem Chriſti: à virtute refugiunt περιλοιπῦ, & in ſolo, nudo, ſimplici, ſingulari ſigno ſubſiſtunt. ſtatuere oportet, ubi, & in quo conſiſtendum. ſi in *ſigno nudo:* in virtute ſigni à ſubjecto ſeparati: ſi in opere, ut loquuntur, operato hanc virtutem quæſiverint, ματαιοφρονῦσι. Sin autem ſigno Crucis facto, ducto, impreſſo alicubi tanquam morali quodam inſtrumento, Deum profiteantur operatum mirabilia, & etiam hodiè operari interdum, ſed rarius, erimus σύμψηφοι; & Crucis, ſi velint Religioſi. Nec aliquid in fide, uſu aut diſciplinâ Anglicanæ Eccleſiæ intelligo eſſe, quo Cruce nos in fronte, in pectore &c. quoties piè libuerit, ſignare vel inſignire prohibeamur. De virtute etiam ſigni Crucis impreſſæ, per Nomen Crucifixi invocatum, poſſunt quædam fortaſſis experimentaliter proferri, unde veterum relationes confirmentur. Neque verebor ego cum illo dicere, Ἀλλὰ καὶ, κἂν ἄλλος ἀποκρύπτῃ, ἡμεῖς φανερῶς ἐπὶ μετώπῳ σφραγιζόμεθα, ἵνα οἱ δαίμονες τὸ σημεῖον ἰδόντες τὸ βασιλικὸν, μακρὰν φεύγωσι τρέμοντες. Eſt ergo ſignum Crucis, ſine ſuperſtitione, *Arma cœleſtia*, *Vallum ſacroſanctum:* Μάχαιρα καὶ ἀσπὶς, *impervia. Gladius & armatura ſalutaris.* σωτήριον ὅπλον. & ſi quibus aliis Elogiis, quæ multa quidem ſunt, Crucem Chriſti, & Crucis τύπον, utpote Divinæ potentiæ, & virtutis cœleſtis Inſtrumentum, vetuſtiores inſignierunt. Non fert tamen pietas & religio Chriſtiana, ut aliqua ſigno Crucis perſe, ſeparatæ, & à Nomine Crucifixi divulſæ propria vis ac virtus miracula faciendi tribuatur: quod contendere, ſaltem, videntur, οἱ ἐξ ἐναντίας. Hoc nulla vetuſtas: nulli patres prodidere: & qui eam tuentur incommodam ſententiam, timidè ſatis eam proponunt, ſi non fraudulenter interdum, & doloſè, ut ſic efficaciam, quaſi nexu quodam naturali cohærentem inſinuent.

129 *Signum Crucis ab impiis adhibitum.*

At uſi ſunt interdum illo ſigno Chriſtianiſmi hoſtes Judæi: vel alii homines impii, ut Julianus: & Idolis addicti, idque ſine ulla Oratione prævia, aut nominis Jeſu invocatione: ex imitatione ſcilicet Chriſtianorum. Agnoſco uſum, & primò vel in vitâ communi,

communi, aut sacris suis ritibus. Secundò, usos ut sacratâ & religiosâ quadam ceremoniâ. Tertiò, particularis, & extraordinariâ occasio, vim Legis communis non obtinet, nec communem regulam frustrat, aut inanem facit. Et tamen aliquando, ut in proposito exemplo Juliani, Oratio, & Applicatio nominis Christi adhibita, saltem mentalis & implicita reperitur. Historia verò ad hunc modum se habet. Julianus, referente Theodoreto, ad Paganismum ἠρέμα jam ἀποκλίνων, & desyderio quinetiam imperandi accensus, Magos ad se, Ariolos, & Incantatores accersit. Horum unus, τὸν ἄθλιον Ἰουλιανὸν εἰς εἰδωλικὸν σηκὸν ἀπαγαγὼν, cum ritibus infandis operatus Dæmonas μετὰ συνήθους φαντασίας elicuerat: non ferens horrendum illorum aspectum Julianus, ἐπιτίθεται τῷ μετώπῳ τοῦ σταυροῦ τὸ σημεῖον. Dæmones autem, hoc conspecto, evanuere. Hic jam, aiunt, sine ullâ oratione, in homine Idolis addicto, vim suam obtinuit illud signum, & virtutem. *Vim suam*, hoc est, scilicet, ipsi propriam, congenitam, naturaliter insitam, & adhærentem inseparabiliter. Cur igitur Julianum ipsum, & socios non exhorruere qui humanâ formâ præditi: magis genuinum Crucis Dominicæ signum referebant? Cur non sunt veriti σηκὸν illam introire, in quâ æde non potuit fieri, quin Crucis illa forma resultaret, si modo è tignis & tabulationibus, si ex opere constabat arcuato. sed nec Templum, nec Magos exhorruere Dæmones. Quia non erat illa vis Crucis cuicunque figuræ congenita & naturalis: sed τὸ σημεῖον *fronti* impressum, de praxi Ecclesiasticâ, & Traditione Apostolicâ, erat *morale* quoddam *organon*, quo, propter crucifixi sui Filii gloriam, mirabilia sua Deus, non nisi dispensatoriè, operabatur. Ideò vocat hoc Theodoretus, δεσποτικὸν τρόπαιον, & δαιμόνων ἥττης μνημόσυνον. At non usus est aliquâ Oratione præviâ Julianus. sed imprimis hoc gratis dicitur: nec certò constat: Theodoretus non affirmat: sed nec negat. Expressam, ut non adhibuerit, adhibuisse mentalem poterat. & relativam per animi reflexum, secundum morem & consuetudinem in Ecclesiâ. Et ut nec illâ uteretur, qua non opinor usum, voluit tamen Deus optimus maximus, miserrimum illum Principem, sponte suâ in impietatis barathrum ruentem, retrahere de cursu, pro suâ bonitate, & hoc miraculo perculsum & attonitum, ad mentem reducere meliorem, & Christo priori Domino, in cujus verba, Sacramento addixerat, addictum retinere; cum cerneret oculis, quam nihil auderent aut possent impuri illi spiritus, in quorum castra confugerat, ad vel umbram relucentem de potentiâ Jesu Christi crucifixi.

Nazianzenus, dum eandem historiam fusius exequitur in steliteutico, propriam illam quam fingunt, & congenitam Cruci vim, 130
refellit, βοηθὸν, inquiens, ποιεῖται τὸν διωκόμενον, ad illius auxilium implorandum confugit, quem persequebatur. Quæ verba effectricem designant caussam, miraculi illius per signum Crucis editi: nempè ipsummet Christum, quem persequebatur, cujus illud erat

insigne & velut quoddam emblema gentilitium. Atque ideò ἴσχυσεν ἡ σφαγὶς, ἡττῶντο οἱ δαίμονες. sed pergebat tamen ille impius, πρὸς κέντρα λακτίζειν, furorem suum & virus in illum evomere, qui virtutem suam Divinam, in re tam infirmâ, signo scilicet aëreo, & evanido, declaraverat. Ferramenta, ædem non ædificant, sed fabri facultas architectonica, ferramentorum usa ministerio. securis, lignum non dedolat, sed manus securim ritè adhibentis. Ita signum Crucis per se, ac vim suam nativam, Dæmonas non terrefacit, sed vis & virtus illius erat tota, cujus Crux insigne fuit & trophæum. Nec obstat vel adjutat necessariò, utentium pietas aut irreligio. Neque enim Fides miraculosa, est vel justificans, vel salutifera. *Hoc enim valet*, ait Augustinus, *propter honorem, excellentissimi Imperatoris*. Concludo, de Cruce, & signo Crucis salutari: non video cur partes, utrinque Catholici, dissidium foveant, cum ex unâ parte, saniores virtutem non congenitam & naturalem, sed accommodatam tantum ascribant, & dispensatoriam: ex altera parte, illam vim non negent, aut virtutem, nostræ Confessionis viri eruditi. sed à Thermis in agrum Gadarenorum revertamur.

131 Priusquam exiret, post deprecationem, rogat, *Et quod tibi nomen est?* Non quod ignoraret, sed ut præsentes intelligerent, eoque majorem in modum potentiam ejus admirarentur, qui non tantum de uno Dæmone, sed de exercitu eorum, solus, solo verbo triumpharat. Intraverant enim in istum, *multa Dæmonia*, quod habet Lucas: & fortè inter cæteros, Dæmonum Princeps, quem solum affatur Christus: qui solus respondet Christo. respondet autem de propriis. mentitur enim. Christus nomen interrogat. regerit ille, conditionem. *Legio mihi nomen, quia multi sumus*. de Nominibus beatorum spirituum, & damnatorum, vide Barradium erudite disserentem, ad hunc locum. Ejiciendi de domo suâ possessâ Dæmones, hoc est, de corpore miserrimi illius energumeni, quem tam horribiliter exagitabant, Tria rogant Dominum; Imprimis, ne jubeantur abire *in abyssum*. Secundò, ne ipsos amandaret extra illam *Regionem*. Tertiò, ut permitteret in *Porcos* abire. *Nam si non aliquo nocuisset, mortuus esset*. Quandoquidem hominibus nocere ulterius non permittuntur, ad hominum accidentia convertuntur Dæmones: ut odium illud declarent capitale, quo nos, & nostra omnia prosequentur. Permisit autem Jesus, ut invaderent Porcos: ratio in occulto est, justa tamen. *Sed nec in Porcos*, observat Tertullianus, *Diaboli legio habuit potestatem, nisi eam de Deo impetrasset*: tantum abest, ut in oves Dei habeant. possum dicere Porcorum setas tunc apud Deum numeratas fuisse, nedum capillos sanctorum. Permissi Dæmones ingrediuntur Porcos, illi autem statim, arreptitii, in Mare se præcipitarunt, & suffocabantur in aquis: Quâ re visâ, Porcarii metu perterriti, annunciaturi in urbem currunt. Exiit autem tota civitas, & rogabant ut de finibus eorum transiret. scilicet, salutem à se æternam amandarunt, ut

De fuga in Pers. cap.2.

ut rebus fruerentur Temporalibus. Et hoc voluisse Dæmonas cum Euthymio opinor, cum rogarent, ut Porcos ingredi liceret. *Student*, inquit ille, *Porcos occidere, ut horum damno contristati Domini gregis, Iesum non susciperent, & ita Euangelio repudiato, maximo afficerentur damno.* Christus autem, non ignorans quò tenderet illa postulatio, permisit tamen, ut ipsorum innotesceret ingratitudo. Nec repugnat Dominus Gadarenorum postulatis, ut recederet, sed recessit: ac ipsos, qui se indignos doctrinâ fecerant, reliquit. Dæmoniis verò liberatus, libentissimè illius contubernio adhæsisset, & rogat, ut cum ipso proficisceretur: sed non permisit eum Jesus, Quin, *abi*, inquit, *ad tuos, & annuncia illis quanta tibi Dominus largitus est.* Abiit, & ut gratum hominem decebat, ubique illud miraculum prædicabat.

Rogatus à Gadarenis Servator, ut abiret, abiit, & naviculâ ascensâ, qua vectus fuerat, iterum reversus est in Galilæam, & *Iterum intravit in Capernaum*, quemadmodum suggessit Marcus: nec dissentit Matthæus, cap. 9. qui ait *transfretasse* eum, & *venisse in Civitatem suam*, hoc est, Capernaum. eò enim relictâ Nazarethâ, domicilium transtulerat: & ibidem, matrem suam dereliquit, dum ipse Regionem totam prædicando obiret. *Et factum est in una dierum*, hoc est, ipso primo die quo transfretaverat, *ut ipse considens doceret circumfusam multitudinem. Et erant Pharisæi unà sedentes, & Legis Doctores*, ait Lucas, *qui venerant ex omni Castello Galilææ, & Iudææ, & Ierusalem*; famâ nimirum exciti illius, ad illum audiendum, & videnda miracula. de Pharisæis mentionem, & Legis Doctoribus injecit propter illa quæ deinceps, de ipsorum γογγυσμῷ, narrantur. Inter cætera autem quæ narrantur, aut etiam gesta silentur apud Capernaum, illud imprimis à B. Matthæo commemoratur, eò quòd eximiam ipsorum fidem, qui partes suas in re gesta habebant, declarabat; Afferunt paralyticum, clinicum, seu lecto affixum, ut simul haberent necesse, lectum exhibere cum ægroto. modus afferendi singularis est non in eo solo, quòd unà cum lecto afferebant, sed cum liberum accessum ad Jesum, præ turba habere non possent, ascenderunt super tectum, & per tegulas aut solarium demiserunt eum, cum Lecto, in medium ante Jesum. Horum fidem commendans, dicit Paralytico, *dimittuntur tibi peccata tua.* Horum autem fidem, id est, portantium, exclusivè, non autem in Lecto decumbentis. ita visum, Hieronymo, Chrysologo, quibusdam aliis. sed non persuadent. Paralytico admonente hoc aggrediebantur: & ad illius rogatum, adducebant. Certè nunquam dixisset Paralytico Christus, *Tibi demittuntur peccata tua*, nisi & ille quoque fide præditus fuisset. Quoniam autem, tantâ illi fide præditi advenerunt, propterea Dominus quoque virtutem suam magis ostendit, summâ cum potestate, à peccatorum vinculis paralyticum solvens, ut notat Chrysostomus. Quod tectum attinet, cujus per tegulas demittebatur paralyticus, rideat, qui volet, *petulanti splene cachinno*; omnino non est

132 *Reditus in Galilæam.*

prætereunda Baronii annotatio, Humilem planè fuisse domum illam, in quam ascendentes vectores Paralytici aperto tecto, per tegulas eum deorsum intulerunt. Satis est etiam argumento, quod Judæorum domus non erant sublimiores, imbricibus tegulisque contectæ, sed solaria habebant, pavimento desuper constrata, in quibus manere ac deambulare liberum esset, cum haberent circumcirca repagula, ex Legis præscripto (hoc est pinnas, ut nobis usitatum est crenatas) Deuter. 22. *Cum ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente illo, & in præceps ruente.* Sic & David, refert Divina Scriptura, deambulasse in *solario* domus suæ: & Bethsaboam itidem lavasse se, in suæ domus *solario.* Ex his facilè rem accipies, quid sit quod Dominus ait, *Qui fuerit in tecto, ne descendat.* Hæc de formâ tectorum apud Judæos.

133 De peccatorum remissione obmurmurant Pharisæi: neque tamen audent palam proloqui, sed tacitis cogitationibus ruminabant. At ille, scrutator renum, & cordium cognitor, intellectis eorum tacitis, de blasphemiâ cogitationibus eis respondet, *Quid ista cogitatis in cordibus vestris mala?* non exprimit in specie: sed ex additis intelligere poterant, de facilitate istarum propositionum, *Surge & ambula*, &, *Dimittuntur tibi peccata tua:* & simul profiteri, non solum, Quis est qui dimittit peccatum, sed, Quis est, qui cordium cogitationes agnoscit? Si solius Dei erat peccata remittere, est & Dei solius, corda scrutari, utrumque enim ex æquo in Scripturis legebatur Deo attributum.

134 Post sanatum paralyticum, & finitam concionem, Exiit, ait *Matthæi vocatio.* Lucas, & dum transiret, *vidit hominem sedentem in Teloneo, Matthæum nomine, qui & Levi dicebatur, Alphæi filium. Et ait illi, sequere me. Qui continuò relictis omnibus sequebatur eum.* Invitavit autem Dominum in domum suam Matthæus, & fecit ei convivium, ubi aderat turba multa *peccatorum*, & *publicanorum*, quos Levi, ut ejusdem cum ipso professionis, convocaverat: qui cum simul discumberent, hypocritica illa gens Pharisæorum, continere se non potuit, sed expostulant cum Discipulis ipsius, cur *comederet cum Publicanis*, quos tanquam excommunicatos, fugiebant. cui respondet, se venisse qui ægrotos curaret, medicum: non qui sanos & valentes de statu dejiceret: se venisse prædicatorem, qui Peccatores vocaret, non justos: hoc est sua ipsorum opinione Mundos. hoc est, ut *meretrices*, & *publicanos*, in regnum cœlorum introduceret, exclusis per obdurationem ipsis. Ita os tum obstruebatur hisce φαιμπαῶσι. sed de novo instaurant quæstionem, assumptis ad partes Johannis discipulis, malevolo plerunque in Christum animo, *Cur ipsi frequentius jejunarent: Iesus verò, & discipuli Iesu, non jejunarent?* quibus non tam directè, quam per quasdam respondet similitudines. de *convivio nuptiali, præsente Sponso*, de *novo panno* assuto vestimento veteri, & depaxo; de *Vino novo*, in cados novos, non veteres immittendo: quarum sensum,

sensum, si non assecuti, rimantur tamen Interpretes: qui in præsenti dissertatione adeundi.

Hæc illo adhuc loquente, Matthæus ait, *Ecce Princeps unus accessit ad eum.* non Princeps sæcularis, Dynasta, Tetrarcha, &c. sed Synagogæ Princeps, aut Curator, *Archisynagogus*, ait Marcus: *Iaïrus*, de nomine, inquit Lucas. singulis autem Judæorum Synagogis, quæ plurimæ fuerant, unus, præfectus præponebatur, ad tempus, ut videtur vitæ suæ. hic, quia illius Synagogæ primus fuerat & primicerius, Princeps ἀπολύτως nominatur. Ita expressit plenè beatus Lucas. *Ecce venit vir cui nomen Iaïrus, & ipse Princeps Synagogæ erat.* Venit autem ἐντάξομένος pro filiolâ suâ, & quidem unicâ ac unigenitâ, ideoque dilectâ, annos natâ duodecim, ideoque innocenti, quæ valetudinaria in extremis decumbebat. Pater itaque puellæ Jaïrus, vehementer sollicitus de salute filiæ, accessit Jesum, & pronus ad pedes cum lachrymis rogat, ut descenderet & curaret filiam suam. Compatitur hominis afflictioni Jesus, & surgens Archisynagogam sequebatur, cui comites adhærebant Discipuli, & turba simul multa sequebatur, adeò ut constipati comprimerent eum. 134 *Synagogæ Principis filia sanatur.*

Factum est autem inter eundum, ut mulier quædam de turba, quæ profluvio sanguinis, ab annis retro duodecim laboraverat, quæ dum medicorum ope & opera uteretur, substantiam suam, τὰ ὑπάρχοντα in eos erogaverat, sed, ut plerunque fit, frustra, neque enim melius, sed deterius se habebat. statuerat autem illa apud animum suum, quod si vel fimbriam aut oras vestimenti ejus contingere posset, sanitati restitueretur. ex hac fide & fiducia, enixa est, ut illum propè accederet, & contingeret. Quod & perfecit, & continuò sistebat se fluxus ille sanguinis. Jesus, quem non latebat in tanta turba, hoc mulieris factum, sensit enim, ut loquitur, è se virtutem egressam, conversus quærit, *Quis me tetigit?* Frivola videbatur Discipulis illa quæstio: ideò inquiunt, *Turbæ Te comprimunt, & Tu rogas, quis Te tetigerit?* At ille, *Tetigit me*, hoc est, modo peculiari, *aliquis.* Mulier, hoc audito, cum se non posse ulterius latere sciret, procedens in medium, procidit ad genua, rem totam confessa, seriatim. Cui Jesus, *Filia, Fides tua te salvam fecit, vade in pace.* 135 *Hæmorrhoïssa.*

De hac muliere multa proponuntur apud authores, quæ tamen Baronius neglectim attingit. Ambrosium ait, versatum in illa opinione, quod Martha fuerit soror, Lazari & Mariæ. Lib. de Salomone, cap. 5. hæc, inquit Ambrosii verba sunt. *Dum largum sanguinis fluxum, sistit in Marthâ: dum Dæmones pellit ex Maria: dum corpus Lazari redivivi spiritus calore constringit: & quod mors sibi vindicaverat ad pœnam, Lux denuò recepit ad vitam.* Solitaria est, opinor hæc Ambrosii sententia: Et tamen, nihil est quod refellat eam apud Euangelistas, qui tacent Omnes, *Quæ genus, unde domo quibus huc veniebat ab oris.* Martha ortu & origine Judæa fuit: communis est vetustiorum sententia, fœminam hanc, in perpetuam 136 *De Hæmorrhoïssâ.*

tuam rei memoriam, & gratum sui animi Testimonium, statuâ ante ædes erectâ, quod Gentiles factitare solebant, rei gestæ seriem commendasse posteritati: Paneade nimirum, ubi habitabat. Et certè, si statuam erexit Christo, Judæa ortu non fuit; nam Judæi maluerunt potius millies mori, quàm statuas conflatas in ædibus locare. Quocirca Eusebius, qui statuæ meminit, Gentilem fuisse verè prodidit. Eidemque sententiæ favent omnes, qui de statuâ Christo positâ, ὡς εὐεργέτῃ, meminere. & nos in illorum communi, & satis probabili sententiâ acquiescimus.

137 Ista autem historiâ de Hæmorrhoussâ ejusque statuâ plerosque hodiè abusos scribebat Exercitator. Exagitant hanc sententiam Talionis tabulæ, & primum se nescire profitetur author illarum quis ea abutatur. Ὅπου δὲ ἄγνοια, ἐκεῖ καὶ ἀμαθία, καὶ ἡ περὶ τὰ ἀναγκαῖα ἀπαιδευσία, inquit Epictetus apud Arrhianum. Triplex est autem

Ignorantia triplex.

Ignorantia, inquit vetustus ille scriptor, qui, quæstiones nobis reliquit, Justini nomine vulgò inscriptas. prima, κατὰ λήθην. secunda, κατ᾽ ἀμαθῆ τύχην. tertia, κατ᾽ ἄπιστον φύσιν. hoc est, affectata Ignorantia. Et *hoc est summa delicti tui*, ut cum Cypriano loquar, de Idolorum vanitate, *nolle agnoscere, quod non potes ignorare*. Abutuntur autem Hæmorrhoussæ historia, quotquot ad Imagines, Lauretti, Sichemi, vel alicubi prostitutas, *peregrinationes* hodiè instituunt, quas appellant, *religiosas*. Nam de Calvariâ, de Bethleem, de totâ illâ peregrinatione Hieronymianâ, Helenicâ, aliorum, alia mens fuit

Abusus historiæ hæmorrhoüssæ.

melior ratio. Abutuntur, qui coram Imaginibus, & apud Imagines, vota instituunt, reddunt vota, exolvunt pacta, accendunt cereos, flectunt genua, terram lingunt, verrunt pulverem, dona deponunt, suspendunt theusis anathemata. aut qui his similia pietatis & religionis, ut videri volunt, intuitu, interdum ridicula, κωφοῖς προσώποις, donaria donant: cujusmodi memoratur, nescio an verè, Lipsius ille, olim πολὺς ἐν λόγοις, φιλοσοφιστὴς & φλήναφος, depexa & detrita, postquam ὠχρολογεῖν, si non & vermiculata, subligacula, Divæ Sichemensi consecrasse. Abutuntur illi omnes hac quoque historia, qui vel proni adorant, ipsas illas statuas, quod sine scrupulo facit imperitum vulgus, indocta, rudis multitudo, ignara penitus, neque capax distinctionum scitularum curiosarumque, quas acumina scholastica excogitarunt, de *Cultu relativo*, & *absoluto*. de *Latriâ*, *Duliâ*, *Hyperduliâ*, de Imagine ipsâ, & re per Imaginem repræsentatâ. Non est enim consilium in vulgo, non ratio, non mens, non intellectus. Abutuntur illi, hac historiâ, qui per statuas venerantur Jesum Christum, & istâ luce defunctos sanctos; in cœlis, animitùs, cum Domino Jesu triumphantes; quod etiam eruditi nonnulli faciunt, & χαριέστεροι. Isti omnes, fortè plures, certè autem isti, abutuntur hac historiâ de Hæmorrhoussâ. Sed ultra istos omnes, modo quodam & mensurâ excellentiori abutuntur, eâ, illi qui rei Imaginem atque ἐκτύπωσιν, ære fusam, auro decoram, coloribus delineatam, eodemmet honore prosequuntur, quo solent archetypon honorare: hoc est, Christi characterem sive effigiem, in lapide

sculptam,

sculptam, in pariete expressam, in Templorum fenestris, vasis, sacris utensilibus διαγεγραμμένην, eodem planè cultu & honore dignantur, quo, in cœlis, ad dextram Dei exaltatum: super Angelos, Archangelos, Dominatus, Potestates, omne nomen, quod sive in hoc sæculo, sive in futuro nominatur, ὑπερυψωθέντα.

Tute ipse, vir erudite, Eriberte Roswyde, hac historiâ, & quidem insigniter, abuti videris, multis enim parasangis recessisti, ab illa mente & sententiâ Eusebianâ, hanc historiam referentis: & ab intentione *mulieris ipsius hæmorrhoussæ* eandem illam statuam collocantis. In eorum enim classe te reponis, qui quasi ab hac historiâ confirmati, supplicare solent Christo, coram statuis: quod ipsum non adeò intolerandum, si non & Christum per statuam, μεσίτης τῆς εἰκόνος, adorarent: Christum, in statuâ veluti residentem. quod ridiculè, & tantum non blasphemè opinantur, & inhabitantem, venerarentur. Cui sententiæ, atheologicæ, deest illud unicum, ad quadrigam stultorum conjungendam; Qui statuæ ipsi factæ, Christum venerantur tantummodo Imaginarium. Ita enim Psaltes ille Israëlis, *Qui fabricant illas, similes sunt illis:* hoc est, statuæ, non minùs quàm ipsæ statuæ. & Omnes qui confidunt in illis. At enimvero dicis, utimini hac historiâ, ad mentem Eusebii eam describentis: ad mentem *mulieris*, eam dedicantis: quâ olim septima Synodus: quâ Damascenus: quâ alii Ecclesiastici scriptores. 138

Mentem verò Eusebii referentis, ut rectè capere & intelligere possimus; das hæmorrhoussæ historiam satis longam descriptam ab Eusebio & historicis eum sequentibus (nam ille fundus est & Princeps narrationis) non nisi ad chartas complendas, & ut volumen μικρόκωλον alioquin turgesceret aliquantum, repetitis, ἐν τῷ πλάτει, post Baronium, illis, quæ tribus apicibus expediri possent. Lites hic non movemus aut multiplicamus minus necessarias: satis enim vexatæ sunt res inter Christianos. Quocirca Te vocare nolumus ad calculos, aut probationem exigere certâ certiorem, illam statuam, quam commemorant apud Eusebium, imaginem fuisse, Dominum Servatorem repræsentantem. ac statuam illam alteram juxta positam, effigiem fuisse mulieris illius hæmorrhoussæ, de geniculis adorantis Servatorem. Eusebius enim historiæ, ut ad nos derivata est, primus author, è certâ suâ scientiâ, non ita confirmat: è tabulis consignatis, Actis publicis, ut in aliis, nominatim illâ Abgari historiâ, non loquitur: præter auditum, rumores vulgi, Traditionem incertam & ἀδέσποτον, nihil affert. τοῦτον τὸν ἀνδριάντα, εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ φέρειν ἔλεγον. vulgi sermonibus, incertis igitur, & famâ communi, ita ferebatur. 139

Sed obtineat per me, incertus ille rumor, & dedita in vulgus fama. vera sit Traditio παρὰ ζωπαρόντος. Mihi persuasissimum est, de veritate historiæ, quæ narratur. & ut interrogatis rotundè respondeam, Nihil in hac historia reprehendi potest. Nihil in hoc facto sanatæ illius mulieris, quod non liceat cuivis Christiano, etiam 140

refor-

reformato, imitari. Habetur fœmina in ſtatuâ repræſentata, de geniculis adorans,velut illa olim cecidit,ad Jeſu genua provoluta. habemus illam, manus, in formam ſupplicantis, extendentem. Rectè hæc in illâ ſtatuâ fatemur ſic repræſentata, quam volebat illa, pia mulier, rei olim geſtæ ἐξεικόνισμα, ad poſteritatis memoriam propagari. Extendebantur ſupplicantum manus: deſumptum de vetuſſimâ conſuetudine. Habemus per expreſſam γονυκλισίαν fœminam, ſuas preces, ſuam indigentiam, ſuam humilitatem exprimentem. ſed non habemus, aut habere poſſumus, quod ſequitur, fœminam coram ſtatuâ venerantem. fœminam ſtatuæ ſupplicantem. ſtatuæ duliacum cultum exhibentem. nedum venerationem Latriæ, aut Divinum cultum relativum. ſtatuæ ſunt, & hominum φάσματα, quibus hoc perſuadent Loiolitæ. Eratne Chriſtus ſtatua, cum actu illi, ea mulier ſupplicaret? Eratne ſtatua fœmina cum rem geſtam exprimendam curaret per imaginem? Certè imagines rerum,non ſunt ipſæ res: Nam ſic eſſe imagines deſiiſſent,Imago mulieris profluvio ſanguinis laborantis, non erat ipſa mulier, illo morbo laborans. Imago Servatoris,non eſt ipſe Servator. ſed nec Imago aliqua, aliquem cultum alteri imagini exhibere poteſt. Imago illa Paneadenſis, hæmorrhouſſæ figuram repræſentans, rem olim factam,venerationem exhibitam, Chriſto incarnato, & verſanti cum hominibus per mulierem tam vivam videntemque, & in re præſentem,efformabat. Nam coram ipſo Chriſto illa olim, nunquam coram Chriſti ſtatuâ, in terram proſtrata concidebat. Chriſtum ipſum Θεάνθρωπον, non Chriſtum, *æs* aut *lignum*, hoc eſt, Chriſti imaginem,colebat.

141 Quocirca ad propoſitum non facit hæc narratio, niſi coram Chriſti ſtatuâ, non autem Chriſtum ipſum, adoraſſet. Et quod miror, hoc affirmatur. ***Habes enim***, inquit Talio, ***ſtatuâ coram, fœminam adorantem, aut ſupplicem.*** Stylitæ ergo omnes, mera ſunt mapalia, ſi cum fœminæ iſtius σκληραγωγία componantur, quæ ab anno Tiberii 16. ad ætatem Euſebii, coram illâ ſtatuâ ſupplicabat. Annoſam mulierem oportet eſſe, & portento ſimilem, ultra ætatem illius Johannis de Temporibus agentem, qui tercentum æſtates numerabat. Et miramur Euſebii negligentiam, qui peregrinationes tacuit, ab omni proculdubiò mundi plagâ factas, ad viſendam mulierem quadringentorum, præter propter annorum, quæ in carne cum Chriſto verſata fuerat, ingenti ab illo affecta beneficio: quæ teſtis,non aurita ſed oculata, divinam in ſe potentiam, Paganis incredulis poterat annuntiare. Credo equidem & Te, vir erudite, ut aliquando illuſtriſſimum Cardinalem, ad aliquam inſignem veſaniam Novatorum obſtupuiſſe, cum tam immane portentum, tabulis allineres: ***Habes fœminam, coram ſtatuâ ſupplicantem.*** ſaltem diceres, ſtatuam ſtatuæ ſupplicem. æneam imaginem, ad alteram imaginem æream γονυπετοῦσαν. Hoc qui credat, ſtatua ſit oportet. Quod ſi deſcendatur ἀπὸ τοῦ τότε γινομένου, ad repræſentationem τοῦ πάλαι γινομένου, agnoſcam libens, & amplexabor. Sed

πρὸς

περὶ ἔπος, hoc ἐϛὶν est, cultus ullius imaginarii. Atque ita, à Christi viventis in terrâ adoratione, ad cultum statuæ, picturæ, imaginis argumentari, hominis est longè ab Eusebii mente, & suâ sanâ, deviantis. Statuis hæc scribantur, & hominum εἰκονίσμασι. Mens Eusebii se ita habet.

Injecta forsitan de Paneade, urbeculâ Phœniciæ, mentione, 142
ex illâ urbe profectam Eusebius ait, fœminam illam, quam sanguinis profluvio laborantem, postquam Christus restituerat sanitati, in grati sui animi testimonium illa, rei illius memoriam volebat ad posteritatem propagari. Hanc ob caussam, præ foribus suarum ædium, statuam sui ipsius æneam collocandam putavit γονυπετῆ, τεταμέναις ταῖς χερσὶν ἐπὶ τὸ πρόσθεν, habentem διπλοΐδα περιβεβλημένην. & simul ex adverso, statuam aliam, manum mulieri porrigentis hominis. Habes hic duarum statuarum formam, & effigiem, rem, olim gestam, exprimentium. habes caussam expressam, εὐεργεσίας τρόπαιον. de cultu statuæ, aut colente statuam ne *My Lucillianum*. Habes caussam caussæ, originem primam; mores, & instituta, Eusebio censore, Paganorum. *Non est*, inquit Eusebius, *mirum, eos qui è Gentibus orti, qualis illa fuit, qui à Christo fuerant beneficiis affecti*, ταῦτα πεποιηκέναι, *cum Apostolorum, Petri, Pauli, Christi etiam, expressas imagines in tabellis, ad nostram usque ætatem conservatas intelligamus.* Quocirca Eusebius usum illum agnoscit vetustissimum, præcipuum (quod non oportuit) quorundam, nunc Christianismum, pietatem, habendi picturas & imagines Christi. Sed non ab authore beato Lucâ, Nicodemo, &c. sed à moribus & usu Gentilium. Idque propterea, ita sequitur in Eusebio, *quod majores nostri, sicut verosimile est, ad Gentilis consuetudinis similitudinem, quàm proximè accedentes, eos, qui tanquam Salvatores ipsis fuissent apud se, honore, ad hunc modum afficere consueverant.* Itaque mulier illa, cum veteri Gentilium Paganismo, potius habebat contesserationem. Vos itaque videte, quibus Patronis gloriamini & authoribus, qui θεοδοξίας τὸ σχῆμα τοῖς λίθοις περιτεθείκατε. ut de statuas adorantibus Clemens in Protreptico. Et certè multi sunt, de quibus usurpaverimus,

Ἔργα δὲ χειροποίητα γεραίρετε ἄφρονι θυμῷ
Εἴδωλα ξοάνων τε καλαφθιμένων τ᾽ ἀνθρώπων.

Quod qui faciunt, abutuntur Eusebiano Testimonio, ubi nullum vel σχῆμα patrocinii pro Idololatriâ. Quocirca, nec mirum, si gratam acceptamque sibi mulieris illius, pietatem habuit Deus, vindex Idololatriæ omnis, acerrimus, per miraculum testificatam. Nam, ut notat Basilius, οὐκ ἔστι Θεῷ ἐκ τῶν ἀπηγορευμένων οἰκειωθῆναι. Quia, *Odio est Deo impius & impietas ejus.* Inter pietatis rationes non postremas, est, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων, portionem, Deo benignissimo, in grati animi Testimonium, consecrare: præcipuè cum, si omnia

impenderimus in usus sacros, πάντως ἐδεῖν εἰσοίσομεν τοσοῦτον, ὅσον εἰλήφαμεν παρ' αὐτοῦ. cum Nazianzeno arbitror. Itaque qui Deo etiamnum Templa extruunt, & Oratoria : Donant prædia & possessiones : Vestes in sacra holosericas, auro intertexto pretiosas : aurum, argentum, vasa, calices conferunt : Qui Decimas jure omni Divino, humano, Deo debitas & Ecclesiæ, non intervertunt : Næ illi Deo θυσίαν εὐάρεστον, cum viduâ offerunt Euangelicâ, estque illorum religio acceptabilis, & centenariâ suâ mensurâ in illâ Justorum retributione remuneranda. Atque ita res expedita esto de mulieris hæmorrhoussæ statuâ apud Eusebium.

143 Sequitur apud Talionem de Juliano, contra quem novo prodigio gratum sibi fœminæ obsequium, ingratum Juliani facinus Deus rursus declaravit. Ergo infertur, sacratarum, ut appellant, imaginum cultum, Deo placere constat & acceptum esse. Nam Julianus illam demolitus, suam ipsius, in ejus loco statuit, quæ de cœlo fulmine perstringebatur. Rem ait, narrat Sozomenus, Lib. 5. cap. 20. Illud porrò dixerim, quod etiam regnante Juliano accidit : quod quidem ut Christi potentiam planè indicat, ita iram Divinam adversus Imperatorem accensam evidenter ostendit. *Cum certior factus esset Iulianus, apud Cæsaream Philippi (est autem illa urbs Phœniciæ quam Paneadem vocant) præclaram extitisse Christi statuam, quam mulier quæ sanguinis profluvio laborabat, cum esset morbo liberata, ibi collocaverat : eam deturbavit, suamque in ejus loco posuit. Quo facto, ignis vehemens de cœlo lapsus, statuam illam pectus circum persecuit, caputque unà cum collo, in terram dejecit, atque in faciem, humi eâ in parte defixit, quâ fuerat à pectore divulsa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem atra, tanquam fulminis ictu ambusta manet.* At quid inde deducunt? scilicet, imaginem ex ære conflare, esse imaginem adorare. sed in Sozomeno nihil vel refertur, vel præcessit de imaginum cultu & veneratione : quod si verum esset, tamen adhuc etiam sic, foret, de imaginum cultu stabilito, ampliandum. Non enim Dei vindicta illum roborat, qua facinus illud impium & execrandum scelestissimi Apostatæ puniebatur, qui odio Jesu Christi occæcatus, cum in ipsum non posset, quem vocare solebat Galilæum, quod proximum esse opinabatur, animi sui virus exulcerati, in statuam & effigiem evomebat. Certè non aliâ mente, statuam ille Dominicam demoliebatur, quàm ut Domini memoriam, ex hominum mentibus, si fieri posset, aboleret. Hanc injuriam, sibi ultimate intentatam, si volebat ulcisci Divina majestas : si sceleris perpetrati indignitatem, summoperè sibi displicuisse ostendit, non est mirum : nec alienum à justitiâ & dispensatione Divinâ. Nam certè, ut minus reverâ fuisset Christi statua, tamen quamdiu ejus esse putabatur, in Servatoris ignominiam redundabat, quod ipsius lædendi animo in statuam ejus aut imaginem admittebatur.

Sed

Sed quorsum ista urgentur de Juliano? Licet Charitatem 144
suspicacem esse minimè decet, tamen stupidam illam esse non congruit. illa autem est plerunque Charitas τῆς ἐξ ἐναντίας, & convitiandi, maledicendique scabies seu libido, ut nostros omnes, quos solent usurpare Novatores, in eadem classe cum Apostatâ nefandissimo reponendos doceant, qui Christi imagines, in quibusdam locis, cultu & latriâ profanatas, zelo, utcunque interdum præpostero, sustulere. Quodsi quis Juliani factum & furorem imitari voluerit, esto ille per me, Jesu Christi incarnati hostis, non minus quàm Julianus. Non quod imagines dejectas contriverit. piè enim potest illud & religiosè interdum fieri. sed quod eo animo, eâ mente eas contriverit, quo Christi hostis juratus Julianus; imminutas capitibus, truncatas manibus, pedibus ἀκρωτηριασμένους dejecerunt, aut traxerunt etiam, quod non rarò fiebat, in latrinas: propter nomen illud gloriosum, & superexaltatum, profanatum, dignitatem Divinam conculcatam, Leges & Præcepta Dei antiquatas, cultum Deo debitum omnipotenti statuis adscriptum & picturis. si quis Novatorum in eâ versetur hæresi, illicitum esse picturas, imagines, statuas conflare, facere, comparare: domi privatim, publicè per forum, etiam & Ecclesiis ad ornatum proponere, & informationem rudiorum; homo vecors est, & vel rerum ignarus temerè loquitur, vel malitiâ & οἰήσει abreptus, contumeliosè: Legum & Disciplinæ fibulis coercendus. Nos Angli conflamus, conflatas toleramus, domo repositas, in publico locatas, in sacris ædibus depictas, per fenestras habemus omnes, pegmata, & peristylia. nec cum malesanis Iconoclastis, veteribus, modernis, comminuendas: nedum cum Juliano, propter impiam in Christum mentem, abolendas. Audemus usurpare illud Damasceni, licet fortassis emansoris, Θαῤῥῶν εἰκονίζω τὸν Θεὸν τὸν ἀόρατον. οὐχ ὡς ἀόρατον, ἀλλ' ὡς ὁρατὸν δι' ἡμᾶς γενόμενον. οὐκ εἰκονίζω ἀόρατον θεότητα, ἀλλ' εἰκονίζω Θεοῦ ὁραθεῖσαν σάρκα. Imaginem Christi hominis ad hanc Damasceni regulam exasciatam, quæ Nobis repræsentet Deum incarnatum, si quis è Novatoribus unco impacto, ad Gemonias trahat, aut indignis modis violare præsumpserit & tractare, per me fruatur suâ insaniâ, & ad Latomias eat donec resipiscat. Certum est, interdum scurras & rabulas triobolares ἐκ τῆς ἐναντίας, famosis libellis, omnia infanda, de quibusvis, ut vocant, Novatoribus deblaterare. Quid enim non audebunt pudoris carcinomata, mendaciorum figuli, qui de pulpitis, qui in libris, sine fronte, modestiâ, corde, comminiscuntur, Catholicos in Angliâ pellibus ursinis insutos, molossis devorandos projici? Imaginem Regis alicujus terreni, in tabellâ pictam: numismate expressam: minimè violandam, sani omnes sincipitis, & cordis sinceri, arbitrantur. sicâ impactâ, aut securi inflictâ deformandam, nemo nisi læsæ majestatis reus, arbitrabitur.

Honor quidem constat suus regiæ sellæ, ephippiis regiis, & 145
regiæ imagini debita veneratio. sed quatenus tamen, sed qualis?

ſed certè *ſuus honor*, non indebitus, non alienus. Imaginibus ita Chriſti debetur veneratio: ſed quæ illa, conticeſcunt magiſtri, nec de Pulpitis aut Cathedris edocemur. Sunt qui rem proponunt ſatis tolerabiliter. Sunt qui inſaniunt ultra omnem non ſolum *pietatem*, ſed & communem *rationem*. Omnes omnino modum excedunt, ἐν τῇ πράξει: etiam illi qui ἐν τῇ θεωρίᾳ, non ſic παραφρονοῦσι. Hic ſi excandeſcant Novatores, in eos qui per exceſſum videntur declinare ad manifeſtam Idololatriam: ſi ſtatuas ſubruant ita Deificatas: imagines deforment: picturas obducant: tantum tamen illi abſunt ab impietate Juliani, quantum εἰκονολάτραι à pietate hæmorrhoüſſæ. Julianum quod attinet, deplorandum Principem propter Apoſtaſiam, ſed eruditum, & alioquin utilem Romanis rebus, Τυχὸν καὶ ἐκεῖνον ἐπιχειρηθῆναι τῆς ἀσεβείας, διὰ τούτων ἐπρυτανεύετο. πολλὰς γὰρ καὶ παραδόξους ὁδοὺς σωτηρίας καινοτομεῖν τὸ θεῖον οἶδε, νεῦον πρὸς τὸ φιλάνθρωπον.

146 Ab impio Juliano loco motam & dejectam Chriſti ſtatuam, Chriſtiani non neglexere, ſed in Diaconicum intulere. Narrat hoc Nicephorus: & brevior Sozomenus. Μετὰ ταῦτα οἱ Χριστιανοὶ συλλέξαντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπέθεντο, ἔνθα καὶ νυνὶ φυλάττεται. Maluit rem Taliator fuſius è Nicephoro recitare, tum ut creſceret libellus, tum quod de cultu aliquo modo locutus videatur: de viſitatione & inſpectione neſcio quid adjiciens, quod apud Sozomenum non habetur. Narro autem tibi vir docte, non eſſe aliquem è noſtris Novatoribus, (Puritanos ſemper excipio, hoc eſt, Proteſtantium Jeſuitas) qui non, ſi eſſet eadem apud Turcas ſtatua & Paganos: ac certo conſtaret cujus foret Imago, iiſdem, quibus olim, pietatis officiis, & religioſis affectibus, ſuum erga Chriſtum, animi inſitum amorem & ſtudium declararent, ſi ab hoſtibus fidei & nominis Chriſtianæ, de baſi mota, rapta, diffracta, lacera, unco injecto traheretur in latrinas; qui tamen, quiſquis foret, non audiret ob hunc animi ſui affectum, εἰκονολάτρης. Ille tamen ipſe, eandemmet ſtatuam inter Chriſtianos, ultra omnem ſobriæ pietatis modum cultu & honore Divino violatam, è medio tollendam perſuaderet, ſine ullo diſpendio religioſi ſui affectus: ſine omni pietatis in Chriſtum imminutione: potiùs cum non minori laude & applauſu, quàm Rex piiſſimus Hezechias, ſerpentem illum æneum, juſſit comminatum aboleri. Quid ergo nobis ſtudium veterum Chriſtianorum commemoratur? Laudamus ſtudium, pietatem exoſculamur. Μηδὲ κάμπτωμεν γόνυ τῇ Βαάλ, διὰ τὴν χρείαν, μηδὲ διὰ φόβον τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ προσκυνήσωμεν. Huc non aſpirat illa collocatio in Diaconio. Imo ne quidem *conveniens cultus*. Fallitur enim qui *convenientem cultum*, Latriam quorundam ſcholaſticorum putant. Diaconicum illud libenter frequentantes Chriſtiani, & imaginem ipſam inſpectantes, libenter deſyderium ſuum & amorem, Nicephorus ait non erga ſtatuam, per ſtatuæ adorationem, ſed erga ſtatuæ archetypon & exemplar primarium declarabant. Religio fateor, hæc fuit, ſed conveniens, limitibus quibuſdam ſuis, & ter-

minis

minis circumſcripta. Inanis autem & frivola eſt illa quæſtio. *Quibus aliis pietatis indiciis poterant Chriſtiani, ſuum, erga imaginum cultum declarare ſtudium?* Nam nec cultum ullum imaginis repræſentat iſte locus, ſed cultum archetypi illius imaginis. Et cultus ille exhibitus, erat longè alius, quàm imaginum deſcriptus in Amore & Deſyderio. non ad γονυκλισίαν, προσκύνησιν, aut vel προσφώνησιν elevatus.

Compi ſunt καὶ λῆροι, quæ de continuo tenore illo, & ab antiquis temporibus derivatâ in Romanam Eccleſiam conſuetudine, imaginum colendarum ampullantur. Illa vetuſta conſuetudo, jam ad *tramam abiit:* ſubintroductam nobis reponunt novam. Quid ſtatuerit ſecunda Nicæna Synodus: quam benè, quam malè de imaginibus, & earum veneratione concluſerit, non eſt in præſenti laborandum. Epiphanius citatus, non ille Cyprius, ſed qui in coronâ Patrum 350. ſuam ſententiam proferebat de imaginibus, εἰκόνων ποίησιν ſuggerit, ab Apoſtolorum ævo in Eccleſiâ continuatam. Hanc, non ſcriptis conſignatam, ſed unà cum multis aliis Traditionibus, inoleviſſe docet. Hanc antiquitatem, confirmat ille exemplo iſtius hæmorrhoüſſæ. Non hic objicimus, imaginem illam æneam, nequaquam in æde ſacrâ, vel Oratorio ſtatutam: ſed ſub dio, in propatulo, in hominum conſpectu, in trivio, ante ſuarum ædium fores. nec objicimus, quod diſertim notatur ab Euſebio, mulierem hoc ipſum, de Paganorum uſu derivaſſe: quod effatum, Epiphanii illud ψήφισμα de vetuſtiſſimâ Traditione, refigit. Non objicimus, conceſſam Traditionem antiquam, vulgi rumoribus ſolis innixam, Quæ tamen omnia premi deberent, ſi quæſtionem tractaremus Iconolatricam: illud ſatis eſt, quod urgeatur, Epiphanium illum loqui, non de προσκυνήσει, de quâ ſolâ quæritur, ſed de ποίησει, quæ non negatur. Quæ voces cum rem eandem non ſignificent, verborum cincinnos, & Rhetorum pigmenta tollat licet Taliator, quibus fœminæ illius prædicat pietatem. 147

In ſecunda tabellæ ſuæ facie Roſwydus, quaſi victoriâ potitus glorioſâ, ita Ἰὼ triumphe, ſibi cecinit, vir eruditus. *Teneo te* κομπάζων, iterum *te Caſaubone teneo, craſſæ ignorantiæ, vel fraudis potius ex Lege Talionis reum.* Certè negari non poteſt, viro erudito, aliud agenti, properantive, aliqua interdum excidere aliena: ut hoc ipſo in loco: non quidem à ſubjecto, ſed de perſonâ. Libri ſunt vel potius ſermones tres Johannis Damaſceni de imaginibus, in quibus author ille, neſcio quid ex imperito quodam fungo, fatuo, bardo ſcriptore Johanne Malalâ, pro ratione ὑποκειμένης, recitaverat. Illuſtriſſimus Baronius, qui per occaſionem, de quibuſdam relatis apud Damaſcenum, in ſuis Annalibus injecerat mentionem, de Johanne illo Malalâ ita cenſuit. *In multis ejus ſcriptis fidem vacillare, & compluribus ipſum ſcatere mendaciis.* Caſaubonus, ad alia dum feſtinat: aut, quod opere in longo contingere ſolet, parum attentus, cenſuram illam, per Cardinalem in Malalam prolatam, 148 *Caſauboni hallucinatio, in Damaſceno.*

quaſi

quasi dictam de sermonibus Damasceni de imaginibus, interpretatur. Hinc illi clamores, de dolo malo, fraude, ignorantiâ crassâ. Hinc in laudem Damasceni non immeritam, sed minùs necessariam, expatratio. Damasceni manes leviter quiescunt: non libet eos inquietare. eruditi viri, in multis & magnis utilissimi scriptoris: in quibusdam tamen, ut habent maxima ingenia, qui dolum admixtum insaniæ, & infantissimi, ac etiam vani. Nec est opus ut longè abeamus demonstratum. Hoc ejus de imaginibus scriptum, quasi quædam est πολύπους κεφαλή. in illo enim, ut apud olim Ægyptios, Παῦρα μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά: *Sunt bona quædam, sunt mediocria, sunt mala plura.* Et non possum quin judicium desiderem in Baronio, tantis hoc scriptum præconiis efferente. In Taliatore, διαῤῥοίαν quandam verborum deridendam habeo, qui de Opere præclarissimo, de ornatiore quovis Damasceno peristromate opellâ, ampullas jacit, & sesquipedalia verba, quod crassissimo filo, & levidensiori contexebatur. Quæ de imaginibus ille habet nullo ordine, sed confusissimè in tribus illis sermonibus, ista sunt.

149 *Damasceni de imaginib. λόγων epitome.* Esse Dei imaginem triplicem; Primam φυσικὴν, & ἀπαράλλακτον. Filium nempè unigenitum, & coævum. Esse in mente Divinâ προορισμοὺς, quos appellat Areopagita, imagines nempè rerum producendarum. Esse quoque hominem imaginem Dei, ad quam in principio creabatur. De nullâ istarum imaginum, agitur in præsenti tractatione, sed illâ solâ, quâ Christi Θεανθρώπου & sanctorum ejus, sculptæ, pictæ, aut aliter expressæ Imagines repræsentantur. Quas εἰκονισμοὺς, utiliter posse fieri & haberi docere vult, & sic factas, veneratione coli convenienti. Quam congruentem venerationem, ut exprimeret, docet esse διαφόρους προσκυνήσεις. nempè λατρείαν, & ἐκ τιμῆς προσαγομένην τοῖς ἐν ἀξιώμασι. Illam priorem esse duplicem: primò, debitam scilicet uni & soli Deo. Patrem enim, Filium & Spiritum sanctum, ἐν τριάδι τὴν μονάδα, modo quodam, super omnem meram Creaturam excellentiori, cultu quodam proprio, & peculiari adorandam. Alteram Latriæ speciem, Dei amicis, propter Deum, attribuendam. Quæ non alia videtur esse, quàm quæ est à recentioribus Hyperdulia appellata. Res enim sanctas, Deo dedicatas, & loca sacra, non modo non debere contemni, conculcari, prophanari: sed veneratione debitâ, & religioso affectu adamari. Itaque contra communem Scholæ sententiam, è doctrinâ Damasceni, Latria, non significat exclusivè illum unicum, & solum cultum, qui Deo optimo maximo particulariter debetur, sed, qui communicari etiam possit, licet non eodem modo graduve, Creaturis. Impium tamen diceret Damascenus opinor, illum, qui eodem cultu Christi imaginem in Cruce pendentis, ligneâ aliquâ aut argenteâ, hoc est, Crucifixi, ἐκτύπωμα, quo eundem in Cœlis regnantem Deum, & in sæcula sæculorum benedictum coleret & adoraret.

150 Pergit autem porro, in iisdem sermonibus Damascenus de imaginibus

ginibus commentari. Pingi posse: idque non inutiliter, in fenestris, parietibus, etiam Ecclesiarum: ut Idiotæ, visis, & usurpatis sanctorum descriptis κατορθώμασιν, ac Martyrum concertationibus, illorum fortia facta recolant memoriâ, & ad illorum virtutes diligendas exprimendasque excitentur. ut ex intuitu, Christi Servatoris capti, flagellati, crucifixi, Judæorum impietatem, peccati horrorem, Domini pietatem, adament, & perfectam ab illo Redemptionem atque ἀπολύτρωσιν recognoscant. Rectè enim dictum, meo animo, esse rerum sacrarum imagines, ita dispositas ac adhibitas, *Idiotarum libros*: eruditorum Nomenclaturas: seu ἱερομνήμονας: quæ sunt ab illâ, alicubi usurpatâ veneratione, & προσκυνήσει remotissima.

Damascenus, in illo opere tessellato, licet omnia confusim & confertim tradat, non ascendit, quod animadvertere potui, ultrà istud διαψήφισμα, Ob Martyrem depictum, ejusque Passionem, in pariete, Deum veneror, & prostratus adoro. Hoc est, ex intuitu τῆς ἱστορίας, excitatur animus, & πρὸς θεὸν statim, affectu fertur & oratione, genibus interim in terram reclinatis; eò quòd in adorioso athleta illo suo, gloriam nominis sui propagavit Deus, & per illius τὰ σκάμματα, & Heroïcæ patientiæ παλαίσματα Deum se potentem, in carne fragili & infirmâ declaravit, dum ad extrema omnia toleranda, vires illi, ultra humanas, suppeditavit. 152

Hæc sunt vel omnia, vel saltem præcipua Damasceni, in laudato illo opere, apophthegmata: quæ plerunque sunt cum pietate satis consentanea. Quæ omnia in illo opere, eo modo allata, dupliciter ivit confirmatum. Authoritate & exemplis. Authoritas illi sola humana suppetit. Vetusta nimirum consuetudo. Quæ & ipsa, si stemus Epiphanio, in Concilio Nicæno, à fœminâ hæmorrhoüssa, deducebatur. Ita Lib. 2. pag. 40. disertis verbis statuit Damascenus. Et tamen, quasi sui oblitus, statim dilabitur ad Divinam authoritatem, & fundatam in Scripturis Institutionem. Qui & Testimoniis inde agit perquam prodigiosis, & mirificè detortis, ut Damascenum cogamur in Damasceno desiderare. Postremò, illud opus, triplici distributione commendatum, est è tribus laciniis, φόρημα ῥακῶδες. Quod si autem flagellum, ut volunt, Iconoclastis, certè è tribus funiculis detritis contextum est, ac arrosis. Præter istas authoritates, cum ad patrum descendit Testimonia, ut πρὸς ἔπος nihil dicentes affert, ita inter antiquos Ecclesiæ Patres, veneranda capita, scriptorum nonnulla, ἀποκαθάρματα, & eruditionis mendicabula reponit. apud quos, funem vel familiam ducit, ille Malala omnium bipedum, quod nunc patet, ineptissimus. sed satis multa de Manzore, per occasionem tabulæ Rosweydanæ. 153

Conveniendus est in secundis, Diatripta, quo nemo magis nugas operosiores, vænum exposuit caupo. *Invidiosum est*, inquit, *& ridiculum, quod debitum uni Deo cultum, Creaturis variè & multifariam ais, à nobis communicari.* Si invidiosum sit, benè habet, quod simul sit ridiculum. sed annon tibi fluit, ridicula satis oratio? Id quod invidiam 154 *Dissertatio cum Bulengero.*

invidiam vobis adeò conflat: quod vos malè vulgo, apud nostros Novatores, audire facit, & incurrere in hominum odia, itane tibi videtur esse παιγνιώδες & joculare, quod cum Dei contumelia conjunctum criminantur? Ridiculum non debet esse, quod est ejusmodi. nisi fortè morsos à Tarantulâ imagineris, ridiculos, quos ridere aiunt in re seriâ, adeò ut ridentes emoriantur. Profectò, hæc vos pungit accusatio de Latriâ exhibitâ Creaturis, & vestram vulnerat conscientiam, de communicato cultu Divino, hoc est, incommunicabili. Cæcitatem in hac caussâ vel deplorant vestram Novatores non δύσπλαγχνοι, vel exagitant, religiosi. Καίτοι, ὅστις τούτοις φθονεῖ, ut cum Lysiâ Oratore loquar, ὡς οἱ ἄλλοι ἐλεοῦσιν, is non magis videtur sanâ suâ mente frui, quàm ille, qui in eâ versatur stupendâ insaniâ, ut prostratus imagines veneretur. Quocirea, negatur accusatio. *Vni Deo debitus cultus*, ais, *uni Deo redditur*: cum rebus Creatis non communicatur. Εὖγε καὶ καλῶς, si vera narras: saltem constat pudendam esse praxin εἰκονολατρεύντων. alioqui, quid opus, vel negatione, vel diminutione, & μεταθέσει; Honoris impensi, cultus præstiti, ad Eum quem, per illum cultum colimus, debet esse proportio & analogia. Majestas autem illa Divina, infinities excedit mensuram quantamlibet Creaturarum. Adversarii vestri causantur & criminantur, Ecclesiam Romanam longiùs recedere in Adorationis suæ praxi & usu communi ac populari, à doctrinâ quorundam in illâ Ecclesiâ viventium: imo etiam, & in doctrinâ, quoad partem non contemnendam. *Sed Antiquitate vos tuemini.* rectè, si verè. nam à terminis quos antiqui Patres fixerunt, exorbitantes, πρὸς τὰ ἤθη τὰ ἀρχαῖα revocamus. Sed illa vos tuemini Antiquitate, quæ Gentiles olim Ethnicique in impiis suis ritibus & prophanis Orgiis, Christianis majoribus opponebant. Qui calumniis illorum respondebant. Μόνον ἐγκαλεῖν ἡμῖν ἔχετε, ὅτι μὴ τοὺς αὐτοὺς ὑμῖν σέβομεν Θεοὺς, μηδὲ τοῖς ἀποθανοῦσι χόας φέρομεν. Non illâ Antiquitate vos tueri potestis quæ coætanea fuit Christo, & Apostolis. Illi nec imaginibus utebantur, at statim ab initio nascentis Ecclesiæ, erant in aliquo imagines. quod fatemur. ad civilem tamen, non religiosum usum. hoc multo opere nugator probas, quod nemo negat. nos fatemur esse inter *adiaphora* habere, seu non habere. sed habere ad cultum, inter *sacrilegia*. Picturas, imagines, statuas esto habuerint. Fictos, pictos, factitios, putativos Deos non habebant. ad simulachra, motu, sensu, vitâ carentia non currebant, λίθων ἀφιδρύματα κωφῶν, quæ Sibylla nominabat. Annon Hi sunt Dii vestri, sanctorum imagines, reliquiæ, simulachra? apud Quos: coram Quibus: & fortean Quibus etiam incensum adoletis, cultum exhibetis & venerationem?

155 Et hoc aliquo modo fatetur Diatripta, qui post Invocationem pergit, ad Adorationem. κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν. Quasi & invocandæ Divino ritu & adorandæ imagines essent. Illa autem *Adoratio*, nam de invocatione ampliandum, si ad praxin popularem attendamus, vix, aut ne vix, ab idololatriâ excusabitur: honestiore forsitan nomine

nomine (quemadmodum ſolent rei atrocitatem verborum mollitie mitigare) palliata. Per illam enim, à vivis ad mortuos: à ſacris, ad prophana: à ſanctis apud Deum, gloriâ & honore coronatis, ad Ludibria trunci, pupas, cippos, lapides, ramenta, fragmina, & putamina neſcio quæ, colenda acceſſerunt. Κακὰ μὲν θεῖτις, κακὰ δὲ καὶ ἴτις. in utroque receſſum eſt à verâ pietate. Benè autem habet, quod coarctat adeò, & compingit in anguſtum. *Quem videmus hodiè:* hoc eſt, noviſſimis hiſce & deploratiſſimis Mundi temporibus, poſtquam tenebræ diffuſæ ſint, ſuper faciem abyſſi. Certè videmus, nos Hodiè, illam Imaginum venerationem, quam non viderunt Heroïcis Apoſtolorum temporibus proximi. Quod & ipſum agnoſcere videtur ὁ διατρίπτης. *Quem enim videmus hodiè*, inſinuat, non vidiſſe olim illos. An viderint autem, agedum veteres interrogemus.

Euſebius imprimis citatur Teſtis. Quid autem viderit, loquatur ipſe, Euſ. Lib. 7. cap. 18. verba ſunt, Τὰς εἰκόνας, Παύλου καὶ Πέτρου, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Χριστοῦ, διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σωζομένας ἱστορήσαμεν, ὡς εἰκὸς τῶν παλαιῶν ἀπαραλλάκτως, οἷα σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ παρ' ἑαυτοῖς, τοῦτον τιμᾶν εἰωθότων τὸν τρόπον. 156 *Patrum de Imaginibus dicta. Euſebii.*

Vidit ergo Imagines Euſebius pictas, Petri, Pauli, Chriſti, διὰ χρωμάτων: hoc eſt, in tabellis delineatas. Credo. Vidi ego ſexcentas eorundem, apud Nos, Hæreticos, ſi placet, Imagines. Sed quid pictura nuda ſpectat ad cultum aut adorationem, in qua quidam, ad impietatem inſanierunt? Pinguntur apud nos paſſim: nullibi apud nos adorantur. Picta, in ludibrium fortè, oſtenduntur multa, quæ nullo cultu impenſo, ſpectantur tamen, uſque ad inſaniam, puerorum applauſibus, & εὐφημισμοῖς acclamata, in publico excipiuntur. Habemus nos Imagines paſſim, in compitis & feneſtris, qui non adoramus eas. Hic ergo terminus eſto. Non poſſumus εἰκονομάχοι reputari. Aſſervamus enim (ne decipiantur οἱ ἐξώτεροι, per noſtros errones fugitivos, maleſuados) Petri, Pauli, beatæ Virginis Deiparæ, ſanctorum aliorum innumeras Imagines: præſertim verò Jeſu Chriſti Redemptoris Crucifixi, per omnia atria, ædes, cubicula, φροντιστήρια & ambulachra: in omnibus fere urbium angiportis, viarum compitis, templorum adytis, cryptis, & larariis, in parietibus & feneſtris, quas tamen non adoramus: non ſumus adoraturi, ne tum, cum zelotas quoſdam εἰκονοκλάστας, ſeverè, quod nuper factum, in furioſo quodam rabulâ forenſi, etiam publico, & honorato judicio vindicemus. Invaluerat hæc olim, quæ & hodiè obtinet, conſuetudo. neque opus erat Bulengero, magno, ut nugatore, ita & plagiario, tranſcriptis è Bellarmini ſchedis, teſtimoniis (cui tamen ſe debere illa non agnoſcit, nec profitetur per quem profecit) rem minimè, apud nos, controverſam confirmare. Serius tamen in Eccleſias & Baſilicas, quàm in praxin privatorum, ſe transfudit hæc conſuetudo, quam non exagitamus, quin libenter retinemus & propugnamus, & cum utilitate conjunctam, comprobamus. Quodſi vellemus diſſentire, non alio prius authore uteremur, quàm Euſebio, qui loco citato,

Lib. 7. cap. 18. vel 14. ab Ethnica deducit & derivat consuetudine, quod ostendimus, ubi de statuâ tractat, in honorem Servatoris per hæmorrhoussam mulierem positâ.

157 *Chrysostomi.* Sed beatus Johannes Chrysostomus, beati Meletii Imagines, adeò celebres fuisse ait, in Orat. in S. Meletium, ut vulgò annulis vitreis, parietibus insculparentur. sed an vidisse se ait Johannes Chrysostomus, illum cultum Meletii imaginibus habitum, quem videmus hodiè Divæ Lauretanæ impendi? Nihil minus. Ne quidem ullum omnino habitum. nisi, gestare imaginem insculptam annuli palæ, sit imaginem, apud stipites & truncos, adorare. Pronunciat confidenter Bulengerus. & is, cujus scrinia gratis compilat Bellarminus: sed parum prudenter: ut Scaurus Varum, quod dici solet. Citarunt hunc locum utroque priores, sed ridiculè, ut plerunque solent, Nicenæ secundæ Synodi Patres, Act. 5. uti & cætera testimonia Patrum Bellarminiana. Cultum imaginibus illi asserebant debitum. Quem verò volebant deberi *cultum* imaginibus *debitum*, ignorare nos patiuntur. vel enim non sciunt: vel effari non audent. Quemcunque statuunt, nihil eò spectant Chrysostomiana de Meletio. si velit factas olim imagines, & licitè quidem factas, inde probare, quærendi sunt ipsi in hac caussâ adversarii. Nos litem nullam hac de re movemus, nec contestatam tueri volumus. si cultum, quod & certum opinor, & debet, propugnat: quod & in animo versatur ei, & in calamo, quærendus est alius à Chrysostomo testis. Sed nec adjutant Nicæni Patres. *Tarasius enim sanctissimus Patriarcha dixit: si vetus Testamentum habebat Cherubin, obumbrantia propitiatorium, & nos Iconas Domini nostri Iesu Christi, & sanctæ Dei genetricis, sanctorumque ipsius habeamus obumbrantia Altare.* Habeat autem: dummodo non adoret: quod non ait ibi se facturum: Ad eundem sensum, & non alium, stabiliendum, Chrysostomum citant ex illa Meletiana. Hallucinatur igitur, & quidem insigniter, Bulengerus. Nam, ut in rem præsentem eum deducam, Meletium, nondum vitâ functum, *De Meletio vera relatio.* (quales illi usurpantur Lumine cassi, quorum imagines venerantur) sed vivum etiamnum videntemque, Episcopum sibi designatum, Antiochenses, tanto amore prosequebantur, ut imagines ipsius, quædam εἰκονίσματα, veluti symbola amoris & affectus in hominem ardentioris, sibi libenter compararent. Inconsideratè ergo Diatriptes. Neque enim, nisi sanctis, hoc est vitâ functis, & per Canonizationem Papalem, vel Ecclesiæ consensum universalem consecratis, hunc honorem exhibere solent Pontificii, aut titulos asserere tam illustres. Ad sanctorum enim in Cœlis beatitudinem spectat accidentalem, quod absentium imagines in honore habeantur.

158 Erat Meletius ille, vir certè illustris, & Historiis Ecclesiæ nominatissimus, rebus humanis minimè exemptus, cum de illo Panegyricam illam Orationem Chrysostomus haberet. Erat, inquam, in vivis, sed deportatus in exilium, & Episcopatu pulsus: eò quòd à partibus Homousistarum, (quo nomine Orthodoxos, vocabant Hæretici

Hæretici Ariani) & nomen ſuum profiteretur, ac etiam ſtaret conſtantiſſimè. Erga vivum igitur amores ſuos Orthodoxi Antiochenſes, & quidem mirabiles, oſtenderunt. Imprimis cum electus Epiſcopus, urbem accederet, Εἰσελθόντα δεξάμενοι, τὸ παιδίον ἕκαστος ἑαυτοῦ, ἀπὸ τῆς προσηγορίας ἐκαλεῖτε (Antiochenſes alloquitur) τῆς ἐκείνου. διὰ τῆς προσηγορίας εἰς τὴν οἰκίαν ἕκαστος ἑαυτοῦ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον εἰσάγειν νομίζοντες. Καὶ πατέρας, καὶ πάππους, καὶ προγόνους παραδραμοῦσαι αἱ μητέρες, τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίου Μελετίου τοῖς τεχθεῖσι παιδίοις ἐπετίθησαν. Ἐνίκα γὰρ τὴν φύσιν, ὁ τῆς εὐλαβείας πόθος. καὶ τὰ τικτόμενα λοιπὸν, οὐκ ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν φιλοστοργίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν ἐκείνου προσηγορίαν διαθέσεως, ποθεινὰ τοῖς φυσαμένοις ἦν. Erat hic primus & præcipuus Antiochenſium civium, erga ſanctum illum Epiſcopum ſuum amoris affectus, illiuſque certiſſima demonſtratio, quod Parentes plerique natos ſibi liberos, non de ſuis, ſuorumve majorum nominibus, ſed de Meletii Meletios appellarent, ut Epiſcopi ſui memoriam, in liberis perpetuò recolerent. Neque huc ſolum progreſſus eſt ille Antiochenſium civium amor erga paſtorem ſuum, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦ σώματος τύπον, ferebatur. Ita enim ſequitur apud Chryſoſtomum, ubi de imaginibus & ſimulachris, hæſit ad metas Bulengeri, Fides, Induſtria, vel Ingenuitas. ὥσπερ γοῦν ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἐπράξατε τῆς ἐκείνου. Id autem quod prius in Nomine, etiam feciſtis, deinceps, & in imagine illius. Namque & in palis annulorum & in ſigillis, in poculis, in parietibus thalamorum, in muris, ubique denique ſanctam illam imaginem non pauci expreſſerunt. Et hæc omnia, ne de mortuo jam dicta fingamus, proponuntur in hiſtoriâ illa Chryſoſtomianâ, cum ipſius ingreſſu, & continuò ſequutâ ejectione. Ideò autem ab iis facta docet, ut διπλῆν haberent, ipſius ἀποδημίας παραμυθίαν· καὶ γὰρ εὐθέως εἰσελθὼν, τῆς πόλεως ἐξεβάλλετο, ab Imperatore Ariano, & triginta tantum dies, ſed nec illos integros, commoratus cum Epiſcopatu, in exilium deportabatur. Cujus rei cauſſâ, ut dolorem ſuum, & ſimul deſiderium explere poſſent Orthodoxi, ad imagines exulantis habendas & cuſtodiendas, magnifaciendaſque ſe contulerunt.

Et hæc ſunt omnia quæ Chryſoſtomus de imaginibus Meletii 159
cultis & veneratis ſcilicet, apud Antiochenſes, in illa Oratione, quam poſt decurſum quinquennium ab exceſſu beati viri habuit apud ſuos populares, Chryſoſtomus perſequitur, in quâ rerum præteritarum narrat hiſtoriam, non præſentem deſcribit tum rerum ſtatum, aut populi in defunctum, venerationem. Ita temerè magiſtri noſtri magni in Iſraël, Præceptis ſuis opinionibus, per aliorum ementitas actiones obducunt velum. ſeptimæ Synodi Patres illi belluli ſi mentem ipſorum cepit interpres, ἀποδημίαν, quam vocat Chryſoſtomus, *exceſſum* ad Deum, non ut oportuit, *exilium*, interpretantur. Quaſi poſtquam fato ſuo functus fuerat Meletius, illius εἰκονίσματα tanquam ſacrata κειμήλια, in Larariis repoſita, coluerunt Antiochenſes. Ridiculè: ut ſunt pleraque à Convenis illis, in illâ Synodo, εἰκονοδούλοις, ſine ullo judicio, convaſata. Aliud eſt, imaginem alicujus abſentis amici, annulo incluſam, amuleto

& περιάπτῳ insculptam circumgestare : aliud imaginem, in ligno, lapide, auro, argento venerari. Hoc ἀπάτηλον est & impium, in Divini numinis contumeliam patratum : illud εἰς μνημόσυνον fit amicorum : laude dignum est, & commendatione. De iis dixerimus quod de stellis Leo, contra Genethliacos, *Etsi admirandam habent pulchritudinem, adorandam non habent Deitatem.* Ἡμεῖς μὲν οὖν, cum Theodoreto dicam, ὁρωμένων θεολογοῦμεν οὐδέν. τῶν δὲ ἀνθρώπων, τοὺς ἐν ἀρετῇ διαπρέψαντας, ὡς ἀνθρώπους ἀρίστους, γεραίρομεν, μόνον δὲ τὸν τῶν ὅλων Θεὸν προσκυνοῦμεν. Atque ita ineptias de Chrysostomiano Meletio missas faciemus.

160 *Sed beatus*, ais *Nazianzenus*, (& aiebat ante Te, cui ista omnia debes, licet non profitearis per quem profeceris, Illustrissimus Controversor) *in Ecclesia olim Diocæsareensi imagines extitisse sculptas docet.* & doceat. Quid hoc ad rhombum? sunt enim apud Nos, quod aliquoties diximus, frequentissimæ imagines sculptæ, pictæ, positæ, per Ecclesias : per stallos, ut vocant, Canonicorum : per fenestras : peristylia : ambones : vasa : vestimenta : & ipsa ἅγια τῶν ἁγίων, θυσιαστήρια. Sed non docet, quod mentitur, id Nazianzenus, imagines locatas & dispositas fuisse, per Ecclesias Diocæsareensium, & miror Jacobi Billii interpretis, quem libenter exscribunt, παράληρημα, cujus hæc sunt in illum locum Epistolæ Nazianzeni 49, annotata, *Observa ædes sacras Gregorii tempore, statuis & imaginibus ornatas fuisse.* Observamus autem : sed aliunde. fatemur : sed per alias evidentias. Non licet illud observare usurpatum ex hoc loco. *Statuarum* enim non meminit Nazianzenus, aut *Imaginum* ullarum per Ecclesias & sacras ædes : sed per communia & prophana habitacula, per urbes, vicos, civitatem. Adolescentes quidam Diocæsareenses, nescio quomodo παροινησάμενοι, in Leges deliquerant : aut saltem in edicta viri clarissimi Olympii, ἡγεμονεύοντος τῆς ἐπαρχίας. Hinc ille irritatior, minatus est, se urbem illam funditus excisam solo æquaturum. Intercedit Gregorius Nazianzenus pro Diocæsareensibus, apud amicum præfectum. Deprecatur hanc justam excandescentiam, quâ in juvenum illorum παροινίαν flagrabat. rogat ne urbem si in ruinam tradat, Ecclesiam quoque exscinderet nuper magnis impensis ædificatam, & multis instructam ornamentis. ὅτι ναὸς ὃν ἐγείρομεν τῷ Θεῷ, καὶ περὶ τοῦτον ἡμῶν φιλοκαλία. Rogat ne antiquam urbem velit desolare, dejectis primum statuis quibus abundabat, & stratis ad solum ædificiis. *Gravissimum esse*, ait, *si statuæ ad ornatum urbis comparatæ dejiciantur : gravius tamen, si ipsa urbs : gravissimum, si Dei Templum.* Ita triplici innititur, præter preces, ad persuadendum argumento. De urbe antiquâ & innoxiâ non complanandâ. de Templo, non destruendo. de statuis non dejiciendis, quæ non per Ecclesias, sed urbis vicos & angiportus, de more illorum temporum & receptâ consuetudine habebantur. quanquam hoc levissimum è tribus, esse pronunciat. Δεινὸν, εἴποτε τὴν μεγάλην πόλιν ἔχοντες, νῦν μηδὲ πόλιν ἔχοιμεν. καὶ θηρείων οἰκητήριον γένοιτο, ὅτι ναὸς ὃν ἐγείρομεν τῷ Θεῷ,

Billius notatur.

καὶ

καὶ ἡ περὶ τοῦτον ἡμῶν φιλοκαλία. οὐδὲ γὰρ εἰ ἀνδριάντες καταρριφθήσονται, τοῦτο δεινόν. Statuas vult per urbem, & non per Ecclesias. Quod si per Ecclesias intelligeret, non est quod debeant εἰκονοδοῦλοι Nazianzeno, qui pronunciat, non esse δεινὸν, si dejiciantur. Qui & addit, *Noli existimare, nos illarum habere rationem* (nam Billius etiam & hic cespitat) οἷς περὶ τὰ κρείττονα ἡ σπουδή. Qui de multo præstantioribus solliciti sumus. Atque ita se habet Nazianzeni testimonium, quod Bulengeri oscitantiam στηλιτεύει, non minus quàm ipse Gregorius Juliani impietatem. Ejusdem sunt & furfuris, quæ de Tertulliano, Prudentio, Basilio adhibentur. Quanquam Basilium, insigniter mentiuntur. Hæc autem & plura his similia à Nicenis patribus ad furores retundendos Iconomachorum: qui cum modum omnem excesserant & mensuram, quemadmodum & hodiè Calvinistæ quidam furiosiores allegata, in nostrâ caussâ, non deberent recitari, qui tantum aversamur adorationem, usum non sollicitamus vel utilitatem ullo modo rudioribus inserviendi. *Secundus ejus error.*

Quod dixi mentiri vos Basilium, ita est. Non enim liquet 161
Mihi, Tibi doctissimo Bellarmino, de quo Pictore, qua Pictura loquatur eo loco Divinus vir Basilius. Si enim vestris oculis credere voluissetis, non Niceæ convenis, hamaxas ineptiarum convasantibus, non pictorem fingeretis, qualem Lucam volunt, aut Nicodemum: sed qualem cum præstantissimis Basilium ponimus, λαμπρὸν τῶν ἀθλητῶν κατορθωμάτων ζωγράφον, qui vivis eloquentiæ suæ coloribus, & Rhetorico penicillo, Martyrum beatissimorum facinora, *sermone* de pulpito, non in *pariete*, de olla fictili expressius delinearet. sic enim affatur suos Basilius pictores. ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ τὸν στεφανίτην γραφέντα τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας περιλάμψατε χρώμασι. Athletam à me obscurius obumbratum, vestræ sapientiæ luminibus acceptum & coloribus illustrate. Erant ergo Pictores, de quibus loquitur, non alius modi quàm ipse erat in Oratione.

Erat igitur Novitas, deinceps subintroducta, imaginum vene- 162
ratio. quæ vehementius, quod notat Exercitator, *Orientem afflixit, & commisit cum Occidente.* Hinc enim emerserunt illa jurgia, rixæ, cædes inter Constantinopolitanos Imperatores. & deinde inter illos ac Romanos Pontifices, sub Philippico, Leone, Copronymo. quæ tandem gnaviter, licet interdum clandestinius, interdum apertius, in id incumbentibus Papis, Italiam extorsit ab Exarchis Ravennatibus, & viam expeditam communivit, ad ruinam & desolationem Imperii, per barbaros hostes subintroductos: Leo Isauricus, cui Conon, ab infantiâ nomen fuerat, qualem se in Imperio gesserit, non ad nos. *Pessimo is exemplo*, Bulengerus ait, *à Iudæis corruptus, Sanctorum Imagines, quas ab Apostolis Ecclesia complexa erat, passim evertit.* Esto. nec inficior: *pessimo exemplo.* Sed videndum an ille primus hanc inivit viam. sunt qui Philippicum produnt principem illo anteriorem. Et certè, tum insanire

ceperant

ceperant usque ad cultum, qui prius ultra intuitum, & invitationem, non progrediebantur. aut fortassis, licet cautius, & parcius, in illam devenerunt improbitatem. Serenus enim Massiliensis in Gallia Episcopus, antiquior Leone, aut Philippico, imagines curaverat confringendas, quas tum incipiebant adorare. Invalescente autem, paullo intercisâ impietate, radices altos egerat, & latè se diffuderat sub Leone Iconodulia. Qui an ex animo perverso accesserit, ad bellum gerendum cum Imaginibus an verò zelo potius Pietatis accensus ad Idola tollenda, incertum est. Historici, illius temporis, partium studiis, ut fieri solet, commaculati, fanda infanda, in illum congerunt. Quicquid fuerat in caussâ, scimus, homines impios, etiam Diabolum ipsum, reluctantes & invitos, & aliud agentes & aliter animatos, in rem suam pertrahere Deum, atque instrumenta statuere voluntati suæ, semper justissimæ, peragendæ. Fuerit itaque impius Imperator ille Leo, potuit tamen Deus Leone illo uti & Copronymo, in Idolomaniâ coercendâ, quam ab usu imaginum separamus.

163 Intuitum enim & Invitationem, non est cur quispiam ut mihi videtur, improbet, aut condemnet. Nos certè non obloquimur, non obmurmuramus. Pingite, sequemur: sculpite, suspicimus. Abrahami sacrificaturientis imaginem. Christi in Cruce pendentis, Passionem: Typum illum: hoc complementum, (quis negat?) Nos imitamur in Ecclesiis nostris: intuemur libenter, & usurpamus oculis, ex intuitu, ad συμπάθειαν commovemur, & ad detestationi conjunctam σύννυξιν de peccatis nostris in Judæos vehementius inflammamur, Christi passionum tormentis compatimur, & simul in memoriam revocamus, non fuisse dolorem, sicut dolorem ejus: cujus illa, ut Græci in suis Liturgicis loquuntur, ἄγνωστα παθήματα, vocem illam dolorificam expresserunt, *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* atque hinc ab Intuitu isto Invitati, ad Amandum amore nostro, amorem illius excitamur, qui propter amorem nostri, ut Augustinus loquitur, semetipsum ἐκένωσεν, exinanivit, cum in *Plenitudine existens Deitatis*, quod habet Sanctus Leo, *plenitudinem accepit Naturæ humanæ.* & Factus obediens ad mortem, mortem autem Crucis, ἐταπείνωσε tantoperè ἑαυτόν. Hæc & hujuscemodi nemo nostrum negat, saltem negare nemo potest, ex intuitu efficacius ad animum, & intimos cordium affectus descendere. eóque magis commendantur, in usu posita quotidiano, quo, tardiores cum simus, adhæc magnalia Dei recolenda, pluribus indigemus & efficacissimis adjumentis.

164 *Athanasius falsarius.* Rectè igitur è Nysseno Abrahami filium sacrificaturientis Imaginem delineasti: Non rectè Athanasium ad Antiochum appellas. Neque enim Athanasius ille διαβόητος, quæstiones scribebat ad Antiochum: Et quisquis erat author, non rectè calculus subducitur, aut numerus initur capitum, per Centenarias. sunt in quibusdam Codicibus 46, in aliis 162, si nos non fallat Possevinus. In editis, per Commelinum Codicibus, habentur numero

136.

136. Verùm Athanasium non scripsisse illas Quæstiones, non solùm nostri prædicant Novatores, sed doctissimi quique τῶν ἐξ ἐναντίας, Deluo: Senensis: Possevinus: Bellarminus. Qui vir longè doctissimus, & judicio præditus perspicaci, authorem esse nuperum & recentem non dubitat affirmare. Quicunque verò tandem fuit Quæstionum illarum miscellanearum author, malè certè meretur de Diatriba, ubi sic loquentem introducit. *Absit ut imagines colamus pro Diis, quod Græci faciunt. Induamus modò affectum & studium testemur in eum, quem Imago repræsentat. Ideoque ubi deleta est Imago, lignum igni permittimus. Quemadmodum autem moriens Iacob, verticem virgæ Ioseph adoravit, non eum honorem habens virgæ, sed virgam tenenti: ita non Imagines ipsas, sed eos qui expressi sunt Imaginibus, honoramus.* Τὸν πόθον, πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνος ἐμφανίζοντες. Quæ postrema, non leguntur apud illum Athanasium. Et in iis quæ habentur hodiè, apud Quæstiones, non, eum ordinem Lector observatum, non verba inveniet, non sententias. *Non ut Deos Imagines adoramus*, inquit, *nos Fideles: absit enim: ut Ethnici faciunt. sed solummodo affectum ac amorem animi nostri, quo erga characterem Imaginis affecti sumus, significamus. Et quemadmodum Iacob, jam morti vicinus, super extremo Scipionis Ioseph adoravit, non baculum honore afficiens, sed eum à quo is tenebatur, sic nos Fideles, non propter aliam aliquam rationem, Imagines salutamus & exosculamur, cum hoc facimus, quàm quomodo Patres aut amicos osculo accipimus ac salute.*

Cyrilli Epistolam non vidi: ubi eam Bulengerus usurpavit, 165 nescio: an forsitan apud Synodum 7. ubi omnia congeruntur sine judicio. ubicunque verò tandem extat, verissimum est omnino quod affirmat, διὰ τὰ ἀρχέτυπα τιμῶνται αἱ εἰκόνες, quocunque tandem honore honorantur. ut Cæsaris Imago in Numismate: ut Meletii character in sculpturâ annuli. Quod si quis Cæsarem in Numismate suo, & in Charactere ἀτιμάζοι, in Archetypum transit illa contumelia. Et ad eum modum, si quis sancti alicujus expressam Imaginem, Beatæ putà Virginis, Petri, Pauli dedecore afficiat, illum ego, & ὑγιαίνειν optaverim, & suæ impudentiæ ac temeritatis pœnas dare, quod optimo nos exemplo, aliquoties vidimus in Puritanos quosdam animadversum. sed τιμὴ, aliud est: diversum, ἡ προσκύνησις.

Erant positæ in publico Imagines per Iuliani ætatem: & hoc testatur 166 *Nazianzenus.* Erant, & quidem per Eusebii ætatem, antiquioris. Sed non tamen erant publicè, ut meretrices πάνδημοι, prostitutæ: ad cultum expositæ, ac venerationem. Lib. 5. Demonstr. Euangel. (quem librum & locum investigandum reliquit nobis Bulengerus, indefinitè locutus, Eusebius, de Demonstr. Euangel. Libris, scribit) nullum cultum suggerit, nedum adorationem. En transcriptum tibi locum Lector, si acutior fueris suggere, in quo cultus ille versatur, ut agnoscam. Οἱ γὰρ τῷ Ἀβραὰμ ἐπιξενωθέντες, ἐπὶ γραφῆς ἀνακείμενοι, δύο μὲν ἑκατέρωθεν, μέσος δὲ ὁ κρείττων, ὑπερέχων τῇ τιμῇ. Εἴη δ' ἂν ὁ δεδηλωμένος ἡμῖν Κύριος αὐτὸς ὁ ἡμέτερος σωτήρ, ὃν καὶ οἱ ἀγνοοῦντες σέβουσι τὰ θεῖα λόγια πειθόμενοι.

De pictura tantum agitur. & mirum est, hominem non dixisse, picturam, non ob aliam ullam caussam inventam, nisi ad promovendam Idololatriam. De Damasceni tribus laciniosis sermonibus jam diximus ad Talionem. Erat ille vir doctissimus, sed δεισιδαίμων, & partibus addictior, εἰκονολατρεύοντων: ætate puer, si ad veteres heroas, Apostolicis temporibus proximos, respiciamus. Per Bellarminum intelligimus quid Prudentius cecinit de Hippolyto. Et scimus quid Poëtæ, de homonymo illius sancti canunt. utrumque compono: non tamen in caussâ mortis. Prudentius de *picto*: non & *culto* loquitur. scio apud Basilium, non extare portentosum illud mendacium, *In omnium oculis adoro illas*. Synodum 7. affirmantem non moror. Convenerant eo Episcopi satis multi, in omnibus apparet vix fuisse micam salis, judicii, aut eruditionis solidioris. Mirificè garriunt: pueriliter ludunt: Scripturas imperitissimè torquent: Patres, sine fronte comminiscuntur: fabulas & somnia, & λήρων λῆρες pro demonstrationibus recitare solent.

167 Pergit ad Traditiones Diatriba: & *cum*, inquit, *ab Apostolorum Traditionibus Christiani acceperint, meritò faciunt, ut eas adorent.* Traditiones autem Apostolorum, vel Scripturis fuerant consignatæ: vel perpetuo, nec interrupto, ideoque certissimo Ecclesiæ totius usu commendatæ. atque ita vim suam obtinent & authoritatem. Ab Apostolis si acceptus fuit & derivatus Imaginum cultus ille sive honor, extarent, opinor, Traditionis illius vestigia, in scriptis vetustissimis Ecclesiasticorum. Non extant autem, aut proferuntur. De Imaginibus interea, sic statuimus.

168 Imagines, & simulachra, vel in Opere ipso & Facturâ: vel in Usu & Fine considerantur. Fieri à nobis posse Imagines, tam apud nos est certum, quam Judæos hallucinari, qui illud negant. Erant autem ipsis olim Divinâ Lege penitus interdicta simulachra: vel, ad civilem usum fabricanda: propter Gentis εὐόλισθον in Idololatriam. Neque Judæis integrum fuit, sculptile aliquid vel depictum, licet non ad *cultum*, nisi per indultam prius dispensationem, effigiare. Ita enim Divinum illud præceptum, in quo, ut in aliis, erat nonnihil, *non morale*, praxis illius populi & perpetuus usus, præsertim à restauratis, post captivitatem Hierosolymis, interpretabatur. Multo autem magis prohibitæ fuerant, ad cultum applicitæ, vel usum aliquem religiosum. Christianis licet fabricare omne genus Imaginum; & simulachrorum: arte, formâ, materiâ, fine discrepantium. modò citra impietatem, aut superstitionem. Fuisse non dubito, etiam apud vetustissimos Christianos Imagines & simulachrorum usus, sed civiles & in communi positos. licet illi quales fuerant, non perindè liquet. Hæmorrhoussam quis audebit inter Christianos numerandam negare? quam, in honorem Domini Jesu statuam dedicasse, quamvis de Paganorum more deductam, facilè mihimet persuaderi patior ex Eusebio. Imagines Deitatis ullas, sanctissimæ & individuæ Trinitatis,

nitatis, ut Invisibilis, aut incircumscriptæ, nemo tam est à communi sensu alienus, ut affirmet. Spiritum sanctum, sub specie linguæ dispertitæ: in figurâ columbæ depingi potuisse, de mente patrum, Christum quoque hominem: vel in Agni τύπῳ &c. tam certò liquet, quàm solem meridie lucere. Dei autem patris an fingi possit Imago, non perinde liquet cum nonnulli velint, nusquam illum, sub ullâ figurâ apparuisse apud sæculum prius: quod ab aliis tamen contra asseritur, ut verosimiliter, è Daniele: ubi *Antiquus dierum*, & *Filius hominis* distincti commemorantur. Civilem autem usum, ac moralem statuo, ad Intuitum ac Invitationem: nullum religiosum, ad Adorationem. An verò, ad Intuitum & Invitationem constituerentur, in locis sacris & sacratis conventibus destinatis, sunt qui negant, ex Origine, Arnobio, Minutio Fœlici: sed non persuadent. successerunt tempora cum frequentius in Templis locarentur. sed tantum ad Intuitum, & Invitationem Tempora illa laudamus, & imitamur. admiramur ingentes illas animas, quæ ceu Luminaria, orbem Ecclesiasticum illustrarunt; & cum Carolo magno, ad Hadrianum primum; *Permittimus Sanctorum Imagines, quicunque eas formare voluerit, tam in Ecclesiâ, quam extra Ecclesiam, propter amorem Dei, & Sanctorum ejus: adorare verò eas, non cogimus, si noluerint* (imò si voluerint, prohibemus) *frangere, vel destruere eas, etiamsi quis voluerit, non permittimus.* Hæc ille, ita nos.

Ætas parentum pejor avis, progeniem tulit deteriorem. Successerunt etenim deinceps, qui cultu sacro & adoratione: qui suffitu, prostratu venerabantur. qui cultum relativum excogitarunt: & transeuntem ab Imagine, ad archetypon, adorationem. Qui per Duliæ, & Latriæ distinctionem perversam, fucum se posse facere putarunt, & offucias inducere, Divinis mandatis, de Diis alienis non accersendis: de sculptilibus picturis, non adorandis. Ita qui, quod habet verbum vetus, modestiæ (vel pietatis) fines transivit, eum gnaviter oportet esse impudentem, vel etiam impium. Septima enim Synodus, nisi nos fallat Diatriptes, eundem honorem docet *imagini* exhibendum, qui Imaginis archetypo exhibetur. Atque ita demum audent homines φρενοβλαβεῖς, aliquid Gyaris & carcere dignum. Atque ita Christus in ligno, vel in vitro pendulus: in fenestris aut pariete pictus: eodem honore, & adoratione pari excipiendus erit, quo ad dextram Dei in cœlis honoratur.

169

Θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδίᾳ πλανώμενοι
Ἱδρυσάμεσθα πημάτων παραψυχὴν
Θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθων καὶ ξυλῶν·
Θυσίας τε τούτοις καὶ καλὰς Πανηγύρεις
Τεύχοντες, οὕτω εὐσεβεῖν νομίζομεν.

Ait Sophocles apud Justinum Martyrem, quasi nonnullorum εἰδωλομανίαν depingeret.

Mortales multi, corde errabundi
Ereximus dolorum lenimentum
Deorum Imagines è lapidibus & lignis,
Sacrificia autem istis & sollennes Panegyres
Celebrantes, ita pii esse arbitramur.

170 Meritò autem ἀπάτηλον τέχνην, in Protreptico vocat Clemens, οἱ τὸ τῆς θεοσεβείας σχῆμα τῇ ὕλῃ παραδεδώκασι. Christiani omnes adoramus Christum. sed οἱ γνήσιοι, non Imaginem. Coram Imagine ut prosternantur, propter intuitum, & adorationem. ut oculos elevent ad Crucifixum, & intentius considerent, auxilium est devotionis & ἀνάνευσις, non veneratio. Ita & nos, ante mensam Dominicam, seu Altare, inclinamur, non tamen mensam aut τὰ προκείμενα, adoramus. Oraturi, sed non geniculantes, Zelotæ quidam nostri, faciem galero obvelant suam. non tamen galerum adorant illi παντοσοφομάσται. sed objiciunt, Simulachrum non colo, sed per effigiem ejus rei signum intueor, quam colere debeo, ait Ethnicus apud Augustinum in Psal. 113. Rectè. nisi id in caussâ esset, quod nec signum sit, alicujus rei existentis. Quid enim Deastri, Jupiter, Apollo, Venus? πῦ κεῖνται; Idolum enim nihil est, nec ut essent ὑπάρχοντες, coli debebant. Sed ulterius, rectè instat Augustinus, *Quis adorat, vel orat intuens simulachrum, qui non sic afficitur, ut ab eo se putet exaudiri, & ab eo sibi præstari quod sperat?* Πάνυ, sic afficiuntur; οἱ χαριέστεροι καὶ μεταφυσικώτεροι, cultum fortassis Relativum didicere. Τῶν γραμμάτων οἱ ἀνόητοι, inquit Porphyrius apud Eusebium, λίθους μὲν ὁρῶσι τὰς στήλας, ξύλα δὲ τὰς δέλτους, ἐξυφασμένην δὲ τὴν πάπυρον τὰς βίβλους. sed ἅλις γεγράφθω, satis multa de Imaginibus idiotarum libris, ἀναισθήτων Diis.

171 Sanatâ muliere hæmorrhoussâ, cujus εὐγνωμοσύνη, nobis hanc peperit de Imaginibus disquisitionem, pergit porrò Servator, ad domum Jairi archisynagogi, cujus filia agebat in extremis. Inter eundum, occurrunt nuntiantes famuli, *Quid vexas magistrum? Filia tua jam mortua est.* Quo nuntio accepto, consternatus pater obmutuit: sed illum consolatus Jesus, ait, *Noli timere: Crede tantùm, & salva erit.* Ingressus inde domum, ubi defuncta jacebat puella, vidit ingentem tumultum: flentes, & ejulantes. conductas scilicet mulieres. Matthæus addit, affuisse *tibicines*, qui lissum ibi & planctum concinebant. Erat hoc de Paganorum consuetudine, quæ in mores Judæorum, ut & alia nonnulla, invaluerat. Apud Romanos enim, qui tum devictis per Pompeium Judæis dominabantur; & quorum Ritus non paucos, ad se traduxerant, & Tuba, & Tibia in funeribus adhibebantur. Sed Tuba, in funere locupletum: in Pauperiorum civium, aut Mediocrium, Tibia, ait Passeratius, ad Lib. 4. Propert. Eleg. 12. Sed falli eum in hoc docet Plutarchi quædam narratio: quam licèt longiorem, eò quòd insignis sit, hic ascribam, è Libro de sollertiâ animalium. Tonsor, inquit

Reditus ad historiam Evangelicam.

Tuba & Tibia in funeribus.

Plutarchi historia de loquace picâ.

inquit ille, Romæ habens officinam, picam prodigiose loquacem nutriebat, humana verba, ferarum sonos reddere consuetam; instrumentorum omnium strepitus, effingere solebat, nullo cogente: nec quicquam inimitatum relinquere volebat. Accidit autem ut Dives quispiam ingenti Tibicinum strepitu efferretur: qui, audiente picâ, moram canendi diutius trahebant. Pica, postridiè elinguis obmutuit. Quod ipsius silentium suspicionem injecit & admirationem. Nam venenum illi porrectum nonnulli: alii tibiarum sonitu, auditum obstupefactum, & vocem ablatam suspicabantur. sed neutrum horum fuit. Apparabat enim, & omni studio intus revocato contendebat, ut vocem ad tibias aptaret. Subitò enim vocalis demum extitit, & tibiarum sonos, iisdem prorsus periodis & numeris, referebat. Erant igitur Tibicines, quod ex istâ narratione apparet in funeribus adhibiti etiam locupletiorum. Quos peculiari nomine *Siticines* vocabant Romani veteres: propterea quòd apud *Sitos*, hoc est defunctos, concinebant. Gellius, Lib. 20. c. 2. è Capitonis Atei conjectaneis recitat, *Siticines* appellatos, qui apud *Sitos* canere solebant. hoc est, vita functos, & sepultos. Eosque habuisse proprium genus Tibiæ à cæteris differens. At non canebatur, quod refert Gellius, apud jam sepultos, sed sæpeliendos. nempè, apud vitâ cassos: ablatos: expositos: foras spectantes: elatos. Ut in illâ narratione de Picâ refertur de Elatis. in hâc, de Archisynagogi filiâ, de Lumine cassâ, & fortè expositâ puellâ. Atque de hac consuetudine, apud Judæos introductâ & usurpatâ Josephus, in 3. ἁλωσ. c. 30. *Per singulas domos, itemque cognationes, amissorum quisque lugebatur à suis. luctus verò Ducis publicus erat. Et hi quidem hospites: alii propinquos, amicos alii: nonnulli etiam fratres flebant. Iosephum verò, universi. adeò ut per dies 30, nunquam lamenta in civitate Ierusalem cessarent.* πλεῖστες δὲ μισθοῦσθαι τὰς αὐλητὰς, οἳ θρήνων ἐξῆρχον αὐτοῖς, *magnaque mercede complures conducerent Tibicines, qui luctus & næniarum modos ipsis præirent.* *Siticines.*

Lugentes porrò illos, & Tibicines funereum concinentes apud Jaïrum compescere volens Jesus, abire, & tacere jussit, eò quòd frustra & inaniter obstreperent, cum *dormiret* puella, nec esset *mortua*. Hoc Jesu proloquium palam præsentes irridebant, scientes, quod actu excesserat, & anima de corpore solvebatur. sed Christus, non πρὸς τὸ γινόμενον, sed τὸ ἐσόμενον respiciebat. vitam nimirum revocabilem esse: cum tam facilè esset illam ad vitam revocaturus, quam quivis, somno sopitam excitare potest. Interim tamen ex istâ præsentium concessione, de reali excessu, multum divinæ Christi virtuti accrevit, & gloriæ. Εἰ δὲ καταγελῶσιν αὐτοῦ, μὴ θαυμάσῃς, Theophylactus ait. μαρτυροῦσι γὰρ μᾶλλον τῷ θαύματι, ὡς νεκρὰν τῷ ὄντι ἀναστήσαντος. Ἵνα γὰρ μή τις λέγῃ, ὅτι κάτοχος ἐγένετο, διὰ τοῦτο ὡμολογήθη διὰ πάντων ἀποθανεῖν. Exclusis autem omnibus, etiam discipulis, præter Petrum, Jacobum, & Johannem, cum parentibus puellæ, manu apprehensam eam excitat, præfatus, quemadmodum à beato Marco narratur, *Talitha Cumi*: quod est interpretatum, *Puella, tibi dico, Surge.* Ita pro imperio, morti imperat, ut 172

puellam è custodiâ dimissam suæ vitæ demum transmittat. jussit porrò, ut resuscitatæ darent cibum. nam restauratis viribus, & perfectæ sanitati restituta, cibo indigebat, quò collapsæ per morbi violentiam vires, & jam restauratæ, conservarentur: tum etiam, quod Chrysostomus observat, ne illusio videretur aut phantasma. Quocirca, non ipse dedit, sed ait, *Date illi.* Καὶ οὐκ ἀνίστησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τροφὴν κελεύει δοῦναι. ἵνα μὴ δόξῃ φάντασμα εἶναι τὸ γεγενημένον. καὶ οὐκ αὐτὸς δίδωσιν, ἀλλ' ἐκείνοις κελεύει. ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου λέγει, λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν. Transeuntem autem inde Eum, de Archisynagogi ædibus, & à puellâ ad vitam reductâ, secuti sunt, quemadmodum suggerit Matthæus, duo cæci, clamantes, ac dicentes, *Miserere nostri, Fili David.* Fortè ædibus exeuntem præstolabantur: & digredientem consectabantur, potiùs quàm ut contingebat, obviam factum salutarent. Non substitit in viâ: nec sanavit statim, sed postquam ædes ingressus fuerat, ad se vocat. ædes porrò, quas, vel ubi sitas? Crediderim vel maternas, quæ μετῴκισαν Capernaum: aut Petri discipuli, unde exierat: nisi fortè cujusdam alibi alterius discipulorum, qui multi per illum tractum, se accommodabant ipsi. Ædes ubilibet sitas, ingressus, vocatis statim ad se Cæcis, alloquitur eos in hunc modum. *Creditis, quia hoc possum facere vobis?* respondent illi: *Credimus Domine.* Tum tetigit oculos cæcorum, inquiens, *secundum Fidem vestram fiat vobis; & oculi eorum aperti statim sunt.* utriusque scilicet. Credebant igitur ambo verè ipsum esse Messiam promissum, de Davidicâ stirpe oriundum. restituto visu, Comminatus est illis Jesus dicens, videte ne quis sciat. quod ipsum dederat & Archisynagogo in mandatis, ut refert Lucas, & quidem vehementius; quemadmodum habetur apud Marcum, διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ, multis verbis admonuit & in mandatis dedit. quod tamen ejus mandatum non observatum fuerat, nam *exiit fama*, de eâ re, in universam terram: hic adhuc vehementius idem mandatum repetit: ἐνεβριμήσατο enim, ait Euangelista, hoc est, interprete Euthymio, *Austerè intuens, contractis superciliis, commoto capite:* quæ Maldonato displicet interpretatio: & mihi etiam. Cujus observatio, de præcepto tacendi, acuta est, & opinor vera: ad vitandam Scribarum & Pharisæorum invidiam, qui cum minora miracula ejus ferre non possent, multo minùs audire patienter vellent, mortuos resuscitatos: cæcos visui restitutos. nam de solis hisce duobus generibus miraculorum, interdictionem illam interpositam refert, & quidem verè. Contra autem, quam præceperat, cæci, exeuntes διεφήμισαν, Rumorem undique diffusum disseminarunt, Jesum Nazarenũ, visum sibi restituisse. Quibus auditis, Pharisæi, malitiosa natio, cùm ob istud, tum ob aliud ipsius εὐεργέτημα, mutum scilicet loquelæ restitutum, blasphemiam evomunt, quod non illâ tantum vice, sed alias sæpius, φύγῃ ἕρκος ὀδόντων, *in Principe Dæmonum, Dæmones ejicere.* Atque hic finem anno primo Ministerii Jesu Christi inchoato statuit Cardinalis, expleto ætatis anno 31. Quod verum opinamur. at non perinde illud, quod primus hic annus à Baptismo, cum reverâ secundus esset, terminabatur.

Annus

Annus JESU CHRISTI *Tricesimus secundus, à Baptismo tertius currens.*

EXorditur istius anni res gestas, illustrissimus Baronius, ab illa narratione quam pertexuit, Cap. 5. Divinus Euangelista Johannes. *Posthæc erat dies Festus Iudæorum. & ascendit Iesus Hierosolymam. est autem Hierosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraïce Bethesda, quinque porticus habens. in his* (porticibus) *jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini descendebat, secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua. & qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat, à quâcunque detinebatur infirmitate.* Hæc Johannes, & quidem solus commemorat ex Euangelistis. statim post finitam superiori capite, de Samaritanæ colloquio narrationem, prætermissis, καλὰ πλεῖστον, superioris anni rebus gestis, eò quod, authore Cardinale, cum novissimus omnium scriberet Euangelium, quæ ab aliis tribus Euangelistis erant abunde narrata, repetere non curavit: quæ verò prætermissa vidisset ipse supplevit. eo enim consilio, in scribendo Euangelio usum fuisse testatur S. Hieronymus. 1 *Historia sanati ad Bethesdam probaticam.*

Paschatis Festum hoc fuisse subindicatum arbitror cum Baronio, Jansenio, aliis. Verum est, vehementi contentione disputatum inter interpretes veteres & recentiores, de hoc Festo. Imprimis autem videntur omnes συμφώνως illud ponere in confesso, fuisse *unum* saltem, è *tribus* illis Festis, ab initio Judaïcæ politiæ institutis, jubente & authore Deo, per Moysen. Pascha enim instituit, Pentecosten & scenopægia, seu dictum Festum Tabernaculorum. Et quidem scenopægiam hic excludunt illa, *usque ad messem, quatuor tantum menses* restare. Festum verò Tabernaculorum, quod ineunte hyeme celebrandum fuit, Exod. 23. 14, 15. & Deuter. 16. 16. omnino, *per quatuor* istos *menses*, excluditur. Quocirca, circa Pascha & Pentecosten versatur controversia exagitata. Qui Pascha putant, Irenæum, vetustissimum Ecclesiæ Patrem, & temporibus proximum Apostolicis, authorem laudant & sequuntur. *Secundâ,* inquit ille, *vice, ascendit Christus, in diem Festum Paschæ, in Ierusalem, quando paralyticum, qui juxta natatorium jacebat, sanavit, jubens ut surgeret, & auferret grabatum suum, & iret,* Lib. 2. cap. 39. qui tamen cap. 42. ubi iterum istius Historiæ meminit, de Festo, non adjecit. Maldonatus, cui patres esse solent, calculi mercatorum 2 *Quodnam Festum fuit.*

putatorii,

putatorii, hujusce elevat, κατὰ μείωσιν, dignitatem & fidem scilicet, quod de Christi prædicatione erravit. ridiculè, ne dicam stultè. Nam quis non ex antiquis Ecclesiæ Patribus rejicietur, si errâsse alibi in aliquo, sit sufficiens cujuscunque pronunciati refutatio. Agnosco Irenæum, à suâ, sanâ, & orthodoxâ sententiâ aliorsum abiisse, seductum scilicet speciosis Traditionum titulis, quæ passim per illa tempora non minus quàm hodiè ferebantur, quas multi ubique venditabant, quasi ab Apostolis, αὐθήκοοι acceperant illas. Is ergo, cum contra quasdam Traditiones, *de unico anno* Prædicationis Christi, è Paschatum observatione apud Johannem, plures uno annos rectè contenderet, delabitur inde ad ἀδεσπότους quasdam Traditiones, & recitat, Seniores in Asiâ testari, Johannem Apostolum ipsis tradidisse, Christum baptizatum quidem anno 30. Sed non cepisse docere, priusquam *ætatem magistri* haberet: hoc est, annos ætatis suæ 40. atque ita cum per aliquot annos, docendi ministerio fuisset functus, pervenisse vivendo ad ætatem Seniorum, quæ non longè ab anno quinquagesimo aberat. & huc illud applicat, quod aiunt Judæi, Joh. 8. 57. *Quinquaginta annos nondum habes*. sed error hic insignis, non unà complectitur, aut ad se rapit illam assertionem de Paschate, Festo Judæorum. nec persuadent illa Maldonatiana, ubicunque volebat Johannes Pascha intelligi, ibi nominatim, Pascha, & non per περίφρασιν, designari. At hoc falsum est. nam Matth. 27. 15. dicitur ἀπολύτως, *Circa Festum*. Præsidem oportebat unum ex vinctis dimittere. At certum est de Paschate hoc intelligendum, & Joh. 4. 45. *Viderant quæ Hierosolymis fecerat in Festo*. patet autem non nisi de Paschate intelligendum, Joh. 11. 56. *Quid putatis, quia non venit ad diem Festum?* Liquet autem è versu præcedenti, 55, Pascha, non aliud Festum, designatum, Joh. 12. 12. *In crastinum autem, turba multa, quæ venerat ad diem Festum*. Ita falsum est & fatuum Maldonati, pronunciatum. ineptum itaque & futile argumentum, contra sententiam Irenæi. Festum enim vocabatur ἀπολελυμένως, per excellentiam. *The Feast*: non, *a Feast*, ut interdum vertunt: rectè autem Festum ἀπολύτως: quod Festorum principium erat: & præcipuum Festorum omnium. Ideò cum dispensatio posset intercedere, de non interessendo, duobus reliquis Festis, Scenopægiarum, & Pentecostes, ut longè habitantes excusarentur, absentia à Paschatis solennitate, nisi per ineluctabilem necessitatem non excusabatur. inde est quod Chrystomastyges momi dicunt Joh. 11. 56. *Quid putatis, quia non venit ad Festum?* Principio anni, per Mensem Nisan, hoc est, partim Martium, partim Aprilem, agebatur. Quocirca, rectè hoc in loco Barradius ait, *si à baptismate Paschata numeremus, quinque sunt*. Etenim Christus, 6 die Januarii baptizatus est, ut Ecclesia tenet. à baptismate, usque ad miraculum, quo vinum de aqua fecit in nuptiis, annus interfluxit: & illius anni Pascha. cujus neque Johannes, nec alius aliquis Euangelista, meminerunt. Hinc si quatuor Paschata, à Johanne commemorata,

Irenæi error.

Pascha, simpliciter Festum.

memorata, adjungas, quinque efficiuntur Paschata, & ita anni à baptismo ad crucem quatuor integri, & tres menses.

Ascendit ergo Pascha celebraturus Jesus Hierosolymam, 3
συνεχῶς ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπιχωριάζει τῇ πόλει, Chrysostomus ait: cujus consuetudinis rationes istas reddit, τοῦτο μὲν, ἵνα δόξῃ μετ' αὐτῶν ἑορτάζειν. τοῦτο δὲ, ἵνα τὸ πλῆθος ἐπισπάσηται τὸ ἄδολον. μάλιστα γὰρ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, οἱ μάλιστα ἀφελέστεροι διακείμενοι, συνέτρεχον. Erat autem, per id temporis *Bethesda.* piscina probatica (quam προβατικὴν κολυμβήθραν appellat Johannes) & ἐπὶ τῇ κολυμβήθρᾳ, ad illam piscinam, vel lavationem, domus ædificata ut videtur, quinque porticibus instructa. est autem oratio elleiptica; ut hodiè legitur in vulgatis codicibus, per ἐπὶ præpositionem adjunctam. nam olim legebatur sine illâ, hoc modo, ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις προβατικὴ κολυμβήθρα. Ita scriptum invenerat vetus interpres. sic legunt, Chrysostomus, Cyrillus, alii è Græcis. Et certè conjunctum est cum ratione, ut ædicula ibidem constructa fuerit, πέντε στοὰς ἔχουσα, in quibus, id quod sequitur, infirmi disponebantur. Idque cum voce ipsa congruere certum est: nam Hebraïcè *Bethesda* dicebatur, hoc est, *Domus* meatus, effluxus, aut effusionis aquæ. nam quod Hebraïcè erat *Esed*, id Syris *Esda* vocabatur. apud veterem interpretem scribitur Bethsaïda: quasi domus fuisset alicujus Piscatoris, pro Bethseda, quomodo, per metathesin literæ scribebatur: neque enim capiendis, aut vendendis piscibus domus illa inserviebat, qui nulli in *colymbethrâ* alebantur. Cui autem usui inserviret, docet ipsum, quo dicebatur, nomen, προβατική, Ovibus vel potandis vel lavandis potius. Brocardus de illâ ita refert. *Ab areâ templi contra Aquilonem, est porta vallis, ducens in vallem Iosaphat: Et hæc, etiam vocatur Gregis: quod per eam introducebantur Greges in templo immolandi. Intrantibus porrò portam Gregis ad sinistram, occurrit piscina probatica in qua Nathinæi lavabant hostias, quas tradebant Sacerdotibus in templo offerendas.* Hieronymus in de locis Hebraïcis consentit. *Bethesda,* inquiens, *piscina in Ierusalem, quæ vocabatur peculialis* (προβατική) *ostenduntur que gemini lacus: quorum unus Hybernis pluviis adimpleri solet. alter mirum in modum rubens, quasi cruentis aquis, antiqui operis signa testatur: quæ duo testimonia transfudit in suam farraginem Adrichomius.* Rectè autem ait, *Antiqui operis,* Solomon enim prius ædificarat. deinde Nehemias restauratâ Civitate. est autem κολυμβᾶν *urinare.* & κολυμβήθρα locus ubi urinare solent. inserviebat autem lavandis vel pecudibus, vel sacrificiis.

Mirum est porrò quòd de hac natatoriâ narrat Euangelistes, 4
Angelus Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & move- *De piscinæ motu*
batur aqua, &c. motus porrò aquæ, quod apparet è sequentibus, *per Angelos.*
signum erat *præsentiæ* & Actionis Angelicæ in Natatoriâ. descendebat autem, non quotidiè: sed κατὰ καιρὸν, per intervalla, ad certas temporis occasiones, in consilio Divino determinatas. ita igitur extraordinaria dispensatio, usui quotidiano opponebatur. sed illa temporis oeconomia quæ fuerat, non exprimitur.

Pro-

Lib.2. in Iohan. cap.125. Probabilis est Cyrilli sententia. *Die*, inquientis, *Pentecostes, Angeli de Cœlo descendentes, Piscinæ aquam movebant*. Et Piscinæ aqua, non alio quàm Pentecostes tempore movebatur. Alii Paschatis tempus potiùs assignant: propterea quod per illud Festum longè maxima multitudo convenerat & in porticibus jacebat, expectantium aquæ motum. at hæc ratio futilis est. non enim omnes in aquam descendentes, non plures aliqui aut pauciores: sed unus tantum: nempè qui cæteros anteverterat, & in aquam descenderat, curabatur. Chrysostomus nimis coarctat hanc gratiam, & semel tantum in anno communicatam refert. ἔτη τριάκοντα εἶχε. καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς νόσου προσδοκῶν προσέδρευέ τε, καὶ οὐκ ἀφίστατο. *Annos triginta habuerat. & cum per singulos annos liberationem à morbo expectasset, continuò, neque discedens inde, ibi assidebat.* & Tom.5. Orat. in Resurrect. εἷς μόνος τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐθεραπεύετο, καὶ εὐθέως ἀνελύετο ἡ χάρις. οὐ διὰ τὴν πτωχείαν τοῦ διδόντος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν λαμβανόντων. κατέβαινε τοίνυν ἄγγελος ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, εἰς τὴν κολυμβήθραν, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, καὶ εἷς ἐθεραπεύετο. Hanc sententiam & Ambrosius sequebatur: *Hæc piscina, in Hierosolymis erat, in quâ, unus annuus sanabatur*. Potior est illorum sententia, qui ut tempus incertum, nec alligatum cuicunque Festo statuunt, ita quoque & pluries per eundem annum contigisse volunt.

5 Quæritur autem & disputatur à quo tempore primum inceperit hæc divina dispensatio. Et primum apud vetustiores scriptores, ante ac post Babylonicam μετοικεσίαν: sive in Canonem receptos: seu Hagiographos: aut Apocryphos attinet altùm de hoc miraculo silentium. neque verò qui postremis Judaïcarum rerum temporibus vivebant, Philo ac Josephus, vel tenuissimam ejus memoriam injecerunt. videri itaque possit, nec antiquum fuisse, nec multum temporis perdurasse. sunt qui putant incepisse, cum Christus in Jordane baptizatus, aquas ubique omnes sanctificasset. sed cur non & alibi aliis aquis: cur non alterius Piscinæ aquis, nam binæ erant, eadem virtus & gratia communicabatur, cum ex æquo omnes aquæ sanctificarentur? Sed & hoc secundo anno Ministerii Jesu Christi patrabatur miraculum. quo tunc tempore quinque porticus, recipiendis ægrotis constructæ fuerant. Quod nullo modo potest cum illâ Scholasticorum quorundam sententiâ cohærere. Commentitium est quod narrat Petrus Comestor; *Traditur*, inquiens, *à quibusdam, quod Regina Saba vidit in spiritu lignum Crucis Dominicæ, & annuntiavit Salomoni, quod in eo quidam moreretur, propter quem Iudæi perirent. Quod timens Salomon, abscondit lignum sub terrâ, in qua facta est* (deinceps) *piscina. appropinquante verò tempore passionis enatavit lignum, & incepit miraculum.* Sed hæc narratio, ut ipse Petrus ait, non est authentica. Nec dissimilis est fabula apud Adrichomium: in loco Piscinæ olim fuisse occultatum sacrum ignem. si tamen esset apud illum relata fabula. nusquam enim comparet, in loco ad quem nos remittit Barradas, Num. 62. in descriptione Jerusalem. Secundum alios erat

Fabula de ligno Crucis in Piscina.

erat hæc antiquissima Dei dispensatio : & quidem minimè miraculosa, quia quotidiana fere, ex ablutione sacrificiorum. Εἶχον γὰρ οἱ πολλοὶ ὑπόληψιν, Theophylactus ait, ὅτι καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ πλύνεσθαι τὰ ἐντόσθια τῶν ἱερείων, δύναμίν τινα λαμβάνει θειοτέραν τὸ ὕδωρ. διὸ καὶ τὸν ἄγγελον ἐπιφοιτᾶν, τούτῳ τῷ ὕδατι ὡς ἐκλεκτῷ καὶ θαυματουργεῖν. Potiùs putarim invaluisse hoc miraculum, à Maccabaïcis temporibus, ad interitum vergente Judæorum politiâ : multis modis oppresso & contrito illo populo : in aliquam saltem ipsorum consolationem, cessantibus Oraculis Prophetarum, ne planè & in solidum rejecisse illam gentem videretur Deus, tanto olim amore complexam. Nullam vero mentionem ejus Philonis vel Josephi scriptis ingestam, quod cum post Christi Ascensionem uterque floruerit, ab illâ ejus ἀναβάσει Judæorum rejectio, & Charismatum cessatio statim sequuta fuerit. Ita optimè disseruit Tertullianus, *Recognoscant Judæi exitum suum, quem post adventum Christi relaturi præcinebantur, ob impietatem, qua eum & despexerunt, & interfecerunt.* Inter cæteras porrò divinæ severitatis & justitiæ emanationes refert. *Et piscina Bethsaida, usque ad adventum Christi, curando invaletudines ab Israel, desiit à beneficiis deinde, cum ex Perseverantiâ furoris sui, Nomen Domini per ipsos blasphemaretur. ab illis enim incepit infamia, & tempus medium à Tiberio, usque ad Vespasianum.* Con. Iud. cap. 13.

Concludam cum doctissimo Chemnitio. De articulo temporis, quando ceperit nihil constitui potest. Hoc verò apparet, non multo ante Christi tempora incepisse. Et hæc observatio monstrabit, qualem Deus voluerit esse usum hujus admirandi doni sanationis. Dona enim Prophetiæ & miraculorum ante annos plus 400 desierant, ut animi excitarentur ad ardentiorem expectationem Prophetæ, qui promissus erat, Deut. 18. 15. & ad observationem signorum Messiæ : Quia verò postremis temporibus populus Judæorum, non tantum patebat direptionibus & Tyrannidi Ethnicorum, sed libertas ipsorum planè oppressa, imò extincta erat : ne vel de promissionibus desperarent : vel totam religionem abjicerent : mirabile hoc Donum sanationis statuit, in illo loco, ubi victimæ, quæ figuræ erant propitiatorii sacrificii Messiæ, lavabantur, & præparabantur, ostendens se posteritatem Abrahæ, & cultum à se institutum adhuc amare : ut ita firmâ expectatione, usque ad Messiæ adventum, sustentarentur. Et quidem in aquâ turbatâ virtutem suam mirabiliter ostendit, significans, rebus maximè turbatis salutem se posse, & velle præstare. Tunc autem, cum in foribus esset adventus Messiæ, miraculum illud Angeli è Cœlo descendentis cepit, ut commonefierent, salutem è Cœlo promissam jam appropinquare. Ideò extra Templum Donum illud sanationis fuit. Et non est dubium, Christum ideò porticus illas ingressum, edidisse ibi insigne illud, quod sequitur, miraculum, ut ostenderet, quid sibi Deus hoc Dono sanationis voluerit, & quo deberet homines perducere. Ideò etiam per intervalla temporis aqua fuit turbata, & simul, non nisi unus sanabatur, 6

batur, ne resisterent, in corporali illo beneficio, ut in ministerio Angeli: sed ut, ad considerationem promissionum appropinquantis adventus Messiæ, excitarentur. Hæc ille hactenus, appositissimè.

7 *Tract.* 17. *in Ioh.* *Mysticæ interpretationes.*

E veteribus aliter, atque aliter hujus historiæ sensum mysticum atque allegoricum persecuti sunt. Augustini sententia hæc est. *Aqua illa, Iudaicus populus erat: Quinque Porticus, Lex: Quinque enim libros scripsit Moyses. Ergo aqua, quinque porticibus cingebatur, sicut ille populus Lege coercebatur. Aquæ perturbatio in illo populo est, Domini Passio. Qui descendebat, sanabatur, non nisi unus: quia ipse est unitas. Quibuscunque ista displicet Domini Passio: superbi sunt, nolunt descendere.* Plerique ad Baptismum retulere. *Crede,* inquit Ambrosius, *quia non sunt vacuæ aquæ; Ideò tibi dictum est, quia Angelus Domini descendebat, secundum tempus, in natatoriam, & movebatur aqua, & qui primus descendisset in natatoriam post commotionem aquæ, sanus fiebat à languore quocunque tenebatur. Hæc piscina in Ierosolymis erat: in qua unus annuus sanabatur; sed nemo ante sanabatur, quàm descendisset Angelus. ut esset indicium, quia descenderet Angelus, movebatur aqua propter incredulos. Illis signum: Tibi Fides. Illis Angelus descendebat: Tibi, Spiritus Sanctus. Illis Creatura movebatur: Tibi Christus operatur, ipse Dominus Creaturæ. Tunc curabatur unus: nunc omnes sanantur, aut certè, unus solus populus Christianus.* Et iterum, *Quid in hoc typo Angelus, nisi descensionem Spiritus Sancti nunciabat? quæ nostris futura temporibus aquas Sacerdotalibus invocatas precibus consecraret.* Et tertiò, *Illa piscina in figura fuit: ut Credas quia in hunc Fontem, id est, Baptismatis, vis divina descendat. Et certè quod tunc in natatoriâ fiebat, ut morbus cujuscunque generis, gradus, conditionis curaretur, id nunc multo magis in Baptismo fit: nullum tantum peccatum est, quod non curet. verificatur in Baptismo illud, Psal.* 73. *Contribulâsti capita Draconis in aquis.* Ad Baptismum quoque retulit Tertullianus, *contra Iudæos: & in Libro de Baptismo: Piscinam Bethsaidam Angelus interveniens commovebat. observabant, qui valetudinem querebantur. Nam si quis prævenerat descendere illuc, queri post lavacrum desinebat. Figura ista medicinæ corporalis, spiritalem medicinam canebat, ea forma, qua semper carnalia, in figurâ spiritualium, antecedunt.* Sed imprimis Theophylactus & Chrysostomus huc feruntur. *Videbatur utique Divina sapientia,* Theophylactus ait, *à longè viam facere Iudæis, ad fidem in Christum, præordinando miraculum piscinæ. Nam quoniam Baptisma daturum erat magnam virtutem, & maximum donum, utpote purificans peccatum, & vivificans animas, præfigurat Deus Baptisma in rebus Iudaicis, & ipsis quoque aquam dat, quæ purificet sordeis: quæ non sordes propriè erant, sed videbantur esse: Dat autem & piscinæ hujus miraculum, quod duceret eos ad susceptionem baptismatis. Nusquam illa natura aquæ est, ut per se sanet: alioquin hoc perpetuo fieret, sed totum in Angelo situm erat, quicquid inerat, efficaciæ. Ita & apud nos, Aqua Baptismi aqua est simpliciter: cum autem accesserit Spiritus sancti gratia, propter invocationem Dei, morbos solvit*

Baptismus in ea insinuatur.

ſolvit animarum: & ſi quis cæcus fuiſſet, occæcatis oculis animæ ne poſſit dijudicare bonum à malo, &c. ab aqua illa curabatur. Chryſoſtomus idem urget ſæpius: in locum ita ſcribit. Τίς ὁ τῆς θεραπείας τρόπος ἐστί, ποῖον ἡμῖν μυστήριον αἰνίττεται; οὐ γὰρ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῇ ταῦτα ἀναγέγραπται, ἀλλὰ, τὰ μέλλοντα ἡμῖν, ὡς ἐν εἰκόνι καὶ τύπῳ ὑπογράφει. Hæc de figuris generatim, & hæc particulatim præfatus addit. Ἔμελλε βάπτισμα δίδοσθαι, πολλὴν δύναμιν ἔχον καὶ δωρεὰν μεγίστην. βάπτισμα πάσας ἁμαρτίας καθαῖρον, καὶ ἀντὶ νεκρῶν ζῶντας ποιοῦν. καθάπερ οὖν ἐν εἰκόνι προγράφει ταῦτα, τῇ κολυμβήθρᾳ καὶ ἑτέροις πλείοσι. Neque enim unica erat διατύπωσις vel προγραφὴ, ſed multæ & multiplices. Πολλὰ ἄν τις ἴδοι δι' ὕδατος γεγονότα, ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, ταύτης ἕνεκα τῆς προφάσεως. Imprimis autem ſordes corporeas abluit aquâ. tum autem & omnigenas morbos ac infirmitates, per eaſdem aquas, ſanabat. Βουλόμενος γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐγγύτερον ἀγαγεῖν τῆς τοῦ βαπτίσματος πίστεως, οὐκ ἔτι μολυσμοὺς ἀπλοῦς μόνον, ἀλλὰ καὶ νόσους ἰᾶται. αἱ γὰρ ἐγγυτέραι τῆς ἀληθείας εἰκόνες, καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἐπὶ τοῦ πάθους, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τρανότεραι τῶν ἀρχαιοτέρων ἦσαν. καθάπερ γὰρ οἱ τοῦ βασιλέως ἐγγὺς, τῶν ἔμπροσθεν εἰσὶ λαμπρότεροι δορυφόρων, οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τύπων ἐγένετο. καὶ ἄγγελος καταβαίνων ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, καὶ ἰατικὴν ἐνετίθει δύναμιν, ἵνα μάθωσιν Ἰουδαῖοι, ὅτι πολλῷ μᾶλλον, ὁ τῶν ἀγγέλων δεσπότης, πάντα τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς ἰάσασθαι δύναται. Non tamen hoc *ex opere*, ut loquuntur, *operato*. neque enim naturalis aliqua vis purgandi peccata, ineſt aquis ex ſe, ſed *ex opere operantis*, hoc eſt, divini ſpiritus gratia. ita ſequitur, ibidem. ὥσπερ ἐνταῦθα οὐχ ἁπλῶς ἰᾶτο τῶν ὑδάτων ἡ φύσις, ἦ γὰρ ἂν διαπαντὸς τοῦτο ἐγίνετο, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ ἀγγέλου ἐνεργείᾳ· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν ἁπλῶς τὸ ὕδωρ οὐκ ἐργάζεται, ἀλλ' ὅταν τὴν τοῦ πνεύματος δέξηται χάριν, τότε ἅπαντα λύει τὰ ἁμαρτήματα. Huc alluſit, ut ſolet Gregorius Nazianzenus, Orat. in S. Baptiſma. χθὲς ἐπὶ κλίνης ἔρριψο παρειμένος, ita alloquitur Catechumenum, non baptizatum, καὶ λελυμένος. καὶ οὐκ εἶχες ἄνθρωπον, ἵνα ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ σε εἰς κολυμβήθραν. σήμερον εὗρες ἄνθρωπον, τὸν αὐτὸν καὶ Θεόν. Ita & multi alii hac de re commentantur. piè, & eleganter.

Erat autem ibidem homo, triginta & octo annos habens in infirmitate 8
ſuâ. Hunc cum vidiſſet Ieſus jacentem, & cognoviſſet, quia jam multum tempus haberet, dicit ei, vis ſanus fieri? Reſpondet ei languidus, Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam. Dum venio enim ego, alius ante me deſcendit. Dicit ei Ieſus, Surge, tolle grabatum tuum & ambula. Breviter inſigne miraculum, & inſignem laborantis patientiam inſinuat narratio, Ἐκπληκτικὴ ἡ καρτερεία τοῦ παραλύτου. Nam paralyſi laboraſſe putarunt plerique veteres. ἔτη τριάκοντα καὶ ὀκτὼ εἶχε, καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀπαλλαγήσεσθαι τοῦ νοσήματος προσδοκῶν, ἐνήδρευέτο ἐμποδιζόμενος ὑπὸ τῶν δυνατωτέρων. ita notat Theophylactus, Chryſoſtomum ſecutus præeuntem. Euthymius addit, ob hanc eximiam patientiam, ſolum illum à Domino, cæteris præteritis, ſanitati reſtitutum. Certè εὔσπλαγχνον, & ad miſericordiam propenſum multa erant, quæ afficere poterant in illo homine Servatorem. Nam & diuturnâ torquebatur invaletudine, & ea vis erat morbi, ut impotem redderet ad aliquid auxilii ſibi afferendum. & paupertate premebatur; quod non erat hominem conducendo, qui eum dimitteret in turbatam aquam. Hæc erant ſingula quidem

dura, ſed concurrentia, intolerabilia. Illum ergo, qui talem ſciret, accedens Servator ait, *vis ſanus fieri?* Non quod de eo dubitaret: eſſet enim hoc abſurdum, Chryſoſtomo cenſente, ſed ut illius oſtenderet tolerantiam. Erudita & acuta eſt doctiſſimi Chemnitii ad hunc locum obſervatio, ubi inter multos infirmitate laborantes unus tantum, idque Hieroſolymis, ſanatur, cum frequenter, plures ſimul, alibi & præſertim in Galilæa, curaret. Eſt & hæc peculiaris obſervatio, inquit ille, quod in tanta decumbentium ibi multitudine, unicum tantum ſanavit: in Galilæâ omne genus morborum, Matth. 4. 23. Capernaumi, Omnes qui adducebantur, Matth. 8. 16. Potuit igitur & nunc, unico verbo, Omnes qui in porticibus illis decumbebant, ſanitati reſtituere. Et noſtro judicio, debuerat hoc potius Hieroſolymis, quam in Galilæâ facere. Sion enim, Hieruſalem, & Templum, loca ſunt manifeſtationi regni Meſſiæ in Prophetis deputata. Sed non tantum in hac, verum in totâ Euangelicâ hiſtoriâ videmus Chriſtum ſtudioſè hoc obſervaſſe: cum alibi ſigna ferè innumerabilia fecerit, quæ Hieroſolymis illuſtria quidem, ſed rara & pauciora ediderit. Idque ſine dubio propter hanc cauſſam factum eſt, ne reſiſterent in externis ſignis: aut ne cogitarent beneficia Meſſiæ, ſanitate corporum, & aliis externis commoditatibus definiri & terminari. Hæc ille. ſed veriſſimam & directiſſimam rationem reddit alibi Scriptura, hanc, nempè: *propter illorum incredulitatem, nihil magnum inter eos* (Nazarethanos ſuos) *facere poterat.*

9 Deus invitum non ſanat. Rogato, & conſentienti, ait ſtatim, ſine mora aut ambiguitatibus, Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Tria ſunt omnia. verbo imperat: mandato roborat: manifeſtatione declarat, ſuam potentiam Divinam: ægri curationem, & perfectiſſimè reparatas denuo vires. Non eſſe præſtigias & phantaſiam videntes, inde conjicere poterant. non paullatim reſtitutam, ac per intervalla curationem, ſicut ordinariè per Medicos curationes præſtantur; ſtatim enim tollit grabatum, & humeris impoſitam domum portat, per interjectum ſatis longum ſpatium. Erat autem dies ille, quo hoc gerebatur, Sabbatum: & quidem, ut videtur, ſollennius. Prima nimirum dies Paſchatis ſollennitatis: quæ & magna fuit, & celeberrima, Joh. 19. 21. Calumniantur itaque, de violato Sabbato, Judæi, & Legis tranſgreſſione. *Sabbatum*, inquiunt, *eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum.* reſpondet ille, *Qui me ſanum fecit, is mihi dixit, Tolle grabatum tuum & ambula.* Quaſi diceret, Is cui tanta Divinitùs potentia affuit, ut me verbo ſanatum redderet, habuit proculdubiò authoritatem, diſpenſandi de Sabbato non obſervando. Ita ferè inſinuat Theophylactus. Ὡσανεὶ ταῦτα λέγων, ληρεῖτε καὶ παραπαίετε, κελεύοντες μὴ πείθεσθαι τῷ ἀπὸ μακρᾶς οὕτω καὶ χαλεπῆς με νόσου ἀπαλλάξαντι.

10 Aiunt Judæi, & inſenſati & incitati, *Quis eſt ille homo qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula?* Furioſi nimirum, qui cum interrogare deberent, de Medico, Quis eſt, qui Te ſanavit, illi hoc

omiſſo,

omisso, convolant, ad violationem Sabbati. *Quis te jussit lectum tollere?* nempè, ut in illum impetu facto, involarent. Huic quæstioni satisfacere non potuit, uti nec alteri, si interrogassent, Paralyticus; Is enim qui sanus factus fuerat, nesciebat, quis esset. sed fortè postea, invenit eum in Templo Jesus, & dixit illi, *Ecce sanus factus es, noli jam peccare, ne deterius Tibi aliquid contingat.* In loco sancto, actione sacra inventum; revocat ei in memoriam, Divinum, collatum beneficium: ut & gratias ageret: & se authorem profiteretur: quem prius nec visum, nec cognitum, ignorabat: jam, de fama, & concursu notum multitudinis factum, agnoscit, & apud Pharisæos prædicat: haud lædendi, accusandi, aut se insinuandi ipsis studio, sed ut beneficium acceptum propalaret. Theophylactus contra homini detrahentes ita disputat. sunt qui, ex eo quod Dominus dixerit, *Noli denuo peccare*, conjecturam facientes statuunt, quod cum probè sciret Dominus, voluisse hunc Paralyticum, ipsius nomen Judæis deferre, post repertum illum in Templo, dixerat eam ob caussam, vide ne iterum pecces. sed non est ita. Φαίνεται γὰρ εὐλαβὴς ὁ ἄνθρωπος. Nam in Templo versantem invenit eum Jesus. Nisi autem pietate & religione instructus fuisset, ἀνέσει καὶ τρυφῇ ἂν ἐξέδωκεν ἑαυτὸν, οἴκαδε δραμών. καὶ ἐξέφυγεν ἂν τὴν τῶν Ἰουδαίων μανίαν καὶ τὰς λογοπραγίας. ἀλλ' οὐδὲν αὐτὸν τούτων ἐποίησεν ἀποστῆναι τοῦ ἱεροῦ. sed & postquam cognovit fuisse Jesum, qui ipsum sanaverat, vide quanta cum gratitudine Judæis ipsum prædicet. Non enim dicit, Jesus erat qui mihi dixit, *Tolle grabatum:* id quod illi audire volebant, sed is, *Qui me sanum fecit.* At in hoc Theophylactum fugit ratio. Nam interrogatus de Medico Jesum non nominat, quia nondum noverat. at quamprimum rescivit, eum indicat. Hinc autem multa, & quidem longius exposita Judæorum cum Jesu altercatio: qui ob Sabbatum violatum, quod causabantur, vehementius in eum, quem jam oderant, erant inflammati. quæ sancto Euangelistæ recitata, fusius ab interpretibus enarratur.

Hanc calumniandi ansam semel amplexi, non omittunt Pharisæi & malevoli Judæi. Nam relictis Hierosolymis, cum denuo redierat in Galilæam, introivit per Sabbatum in Synagogam; ut doceret. & erat in Synagoga quidam, cujus manus dextra exaruerat. Scribæ autem præsentes & Pharisæi, sedulò observabant, an illum esset curaturus, ut de Sabbato accusarent profanato. Observatio illa inimicorum, non ὡς ἔτυχεν, videtur instituta, sed à præcedenti deprecatione hominis cui manus exaruerat. Narrat enim Hieronymus in hunc locum, ex Euangelio Apocrypho Nazarenorum, sed in quo, multa cum veritate conjuncta continebantur, cæmentarium hunc hominem fuisse, & venerabundum rogasse Curationem. Rem tangit Baronius, sed fusius ex Hieronymo transcripsit Barradas. *In Euangelio, quo utuntur Nazareni, & Ebionitæ, quod nuper in Græcum ex Hebræo sermone transtulimus, & quod vocatur à plerisque Matthæi authenticum, homo iste qui aridam habet manum, cæmentarius scribitur, qui Dominum ita affatur. Cæmentarius eram: manibus victum quæritans.* 11

De homine habente manum aridam.

quæritans. precor te Iesu, ut mihi restituas sanitatem, ne turpiter mendicem cibos. Hoc audito, attente inhiabant inimici, & quid erat facturus, observabant. Ille autem ut ἀυτοκαΐακείτοις os obturaret, quæstionem proponit, quam solus commemorat ex Euangelistis Matthæus, *si liceret Sabbato curare?* Cui ipsemet per ἐπίτασιν respondet, ita ut confusi non haberent, quod hiscere in contrarium vel oggannire possent; de ovicula, per Sabbatum, è foveâ, ne pereat, extrahendâ. quam cum negare non possent, quia ipsimet actitarent, occasione datâ, circumspiciens cum indignatione & fremitu improbos illosce observatores, jussit manum extendere & sanitate reformat, arefactam. Adversarii confusi, indignantes tamen egrediuntur: & cum Herodianis (de quibus diximus in apparatu) consilium ineunt de perdendo eo. Quod intelligens Jesus, inde recessit, furori cedens, & ut rem fusius ac particularius Marcus refert, *Secessit cum discipulis suis ad mare.* & multa turba è Judæâ & Galilæâ secuta est eum. & ab Hierosolymis, & Idumæa, & trans Jordanem, & qui circa Tyrum & Sidonem multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum. Quasi formam universalis Ecclesiæ è gentibus deinceps aggregandæ proponit, cum non tantum Judæos, sed vicinas Gentes, ad Christum convenas enumeret: idque à quatuor mundi plagis. Chorographia enim earum Gentium quæ commemorantur, ad eum modum disponebatur. Idumæa, Palæstinæ, ad Meridiem jacebat. Syrophœnicia, quæ Tyrum & Sidonem complectebatur, ab Occasu fuit ad Septentrionem. Decapolis cum Peræa, ad Orientem. Ita pulchrè. τὰ μικρὰ καὶ φαινόμενα, μεγάλα διατυποῦσι καὶ μὴ βλεπόμενα.

12 *Factum est autem in illis diebus.* ἀπολελυμένως, neque enim designantur, Qui dies fuerant. Euangelistæ enim, cum nec Annales, nec *diaria* scriberent, in enarrandis rebus à Christo gestis, Temporis ordinem, aut consecutionis non magnopere observant. quando autem cunque fiebat, *Factum fuit, ut exiret in montem orare, & erat pernoctans in oratione. Et cum eluceßerat dies, vocavit discipulos suos & elegit duodecim ex illis, Quos & Apostolos nominavit, ut eßent cum illo,* Matthæus addit, & ut mitteret eos prædicare. Præivit itaque Euangelista, & viæ ductor fuit Cardinali Baronio, ad illam Apostolorum descriptionem, si modo volebat illos, aut ipsorum munus describere, cum Sect. 5. ad annum 32 statuit ita, *Ea de causa illos elegit Christus, ut verbi prædicatione Orbi, caligine offuso, lumen veritatis impertirent.* Nimis severus Censor & rigidus Exercitator, qui in vitiosam hanc descriptionem, propter multiplicem omissionem invehitur. Certè sequitur Euangelistam Cardinalis; *misit eos prædicare,* non tantum ait, sed *elegit* ut mitteret prædicare. an volebat Apostoli descriptionem instituere, litigent Grammatistarum & Logistarum παῖδες. si volebat, non erit vitiosa Baronii descriptio: nam iisdem verbis concipitur. si nolebat, tum nec Cardinalis. nam eundem finem instituendi Apostolos refert, non alium, licet aliis verbis, exequitur: eligebantur ut mitterentur ad præ-

Apostolorum electio.

prædicationem. Certè nodum in scirpo nectit, aut quærit, qui tam tragicè de negligentiâ, suspitione, fraude, omissione, & tamen frustra, quiritat. Certum est, nomen illud non unicâ significatione usurpari. Apostolus indefinitè dicebatur quicunque, à quocunque, quacunque de caussâ missus. & ita utitur Scriptura, Joh. 13. 16. οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. at non tam laxa significatio est, Heb. 3. 1. ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν. est certè ταπεινὸν, quod notat Theophylactus, διὰ τὴν σάρκα. ita omnis ἀπόστολος est respectu mittentis. sed ἀπόστολος cum ibidem, per excellentiam Christo adscribitur, non ad quamlibet legationem, sed eam ipsam refertur, quam particulariter in 11 illis electis discipulis Scriptura indicat. Missionem scilicet ad Lumen Orbi affundendum, peccatorum caligine offusa. Venit enim Filius hominis (eapropter ideò missus est) *quærere & servare*, τὸ ἀπολωλός.

13 Apostoli nomen & vox, ab ἀποστέλλω deducitur. atque id significat locus è Johanne recitatus 13. 16. apud Græcos, in Repub. Atheniensium, cum Ἀποστολεῖς essent magistratus triremibus præfecti, tum (Ἀπόστολος.) ἀπόστολοι erant ipsæ triremes emissæ. ἀποστολὴ apud Josephum, quod Casaubonus observat, non tantum legationem notat, sed ipsum eorundem mittendi actum. ἀφίκετο εἰς Ῥώμην πρεσβεία Ἰουδαίων; Οὐάρου τὸν ἀπόστολον αὐτῶν τῷ ἔθνει ἐπικεχωρηκότος. Literæ etiam ἀποστολικαὶ vel dimissoriæ apud Jurisconsultos, ab hoc usu capiuntur. Ab hisce, παρὰ τοῖς ἔξωθεν notionibus in linguam sacram, & usum Scripturæ, translatæ voces ἀπόστολος & ἀποστέλλειν, ut & aliæ nonnullæ, commigrarunt. Hinc factum, ut in Repub. Christiana dicerentur Apostoli 12 illi numero, qui erant à Christo, de toto Discipulorum collectitio numero electi, & immediatè separati, ut testes adhiberentur τῶν τοῦ Θεοῦ μεγαλείων, in Judæâ, Samariâ, & usque ad terminos terræ. Est hæc prima pars muneris Apostolici quam attingit ex Euangelistâ Baronius: estque etiam pars principalis. & ab illâ denominati sunt Apostoli. Quâ quidem primariâ ratione constitutâ, aliis etiam, ab illis duodecim, nomen illud communicatur, & honos. qui tamen non crevit æquali dignitate, pari ratione, cum 12 illis Apostolis. Erant enim ipsi Apostoli, καθ' ὑπεροχὴν, utpote quibus αὐτοβοεὶ insinuaverit Christus ipsos à se perinde missos, ac ipse à Patre mittebatur, Joh. 20. 21. quod nulli unquam mortalium communicabatur. uti nec quod in universum mundum, quasi propriam provinciam, cum imperio transmittebantur. nimirum quod soli, post homines natos, à Christo immediatè Electi, non ab hominibus, neque per homines, ut subinde repetere solet B. Paulus, acceptâ potestate. unde Petrus Act. 10. 41. vocat se & alios coæquales Apostolos μάρτυρας προκεχειροτονημένους ὑπὸ Θεοῦ. sed tamen nec ipsis ea dignitas communicata, quæ Domino Jesu Christo, καθ' ὑπεροχὴν Apostolo, nam magnum eum Apostolum, Paulus 3 ad Hebræos nominat, competebat. Non enim illud *sicut*, καθὼς, paritatem denotat, aut æqualitatem, sed in Legatione similitudinem tantum. Missus quidem à patre suo Christus erat, ratione susceptæ huma-

humanitatis, qui erat illi ὁμότιμος, eò quòd ὁμόσιος, ratione Divinitatis, Non sunt Apostoli sic æquales Christo, missi ab eo, sicut ipse à Patre, non cum eâdem, aut pari potestate. Ἄρχοντές εἰσιν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ Ἀπόστολοι. Hæc amplissima omnium inter homines potestas, & Angelicâ functione major, illustrior, honoratior, nisi per Divini spiritus dispensationem non poterat conferri, non procurari. Itaque illos postquam insufflaverat, ait eis, *Accipite Spiritum Sanctum.* Et hanc partem muneris Apostolici, non omisit, ut Bulengerus calumniatur, Casaubonus. Illa autem injunctio, *Hoc facite in mei commemorationem*, non erat aliqua Apostolorum prærogativa, sed cum iis, & ab iis, per eos Successoribus quibuscunque, Episcopis & Sacerdotibus communicata. Bulengerus ἱερὰ ῥέζων, Hoc facit. qui tamen, haud opinor ausurus est, ad Apostolatus apicem aspirare. Illa verò προτερήματα, quod immediatè fuerant per Christum præsentem & ἐνανθρωπηθέντα electi: Quod in rem præsentem Testes destinati: & eorum quæ αὐτόπται viderant, ordinati declaratores: Quod non ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους ἄρχοντες ἐλάμβανον, ut Chrysostomus loquitur, ἀλλὰ πάντες κοινῇ τὴν οἰκουμένην ἐμπιστευθέντες· Quod iis dictum ore tenus fuerat; sicut misit me Pater meus, & ego mitto vos: sunt communia Apostolorum omnium, & quidem solorum, γνωρίσματα, nulli cum Sacerdotio, aut Episcopatu, communicata. Sed & illud etiam, *Hoc facite in mei commemorationem*, eo modo ipsis dicebatur injunctum, quo nulli præterea unquam, ab hominibus natis. Hoc enim ibi δεικτικῶς adhibetur: & est ad illud ῥητῶς, quod tum Dominus faciebat, referendum, Ipsis præsentibus, in Illum præsentem oculis suis intuentibus. *Hoc facite*, quod me vidistis facientem. Accipite panem. Benedicite. Frangite. Date in mei commemorationem. Quod nullis unquam vel dictum ita fuit, aut potuit dici, ac Apostolis cœnæ communicantibus.

Tom. 8. p. 110.

14 Christus, novo Ecclesiæ populo, novum Sacerdotium hic, verum est, & novum Sacrificium, veteribus vel amotis vel exoletis, instituit. sed an quia Novum: an quia Tum temporis Reale: ideò non Commemorativum? Cruentum non erat. hoc non affirmatur. Nullus enim fusus adhuc Tum sanguis fuerat. Ne quidem in horto, nam hoc præcessit, inter Orandum, grumosus sudore mixtus. Corpus non erat ὁλοκαυτωμένον, aut in arâ Crucis adhuc Sacrificatum: nondum pependerat occisus in ligno salutari. Sed & etiam, *Hoc facite*, non potest ad illos tum in cœnâ præsentes, restringi. Omnes pertingit, ubicunque constitutos Sacerdotes: & modum notat, ac mensuram quasi, actionis. Hoc est Actum designat continuandum, per successiones Sacerdotum. Quocirca, laxitatem illius, *Hoc facite*, aliquo modo restringit & coarctat. sed hæc obiter. ad Apostolos demum revertamur.

15 Illustrissimus Baronius, Sect. 5. præmisit de nomine, & subjecto nominis. Usitatum nomen fuit apud Hebræos, ut Apostolos illos nominarent, qui assiduè versabantur cum summo Sacerdote, consulendi gratiâ. Quasi Syncellos quosdam, qui deinceps dicebantur,

tur, in Ecclesiâ Constantinopolitanâ, designaret. Illi enim eo munere fungebantur. Zonar. Annal. 3. ἐκπέπομφε δὲ κἀκεῖνος πρεσβευτὴν πρὸς βασιλέα. ὃν ἐκάλουν ἐκεῖνοι, Σεείφλω. ἔστι δ' οὗτοι παρ' αὐτοῖς, ὅπερ πάλαι ἦν παρ' ἡμῖν ὁ λεγόμενος Σύγκελλος. Mittitur ille, tanquam à secretis: mitti poterant illi, ut adsessores. Et tales fuisse videri possunt, qui Joh. 1. à Concilio legantur ad Baptistam, Interrogaturi, *Tu quis es?* Displicent hæc Baronii, Exercitatori. & quidem insigniter hallucinatum ait: & tamen agnoscit ipse, in ritibus Judaïcis apud Rabbinos recensitis, ubi varia variorum ministrorum habentur nomina, esse & Apostolos nominatos, & ἀπόστολοι τῆς Συναγωγῆς. sed de Christi temporibus intelligebat Baronius. & adhuc, Dominum nostrum Discipulis suis eam appellationem indidisse, vocem mutuatam ex communi usu Judaïcæ Synagogæ. Sed imprimis Baronius neutrum affirmat, disertis verbis. Usitatum ait, nomen fuit apud Hebræos, ut Apostolos eos nominarent qui assiduè versarentur cum summo Sacerdote consulendi caussâ. qui & ad ipsum referrent ea quæ sunt in Lege. quos etiam ipse sibi legare consueverat, ad componendos optimos Sacerdotum mores: ipsas Synagogas inspiciendas: pravos mores corrigendos: ipsos denique ministros qui non secundum Legem viverent, in ordinem redigendos. Ita particulatim ipsorum officium circumscribit. Munus ejusmodi institutum docet. sed quando, à quibus, quâ antiquitate, tacet. de Domini nostri temporibus, silet. nec affirmat Dominum illud nomen selectis suis Discipulis, de communi Judæorum usu desumptum imposuisse. sed nec Epiphanii narrationem, vel eò refert ipse: vel eò intendisse Epiphanium docet. subjectum annectit præcedentibus, ut ex his colligitur quæ Epiphanius de Josepho, apud Judæos Apostolo, agens contra Ebionæos, scribit. citat authorem Epiphanium pro voce & munere illo apud Judæos. & rectè citat, nam fatetur ipse Epiphanius, de Patriarchis Tiberiadensium Judæorum ætatis suæ loquens, adsessores quosdam ipsos habuisse, qui Apostoli nominarentur. Certè nihil aliud Epiphanio adscribit Cardinalis, nec aliquid admisit, hoc tumultu excipiendum aut imputatione. Nulli certè (credo nec Baronio) fuit dubium, quod ait, Dominum nostrum, cum Syriacè loqueretur, voce Syriacâ usum, & *Schelichin* suos duodecim Discipulos appellasse, quos Euangelistæ, qui scribebant Græcè, ἀποστόλους dixerunt.

E Discipulis, quos multos habebat, duodecim præcipuos lateri suo Christus adlegerat, *destinatos nationibus magistros*, inquit Tertullianus. In illo autem duodenario numero, cur constiterit Dominus, non explicatur ratio: multa à multis, eâ de re disputantur. *Non frustra duodecim numero Apostolos Dominus habere voluit*, inquit Augustinus, *& adeò numerus ille sacratus est, ut in locum unius, qui exciderat, non posset nisi alter nominari. voluit certè numerum hunc completum manere Deus: ideò commemoratur à beato Petro, Act. 1. alium surrogandum in Judæ Traditoris locum, quod & sacris Oraculis consigna-* 16 *Cur duodecim Apostoli.* *In Psal. 103.*

consignabatur: nam Episcopatum ejus aiunt, accipiat alter. Augustinus, loco citato, numerum istum ideò sacratum arbitratur, quod è quatuor mundi plagis, Oriente, Occidente, Septentrione, Austro (hoc est ter quatuor) per Euangelium totus Orbis in nomine sacrosanctæ Trinitatis est vocandus. Quatuor autem ter ducta hunc numerum efficiunt. *Quare*, inquit, *duodecim sunt Apostoli? Quia enim quatuor sunt Orbis parteis, & totus Orbis in Euangelio vocabatur. unde quatuor Euangelia scripta sunt. & totus Orbis, in nomine Trinitatis vocabatur, ut congregetur Ecclesia. quatuor ter ducta, duodecim fiunt.* in partes Augustini accedit Beda. Ideò quaterna. electi sunt, inquiens, Joh. 6. ut sancta Trinitas per quatuor partes Orbis prædicaretur. Qui tamen & ad cursum Solis per duodecim Zodiaci Signa nos refert, eodem loco. *Annus duodenario numero*, inquiens, *currit, & ordo signorum in cœlis, per quæ Sol & Luna currere noscuntur, duodenario numero distinguuntur. Ideò, hoc numero, primos prædicatores Christus direxit in mundum.* Sedulius non longè recessit, qui cum duodecim anni mensibus componit, & duodecim diei horis.

Sic & Apostolici semper duodenus honoris
Fulget apex, numero menses imitatus & horas.
Omnibus ut rebus semper tibi militet annus.

Justinus Martyr ideò putat duodecim allectos, quod duodecim tintinnabulis in vestitu Pontificis summi pendentibus significarentur. *Quod*, inquit, *traditum est, ut duodecim tintinnabula, è veste Pontificis penderent, simulachrum erat duodecim Apostolorum, qui vi æterni Pontificis Christi, incensi sunt, quorum voce & oratione terra omnis, Dei, ejusque Christi gloriæ & gratiæ plena est. Itaque David ait, Psal. 18. in omnem terram exivit sonus eorum.* Justinum sugillant, qui tintinnabula numero duodecim circumscripsit: sed nec solus, nec primus in illa versabatur opinione. Philo alicubi, ita scribit,

Lib. de Profugis. *Perfectus autem numerus duodenarius, quod testatur Zodiacus in cœlo circulus; illustratus tot sideribus. testatur etiam solis ambitus. Nam intra duodecim menses circuitum suum peragit: & in totidem horas diurnas nocturnasque tempus dividunt homines. Moses quoque non parum laudat hunc numerum: descriptâ sua natione in Tribus duodecim: & institutis duodecim propositionis panibus: & totidem lapillis, cum suis sculpturis qui in Pontificali veste talari, circum rationale, quod vocant, intexerentur.* At quod Irenæus, Lib. 4. cap. 38. Duodecim Apostolos Ecclesiæ duodecastylon firmamentum, haud istuc spectat. Nam non nisi ἐκ τοῦ ἐπωνύμου, ita vocabantur. προσηγορικῶς, in Templo Salomonis, nullum ejusmodi δωδεκάστυλον habebatur. Certè rectè, ait Irenæus, Christus Ecclesiæ Templum ædificans, duodecim has firmissimas columnas, quibus tam præclarum ædificium fulciretur, præparavit. sed in nullis columnis illum numerum, societatem, aut etiam officium consecravit.

Huc

Huc retulero, quod de duodecim principibus, vectigalium Salomoniacorum præfectis habet Scriptura. Qui præbebant annonam Regi & domui ejus. per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant. 3 *Reg.*4. 7. Magis autem propè accedunt ad rem quæ Tertullianus habet, contra Mar. Lib. 4. *Ex hoc*, inquit ille, *Christum interpretari possum: non tantum vocibus Prophetarum, sed & argumentis rerum, prædicatum. Hujus enim numeri figuras apud Creatorem deprehendo. Duodecim fontes Elim. duodecim gemmas in tunicâ Sacerdotali Aron. duodecim lapides à Iosua de Iordane electos, & in Arcam Testamenti conditos. Totidem enim Apostoli prætendebantur, proinde ut fontes irrigaturi aridum orbem: ut gemmæ, illuminaturi sacram Ecclesiæ vestem, quam induit Christus Pontifex Patris: ut lapides solidi fide, quos de lavacro Iordanis Christus verus elegit, & in sacrarium Testamenti sui recepit. Huc referunt etiam duodecim Boves, Mare æneum, à Salomone ædificatum, sustentantes & portantes: è quibus tres Aquilonem respiciebant: tres Meridiem: Occidentem tres: Orientem tres. quasi in omnes mundi plagas essent destinati: & baptisterium illud, in illas deportare.* Addunt alii duodecim exploratores missos è deserto in terram Canaan. Lapides duodecim è quibus Altare construebatur. Leunculos duodecim in Throno Salomonis. Prophetas etiam duodecim. sed omittunt plerunque quod est κορυφαιότατον, duodecim Patriarchas, filios Jacobi, qui & Israël, qui populum illum electum proseminarunt. eoque magis mirum omisisse, quod, quemadmodum Chemnitius observabat, Christus ipse videbatur eò alludere, Matth. 19. 28. *Sedebitis super duodecim Sedes, judicantes duodecim Tribus Israël. Peragrarunt autem isti orbem Terrarum, non scuta moventes: non arcus tendentes: non sagittas mittentes: non pecunias largientes: non eloquentiæ confidentes.* Chrysost. ait. 17 *Figuræ duodecim Apostolorum.*

Elegit ergo duodecim ex iis, quos & Apostolos nominavit. *Simonem, quem cognominavit Petrum: & Andream, fratrem ejus: Iacobum & Iohannem, Philippum & Bartholomæum, Matthæum & Thomam: Iacobum Alphei & Simonem, qui vocatur Zelotes: Iudam Iacobi, & Iudam Iscariotem, qui fuit proditor.* Hæc est recitatio B. Lucæ, qui in Actibus ita refert: Petrus, Johannes, Jacobus Zebedei, Andreas, Philippus, Thomas, Bartholomæus, Matthæus, Jacobus Alphæi, Simon, Thaddæus. Marci Catalogus iste est: Petrus, Jacobus, Johannes, Andreas, Philippus, Bartholomæus, Matthæus, Thomas, Jacobus Alphei, Thaddæus, Simon, Judas proditor. Matthæi ordo est: Petrus, Andreas, Jacobus Zebedei, Johannes frater ejus, Philippus, Bartholomæus, Thomas, Matthæus, Jacobus Alphei, Thaddæus, Simon Cananæus, Judas Iscariotes proditor. Ita variant penè in omnibus, præterquam quod ubique Petrus princeps, & Judas postremus, commemorentur: si in cæteris nominandis idem ordo fuisset observatus, dici nec improbabiliter potuit, eo tenore relatos ab Euangelistis, quo ab Eligente Christo citabantur. sed cum varient in ea re scriptores sacri, commodè hoc 18 *Apostolorum nomina.* *Ordo.*

non potest responderi. Baronius dixit, Ordinem fuisse inter Apostolos. ait Bulengerus non confusionem vel ἀταξίαν. Rectè. & an is novit aliquem qui hoc negaverit? Etiam apud inferos, ordo quidam perhibetur. alioquin *Legiones*, & *Principem Dæmoniorum*, *Belzebubum*, *Luciferum* non audiremus. Caput & cauda, ad Ordinem spectat: & illa membrorum *Synharmologia*. Ineptè nugatur Bulengerus. *Bonum factum per Casaubonum liceret, ut Petrus primus sit Apostolorum.* Licet autem. nam Matthæus ait πρῶτος, Primus Simon Petrus. Quid tum verò? Non tamen ubi ordo est & εὐταξία, statim Principatum αὐτοκρατορείαν, aut Monarchiam Imaginari necesse est. & rectè affirmat Casaubonus, hoc negare Abulensem, & probare illum, suam assertionem Firmissimo argumento. Quia deinceps inter se contendebant, quis eorum major videretur. Nunquam autem contendissent, si in Creatione ipsa Apostolatus, *majoritatem* aliquam inter discipulos ordinasset Christus. sed nec dubii solutionem ad Christum detulissent, quod tamen faciunt, Matth. 18. Neque Mater filiorum Zebedæi, aut ipsimet fratres, de sedibus à dextris & sinistris interpellassent, si ab initio sententiam suam protulisset Christus. neque aliter Euangelistæ nobis ista recenserent. Ordinem ergo observant Euangelistæ. sed non eundem omnes. non igitur ex eodem respectu. Fuit autem inter eos, vel esse poterat, Ordo dispensationis, quippè qui emittebantur, ἀνὰ δύο, ad prædicandum. Erat Ordo Temporis per vocationem. Ordo Ætatis & Senioritatis. Ordo etiam Excellentiæ, & Dignitatis: quem ab Apostolis summovit Chrysostomus, Homil. 33. in Matth. Vides non ex dignitate ipsos nominari. Nam meâ quidem sententiâ, Johannes non solum iis qui post illum enumerantur, sed etiam fratre major erat. Et tamen hunc ordinem dignitatis nemo nostrum Petro denegaverit. Neque enim ubique, Primus ponitur, ὡς ἔτυχε, aut fortuitò: sed destinato Spiritus Sancti consilio. illo scilicet, ut ordinem Ecclesiæ commendaret, Et Ordinem ab aliquo primo derivaret: ac ut ille primus, esset Petrus. *Nam Petro primum Dominus, super quem ædificavit Ecclesiam, & unde Vnitatis Originem instituit, & ostendit, potestatem istam dedit*, &c. ait Cyprian. Epist. 73. Sect. 6. & in Lib. de Unitate Ecclesiæ, Sect. 3. Quamvis Apostolis omnibus post Resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, & dicat, *Sicut misit Me Pater, & Ego mitto vos, Accipite Spiritum Sanctum:* Tamen, ut Unitatem manifestaret, Unam Cathedram constituit, & Unitatis ejusdem Originem ab uno incipientem, suâ authoritate disposuit. *Hoc erat utique, & cæteri Apostoli, quod erat Petrus, pari consortio prædita & honoris & potestatis, sed exordium ab Vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia & Cathedra una monstretur.* Et hoc modo si intellexerit Baronius, quod ait, apud omnes antiquos Patres in confesso fuisse, non repugno: neque obsistebat, opinor, Exercitator: sed tantummodo difflat insomnium, ut appellat, de Mundi Monarchiâ, Baronianum. Dicendum enim omnino, cum Cypriano, in

in sequentibus, *Hanc Ecclesiæ Unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui Cathedram Petri, supra quam fundata est Ecclesia deserit, in Ecclesia se esse confidit? Episcopatus enim unus est* (& hæc est illa Cathedra Petri quam commemorat) *cujus à singulis in solidum pars tenetur.*

Citat in suam rem & sententiam Cardinalis Nazianzeni ῥῆσιν, in hæc verba. *Vis aliud quoque ordinis ac disciplinæ exemplum in medium proferam, idque præclarum, ac laudabile, ac præsenti commemoratione, atque admiratione imprimis dignum? Vides, quemadmodum è Christi discipulis magnis utique omnibus & excelsis, atque electione dignis, hic Petra vocetur atque Ecclesiæ fundamenta in fidem suam accipiat.* Sed rectè respondet Exercitator: hanc Theologi allatam ῥῆσιν, non procedere è mente Cardinalitiâ agnoscit, imo & urget, & stabilitum it Nazianzenus, ordinem fuisse inter Apostolos, uti & in omnibus operibus Divinis, ita imprimis per Ecclesiam relucentem. aliud ubique & aliud: alium & alium. Petrum imprimis & Johannem suâ quemque gaudentem prærogativâ, sed non ordinem προεδρίας, multo minus talem, quæ mundi subintroducat Monarchiam. qui solus est ille Ordo, quem cum Cardinali Bulengerus requirit apud Nazianzenum. at illum ordinem non reperiet. addit enim ille pater, postquam dixerat, *Ille Petra vocatur,* καὶ τοὺς θεμελίους τῆς ἐκκλησίας πιστεύεται. ὁ δὲ ἀγαπᾶται πλέον, καὶ ὅτι τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ ἀναπαύεται. καὶ φέρουσιν οἱ λοιποὶ τὴν προτίμησιν, non iniquo animo cæteri discipuli ferebant, Prælatum ipsis Johannem fuisse. Et cum in montem ascendendum erat, ut Christus, τῇ μορφῇ λάμψῃ, καὶ τὴν θεότητα παραδείξῃ, καὶ γυμνώσῃ τὸ ἐν τῇ σαρκὶ κρυπτόμενον. Quinam simul ascendunt? (Neque enim omnes ad hujus miraculi spectaculum admittuntur) Petrus, Johannes, & Jacobus, qui ante alios, & erant, & numerabantur. Rursus cum animo anxio, atque paulò ante Passionem secedenti, ac precibus operam danti, quosdam adesse oporteret, quinam ad eam rem asciti sunt? iidem illi. Atque hæc Christi prælatio & electio fuit. Tum addit, quod jugulum ambitiosorum petit. Quid reliqua moderatio ordinisque disciplina quanta? aliud Petrus interrogat, aliud Philippus, aliud Judas, aliud Thomas, aliud alius quispiam. neque aut idem omnes, aut omnia unus, sed vicissim quisque ac sigillatim; ac prout cuique erat opus. Philippus quippiam dicere gestit; nec solus audet. Verum Andream adhibet adjutorem. Petrus aliquid percunctari cupit, καὶ Ἰωάννην προβάλλεται διὰ νεύματος. Hic jam Bulengerum interrogat Gregorius παραφρονοῦντα, & in sensum perversum hæc trahentem, ποῦ τὸ αὐστηρὸν ἐνταῦθα; ποῦ δὲ τὸ φίλαρχον; πῶς ἂν μᾶλλον ἔδειξαν, μαθηταὶ ὄντες Χριστοῦ, τοῦ πρᾴου καὶ ταπεινοῦ τὴν καρδίαν; Hic jam Bulengerum interrogem, an probaturus esset Nazianzenus ὀφρὺν illam τὴν δυτικήν, quam aliquando Basilius perstringebat. multo minus, inauditum & incognitum antiquis sæculis fastum μεγαλαυχεστέρων, quo non tantum κατακυριεύειν εἰς τὸν κλῆρον, sed in mundum universum volunt, ob id ipsum, quod in omni statu & re, ordinem relucentem Deus instituit. Ordo in Ecclesia omnino retinendus:

19 Orat. de moderat. servand.

ut

ut alii Oves ſint, paſtores alii: alii præſint, alii ſubſint: alius velut caput ſit, alius pedes, alius manus, alius oculi, alius aliud aliquod corporis membrum, ad totius Eccleſiæ concinnitatem, & utilitatem. ἔστι γὰρ ὅρος πάσης πνευματικῆς προστασίας, πανταχοῦ, τὸ καθ' ἑαυτὸν, παρορᾶν, πρὸς τὸ τῶν ἄλλων συμφέρον. Orat. 1. Nazianzen.

20 Petrum igitur imprimis ſelegit. propter ordinem ſeligendus erat unus. *Propterea inter duodecim Apoſtolos unus eligitur*, Hieronymus ait, *ut capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio.* ſed in Petrum potius cur collatum hoc προτέρημα; idem docet, quod ætate ſenior.

Lib. 1. c. Iovin. *Sed cur non Iohannes electus eſt virgo? Ætati delatum. quia Petrus ſenior erat. nec adhuc adoleſcens & pene puer, progreſſæ ætatis hominibus præferretur.* Rectè. & hoc ad Ordinem & εὐταξίαν ſpectat. Deplorat non immerito ſui ſæculi præcocitatem Nazianzenus: (& nos multo verius de noſtro ingeremus) Nullum ordinem ætatis obſervatum. nullam habitam rationem προεδρίας. *At nobis*, inquit, *nullus docendi & diſcendi terminus eſt conſtitutus: velut olim tribubus quæ ultra Iordanem, & intra Iordanem erant. nec quibuſnam illud, quibuſnam rurſus hoc committendum ſit, nec norma ulla, ad quam habitus exigamus: verum ita projecta & confuſa res eſt, tamque malè afficimur, ut è nobis quamplurimi, ne omnes dicam, prius ferè quàm primam comam depoſuerimus, puerilique more balbutire deſierimus: priuſquam in divina atria introierimus: priuſquam ſacrorum librorum vel nomina ipſa noverimus: priuſquam novi veteriſque Teſtamenti characterem, & authores cognitos habuerimus: ſi duo aut tria pia verba edidicerimus: eaque non electione, ſed ſola auditione hauſerimus: ſi Davidi paululum operæ impenderimus: aut pallium ſcite contraxerimus, aut zonâ tenus Philoſophati fuerimus* (hoc eſt, habitu Sacerdotem repræſentemus) ἢ τὸ τριβώνιον εὐπρεπῶς ἐστειλώμεθα, ἢ μέχρι τῆς ζώνης φιλοσοφήσωμεν, εὐσεβείας τι πλάσμα καὶ ὄψιν ἡμῖν περιχρώσαντες, βαβαὶ τῆς προεδρίας, καὶ τοῦ φρονήματος, ἱερεὺς καὶ ἐκ σπαργάνων Σαμουήλ, εὐθὺς ἐσμὲν σοφοί, καὶ διδάσκαλοι καὶ ὑψηλοὶ τὰ θεῖα, καὶ γραμματέων τὰ πρῶτα καὶ νομικῶν. Quæ cum ſint in Eccleſiâ nævi & reduviæ, datum eſt aliquid ætati & maturitati in electione Apoſtolorum εἰς ὑπόδειγμα, & futuris temporibus imitationem, ut ſenioribus donaretur προκαθεδρία. unus tamen junior admiſſus, ad omnia penè ſecretiora, ne illam ætatem à Dei Liturgiâ penitus ſepararent.

21 Petrus iccirco huic muneri & officio deſtinatus ab initio: &

Petrus Petra. ſuo tempore πάντων προηγούμενος deſignatus, ex intuitu ſuſcepti officii Petra dicebatur: non quod erat Petra, ſeponebatur, & cæteris præferebatur. *Vocaberis enim Cephas*, ait Salvator. nempè poſtquam functioni fueris initiatus. τοῦ θεμελίου Eccleſiæ πεπιστευμένος, tum & non prius, ἡ Πέτρα καλεῖται. unde & alii ab illo, apud Nazianzenum, Petræ ſunt. Οἱ δὲ εἰσὶ Πέτρα, ait ille Orat. 28. τῆς Πέτρας ἐκείνης ἄξιοι, ἐφ' ἧς βεβήκαμεν, καὶ ἣ λατρεύομεν, ὅσοι Φιλοσόφῳ χρώμενοι λόγῳ, καὶ ὑπερναβεβηκότες τὴν τῶν πολλῶν ταπεινότητα πάντα φέρουσιν ἀσείστως, καὶ ἀπινάκτως, καὶ διαγελῶσι μὲν ἢ ἐλαύνουσι τοὺς σειομένους. *Illi autem Petræ ſunt, digni illâ Petrâ ſuper quam conſiſtimus, cui famulamur, qui cum Philoſophico vivendi*

modo

modo usi, vulgi humilitatem supergressi, omnino immoti & inconcussi toleramus, & vel ridemus vel plangimus excussos. Prærogativas igitur agnoscimus Apostolorum quorundam. etiam vivo & vidente Jesu Christo: & post ejusdem Ascensionem. nam Galat. 2. 9. Jacobus, Cephas, & Johannes habentur *pro columnis.* Quod ad Patriam attinet, erant omnes Israëlitæ. nec Germi, nec advenæ. aut è vicinis gentibus electi. Omnes Galilæâ oriundi. nemo è Samariâ: è Judæâ nemo. undè *Viri Galilæi* appellantur, Act. 2. & de omnibus ibidem dicitur, *Nonne omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt?* remotiores scilicet à Jerusalem: propinquiores dispersioni Gentium. Nec prætermittenda illustrissimi Baronii vera, acuta, & ad propositum spectans observatio de Galilæorum ἕξει, & dispositione naturali, è Josephi Commentariis observatio. *Pugnaces sunt ab Infantiâ Galilæi: & omni tempore plurimum multitudine abundant: neque aut formido unquam viros, aut eorum regiones penuria, occupavit.* ἀλλως. Lib. 5. cap. 4. & non 2. ejus verba sunt. τηλικαῦται δὲ οὖσαι τὸ μέγεθος (nempè utraque Galilæa) καὶ τοσούτοις ἔθνεσιν ἀλλοφύλοις κεκυκλωμέναι (unde & *Galilæa Gentium* sacris literis dicitur) πρὸς πᾶσαν ἀεὶ πολέμων πεῖραν ἀντέσχον. μάχιμοί τε γὰρ ἐκ νηπίων, καὶ πολλοὶ πάντοτε Γαλιλαῖοι. καὶ οὔτε δειλία ποτὲ τοὺς ἄνδρας, οὔτε λειπανδρεία τὴν χώραν κατέσχεν. Hinc, addit Cardinalis, Petrum videas, ingentes sumentem spiritus. solum adversus cohortem militum intrepidum gladium evaginasse: servum principis Sacerdotum vulnerasse, longèque his audaciora patraturum, nisi à Domino cohibitus fuisset.

Apostolorum Patria.

22 *Petrus unde.*

In Galileâ, Bethsaidâ oriebatur, & patrem habebat Jonam: unde ipse Barjonæ appellatur. non erat autem Bethsaida obscurus viculus: sed clara Galilææ civitas, quæ inter decem Decapolis principales civitates, recensebatur. *sita est*, ait Adrichomius, *juxta viam, quæ è Syriâ in Ægyptum ducit, in angulo Maris Galilææ: ubi se Mare ab Aquilone flectit contra Austrum. Habet & sub ditione sua vicum & desertum, quæ ultra idem Mare jacent.* Videtur huc Dominus frequenter commeasse: & multa ibi signa & miracula edidisse. unde illa exprobratio & comminatio; *Væ tibi Corazin: Væ tibi Bethsaida. Quoniam si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in sacco & cinere pœnitentiam egissent, &c.* Hinc etiam orti Andreas, & Philippus; ille frater Simonis Petri, hic Andreæ familiaris. Qui non Hebraïcâ aliquâ terminatione, sed prorsus Græcâ origine ita vocabantur, ut Stephanus, Nicodemus, &c. Quatuor Apostolorum nomina Græca sunt, Petrus, Andreas, Philippus, Bartholomæus. Cephas Syriacum est, reliqua Hebraïca. Simon, *Audientem significat*, vel *Obedientem*; Jacobus, *Supplantatorem*; Johannes, *Gratiam*; Judas, *Confitentem*; Matthæus, *Donatum*; Thomas, *Gemellum*: unde & Græcè, Δίδυμος. Binomines erant, Simon Petrus, vel Barjona: & Simon Cananæus, vel Zelotes. qui illo oppido oriundus erat, cujus nominis notio spectabat eò. Ita Judas duplex; sed unus, Simonis filius, Jacobi frater. alter, Judas Iscariot, alterius etiam

Simonis

Simonis filius, qui vel à loco nativitatis *Isch,Carah*, vir de Cariot h nominabatur: quod significat *abscissionem, exterminium.* vel *Isch-Schacar*; vir qui ob mercedem aliquid facit. utroque modo, ἐπώνυμος erat, & male ominatâ voce vocabatur. Postremò, quod Tribum & cognationes in Israel attinebat, censuerim cum Baronio, fuisse omnes, de Tribubus Judâ, Zabulon, Nepthali, eos qui fratres Domini vocantur: & filios Zebedæi de Tribu Judâ: utcunque incolerent Galilæam. cæteros de reliquis duabus: nisi fortè Judas Proditor de Isachar fuerit, cujus sententiæ meminit Hieronymus. & huc non ineptè referri possunt, quæ Psalmo 67 habentur. *Principes Iuda, duces eorum: Principes Zabulon, Principes Nepthalin.*

23 Historiæ consequentia apud solum Lucam habetur, cap. 6. *Descendens cum illis è Monte, stetit in loco Campestri, turbaque Discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis, ex omni Iudæâ & Ierusalem, & à Maritimâ Tyro & Sidone, qui venerant ut audirent eum & sanarentur à morbis.* Certè post Electionem, non statim emisit eos ad prædicandum Euangelium: sed interjecto tempore, & plenius suâ doctrinâ informatos. Concio enim illa celebris, quæ per cap. 5, 6, 7, apud Matthæum describitur in Monte, apud Apostolos electos habebatur, cujus concionis explicatio apud Interpretes quærenda, & Homiliarios. Chemnitius, Christi ipsius methodum secutus, in quasdam pericopas concionem distribuit. quarum princeps habetur *de Beatitudinibus*; partim in cœlo, partim in hac vita, sanctis, & Deum timentibus, communicatis quasi pro mercede ipsorum bonis operibus redhostita. Ita enim ait, Pericopen concludens, *Quia merces vestra magna est in cœlis.* Secunda est de Officio & Ministerio Apostolico: ad formandos, & instituendos nuper electos Apostolos: quos & nobis, & suis ipsorum cogitationibus descriptos commendat, à triplici similitudine, *Salis* nimirum, *Lucernæ*, & *Civitatis* in Monte sitæ. Tertia continet Commentarium quendam in Legem Moysis, & explicationem correctoriam Decalogi, contra nuperas, & superinductas Scribarum & Pharisæorum, impias Traditiones: unde irritam & inanem Legem reddere, conabantur. Capita porrò corrupta, & per ipsum reformata, satis per se patent legenti textum cum attentione. Quarta pars bona opera adhibenda spectat: & quidem primum de dandis Eleemosynis locum tractat: quem contra Pharisæorum & Scribarum Hypocrisin explicat. Qui dabant, sed ut laudem inde ab hominibus reportarent. Hinc progreditur ad Orationem, quæ pars in reprehensione & informatione versatur. docet enim, Quid, Quomodo, & à quo precibus deposcenda sunt bona, deprecanda mala. unde nactus occasionem, formam absolutissimæ Orationis describit, quam ab Authore, Orationem Dominicam nominamus. In istâ de Orando Deo pericopâ, inter alia Servator ait, προσευχόμενοι δὲ, μὴ βαττολογήσητε· ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. Baronius observat, non hinc inferendum, quod reprehenderit Dominus prolixum Psalmorum cantum. Nemo hoc Christianus, mentis compos, affirmaverit.

Concio Christi in Monte.

verit. de *Battologiâ*, Grammatici ſtatuunt, quoad vocis originem. Theologi quoad rem ſubjectam. Neque enim, rectè cenſebat Auguſtinus, ut nonnulli arbitrantur, *Orare in multiloquio eſt, ſi diutius oretur:* ille βαττολογίαν, per multiloquium extulit, qui tamen opinor, unde dicta fuit βαττολογία, intelligebat & derivanda. ſequebatur Auguſtinus Jeſum Chriſtum: qui quaſi explicans quid intelligebat per βαττολογίαν, ait, Δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. fruſtra igitur cum Baronio, vel Auguſtino φλυαροῦσί τινες. Non ſunt autem Battologi, Bulengerus ait, qui nomen Jeſu iterant in Orationibus. Certè non ſunt agnoſco. Nomen enim Jeſu, nomen eſt *ſalutis* & *miſericordiæ:* nomen *Amoris* & *Benevolentiæ*. Juvat, in eo, *uſque morari, & conferre gradum.* De cœlo deſcendit, in terram venit, Baculus in viâ, Anchora ſacra, Mel in Ore, Melos in Aure, Jubilum in corde. Cum nomino Jeſum, hominem mihi propono mitem, humilem corde, benignum, ſobrium, caſtum, miſericordem, omni ſanctitate conſpicuum. Eum denique ipſum, Deum omnipotentem, qui ſuo me exemplo ſanet & roboret adjutorio. Hæc omnia mihi ſimul ſonant, cum inſonuerit Jeſu. ita meditatur piè bonus Bernardus. ſint illi Athei per me, qui tam ſacro & ſancto nomine, tantum abſunt, ut capiantur, ut redintegratum aut tertiatum averſentur, inhonorent, reſpuant eum, & è contemptu. Nec tamen minùs erunt ſuperſtitioſi, qui ſine ſenſu, & judicio, labiis repetunt, non corde revolvunt. qui ad certam menſuram, numerum, formam, quaſi magicum quid demurmurant. qui ad clepſydram: ad globulos, ad ſtatum omnem & inceſſum inaniter reboant, & nugatoriè. Μόνος θεοφιλὴς, μόνος εἰδὼς εὔξασθαι, inquit Hierocles Pythagoræus: id eſt, μόνος εὔξασθαι οἶδεν ἐπισταμένως, ut protulit Tyrius Maximus. Non vult circumſcribi Spiritus ſancti gratia. modum non agnoſcit, & affectum remiſſum, Spiritus Divinitùs inflammatus; ut Ter, Quater, aut etiam decies, nomen illud ſuaviſſimum recolendo, cordis exuſcitet deſiderium. Centies repetatur, modò ἐντόνως. Bis interdum repetens, ſi labaſcat, frigeſcat, flacceſcat, affectio, Battologiam admittit & φλυαρεῖ. Cordis motu, non linguæ rotatu, deſideriorum conditio examinatur. Interdum orabant ſeriò, & ſecundum Deum, neque tamen vox eorum audiebatur: quam βάξιν κεκρυμμένην appellat Sophocles: & tamen Deum, ſilentes ἐδυσωποῦσι, & illud ἐμπύρευμα τῆς ψυχῆς, quod vocat Nazianzenus quantocius procurabant. Cum tamen apud alios turpe haberetur ea poſtulare, *Quæ, niſi ſeductis nequeas committere Divis:* Animus in procinctu conſtitutus, ſemper evigilet ad Deum ἀναβαίνων. *Quo pluries iterantur, quæ de Corde promuntur & affectu, efficaciùs ea Cœlum expugnant*, inquit Tertullianus. Piè & eruditè Auguſtinus. *Ac per hoc, etiam ipſi ſatis oſtendant, hanc intentionem, ſicut non eſt obtundenda, ſi perdurare non poſſit; ita ſi perduraverit, non eſſe citò abrumpendam. Abſit enim ab Oratione, multa locutio, ſed non abſit multa precatio, ſi fervens intentio perſeveret. Nam multum Loqui, eſt in orando rem neceſſariam verbis ſuperfluis agere. Multum autem precari, eſt ad eum quem precamur, diuturnâ & piâ cordis excitatione*

Battologia in Oratione.

pulsare. Nam plerunque hoc negotium, plus gemitibus agitur quam sermonibus: plus fletu quam affatu.

24 Proximum caput instructionem *de jejuniis* continet, quod & ipsum inter *bona opera* præcipuum, suis παραδιορθώμασι Pharisæi corruperant. eam reformationem sequitur septima pericope, contra Avaritiam, diffidentiam, impiam habendi cupiditatem & solicitudinem. unde ad veras, certas, & æternas divitias, ad divinam in rebus providentiam declinat. Octavum caput concionis seu instructionis montanæ est, de non judicando temerario ausu, & de correptione fraterna adhibenda. Decima, de arcta via ad cœlum ducente tractat: & porta angusta intromittente ad Paradisum. His expeditis concionis partibus, conclusionem subjungit, in qua gravissimè monet de falsis Prophetis devitandis: & eorum γνωρίσματα, unde dignoscantur, *Fructus* statuit, à quibus ad communes auditorum cœtus transit, qui plerunq; hypocrisi laborabant. *Factum est autem, cum consummasset Iesus verba ista, admirabantur turbæ, super doctrina ejus. Erat enim docens eos, sicut habens potestatem, & non sicut Scribæ eorum & Pharisæi.* Nam in circuitu erant turbæ.

25 Descendit de monte, finitâ concione Dominus: & ad urbes iterum iter direxit. *cum autem esset in unâ Civitatum*, ait Lucas, cap. 5. vir plenus leprâ, obviam ei factus, procidit in faciem, inquiens, *Domine, si vis, potes me mundare.* Quæ ipsissima verba ab illo prolata, tres Euangelistæ retulere. Potestatem profitetur. de voluntate, non dubitat. sed Christi voluntati, suum summittit desyderium. optimâ, & secundum rectum fidem, ratione. *Multiplex adeuntis Christum leprosi, & prudentia*, inquit Chrysostomus, & *Fides*. Prudentiam docet, Quod cum adesset, cursum doctrinæ non interrupit, importunâ intercessione de curandâ leprâ. οὐδὲ ἔτεμε τὸ θέατρον, ἀλλ' ἀνέμεινε τὸν προσήκοντα καιρόν. Fidem docet, Quod accesserit, οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος. & in genua procidens exoravit: cum verâ fide: & congruâ de ipso persuasione. Non enim dixit, si Deum rogaveris, aut precibus contenderis: sed, *si vis, potes me mundare.* Neque dixit, Domine, Munda Me, sed rem integram ipsius permisit beneplacito. Καὶ Κύριον ποιεῖ αὐτὸν τῆς διορθώσεως, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ μαρτυρεῖ ἅπασαν. respondet ex animo: & pro Potestate, *Volo, Mundare, Tetigit eum.* Tria sunt omnia; Pietatis Clementia; Majestatis Potentia; Legis observatio. Nam Sacerdotes curaturi, vel de eo judicaturi, inspiciebant & tangebant. Quocirca & remittit illum ad Sacerdotes: *Vade, & ostende Te Sacerdoti: & offer pro emundatione tua sicut præcepit Moyses, in Testimonium illis.* Id enim Lege sanciebatur, Levit. 13. Quod verò addit, *in Testimonium ipsis*: vel pro me: vel contra ipsos. *Vt sit in Testimonium*, inquit Tertullianus, *sine dubio, quo testabatur, se Legem non dissolvere, sed adimplere. quo testabatur, se esse qui morbos & valetudines eorum, suscepturus, annuntiabatur.* & Origenes. Ostendere se Sacerdoti jubetur leprosus, ut ipse Sacerdos intelligeret per Divinam gratiam illum fuisse sanatum. In Testimonium, contra ipsos, nimirum Sacerdotes. Εἰς κατηγορίαν, καὶ εἰς ἔλεγχον, Chrysost. ait. Est enim Prædicatio etiam

Lib. 4. c. Marc. 9.

verbi

verbi εἰς καλάκειαν, quò retulit illud, Matth.24.14. & certè convenit. nam nihil inde boni Sacerdotes traxere. Et tamen περιῆλθεν ἀδιορθώτους μένοντας, οὐδὲ οὕτως ἀνέλειπεν, ἅπερ ποιεῖν ἐχρῆν. vel etiam in testimonium nobis: id est, ut insinuaret, honorandos esse Sacerdotes. *Christus enim*, inquit B. Cyprianus, Epist. 65. *usque ad Passionis diem servavit honorem Pontificibus & Sacerdotibus, quamvis illi, nec timorem Dei, nec agnitionem Christi servarent. Nam cum leprosum emundasset, dixit illi, vade, & monstra Te Sacerdoti, & Offer, &c.*

Hinc, de unâ nimirum, quæcunque illa fuerat civitatum digrediens Capernaum adiit, & ibidem Centurionis servum curat, paralysi laborantem, pro quo instantius apud Jesum Dominus intercesserat. Centurionem illum, Judæum fuisse Hilarius putavit. Et certè nihil impedit quin in Romanorum castris Centuriones Judæi militarent. Sed hic obstant Scripturæ, ne Judæum putemus. aiunt enim de illo Legati Judæorum seniores, *Diligit gentem nostram.* non ita de indigenâ loquerentur. ait ipse Christus, *Amen dico vobis, nec in Israel talem fidem inveni.* Opponit ergo Centurionem Israelitæ. sed narratio Matthæi & Lucæ videtur dissentire. Lucas enim narrat, per Legatos seniores Judæorum intercessisse, & secundâ vice per amicos salutasse. Matthæus narrat, accessisse ipsum. nec satisfacit Augustinus, Quod accessit, per internuntios, non semetipsum: nam disertis verbis dicitur αὐτοπροσώπως illum adiisse. Rectiùs illi, qui imprimis seniores legasse putant. tum familiares & amicos. postremò, in occursum venisse ipsum, & illa dixisse, quæ & laudat & admiratur Christus. 26

Lucas post sanatum Centurionis servum, digressum inde docet Jesum, & peragrantem urbes Galileæ venisse ad civitatem vocatam Naim: idque factum postridiè docet, ἐν τῇ ἑξῆς post servum sanatum Centurionis. *Naim verò*, ait Hieronymus, in de locis Hebraicis, *oppidum usque hodiè, in secundo milliario Tabor montis ostenditur, contra meridiem, juxta Endor.* Brochardus docet fuisse vicinam Nazareth: *à Nazaret*, inquiens, *duabus leucis: à monte Thabor, plus unâ leucâ, contra Austrum, est mons Hermon, minor, in cujus latere Aquilonari est urbs Naim.* Cum autem appropinquaret portæ civitatis, Ecce defunctus efferebatur, filius unicus matris suæ, & hæc vidua erat, & turba civitatis multa cum illâ. Hanc historiam fusius explicat Nyssenus, de Hominis opificio, cap.25. pag.111, 112. nuperæ editionis, ubi tres in vitam revocatos à Domino ait, diversarum ætatum. nam Jairi filia penè infans erat. Viduæ filius ephœbus. Lazarus ætatis perfectæ. & hic quidem quatriduanus mortuus & sepultus. ille ad sepulturam elatus. illa recens defuncta. τὸ μὲν θαῦμα μεῖζον. τὸ δὲ πρόσταγμα ἴσον, in singulis. Est autem *efferre* vox sepulchralis. Quia intra *urbes* olim sepelire nefas, nedum *in Templis*, ut hodiè pessimus mos invaluit. Erant sepulchra extra urbes, juxta vias publicas, in suis fundis. Quæ loca ibi sepulchris sacrata, hæredes non sequebantur: sed de his aliàs. 27

28 *Legatio Iohannis ad Christum.*

Sequi videtur illa Historia, Matthæi 11, Lucæ 7 cap. relatâ, de Legatione à Johanne in vinculis detento ad Christum: cujus occasio commemoratur fuisse, quòd ipsius Discipuli, qui ad eum in carcerem conjectum adire non prohibebantur, magistro retulerant, illa magnalia quæ passim Dominus operabatur. Matthæus indefinitè ait Johannem in vinculis audivisse opera Christi. Lucas per quos auditum habebat, docet, *Nuntiaverunt Iohanni discipuli ejus, de omnibus his. Et Tum vocavit duos de discipulis Iohannes, & misit ad Iesum dicens, Tu es, qui venturus est, an alium expectamus?* Hæc Legatio, perplexos & dubios habuit olim patres, an Johannes revera ignoraverit, aut dubitaverit, an Jesus Messias esset. Tertullianus, Lib. de Baptismo, cap. 10. Johannis Baptismum Christi subjiciens, inter cætera inquit. *Ergo non erat cœleste, quod cœlestia non exhibebat. quum ipsum, quod cœleste in Iohanne fuerat, Prophetiæ spiritus, post totius spiritus in Dominum translationem, usque adeò defecerit, ut quem prædicaverat, quem advenientem designaverat, postmodum, an ipse esset, miserit sciscitatum.* Secundum ergo Tertullianum, verè, Ἐνδοίη μάλα θυμός. &, contra Marcion. 4. cap. 18. *Sed scandalizatur Iohannes auditis virtutibus Christi, ut alterius. At ego rationem scandali prius expediam, quò facilius Hæretici scandalum explodam. Ipso jam Domino virtutum sermone & Spiritu Patris operante in terris & prædicante, necesse erat portionem Spiritus sancti, quæ ex formâ Prophetici moduli in Iohanne egerat, præparaturam viarum Dominicarum, abscedere jam ab Iohanne, redactam scilicet in Dominum, ut in Massalem suam summam.* Coarctat igitur Gratiam Spiritus sancti effundendam, quasi non posset & Christo & Johanni sufficere, nec Christum supetabundanter implere, nisi penitus Johanne evacuato. Ait enim præcise, cap. 8. de Præscript. *Iohannes de illo certus esse desierat.* hoc ita persequitur, loco quo supra, contra Mar. Itaque Johannes, communis jam homo & unus de turba, scandalizabatur quidem quà homo, sed non, quà alium Christum sperans vel intelligens. Author Quæstionum Justino ascriptarum existimat, Qu. 38. Johannem dubitasse, an quæ nuntiabantur miracula, à Christo facta essent, an ab alio Prophetâ. *Quoniam diversi rumores,* inquit, *de miraculis Christi spargebantur, cum alii dicerent, Elias est, qui hæc facit: alii, Ieremias; quidam, Aliquis alius ex Prophetis. Audiens hos rumores Iohannes in carcere, mittit Discipulos suos, qui cognoscerent, Num is, qui signa faciebat, is esset, cui ipse Testimonium dixerat, an aliquis alius, qui à multis divulgaretur.* Gregorius, Hom. 6. in Euangel. putat Johannem dubitasse an Jesus ad Inferos venturus esset. sed erat Gregorio antiquior hæc sententia. Nam Hieronymus, Ambrosius & alii in eâdem fuerunt. Chrysost. Hom. 36. in 11 Matth. meminit illius. Τί οὖν φασί τινες; ὅτι ἠγνόει Ἰωάννης; ἠγνόει δὲ, οὐ τὸ πᾶν, ἀλλ᾽ ὅτι μὲν αὐτὸς Χριστὸς ἦν ᾔδει, εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἔμελλε τελευτᾶν, οὐκ ᾔδει. Ideò interrogat, *Tune es qui venturus es?* hoc est, qui ad Inferos descensurus es. sed οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον, inquit. Nam nec istud Johannes ignorabat. Ideò enim *Agnum Dei* nominavit,

navit, τὸν ςαυρὸν ἀνακηρύττων. nam per Crucem tulit peccata mundi: probat Mortem non ignorasse, quia Resurrectionem intelligebat. utrumque probat, Quia multi Prophetæ sciebant utrumque: Johannes autem major omni Propheta fuit. Sed nec cum sciret, profiteri audebat: Nam & hoc quoque allegabatur. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἄν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι ᾔδει μὲν σαφῶς· διὰ δὲ τὸ δεσμωτήριον δειλότερος γέγονε.

Communis sententia, post Hilarium, Authorem operis imperfecti, Chrysostomum, & Cyrillum est, Johannem ipsum πεπληροφορημένον, Christum agnovisse, & professum esse: Discipulos verò ejus, uti ab initio invidos in Christi gloriam, ita tum quoque illi detrahentes, in dubio posuisse, quisnam esset Johannes: ut scrupulum omnem animis eximeret, ad ipsum Jesum cum illa Quæstione ablegavit, *Tu quis es?* quam olim ipsi baptizanti Scribæ proposuerant & Sacerdotes. Christus, qui scopum, mentem, & intentionem Johannis tenebat, ad illum collimando, non tam verbis quam factis respondet, *Renuntiate Iohanni, quæ audistis, & vidistis.* quasi diceret, quod alibi apertè proferebat, *Operibus Credite.* Atque ita dimissos ad Johannem reverti jubet. Qui cum abissent, cœpit multa de Johanne prædicare: non coram discipulis: ne Laudatio, in ipsorum majus scandalum verteretur. 29

Subdit beatus Lucas præcedenti Narrationi, Historiam, de Christo domum suam invitato per Pharisæum quendam, & insigni mulieris cujusdam facto, inter epulas, quæ Christi pedes unguento pretioso perluebat. Pharisæum illum Simonem nominatum constat. Ita enim compellat eum Jesus. Cum verò in Historia Lazaritanâ apud B. Johannem, Christus dicatur invitatus ad prandium per Simonem Leprosum, ut dicitur, ubi etiam mulier pari modo pedes ejus inunxerit, quæsitum est, an una & eadem narratio existat; atque ita, an idem ubique ἐπιτάτως Simon? an eadem Mulier: aut diversa? Quâ de Quæstione, planè Historicâ & Philologicâ, longum intertexit disputationem Baronius, & quidem, acsi de fide ageretur, vehementiorem. Rectè illam Casaubonus improbavit vehementiam. De re ipsâ, in utramque partem liberè sentiendi facultatem astruit. Quanquam Cardinalis rem ipsam mitigare conatur, Sect. 17. eò quod, *Ex quo semel*, inquit, *polliciti sumus Ecclesiasticam tantum Historiam Annalibus nostris intexere, sed & omnes, quæ in iis reperiuntur difficultates pro viribus enodare, ex instituto cogimur, de antiqua quæstione disserere.* Et est certè quæstio antiqua, olim agitata, & non ita pridem quoque redintegrata, de Mariis, sorore Lazari, Magdalenâ, an una eademque fœmina censenda. Perstringit Baronius Jodocum Clictoveum, & Fabrum Stapulensem, quasi ἀπορίας in rebus Ecclesiasticis authores: nam *Sixtos*, scilicet Empiricos, & *Pyrrhones* vocat. Meritò sanè, si contra Ecclesiæ authoritatem statuerint, aut contra fidem crediderint. Sacrosanctam enim Ecclesiæ, agnoscimus, & fatemur authoritatem. sed *Vniversalis:* sed ab ævo Apostolico deindè, Authoritatem in Divinis, ac Fidem vel Mores Christianorum, tangentibus. 30

De Mariâ inungente Christum, an Magdalena fuit.

Tertiò

Tertiò dogmaticè decernentis. Ecclesiam non nominat, quam designat Cardinalis. sed patet quam intelligit, particularem Romanam. sed & illa, hoc ipsum non determinavit, sed hoc solum docet, laxè satis, quod in Festo Mariæ Magdalenæ, sentit sororem Lazari fuisse Mariam Magdalenam peccatricem. ita sensit post Baronium & Jesuita Barradas, qui & eam receptam nominavit. Disputat autem Barradas ad hunc modum. nisi Maria Lazari fuisset illa Peccatrix Magdalena, non permitteret Sanctus Spiritus id ab Ecclesia propugnari. Non enim par erat, ut castissima fœmina, impudicitiæ notâ pollueretur. Ineptè, & imperitè. Quasi non optimis & à Deo dilectissimis, maculæ multæ aspergantur quas contraxere, in vita & consuetudine Spiritu Sancto destituti, vel derelicti. Certè fœminam castitate insignem, meretricis impudicitiis dehonestare, virum probum non decet, nedum αὐτοαλήθειαν Dei Spiritum. at τὴν σκάφην σκάφην appellare ejus est, qui vocat ea quæ sunt, qualia sunt, nec titulis ementitis gratiam conciliat immerentibus. Prædicat Ecclesia Davidem adulterio & homicidio commaculatum. cur non Ecclesia prædicet, castissimam fœminam, nimirum deinceps, impudicam interdum & meretricem fuisse?

31 Secundò, quam ille prædicat Ecclesiam, quis agnoscet, qui vetustos Ecclesiæ proceres in contrariam sententiam descendisse novit? Ecclesia oportet ut fuerit particularis: quæ nec est, nec erit columna veritatis. nec minus errare in istis Romana Ecclesia potuit, quàm Constantinopolitana, Antiochena, Anglicana. Ecclesiam venerebatur Basilius Seleuciensis, insignis ipse olim in Ecclesia: Episcopus is tamen dissentit ab Ecclesia Barradiana. οὐχ αὕτη ἦν, inquit, ἡ πόρνη, ἡ ἐν τῷ Ματθαίῳ, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ Λουκᾷ. ἄλλη γὰρ αὕτη· ἐκεῖναι μὲν γὰρ πόρναι γυναῖκες ἦσαν, καὶ πολλῶν γέμουσαι κακῶν, αὕτη δὲ σεμνὴ καὶ σπουδαία. Chrysostomus, Homil. 80. in Matth. Lazari sororem disertim distinguit ab hac muliere: & tamen ille sentiebat cum Ecclesia, saltem non contra Ecclesiam. Ἡ γυνὴ αὕτη δοκεῖ μὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἅπασιν. οὐκ ἔστι δέ. ἀλλὰ παρὰ μὲν τοῖς τρισὶ, μία τις εἶναι μοι δοκεῖ καὶ ἡ αὐτή. παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ, οὐκ ἔτι, ἀλλ' ἑτέρα τις. ἡ θαυμαστὴ Λαζάρου ἀδελφή. *Mulier ista videtur una & eadem esse, quæ apud omnes Euangelistas memoratur. At non est ita. Eadem quidem apud tres mihi videtur esse: at quæ apud Iohannem habetur, non est illa, sed alia. nempè admirabilis illa Lazari soror.* Et Hom. 62. in Johannem, ad illud Joh. 11. 2. *Erat Maria quæ Christum unguento proluebat*, ait, Πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἀναγκαῖον μαθεῖν, ὅτι οὐχ αὕτη ἐστὶν ἡ πόρνη, ἡ ἐν τῷ Ματθαίῳ, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ Λουκᾷ. ἄλλη γὰρ αὕτη. ἐκεῖναι μὲν γὰρ πόρναι τινὲς ἦσαν, καὶ πολλῶν γέμουσαι κακῶν. αὕτη δὲ σεμνὴ καὶ σπουδαία. Hunc sequuntur sequiores Græci, Theophylactus & Euthymius: & anteriores viam monstrarunt. Origenes, Tract. 35. in Matth. quem agnoscit ita sensisse Cardinalis: sed respondet, maturiori eum ætate & judicio, sententiam retractasse. verum rectè occurrit Exercitator: falsum esse quod ponitur à Baronio. nam Commentarii in Matthæum, à sene pro-

Patrum ea de re sententia.

fecta

fecta sunt, illa *Homilia* celebris & singularis de Magdalenâ, à juvene habebatur, quod verum est. si ergo mutavit sententiam, à Baronianâ defecit, eâ quam prius amplectebatur, & postquam roboraverat ætas, mentem animumque, adhæsit illi quam rejicit Baronius. Secundò respondet, & rectè etiam, Exercitator, Homiliam illam rhetoricantis & lascivientis ingenii ἐκκύνημα esse, Commentarios autem δογματικῶς & δεικτικῶς: quibus potius fidendum, quam tropologiis & figuris. Ante Origenem Clemens Diatactes, Lib. 3. cap. 6. ait, *Erant nobiscum mater Domini, & sorores ejus præterea Maria Magdalena, & Maria, Iacobi, & Martha, & Maria soror Lazari, & Salome.* Apertè distinguit, sororem Lazari, à Maria Magdalena. Cujus testimonii pressuram ut declinaret Cardinalis, in Hæreticorum quos appellare solet, & Novatorum castra confugit, & Clementem authorem negat. Librum Apocryphum, Titulum ψευδεπίγραφον, miserum κρησφύγετον, & vanum. Quod nos alicubi, nempè in Historia decimali, difflamus. sed collidantur inter se interim Baronius & socii: negantes & affirmantes, de eodem. Inter Latinos, Augustinus dubitat, Tract. 49. in Johan. *Ecce ipsa soror Lazari, si tamen ipsa est quæ pedes Domini unxit unguento, & tersit capillis suis, quos laverat lachrymis melius suscitata est, quam frater ejus: de magnâ malæ consuetudinis mole liberata.* Ambrosius item, fatente Cardinali. *Ambrosius non dubitat*, inquit Sect. 21. *quin eadem sit quæ unxit pedes & caput in Bethaniâ, an verò eadem fuerit illa peccatrix affirmare non audet.* Itaque de præcipua quæstione dubitat: nec cum Baronianâ Ecclesiâ facit. Hieronymus ad Chrysostomum accedit, contra quem Cardinalis statuit. ait enim in 26 Matth. *Nemo putet eandem esse fœminam, quæ super caput effudit unguentum, & quæ super pedes. Illa enim & lachrymis lavat, & crine tergit, & manifestè meretrix appellatur. de hac autem nihil tale scriptum est.* Sed omnes omnium conjecturas, ipsa nomina, & ἀναστροφαὶ superant. Erat enim Judeæ Incola soror Lazari. Bethaniæ cum fratre habitabat: quæ proximè Hierosolymas, in monte Oliveti locabatur. at altera illa, de Galilæâ erat, à Magdalo castello nominata. *Situm erat*, inquit Adrichomius, *in litore Maris Galileæ, & ab Aquilone ac Occidente magnam habet planitiem. vocatum autem Magdalum, à turribus & munitionibus, quibus magnificè erat munitum.* Hæc ille, in Tribu Zabulon.

Sed ἅλις δρυός. Bulengerus in hac Diatribâ, sui similis est. *Tædet*, ait, *se in illis de unguentis immorari.* Et tamen quantus quantus est, 32
totus est rapsodus & compilator. quid erat, si tædebat, cur homo levissimus in illam descenderet Provinciam *de unguentis*, ordinandam? Non erat opus omnino: cum nusquam abeat Diatriba ab Exercitationibus, & quæ in illa proferuntur, omnia sunt protrita, ut non ulla magis λεωφόρος pedibus ambulantium conculcata. Quod si Exercitationes pauca persequuntur, persequitur Diatriba adhuc pauciora. & quæ persequitur, ut de *Nardo pistico*, ab adversario

subtecta

subtecta fateatur oportet. Quam illud puerile, nec ingerendum? *Multa sunt in Annalibus laude digna.* Nam quis unquam vel invidus vel effrons, hoc negaverit? non diffitetur doctissimus Casaubonus, sed an ideò omnia, in *arce reponenda?* an nihil *scuticâ dignum*, vel Orbilio? At omittit adversarius laude digna, εὐήθως, & hoc, nec non pueriliter. Nam quis passim Encomia aut Panegyres expectet à professo adversario? In genere laudaverat, nec illud parcè, in particulari quoque non unâ vice.

33 De *vase Alabastrino*, Bulengerus exscriptor est Exercitatoris. Legantur enim apud illum omnia, quæ plagiarius transfudit in Diatribam. De vasculo, quod Suidas habet, non est Quæstio, sed quid Baronius è Suidâ in Annales retulit. Verba Suidæ sunt, de Constantino. Κάτωθεν τῦ φόρυ βίκιον μύρυ, ᾧ ἠλείψατο ὁ Χειστὸς, καὶ πολλὰ ἕτερα σημειοφορικὰ, τεθεῖκα παρὰ μὲν Κωνσαντίνυ τῦ μεγάλυ, ἀφανισθέντα δὲ ὑπὸ τῦ μεγάλυ Θεοδοσίυ. In quibus Duo docet Suidas, Constantinum imprimis illud vasculum, aut urceolum Alabastrinum reposuisse: Theodosium verò è medio sustulisse. Vasculum ait: non fragmentum vasculi. non partem aliquam, sed illud ipsum vas, quo fuerat usa illa quæcunque fuit, mulier. At integrum fuisse non scribit, ais. Imò quis aliter Suidam interpretari potest? Nam nisi integrum volebat intelligi, non dixisset βίκιον, sed κλάσμα, κέρμα, frustum potius aut fragmentum βικίυ. Cum *crucem* profertis Christi: partem ne dicitis & ramentum? cum Pauli *Cingulum*: an scissuram cinguli? Quid igitur opus ita λεπτολογεῖν, de Parte Crucis, de fragmine præsepis? Suidas vas integrum intelligebat opinor. Nam cum esset scriptor non magni judicii in coacervandis cumulatim undiquaque occupatior, quam in disponendo coacervata exactior, oblitus erat Euangelistam dixisse vas à Muliere illâ confractum, sed credidit, effuso unguento integrum & illæsum, ad Constantini ætatem conservatum, scilicet id alicubi, apud fabularum rapsodum aliquem Suidas legerat. Suidam Baronius sequutus est: & dum festinat, errans errantem, & incautior ex affectu præpostero in reliquias sacras, & sic turpissimè lapsus est, circa literam Euangelii. In secundo loco, forsitan non hallucinatur ex incogitantiâ, sed deditâ operâ, & sponte in errorem involavit, ut Lectores incautos simul secum involveret. Ait enim Theodosium illud vasculum in locum reposuisse honestiorem. at hoc falsum, ait ἀφανισθέντα. Diatriptes, cum puderet in præjudicium Baronii, hoc pronunciare, dissimulavit. fatetur ἀφανισθέντα significare, quod dicebat Casaubonus, è medio tollere. Vocem illam à Suidâ usurpatam agnoscit: neque tamen vult agnoscere errare Cardinalem qui vocem interpretatur, *Sublatum inde, & in locum repositum honestiorem.*

34 *Nunc autem Euangelicam historiam*, inquit Cardinalis, *persequamur*. eam autem intelligit, quam suggerit Marcus, cap. 3. *Et venit ad domum, & convenit iterum turba, ita ut non possent, neque panem manducare. Et cum audissent sui, exierunt tenere eum. Dicebant enim quoniam in furorem versus est.* Græcè habetur, οἱ παρ᾽ αὐτῦ. Qui erant apud ipsum.

ipsum. Syricus Interpres, *Audierunt patrueles ejus:* id est, *affines*, & *consanguinei illius:* absentes nimirum: non præsentes Discipuli: veriti, ne quid ipsi è nimio labore, contentione, & defatigatione mali accideret. Nimirum, ex affectu, licet præpostero, nec intelligentes, in Christum id curabant, veriti ne non suffecturus esset, sed succumberet Labori, cum viderent, non esse spatium ipsi concessum refocillandi se: aut, ut loquitur Scriptura, *panem comedendi*. Neque enim concedere possum in sententiam Theophylacti, Eos existimasse Christum Dæmone agitari. *Audientes*, inquit, *quod Dæmonia ejiceret, & morbos sanaret, præ invidiâ opinabantur, quod Dæmonium haberet, & furiosus esset: unde volebant comprehendere eum, ut eum tanquam Dæmoniacum ligarent.* Improbat hanc expositionem Barradius. & rectè. Euthymium sequor, qui Compilator tantum est, non αὐτουργός. is commemorat sibi Lectum alicubi, ne sit novum, nuper natum, & inauditum, *Exierunt tenere*, id est, adjuvare. *Dicebant enim, quia dissolutus est, à vigore sui corporis, præ nimio labore.*

Quidam certè dicebant, Luc. 11. *Habuisse Dæmonium:* quando 35
in Belzebub, Principe Dæmoniorum, ejiceret Dæmonia. sed erant illi, non οἱ παρ' αὐτοῦ, sed οἱ κατ' αὐτὸν Scribæ, quod docet Marcus, qui ab Hierosolymis descenderant. Matthæus Pharisæos nominat: Utrique nimirum, Fratres in malo. Dicebant autem, non in os, aut publicè, sed tacitis apud animum cogitationibus; ait enim Matthæus: *Iesus sciens cogitationes eorum, dixit; Omne regnum divisum, &c.* cui consentit & Lucas. cui blasphemiæ occasionem dedit, quod Dæmonem mutum ex homine ejiciebat, quod multiplici admiratione, à circumstante multitudine excipiebatur. Dæmonem porrò, non unum aliquem è trivio aut turba, sed Belzebub, Principem omnium adscribunt. Princeps autem dupliciter dici potest: vel quod inter homines Principatum teneat: unde Paulus, Archonta appellat, regnantem in aëre, & in filiis inobedientiæ. vel etiam quod inter Dæmonas exerceat Principatum, Potestatem, Tyrannidem. Nam & naturæ: & dotium: & affectionum, differentiæ, gradus, diversitates inter Dæmonas post lapsum, ut inter Angelos, ante lapsum, obtinebant. Vulgo Luciferum Principem appellant: nimirum ab illo fulgore quo primigenio florebat: aut quo, dum caderet, Comitatus fuerat, Testimonium Servatore perhibente. Belzebub alio nomine dicitur, quasi *Dominus Muscarum.* Baal enim Dominus est: & Idolis, hoc est, Dæmonibus frequens nomen in Scripturis. *Zebub*, significat Muscam; vel, quia, ne Molestæ essent Muscæ, invocabatur ut eas abigeret: Unde Græcis, Jupiter est ἀπόμυιος, & μυίαγρος, & μυιώδης. quæ derivatio, ut obtineret apud Israelitas, nec Barradio placet, neque mihi. vel quod in Dæmonum aris, & victimis Muscæ abundent. vel quod Dæmones ipsi, victimarum

Princeps Dæmoniorum.

ſanguini, imprimis hoſtiarum humanarum, inhiarent ut Muſcæ. vel quod ut Muſcæ imprudenter etiam abacti, ſubinde revolent. quod ipſe Chriſtus in ſequentibus indicat,ubi de Dæmone reduci ad domum mundatam, agit. vel propter libidinem & luxuriem: unde & meretrices *Muſcæ* vocabantur. *Zeb* enim,ſeminis profluvium ſignificare aiunt. vel poſtremò, quòd ſub formâ Muſcæ colebatur,unde unde illa opinio,de Dæmoniorum Principe Belzebubo, apud Judæos invaluerat, in ejus clientelam nequiſſimi mortalium Servatorem compingunt; dum in Principe Dæmoniorum, Dæmonas ejicere contendunt. Cui calumniator validiſſimam opponit ἀντίῤῥησιν. Imprimis fieri non poſſe,ut ita eſſet. Non enim in ſuam ipſius perniciem, οὐχ οὕτω πεπύρωται αὐτὸς γε, ille tam inconſideratè prorueret: cum nimirum neceſſe ſit, quod & uſu & naturâ ita comparatur, ut omne regnum in ſe diviſum in ruinam tendat. Quod ſi Satan Satanam exturbat, proculdubiò diviſus eſt οἰκόθεν, οἴκαδε. Secundò, Non adeò mirum videri debere, ſi in digito Dei, hoc eſt, per Divinam potentiam ejiciat Dæmonas, cum id idem præſtent ipſorum filii, Exorciſtæ, vel alii eâ poteſtate utentes. Neque enim de Apoſtolis intellexiſſe putem. Tertiò per ſimilitudinem, de forte armato domum cuſtodiente,& illo fortiori ſubveniente. Et expellente, idem docet: ſe eſſe illum fortiorem, quia in digito Dei operabatur. id quod αὐτοκατάκριτοι, non poſſent diffiteri: inde in illam deſcendit diſſertationem *de peccato in Spiritum ſanctum irremiſſibili:* quo obſtrictos teneri ipſos docet: & ſimul inſinuat, peccatum illud, non aliud eſſe, quam quo Phariſæi & Scribæ, in hâc ipſâ blaſphemiâ, tenebantur. De qua multa, curioſè, & à propoſito aliena diſputantur.

38 Sequentia habentur apud beatum Lucam, cap. 11. de *quærentibus ſignum*, cujus occaſio narratur apud Matth. *Reſponderunt ei quidam de Scribis & Phariſæis dicentes, Magiſter, volumus à Te ſignum videre.* Importunè, & ridiculè. quaſi non jam plurima videntes, increduli, & poſtremò blaſphemi perſtarent. Opinantur petiiſſe ſignum de cœlo. & certè. ita beatus Lucas αὐτολεξεί. *Volebant*, inquit Hieronymus, *in morem Heliæ ignem de ſublimi venire. vel in ſimilitudinem Samuelis, tempore æſtivo, contra naturam loci, mugire tonitrua, coruſcare fulmina, imbres ruere.* Non ſatisfacit eorum præpoſteræ voluntati. nam Divina illa omnipotentia famulari non debet, aut obſecundari, humanæ curioſitati. Itaque ſignum non dat de cœlo. ſed nec toto tempore diſpenſationis ſuæ. Ita enim aſſeverat, *Signum non dabitur:* hoc eſt, quale petebant. alioquin enim, multa deinceps dabantur. unicum autem, ſed ἓν μέγα *de cœlo:* verum in fine συγκαταβάσεως, non intellectum, neglectum, contemptum ab iis, τὸ μεγαλεῖον illud θεοῦ, à mortuis reſurrectionem: undè, ut Apoſtolus loquitur, Potenter declarabatur filius Dei. Hoc vocat *ſignum Ionæ Prophetæ*, & rationem reddit. Quia ſicut Jonas tres dies & tres noctes in *ventre Ceti* fuerat, ita & ipſe, Filius hominis, tam diu in corde terræ conſiſteret: & ſicut Propheta, expleto illo tempore vivus valenſque in terram

projectus,

projectus, quasi revixit, ad eundem modum & ipse resuscitatus, ambularet coram Domino in terrà viventium. Hanc porrò Judæorum improbitatem, & incredulitatem acrius insectatus, ἀνεκτότερον futurum ait Paganis in die judicii, quam ipsis. pluribus enim plagis lacerabitur, qui voluntatem Domini cum sciret, non fecit tamen. Eosque justissimè Diaboli potestati permissos ait, qui volentes se illi tradidere. quod parabolicè confirmat, de Dæmone ejecto, & iterum in antiquam habitationem recepto.

Factum est autem dùm hæc diceret, ait Lucas, *extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi, Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti.* Quasi rapta in ectasin, & extra se posita, ut adimpleretur illud, *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Mirum est Cardinalem non retulisse, quam habet Lyra Traditionem, fuisse hanc mulierem Marcellam dictam Marthæ, sororis Lazari famulam. Neoterici Tyriam origine faciunt. Adrichomius in Tribu Aser, Num. 85. *Hoc loco, ab Orientali Tyri portâ, quàm procul arcus bis jacere potest, magnus in medio arenæ, ostenditur Lapis, super quem, Christum sedisse ac prædicasse asserunt; ubi mulier quædam extollens vocem de turbâ, Domino dixit, Beatus venter &c. Qui quidem Lapis, in honorem Domini, nunquàm arenâ seu pulvere aut nive tegi dicitur, quamvis assiduo quodam ventorum afflatu arena ibi agitetur.* Sed hæc antiquis incognita, ut ἀδήλωτα, incerta, fabulosa habeantur per me. Mulieris autem εὐφημισμοῖς respondet Jesus, *Quinimo beati qui audiunt Verbum Dei, & custodiunt illud.* Non negat, quod pronunciavit illa: præfert autem quod majus erat. *Beatior enim fuit Maria percipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnem Christi,* ait Augustinus.

37 *Mulier fœlicem Christi Matrem prædicans.*

Jam verò, coram quam nominabat illa mulier, adest. *Adhuc enim eo loquente*, ait Matthæus, ita ordinem annectit ἀναπληρῶς, *Ecce mater ejus, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.* non assentior Chrysostomo, qui *Considera*, ait, *tam matris quam fratrum importunitatem.* Nam cum debuerint intrare, aut cum turbis simul audire, aut saltem expectare foris sermonis finem, atque ità demum accedere, ambitione quâdam ac ostentatione commoti, foris eum in præsentia omnium evocaverunt, ut viderentur facilè, ac magnâ cum potestate Christo imperare. Hoc ille pronunciat, quia Marcus ait, *Miserunt ad eum, vocantes eum:* eundem cum illo errorem errat Theophylactus. Auctor imperfecti operis adhuc longius progreditur: *Videns*, inquit, *Diabolus quia persuadebat populis Christus se esse Filium Dei, dicens, Ecce, plus quàm Ionas hic, & plus quam Salomon, timuit, ne si Dei filius agnosceretur, Ille, qui putabatur homo, ipse derelinquatur ab omnibus: ad convincendos sermones ejus, subintroduxit parentes ejus carnales, ut per illorum contemplationem Divinitatis ejus obscuraret naturam.* Quasi Dæmone impellente, venisset Mater. Audacter, & profanè. Accedere poterant ob multas caussas honestas, necessarias, cum pietate conjunctas. Una, & fortassis præcipua erat, quam ex Euangelistis attigimus, ex amore, ut parceret sibi,

38 *Beata virgo taxatur à Chrysostomo minus rectè.*

nec continuo labore defatigatus, labasceret, & deficeret. Ita humanitus quid passi sunt: at nihil improbi. ut nec ille Nuntius, qui de adventu Illum fecit certiorem. Non omittendum, quod Tertullianus, Lib. de carne Christi, cap. 7. notat, *Synagogam hac historiâ repraesentatam.* Figura est Synagogae, in Matre *abjunctâ*: & Judaeorum, in *fratribus.* foris erat in illis Israel. Discipuli autem *novi*, intus audientes & credentes, & cohaerentes Christo, Ecclesiam *delineabant.* Hunc sequitur Hilarius, Can. 12. Quia Christus in sua venit, & sui eum non receperunt; in Matre ejus ac fratribus, Synagoga & Israëlitae praefigurantur, ingressu ejus atque aditu abstinentes.

39 Ordinem consequentiae consignat Matthaeus, cap. 13. *In illo enim die*, quo nimirum praecedentia relata narrabantur, *exiens Iesus de domo, sedebat secus Mare: & congregatae sunt ad illum turbae multae:* quibus cum premeretur, in litore naviculam conscendens eos docebat. Sed non ut solebat, verum in parabolis. in quibus multa locutus dicitur, juxta illud vatis regii, *Aperiam in parabolis os meum.* Plurimas autem colligunt Euangelistae, *de seminatore, Zizaniis* superseminatis, *de grano sinapis, fermento, thesauro, margarita, sagena.* Harum explicationes persequuntur interpretes, imprimis Salmeron, opere parabolis peculiariter destinato. Inter turbas, quae illum sequebantur, & quae praesentes Concionibus interfuerant, Lucas nominatim quasdam mulieres recenset, qui Necessaria, ipsi de facultatibus ministrabant. *Erant autem Maria Magdalene, è qua septem daemonia ejecerat, & Ioanna, uxor Chusae procuratoris Herodis, & Susanna, & aliae, curatae à spiritibus malignis & variis infirmitatibus.*

40 Factum est autem, cum consummasset Jesus parabolas istas, transiit inde. ita Matthaeus, ὁδῷ βαδίζων. Marcus & Lucas, alio loco sequentem historiam narrant de profectione in Nazaretham patriam suam: nimirum, ubi altus succrevit, & educationem sortiebatur, Bethleemi in lucem editus. Veniens Nazaretham, docebat eos in Synagogis, sed non cum fructu, scandalizabantur enim in eo, & contemptim de eo loquuntur. *Nonne hic est Fabri filius? ipse Faber? Nonne Mater ejus dicitur Maria? Vnde ergo hinc omnia ista?* Ob hanc ipsorum incredulitatem, non poterat ibi ullam virtutem facere. abiit ergo relinquens eos. Lucas addit, sed fortassis alio tempore gestum, *Surrexerunt, & ejecerunt eum extra Civitatem:* nec illud tantum, sed, duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem Civitas illorum erat aedificata, ut praecipitarent eum. Ipse autem transiens per medium illorum ibat. *Est autem*, inquit Brochardus, *extra Nazareth, contra Austrum, quantum jacere potest arcus quater, locus dictus, Saltus Domini, ubi Iudaei tentaverunt Christum praecipitare, sed exiens de manibus eorum, statim inventus est in latere montis oppositi ad jactum arcus, & oculo videntur clarissimè corporis illius lineamenta ac vestigia lapidi impressa.* Credat autem, qui non vult eò peregrinationem instituere: nam Lyra, quod & insinuat Cardinalis, Bedam hujus fabulae authorem mentitur.

41 Dum autem circuibat Civitates & Castella, animadvertit populum,

lum, & indoluit, tanquam Oves dispersas sine Pastore. Quocircà convocatis duodecim Discipulis, quos speciatim elegerat, ut cum ipso essent, nàm cæteri, qui in Discipulis numerabantur, interdum ad res suas inspiciendas curandasque domum commeabant: quod non faciebant duodecim post electionem, & separationem, sed perpetui comites ei adhærebant. Hosce itaque *binos & binos*, mittendos ad prædicandum, convocat, præceptis informat, potestate instruit, & aptos idoneosque ad munus injunctum obeundum emittit. Historiam fusius enarrat Matthæus ipse de eorum numero. Marcus & Lucas constringunt magis. Missionis τὰ κυειότατα rectè consummat Baronius, Sect. 31. Nulla rerum temporalium voluit eos sollicitudine prægravari. Multa admonuit quæ servare debebant. Nonnulla, quæ ipsis obventura, prædixit. Et, ut insignis belli Dux, ad fortitudinem excitat. Quæ omnia quidem, non secus ac magnanimi ac generosi milites, illi abeuntes præstiterunt. Atque ita secundum annum, sed qua authoritate fultus, concludit. Ego persequor, & Johannis Baptistæ cædem in hunc annum conjicio, paulò ante tempus Paschale. Rectè autem colligit Barradius, Narratur enim Matth. 14. Christum ubi accepisset nuntium de Baptistæ interitu, discessisse in desertum locum. Illum verò discessum patet è *6.* Johannis, paulò ante Pascha contigisse.

Historiam Johannis decollati, Lucas & Marcus per occasionem narrant. Matthæus, directè, & ex instituto. Cum ob caussam superius memoratam, Johannem in vincula conjecisset Herodes, utcunque libenter illum de medio sustulisset, non audebat tamen, timuit enim populum, quia sicut Prophetam illum habebant. Cum verò natalem diem celebraret Herodes suum, & convivium, de more, principibus, tribunis, & primis Galileæ invitatis, lautum exhiberet; Herodiadis, quam à fratre abduxerat, filia, saltavit, & adeò placuit Herodi, ut cum juramento protestaretur, daturum se quicquid illa peteret, quæ, consultâ prius matre, caput Johannis Baptistæ disco sibi allatum donari petiit. Tristabatur Herodes, veritus nimirum seditionem: quia tamen juraverat, dari jussit: missoque carnifice, decollavit, & saltatrici puellæ dedit. Corpus Discipuli tumulo mandarunt. 42

Diem natalitium solebant sollennem & festum imprimis celebrare, quo primum in hasce luminis oras prodierunt, τὰ γενέθλια τοῦ Αὐγούστου ὁ Ἰούλος, ὁ Ἀντωνίου παῖς στρατηγῶν, καὶ ἱπποδρομίᾳ, καὶ σφαγαῖς θηρίων ἑώρτασε. Quæ autem per illam sollennitatem peragi solebant, insinuat beatus Maximus Taurinorum Episcopus Serm. in Vigil. Natalis Domini. *Lætitia quanta sit, quantusque concursus, cum Imperatoris Mundi istius Natalis celebrandus sit, bene nostis: Quemadmodum Duces, ac Principes ejus omnes etiam militantes accurati sericis vestibus, operosis cingulis accincti, auro fulgente pretiosis, ambiant solito nitidius in conspectu Regis incedere.* Tum in sequentibus & alia persequitur, huc spectantia. *Quia in die Natalis sui sciunt eum largum futurum, ac donaturum plurima vel ministris suis, vel his, qui in domo ejus abjecti putantur & viles,* 43 *Natalitia Herodis.*

viles, tantâ prius thesauros ejus divitiarum varietate replere festinant, ut in quantum erogare voluerit, in tantum prærogatio copiosa, non desit: & ante voluntas donandi deficiat, quàm substantia largiendi. Hæc autem ideò sollicitè faciunt, quia majorem sibi remunerationem pro hac sollicitudine sperant futuram. Tangit autem veram caussam gaudii istius publici, & sollennitatis Natalitiorum, adulationem scilicet, inde ortam, quod favorem illius Megistanis, cui benè solent ominari, & precari fœliciter, soleant cauponando ad hunc modum aucupari. Consuetudo frequentissima, in Historiis veterum, quâ tamen vix ulli è sanctis inveniuntur usi, in Scripturis. *Nemo, ex omnibus Sanctis invenitur*, ait Origenes peremptoriè, in cap. 12. Levit. *diem Festum vel convivium egisse magnum, in die Natalis sui. Nemo invenitur habuisse lætitiam, in Natali filii vel filiæ suæ. Soli peccatores, super hujusmodi Nativitate lætantur. Invenimus enim Pharaonem, diem Natalis sui cum festivitate celebrantem. invenimus & Herodem. sancti autem tantum absunt qui agant festivitatem, ut etiam illum* (nempè Natalem) *interdum execrentur. Nam dies Natalis, inducit infantes in turbulentum vitæ istius pelagus, ubi Draco latibulum suum posuit.* unde apud Tragicum legimus.

Ἐχρῆν γὰρ ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
Τὸν ζῶντα θρηνεῖν, εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά.

Invenimus celebrasse Natalem diem Pharaonem Ethnicum & Dei nescium, Herodem item semipaganum: qui præter externam Circumcisionem, nihil prorsus Judaïcum habebat, sed omnia communia cum profanis, & cum gentibus à Deo alienis.

44 De Herode autem intelligi hæc debent Antipâ, qui in Galilæa obtinebat Tetrarchiam, & erat prioris illius Infanticidæ filius. Ipse autem vivus, per se celebrabat Natalem illum diem, non autem eo mortuo aut relegato, in ipsius memoriam Judæi, vel Galilæi. Sed nec illius, quem Herodem in Scripturis sacris, Act. 12. apud alios, proprio nomine Agrippam scimus nominatum, licet de illo, sed perperam planè, hoc intellexerit Cardinalis. Ille Herodes cujus diem celebratum memorat Persius, primus erat, Ascalonita, Infanticida, Antipatri filius, Princeps illius nominis & familiæ: tum etiam longè cæteris omnibus Herodibus clarior & illustrior, quem, quod diximus, pro Messiâ quidam, & vivum & mortuum recolebant. cujus Natales quotannis, quasi sodalitate initâ celebrabant, de qua Persius,

Herodis Natalitia.

Herodis venere dies, unctæque fenestræ
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Secundus autem ille, dictus Antipas, homo erat nullius rei, nullius bonæ frugis, nulli charus. Tertius, certè famâ celebris & nominatissimus, sed nec erat ille ultimus in Judæa Rex, nec est ratio illa firma, apud Cardinalem, *Quo tempore Persius claruit.* imo parum est, Non firma: falsissima est. Non enim claruit illo tempore Persius, sed erat puer, vix duodennis, cum Agrippa in vivis esse desineret.

Obiit

Obiit enim anno quartò Claudii Cæsaris, quod notatum Eusebio in Chronicis. Natus erat Persius Baronio recitante ex Eusebio, anno 21 Tiberiano, L. Vitellio Nepote, ac Q. Fabio Persico Cons. Atque ita certum est, post extinctum aliquandiu Agrippam, Satyras ne attigisse Persium. Quod si autem censuit vir illustris, ob eam caussam Herodem illum Agrippam designari, quod vivo illi Principi, & cum Imperio constituto, Persius hunc honorem habere voluit; errat certè errorem gravissimum, & constringit arctius quam coarctari desiderant, adulatorum & sectatorum φιλοτιμίαν. Non erat autem Agrippa, ultimus Judæorum Rex, si Eusebium sequamur. ait enim de hoc Agrippa, *Postquam filius suus Agrippa substituitur à Claudio in regnum.*

At non est ita verum de regno. Habebat certè in animo Claudius Cæsar regnum patris in filium conferre. πέμπειν μὲν ὅμως εὐθέως ὥρμητο τὸν νεώτερον Ἀγρίππαν τὴν βασιλείαν διαδεξόμενον, sed à præpotentibus Libertis suis, qui ad libitum Principi parum firmo, & prudenti, dominabantur, immutatâ sententiâ, non dedit. Falsum ergo, statim missum in regni possessionem. Falsum, ad annum Christi 8. Mortuo enim Chalcidis Rege, designatus erat successor. & anno 13. ejusdem Claudii accessit ad cumulum eidem Philippi tunc defuncti, Tetrarchia, Batanæa, Trachonitis, & Abylene. Hic cum tot obtineret Tetrarchias, licet minimè successor paterni regni, aut Jerosolymitarum Rex, non ineptè tamen dici poterat *Ultimus Judæorum Rex.* potius ita dici, quàm Agrippa pater. Ultimus verò an non ultimus fuerit, parum refert: erratum est, & non leviter, ab erudito viro, qui ad alium aliquem Herodem Persianum illud dictum referebat, quàm Infanticidam illum, qui Romanorum Beneficiarius, nominis illius, & familiæ Princeps, regnabat inter Judæos. 45

Sequitur in Baronio, Sect. 3. ἁμάρτημα μνημονικόν. quem lapsum non exagitamus: notamus tantum, ut famam & existimationem integram & illibatam servaremus T. Quinctio Flaminino, viro sanctissimo, & summo per sua sæcula civi Romano, cum nulla tempora virtutum essent feraciora. L. autem Flamininus fuit, T. Quinctii frater, quem etiam perperam Flaminium indigitat, qui Flamininus fuit, qui Placentiæ, cum Proconsul esset, captivum, in vinculis detentum, ad infamis scorti voluntatem, jussit decollari. ob quod facinus immane, barbarum, & Romanis moribus indignum, senatu motus est, per Valerium Flaccum, & Porcium Catonem Censores. sed & illud etiam Memoriæ lapsus est, quod sequitur Sect. 4. ubi ait Baronius, Herodis Antipæ exercitum, fusum à Parthis fugatumque dici per Josephum. sed falsum est. Nihil enim negotii cum Parthis, Antipæ fuit, sed Herodi Infanticidæ. Antipæ negotium erat, cum Aretâ Rege Arabum, quem appellat Josephus, non Παρθυαίων, sed Πετραίων βασιλέα. Error fortè è vicinitate nominum. Addit autem ille, Rem adeo indignè tulisse Tiberium, Herodi bellum intulisse Aretam Arabem, ut scripserit ad Syriæ 46

Baronii memoriæ duplex lapsus.

Præsidem

Præsidem Vitellium, Aretam, vel vivum, vel mortuum ad se transmitteret. Hoc non scriberet de Parthorum Rege Tiberius, nisi vellet se ridendum propinare. Verum est, Josephum aliam attulisse caussam necis Baptistæ, sed diversam tamen, non contrariam illi ab Euangelistis recitatæ. interiorem & immediatam magis, cum beati scriptores ad illam intenderent, quæ tegendo timori Regio prætendebatur. *Cum ad Iohannem magni concursus fierent*, loquitur Josephus, Lib. 18. Antiq. cap. 10. *Herodes veritus, ne tanta hominis authoritas defectionem aliquam populi pararet, judicavit satius esse priusquam novi aliquid appareret, illum tollere è medio.* Utraque caussa vera potuit esse. Quippini? cum de aliis facinoribus testante beato Lucâ, Johannes Herodem reprehenderet, præter illud, de nuptiis incestis, cum uxore fratris. Non exprimitur hæc caussa ab Euangelistâ. sed Baronius inde nihil lucrabitur. Nam quoties illud legimus in Annalibus, *Non omnia fuisse scripta in Euangeliis.* Non legitur in Scripturis, Pharisæis cooperantibus: aut ex malitiâ Scribarum, & jurisperitorum Johannem ab Herode in carcerem conjectum, & capite postremo plexum. Multi tamen & magni nominis Interpretes, nec Hæretici vel Novatores, illam sententiam approbarunt. Lyranus, putà aliquis Dionysius è Carthusia, Cajetanus, Jansenius. Sed quæritur hic, ut ubique ferè, quod minimè decuit Annales, Josephi calumniandi occasio per Baronium: qui si narrationem illam suspectam volebat reddere, & fidem Historiæ elevare, aliud objecisset, in quo calamum & linguam exerceret. Scribit enim Judæus Historicus, loco quo suprà, vel cap. 7. ut habet Græca editio, Καὶ ὁ μὲν ὑποψίᾳ τῇ Ἡρώδου δέσμιος εἰς τὸν Μαχαιροῦντα πεμφθεὶς, τὸ προειρημένον φρούριον, ταύτῃ κτίννυται. *Et ille quidem, propter Herodis suspicionem in vincula conjectus mittitur Macharuntem, castrum cujus nuper mentionem feci, & ibidem interimitur.* Erat verò castrum illud, μεθόριον τῆς τε Ἀρέτα καὶ Ἡρώδου ἀρχῆς, In confinio situm, quasi intermedium quoddam propugnaculum, imperii & ditionis Aretæ, & Herodis, non longè à mare mortuo semotum. cum tamen Johannes decollatus fuerit, quod ex Euangelio apparet, in Galilæâ, ubi convivium illud apparabat Herodes, & in quod, nondum dissolutum, disco impositum, sacrum illud caput, per spiculatorem inferebatur. Non potuit autem carnifex è convivio mitti Machæruntem, & caput in convivio repræsentare. sed fieri potuit ut eò primum missus, in propinquiora demum translatus fuerit. utcunque, multo potiorem materiam hinc Baronius invehendi in Josephum habuisset.

47 De defuncti Johannis corpore, Quæstio ventilatur inter Annales & Exercitationes. scilicet, an scripserit Hieronymus, Baptistæ corpus sublatum, ut dicitur, à discipulis, Sebastæ fuerit sepultum. Verba sunt Hieronymi citata Bulengero. *Atque inde divertens, vidit duodecim Patriarcharum sepulchra, & Sebasten, id est, Samariam, quæ in honorem Augusti Græco sermone, Sebaste, Augusta nominatur. ibi sunt Helizæus & Abdias Prophetæ, & quo major inter natos mulierum non fuit, Iohannes Baptista.* Ait ibi esse, non Ibi sepultum.

Iohannis defuncti corpus.

Ibi,

Ibi, per ætatem suam cum Paula illa, de qua loquitur, Terram sanctam peragraret. non affirmat, ibi depositum per Discipulos, quod Hieronymo imponit Cardinalis. Ibi autem *esse*, & ibi *sepeliri*, non debent idem tinnire apud eos, ubi corpora defunctorum loco mota in alium subinde inferri solent. Evincam pari modo Helisæum Prophetam ibi sepultum, per servum suum Gehezi: aut filium Shunamitidis, Jonam Prophetam, ut quidam volunt, quem in vitam reduxit. idque ab Hieronymi authoritate. Nam & illum ait *Ibi positum*. Ergo & per eosdem aut alios Curatores, ibi erat positus. Ast Discipuli, illum loco motum Sebasten deinceps transtulerunt. fortassis. & tamen hoc non ponit Hieronymus. sed hæc leviora. Illud fortassis non item, quod Sect. 8. habet Cardinalis ubi satis confidenter recenset inter caussas ignorati Jesu Christi per Herodem hanc, quod quo tempore fungeretur ministerio suo Jesus, miraculis celeberrimus: per Judæam (sed & Galilæam etiam) Herodes domo abfuerat bello Arabico implicitus. Ubi insignem quandam advertit Casaubonus ἀνιστορησίαν, cum constet, Arabicum illud bellum ne quidem inceptum ad annum Tiberii 18. quo tamen anno Jesus Christus in crucem actus, à Baronio commemoratur. addit ad πάρεργα insigniendum Bulengerus, Herodem illud bellum, quandocunque gestum, per Legatos, absentem gessisse. itaque fateri debuit, Annalistam manifestè lapsum. sed nec Bernardus vidit omnia. sequitur in quo Casaubonum excusare non possum. Festinans credo, certè temerè & falsò, pronunciavit, posuisse Baronium, veluti rem certam, Marcum ex iis unum fuisse, qui propter mysticum sermonem de *carne comedendâ* offensi, dicuntur à Christi contubernio recessisse. Verum hoc non affirmat Cardinalis. tantum ait, *Tradi Marcum ex iis unum fuisse*. Tradi autem, per Epiphanium, & fortassis alios. Hoc πάρεργμα, non advertit Bulengerus. si enim advertisset, quas non Tragœdias daret? sed erat, opinor, in procinctu, accinctus, & equos expectans phaleratos, ad iter in Italiam conficiendum. *Baronii ἀνιστορησία.*

Nicephoro cur fides adhibeatur, rationes video, cur detrahatur nullas, de Capite Johannis, minimè sepulto cum corpore, id nimirum prohibente Herodiade. ita enim solent, occisorum Capita, palis affixa, & longurionibus, in pontibus & arcibus, milvis & corvis escam, exponere. Ipsa, inquit, Johannis reprehensionem verita, conjungere id rursus reliquo corpore timens, apud se, remotis arbitris, in abstrusiore Regiæ loco sepeliendum duxit: nec abludit mulieris petulantia, ab hâc inurendâ, ut putabat, defuncto calumniâ, cum referat Hieronymus, contra Rufinum, illam, ubi caput ad ipsam apportabatur, linguam illam qua se læsam arbitrabatur, extractam, acu discriminali, ut paulo prius, in Historiâ Romanâ, M. Antonii uxor Fulvia, Ciceronis linguam, abscisso item capite, perforasse. *Nec magnopere glorieris*, Hieronymus ait, *si facias, quod faciunt Scorpiones atque Cantharides. Fecerunt hoc, & Fulvia in Ciceronem: & Herodias in Iohannem, quia veritatem non poterant audire,* 43 *Caput Baptistæ.*

V *linguam*

linguam veriloquam discriminali acu confoderunt. Ista petulans, lasciva, & crudelis furia, κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν, orta de funesta & impiâ Herodis Infanticidæ familiâ, quem vitæ exitum tandem habuerit, Herodem in exilium, quem deserere nolebat, comitata, ex antiquioribus opinor Historicis fide dignis Nicephorus refert, Lib. 1.
Herodiadis exitus. cap. 20. *Furibunda sed enim, & adultera, incestaque adeo illa, quæ quidem Herodis habebatur, revera autem erat Philippi conjux, vitâ longius actâ, cum prius filiam saltatricem acerbo fato sublatam vidisset, deinde ipsa quoque discessit, futuri sæculi judicio & supplicio reservata, meras ibi quàm citissimè Divinæ iræ fæces, intolerabilisque indignationis Domini calicem haustura. Filiæ autem ejus, dignus qui memoriæ mandetur, talis erat obitus. Eundum ei quodam brumali tempore erat, & fluvius trajiciendus, qui cum glacie constrictus esset, pedes eum transire voluit. glacie autem ruptâ, idque non sine Dei numine, demergitur illa statim capite tenus, & inferioribus corporis partibus lasciviens, molliusque se movens, saltat, non jam in terra sed in undis. caput verò scelestum, frigore & glacie concretum, deinde etiam convulneratum, & à reliquo corpore, non ferro, sed glaciei crustis resectum in glacie ipsâ saltationem lathalem exhibet, spectaculoque ejus omnibus præbito, in memoriam, ea quæ fecerat, spectantibus revocat.* Ita ut rectè Poëta,

Apollon. Rhod. pag. 197.

Ὀξὺ δὲ πανδαμάτωρ λοξῷ ἴδεν οἷον ἔρηξαν
Ὄμματι, νηλειὴς ὀλοφώϊον ἔργον Ἐριννύς.

49 Interfecto ad hunc modum Baptistâ, stimulis, ut videtur Conscientiæ exagitabatur Herodes. Nam, *Prima est hæc ultio, quod se judice, nemo nocens absolvitur.* Nam ubi famam de Domini Jesu miraculis, & vitæ instituto accepit, dicebat, *Hic est Iohannes Baptista. Ipse surrexit à mortuis: & ideo virtutes operantur in eo.* Quisquis erat ille doctus interpres, apud Barradium, rectè respondebat, Johannem Baptistam, non ita diu, postquam Christus cepit Galilæam peragrare, & miracula edere, in carcere fuisse decollatum. id enim, ex hâc Historiâ liquet. Nam fieri non poterat, ut tam sero Herodes, nisi domo absuerat, quod certè falsum est, de Christi miraculis, tot, tantis, tam propinquis, non nisi post annum & semestrem, fortè biennium inaudiret. Nec Chrysostomus persuadet in contrarium, ῥητορεύων, quasi id esset magnatibus familiare. Οὐκ ἐν προοιμίοις ἔμαθε τὰ κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ μετὰ χρόνον ἄπειρον, inquit ille. τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἐν δυναστείαις, καὶ πολὺν τὸν ὄγκον περιβεβλημένοι. ὀψὲ ταῦτα μανθάνουσι, διὰ τὸ μὴ
Iohannes quando decollatus. πολὺν αὐτῶν ποιεῖσθαι λόγον. Fateor, ὀψὲ, & agnosco ὄγκον, & τῦφον. sed non tam sero. non tantum, ut in vicino, tantum non, in ipsâ Regiâ tanta miracula quotidiè perpetrata, minimè per biennium ferè acceperit. Credat Judæus Apella. Citius ergo, quam vulgo opinantur, Johannes in carcere decollabatur. Nec tantum è conscientia, de resuscitato Baptista sibi somnia fingebat, verum etiam è communi Pharisæorum & semipaganorum disciplinâ: qui μετεμψύχωσιν & μετεμσωμάτωσιν, de qua re diximus in Apparatu, impiè fingebant. *Verisimilius*

illud

illud Maldonati, quod Barradio videtur, mihi non sic videtur, anteferendum sententiæ Cajetani & Jansenii, qui ad transanimationis opinionem illam Herodis sententiam rectè retulere.

Accepto de Baptistæ exitu nuntio, Matthæus solus addit quid egerit Jesus, cap. 14. *Cessit inde per naviculam, in locum desertum.* Cujus secessionis caussam, non metum Herodis, sed aliam insinuat Marcus: ut Apostoli, qui de legatione reversi fuerant, interquiescere possent, & apud ipsum, à turbis prosequentibus liberum, successum itineris & prædicationis exponerent. *Venite*, inquit, *in desertum locum, & requiescite paululum.* Cæteras non moror, ut probabiles excogitatas, non ut certas. dicitur autem desertus ille locus, in quem secedebat, apud Lucam, cap. 9. *Bethsaidæ:* hoc est, ad illam Civitatem spectasse, desertum locum, quæ erat Patria Philippi, Petri, & Andreæ Apostolorum. In quod non una huc tantum vice dicitur secedisse. Adrichomius, cap. 69. in descriptione Tribus Nepthalim: *Mons Christi, sic dictus, quod in eo Christus solitus sit Orare, & Prædicare; abest à Capernaum Tribus milliaribus: non procul à mari Galilææ. Hic divinâ Oratione integras noctes Christus traxit: hic duodecim Apostolos elegit: hic insigni Sermone de Beatitudinibus & Euangelicis perfectionibus disseruit.* Sunt qui Christum in hoc quoque monte, quinque panibus & duobus piscibus quinque hominum millia satiasse sentiunt: ideoque locum hunc, Christi & Apostolorum *mensam* vocant. Quod tamen ultra mare Galilææ factum esse, ex Matthæi, Marci, & Johannis Euangelio manifestè patet, qui scribunt, Dominum mare cum Apostolis trajecisse; atque peracto hoc miraculo, Apostolos rursus idem mare transnavigasse. 50

Sed diu latere vel in secreto repositorio consistere non potuit. 51
Nam secutæ sunt eum passim, etiam pedestres turbarum copiæ. Pontibus enim aliquibus in locis jungebatur Jordanis. Tiberiade fuisse pontem ponitur in confesso. at Joh. 6. dicitur, *Abiisse trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis.* Non ergo erat longè à Tiberiade, ubi per pontem turbæ pedestres transire poterant, quâ illum sequebantur. Ubi congregatæ advenerant, docebat illos, & sanabat. Vespere autem facto, rogant Discipuli, ut dimitteret turbas, ut euntes in castella compararent sibi Escas. Quibus respondet, imo vos potius date ut comedant. replicant Discipuli, sibi non esse in peris panes quæ sufficerent. Interrogat, quot essent: respondent *Quinque.* Sed hæc per Johannem explicatius narrantur: narrat is, Dominum de dimittendâ conventum multitudine, dixisse ad Philippum, qui erat Bethsaidensis, & ei responderat, *unde ememus panes, ut manducent hi?* Date comedere. Quasi diceret, Tu qui hanc urbem probè nosti, abi & compara nobis inde panes. respondet Philippus, non esse se emendo. Ducentorum enim denariorum panes, non sufficient ut unusquisq; modicū sumat. astans Andreas suggerit, est puer unus hic, fortè aliquis eorum, qui solebat esculenta afferre; qui habet panes quinq; hordeaceos, & duos pisces. hoc audito, jussit ut facerent homines discumbere. Qui numero circiter 5000 discubuere.

discumbebant autem per cohortes: Quinquageni simul συνέστιοι quasi & ὁμοτράπεζοι. Quo observato ordine, panibus & piscibus in manus acceptis, benedixit, & dedit Discipulis, ut apponerent. Multiplicatis autem panibus & piscibus, abundè satisfactum est comedonibus, & duodecim cophini fragmentorum sublati. Illustre miraculum. quodque ita in animis ipsorum operabatur, ut de Messiâ subierit cogitatio, & haberent in animo, eum in regem sublevandi, quod cum sciret ille καρδιογνώστης, abiit iterum in montem solitarius, sed prius dimissâ turbâ, & præmissis per naviculam Discipulis in alteram ripam, cujus rei narratio hæc sequitur.

52 Cum abiissent turbæ: non omnes, sed plerique; Discipulos invitos jussit navem ascendere. *compulit* enim eos, inquit Matthæus, *ut præcederent*, trans fretum ad Bethsaïdam. Quibus, uti jusserat, profectis, solus in montem Oraturus secessit: mansit autem usque dum Discipuli qui navem conscenderant, quasi 25, aut 30 stadia cursu confecerant. cum subito magna ventorum vis fluctibus ita insurgeret, ut jam jam aquis haurienda putaretur navis. Jesus intereà, finitâ Oratione, ambulans super aquas propè navem conspectus, quasi phantasmatis speciem præ se ferens, videbatur transire voluisse. Quo viso magis perturbati & terrefacti exclamarunt. Ille autem bono esse animo jubet. *Ego enim*, & non spiritus, aut phantasma, *sum*. Quo audito, valdè gavisi sunt: & Petrus, semper ex amore & zelo in magistrum περιπαθὴς, quasi extra se positus, dixit, *Domine, si tu sis, jube me venire ad Te*, summè confidens. permisit Dominus, & respondet, *veni*. Ille πληροφορηθεὶς descendit de navi, & ambulabat super aquas, sed paululum progressus, timere cepit, & continuò καταποντίζεσθαι. Fide tamen, etsi labefactatâ, non excussâ, vel deficiente, ad Jesum conversus, ait, Κύριε, σῶσόν με. Ita inter humanam fragilitatem, & Divinam confidentiam incedimus ἀμφοτερεύοντες. Extentâ manu apprehendit eum Christus & servat. Non enim deficit in dubiis Divina providentia. καθάπερ νεοττὸν πρὸ καιροῦ, inquit Chrysostomus, Hom. 50. in Matth. Τῆς καλιᾶς προελθόντα καὶ μέλλοντα καταπίπτειν, ἡ μήτηρ ταῖς πτέρυξι διαβαστάσασα πάλιν ἐπὶ τὴν καλιὰν ἄγει, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε.

53 Erat autem navis, & hoc etiam miraculosè, statim ad terram, in Genesarethæ regione, ubi olim cum Dæmoniacum Legione Dæmonum liberasset rogabant, ut de gente recederet. Hoc loco, sequenti die, turba, quos pridiè panibus paverat, eum adeunt. Rem & Historiam totam accuratè, solusque ex Euangelistis Johannes refert, cap. 6. Antecedentia, concomitantia, consequentia complexus: habitam illam ad turbas de pane vero, cœlesti, duraturo, concionem, quæ & ipsas, & etiam è Discipulis ipsius aliquos, ita offendit, ut animis in illum essent utrique exasperatis: ut illi voluerint occidere: ex istis quidam retro abierint, nec ulterius cum eo versarentur.

54 Pavit, ut expositum est apud Euangelistas, Dominus quinque panibus, & duobus piscibus, hominum quinque millia, ultra mare Tiberiadis. Venit deinde in terram Genesar, quæ cis mare Occiden-

tale

tale fuit. Allatis ad se undecunque ægrotis sanitatem contulit, sermonemque habuit illum Joh. 6. commemoratum. Posthæc, ut ordinem disponit Matthæus, Pharisæi & Scribæ qui descenderant Hierosolymis, Discipulos, quod manibus illotis cibum sumerent, taxant. Illis postquam satisfecisset, & Discipulis pro, apologiam interposuisset, in partes secessit Tyri & Sidonis, ubi à filiâ Cananeæ fœminæ Dæmonem expulit. Cum verò de finibus Tyri per Sidonem ad mare Galileæ venisset, inter medios terminos Decapoleos regionis, oblatum sibi hominem mutum surdumque à Dæmone possessum liberat. Denique cùm ad locum mari propinquum venisset, in montem conscendit, hominumque quatuor millium turbam, septem panibus paucisque pisciculis satiavit. Ita sequentes historias disponit Augustinus, à quo cur recedamus caussam nullam videmus. Hisce autem expeditis, hunc annum Servatoris terminabimus.

Qui calumniam struunt de violata Traditione Seniorum, in non 55
lavandis manibus ante cibum, dicuntur venisse in Galilæam ab Hierosolymis. vel quod Galilæam incolerent, & Hierosolymas, ad sua munera obeunda statis temporibus, irent: vel quod Hierosolymitani ortu, in Galilæam, prout animus vel occasiones ferebant, venerant. Erant ubi Cananeæ dispersi Scribæ & Pharisæi. Illi ut docerent in Synagogis populum: Isti quod hæresis passim erat diffusa & propagata. Præcipua autem sedes erant Hierosolymæ, urbs Metropolis. & qui versabantur eâdem, honoratiores plerunque habebantur, & majorem obtinebant authoritatem. Loci enim dignitas plerunque incolentibus animos addit. Videri etiam volebant magis rigidi observatores Traditionum avitarum, & severiores Censores violatarum, ideò involant in Christum γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, *Quare discipuli tui transgrediuntur Traditionem Seniorum? Non enim lavant manus, cum panem manducant.* Multum lotionibus utebantur Judæi. multum sanctitatis adscribebant lavacris: de quibus diximus in Apparatu. nec tantum ante cibum lavabant, sed & inter comedendum repetitis utebantur. & hunc morem videtur Matthæus insinuasse, qui rem effert, Non, *antequam panem comedunt*: sed, *Cum panem manducant*: hoc est, inter comedendum. utrumque reprehendunt. istud potius: cum illud de consuetudine & more gentis, hoc dimanaverit à Seniorum Traditione. Eóque magis, quod Marcus habet, Nisi crebrò laverint manus, non manducant. repetito nimirum subinde lavacro. Græcè habetur πυγμῇ. Respondet Christus per recriminationem. *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter Traditiones vestras?* Quam accusationem probat per instantiam de *Corban*, &c. qua de, Interpretes Consulendi. secundò respondet ad oppositum. Nihil magni per illam Traditionem insinuari; cum pollutæ manus, non polluant hominis conscientiam.

Rejectis Scribis & Pharisæis, egressus inde secessit in fines Tyri 56
ac Sidonis, urbes erant maritimæ: in sorte quidem Tribus Nepthalim:

thalim: Sed non subactæ: Verum Gentibus perpetuò habitatæ. hic domum quandam ingressus ut se reficeret, studiosè id agebat, ut lateret, sed non potuit. Accedentes ergo non rejecit. ὥσπερ γὰρ τὸ μὴ δραμεῖν ἐπ' αὐτοὺς προσιόντας, τῆς ἀκολουθίας τῶν πραγμάτων ἦν, οὕτω τὸ προσερχομένους διώκειν ἀνάξιον αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας. Hic ergo mulier, genere ἄνωθεν Cananæa, cum clamore & ejulatione illum adiit pro filia δαιμονιζομένῳ deprecatura. Eam porrò *negligere* videbatur. nam Clamantem non respexit. Imò *abigere*. nam intercedentes Discipulos, de importunitate, rejicit. *Non sum missus*, inquiens, *nisi ad Ovem perditam*, Israelitas: illa autem Gentilis erat. instantem, contumeliis proscindit. nam Canem appellat. Illa tamen perstat: & hoc postremum, sic eludit, ut Christum in admirationem raperet. At enim dicebat, & catelli comedunt de micis puerorum. Vides, inquit Chrysostomus, Illius σύνεσιν. πῶς οὐκ ἀντεῖπεν, οὐδὲ ἐδήχθη τοῖς ἑτέρων ἐπαίνοις, οὐδ' ἠγανάκτησε τῇ ὕβρει. Vides εὐτονίαν, constantem & infractam animi intentionem. Vides animi humilitatem. quibus illud Elogium meruit, *O mulier, magna est fides tua:* illam Retributionem, *Fiat tibi, prout volueris*. ait enim disertis verbis Christus, *Propter hunc sermonem vade*. ex intuitu fidei & constantiæ, qualem in Israel non invenit. Quocirca rectè Chrysostomus, οὐ μικρὸν, καὶ αὐτὴ εἰσήνεγκεν εἰς τὴν ἰατρείαν τῆς θυγατρός.

57 Marcus solus persequitur τὰ ἀκόλουθα, *Exiens iterum de finibus Tyri*, quos tanquam ὁδοῦ πάρεργον salutarat, *venit per Sidonem ad mare Galilææ.* ita enim locorum distantia ferebat. Tyrus distabat à Cæsareâ Philippi viginti milliaribus. Sidon autem undecim. ita propinquior erat Palestinæ quam Tyrus: & Tyro discedens per Sidonem transire debebat, in Galilæam, & medios fines Decapoleos. *Decapolis*, inquit Adrichomius, id est, decem Civitatum Regio, *in Euangelicâ historiâ celebris, à decem principalibus urbibus quibus præter multas alias ea Regio maximè fulget, Græco vocabulo nomen accepit. Longitudo ejus triginta milliaribus: latitudo autem paullo minor censetur: à Septentrione Libanum montem & Damascum: ab Occidente, Sidonem urbem: à Meridie Civitatem Bethsan, quæ & Scythopolis appellatur, fines habet: ad Orientem verò trans Iordanem & mare Galilææ, ultra Gadaram, Hippum, & Pellem se extendit.* Porrò Civitates, à quibus Regio Decapolis dicitur, hæ censentur. Cæsarea Philippi, Asor, Cedes Nepthali, Sepher, Corasin, Capernaum, Bethsaïda, Jotapata, Tiberias, & Bethsan. sed in hujus Regionis situ, in urbium huic adscriptarum numero, & nominibus variatum est: Plinius, Lib. 5. cap. 18. ita refert. *Decapolitana Regio, à numero oppidorum, in quo non omnes eadem observant. Plurimi tamen Damascum & Otopon irriguas amne Chrysorrhoâ: fertilem Philadelphiam: Rhaphanam. omnia in Arabiam recidentia. Scythopolin, Gadara, Hieromiace præterfluente, & jam dictum Hippon, Dium, Pellam aquis divitem, Galasum, Canatham. Intercursant cinguntque eas urbes Tetrarchiæ, Regionum instar, singulæ, & in regna contribuuntur, Trachonitis, Paneas, Abila, Arca, Ampeloessa, Gabe.* Huc cum venisset Jesus, inter alios surdum & mutum curat: peculiari quodam modo. nam de turbâ seorsim ducit.

ducit. Mittit digitos in aures. Expuens linguam tetigit. suspiciens in cœlum, ingemuit. & post has omnes ceremonias ait, Ephphata. quod est, adaperire. Hoc apparatu, non alibi legitur usus. rationem expediant, qui possunt.

Ascendentem deinde in montem, turbæ multæ sequebantur, adducentes mutos, cæcos, claudos, infirmos. quos curavit omnes. 58
Cumque jam triduum totum apud eum hæsissent, ἄσιτοι, septem panibus, & paucis pisciculis, quos in promptu habebant discipuli, quatuor millia hominum satiavit, præter mulieres & parvulos: non multo fortassis minori numero. Cumque affatim comedissent, superfuerant septem cophini fragmentorum. Dimissa post pastionem turba, naviculam conscendit, & venit in fines Magedan, Matthæus ait, Marcus habet, *venit in partes Dalmanutha.* Unde de dissonantia inter Euangelistas concilianda ait. *sed vox illa Dalmanutha videtur recentior, & corrupta. Hieronymus enim, nec legit, nec meminit, imo rejicit. nam in exemplaribus sui temporis, saltem quibus ipse usus fuerat, scriptum fuisse, etiam apud Marcum, Magedan insinuat. Magedan,* inquit, *ad cujus fines Matthæus scribit Dominum pervenisse. sed & Marcus ejusdem nominis recordatur. nunc autem regio dicitur Magedena circa Gerasan.* Hæc ille. fusius quam alii Adrichomius, quem ascribo. Magedan, alias Magedon, aut, ut est in Græco, Magdalo locus est ad Orientem maris Galilææ, circa Gerasam, qui à Marco, Dalmanutha vocatur: in cujus fines ac partes, cum Christus navi appulsus esset, Pharisæi & Sadducæi ab ipso petierunt signum de cœlo dari. quibus indicavit signum Jonæ Prophetæ suæ sepulturæ ac resurrectionis esse figuram. Porrò quod Matthæus locum hunc Magedan, Marcus verò Dalmanutha appellat, nullam habet contrarietatem. Aut enim unus idemque locus, diversis nuncupatus fuit nominibus, aut unum potest esse nomen Regionis generale: alterum verò civitatis vel vici, quod multo verosimilius est. potest utrumque nomen diversam civitatem sive vicum significare; in cujus utriusque loci fines dicatur Dominus venisse: quia locus in quem venit, utrique loco vicinus erat. Quomodo supra dictus est venisse in Regionem Gerasenorum & Gadarenorum. & alibi, in partes Tyri & Sidonis. Quod ad situm loci attinet, hæc de eo D. Hieronymus, in libro de locis Hebraïcis. *Magedan, ad cujus fines Matthæum Euangelista scribit Dominum pervenisse, sed & Marcus ejusdem nominis recordatur. nunc autem Regio dicitur Magedana circa Gerasam.* Ex quibus, ut doctissimus sacrarum literarum interpres Cornelius Jansenius meminit, patet, primum, quod non rectè scribat Brocardus, qui Magedan & Dalmanutha eundem putat esse locum, quem Saraceni Medan vocant, hoc est, Aquas Dan. fontem nimirum illum, unde Jordanis primò oritur, quem Josephus Phialam vocatum testatur. Nam vel inde satis liquet hoc verosimile non esse, quod fons ille longissimè à mari Galilææ absit, cui hunc locum propinquum fuisse ex adjunctis Euangelistarum verbis, quibus profectionem, seu iter Domini describunt, manifestum est, secundò,

ſecundò, & eos multum errare, manifeſtum hinc eſt, qui loca hæc Magedan & Dalmanutha cis mare Galilææ conſtituunt, inter idem mare & montem Thabor,ut paſſim nunc in chartis annotatur. Hieronymus enim ea circa Geraſam fuiſſe teſtatur: & proinde ultra mare Galilææ. Quod verum eſſe,& ex Marco in ſequentibus colligitur,qui ſcribit,Dominum cum in hoc loco,petentes ſignum confutaſſet,illis dimiſſis,conſcenſâ navi,trajeciſſe fretum,& veniſſe Bethſaïdam. Hæc ille Adrichomius.

59 Et verum eſt,de Transfretatione. non Marcus ſolus,ſed & Matthæus, meminit. veniſſe nimirum in terram Bethſaïdenſem, quæ erat è Regione Magedan. Accidit autem ut conſcenſâ naviculâ, Diſcipuli obliti fuerint panes ſecum ſumere. cum ergo inter navigandum Chriſtus præmoneret, caverent à fermento Phariſæorum, illi, ſatis abſonè putarunt,Dominum taxaſse ipſorum negligentiam,de non aſsumptis panibus,& admonuiſse,ut,licet carerent,nec emerent, nec mutuo ſumerent à Phariſæis. hanc puerilem, ſed & ἀπιστίας γέμουσαν reſponſionem refellens Chriſtus, ait, Quid de defectu panum ſolliciti cogitatis, quaſi fame enecandi: cum jam me non una vice,ſed bis,multiplicaſſe panes videritis, tot hominum millibus ſufficiendis? repetitâ poſt increpationem admonitione, intellexerunt Diſcipuli,ait Matthæus,Quod non cavendum à fermento panum, ſed à fermento doctrinæ Phariſæorum & Sadducæorum. Chryſoſtomus obſervat non alibi tam acerbe Diſcipulos perſtrinxiſſe. qui non contentus retuliſſe, *Non cognoſcitis? non intelligitis?* Modicæ fidei μετὰ ἐπιπλήξεως vocat. Hinc,quod ad mores & diſciplinam attinet Eccleſiaſticam,notat. οὐ πανταχοῦ ἡ ἐπιείκεια καλόν. ὥσπερ γὰρ μετεδίδου παῤῥησίας αὐτοῖς, οὕτω καὶ ἐπιτιμᾷ· τῇ ποικιλίᾳ ταύτῃ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν οἰκονομῶν. Appulſus Bethſaïdam,cæco viſum reſtituit. Quod è multis miraculis ſolum refertur,propter ritus quoſdam & ceremonias, peculiariter,adhibitas,quas alibi non legitur adhibuiſſe.nam manu apprehenſum,extra vicum èduxit,& expuens in oculos ejus impoſitis manibus rogat,ſi quid videret. ille intuens, video ait homines, velut arbores ambulantes. Hoc audito,ſecundâ vice imponit manus ſuper oculos,& clarè vidit. Mandat autem & huic,ut Nemini dicat. Verum non ſimpliciter, ſed ὑποθετικῶς. ſi in vicum introïeris. Bethſaïdam nimirum. ubi licet multa miracula feciſſet, in eum non credebatur. Atque in hac Hiſtoria, annum hunc alterum terminabimus. Non quod certo ſic ſtatuamus. rerum enim geſtarum ſeries apud Euangeliſtas plerunq; obſcura eſt & imperveſtigabilis: ſed quia majora ſunt & illuſtriora,quæ deinceps narrantur,ſaltem. quod πολιτείαν & Origenes Eccleſiaſticas tangit, ab illa διαβοήτῳ Confeſſione initium ſumemus,quâ Chriſtus,Petri ore, per Diſcipulos & Eccleſiam Dei filius viventis pronunciatur.

Annus

Annus JESU CHRISTI *Tricesimus tertius, à Baptismo, sed quartus currens.*

Enit autem deinceps Jesus in partes Cæsareæ Philippi, & in via interrogabat Discipulos suos dicens eis: *Quem dicunt homines, me Filium hominis esse?* Qui responderunt illi, Alii Johannem Baptistam, Alii autem Eliam, Alii verò Jeremiam, aut unum ex Prophetis. Tunc dicit illis Jesus, *Vos autem, Quem me esse dicitis?* Respondens Simon Petrus dixit, *Tu es Christus, Filius Dei vivi.* Respondens autem Jesus dixit ei, *Beatus es, Simon Bar-Iona, Quia Caro & Sanguis, non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est. Et Ego dico Tibi, quia Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Et portæ Inferni non prævalebunt adversus eam. Et Tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis. Et quodcunq; solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* Hæc autem, à Matthæo relata, ubi protulerat, interdixit iis per Comminationem, quod non publicè prædicarent, quod ipse erat Christus. I

Cæsarea quam nominant Philippi, ad distinctionem alterius Cæsarea nominatur. Duæ enim erant Civitates cognomines in terrâ Israël: una Cæsarea Palestinæ dicta, vel Cæsarea simpliciter; altera, hæc cum Epitheto Philippi. Nomen utrique novum, & illius ævi, in honorem & memoriam Cæsaris Augusti. Illa Palestinæ, celeberrima fuit, & tantum non Metropolis Regionis. Nulla ejus mentio apud Euangelistas, sed in Actibus Apostolicis frequens. unde patet, sedem Præsidum Romanorum fuisse. Prius Stratonis turris dicebatur. Hanc Herodes ille primus, infanticida, ob metum seditionis & defectionis Judæorum, quibus invitis, Idumæus ortu atque ideò exosus, per Romanos impositus, crudelitèr & barbarè imperabat, loco valdè opportuno sitam, veluti arcem quandam Regioni imposuit. Κατιδὼν δὲ, πρὸς τῇ θαλάττῃ χωρίον, ἐπιτηδειότατον δέξασθαι πόλιν, loquitur Josephus, Antiquit. 15. 13. ὃ πάλαι Στράτωνος ἐκαλεῖτο πύργος, τῇ τε διαγραφῇ μεγαλοπρεπῶς ἐπεβάλλετο, καὶ τοῖς οἰκοδομήμασιν ἀνιστὰς ἅπασιν, οὐ παρέργως, ἀλλ' ἐκ λευκῆς πέτρας, καὶ διακοσμῶν βασιλείαις τε πολυτελεστάταις, καὶ διαίταις πολιτικαῖς. Et in α ἁλωσ. cap. 16. Ingenti structura, & apparatu εὔορμον reddidisse narrat. Cum enim tota illa ora ἀλίμενος esset, ita ut in Ægyptum navigantes necesse haberent, σαλεύειν ἐν πελάγει, ob venti Libynoti violentiam. qui si vel leviter flaverit, fluctus tam immanes attollit allisos ad cautes, ut vel fluctuum collisio, ἐπὶ πλεῖστον ἐξαγριοῦν τὴν θάλασσαν. Herodes naturam ipsam superare aggressus, ingenti sumptu,

Cæsarea Palestinæ.

portum Cæsareæ condidit, capaciorem quàm Piræum Athenis: ita ut ὀχυρότης τῆς λιμένος δυσάλωτος θαλάσσῃ esset. Ubi enim spatium dimensus fuerat, saxa ingentia, ad 20 ulnarum profunditatem demisit: quorum quodlibet longitudinem habebat pedum 50. crassitudinem pedum 9. multis deinceps explicat, & ornatum, & fortitudinem, & cætera quæ eò spectabant. annis 12 ædificatam narrat. tum de nomine addit, Καίσαρι τὴν πόλιν ἀνέθηκε τῷ κτίσματι. Καισάρειαν γὰρ ὠνόμασεν αὐτήν.

2 *Cæsarea Philippi.* Altera Cæsarea non tam διαβόητος, illa fuit quam commemorat Euangelista, Cæsaream Philippi nominatam. Civitas erat in ipso extremo limite totius Palestinæ. Dan antiquitus, & prius Luz, denominata, vel Lais, cujus mentio habetur Judic. 18. Cum enim Danitæ quidam, ad 600 homines de ampliandis aut mutandis sedibus cogitarent, missis quinque exploratoribus, hujus Civitatis incolas otio torpentes, divites, securos renunciarunt. qua spe allecti, eò ἀνάβασιν instituunt, urbem capiunt, diripiunt, possident, & de nomine Patris sui, Dan appellarunt. Est autem illa Civitas ad Septentrionem, ut Beersabe ad Meridiem, terminus terræ Israëlis. hinc illa limitanea explicatio in Scripturis, *A Dan, usque Beersabe.* Sita erat porrò urbs ad radices Libani, ubi fontes Jor, & Dan, Jordanem fluvium profundunt, in agro compascuo & fœcundo. sequutis temporibus, ubi illæ Regiones à Pompeio devictæ relliquias Mithridatici belli persequente, in Romanorum potestatem cesserunt, urbem Danam, nescio unde derivata denominatione, Paneada dixerunt. fortè à Paneade fonte, qui illam alluit. sed unde & illud nomen fonti, qui Dan prius erat, nisi, quod facilè fieri potuit, Daneas emollito sono, & deinceps Paneas, vocaretur? Hanc urbem, è qua orta fuisse dicitur, mulier sanguinis profluvio liberata, Philippus, Herodis Infanticidæ filius, & Tetrarchæ frater, cum Itureæ, Trachonitidis, & Abilenes Tetrarcha esset, sedem sibi delegit & habitationem, ac ædificiis instauravit, & in honorem Imperatoris, Cæsaream appellavit. non à Tiberio Cæsare, sed Augusto, cui debebat Tetrarchiam. & falsus in illo est Adrichomius. Ἡρώδης δὲ καὶ Φίλιππος Τετραρχίαν ἑκάτερος τὴν ἑαυτοῦ παρειληφότες καθίσταντο, καὶ Ἡρώδης Σέπφωριν τειχίσας, πρόσχημα τοῦ Γαλιλαίων πάντος (lege, τῆς Γαλιλαίας ἁπάσης) ἦγεν αὐτὴν αὐτοκρατορίδα, nempè voluit suæ Tetrarchiæ esse Dominam. nam Autocratorida nomen fuisse urbi, ridiculè censuit Adrichomius. sequitur apud Josephum, Φίλιππος δὲ Πανεάδα, τὴν πρὸς ταῖς πηγαῖς τοῦ Ἰορδάνου κατασκευάσας, ὀνομάζει Καισάρειαν. Sed Agrippa, qui beneficio Neronis, in Tetrarchiam illam deinceps successit, iterum dilatata urbe, Neronianam nominavit. utrumque nomen abolevit ætas, nec illa diuturna. Nam sub ætate Hieronymi Paneada, ut prius, appellabant.

3 *De Q. quem me dicunt?* In has partes, tanquam terræ Israëliticæ portionem, venit missus ad ovem perditam domus Israel. Eò inter eundum celebrem illam proponit Quæstionem, *Quem me dicunt homines esse?* Chrysostomus observat, primum, Christum hanc proposuisse, longè à Jerusalem,

Jerusalem, Scribis, & Pharisæis, semotum. πόῤῥω τῶν Ἰουδαίων ἀπάγων, ὡς πάσης ἀπαλλαγέντας ἀγωνίας μετὰ παῤῥησίας εἰπεῖν τὰ κατὰ διάνοιαν ἅπαντα. Secundò, non ab initio proposuisse hanc quæstionem narrat, ἀλλ᾽ ὅτε σημεῖα πολλὰ ἐποίησε. καὶ περὶ πολλῶν αὐτοῖς διελέχθη καὶ ὑψηλῶν δογμάτων· καὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ τῆς πρὸς τὸν πατέρα ὁμονοίας, πολλὰς παρέσχε τὰς ἀποδείξεις. τότε τὴν πεῦσιν αὐτοῖς προσάγει ταύτην. Tertiò observat, non interrogasse de sententiâ Pharisæorum, & Scribarum, licet illi frequentius apud ipsum versati fuissent, sed quem me dicunt homines? τὴν τοῦ δήμου γνώμην τὴν ἀδέκαστον ἐξετάζων. Respondent discipuli, id quod ille dicebat,

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Prout enim errore opinionis sibi somnia finxerant, ita ferebant illum, vel Baptistam redivivum, vel Heliam, Jeremiam, aut è Prophetis aliquem extitisse. Et hic etiam ad impium illud dogma Pharisaïcum, περὶ μετεμψυχώσεως respicientes. Rectè doctissimus Cardinalis. Admirandum est, quam egregie in Galilæâ fuerit illa Pharisæorum Hæresis propagata, quâ defunctorum animas in alia corpora, pro meritis cujusque personæ, commigrare docebant. Dum post tot signa à Domino edita, ea de Christo invaluit opinio, ipsum esse Johannem Baptistam, vel Jeremiam, aut quempiam alium ex prioribus illis Prophetis, quos quidem omnes, cum constet fuisse defunctos, sic intellexisse certum est, quod anima alicujus ex his in Christum migrasset.

In hanc sententiam Barradius ait se, non Ire, κομψὸς ὡς. Fruatur igitur sua opinione. sed interim ridiculum est quod allegat, de Resurrectione cogitasse, è Matth. 14. *Hic est Iohannes Baptista, ipse surrexit à mortuis.* Sed Resurrectio apud Herodem & Pharisæos, nihil erat præter μεταγγισμὸν, ut de corpore in corpus transmigrarent animæ. Resurrectionem autem, (quomodo est Articulus fidei Christianæ) Judæi communiter omnes, Chrysostomo censente, non intelligebant. nec illius cognitio ab iis requirebatur. vide Apparat. 1. nec Heliam à mortuis Resurrecturum putabant. quippè quem haudquaquam mortuum credebant, sed vivum valentemque in Cœlum sublatum, undè reversurum somniabant, ut Messiæ famularetur. Quam eandem opinionem de Jeremiâ fovebant, quem Arcam & Ignem abscondisse fingunt, (quâ de re habetur in historiâ Maccabaïca) quem venturus ipse erat revelaturus. Gorionides itaque Jeremiæ hunc λόγον appendit, *Non sciet homo, neque cognoscetur locus* (ubi Ignis & Arca reponebantur) *donec venero Ego & Elias Propheta, famulus Domini. Tunc restituemus Arcam in locum suum, intra Sancta Sanctorum, subter alas Cherubinorum.* Erant autem incerti Judæi, utrum Enoch, an Jeremias, cum Elia venirent. ideò indefinitè *alium Prophetam* nominant, hoc est, unum è Prophetis. nam inter Prophetas, Enochum habuisse illos patet, ex Epistolâ Judæ. Itaque frustra & imperitè Jesuita Barradas contra doctissimi Baronii sententiam, exceptionem interposuit. Nec minus ineptè quærit idem, Cur discipuli non addiderint,

4 **Barradii frustranea exceptiones contra Baronium**

alios dicere eum esse Messiam. eum aliqui id ῥητῶς dixerint. ait hanc non fuisse vulgarem, vel constantem opinionem. Stultè. an & illæ quas allegant erant tales? Est impossibile: quia alii hoc, alii illud, alii tertium statuebant: & de Messiâ opinio non minus esset frequens, quam de Baptistâ, Jeremiâ, aut Prophetâ. Imo eadem erat opinio. Nam *Propheta ille*, & designabatur per Moysen: & expectabatur, *Messias*. Tam Messiam, quàm merum hominem expectabant, Baptistam, Eliam, Jeremiam somniare poterant, & somniabant. Ita λεπτολογεῖ ille Jesuita.

5 Sed post illa λεπτολογήματα, ad magis seria deveniendum. Confessionem Petri, & Retributionem Christi ob Confessionem. Auditis Apostolis, de variantibus populi sententiis circa personam Christi, instat Servator inquiens, *Vos autem, quem me esse dicitis?* Ἐκκαλούμενος αὐτοὺς διὰ τῆς δευτέρας ἐρωτήσεως εἰς τὸ μεῖζόν τι φανταθῆναι περὶ αὐτοῦ. καὶ ἐνδεικνύμενος αὐτοῖς, ὅτι ἡ προτέρα ψῆφος, popularis nimirum, σφόδρα ὄντων ἀποδέουσα τῆς αὐτοῦ ἀξίας. Illi autem per Petrum respondent. erant enim σύμψηφοι, & de illius ore loquebantur: ad confusionem tollendam, unus loquebatur & profitebatur, quod animitùs cæteri sentiebant. Ille autem unus, erat Petrus, partim Naturali dispositione, semper προπηδὴς: in Christum magistrum Zelotes: & Princeps consessus Apostolici. Hæc ferè complexus est Chrysostomus. Τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων ὁ Πέτρος, ὁ πανταχοῦ θερμός. ὁ τοῦ χόρου τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται. καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἐρώτα, πάντες εἶπον τὸ ἐρωτηθὲν, ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν (ita lego, non αὐτοῦ, nam non Petrum, sed Apostolos interrogat) Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει τὴν ψῆφον. *Respondens Simon Petrus dixit, Tu es Christus, filius Dei vivi.*

6 Hic pedem sistat, Baronius profatur, atque paulum attendat diligens Lector. Casauboni διάσυρμον, non probo: *Iam togas componamus, & audientiam faciamus, Magister adest: Adest inquam Cæsar Baronius, qui pedem sistere nos jubet, & ad observationem quandam suam, animadversione, ut ait dignissimam, diligenter attendere.* Haud profectò, è dignitate, viri in literis eminentissimi, præclarè de Historiâ Ecclesiasticâ meriti, licet vel φιλοτιμίᾳ, vel εὐνοίᾳ, à seipso deviavit. vult certè Baronius καινολογικῶς, rem alias inauditam, in scenam producere, quæ, per se ipsa, sine scommatis, auditoribus lubentiam commovebit. *Typum quendam*, ait, *Christus exhibet, celebrandi Concilii.* Meritò hoc improbat Exercitator, ut novum, inauditum. Veteribus & recentioribus indictum, à Baronio excogitatum: probat autem, quia Christus Magistri & Doctoris partes in illâ suâ συγκαταβάσει, constituerit adimplendas: non autem ψηφιστοῦ, & Leges condentis. at hoc falsum esse docet, concio illa in monte, ubi toties repetitur, refixis Pharisæorum διατερώσεσιν, *Ego autem dico vobis.* quod est, non nude *docentis*, sed *magisterium* exercentis. Illud magis facit ad propositum, quòd Conciliorum originem, non ex Euangelicâ Historiâ, sed Actibus Apostolicis repetunt & fundant passim cùm antiqui, tum recentiores. Tertiò pronunciat, & verè doctissimus Casaubonus. nihil simile Concilii

Baronii sententia de Concilii typo celebrandi.

con-

convocandi, convocati, habiti, in hac narratione reperiri. Ideò nisi valdè incongruè, Concilium censeri à Baronio colloquium institutum inter Discipulos, & informatorem ipsorum.

Hæsit hic ad *metas* Baronii judicium. Bulengeri stoliditas ultra & rotas & metas concitata, evolavit. *Quid Ecclesiæ Concilium esse putas*, affatur Exercitatorem. Tum præmansam, ut nutrices alumnis infantibus solent, in os ingerit, responsionem, *Id, opinor, dices, in sacro negotio, quod in politico consessum Senatorum.* In quem non vilem plebeculam, non homines de circo, aut trivio, sed viros graves, Reipub. proceres convocari necesse sit. Vult ergo dicere, ubicunque hac notâ homines convenient, ibi planè repræsentatur Ecclesiasticum Concilium. Concilium imprimis intelligi vult Ecclesiasticum. nam & Civiles consessus, qui nunc apud nos Parliamenta, veteribus Synodi dicebantur. Hoc Concilium componi cum Senatu patimur, quoad dignitatem rei, loci, personarum, cum non admittantur in Senatum, viles, βάναυσοι, σκυλοτόμοι, ὑποχειροβιῶται: nisi forsan apud posteros in quibusdam Regionibus, quibus οὐδὲν ἀρχαῖον, πάντα δὲ καινά. Sutores, Textores, Potifices, Tonsores, aurigæ, & curruum agitatores. In Concilium, nisi Principes non accedant, hoc est, ἀρχιερεῖς, ὑψίθρονοι, Præpositi, ἄρχοντες, πρεσβῶτες, Ἐπίσκοποι, qui veteribus dicebantur, præditi amplissimâ Ecclesiasticâ personâ. non enim unus fortè Episcopus, pauci Sacerdotes, plurimi eruditi Concilium celebrant aut conficiunt Ecclesiasticum. sed Bulengerus, qui de Senatu politico loquebatur, haud arbitror, alium, quam Romanum intelligebat: & illum, liberâ adhuc Repub. non autem oppressâ per Imperatores, qui sub nomine Principis, omnia invaserant. Nam alioquin Imperatores, in consessum illum sacrum cooptabant sæpè, servilia cognomina, vilia capita, libertinos, libertos, barbaros; de circo homines, de trivio, de arena, de transtris: honestatis carcinomata, & nobilitatis apocatharmata. Quos tamen titulis magnificos, & angusticlavios, insignibant. Imitatus hoc ἀνδραγάθημα, Julii Cæsaris alicujus aut Neronis, Romanus Pontifex, quod nollem factum, Episcopos titulares & etiamnum extrudit, ut nobis Samiensem, & Chalcedonensem: & in Concilium Tridentinum, legavit non paucos, qui Numerum adimplerent: quos miror consessum illum, sanè splendidum & eruditum, potuisse tolerare. Inter illos autem capite-censos penè Senatores, Imperator erat, τὸ πᾶν, & Pontifex in Concilio talium, talis. Nomen erant nudum Senatores: Illius rescripta, edicta, voluntas, δόξαι κυριώταται. In liberâ adhuc Civitate, consessum illum summum, sacrum, sanctum, illibatum conservabant. At frustra Bulengerus in consessu tali, Caput Concilii requiret illud, αὐτοδεσποτικὸν, ubi nullius erat, ne quidem Principis Senatus, suffragium tanti, ut cæteris præscriberet vel præponderaret. Erat ibi aliquis, sed nec semper, sententiæ Princeps. nemo Decreti authoritativi. 7

Concilium qui faciant.

Ad Concilium ait, *oportet convenire multa.* Rectè, ut conveniant, & concludant secundum æquitatem. Materiam imprimis narrat, 8

Con-

Controversam in fide. Quæstionem ideò decidendam, ut ab omnibus teneatur. ubicunque igitur quæstio de Fide,vel proponitur, vel deciditur, Bulengero censente, Concilium agitur Ecclesiasticum. sed ut τὸν βαπτίζ. τῷ ποδί, Hic Te rogo,quam *materiam* ita controversam in illo Concilio proponebat, differebat, concludebat Petrus? Concilio illo omnium ὁδηγῷ & ἀρχιτεκτονικωτάτῳ. Inter præsentes tum Apostolos, præsente Jesu Christo, nulla quæstio de Fide ventilabatur. sed & in materiâ designandâ nimis es curtus. proponis tantum tractandam,Quæstionem de Fide controversam. Hic jam deest, ἥμισυ παντὸς, illa nimirum altera pars,de moribus Ecclesiæ reformandis,refingendis. Et est illa quidem Quæstio, adeò necessaria visa, ut diu, vehementius certatum fuerit in Concilio Tridentino,cui tanquam potiori, essent primæ partes deferendæ. Doctissimus Bellarminus extendit hanc,à te coactam & coarctatam materiam. Caussas Concilii convocandi alias assignat præter pullulantem aut gliscentem hæresim. schisma nimirum in Ecclesiâ,debacchatum. Communem hostem Ecclesiæ oppugnandum, &c. ita in materiâ aut ὑποκειμένῳ Concilii peccatur. sed non minus adhuc in secundis. Vocentur,ais,ii qui sententias rogari,& debeant,& possint. Illi,non alii. Exclusivè ergo imprimis. Ubi ergo appendicula Conciliorum, Notarii, Actores, Cursores, Satellites,qui disputent & enodent Doctores dubia? Nam Episcoporum partes,parata κυρεῖν. Imò secundum hanc initam rationem, penes quem residebit convocandi Concilii potestas? Non enim hoc Concilium,se moderabatur,& indicebat,Simon Petrus. Deinde & διάσκεψις erit, annon de Conciliis deturbandi sint, Prælati minores, Cardinales non Episcopi,Abbates,Ordinum generales, Presbyteri quicunque & Diaconi,principum Legati & Civitatum. Nam in illo primo,principe,archetypico Concilio,novimus interfuisse solummodo Christum cum Apostolis. Ita ineptè & ridiculè illa σκέψις. Videamus utrum forma Concilii congregandi observata sit,Matth.16.per Servatorem. Dixisset obliviosus,per Simonem Petrum. sed narro Tibi, non sufficere si sit observata. Nam Magistri nostri congerrones tui, id docent. & secundò, certum est,non fuisse servatam. Proponitur Quæstio: sed non ut controversa,disputanda. Non rogat,sed rogatur sententiam, Simon Petrus. Ita,esto Concilium, nihil habemus præjudicii. Præsidem enim habemus Jesum Christum. Petrum in consessu,non exclusum. neque enim sine Pontifice Romano σύστημα illud Ecclesiasticum,habet roboris firmitatem ad ligandum Ecclesiam universalem. Petrum ergo habemus, & ante alios, ut Senatus olim Romanus Senatus Principem, non supra cæteros. si vis Romano Pontifici nihil aliud vindicare, quàm ut necessariò pars sit Concilii: ut Primas obtineat in Concilio: primus ferat sententiam,largior. sed hæc,de Concilio sententia Baronianam penitus ἀνίστησιν tollit. viveret,scio,meritas ipsi, pœnas dares proditæ,vel nequiter, vel imperitè, caussæ Pontificiæ,sub umbrâ & auspiciis beati Petri.

Rogitas

Rogitas autem, *annon tibi legitimi Concilii forma expressa videtur?* 9 responderat Casaubonus: respondeo præsens, *non videri.* probat ille,& confirmo,non videri,quia summus Scholæ Dictator B.Thomas Concilium sic definit, *Iudicum conventus est,ad deliberandum de re aliqua congregatorum.* respondetur, Christum Apostolos,ut reliquorum judices elegisse. falsò. nondum enim consederant super duodecim Thronos,judicantes duodecim Tribus Israel. sed & pueriliter. Quasi unquam in Ecclesia Dei,de Apostolorum munere & præeminentiâ esset dubitatum. Judices erant ordinati: scientiâ imbuti mysteriorum Dei. Authoritate præditi supremâ. sed non tum hoc modo judices. neque dum illâ tantâ imbuti & tali scientiâ, per Spiritus S. magisterium informati. Adhuc ἐν τάξει Audientium: vel ut nostri barbarophoni loquuntur, Barristarum, aut Apprenticiorum: certè μαθητευομένων. Distingue tempora, & concordabis. Imo solus Petrus judex illi ad podium,in imis subselliis. audi enim & subscribe, *Solus Petrus ignorantibus cæteris intellexit, solus clavum fixit,quid de Fide sentiendum esset.* Nondum iis dictum, sed nec Petro: *Recipite Spiritum sanctum.* Ita cum solus Petrus teneat Cathedram,& solus audiat Judex,è sententiâ B.Thomæ,haud quaquam erit Concilium istud. ulterius, ait Lucas in hac ipsa re, Christum orasse καταμόνας. quod difflat hoc figmentum de Concilio. Nam quid καταμόνας ad Concilium? An quia in Conciliis maxime invocandum est Divinum auxilium? Ita ais. Concilia enim semper incepta sunt ab Oratione. Euge,& quis negat velim. Παντὸς γὰρ ἀρχομένου σπουδαίου καὶ λόγου καὶ πράγματος, ἐκ Θεοῦ τε δεῖ ἄρχεσθαι, καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι. *Excellentioris est virtutis,sacratiorisque actionis,* inquit beatus Leo, *cum in unum propositum piæ plebis corda conveniunt,ut ille, cui sanctificatio nostra est supplicium, hoc est Diabolus, non solum à parte, sed & à soliditate superetur.* At de Oratione auspice Conciliorum, quis unquam illud, καταμόνας usurparet? is qui erat καταμόνας in secreto, in cellâ, puta mihi Anachoreticâ, non præivit exemplum orandi in Conciliis. At non erat ita solus,quin ipsi adessent Discipuli. scilicet aderant in horto omnes præter Judam. assumpti καταμόνας tres, Petrus, Johannes, Jacobus. & tamen isti non aderant; cum solus & solitarius oraret, *Transeat calyx.* de hac etiam actione scribit Lucas, συνῆσαν αὐτῷ ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον καταμόνας. Orabat tamen solus,& erat solus. Discipuli ἐν τῷ σύνεγγυς, non τῷ αὐτόθι. Itaque non erat; non orabat, in Concilio, actione sacrâ, sed, si quæ est alia, communicatâ. Sed interrogat Discipulos. Et quid si autem? Interrogationes solent opinor, & extra Concilia adhiberi, in judiciis, in congressibus, in Scholis, in Consistoriis. docendi gratia hic interrogat, non sciscitandi, aut examinandi. Conclusio stet, Nusquam hic Concilii forma resultat vel effigies. Cardinalis non persuadet Novitates suas φιλαρχαίοις: nedum Bulengerus, qui succedit. Vox est enim, præterea nihil: ut apud nescio quem, luscinia.

In illo Concilio, scilicet Utopiano, pergit Cardinalis ἀφρονεῖν. 10

Nam

Nam ad Practica illius descendens comminiscitur, duo imprimis sancita ibi Decreta. Prius Fidei; posterius, Morum. Illius Petrum authorem fingit, Christum accessorem. secundi, Christum authorem concedit. Ita Petrus Apostolus *clavum figit*, ad *clavum sedet*: Christus Dominus inter eos numeratur qui per foros cursitant, malos scandunt, sentinam exhauriunt in Ecclesiæ navicula Petri proprietaria: Dictatoris Barjonæ dicto obtemperans inter accensos censebitur, aut apparitores. *Intolerabilis est Baronii, ad hunc locum Oratio*, Exercitator ait, *Petrus, caussam definit, decernit, fidei Canonem constituit; quid de Fide sentiendum esset, solus Petrus clavum figit*. Et profectò, est Oratio intolerabilis. πᾶσαν ὑπερβολὴν ἀναισχυντίας ὑπερακοντίζουσα· ut quod capitis solius privilegium est, in membrum quodcunque transcribatur. & mirari subit, virum certè eruditum, in Talione, vanitatis istius & ἀβελτηρείας patrocinium subiisse. Multa ille imprimis λεπτολογεῖ è Scholis Philologicis, & Lipsii disciplinâ Literator, de pangendâ Clave per Romanos olim in peste Dictatores, injicit imprimis mentionem. *Næ Tu, hic*, inquit, *extremæ ignorantiæ, jam non unum, ut Romanus olim Dictator, sed treis novos Clavos, novus Dictator figis*. At mi homo, claviali cujus istiusmodi pangendi caussâ, seu fuerit ignorantiæ, sive ineptiarum Clavus, non est opus operâ illâ & tumultu, dicendi, per noctis silentium Dictatores. Clavos etenim hujusce fabricæ, Annalisticos & dogmaticos, stultitiæ foribus & vanitatis, in Foro Boario, Jesuiticâ Regione, figet Magistratus reverendus Pater, ordinarius. Dixi, non opus esse dici Dictatorem. Dico, non licere Exercitatori Dictatorem dicere. ideò ineptire Talionistam. Romanus enim orbis non feret duos Dictatores, non magis quam Erythacos binos arbustum unum alit. Clavi siquidem figendi caussâ Fidei. Dictatorem unicum Pontificem Romanum, eundem & perpetuum Petrum nimirum personatum, idq; sine Magistro Equitum ἀνυπεύθυνον, παντοδύναμον, Consules nostri Ordinarii, ἄρχοντες ἐπώνυμοι, Reverendi Patres, & dixere, & dicunt, non jam ulterius, silentio noctis, ut moris erat, cum

Rosweydi incommoda sententia.

Οὔτε κυνῶν ὑλακὴ μὲν, ἀνὰ πτόλιν, οὐ θρόος ἦεν
Ηχήεις, σιγὴ δὲ μελαινομένην ἔχεν ὄρφνην,

Sed jam clarissimâ & fulgentissimâ luce Solis meridianâ,

——— *ubi jam Tithonia nubes*
Discutit, & clarum reduci parat æthera Phœbo.

Neque Clavum figere opus aut par est, pestilentiæ grassantis averruncandæ caussâ, sed, fortassis hominum mentibus invehendi pestem, siquidem nova, inaudita, nec ferenda Fidei dogmata, in Concilio, Petrus, non Bethsaidensis, sed aliquis alius Tarantasius, aut Os porci, velit definire, decernere, & in Canonem Ecclesiæ universalis referre. Nam quid de Fide sentiendum sit, solus & solitarius Petrus Clavum figit: exclusis à partibus cæteris, qui tamen ipsi

ipsi per Jesum Christum communem Doctorem, ad Culmen Apostolatus vocati, non minus quam Petrus erant. Quasi Fidei decreta, ad illos non spectarent. Quasi non fuissent in Ecclesiæ fundamentis duodecim lapides pretiosi, sed unus adamas, constituti. Imò, quasi nec Christus, ille lapis angularis, in Fidei subsisteret Fundamento, sed Capite imminutus, & loco motus, Petro cessisset. Nam Christo, præsente, vidente, audiente, obnuntiante figebat Fidei Clavum Petrus. Imò vel applaudente, sponte viderint, an invitus illud, cum post sic Fidei impactum Clavum, soli eidem, dictum sit, *Tu es Petrus.* Hæc sunt adeò obvia scilicet, in Antiquorum scriptis: adeò posita in confesso apud omnes: ut Clavos ignorantiæ tres (parum est unum) Casaubonus dicatur fixisse, cum ille solus à temporibus Apostolorum, & initâ Dictaturâ beati Petri, Dictatoris ἀνυπεύθυνον ignoraverit. Certè nunquam in Concilia congregabantur Episcopi, ne quidem ex Italia, Domini Papæ Feudatarii vel Mancipia, ne quidem postremis temporibus Tridenti, ut Legatos Pontificios, quanquam cum illâ clausulâ *Proponentibus Legatis*, instructos, interrogantes, tanquam catechumenos, ante Cathedra docentes auditores inhiando suspicerent: Qui plerunque rebus in Aula gerendis, quam tractandis in Congregatione quæstionibus assueverant. Indignabatur Granatensis Archiepiscopus palam, Petro tantum potestatis appropriari. *Nos*, inquit, *illi damus quod ipsius est: reddat ille nobis, quod nostrum est.*

Negas, ait Taliator; quasi insolens esset & inauditum negare. 11
Fidei hic illum Clavum figere non negat. Fidem professum. Fidei articulum principalem, Christi scilicet Divinitatem. sed non solum, hoc professum: non pro imperio, credendum proposuisse. non ut Authorem Fidei. sed nec ita loquitur Cardinalis. Imò verò, ita, licet involutè. Quid opus doctissimum Cardinalem, acsi loqueretur, apud *cinctutos Cethegos:* aut, *pellitos, rustica corda, Patres* in Senatu Romano, de Clavo figendo, mentionem injicere, & ita ludere sub umbraculis & integumentis syllabarum exoticarum. Modificata oratio est, *Clavum figere.* Innuit fortè, sed non explicat, τὸ ζητούμενον. Evolvere debuerat involuta, non tenebras offundere magis majores, Taliator. Insolens est enim, & metaphoræ metaphora inaudita, Dictatorem dici ignorantiæ Clavum figendi caussa. Et ut ita esset. Balbutit tamen reprehensor. Negas, ait, non ignoras. quasi ἀντιστρεφομένως adhiberentur voces. Qui *negat* rem aliquam, non is semper *ignorat*. Imò rem ignotam, Nemo negat. Affirmatio & Negatio, sunt de cognitis. saltem de indicatis insinuatisve: non autem, de re penitus ignotâ vel ignoratâ. Negat unum Casaubonus, negat alterum. Neutrum tamen ignorabat, sciebat affirmari in Annalibus, Fidei Clavum fixisse Petrum, in consessu Apostolorum, ipso præsente Jesu Christo. & refellit, ita pronunciatum. Fidei Basin vocari B. Petrum. Fundamentum Fidei, & Firmamentum, tam benè novit, quam domum suam Exer-

citator. impugnat autem validè, audacius positum & affirmatum. Quomodo fixit igitur ignorantiæ Clavum? Quomodo treis Clavos ignorantiæ? Unum saltem fixit, id est, calumniæ. Ita enim pangit nobis alium Clavum, Nam calumniaris Baronium, inquit. Itaque quatuor fixit Clavos, Exercitator. Tres ignorantiæ. unum calumniæ. Certè enim calumnia, non est ignorantia. Ita loquendum est accusatori, ut teneamus. Duo sunt quæ ignorat: modo sit ignorans. Figat ergò, duos modo Clavos, & non treis. Neutrum istorum vos affirmare ignorat. Ignorat, probare, probasse, probaturos aliquando, vel Fidei fundamentum solum, solitarium fuisse Petrum. vel Clavi figendi caussâ in Fide, fuisse dictum Dictatorem. Quocircà deleatur, τὸ, *Ignorantiæ*, reponatur, *Negationis*. Sanè enim negat: & constantissimè. Et rectè negant cum illo, quos dicitis, Novatores. qui quid Tibi, Tuis videatur, nec ignorant nec laborant.

12 Tu verò, vir politissimè & Justi Lipsii illius delicatuli Musarum corculi, θρέμμα, videris in hac caussa tui dissimilis, & impolitè, atque imperitè garrire. qui diversis actibus & disparatis peragendis, unum solum dicis Dictatorem, cum Romani illi veteres, creandorum Dictatorum Principes, figendi Clavi caussâ, & rei gerendæ, unum & unicum non solerent dicere Dictatorem. Iccircò, duos distinctos oportet Crees, quod est ἀλλόκοτον apud Philologos. Ita bonum factum videas, ut te hinc expedias Literator. Quibus tamen cunque modis expedias, haud longè tamen aberint ista à se invicem, cum frivola, frigida sint, petita è Grammaticâ: ab illis tuis, *Argutari, Ineptire.* Sed nec affertur in sequentibus aliquid arce dignum & acropoli, quod possit famam sustinere & existimationem, illius, qui depulsus à scamnis Philologorum, ad abstrusiora, sed senticeta, transiit. Quod nisi quædam de lautioribus Bellarmini epulis converreret analecta, Taliator, inedia fuisset ei & βουλιμίᾳ quâdam pereundum.

13 Sed Clavus ille Fidei, tanto conatu impactus, *Capitali saxo immobili*, exagitandus est, utquam tenaciter inhæreat, videamus. Τὸ κυριώτατον sic proponitur: *Ignorantibus cæteris, solus Petrus mysterium illud intellexit. Quid ergo mirum, si solus Petrus quid de Fide sentiendum sit Clavum figat?* Hoc psephisma vocemus primum ad examen. Pietatis illud magnum mysterium, quod vocat Paulus, 1 Tim. 3. *16*. hoc negamus Tibi, solum inter Apostolos, aut Christi etiam φοιτητὰς, beatum Petrum agnovisse mysterium illud abscon-

Solus Petrus non agnovit Iesum Dei Filium.

ditum olim, non revelatum ab initio: ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, Coloss. 1. *26*. Omnibus nimirum sanctis, non uni Petro. Ast Paulus loquebatur de suo sæculo, post Christi in cœlos Ascensionem. Petri verò agnitio & confessio, antevertit Passionem; cum adhuc inter paucos coarctata, nondum se diffuderat illa fides ad Gentium dispersiones. Responsum accipio: & in eo acquiesco, quia τὸ νῦν affixit Paulus assertioni. Interim & illi laxius loquuntur, qui Petro soli arrogant hanc prærogativam: non enim adhibetur tempori-

poris aut loci distinctio. sed tamen ampliandum est de *solo Petro*, seu ante passionem, sive inter Apostolos. Thomas è duodecim unus, de Resurrectione Domini πληροφορηθεὶς mysterium hoc agnoscit, & non minus quam Petrus profitetur. *Dominus meus, ac Deus meus. Clarissimum Divinitatis Testimonium*, ait Augustinus, *ab hoc maximè incredulo redditum: quod nec ipsi eludere poterint Ariani. videbat hominem, tangebatque: & confitebatur Deum, quem non videbat nec tangebat.* Sed ante Thomam diu, confessus hoc Petrus fuit. Agnosco. sed tamen si ob illam suam confessionem tempore tantum priorem, Petrus tam immensam mercedem à Servatore recepit, cur nullam referebat Beatus Thomas, si non ὑπερφέρουσαν, at æqualem? præcipuè cum Petrus illud agnoverit, undique miraculis illuminatus, & μεγαλείοις Domini, quibus intererat: nondum Christo, in manus tradito impiorum: aut scandalum passis discipulis. Thomas autem ita professus fuerat, post percussum Pastorem, dissipatos & offensos Greges. sed & ante Passionem Christi, & ante Petrum. nec à Petro ducti aut inducti quidam, eandem ediderunt confessionem. Martha soror Lazari Petrum non audierat confitentem: inquit tamen Joh. 11. 27. *Ego credidi, quia Tu es Filius Dei vivi.* Christus ille. ναὶ Κύριε. Etiam ait, Domine, asseveranter, Tibi persuasum sit, me ita credere. & Matth. 13. 25. Illi qui cum Christo simul navigabant, Apostoli Discipuli, ὀψίσαντι, cum mare vehementius agitatum, derepente consedisse viderent: ventorum flatus & turbines, ad increpationem Christi conquievisse, ad genua ipsius provoluti dixerunt, *Verè Filius Dei, Tu es.* Et hi quidem omnes ante passionem: aliqui Petro anteriores, καλλίω τὴν μαρτυρίαν ἐμαρτυρήσαντο. Præter Petrum, non edocti à Petro, sine Petro, eundem Dominum & Deum, Jesum Filium Mariæ agnoverunt. & ante istos omnes, vel ipsum Petrum vocatum, ille ἀληθῶς Israëlita Nathanael Apostolus & ipse, ut non nemini videtur, & mihi inter illos, Bartholomæus, de Christo ante prædicationem sic pronunciat, *Rabbi, Tu es Filius Dei: Tu es Rex ille Israel.* Aut ergo de Fide plures Clavi sunt pangendi; aut *solus* Petrus non figebat Clavum, cum non ille solus τοῦτο τὸ μυστήριον agnoverit. Martha autem adeò penitus illam πληροφορίαν imbiberat, *Tu es Christus, Filius Dei vivi*, ut quasi mirata suam fidem fuisse in suspicionem adductam, exiliret è vestigio, & usa vehementiori asseveratione, se jampridem, non tum primum, illud ipsum credidisse profiteatur. Ναὶ Κύριε, Ἐγὼ πεπίστευκα. Ita Maldonatus locum interpretatur.

At Filius dicitur multifariam. Christum ergo agnoscebat, fortassis non ut Nos profitemur, οὐσιωδῶς, ἀεὶ γεννητόν. Deum de Deo. ἀτίζωνι σύνθρονον ὄντα, sed κατὰ προκοπὴν, Adoptivum. Inter multos fratres Primogenitum: & modo quodam excellentiori, Filium. Ita certè non nemo ἐξ ἐναντίας. quos Maldonato remittimus castigandos, accuratioris judicii Jesuitæ, & exquisitè erudito. *Nihil amplius*, ait illle, *confessus erat Petrus, cum Christus illum beatum appellavit: & super ipsum, Ecclesiam suam se fundaturum esse promitteret.* 14 *Marthæ confessio.*

Ita censente Maldonato, Muliercula illa Martha, coryphæum & ϖρόεδρον chori & consessus Apostolici, Confessionis suæ gloriâ adæquavit. Quin & ad Petri confessionem, hoc addit illa, *Qui venisti in hunc mundum*, quasi & θεάνθρωπον, quod non fecit Petrus, profiteretur. sed nec adhuc calamo suo fibulam imponit Maldonatus; profitetur subiratus, *Injuriam huic fœminæ videntur illi facere, qui alio animo, aliâque quam Petrum Fide, eam hæc dixisse, interpretantur, Quia Tu es Filius Dei vivi.* Inter illos autem censetur imprimis ὁ χρυσορρήμων qui Hom. 22. in Johan. disertis verbis contrariam sententiam tuetur Maldonato. Τὰ μὲν ῥήματα τὰ αὐτὰ, οὐ μετὰ δὲ τῆς αὐτῆς διανοίας, loquitur autem de Nathaneele. Controversor Cardinalis, quo probaret Petri confessionem Fidei nostræ summa continere Sacramenta, textum urget Græcum, in quo omnia cum articulis exprimuntur: ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· *Ille Christus, ille Filius, ipsius Dei.* Quam eandem rationem, è Cyrillo & Leontio mutuatam, urgere pro Marthâ & Nathaneele poterat Maldonatus. Hæc ille: sed furtum opinor & plagium fecit, Calvini scrinia compilatus. sed & oblitus fuerat, eorum quæ prius scripserat, ad ver. 21. & 22. sententia repugnante ἐκ διαμέτρου. Ita ab se dissident, & inter se digladiantur Ismaëlitæ. Nos, quidni arripiamus, in rem nostram, quod vel per oblivionem intruserant, vel quod Veritas, quæ quidem magna est & prævalet, ab invitis extorsit? *solum Petrum, ante Domini Passionem non intellexisse mysterium illud magnum*, de συγκαταβάσει & οἰκονομίᾳ Jesu Christi, Dei veri, cum Martha muliercula, eandem per omnia, si non & expressiorem confessionem ediderit. Ut inde, juxta ineptas istorum rationes licuerit illi definire, determinare, canones Fidei condere, Clavum Fidei figere, & aliis præscribere ea, quæ Credenda essent. Ita neque inter insignes, eminentes, proprias, personales Petri prærogativas debuit numerari, quod ille mysterium illud intellexerit, & ideò quod intelligebat, Clavum Fidei fixerit, ut loquuntur Annales.

15 Ast Petrus *omnium primus* hoc intellexit. quid tum? ideò Clavum fortè figere poterat *primus*, non *solus*. Sed hic nimia impingitur laxitate. Nam quid, an simpliciter primus, ante illos omnes, quotquot à jactis mundi fundamentis in Christum promissum crediderunt? Ita fortassis si in eadem sententiâ cum Arminio & Remonstrantibus versentur Romano-Catholici. Nos enim Credimus & profitemur, Quod Prophetæ de illo vaticinati sint, θεοφορούμενοι & θεόπνευστοι. Nec fortassis lusimus hic operam, qui hac de re instituerimus tractationem. Nam memini legisse me apud Origenem, Judæos nunquam concessuros, hoc esse Christianis, veterum Prophetarum aliquem prædixisse, *Venturum in Mundum Dei Filium Incarnatum*, sed solummodo, *Venturum aliquando Messiam, Christum Dei.* Ἰουδαῖος δὲ, οὐκ ἂν ὁμολογήσει, ὅτι προφήτης τις εἶπεν, ἥξειν Θεοῦ υἱόν. ὃ γὰρ λέγουσιν, ἐστὶν, ὅτι ἥξει ὁ Χριστὸς Θεοῦ. Quod ipsum reperitur aliquoties apud Justinum. *Nam illud, quod à Te affirmatur*, ait Tryphon *hunc, de quo loquimini Christum Deum ante sæcula extitisse, & deinceps gene-*

Iudæi Messiam non fatebantur Dei Filium.

generatum, factum hominem, non tantum paradoxum mihi videtur esse, sed etiam fatuum. & paulò post. Καὶ ὁ Τρύφων, ἐμοὶ μὲν δοκοῦσιν, εἶπον, οἱ λέγοντες ἄνθρωπον γεγονέναι αὐτὸν, καὶ κατ' ἐκλογὴν κεχρῖσθαι, καὶ Χριστὸν γεγονέναι, πιθανώτερον ὑμῶν λέγειν τῶν ταῦτα ἅπερ φῂς, λεγόντων. Καὶ γὰρ πάντες ἡμεῖς τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀνθρώπων προσδοκῶμεν, καὶ τὸν Ἠλίαν χρῖσαι αὐτὸν ἐλθόντα. Ἐὰν δὲ οὗτος φαίνηται ὢν ὁ Χριστὸς, ἄνθρωπον μὲν ἐξ ἀνθρώπων φαινόμενον ἐκ παντὸς ἐπίστασθαι δεῖ. ἐκ δὲ τοῦ, μηδὲ Ἠλίαν ἐληλυθέναι, οὐδὲ τοῦτον ἀποφαίνομαι εἶναι. Imo verò, de communi Judæorum sententiâ, nemo prorsus cogniturus erat quis foret Christus, ante adventum & ministerium Eliæ: non magis quàm sciebat Samuel, nondum à Deo doctus, quem è Filiis Jesse Dominus elegerat in Regem. Imo οὐδὲ αὐτός πω ἑαυτὸν γινώσκει. Ipse semet ipsum minimè novit, nec utrum erat ad Christi ministerium deputatus. Hæc cum Judæi & olim delirarent, & nunc teneant de Messiâ suo, nec illi tantum, à Deo traditi εἰς ἀδόκιμον νοῦν, verum & Hæreticorum nonnulli hominem merum è meris hominibus extitisse blasphement: erat omnino necessarium, ista paulo exactius ad calculos vocare, & in nimiâ laxitate ludentes, ad strictiora devocare. sanè ipsemet Servator, rerum omnium præsentium, præteritarum, futurarum conscius, καρδιογνώστης scrutator renum, & desideriorum indagator, de Patriarchis, Prophetis, Regibus, Justis pronunciat, maximo quodam animi desiderio flagrasse, ut viderent, quæ videbant Apostoli: & audirent quæ illi audiebant: non autem vidisse aut audivisse. Eundem, eodem modo intelligebant, licet non eodem gradu aut mensurâ revelationis, Deum futurum esse, de semine natum mulieris, Deum professi sunt, & adoraverunt. hominem futurum, quem de semine Abraham, Filium Davidis expectabant. Omnia illis in figurâ. Sed figuræ ipsum archetypum per se & intuentibus repræsentabant. Non est ergo dicendum vel blasphemandum potius, antiquis literis institutos, in *vanam spem devenisse expectantes Christum*, ut interpretes legunt & exponunt, ineptissimè apud beatum Ignatium, quod notamus alibi, quasi Christum Dei, & non Deum Christum expectassent. Filium Dei: sed κατ' ἀρετὴν πεπαιδαγω- γημένον, ut loquuntur Judæi apud Originem, licet πολλῶν τῶν ἄλλων καὶ μακρῷ διαφέροντα, non tamen *naturâ* filium, aut οὐσιωδῶς.

Dicendum est autem veteres illos Justos, Reges, Prophetas, 16
Patriarchas, per eandem Fidem, in eundem Redemptorem, in Spem nobiscum communem, κοινὴν τὴν ἐλπίδα, devenisse: neque omnium mortalium primo, beato Apostolo Petro, mysterium illud fuisse revelatum. Nam, si ante sæcula non pauca quam Christus in Carne nasceretur, non invidebat selectis quibusdam servis suis, Zachariæ, puta, Malachiæ, Aggæo, Danieli, ne retrò ad anteriores ascendendo progrediamur, cognitionem adeo revelatam & perfectam, de quibusdam rebus spectantibus ad Messiam, non potest probabilis ratio reddi ulla cur illam aut invideret, aut negaret cognitionem, per illam ætatem Justis & Sapientibus, in quâ Dominus in Carne nascebatur, *Collium æternorum desyderium illud.* Elisabetham, & Zachariam quæ ratio suadet, istius mysterii ignaros fuisse? Illa

Christum fuisse agnitum Dei Filium ab aliis, ante Petrum.

virginem

virginem sanctissimam, cognatam suam, matrem futuram Domini sui, & intelligebat, & ita salutabat: *Cur venit ad me mater Domini mei?* Ille autem Zacharias in Cantico fatetur, se non nescisse, Filium suum, Baptistam præcessurum fuisse ante faciem Domini sui. Simeon ille Justus, Anna Prophetissa, Johannes ipse præcursor, haudquaquam ignorabant mysterium illud pietatis, in quo cognoscendo B. Petrum volunt obtinere Principatum. Quid? An ipsa mater sanctissima, se esse θεοτόκον ignorabat? Cui semel atque iterum, fortasse autem sæpius, per Angelos, velut quosdam paranymphos, edictum fuerat, *Quod ex Te nascetur Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Nam nisi quem conceperat, & se concepisse cognoverat, è Spiritu Sancto, in animo tulisset, non minus quam in utero, nihil illi profuisset ad salutem, quod Domini mater compellaretur: quod verissimè dictum à Novatoribus, ingenuè fatetur Maldonatus. Nec injuriâ. Cum sit apophthegma Augustini, *Credidit certè: sed tacitis fortassis cogitationibus, apud se occultabat.* An verò ἰχθύωδον perpetuo sanctam Deiparam perstitisse credibile sit, ut nemini, per triginta, & quod excurrit, annos animi sui sensum, in re tali, tantâ, revelaret, Credant illi scilicet, qui non Credunt beatam Virginem, omnimodò Magnificasse Deum suum. Quocirca prioritas illa Confessionis Filii Dei, si in caussâ fuit, *Clavi illius pangendi*, aut impacti, anteverteret Petri & Confessionem, & Cognitionem Elisabethæ, Zachariæ, Simeonis, Annæ, confessio: superabit Johannis Baptistæ: ipsiusque Deiparæ, agnitio: & quidem illa Matutina, ne de solâ somniemus, ut appellant, Vespertinâ. Atque ita, non solus Petrus *contra* omnes: non Primus Petrus *ante* omnes, confessus est, ac intellexit, Jesum, τὸν τῆς Μαρίας, Nazarethanum, fuisse illum Christum, Unctum Domini, & Filium viventis Dei.

17 Postquam hanc communiorem multorum Confessionem esse docuerimus, non intra labia unius, solius Petri conclusam, ad tempus illud confugiunt, ante Passionem: quasi non illi omnes nominati, ante Passionem id agnoverint: cum & ante Passionem, certum sit Marthæ illius Lazari exhomologesin factam fuisse, quam Petrinæ similem, si non & superiorem magni nominis scriptores docuerunt. Qua fronte ergo dicitur, Petri Confessionem, omnibus omnium aliorum fuisse antiquiorem, atque ita, per temporis prærogativam, ad prærogativam ascendisse, *figendi clavi? Bis* enim *dat, qui citò dat*, est qui ineptè, & miserè detortum hic usurpat. Ut hoc vetus & veriverbium obtineat, Petrum Bethsaidensem, per sæcula non pauca, Patriarchæ, Prophetæ, Justi, Reges, anteverterunt. Quid οἱ ἐξ ἐναντίας hic objicient? Negabunt factum? Intelligentiam adiment? An Ante-natos causabuntur? Cum clavum figendi, in illâ re authoritas, ad Christum jam exhibitum, & sic agnitum pertineat, non autem ad illum exhibendum. At priores Petro, rem eandem, eundem Christum, Dei Filium, pari modo agnovisse docemus. Quid ergo restat, ὦ οὗτοι, cum nec solus Petrus, nec primus

Petrus,

Petrus, mysterium illud intellexisse demonstretur, nisi fluidam esse & laxatam Consequentiam illam, Ergo solus Fidei clavum fixit.

At inter Discipulos ac Apostolos solus, aut saltem primus post Baptisma vocem illam Dei Patris de Cœlo intellexit, *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est.* Ad quam declarationem accessit confessio, *Tu es Filius Dei vivi:* unde meruit Clavum figendi τὸ πρωτίσμα. Ita enim rem involutam & implicitam, se satis enodasse & extricasse putant, nimirum si restringant, ad Apostolos, quoad Personas: ad tempus incepti ministerii, quoad χρόνον. Hic autem, non nimis honorificè, talia sentientes, opinantur, de choro & consessu Discipulorum & Apostolorum Christi, Buci, blenni, fungi, fatui tantum non, fuerint oportet, ut tamdiu secuti illum Doctorem, *Qui invenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob, puero suo, ac Israel dilecto suo.* Illum ipsum quem sequebantur: cui propius adhærebant: à cujus latere & contubernio, non recedebant: nescii ne putatis, erant, Quis, Qualis, Unde domo esset, quibus aut venisset ab oris, Quove tenebat iter? Imo de Christo ipso absurdam fovent opinionem, inquit enim ipse, *manifestavi ipsis*, hoc est, omnibus Discipulis, Voluntatem tuam. Totam scilicet: nihil reticendo. An verò ipsum esse Dei Filium, unum, unicum, non per adoptionem, θετικῶς, aut excellentiam, aut κατ' ἀρετῆς ὑπεροχὴν χρηματίζοντα, sed οὐσιωδῶς, & naturæ participem Divinæ, inter Patris voluntates revelandas Discipulis & Ecclesiæ, non reponunt? An non illam esse, quæ ut Credi à nobis debet immediatem, & explicitâ fide, ita quoq; debuit cum primis explicatissimè revelari. Certè, ante multa revelata, & cuicunque auditori communicata, Hoc, Jesum Nazarenum, natum de Mariâ esse Filium Omnipotentis Dei vivi, Basis est, & συνεκτικὸν ἔρεισμα salutis, Credendorum ad salutem πρωτεῦον. Nihil credit, qui hoc non credit. Nihil docet, qui non docet istud. Qui è societate catechizandis rudibus, juventuti erudiendæ inserviunt Ecclesiæ, & palmam omnibus præreptum eunt, ἐν τῷ ἀεὶ παίδων ἀγωγῆς καὶ νεοφύτων, ecquid Hoc prius instillant, abrasis eorum Tabulis, & ἀχαράκτοις; 18

Joh. 10. 34. Inimici Christi aiunt, *De bono opere Te non laudamus, sed quia Tu, cum sis homo, facis Teipsum Filium Dei.* at, ὅπερ γὰρ ἐκ ὄντι, Chrysostomus ait. Certè non tum: de præsenti: cum logos contra eum longos ederent. ὕστερον δὲ αὐτὸ κατασκευάζων. verum est, sed & prius quoque: ubi & palam profitebatur illud. satis certè apertè docet hoc in loco Euangelista, quid Christus Apostolos, & alios etiam auditores exotericos doceret: quid animis suorum auditorum, frequenti prædicatione instillaret: esse se nimirum, Dei vivi Filium, id quod Petrus aliquando profitebatur. Nec docere volebat Magister ille & Doctor Veritatis, esse Dei Filium se adoptivum, communi quodammodo cum aliis, licet excellentiori gradu, sed naturalem, sed de Essentiâ Filium, sed ipsum Deum. Ita enim inquiunt illi, *Facis, temetipsum, Deum.* Et profectò, ita Nicodemum instituerat, 19

instituerat, illum aliquando Lucifugam, Joh.3.16,17. *Sic Deus dilexit mundum, &c.* τὸν υἱὸν αὐτοῦ δέδωκε τὸν μονογενῆ, οὐ δοῦλον, οὐκ ἄγγελον, οὐκ ἀρχάγγελον. Ita Joh.5.25. de seipso, futuro judice in fine mundi professus erat, Omne judicium pater dedit Filio: Nec debuit hæc cælare Apostolos, acroamaticos suos auditores, quibus *datum erat, nosse mysteria Regni Dei*, quæ in auribus omnium, etiam δήμου συρφετώδους, sine ullis allegoriarum integumentis proclamabat. Baptista quoque πρόδρομος, ad viam, ante faciem ejus præmuniendam missus, vocem illam, *Hic est Filius meus dilectus*, cœlo demissam audiebat. nec videtur obmutuisse, ut nulli Testimonium θεοφορούμενον indicaret. ἄπαγε δὴ, Joh. 1. 34. Et vidit, & dedit Testimonium, ὅτι οὗτός ἐστιν υἱὸς Θεοῦ. Pædagogi vices ad Christum, obibat Johannes: & in suâ prius Scholâ Discipulos innutritos, initiatosque, Inceptores ibidem, futuros deinceps Professores, Christo commendatos, in perfectiorem disciplinam transmittebat. Testimonium ille perhibebat Dei Filio. Discipulos, à se transmisit, non ad alium, sed ad Filium Dei. Constat hoc de B. Andreâ. De Petro cum aliis, hoc mysterium intelligente, & ante alios profitente, non ambigo, non diffiteor: at solum Petrum intellexisse, quod asseritur, cæteros omnes ignorasse, non credo.

Patrum de hâc re sententiæ.

20 Sed impetrent assensum antiqui Patres: aut saltem imponant silentium calamo: si regulam Credendi, non possunt præscribere, at tacendi modum designent tamen. Communem eorum consensum, &, velut uno ore loquentium sententiam, si quis non revereatur, censeatur Βελιαρεὺς, ὅτι δὲ λέγω. Ast in re juris arbitrarii, scripturâ in contrarium inclinante, de Facto, non Fide, ubi quæritur, ubi partes hac propendeant & illac, Patres Patribus opponi possunt, invidiam de consensu patrum conflatam quidni deprecemur? sed imprimis Euthymium Zigubenum, ordine motum honoratissimo, satis est, si consessum recipimus in *quatuordecim*. nam illo dignitate superiorem, & istarum partium adsessorem, utcunque prætermissum in Talione, ad titulum Patris antiqui non patiemur aspirare. Basilius Seleuciæ ætatem benè fert. ille de Petro, quod urgetur, ait. nec de Hilarii verbis movemus litem. possumus tamen de sensu litigare & sententia ejus, *Ignorantibus cæteris, primus respondet.* Quid autem *ignorantibus?* non veritatem Petro confessam: sed utrum esset, & quomodo, respondendum ad Q. Christi, *Quem me esse dicitis?* Multa quidem verissimè poterunt in illâ caussâ responderi. *Semen mulieris*, Serpentis caput contriturum. antiquissimam Dei stipulationem. *Semen Abrahæ* benedictum, in quo omnes ubique gentes benedictionem assequerentur. *Lumen Gentium, Radicem Iesse, Leonem de Iudâ, Filium Davidis, Christum Domini.* Ignorantibus quid hic esset è tot & pluribus respondendum, hæsitantibus cæteris, ἐν πᾶσι πάντοτε θερμὸς prosiliit Petrus, & pronunciat, *Tu es Filius Dei vivi.* nec aliter voluisse videtur Hilarius. *Pater enim dicendo, Tu es Filius meus dilectus, Petro revelavit, ut diceret, Tu es Filius Dei vivi. Quia, in eo quod dicitur,* Hic est, *revelantis in-*

dicium

dicium est. At indicium illud revelantis, audivit non solus Petrus, nec solus animo recoluerat: sed primus, quod sentiebant alii, efferebat. id voluit Chrysostomus, qui ait, Πέτρος ἐν ἀποστόλοις πρῶτος ἐκήρυξε τὸν Χριστόν. Petri Professio, Prædicatio, Propalatio, cæterorum non arguit ignorantiam, Rei, an esset Filius Dei: licet ignorantiam fortè Modi, an ita ῥήτως esset perferendum. Basilium Seleuciensem scio ignorantiam Apostolis illam affingere, quâ Dei esse eum Filium, non intelligebant, sed hominem quendam insigniorem, & majoribus privilegiis à Deo exultum. Ἠγνόουν ἔτι τῆς οἰκονομίας τὸ βάθος· οὐκ ᾔδεσαν θεότητα κεκρυμμένην ἐν ἀνθρωπότητι, ἀλλ' ἄχρι τῶν φαινομένων τὸν νοῦν ἀνατείνοντες περαιτέρω βλέπειν οὐκ ἴσχυον, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ὅρος τῆς γνώσεως τῶν ὀμμάτων ἡ δύναμις. Incarnationis profunditatem adhuc ignorabant, *Nesciebant sub humanâ formâ Divinitatem occultatam; verum, mente, ad res sub aspectu cadentes intentatâ, ulterius despicere & contueri non poterant. oculorum autem vis & facultas, terminus ipsorum scientiæ & meta præstituebatur.* Et iterum in eodem sermone. Οὐδὲ τῶν ἀποστόλων χορός, ἀγνοίας ἐλεύθερος ἔμεινε, concludere videtur, & Petrum sub ignorantiâ. nam in illo choro, is censebatur. at de toto Choro profitetur ignorantiam. addit ergo, μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν διδασκόμενος ὁ Πέτρος, συνεξερεύγετο τῷ διδασκάλῳ τὴν δόξαν. *Et unà cum aliis Discipulis* (ita enim vertendum fuit) *institutus & eruditus Petrus, unà cum iis eructat Informatori gloriam.* Ita nusquam solitarius, Basilio censente, Petrus, in ignorantiâ, Informatione, professione, socius annumeratur. sed post hanc Confessionem editam: post agnitam Christi Deitatem: post vocem in Monte obauditam, *Hic est Filius meus dilectus*, tantâ laborasse ignorantiâ illum Basilius censuit solum, è cæteris, & supra omnes, ut ἰσοτίμους οἰηθεὶς τοὺς δούλους τῷ δεσπότῃ, de tribus illis Tabernaculis somniaret. quam Petri ignorantiam, Lucas ὁ τοῦ Πέτρου μαθητὴς δημοσιεύει, ait Basilius ille. Itaque non multum Seleuciensi illi Patri debetur, in caussâ prærogativæ, S. Petri. Spiritus Sanctus ὑποτίθεται τὴν ἀπόκρισιν. ὁ γὰρ οὐκ εἶχεν ἡ γνῶσις, ἡ χάρις ἐφθέγγετο. Gratia sonabat, quod cognitio non assequebatur.

Sed demus Basilium, & Hilarium; addamus Chrysostomum, & 21
ejus exscriptores Theophylactum & Euthymium: tamen opponimus securè, Scripturarum Testimonia apertissima. Illustre illud de Nathaneele, de navigantibus cum Christo, sedatâ tempestate, qui eum γονυπετοῦντες adorabant, *Verè Filius Dei es*, dicentibus, Confitentur, qui in naviculâ erant. Indistinctè ait Scriptura, non restrictim. ita omnes intelligit, nautas, vectores, Apostolos. Sin verò non illos omnes, sed, quod Chrysostomo visum, Apostolos tantum intelligebat, tum non illi, excepto Petro, ignorantiâ de Christo laborabant. Et certè, si tot & tantis miraculis illustrati, *nutu* & *imperio* editis, non *Invocatione* Divini nominis, ut virum tantum justum, & Prophetam venerabantur, nihil magni momenti animo conceperant, cum de tali & tanto viro, ne hostes professi dubitarent, sed profiterentur. Hic si nonnullorum, in Calvinum maledicentiam imitaremur, diceremus, Istos qui Catholicæ Ec-

clesiæ tot locos de manibus excutiunt, in quibus Christus passim, non à solo Petro, agnoscitur Dei Filius, Arianis operam locare. Quocirca rectè Maldonatus, rejectâ illâ opinione, de aliorum ignorantiâ, Petri solius scientiâ, cum Abulensi in contrarium pedibus ivit. Qui articulum illum, quem de Petro confitente urget Bellarminus, non minus de professo Nathaneele urget, qui ἀρχηγὸς τῆς εὐσεβείας, professus est, Tu es, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ille Filius Dei. non quivis: cum πολύτιμος Deus sit: Ille singularis, ἀληθῶς, ὄντως, quem Prophetæ prædixerunt, Patriarchæ expectabant. de quo dicebant, Ipse veniet, & salvabit Nos.

22 Opponunt Hilarium, Seleuciensem, Chrysostomum: qui Christi scientiam, qua Filius Dei erat naturalis, soli Petro vindicant, ignorantibus cæteris Apostolis. nos opponimus Irenæum, Lib. 3. cap. 11. *Propter hoc, cognoscunt eum hi, quibus revelaverit Filius.* & rursus. *Pater per Filium, Filii sui dat agnitionem, his qui diligunt eum: à quo, & Nathaneel discens cognovit, cui & Testimonium reddidit Dominus, quoniam verus Israëlita est, in quo dolus non est,* &c. addit τί φησι. *A quo & Petrus edoctus cognovit Christum, Filium Dei vivi.* Opponimus item Tertull. contra Praxeam. cap. 21. *Certè Filius Dei semper: sed non Ipse cujus est Filius. Hoc cum Nathaneel statim sensit, sicut & alibi Petrus, Tu es Filius Dei. Hoc & Ipse rectè eos sensisse confirmat, Nathaneeli quidem respondens, Quia vidi Te,* &c. Opponimus Cyrillum, in Commentario loci. *Noverat probe Nathaneel soli Deo, corda hominum patere. & illud Psalmistæ infixum animo tenebat, scrutans corda & renes. Nulli namque alii, sed Divinæ tantummodo Naturæ, hoc Propheta attribuit. Id cum inesse Domino perspiceret, & Magistrum, & Filium Dei, & Regem Israëlis profitetur.* Opponimus Augustinum. *Talem vocem protulit, Tu es Filius Dei, qualem tanto post Petrus, quando ei Dominus ait, Beatus es Simon Bar-Iona.* Et statim, *Modo jam cognovisti Christum per Apostolos, quomodo Nathaneel cognovit per Philippum.* Falsum est ergo, quod obtrudunt ut certissimum, beatum Petrum exclusivè Mysterium illud magnum intellexisse. non est certum; sed juris saltem controversi, non Patrum, nisi paucorum calculo comprobatum: à Patribus aliis, authoritate præcipuis, ætate prioribus, repudiatum. Falsum ergo quod hinc obtrudunt, Petrum solum quid de Fide sentiendum esset, fixisse Clavum. Certum nec est, nec de Fide esse potest, de quo Patres ita ampliarunt. Jesuitarum etiam principes & eruditissimi contrarium statuunt. Proximè congregandum Concilium Oecumenicum, postquam certam definivit esse & de Fide, Petri illam πληροφορίαν, aliorum omnium ignorantiam inferre, ad alia χρησφυγετα nos conferemus. Interim acquiescimus in negativâ.

23 Nec ad nos vel caussam nostram ullo modo spectat, illa sollicitè instituta disquisitio; quid tandem in caussâ fuerit, quod Petrum tunc confessum, *beatum* pronunciat Servator; Nathaneelem vero, illos συμπλόοντας, priores eandem rem confessos, non pronunciaverit perinde beatos: nec Martham, quæ posteà idem vehementius, & plus,

plus, fortè, profitebatur. Viderint θεοσκόποι quid Divino spiritui in caussà fuerit, cur non ita pronunciaverit: illos, τῶν ἀποκρύφων urinatores magnalium μεγατόλμους & μεγαλεπηβόλους dictatores: sua frui curiositate patiemur. nobis satis est arripere in nostras partes, quod rem spectat controversam: & tamen possumus probabiliter dicere. Quod non Interrogati, ut Petrus, sed sponte confitentur. Quod tempus & ἀκμεία, omnibus rebus, nedum Divino consilio constituatur, repositum in Patris potestate. Imprimis autem, quod illi soli & solitarii pro seipsis, de animi sui sententià loquebantur, publicam personam sustinebat Petrus: & nec sui solius animi cogitata, sed nec pro se solo, profitebatur, sed pro choro Apostolorum, universâ Ecclesiâ repræsentativâ; *Petrus*, inquit Hieronymus, *ex personâ omnium Apostolorum profitetur, Tu es Christus, Filius Dei vivi.* Erat ergo os omnium, sic Chrysostomus. ὥσπερ τὸ στόμα ἀντὶ παντὸς τοῦ σώματος φθέγγεται· οὕτως ἡ γλῶσσα τῶν ἀποστόλων Πέτρος ἦν, καὶ ἀντὶ πάντων, αὐτὸς ἀπεκρίνατο. Itaque postremo, non Illum tantummodo personaliter Beatum prædicat, sed in Illo, & per Illum, Ecclesiam, cujus ille tum πλήρωμα repræsentabat. Quod si personalis esset illa Petri confessio, putaverim haud constare, an Christi cognitionem habuerit Petrus majorem & explicatiorem, quam Nathaneel habuit, cùm Comprehensivam, quam vocant, non haberet: & fortassis, non omnes illos gradus, qui apud Hugonem Victorinum Erudit. Theol. in Can. Missæ leguntur. Æternitatem nimirum apud Patrem. Æqualitatem cum Patre. Unitatem essentiæ. Identitatem existendi. personalem distinctionem, & quæ aliæ spinosius disputantur proprietates. sed de Confessione Petri satis; sive, ut Baronio placet, Decreto per Petrum sancito, in illo suo Concilio imaginario Utopiano.

Sequitur Decretum αὐτοκρατορικὸν, quia per summum Ecclesiæ Monarcham, Jesum Christum, de subordinato, Vicariâ potestate, Monarcha Simone Petro, tractat. *Et Ego Tibi dico*, inquit Dominus, *Quia tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & Portæ Inferi non prævalebunt adversus eam.* Illud, *Ego Tibi dico*, & authoritatem præ se fert, & firmitatem, ut nullo modo debeat, aut potuerit Petrus vacillare vel dubitare, cum Dei viventis Filium agnoverit. idem enim est, acsi diceret: Ego, quem Tu Deum confessus es. & ideò potentem & veracem agnoscis. *Tibi dico.* Rectè ergo vocavit ἀξιωματικὴν illam sententiam Exercitator. Nec sugillanda Augustini expositio est, qui pronunciat, *Solus Petrus inter Apostolos meruit audire, Amen, Tibi Dico.* non enim exclusivè dicuntur illa, sed Communicativè. Nam ut Petrus, pro cæteris Solus loquitur: ita Christus Petrum pro cæteris Solum alloquitur. *Cæteri Apostoli*, Tostatus inquit, *meruère Credendo, sicut & Petrus: & præmium iis redditur. quia tamen Solus hic Petrus loquutus est: respondet ei Soli, Christus, dirigendo verba ad eum. Et tamen verba quæ Petro dantur, pro hâc Fide, dantur etiam aliis, cum eadem esset Fides omnium.* Præmium sequitur, *Tu es Petrus.* rectè Baronius censuit, in 24

præsentiarum id Petrum esse hic jam fœliciter consecutum, quod fuerat ante, ab initiò scilicet, interventionis illi promissum. Dixerat, *Tu vocaberis Petrus.* dicit, *Tu es Petrus.* Quod Tibi dixi, dico Tibi. Non imposuit ei nomen Cephas, sed impositurum se stipulabatur. Quocircà nec est verior illa interpretatio, quam volunt, imo & Cavillus est, *Quomodo stabit promissionem factam à Christo Gratiam rependente, cum nullam Tunc fecerat Confessionem Petrus?* Quasi Deus non vocaret ea quæ non sunt, acsi essent. Quasi non intuitivè, Confessionem illam fiendam prævideret, & ex intuitu diceret, *Tu vocaberis Petrus.* Hæc sunt leviora, nec tam ferociter impetenda. illud gravius, de quo in superioribus dicebamus, Petrum & Petram, ἀβασανίστως, pro una & eadem re, à Baronio habita. sed & illud etiam leviusculum, quod nominis attinet sive Notationem, sive Impositionem, τὸ ὑποκείμενον, vel potiùs τὸ ἐπιβαλλόμενον. plus est quod de Fundamento, Basi, Monarchia, & nescio quibus phantasmatibus, somniant, qui *Tu es Petrus*, non modo τοῦ ἱκανοῦ, sed & τοῦ πάνυ μέγαν, extulere, & à Clavo, Foribus Ecclesiæ, per Petrum Dictatorem à Bethsaida, impacto, nec Clavium ponderi suffecturo (quas eidem appenderunt, qui Clavigeri velint esse ipsi, postquam & gladius accederet Pauli δίστομος) eunt properanter ad Lapidem, aliquo modo συγκόμματον factum, quia tantum non ἀκρογωνιαῖον, in fundo Ecclesiastico, seu Fundamento Ecclesiæ, beatum Petrum statuunt.

25 *Quia solus credidit & intellexit, ita solus Fidei Clavum fixit, Fidei nostræ, seu Ecclesiæ, Fundus, seu Fundamentum, Basis seu Crepido dici potest.* ita Taliator Μικρολόγως, κατ' Μικώνιον. diceret enim, solus Fundus, solus Fundamentum, solus Basis, solus Crepido, est. Ita enim consequi deberent illa, solus intellexit, solus Clavum fixit, non quod parciùs relatum est in Tabulam, Basis, Fundus, Crepido. Infra Petri Dignitatem & Prærogativas subsident, illa ἀπολύτως, & ideò dilutius prolata in caussâ tam transcendenti. At enim solus, solitarium Fundamentum, non fuit Petrus. Ego quidem ita sentio. Christus enim ipse saltem, honoris illius particeps erat, si non & Apostoli socii. Imo Christus solus Fundus & Fundamentum, non Petrus. Siquidem verum sit, *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, Iesum Christum*, 1 Cor. 10. Sed Christus Fundamentum Fundamentorum, Petrus Fundamentum erat in Fundamento positum. *Cum igitur ego sim inviolabilis Petra, Ego Lapis angularis, Ego Fundamentum*, ait Leo, Serm. 3. de Assumpt. sua, *tamen Tu quoque Petra es, qui meà virtute solidaris: ut quæ mihi potestate sunt propria, sint Tibi mecum communicatione communia.* Sed nec solus Petrus erat hoc modo Fundamentum in Fundamento: basis super basin in Ecclesia locatus. Murus enim ille Civitatis illius quæ Apocal. 21. describitur, habebat duodecim Fundamenta, non unicum: & in ipsis, Nomina duodecim Apostolorum descripta fuerant: sed & Apostolus Paulus, eximium ipse Fundamentum, Ephes. 2. *Superædificatos* ait, *Ephesios super Fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari Lapide Iesu Christo. Quomodo autem*

Apostoli omnes cum Petro, Fundamenta.

Funda-

Fundamenta Propheta & Apostoli, inquit Augustinus? *& quomodo Fundamentum Christus Iesus, quo ulterius nihil est? quomodo putamus? nisi quemadmodum apertè dicitur sanctus sanctorum, sic figuratè, Fundamentum Fundamentorum. Si ergò sacramenta cogites, Christus, sanctus sanctorum: si Gregem subditum, Pastor Pastorum: si fabricam cogites, Christus Fundamentum Fundamentorum.* Rectè autem Christus Fundamentum statuitur Civitatis sanctæ: Ædificationis spiritualis. Apostoli Fundamenta sunt cum Fundamento, in Fundamento, ejusdem Civitatis: & Petrus, inter Apostolos eminentiori quodam modo: non tamen ut separatum ab aliis, sine aliis, super illos, Fundamentum reliquorum, & ideò Fundamentum Fundamentorum. hoc nullus è Patribus dixit, cogitavit, somniavit. Christi enim solius Privilegium est Fundamentum esse Fundamentorum. *Sunt Fundamenta Propheta & Apostoli*, inquit Augustinus, ubi supra, *Quia eorum authoritas portat infirmitatem nostram. Quarè sunt portæ? Quia per ipsos intramus in regnum cœlorum. Prædicant enim nobis, & cum per ipsos intramus, per Christum intramus. Prædicavit Iohannes, prædicavit Iacobus, prædicavit supra omnes B. Paulus. Ergo per Iohannem, Iacobum, præcipuè Paulum, introitum habemus in regnum cœlorum.* Non per solum ergo B. Petrum, quasi Cœlestis clavigerum Aulæ. Ita Jacobus, Johannes, Paulus *portæ* sunt, non solus Petrus. Jacobi authoritas, Johannis authoritas, Thomæ, Matthæi, aliorum authoritas, præcipuè autem beati Pauli, portavit *nostram infirmitatem*. Ita quidni & illi, æque atque Petrus (nisi quod necesse est, ut ordo aliquis servetur, in progressivâ multiplicatione) sint Ecclesiæ ædificandæ Fundamenta? Quod si Petrus, à primo, principali, & ἀκρογωνιαίῳ Christo, proximè locatus in ædificatione spirituali Lapis, basis sit & sustentaculum proximi, Andreæ puta, Johannis, Jacobi, (nam in catalogo variant Euangelistæ) quidni Andreas, proximus Petro, Johannis fuerit, & ille Jacobi sustentaculum & suffiamen? Matthias ita, vel Paulus potius ille *Abortivus*, nullius fuerit in hoc ordine, & scalâ Climactericâ Fundamentum. sic Simon ille Barjonæ, Erit Gallinæ Filius albæ, *Hi viles pulli & nati infœlicibus ovis*, absurdè. — *In Psal. 86.*

At Patres ferè omnes: certè non pauci, nescio quid eximium & ἐξαιρετικὸς B. Petro passim adscribunt. Magnum appellant Ecclesiæ Fundamentum. Solidissimam Petram, super quam Ecclesiam fundavit Christus: Lapidem ad Fundamentum, Columnam ad sustentamentum, Clavem ad Regnum, Caput Ecclesiæ, Membrorum verticem, immobile Fundamentum & Crepidinem. Ἔξαρχον κορυφαῖον τῶν Ἀποστόλων, βάσιν πίστεως, θεμέλιον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Πέτραν, κορυφαῖον, κρηπῖδα. Vocant agnosco: nec detrahimus titulis, aut invidemus nos quos vocant Novatores. Sed non ita vocant, in damnum & præjudicium reliquorum Apostolorum. non quasi solum & solitarium illis titulis honorandum. Rem minimè dubiam, ad ravim ingerunt advocati. sed quam piscis magis muti & ἀφωνότεροι, de solo Petro, tali & solitario. Possum ego è meo paupere penu plura hujus generis — 26 *Petri Tituli*

neris suggerere. Nam cui non è Patribus, hic *Clamatus Hylas?* Et ob B. Petri reverentiam, quædam repræsento. Ερεισμα Εκκλησίας, audit apud Nazianzenum in Apologia. aliis πρῶτος, κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων. & Chrysost. To. 6. pag. 472. Πέτρος ἐν ἀποστόλοις πρῶτος ἐκήρυξε τὸν Χριστόν. Erat Petra, & claves habuit, Nazianz. pag. 51. *Petrus in Primatu Apostolorum, Martyrii gloriâ coronatur*, Aug. de Bapt. c. Donat. 7. 1. Τῶ θιάσω τῶν μαθητῶν κορυφαῖος. Isidor. Pelus. 1. 142. Απαρχὴ τῶν ἀποστόλων, Modestus Hierosoly. Episcopus. Petrus, διὰ πίστεως ὑπεροχὴν, ἐφ' ἑαυτὸν τὴν τῆς Εκκλησίας οἰκοδομὴν δεξάμενος. Basil. Tom. 2. p. 141. *Ædificandæ Ecclesiæ, Petra.* Tertull. p. 238. Chrysost. in Matth. 356. Τὰ ἐξαίρετα Πέτρε ἐγκώμια commemorat. & in particulari Principatum, κορυφαῖον χόρε πρωτότοκον, θεμέλιον Εκκλησίας. Ei primas concedit Johannes, τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων. Epiphanius, p. 500. hæc de eo. ἅγιος Πέτρος ὁ καὶ κορυφαιότατος τῶν ἀποστόλων. ὃς γέγονεν ἡμῖν ἀληθῶς στερεὰ Πέτρα, θεμελιοῦσα τὴν πίστιν τῦ Κυρίυ.

27 Sed hæc sunt λεπτολογήματα τῆς πίστεως, dicebat ille. Nihil planè operantur. nam non minus honorificè de aliis, imprimis Johanne, loquuntur Patres. Ο γὰρ τῆς βροντῆς υἱός, inquit Chrysostomus, ὁ ἀγαπητὸς τῦ Χριστῦ. ὁ στύλος τῶν κατὰ τὴν οἰκυμένην Εκκλησιῶν, ὁ τὰς κλεῖς ἔχων τῦ ὐρανῦ· In præjudicium proculdubio beati Petri, & successorum, ait, *Illum Columnam extitisse Ecclesiarum, per terrarum orbem, & Claves gestare regni Cœlorum.* Quid restat Johanni ad τὰ ἴσα πρεσβεῖα; aut Episcopo Ephesino, ad ἀντοκρατορείαν Romanam? dormitis hic judices Expurgatorii? neque tantum Etonenses nostri (quorum tamen Editio Chrysostomiana, missa per Clarissimum Savilium, approbatore Reverendissimo Bellarmino, in Bibliotheca reponitur Vaticanâ) sed & Fronto quoque vir Græcè doctissimus, & Chrysostomi editor fidelissimus, è societate, non nostrâ Confessione, ita scriptum in suis codicibus reperit. an lapsus est humanus, in Chrysostomo, ut erat alius in Augustino, censore Stapletono, quo Petrum ipsum, illam Petram non agnoscit? Certè Johannes, Jacobus, & Cephas, ab ipso Paulo vocantur στύλοι. & præter illos, Andreas, Philippus, ipse imprimis Paulus, στύλοι τῆς Εκκλησίας jure merito nominantur. Οταν Παῦλον εἴπω, τὸν Χριστὸν λέγω, ait Chrysost. Ubi Paulum dixero, Christum dixero, Tom. 6. p. 381. Rationem reddit alibi. Χριστὸς γὰρ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἐκίνει ψυχήν. Neque solum apud Christianos Paulus, sed apud Judæos & Gentiles, μάλιστα πάντων ἀποστόλων θαυμάζεται, & veluti, τεῖχος ἐξ ἀδάμαντος κατασκευασθέν, sic, τὰς πανταχῦ τῆς οἰκυμένης Εκκλησίας τειχίζει. Neque hisce contentus elogiis Chrysostomus Petro, multis quidem gradibus antetulit. Nam pag. 99. οὐδεὶς ἐκείνυ μείζων ἀλλὰ οὐδεὶς ἴσος ἦν. Idem tamen Chrysostomus alibi de Petro tam honorificè loquitur, ut nullum, ne à Jesuitâ, decantatum Elogium, ad Chrysostomiana præconia ascendat. Non enim contentus dixisse, τῶν ἀποστόλων κορυφαῖον, Tom. 6. pag. 8. ait, Εκείνῳ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν τὰ πρόβατα ὁ Χριστὸς ἐνεχείρισε. Et ne quis πρόβατα fortassis coarctaret, ad caulas Antiochenas, vel Mapalia Romana, ubi volunt Petrum præfuisse cum Episcopatu, pag. 357. latissimas hisce ovibus regiones assignat, quas regendas acceperat B. Petrus. ὅπως ἄρτι ἀπηλλάγη, ὡς καὶ πρῶτος ἦν ὅλων τῶν ἀποστόλων;

Iohannis encomia.

Pauli.

ἀπὸ ὅλων, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐγχειρισθῆναι. In his plus aliquantum reponitur, quam in Fundo, Fundamento, Crepidine, Basi, Columna. Verum non ita Petrum efferre volebat, ut Pauli præjudicaret authoritati: illum enim ita admirabatur, ut in ejus præjudicium nunquam Petri caussam tueretur. Cujus tanta erat, ait, apud omnes Christianos admiratio, ut nemo illi suppar, ne Petrus quidem ipse, haberetur. Et fortassis hinc factum, ut Romanæ potentiæ immoderatæ Architecti, Paulum in partes cum Petro assumerent, veriti, ne per solum Petrum, ad tam immane fastigium non aspirarent. Idem certè Chrysostomus, qui adeò μεγαληγόρως de Petro loquebatur, ut πᾶσαν illi οἰκουμένην ἐγχειρισθῆναι diceret, κατὰ μείωσιν alibi de eodem dicitur loquutus, καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος, αὐτὸν μετεχείρισε τὸν λόγον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου βοήθειαν, καὶ τοίγε ἀπὸ τῶν σημείων πανταχοῦ θαυ[illegible]όμενος· καὶ ἕτερός τις τῶν ἀπ' ἐκείνου τοῦ χοροῦ παραινεῖ ταύτης ἐπιμελεῖσθαι τῆς δυνάμεως. *Etenim beatus Paulus, dicendi illam facultatem usurpavit, utcunque esset ubivis locorum admirationi propter miracula. Et alius quidam ex illo sodalitio, hortatur, uti illius facultatis habeatur cura.* quam magnificè de Paulo? quam jejunè & tenuiter de Petro? nam Petrus est ille ἕτερος quem intelligebat: apud quem leguntur illa quæ recitantur Epistolæ prioris cap. 3. 15. Infra fastigium illud ὑπερανθρωπικὸς quod à quibusdam extruitur: Alius quidam, subsistit parum honorificè aut è dignitate.

Prisci primitivæ Ecclesiæ μεγιστᾶνες, interdum de *primo*, *principe*, *Coryphæo*, Apostolici chori ita scribunt, ita loquuntur; nec Caput Fidei, Fundamentum, Basin, Crepidinem, aut Columnam, Petro, vel Petri successoribus κυρειολογουμένως adscribunt. Primatum Petro largiuntur, Principem locum assignant, velut Fundamentum Ecclesiæ recipiunt, Coryphæum agnoscunt Apostolorum. Quos omnes & singulos, etiam plures titulos, agnoscit, & confert ei Ecclesia Anglicana. Primatum ordinis, & Canonicæ Potestatis, Principatum sententiæ, vel rogandæ, vel ferendæ non inficiamur, sed non Legum αὐτονόμως scribendarum: non rescribendorum edictorum αὐτοκρατορείαν. Fundamentum erat Ecclesiæ, sed non primarium. Fundamentum in Fundamento, non Fundamentorum Fundamentum. Ultra terminos antiquos si non egredimini, terminos antiquos non movemus. Primatum damus. Fatemur Principem: Ante cæteros, non Supra omnes. Ecclesiam damus ædificatam, non tantum super Illam, hoc est, Fidem: sed super Illum, Petri personam; super Petri imprimis Confessionem. Fidem Petri ore promulgatam: Fidei objectum Jesum Christum, Super Te: sed post, Super Me. Nec hic ἰὼ Triumphe, concinatis. Hæc Concessio, hæc Confessio, Nihil facit ad Monarchiam, vel Temporalem, vel Spiritualem. Talis Principatus, Primatus talis, Gregorius aliquis, Innocentius tertius, Alexander sextus, Julius, Sixtus secundus, Quintus, alii quidam Imperiosissimi homines, & turbines terrarum arrogaverint, de quibus illud Dionis Chrysostomi usurpes, οὕτως ἄγαν εἰσὶν ὑπὸ δόξης διεφθαρμένοι τὰς ψυχὰς, ὥστε μᾶλλον ἐπιθυμεῖν διαβόητοι εἶναι ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀτυχήμασιν, ἢ μηδὲν ἧττον διαφέροντας ἀγνοεῖσθαι. At non opinor 28

animitus,

animitus, eum imbibere ambitionis τυφὸν· Adrianus aliquis sextus, Marcellus secundus, Pius quartus, Clemens octavus, aut cum paucis memorandus, Urbanus octavus, illa morum & eruditionis celebritate. Ὁ τρισμακαριώτατος καὶ πανεύφημος Πέτρος ἀπόστολος, ὅς ἐστι Πέτρα, καὶ κρηπὶς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὁ θεμέλιος, ad aliquorum ὑπεροχὴν ὑψαυχένα, & ἀλαζονείαν intolerabilem non aspiraret. humilis discipulus, illius τοῦ ἐν μορφῇ δούλου exinaniti. & εἴ τις αἴσθησις ἐκεῖ, ut cum Nazianzeno loquar, beata illius anima detestatur, tam inauditam olim, ὀφρὺν δυτικήν.

29 Sed fortassis, salva res est, quia reversi sunt ad Cor suum emansores. Legimus enim in Talione, *Divus Petrus, dum Christum pronunciat Filium Dei, non ille nunc primum, Rem illam veram & Fidei in se, esse facit, sed professione suà nobis praeit, ut eidem Credulitatem adjungamus.* Rectè. Ita enim Vincentius Lirinensis in Commonitorio. *Quid aliud Conciliorum Decretis enisa est Ecclesia, nisi ut quod anteà simpliciter Credebatur, hoc posteà diligentius Crederetur? Quod anteà lentius prædicabatur, hoc posteà instantius prædicaretur? Quod anteà securius colebatur, hoc posteà sollicitiùs excoleretur?* Cardinalis autem Baronius, si νεκρῶν κευθμῶνα, καὶ σκότου πύλας λιπών, in dias Luminis oras reverteretur, tam exilem & fere nullam potestatem, ad Greges, aut Haras relegaret. Nam ad annum 337. Sect. 21. ita habet. *Ut planè appareat, ex arbitrio pependisse Romani Pontificis, Fidei Decreta sancire: & sancita mutare, atque decernere quibuscum à reliquâ Ecclesiâ communicandum esset.* Plus hoc est quam, *professione suâ nobis præire, ut eidem Credulitatem adjungamus.* Ita incerti sunt, ut videtur, ubi pedem figant. Certè nemo negaverit quod ulterius urgetur. *Unus & idem*, nempè Petrus, *discipulus esse potest respectu Dei & Christi, & Doctor respectu Ecclesiæ, & Collegarum.* non magis hoc ignoramus, quam Jacobum, Isaaco genitum, potuisse dici, & fuisse Josephi genitorem. Non erat ergo opus, ut ab Hippolyto aliquo nescio quo, admoneremur, διδάσκαλον illum τῆς Ἐκκλησίας, πρῶτον μαθητὴν fuisse Servatoris. Non hoc, ut comminiscuntur somniavit, nedum serio sentiebat Exercitator. Non negavit Petrum Magistrum fuisse nonnullorum, quoniam erat in discipulis Jesu Christi: sed in eo toto Colloquio quod transformat Baronius in Concilium, ubi partes Discentis sustinebat, non simul, servatis Oppositorum legibus, & Docentis partes sustinuisse. Qui discipulus est, quà discipulus, non potest esse Magister & Informator eorundem scilicet. Casaubonus absurditatem illam perstrinxerat: & meritò, quâ volebat Baronius, in eo Concilio cui Christus ipse interfuit, præsens, Consessorum aliquem, B. Petrum, ferre Leges de Fide. Ita enim, si Dominus Christus Cœlo redux, αὐτοπροσώπως interesse vellet Concilio alicui Oecumenico, in secundis consideret, & inter ferentes suffragia numeraretur, P. R. primas, præcipuas, totales partes obtinente. Nam si Christus ipse præsens, in Concilio *primo*, & ideò omnium Conciliorum *archetypo*, Petro auditori loco cessit, & prærogativâ, ut conderet Fidei Canones, quos ipse subscribendo,

ſubſcribendo, poſt Præſidem, haberet ratos : ecqua erit deinceps diſceptatio ad quem debeat pertinere, Fidei Clavum figere? Ita ſuper hanc Petram, id eſt, Petri perſonam, ſucceſſorem, ejus Beneplacitum Credenda omnia de Fide, figenda & refigenda ſunt. Concluſio ergo ſtet, Nuſquam Concilii forma, vel effigies reſultat, in illo Chriſti colloquio cum Apoſtolis. Cardinalis non perſuadet novitatem ſuam.

Δὶς κράμβη θάνατος. at nos oporteat, nauſeantes, eandem ducenties 30
recoctam, de Petri principatu devorare. Ideoque poſt aliorum hac de re altercationes, nobis cum Bulengero Diatripta res tranſigetur, quem κατὰ πόδας conſectamur. Non invitus conceſſit Caſaubonus, Petrum inter Apoſtolos Principem locum obtinuiſſe. Petrus, Jacobus, Johannes, πρὸ τῶν ἄλλων ὄντες καὶ ἀεθμέμενοι. Itaque φέρουσι τὴν προτίμησιν etiam οἱ ἄλλοι. ſed rectè negat Petrum ita πρῶτον, velut Caput: aut ita cæteris præſtitiſſe, ut cæteri ad nutum famularentur Condiſcipulatus: cæteros æquabat, & tamen πάντων ὄντων ὑψηλῶν καὶ ἀξίων ἐκλογῆς, ὁ μὲν Πέτρα καλεῖται, Tu es Petrus. Qui porro primum locum κατ' εὐταξίαν tribuit Petro, is etiam aliquam inter Apoſtolos, & ſupra Apoſtolos dignitatem jubet. At illa aliqua, non eſt omnimoda, ſed limitata. quæ reſtrictio, non inducit, quod retur, ἀταξίαν. Nam Tu Taxiarcha, qui ut ille in Poëta, κῆλος ὡς ἐπιπωλεῖς ςίχας ἀνδρῶν, quem poſtremo loco ſtatuis Apoſtolorum, ut ſic βαθμηδὸν deſcendat principatus? Vertex erit Petrus omnino omnium, citrà controverſiam de Andrea, Johanne, Jacobo, ob Euangeliſtis mutatum ordinem, lis erit conteſtata. Judas & merito, ob proditionem fortè, ſed extra proditionem, quæ cauſſa capitis imminuti, ὅτι δυωδέκατος, οὐδ' ἐν λόγῳ, οὐδ' ἐν ἀριθμῷ; Matthias, allectus Judæ, Optio, tanquam ἔφεδρος nulli præerit, ſubjicietur omnibus. O quanta ſenſus tui levitas! & quanta judiciorum inconſtantia! ut tuum tibi regeram *apophthegma*. ſciendum verò, ubi aliquid primum eſt propter εὐταξίαν, aliquid ultimum ob eandem cauſſam, non eſſe Dignitatem illam advocandam, qua *Reges Gentium dominantur iis*. Sed B. Dionyſius Areopagita Petrum vocat κορυφαίαν, καὶ πρεσβυτάτην θεολόγων ἀκρότητα. ſcriptorem agnoſco eruditum, elegantem, & antiquum. ſed vix illum quem exiſtimant. Quiſquis fuerit, nihil dicit. Nam eſto πρεσβύτατον, ἐντιμότατον tamen θεολόγων erat, non μοναρχοῦντων, κράτιστος. nec Romana Eccleſia per illum magis quam erat Antiochena, lemniſcata. ſiquidem Baſilius ὁ μέγας, de Antiochiâ ait. Τί δ' ἂν γένοιτο ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις τῆς Ἀντιοχείας κυριώτερον; ἣν εἰ συνέβη πρὸς τὴν ὁμόνοιαν ἐπανελθεῖν, οὐδὲν ἐκώλυεν, ὥσπερ κεφαλὴν ἐρρωμένην, παντὶ τῷ σώματι ἐπιχορηγεῖν τὴν ὑγίειαν. In præjudicium nimirum, Romanæ Eccleſiæ.

De Eccleſiæ Monarchia, Trita ſunt omnia, etiam Tonſorum 31
pueris. Inter πολιτειῶν formas, Monarchia ſimpliciter optima: non autem ſemper & ἀπολύτως. ſecundò, non ſemper, licet plurimum, Eccleſia ſequitur ſtatum Civilem: ut quod optimum in uno, & in altero ſit. Nec quod Monarchia deſcendit à Cœleſtibus ad Terrena, ideò à Terrenis ad Cœleſtia traduci poteſt. In Cœlo, ſed & in

in universo, unus est Monarcha, Optimus, Maximus. At nec est, nec Erit, nec Fuit in terris. Non potest revolutis omnium ætatum Annalibus in terra talis Monarcha reperiri, qualis in Cœlo dominatur: qui simpliciter omnibus & absoluto imperet imperio. Nec planè negatur in Ecclesia Monarchia. Nam Episcopi interdum ita appellantur. sed Monarchia Capitis absoluti, Vicarii visibilis, ut unus in terris Militanti Ecclesiæ præsit, quomodo & Militanti, Triumphanti, unus præest in Cœlis. Probare vult hoc Cardinalis per illud, *super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* sed ut omnia concedantur quæ non dantur, nihil planè probatur, nisi accedat exclusiva, *Te solo.* Mirabile argumentum ad hoc probandum, quòd Oravit pro eo, ne deficeret Fides ejus. Quasi Principum Fides, adeò esset vel in Lubrico, vel ἐν ῥοπῇ constituta, ut oratio pro Fide ne deficiat, conservet inexpoliabilem principatum. Facessat Principatus, ubi agitur de defectu Fidei. Orabatur pro Uno, actu ut aiunt, primo. Intentione & Actu secundo, pro cæteris. Ideò pro Illo uno, quod ex omnibus ille per Abnegationem Christi, erat incursurus periculum deficiendi à Fide. *Christum,* profitemur, cum Gregorio, *Caput Ecclesiæ universalis, Petrus primum membrum sanctæ & universalis Ecclesiæ.* Barlaam Heracleensis, rectè scripsit, πλῆθος τῶν ἀρχῶν, καὶ ἀναρχία. τῆς ἀταξίας ἐστὶν ἀρχή. ἐξ ἀταξίας λύσις. ἡ δὲ λύσις ἀπώλειαν δηλοῖ. Ex alio Barlaamo, non minus rectè citatur, Hæc tam laxè prolata, λυμαίνεσθαι oportere, ὅτι τὰς κατὰ διοικήσεις ἀρχάς. Monarchiæ autem, secundum illa principia, partes sunt multæ. Totum Monarchicum, ex aggregatione illarum constituitur. Simplex est, & absolutum, omnino Dominium. Independens planè, & ἀνυπεύθυνον. Monarchia imprimis, Dei est & dicitur, attributum. Christi hominis solius in Ecclesia. Cum à Deo recesseris, & à Christo, nusquam reperitur Monarchia simplex. Est ab illâ, altera, Mixta & modificata. sed non una, nec univoca. Istius pars est, Prærogativa sententiæ primæ. executionis authoritas, pars. Ordo, εὐταξία, consessus primus, pars. Propter Bonum Totius, est Ordo inter partes. Ratione Finium Monarchia agnoscitur. Ita Oculi μοναρχοῦσιν in videndo. Manus μοναρχοῦσιν in agendo. Hic obtinet illud, ut in multis aliis, πλῆθος τῶν ἀρχῶν, ἀταξίαν & λύσιν operatur. quod ante Barlaam, dicebat D. Paulus, ubi disserit de membrorum in corpore usibus, & εὐταξίᾳ. Hanc Ecclesiæ praxin Nos Novatores & Ante probavimus, & nunc laudamus, & omnibus proponimus ambiendam. Nec unquam obtinuit, per Ecclesiam, Monarchia illa absoluta, quam sunt qui tuentur in Ecclesia. Christus enim arbitrio suo (tanquam solus Monarcha absolutus) nutu, & præsentiâ suis, *Præpositos ipsos, & Ecclesiam gubernat cum Præpositis,* inquit Cyprianus, Epist. 69.

32 Citaverat Josephi Testimonium Casaubonus, de populi Judaïci politiâ Aristocraticâ. Bulengerus negat, utri credetis de rebus Judaïcis Josepho, an Bulengero? Ἀριστοκρατία μὲν οὖν κράτιστον, Josephus ait, Lib. 4. cap. 8. καὶ μὴ λάβοι πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας, ἀλλὰ ταύτην στέργετε.

Josephus

Josephus statum Judaïci populi sub Moyse, Josua, & Judicibus ait fuisse Aristocraticum. & rectè. nam aliàs in Saule Rege, non Formam Regiminis, tantum personam mutassent. Insanire didicit Bulengerus, à Controversiarum magno Magistro: cujus hic oscitantia ad Philosophorum Scholas, & Politicorum dictamina relegetur. Quærit ille satis importunè ubi legerit Calvinus Judæorum Remp. fuisse Aristocraticam. Legit illo in loco, legit & alibi apud Josephum, Antiq. 11.4. Κατῴκησαν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις πολιτείᾳ χρώμενοι ἀριστοκρατικῇ μετ' ὀλιγαρχίας. Legit apud Basilium in Epist. p. 1170. Ἐπανελθόντες δὲ οἱ περὶ τὸν Ζαλαθιὴλ καὶ Ζοροβάβελ, δημοτικώτερον καθηγοῦντο τοῦ λαοῦ, τῆς ἀρχῆς λοιπὸν, ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην μεταπεσούσης. Nec minus ineptum & alterum ἀπόφθεγμα, potuisse Deum, Ecclesiam suam, sive sub Monarchico, seu Aristocratio, seu Democratico Imperio custodire. Quasi aliquis Christianus hac de rè dubitaverit. sed quid hoc ad Iphicli boves? Magis sapere videtur è Cypriano, *Episcopatus unus.* sed sequentia sensum explicant. *Episcoporum multorum concordi numerositate diffusus.* Item, *Exordium ab Vnitate proficiscitur.* Exordium non est ὑπεροχὴ, sed βαθμὸς ad illam, & Ascensionis gradus. licet Infimus, & Terræ propinquissimus. & *Primatus Petro datur:* scilicet, Unitatis, aut Exordii. *Vt Christi una monstretur Ecclesia & una Cathedra.* Nempè non schismate divisa, & dispertita, sed Fide verâ, charitate vivâ, ἀδιαστάτως colligata. *Vnitatis originem*, dicebat Cyprianus, *ab uno incipientem, suâ authoritate disposuit.* hoc est, quod prius Exordium dicebat, *Nam erant utique & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus: pari consortio præditi & honoris & potestatis.* Itaquè Episcopatum unum & indivisum, non autem Episcopum unum dicebat. Hilarius igitur, Ro. ipse Pontifex, Episcopalem πολιτείαν Monarchiam appellat, cum per singulas παροικίας singuli Episcopi constituantur, sed infra Romanum Episcopum tamen. Aio. & *sub eo*, etiam: utpote Patriarcharum primo. ut infra Cantuariensem, & sub eo Metropolitano, sunt Episcopi Londinensis, Wintoniensis, Cissacestrensis, alii per Angliam: cui & Canonicam jurant Obedientiâ. Hoc est quod Casaubono, ridiculè oggerit Diatriptes: per Ecclesiam primitivam, Episcopos cæteros Pontifici primas concessisse. rectè. Primas, non Principatum; Pontifici, non Monarchæ. Beati Petri successori: non ViceDeo. Limitatam, ut inductam per Canones potestatem, non Omnipotentiam θεομαχοῦσαν. Magna potentia, non est maxima. Ordinis conservandi caussâ instituta, non est Tyrannidis exercendæ: Ecclesiastica, non est sæcularis. Rebelles aut transfugæ à Catholica fide, legitimis suppliciis coerceri possunt sine illâ Imaginariâ, summâ, absolutâ potestate. Ita coercebantur per Heroïca prima Apostolica tempora. itaque nugatur, ut sæpè, Bulengerus, qui immensam illam potestatem advocat, ad hominum impudentiam constringendam.

Quæsitum est autem cur Petrus, ut primus, ita solus ad Christi illud ζήτημα, *Quem me dicunt Filium hominis esse*, responderit. Multa sunt à Patribus hic responsa, ait Exercitator. Baronius ad unicum 33

adhærescit, *Quia Princeps erat Petrus*, & Monarcha Apostolorum: at hoc est, αἰτεῖσθαι τὸ ἐν ἀρχῇ. Alii, ut dictum est, ad ignorantiam aliorum discipulorum referunt. sed quid Tum Fides & Potestas ἐπ' ἀντιστρέφονται; Is qui Fide cæteros antecellit, non semper antistat Authoritate. De abundanti *scientia* Petri, accedit ad partes Eusebius, sed non ἐν τῷ νῦν, post Resurrectionem. Nam è Clementis Hypotyposibus ait, Lib. 2. cap. 1. Ἰακώβῳ τῷ δικαίῳ, καὶ Ἰωάννῃ, καὶ Πέτρῳ, μετὰ τὴν ἀνάστασιν παρέδωκε τὴν γνῶσιν ὁ Κύριος· οὗτοι τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις παρέδωκαν. Non probo, τὸ ῥητόν· sed est nihil ad rem, quia post ἀνάστασιν. Deinde non respondet Quæstioni. Alii ἀρετὴν allegant, ut Eusebius etiam, & post eum Chrysostomus, τοῦ ἀνδρὸς. sed ἀρετὴ multiplex est. Et in quibusdam, Johannes: alii, in aliis Petro antecedebant. Chrysostomus ipse ex animi sui sententiâ, triplicem assignat rationem, τὸ θερμόν. quod ἐμπιστευθεὶς Gregem Christi, quod πρῶτος χόρου Apostolici. Non ergo cum Baronio consentiebat. Multo minus in eo ubi ait, πάσης κενοδοξίας ἐκτὸς ἦν, καὶ πρὸς ἓν ἑώρα μόνον. Nam qui Petro vindicant τὰ πρωτεύοντα, ventosissimâ ab ambitione feruntur. Erat ille alienus ab ambitione. Quocirca nihil αὐθεντικῶς, nihil ἀρχοντικῶς faciebat. sed Modestiæ illud, ait, adscribendum. Utinam hanc Modestiam imitarentur, οἱ μεταγενέστεροι. Sed τότε ἐπιστασία ἦν, οὐ τιμὴ, nimirum Episcopatus. agnosco, exosculor, & cum Chrysostomo voveo, τοιαύτας βούλομαι τὰς ἐκκλησίας καὶ νῦν εἶναι. Et essent, modo voluissent, Petri exemplum, Petri successores omnes imitaturi. Sed tamen de Modestia Chrysostomum minus rectè interpretatur. Johannis erat illa, & non Petri Modestia, quam prædicat, ὁ χρυσοῤῥήμων. Ορα τὴν τοῦ Ἰωάννου ἐπιείκειαν. quorsum vero commendat? Quia erat Ἱεροσολύμων Ἐπίσκοπος, ubi Petrus διαλέγεται, de Judæ successore eligendo: cui nihil erat juredictionis in alienâ provinciâ. Ait secundò, Ορα καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην. Quare vero? πῶς αὐτῷ συγχωροῦσι τοῦ θρόνου; Quid ais, Os aureum? συγχωροῦσι. Debebatur illi Thronus quilibet jure suo, optimè. Laudasset Obedientiam, non Humilitatem. Pergit ineptire. Pastor Ovibus, Credo, major Est, & Ovilibus, In quantum Oves; Sacerdotes anteeunt Regibus. sed illud ἀλλόκοτον, Pastorem Petrum, cæteros Apostolos tantum Oves. Errones μεταγενέστεροι sic interdum balbutiunt. Nullus νοῦν ἐχόντων, apud sæculum prius. Quid in loco motos, capite censos, cum Celso impuro nebulone apud Originem? Ἐπιῤῥήτους ἀνθρώπους, τελώνας, καὶ ναύτας, τῆδε, κἀκεῖσε ἀποδεδρακέναι blasphemas, αἰσχρῶς καὶ γλισχρῶς τροφὰς συνάγοντας. Apostolorum munus esse Pascere, & non Pasci, norunt Theologastri. Eos cum illo, hoc est Petro, nos suscipimus omnes, ait Ambrosius; Qui parem potestatem Apostolis datam, Qui pari præditos consortio & honoris & potestatis, is nisi Pastores agnoverit & non Oves, mittendus in pascua, Anticyras. Os erat Petrus Apostolorum, rectè: & Aron Mosis os: Non tamen imperabat; potius ut Os, ad nutum animi imperantis loquebatur.

34 Ad tua παιδικὰ paulisper deveniendum est, Literator, κορυφὴ, τὸ μεσόκρανον, ut è Grammaticâ nos docet, qui molestè tulerat Grammaticam

ticam Casaubonianam. Attollit fortassis eum ultra Os & linguam κορυφαῖος & ἔξαρχος Apostolorum. sed quò? ad aliquam potestatem. & quis hoc negat? non ad immensum illum principatum. *Hic Rhodus, hic saltus.* Tu declinas tamen, & ad nugas descendis Grammaticales, in quibus vel frontem planè nullam, vel inscitiam declaras singularem. Ab orchestra desumpta est vox κορυφαῖος, & in choreâ designat præsultorem. Imo non est, sed Coryphæus, est Caput, Princeps in vertice constitutus, à κορυφῇ denominatus. Hoc verè. sed annon præsultor quoque? Est. Nam Julius Pollux ait, χοροῦ ἡγεμὼν, κορυφαῖος. Et hoc non negatur. Non nego accipi pro Præcentore. Sed sæpè κορυφαῖοι, vocantur Principes, Proceres. Certè. & quia Proceres, ideò non Monarchæ. tantum sunt κορυφαῖοι. Aristophanis Scholiastes, ad Plutum. Κορυφαῖος, ὁ ἐν βουλῇ πρῶτος. Cumque Chrysostomus sic loquatur, καθάπερ χορὸς τὸν κορυφαῖον ἐπιζητεῖ, Hom. in Calend. Jan. & Theophylactus adhibeat vocem προστάτα, quis fidem faciet, Patres illos in caussâ Petri, vocem illam πολύσημον, pro Principe potius quam Præcentore, adhibuisse? Cavillatur item de voce ἔξαρχος, è Grammaticâ. *Tu malè existimas, ἔξαρχον, nihil aliud significare quam Præcentorem.* At Tu malè existimas de hac existimatione. non hoc existimat, Nihil aliud significare. sufficiebat, Illud significare. Tu si illud neges, responde authoritatibus. si non neges, proba apud Patres potius pro Exarcho & Præfecto, quam prò Præcentore usurpari. Et cum probaveris, restat quod probatu est difficilius, pro summo rerum omnium Monarchâ usurpari. Sylvas dein acervat Bulengerus Synonymorum: quasi Lexicon aut Glossarium conderet. Ἀρχηγὸς, inquit, ἀρχὴν ἄγων, *Agmen ducens, Initium ducens, Imperium ducens, Princeps, Rex.* ita Agmine nos obruit verborum. sed tamen cum Agmen ducat ἀρχηγὸς, Te ipso scholiaste, non minus quam administrat imperium, cur apud Theophylactum, ô Grammaticorum primipete, Agmen ducit, hoc est, Choragus chorum, ut præsultor, Petrus, quàm Dux vel Rex populum sibi subjectum ἄγει καὶ φέρει; Τίς ἀποπλήρωσις; dicebat Origenes contra Celsum. Nam quod *Principem*, apud Hieronymum in Catalogo, Sophronius, ἀρχηγὸν transferebat, elumbe est, & frigidum. Princeps enim, primus est Ordine, non Authoritate. sed rem conficiet Cyrillus. *Per unum, qui præerat, respondent omnes:* & iterum, *Vt Princeps, caputque cæterorum, exclamat primus.* Glossa ad textum. Si præerat, non tantum ordine aliis, sed & potestate superior fuit: sed Glossa maledicta, nam corrumpit Textum. Nego tibi istam Consequentiam; προϊστάμενος potius Ordinem quam Dignitatem notat. & Præsunt ita qui præcedunt, ac præsultant, 1 Tim. 5. 17. Presbyteri *præesse* dicuntur. Non tamen sunt Monarchæ spirituales, nedum cum Imperio temporali. Προΐστασθαι interdum ultra exemplum non progreditur. Tit. 3. 8. καλῶν ἔργων προΐστασθαι. Ita Petrus præfuit, bonis operibus; principem viæ & Ducem se præstans. Interrogat, cur Principem apud Cyrillum interpretamur, *loco primum?* Respondeo, Si & *primum dignitate* interpretemur, nihil ad Bacchum vestrum,

quo

quo Calescitis plus satis agitante. Sed authorem suæ Interpretationis habet, qui sic interpretatur, Authorem ipsum. Docet enim, non omnes confuse aut prosilientes audaciter, quasi raptâ oratione uti, sed cedere iis, *qui & consilio & ordine præpositi sunt*. Petri en audis principatum, de quo Cyrillus cogitabat. Ordinis & Consilii, non Dignitatis. Ita passim Linguæ Princeps, Princeps sententiæ, Princeps Senatus, &c. usurpantur. sic Petro πρεσβείαν, τιμὴν, ἡγεμονίαν, προεδρείαν, ἀρχὴν, κορυφαιότητα, κεφαλὴν, &c. cum Patribus ascribimus. sunt, qui nesciunt, quid velint, quid debeant illi vindicare.

35 Sequitur de *merito* B. Petri: unde præmium collatum illud ei singulare. *solus meruit* audire, Tu es Petrus. & quia solus meruit, soli merces data fuit, ut esset Fundamentum. Imò neque solus meruit: nec accepit solus. sed unus pro omnibus respondebat, unus pro omnibus meruit, & unus pro omnibus accipiebat. *Respondet Petrus, Unus pro omnibus*, ait Augustinus, *in Apostolis cum esset ipse etiam numerus duodenarius, id est, in ternos quadripartitus, & omnes essent Interrogati, solus Petrus respondet, Tu es Christus Filius Dei vivi, & ei dicitur, Tibi dabo claves regni Cœlorum: tanquam ligandi & solvendi, solus acceperit potestatem, cum & illud, unus pro omnibus dixerit: & hoc cum omnibus, tanquam personam gerens ipsius universitatis acceperit. ideò autem unus pro omnibus, quia unitas est in omnibus.* Tract. 118. in Johan. & Tract. 50. de eadem re, *Si hoc in Petro tantum dictum sit, non facit hoc Ecclesia. si autem, & in Ecclesiâ fit, ut in terrâ quæ ligantur, ligentur & in cœlo; & quæ solvuntur in terrâ, solvantur in Cœlo: quia cum excommunicat Ecclesia, in Cœlo ligatur excommunicatus: cum reconciliatur ab Ecclesia, in Cœlo solvitur excommunicatus. Si ergò hoc in Ecclesia fit, Petrus quando accepit Claves, Ecclesiam sanctam significavit. Beatus Petrus, & Beatus Paulus, eminent inter universos Apostolos, & peculiari quâdam prærogativâ excellunt. Verum, inter ipsos, Quis, Cui præponitur, incertum est. Puto autem illos æquales esse meritis, qui fuerant æquales Passione.* Sic Ambrosius. Petrum in hoc, quis negat, Servator ἀμείβεται pro Confessione: & dona sua, in illo, & in Ecclesia, coronat. Confitetur Ecclesia Jesum Christum Dei Filium, declaratum Dei Filium per Resurrectionem: Confessus fuit Petrus, in, & pro, Ecclesia, nondum à mortuis redivivum. Illum in ipso. Apostolos in illo: in cœtu Apostolorum, & in ipso, Ecclesiam Χριστὸς ἀμείβεται, μισθὸν διδοὺς τὸν μέγαν, ut in Petrâ, Ipse, Illi, eæ ædificentur: nec Infernales portæ prævaleant contra ipsos. Tertullianum quod attinet, imprimis correctius citandum aio. Non enim *Aliquem*, sed *aliquid*, legendum. Negat ibi Tertullianus, latuisse quicquam (nam de Clave Scientiæ, non Potestatis loquitur) in rebus, ad salutem aut officium pertinentibus pastorale. Nam Apostolos Jesu affirmabant quidam, non omnia, ad officium pertinentia edoctos intellexisse. Itane verò, ait ille Africanus scriptor, *Illum aliquid latuit, ædificandæ Ecclesiæ Petrum dictum? Claves regni cœlorum consecutum: ac solvendi, & solvendi in cœlo, ac in terris potestatem?* Agnoscimus, Petrum ab illo agnitum Fundamentum Ecclesiæ ædificandæ.

De verbis Apostoli, Serm. 31.

ædificandæ. Clavigerum coeli, ligatorem terræ, & ad regnum Coelorum, doctum Scribam. Eximia quidem omnia. sed nec solitaria: nec transcendentia illius prærogativas. Habemus apud eundem Africanum scriptorem, & dilecti illius discipuli prærogativas, *Pectori Iesu, semoto longius Petro, incumbentis. Cui soli Dominus*, inquit Tertullianus, *Iudam præmonstravit proditorem. Quem, loco suo, Filium Mariæ demandavit.* ait Cui soli: quæ est Formalis ratio Prærogativæ. At Petro non dixit de, *Cui soli claves*, sed tantum, *Cui*: utpote socios associandos. Ita censuit Tertullianus contra Gnosticos. *Memento claves coeli: hic Dominum Petro, & per Eum, Ecclesiæ reliquisse*: non, *& Ecclesiæ*, quod Pamelius sublestâ fide suggerit: quia nimirum in Confessione Fidei fundamentalis Ecclesiæ, Os, Lingua, & συνήγορος omnium extiterat. ita Tertul. 4. c. Marc. In Libro autem de Pudicitiâ, intentionem Dei fuisse vult, ut personalis illa esset prærogativa, & non derivanda. sed non erat tum, qui prius, Tertullianus, verum Montani ὑποφήτης. Hic tamen, cum refellat Psychicos, quos appellat, hoc est, Orthodoxos, Testis omni exceptione major docet, Ecclesiam ita, ut ille olim suaserat, credidisse: nimirum quæ Dominus Petro dixerat, μεγάλα μεγάλως, esse τῆς Ἐκκλησίας communes, non Petri peculiares Prærogativas. Ita olim opinabatur, nondum transfuga. Quicquid solveris, per Petrum, ad Ecclesiam Petro propinquam, transtulisse. Rationem quoque optimam adhibebat aliquando, quod illi nihil ignorabant eorum, quæ beatus Petrus rescirscebat: itaque conclamatum est de Orthodoxo Tertulliano.

Minus proderit Origenes, ait agnosco, *Petro summa rerum de pascendis* 36
ovibus, cum traderetur: & *Super ipsum, veluti super Petrum, Ecclesia fundaretur*. sed benè habet, quod *summa rerum*, sit in *pascendis ovibus*, non in orbe regendo. & summa rerum Subjectivè, respectu rei: non Objectivè, respectu personæ, dicebatur. Oves enim Christi pascendi ratio ἀρχὴ est, hoc est, summa rerum. Τί γάρ ἐστιν Ἐπίσκοπος, inquit beatus Ignatius, ἢ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐπέκεινα, πάντων κρατῶν, ὡς οἷόν τε ἄνθρωπον κρατεῖν. Jam in summâ rei personaliter acceptâ, admittendi sunt socii ex Origene. *Nam si nobis diceretur*, ait ille, *ut dictum est Petro, & nos locuti essemus, quod locutus est Petrus, Tu es Filius Dei vivi, Efficeremur, quod Petrus: & nobis diceretur, quod hunc sermonem sequitur, Tu es Petrus, &c. Petra est enim, quisquis Christi discipulus est, ex quo biberunt de spirituali sequenti Petra.* Intonabit adhuc de Boanerge ex eodem Origene: *Si super illum unum Petrum existimas totam Ecclesiam ædificari, quid dicturus es de Iohanne filio Tonitrui, & Apostolorum unoquoque? Quin alioqui non audebimus dicere, quod adversus Petrum unum non prævalituræ sunt portæ Inferorum, adversus autem cæteros Apostolos & Præfectos sunt prævalituræ: ac non potius in omnibus & singulis eorum de quibus dictum est, fit illud quod dictum est, Et portæ, &c.* Satin' tibi aures tinniunt Bulengere? sin minus, ingeram. An soli Petro, dantur à Christo claves regni coelorum, nec alius beatorum accepturus est? Respondes, ita; instat Origenes, *Quod si hoc dictum, Tibi dabo claves regni coelorum*, cæteris quoque commune sit, cur non simul omnia, & quæ prius dicta sunt, & quæ sequuntur, velut ad Petrum dicta, sint omnium communia?

sunt

sunt in pessimo illo Tractatu in Matthæum, plura adhuc, ab illo Adamantio, in hanc sententiam disputata, quæ Petri illas prærogativas conficiunt. de Hilario jam vidimus. apud Hieronymum, *Apostolorum Princeps*, leviculum est. non erat aliter, Apostolorum Princeps ille, quam Plato Philosophorum. Author mihi Hieronymus ipse; *sicut ille Princeps Philosophorum, ita hic fuit Apostolorum. Sicut. Ita* ipsissima est Novatorum Confessio. At fundata est Ecclesia super illum Principem. Ita. & super Platonem, Academia. Ais, *super unum Montium* Christus fundat Ecclesiam. at Psalmista ait, *Fundamenta ejus in Montibus sanctis.* Fundat Romulus Romam in Palatino monte, augurató. An hæc fundatio Aventinum excludit, Quirinalem &c. ut non sit ἑπτάλοφος illa πόλις; Verum audi Hieronymum, & obmutesce. *At dicis, super Petrum fundatur Ecclesia. Id ipsum alio in loco super omnes Apostolos fit, & cuncti accipiunt Claves regni Cœlorum: & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidatur. Tamen propterea, inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, occasio schismatis tolleretur.* Basilium, ad Quod damnum, ut nostri loquuntur, adducis? ὅτι Πέτρα ἐστὶ, audivit. sed addit quomodo? οὐ γὰρ Πέτρα, ἀλλ᾽ ὡς Χριστὸς Πέτρα. sed de Petra, è Basilio, Gregorio, Chrysostomo dictum est. sine arte, sine ordine confundit omnia, & nobis miscet κυκεῶνα. Nam, adhuc, de Clavibus & Commissa Gregis curâ, ubi solam injecerat mentionem, iterum dilabitur, ad satis vexata in præcedentibus, ad κορυφὴν, ἔξαρχον, κεφαλὴν, κορυφαῖον, ἐκκρίτον στόμα, προστάτην. Respondeo κατὰ σύνοψιν. Petro non negatur πρωτεία. Primus, Princeps, Caput, os, exarchus, &c. agnoscitur. Tempore, Ætate, Ordine, Executione, Dignitate. nusquam Ecclesiæ, vel Apostolorum Monarcha dicitur, aut dici debet. Hoc, τὸ πᾶν. cætera, titivillitia sunt.

37 Nec vel Exercitator, vel Ecclesia Anglicana, cui ille aggregabatur, Potestatem, Propositura, vel Authoritatem à Petro tollunt, ne quidem Personalem, aut Cathedralicam, multo minus Ecclesiasticam vel participatam, hoc est, Episcopalem. de hac beatus Leo, *Transivit quidem etiam in alios Apostolos vis istius potestatis, & ad omnes Ecclesiæ principes Decreti hujus constitutio commeavit. sed non frustrà uni commendatur, id quod omnibus intimatur. Petro enim ideò singulariter hoc creditur, quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma præponitur.* Ideò unus, inquiunt Cyprianus, & Hieronymus, ut in uno, πολυαρχία, quæ est ἀναρχία, tollatur. Ut habeant Fideles in quo consistant: ad quod se conferant, Hæresium fluctibus exagitati. Hinc sunt illa, & huc spectant, sexcenties ab Ignatio, in omnibus Epistolis inculcata, de præstandâ Episcopis Obedientiâ, de consilio Episcoporum & ductu sequendo, recurrendo ad Episcopos, si quid novi ingruat. Μηδὲν πράττετε χωρὶς Ἐπισκόπου τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. & Ἐπισκόπῳ ὑποτάσσεσθε ὡς τῷ Κυρίῳ. & ὥσπερ ὁ Κύριος ἄνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ποιεῖ, οὕτω καὶ ὑμεῖς οὐδὲν ἄνευ Ἐπισκόπου. Habet enim rationem τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων. &, Οἱ Διάκονοι τοῖς Πρεσβυτέροις ὑποτάσσεσθε, ἀρχιερεῦσιν οἱ Πρεσβύτεροι, ὁ Ἐπίσκοπος τῷ Χριστῷ, ὁ Χριστὸς τῷ Πατρί. Hæc à Christo instituta, in Petri persona, εὐταξία, *Forma*, est illa, *Beati Petri*, cujus meminit Leo, qui apposite habet & illud. *Et sicut permanet, quod in Christo Petrus credidit: ita quoque permanet quod in Petro Christus instituit: Audite*, inquit Augustinus, *quid commendavit. Ego sum Pastor ille bonus.*

Dixi,

Dixi, quia omnes cæteri, omnes pastores boni, membra mea sunt. Unum Caput, unum Corpus, unus Christus. Ergo & Pastor ipse est Pastorum, & Pastores multi, sunt unius Pastoris: & Oves, cum Pastoribus, sunt sub Pastore. Hæc unio, conjunctio, Hierarchia, (mentiris nequiter quia sciens) non exulat ab Ecclesia Anglicanâ. sacerdotibus Episcopi præsunt. Episcopis antistant Metropolitæ. Metropolitis Patriarchæ. Non pari hæc consistunt necessitate. Episcopus Deo immediate, quicquid olim desipuit Hieronymus, suam debet τάξιν ἱεραρχικήν, distinctam à presbytero. At non ita distinguuntur, Episcopus, Metropolita, Patriarcha. quocirca gradum Episcopalem, cum nulli adhuc essent, vel Metropolitæ, vel Patriarchæ, ὑψίθρονον Ignatius appellabat. Inter ipsos Patriarchas supremum aliquem censeri non est absurdum: & hunc non alium esse quàm Pontificem Romanum, libens merito profiteor, agnosco. Primum, supremum ea potestate præditum, quam à principio, per sanctiones & consensum Ecclesiæ, non Christi aliquam immediatam actionem, Patriarchæ obtinuëre. Habeat potestatem Ordinis, directionis, consilii, consultationis, conclusionis, executionis delegatam. subsit autem illa potestas Ecclesiæ: auferibilis sit, per Ecclesiam: cum non sit in Divinis scripturis instituta, non Petro personaliter addicta. Itaque τάξις κἀν ταῖς ἐκκλησίαις τὸ μὲν εἶναι τι ποιμνίον, τὸ δὲ ποιμένας. nec simpliciter. sed τὸ μὲν ἄρχειν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι, ait Nazianzenus. ἐπεὶ ἴσον κακὸν καὶ ὁμοίως ἄτακτον, πάντας τε ἄρχειν ἐθέλειν, καὶ μηδένα. Quocirca cum Ignatio profitemur. καλοὶ μὲν οἱ ἱερεῖς, καὶ οἱ τοῦ λόγου διάκονοι, κρέιττων δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ πεπιστευμένος τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. Nec ultra hanc εὐταξίαν progrediemur in illo, *Tu es Petrus*.

Potestatem ligandi & solvendi toti sacerdotum nationi, ille 38.
ἀρχιερέων ἀρχιερεὺς, in cœlum ad patrem abituriens, concedebat. hanc quasi peculiariter limitatam Petro hic adscribit, *Tibi dabo*. Ita spectat hæc potestas ad πλήρωμα Discipulorum, quod uni Petro videtur indulta, in *Tibi dabo*. In sacerdotio autem duo sunt. Illa nimirum quæ sunt Ordinis, Essentialia: & illa quæ pertinent ad juredictionem. Priora, nulli sunt Episcopo peculiaria. Cuivis è turbâ sacerdoti, non minus competunt, quam Pontifici Romano. Et hæc sunt utrinque in confesso. si quid Claves huic rei interveniant, clavigeri sunt omnes ἐνδὸς θυσιαστηρίου, cum beato Petro. de juredictione, Platonis annus erit, priusquam conveniat inter partes. Nam *Magnus noster vult regnare solus*. Et sunt qui flammam subdunt ambitioni. Episcopi enim inquiunt, à Pontifice, quasi capite, ita pendent, ut juredictionem ab eo omnem mutuentur. παῖ, παῖ, τὴν ἀμίδα φέρε. Vilissima illa capita, qui cum liberi nati sunt, non solum ob timorem, sed etiam κατὰ διδασκαλίαν δουλεύουσι. Quis autem Episcopos, augustissima nomina; quis Ecclesiæ proceres & προεστῶτας, à nutu Patriarchæ Pontificis sic suspendit, ὥστε τοιαύταις λειτουργίαις ἐγκυλινδούμενοι, inconsulto Domino, ac Hero, ἀμύητας ἠμιβρώτας ne attingere audeant. In *ovium* numero (& tamen sunt Pastores) recensentur. nempè & ipse Pontifex archipœmen, μεγαλοποί-

μόνος illius inter Oves est, si modo vocem illius audiat, & dicto fuerit obsecutus, inter Oves, ad sua mulctra venit, non ab Ove transit, in Pastorem. *Pasce autem Oves*, & reliquis Apostolis cum Petro dicebatur, nisi velint illos considere otiosos, Petrum solum animarum curam gerere, quod parum esset è dignitate, Monarchiali: & quidni etiam, *Tibi dabo claves*, ad cæteros spectet, ut regni cœlestis janitores? sed de Potestate clavium, quoad Oves pascendas, recurret demum ἔνστασις à Resurrectione. Pono, quod magistri docent. Clavis triplex est. Authoritatis: illa ad Deum spectat. Excellentiæ, ad Christum hominem. Ministerii, ad sacerdotes. Imperium, non pertinet ad Ministerium. propriè spectat ad Authoritatem. Ita Cœlum claudere, & reserare, Omnipotentiæ est, ut Terras fundare super aquas. Remittere peccata ad Ecclesiam spectat: non unam, unicam, singularem: sed omnes æquali præditas potestate. Ordinis causa & εὐταξίας possunt convenire de Casibus reservatis, aut omissis. sed nisi esset illud, *Tibi dabo claves*, ampliandum, de istiusmodi casibus non convenirent. concludam cum Theophylacto, εἰ γὰρ καὶ πρὸς Πέτρον μόνον εἴρηται τὸ, Δώσω σοι, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς Ἀποστόλοις δέδοται. πότε; ὅτε εἶπεν, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται. καὶ γὰρ τὸ, δώσω, μέλλοντα χρόνον σημαίνει, τουτέστι, τὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Et Hieronymi, *Habent eandem judiciariam potestatem alii Apostoli, quibus post Resurrectionem dictum est, Accipite spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata*, &c. *Habet etiam omnis Ecclesia in Presbyteris & Episcopis: sed ideo Petrus specialiter accepit, ut omnes intelligant, quod quicunque ab unitate Fidei & societatis ejus separaverint se, nec à Peccatis solvi, nec cœlum ingredi posse.*

39. Exinde cepit Jesus ostendere Discipulis suis, quia oportet eum ire Hierosolymam, & multa pati à senioribns, & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Omnino animadvertendum est, quod Matthæus habet, *Exinde*. Temporis designatio, non est otiosa. ἀπὸ τότε. ἀπὸ πότε, inquit Chrysostomus. ὅτε ἔπηξεν ἐν αὐτοῖς τὸ δόγμα. Ita enim opus fuit, Nam non ὀλιγόπιστοι tulissent hoc acroama. non magis quam nauseantes stomachi τὸ στερρὸν τῆς βρώσεως. sed & è conditione rerum humanarum, quibus ἐναν θρωπισθεὶς penitus se addixerat: *Nulla est sincera voluptas, sollicitumque aliquid lætis intervenit*. ἐμεγαλοφρόνουν Apostoli ob illam Confessionem, *Tu es Christus Filius Dei vivi*. ut Paulo σκόλοψ ἐν τῇ σαρκὶ dabatur; Ita & Apostolis, ne plus saperent, quam oportuit. Prædixit autem, quod passim notant Interpretes, ne non præmoniti non essent præmuniti, & inexpectatis δυσκόλοις offenderentur: qui hic edocti non intellexerunt. Itaque ἦν κεκαλυμμένος ὁ λόγος ἀπ' αὐτῶν. Nam non percipiebant, quid illud, *Resurgere de mortuis*, sibi vellet. Διὰ τοῦτο, inquit Chrysostomus, τῶν ἄλλων θορυβουμένων, καὶ διαπορούντων, πάλιν ὁ Πέτρος θερμὸς ὢν, μόνος τολμᾷ περὶ τούτων διαλεχθῆναι. Quem acerbius increpatum rejicit à se, inquiens, *Vade post me Sathana*. λεπτολογεῖ etiam ex antiquis non nemo, qui κατὰ διαίρεσιν locum ita legunt, ut *vade post me*, ad Petrum dicatur: *satana*, sequentibus adjuncta vox, *scandalum*

lumes mihi, ad Diabolum pertineant, non Petrum. Rectè Hieronymus excusat peccatum ab Amore. *Mihi hic error, de pietatis affectu veniens*, sed quod addit non multum, ab Hilario recedit. *Non convenit existimare*, Hilarius ait, *Petro satanæ nomen, & offensionem scandali deputari, post illa indultæ & beatitudinis, & potestatis tanta præconia.* & Hieronym. *Nunquam incentivum Diaboli videbitur.* Certè, non jure satanam appellasset eum, nisi satanæ fuisset incentivum. at satanam appellat: & ita rectius alibi Hilarius, in psalm. 131. Petrum satanæ convicio nuncupavit. ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ, καὶ Σατανᾶν ἐκάλεσε, & ὁ κορυφαῖος, Σατανᾶς ἐκλήθη τοῦτο παθών. Malè enim suadentes, ait Gregorius, appellatione Angeli Apostatæ censentur, qui verbis blandis, ad illicita quasi diligentes trahunt.

Baronius negat, Petrum appellatum sathan: notat Casaubonus, & tantum notat Baronii opinionem. Bulengerus, sine mente, 40.
debacchatur, stringis inquiens, aculeum in Illustrissimum Baronium: ille, Linguam petulantem in mendacium. Dissentire, sententiam improbare: sine illa acu aut aculeo, est stringere calamum. Quam pupilla oculi? quam Christi Domini? quam plus & pluris sunt Domini Cardinales? Negat Petrum ἀναμάρτητον, cum Christo crucem dissuaderet: hic est *aculeus*, non alius. Negat ille, quod affirmat Baronius: ita dissentit, & hæc nuda dissensio, *contumelia* est. Omne peccatum, à Diabolo. Annon hoc peccatum? licet ex amore vehementiori. Peccatum autem fuit. Divino proposito, destinato, & revelato Consilio per Crucem subeundæ mortis, adversabatur. Quod si satan is dicatur qui est ἐξ ἐναντίας, uti patet ex historia 2 Sam. 19. 22. quidni quod Christi consilio repugnabat, et voluntati, è satanæ procedebat suggestione? Non dixit servator, satanas loquutus est per Te: sed quod plus est, dixit, *vade post me satan.* Ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι τὸ μὴ παθεῖν με, τῆς τοῦ Διαβόλου γνώμης ἐστί. Ita loquitur Chrysostomus. Et hoc quid est, quam à Diabolo profectum? Quid ergo ille ut hoc diceret, suggesserit? quo Te rogo, spiritu agebatur, qui dixit? Nec excusat vel alleviat quod ait Theophylactus: Durius ille loquitur quam Chrysostomus. ὕπαγε εἰς ὀπίσω μου. τουτέστι, μὴ ἀνθίστασο, ἀλλ' ἀκολούθει τῷ θελήματί μου. Καλεῖ δὲ οὕτω τὸν Πέτρον, ἐπεὶ καὶ τῷ Σατανᾷ, ἀθέλητον ἦν τὸ παθεῖν τὸν Χριστόν. Vocat lapsum σφαλῆναι, utcunque profectum ab affectione. Nec enim affectus tollit peccati rationem. Per ætatem Nazianzeni erant aliqui, οἱ πλέον ἀγαπῶντες τὸν θεὸν ἢ συμφέρει, Qui Deum plus diligebant, quam oportuit. Et quidni sanctissimi, eo interdum ἐξοκέλλουσι; sed nec lapsus est levis recedere à bono in ὑπεροχῇ, quanquam plerunque gravior ἐν τῇ ἐλλείψει. nam ἄθεοι pejores quam κακόθεοι, hoc est Athei, quam superstitiosi. Loci istius sensum & sententiam, optimè explicat Ineditus meus scholiastes. Μάρκος δέ φησιν, ὅτι ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησεν αὐτῷ τῷ Πέτρῳ, ἤγουν ἐπέπληξεν, ὥστε καὶ σωφρονισθῆναι παθόντας ὅπερ ὁ Πέτρος. Σατανᾶν δὲ αὐτὸν ὠνόμασεν, ὡς μιμούμενον τὸν Σατανᾶν, ἐν τῷ μὴ θέλειν ἀναιρεθῆναι τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ οὐδ' ὁ Σατανᾶς ἤθελεν ἀναιρεθῆναι αὐτὸν, ἵνα φανῶσι ψιλαὶ αἱ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ προφητεῖαι, καὶ ἵνα μὴ ὁ θάνατος τῆς τούτου

μόνος illius inter Oves est, si modo vocem illius audiat, & dicto fuerit obsecutus, inter Oves, ad sua mulctra venit, non ab Ove transit, in Pastorem. *Pasce autem Oves*, & reliquis Apostolis cum Petro dicebatur, nisi velint illos considere otiosos, Petrum solum animarum curam gerere, quod parum esset è dignitate, Monarchiali: & quidni etiam, *Tibi dabo claves*, ad cæteros spectet, ut regni cœlestis janitores? sed de Potestate clavium, quoad Oves pascendas, recurret demum ἔνστασις à Resurrectione. Pono, quod magistri docent. Clavis triplex est. Authoritatis: illa ad Deum spectat. Excellentiæ, ad Christum hominem. Ministerii, ad sacerdotes. Imperium, non pertinet ad Ministerium. propriè spectat ad Authoritatem. Ita Cœlum claudere, & reserare, Omnipotentiæ est, ut Terras fundare super aquas. Remittere peccata ad Ecclesiam spectat: non unam, unicam, singularem: sed omnes æquali præditas potestate. Ordinis causa & εὐταξίας possunt convenire de Casibus reservatis, aut omissis. sed nisi esset illud, *Tibi dabo claves*, ampliandum, de istiusmodi casibus non convenirent. concludam cum Theophylacto, εἰ γὰρ καὶ πρὸς Πέτρον μόνον εἴρηται τὸ, Δώσω σοι, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς Ἀποστόλοις δέδοται. πότε; ὅτε εἶπεν, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται. καὶ γὰρ τὸ, δώσω, μέλλοντα χρόνον σημαίνει, τουτέστι, τὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Et Hieronymi, *Habent eandem judiciariam potestatem alii Apostoli, quibus post Resurrectionem dictum est, Accipite spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata*, &c. *Habet etiam omnis Ecclesia in Presbyteris & Episcopis: sed ideo Petrus specialiter accepit, ut omnes intelligant, quod quicunque ab unitate Fidei & societatis ejus separaverint se, nec à Peccatis solvi, nec cœlum ingredi posse.*

Exinde cepit Jesus ostendere Discipulis suis, quia oportet eum
39. ire Hierosolymam, & multa pati à senioribns, & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Omnino animadvertendum est, quod Matthæus habet, *Exinde*. Temporis designatio, non est otiosa. ἀπὸ τότε. ἀπὸ πότε, inquit Chrysostomus. ὅτε ἔπηξεν, ἐν αὐτοῖς τὸ δόγμα. Ita enim opus fuit, Nam non ὀλιγόπιστοι tulissent hoc acroama. non magis quam nauseantes stomachi τὸ στερρὸν τῆς βρώσεως. sed & è conditione rerum humanarum, quibus ἐνανθρωπηθεὶς penitus se addixerat: *Nulla est sincera voluptas, sollicitumque aliquid lætis intervenit.* ἐμεγαλοφρόνουν Apostoli ob illam Confessionem, *Tu es Christus Filius Dei vivi.* ut Paulo σκόλοψ ἐν τῇ σαρκὶ dabatur; Ita & Apostolis, ne plus saperent, quam oportuit. Prædixit autem, quod passim notant Interpretes, ne non præmoniti non essent præmuniti, & inexpectatis δυσκόλοις offenderentur: qui hic edocti non intellexerunt. Itaque ἦν κεκαλυμμένος ὁ λόγος ἀπ' αὐτῶν. Nam non percipiebant, quid illud, *Resurgere de mortuis*, sibi vellet. Διὰ τοῦτο, inquit Chrysostomus, τῶν ἄλλων θορυβουμένων, καὶ διαπορούντων, πάλιν ὁ Πέτρος θερμὸς ὢν, μόνος τολμᾷ περὶ τούτων διαλεχθῆναι. Quem acerbius increpatum rejicit à se, inquiens, *Vade post me Sathana.* λεπτολογεῖ etiam ex antiquis non nemo, qui κατὰ διαίρεσιν locum ita legunt, ut *vade post me*, ad Petrum dicatur: *satana*, sequentibus adjuncta vox, *scandalum*

lumes mihi, ad Diabolum pertineant, non Petrum. Rectè Hieronymus excusat peccatum ab Amore. *Mihi hic error, de pietatis affectu veniens*, sed quod addit non multum, ab Hilario recedit. *Non convenit existimare*, Hilarius ait, *Petro satanæ nomen, & offensionem scandali deputari, post illa indultæ & beatitudinis, & potestatis tanta præconia.* & Hieronym. *Nunquam incentivum Diaboli videbitur.* Certè, non jure satanam appellasset eum, nisi satanæ fuisset incentivum. at satanam appellat: & ita rectius alibi Hilarius, in psalm. 131. Petrum satanæ convicio nuncupavit. ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ, καὶ Σατανᾶν ἐκάλεσε, & ὁ κορυφαῖος, Σατανᾶς ἐκλήθη τοῦτο παθών. Malè enim suadentes, ait Gregorius, appellatione Angeli Apostatæ censentur, qui verbis blandis, ad illicita quasi diligentes trahunt.

Baronius negat, Petrum appellatum sathan: notat Casaubo-
nus, & tantum notat Baronii opinionem. Bulengerus, sine mente, 40.
debacchatur, stringis inquiens, aculeum in Illustrissimum Baronium: ille, Linguam petulantem in mendacium. Dissentire, sententiam improbare: sine illa acu aut aculeo, est stringere calamum. Quam pupilla oculi? quam Christi Domini? quam plus & pluris sunt Domini Cardinales? Negat Petrum ἀναμάρτητον, cum Christo crucem dissuaderet: hic est *aculeus*, non alius. Negat ille, quod affirmat Baronius: ita dissentit, & hæc nuda dissensio, *contumelia* est. Omne peccatum, à Diabolo. Annon hoc peccatum? licet ex amore vehementiori. Peccatum autem fuit. Divino proposito, destinato, & revelato Consilio per Crucem subeundæ mortis, adversabatur. Quod si satan is dicatur qui est ἐξ ἐναντίας, uti patet ex historia 2 Sam. 19.22. quidni quod Christi consilio repugnabat, et voluntati, è satanæ procedebat suggestione? Non dixit servator, satanas loquutus est per Te: sed quod plus est, dixit, *vade post me satan*. Ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι τὸ μὴ παθεῖν με, τῆς τοῦ Διαβόλου γνώμης ἐστι. Ita loquitur Chrysostomus. Et hoc quid est, quam à Diabolo profectum? Quid ergo ille ut hoc diceret, suggesserit? quo Te rogo, spiritu agebatur, qui dixit? Nec excusat vel alleviat quod ait Theophylactus: Durius ille loquitur quam Chrysostomus. ὕπαγε οὖν ὀπίσω μου. τουτέστι, μὴ ἀνθίστασο, ἀλλ' ἀκολούθει τῷ θελήματί μου. Καλεῖ δὲ οὕτω τὸν Πέτρον, ἐπεὶ καὶ τῷ Σατανᾷ, ἀθέλητον ἦν τὸ παθεῖν τὸν χριστόν. Vocat lapsum σφάλμα, utcunque profectum ab affectione. Nec enim affectus tollit peccati rationem. Per ætatem Nazianzeni erant aliqui, οἱ πλέον ἀγαπῶντες τὸν θεὸν ἢ συμφέρει, Qui Deum plus diligebant, quam oportuit. Et quidni sanctissimi, eo interdum ἐξοκέλλουσι; sed nec lapsus est levis recedere à bono in ὑπεροχῇ, quanquam plerunque gravior ἐν τῇ ἐλλείψει. nam ἄθεοι pejores quam κακόθεοι, hoc est Athei, quam superstitiosi. Loci istius sensum & sententiam, optimè explicat Ineditus meus scholiastes. Μάρκος δέ φησιν, ὅτι ἐπιστραφείς, καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησεν αὐτῷ τῷ Πέτρῳ, ἤγουν ἐπέπληξεν, ὥστε καὶ σωφρονισθῆναι παθόντας ὅπερ ὁ Πέτρος. Σατανᾶν δὲ αὐτὸν ὠνόμασεν, ὡς μιμούμενον τὸν Σατανᾶν, ἐν τῷ μὴ θέλειν ἀναιρεθῆναι τὸν χριστόν. Καὶ γὰρ οὐδ' ὁ Σατανᾶς ἤθελεν ἀναιρεθῆναι αὐτὸν, ἵνα φανῶσι ψιλοὶ αἱ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ προφητεῖαι, καὶ ἵνα μὴ ὁ θάνατος τῆς τούτου

σαρκὸς, θάνατος γένηται τῆς αὐτῶ δυνάμεως. εἰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους, εἰς τὸν Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος φόνον παρώθησεν, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ κακίας τιμωρήσας. *Marcus ait*, *quod conversus vidit discipulos suos, & Petrum increpavit*, id est, *acerbius reprehendit, in finem ut prudentiores essent Petro, in eo quod dolivit. Appellat autem eum Satanam, utpote Satanam imitantem, in eo quod Christum occidi noluit. Nam & Sathan haud illum interfici volebat, ut falsæ viderentur de morte ipsius Propheticæ prædictiones: & ne carnis Jesu mors, ipsius Diabolicæ potestatis mors esset, licet ipsosmet Judæos, ad mortem servatori inferendam excitaverat, quos sua nequitia dementatos subegerat.* Tum addit, ἔτι ἢ καὶ ἑτέρως εἰπεῖν, ὅτι δὴ ἐστὶ Σατανᾶς μὲν ὁ ἀντικείμενος ἑρμηνεύεται. Πέτρος δὲ κωλύων τὸν Χριστὸν ἀποθανεῖν οὐκ ἠκολούθει τῷ θελήματι αὐτοῦ, ἀλλ' ἀντέκειτο· φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ σωτήρ, ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ, τοῦτ' ἔστιν, ἀκολούθει μοι ἀντικείμενε. Ita patrum vestigiis omni modo insistunt Novatores quos vocant. ad Novitates verò nuper natas Maldonatus, Annalista, Bulengerus abeunt.

41. Per occasionem istius intempestivæ charitatis beati Petri, & increpationis ejusdem haud rectè incedentis, è defectu Intelligentiæ, consiliorum Dei, & fortassis ex affectu ad præsentem εὐπραξίαν & εὐφημίαν, Servator, aliquid de persecutione, & Cruce tollendâ interserit, hoc est, genuino ipsius Disciplinatu. Tunc enim Jesus dixit Discipulis suis, *Si quis vult post me venire*, cui videntur illa Lucæ, idem repetentis, contradicere. Dicebat ad omnes, *si quis vult post me venire*, &c. sed Marcus reconciliat. *Et convocatâ turbâ cum Discipulis suis dixit.* utrosque affatur: sed imprimis Discipulos, quos habebat comites se sequentes: & quos in Petro reprehenderat, non sapientes quæ Dei, sed quæ hominum. *Veni post me Satana*, dixit, Hoc est, Tu, & illi qui proposito meo adversamini, agite, conversi retro sequimini me, me autem sequi nemo poterit, nisi abneget semetipsum, sua, suos, se, vitam ipsam, si opus sit, & Martyrium obeat pro nominis mei Confessione. ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃς ὅτι μέχρι ῥημάτων, καὶ ὕβρεων, καὶ ὀνειδισμῶν, δεῖ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτὸν, λέγει καὶ μέχρι πόσου ἀπαρνεῖσθαι ἑαυτὸν δεῖ. τοῦτ' ἔστι, μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου ἐπονειδίστου. Crux enim non hujus vitæ affectiones propriè, sed mortem, & eam quidem vilissimam, significat. Quam tamen actu subeundam cuicunque Discipulo, non injunxit Dominus, οὐ γὰρ εἶπε, κἂν βούλεσθε, κἂν μὴ βούλεσθε, δεῖ τοῦτο ὑμᾶς παθεῖν. Chrysostomus inquit, ἀλλὰ πῶς; εἴ τις θέλει. οὐ βιάζομαι, οὐκ ἀναγκάζω, ἀλλ' ἕκαστον κύριον τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως, ποιῶ. Quocirca & annectit, *Quid proderit homini, si lucretur mundum, & perdat animam?* οὐκ ἀφειδῶν, ἀλλὰ σφόδρα φειδόμενος ἀπειλεῖ. simul & ad Crucem tollendam præparat, ipsis destinatam. id enim exceptio illa indicat, *sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei*; Johannem innuens, quodè cap. 21. Joh. patet. Is enim cladi Hierosolymitanæ supervixit solus.

42. Ita potius quam quod sentiebat Hilarius. *Post dies sex, quod verbo pollicitus erat, re præstat. Apostolis tribus, seipsum ostendit, in regno suo venientem, nempè cum post sex dies assumit Jesus Petrum, Jacobum, & Johannem fratrem ejus, & ducit illos in montem excelsum*

sum seorsim, & transfiguratus est, ante ipsos. Matthæus & Marcus terminum fixerunt sex dierum. Εἰκὼς δὲ, μετὰ ἓξ τινὰς φησιν. Is Lucas est, Factum est inquit is, *post hæc verba fere dies octo, intercederent.* ἐκ ἐναντιέμενΘ, Chrysostomus inquit, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνᾴδων. Lucas enim, diem illum includit, in quo Ita dixit, & Illum, in quo, Eo deduxit Matthæus dies solum interjectos memorat. Sed non scribunt Diaria Euangelistæ: nec Historicè loqui solent, nisi ἐπὶ τῷ. Non statim: sed nec longo interjecto tempore, ab illa præmonitione de tollendâ Cruce, ut ex intuïtu præparati præmii, ad tollendam Crucem redderet alacriores. Assumpsit Tres: ut nimirum, & prius & postea solebat, ad secretiora. Cur autem illos solos? Chrysostomus ait, ὅτι οὗτοι τῶν ἄλλων ἦσαν ὑπερέχοντες. Cur autem ὑπερέχοντες; Petrus inquit, in eo quòd Jesum tantopere amabat. Johannem: quod à Jesu tantopere amaretur. Jacobum, quod asseveranter dixit, se posse poculum Christi exhaurire. Sed hæc sunt dilatiora. Nondum enim illud Jacobus dixerat. & quidem dixit cum Johanne fratre, non solus. potius putaverim Tres, quam quatuor, quia Tres sunt omnes: & in tribus omnes: ut in unâ Deïtate, beata Trinitas. Istos Tres quam alios, quia Petrus petra designatus, & claves regni cœlorum accepturus erat, & Ecclesia super Illum ædificanda. Jacobus, quia primus illud poculum ebibebat, princeps inter Apostolos Martyrio glorificatus. Johannes, non tantum quod ἀγαπητὸς, sed quod diutissime victurus, vivo vocis præconio, hoc ipsum, & alia sacrosancta mysteria erat inter homines disseminaturus. Nam quod meritum fingunt virginitatis, frivolum est, cum non minus alii ex Apostolis fuerint, virgines. Locum Transfigurationis omnes Euangelistæ *montem* appellant: ascendit in Montem: de more enim, celebriora in montibus celebrabat. Matthæus, & Marcus addunt *Excelsum*. ex Historicâ veritate. τὸ γὰρ ὕψΘ ἐπὶ τριάκοντα σαδίων Josephus scribit ἀνίχειν, cui potius assentior quam Polybio, qui non ultra quindecim stadia assignat. etiamsi intelligatur, κατὰ κάθετον. Rectè autem Cardinalis montem illum fuisse *Tabor*, ait, et in confesso ita positum, apud omnes, quod verum est, præter Maldonatum, et quosdam forte Novatores, quibus τὰ ἀρχαῖα non sunt αἰδέσιμα. *Tabor*, inquit Adrichomius, *quem 70. Interpretes Itabyrium, alii Tabyrium vocant, mons est pulcherrimus in medio Galileæ campo, mira rotunditate, ex omni parte æqualiter finitus: cujus altitudo, triginta stadiis consurgens, quæ in mari navigantibus, procul se spectandam exhibet. Ascensu difficilis, & septentrionali parte inaccessus. in vertice autem, viginti sex stadiorum planities patet. est cœli temperie saluberrimus: vineis, olivis, variisque arbustis, & fructiferis arboribus, totus undique consitus, rore perpetuo uvidus, arborum frondibus, versicoloribusque herbis semper viridis, atque suavi omnigenum florum odore fragrantissimus. Hinc magna ferarum, maximeque ovium hic est frequentia, quarum & grato concentu amœnissimus est, & venatu celebris. Ut paucis dicam totus hic mons,* pascendis

pascendis oculis, reficiendisque animis dicatus est: ideoque eum, Christus Dominus merito delegit tum Orationi, tum Transfigurationi suæ: quo sol lucidior, & nive candidior, refulgens coram Moyse & Heliâ, cœlestis gloriæ, æternæque beatitudinis, aliquod specimen Discipulis suis, Petro, Jacobo, Johanni exhibuit.

43. *Et transfiguratus est coram ipsis.* μετεμορφώθη. Non erat caussa, cur ab Antiquo Interprete recederent, qui *Transformatus est*, reposuerunt: est hæc odiosa περιττολογία, nec cur eam tantopere lancinaret Maldonatus: vox Græca utramque significationem admittit. nec Hieronymi veriberbium, magis ab una voce quam alia, refigitur, qua docet, Christum, non corporis sui naturam, sed externam tantum speciem figuramque mutasse. resplenduit enim facies ejus sicut sol: et facta sunt vestimenta, sicut nix. Fulgebunt enim justi in regno patris, sicut Sol: et inter dotes glorificandorum corporum, radians, et tralucidus splendor annumeratur. Transfiguratus autem ad hunc modum visus est. *Ut de cordibus Discipulorum*, ait sanctus Leo, *Crucis scandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntaria humilitas passionis, quibus revelata esset absconditæ dignitatis excellentia.* Erat enim actualis hæc propositio præmii passionibus præparati: sed nec ὡς ἔτυχεν: aut statim, ut ascendit, μετεμορφώθη, sed, quod habet Lucas, dum oraret. δεῖ γὰρ ἰδιάζοντας ἡμᾶς, καὶ ἀναβαίνοντας, καὶ μηδενὶ τῶν γηΐνων ἐγκύπτοντας, προσεύχεσθαι. Apparuere porrò in Monte Moyses & Elias. de quorum apparitione multa curiosè disputari, & possunt, & solent. Imprimis utrum, verè, realiter, & ἐνσωμάτως, an autem per phantasiam, Imaginationem, aut Angelicum ministerium apparuerunt. Strabus glossator, nec Moysen, nec Eliam hic veros apparuïsse sentit, sed illorum tantummodo Imagines. *Notandum* ait, *non corpora vel animus Eliæ vel Moysis apparuisse, sed ex aliquâ subjectâ Creaturâ illa Corpora formata fuisse.* Vult ergo non animâ sed Angelo assessore mota. neque enim animâ informabantur. nec abhorret Abulensis ab hac sententiâ, qui Eliam voluit cum vero suo corpore affuisse, quippè non mortuum, sed assumptum in Paradisum: Moysen verò, quod jam mortuus foret et sepultus, non cum vero corpore apparuïsse. *Non surrexit Moyses*, inquit, *sed corpus accepit de aere.* et hanc, ait, communem fuïsse sententiam. et est quidem principis scholasticæ Theologiæ D. Thomæ in commentariis ad locum, et 3.pag. q.45. sed ulterius adhuc de Moyse ingeritur. An surrexerit corpore tenus, et animâ redierit in corpus. Quod si ita, an iterum mortuus sit, et redierit in pulverem suum: an potius cum Eliâ translatus in Paradisum? Et certè si is sit unus è duobus illis testibus, de quibus Apoc. 11. 3. 45. non minus *candidatus æternitatis* in cœlum assumptus, quam Elias, si ille alter futurus est Propheta. nam sunt, qui Enochum hic substituunt. Ita Cœlum ipsum petimus stultitia, & de Divinis arcanis curiosè satagentes, audacter & stultè decernere audemus. Verè, veros, utrumque cùm

Serm. de Transf.

cùm Moysen tum Eliam apparuisse sentio. sed quomodo, unde, non determino: nescire velle, quæ magister maximus Docere non vult, erudita est Insitia. Erat conveniens, rectè ait Maldonatus, ut quemadmodum Christus, non falsam & adumbratam, sed veram et expressam gloriam ostendebat, sic non falsis ea, & Imaginariis, sed veris confirmaretur Testibus. Nec enim veritas mendacio debuit conformari. Moysen putaverim resuscitatum, in fidem Resurrectionis: nec deinde mortuum, sed cum Eliâ translatum in Paradisum, aut sinum Abrahæ, quemadmodum & sancti illi, Matth. 27. Resucitati, in fidem Resurrectionis Christi, in pulveres suos non rediere. Cur vero hosce duos ante alios adesse voluït Christus, hanc caussam reddunt non improbabilem, quod Moyses & Elias, Legem & Prophetas insinuabant. at Chrysostomus, multas ait reddi rationes posse. Imprimis, quod populi de illo crederent, quod Apostoli docent, Eliam ipsum, Jeremiam, vel aliquem de prophetis fuisse. Secundò, quod non semel eum de Lege violata incusarent, Legislatore, & Legiszelatore Testibus fide dignis eos confutare volebat. addit & alias, sed remotiores quas videsis.

Quærunt etiam ulterius quomodo cognoverunt Apostoli Moysen fuisse, & Eliam qui apparuere. Nam ita cognovisse certum est, è Petri propositione, de Tribus Tabernaculis faciendis. ubi nominat Moysen, & Eliam. & hoc dixisse eum patet, ante finitam visionem: ut non deïnceps à Christo id edocti agnoverint. Putant aliqui, è sermonibus auditis, id Apostolos cognovisse. alii advocant spiritus internam instructionem. alii, cognitos habuïsse è picturis, alii alia allegant. unde autem cunque agnoverint, nec decipiebantur, nec videntur tamen conscii, fuisse colloquii. Nam quod dicitur, Loquutus de Excessu, non hoc Apostoli, sed scriptor ille sanctus de suo addidit: nam Apostoli, dum Christus cum illis colloqueretur, quod videtur fuisse diuturnius, somno gravati obdormiscebant. & experrecti, viderunt illos duos qui statim discesserunt, nube circumfusi, disparentes: unde vox paterna statim insonuit, *Hic est filius meus dilectus in quo complacui.* Tantis attonitus & tam stupendis Petrus, ὁ πανταχοῦ θερμός, de Tabernaculis suggerit ædificandis, ut in loco delitioso: *nesciens*, ait Euangelista, id quod satis patet, *quid loquebatur. Nec laudasse contentus*, (in effato illo, *Bonum est nobis hic esse*) *non solum affectu, sed etiam factorum devotione præstantior, ad exædificanda Tabernacula tria, impiger operarius communis obsequii ministerium pollicetur. Et quamvis nesciret, quid diceret, tamen pollicebatur officium. In quo non inconsulta petulantia* (ut aliqui nugantur) *sed præmatura devotio fructum pietatis accumulat: Nam quod ignorabat, conditionis fuit* (humanæ,) *quod promittebat, devotionis.* hæc Ambrosius, in locum. Jussit porro ut tacerent, & nemini hoc Mysterium edicerent, neque dum à Mortuis resurgeret. Quod mandatum, constat è Lucâ, studiosè illos observasse.

ita

ita ut neque condiscipulis illa quæ viderant, patefacerent. Postea tamen propalarunt. Meminit enim in Epistolis αὐτολεξεὶ beatus Petrus. In memoriam magni istius Mysterii, piissima Princeps, D. Helena, Constantini mater, his tribus Apostolis, Petro, Jacobo, Johanni, pulcherimum in monte Tabor extruxit templum, Multamque reliquit pecuniam, in subsidium iis qui ibi manerent, locumque excolerent. Cui templo accesserunt postea duo Monasteria, ut hic essent, quasi *tria*, è Divi Petri desiderio, *tabernacula*. Hæc, & plura, Adrichomius.

Sequenti die, inquit Baronius, cum jam descendisset de monte, Dæmoniacum curat, quem Discipuli curare non poterant.
45. Illud de tempore, adjecit ex Lucâ, qui solus docet, Christum cum tribus Discipulis pernoctasse in monte Tabor, cæteris novem, ad radices montis expectantibus regressum. Itaque post apparitionem absolutam, satis intervenit temporis, ad illam de tribus Tabernaculis dissertationem. Nec usitatum est illud quod solus habet in hac historia Marcus, ad descensum è monte, *Omnis populus videns Jesum, stupefactus est, & expaverunt, & accurrentes salutabant eum.* Hoc nusquam alibi legitur factum, in aliquo alio accessu Servatoris. Τινὲς δὲ φάσιν, ὅτι καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡραιοτέρα γινομένη ἀπὸ τοῦ φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως, ἐφείλκετο τοὺς ὄχλους πρὸς τὸ ἀσπάζεσθαι. Hæc Theophylactus. nec improbabiliter, cum de vultu Moysis idem referatur, adeò resplenduisse à congressu Divino in monte, ut populus in eum intuëri nequiverit. Ubi turbis immiscebatur, accessit ad eum homo quidam γονυπετῶν, & pro filio Lunatico intercedit, quem Dæmon miris modis & periculosis vexatum exagitabat. Lunaticum fuisse solus Matthæus insinuat. Non quod Luna esset vexationis caussa, quasi influeret in corpus, quod opinantur fanatici quidam, sed quod per quædam intervalla temporis, Dæmon, observatis statis Lunæ diebus, & Incrementis, vel decrementis, eum impeteret, ut opera Dei præclara, quasi malefica improbarentur, aut sydera cœli quasi θεοποιούμενα colerentur. ita multipliciter uno eodemque actu grassari solet in humanam perniciem ille πονηρὸς: Hunc filiolum pater, τηλύγετον καὶ μόνον ὄντα, vehementiorem in modum commendat Servatori: eóque magis, quòd, ut profitetur, rogaverat Discipulos, illos nempè novem ad montis radices relictos, ut ejicerent, & non potuëre. Cur non possent ejicere, ipsi statim interrogant, & caussam docet Christus: Hoc genus non ejicitur nisi in jejunio & oratione: quorum Illi neutrum tum adhibuerant: ejiciebantur autem imperio: sed extraordinarie. & ad hoc opus fuit majori Fide, quàm qua præditi tum Discipuli fuerant. Dixit enim illis Jesus, interrogantibus cur ejicere non possent? propter Incredulitatem vestram. quod idem prius, sed magis ἐπιπλήκτως, & patri, & Judæis imputaverat. *O Generatio Incredula & perversa, quo usque vobiscum ero,* &c. sed & illud etiam adjici debet, Quod inveteratum valde erat hoc malum. Nam rogat Christus, Quantum temporis

est,

est, ex quo hoc ei accidit; Pater respondet, ab Infantia. Difficilia autem sunt παλαιωθέντα, *Cum mala per longas convaluere moras.* πολυχρόνιον πάθος, ἀμήχανον θεραπευθῆναι. His non obstantibus, motus ad misericordiam puerum sanat: idque non vulgari modo. Notatu digna sunt illa, *Comminatus est Dæmoni.* conceptis verbis imperat. *Surde & mute spiritus, Ego præcipio Tibi, exi.* nec hoc tantum, sed, *Et amplius ne introeas*, quæ est perfectissima curatio, cum tollitur omnis recidivatio. His gestis, inde digressus, Galilæam peragrabat. Conversantibus eis in Galilæa, scilicet antequam ascenderet Hierosolymam, Dixit Discipulis, inquit Matthæus. Docebat illos ait Marcus, quasi ex instituto: in eum finem, quem expressit Lucas, ut ponerent in cordibus sermones illos, quos habebat cum iis, nimirum, de Cruce, & Passione. Quam rem cum non intelligerent, & tamen jampridem de eadem instituerat Doctrinam, timebant illum interrogare.

Venit deinceps Capernaum, & accesserunt qui *Didrachma* accipiebant, & dixerunt Petro, *Magister vester non solvit Didrachma?* ait ille *etiam solvit*, nam ludunt illi, qui negative dictum volunt, πρὸς τὸ νόμισμον. Quasi Censitores illi immunem pronunciassent Servatorem à Tributo: cui ipsorum negationi subscribit Petrus. ridiculè. ναὶ est affirmantis, ad quæstionem directè respondentis. Quæritur hoc in loco, Quid sit Didrachma? & secundò, Quid hoc Didrachma? Baronius definit *Dimidium Sicli.* Duo autem *Didrachmata*, conficere *staterem*, duos autem *stateras* unam *unciam*. Et citat Epiphanium, è Libro de Ponderibus & Mensuris. *Libra*, inquit, *habet* 12. *uncias. uncia habet stateres duos. stater quidem est dimidium unciæ: habet autem duo Didrachmata Siclus, qui & quadrans dicitur, quarta pars est unciæ. Dimidium stateris, habens duas Drachmas: uncia enim erant octo Drachmæ.* Est origine Græca vox, & Græcorum pondus. scholiastes Theocriti, ἀπὸ τοῦ δράττομαι derivat, hoc est, arripio, apprehendo. Polluci dicitur quasi δραγμὴ, hoc est, manipulus. nam tot *obolos* æneos continebat, quot manu quis posset comprehendere. constabat autem *sex obolis*. nam erant largiores, ferrei vel plerunque æreí; quanquam postea argenteæ & etiam aureæ Drachmæ cudebantur, habitâ ratione ponderis ad unciam. nam *uncia fit drachmis, bis quatuor*, inquit Fannius. à Græcis ad Romanos transiit nomen & nummus. atque etiam, saltem post Seleucidarum tempora, ad Judæos. sed & paullò saltem prius. nam ex Eze. 2. cap. 7. citant, secundum vires suas dederunt impensas operis, auri solidos. *darcemonim*, 70. reddunt, χρυσίου δραχμὰς aut δράχμας. ab hac voce, per compositionem, fit δίδραχμα, vel δίδραχμος, nummus qui duas Drachmas valebat. & τετράδραχμος, qui valebat quatuor Drachmis, quem *staterem* vocabant; ita enim habet Euangelista, *Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, Tolle: & aperto ore ejus invenies staterem: illum sumens, da iis pro me & te:* hoc est 4. Drachmas Da. nam in singulos capitatio erat 46. De soluto Didrachmate.

Didrachma: in duos. Tetradrachma: quem nummum, sic pro duobus datum, staterem vocat. ut omnino stater sit Tetradrachma, Porrò etiam Drachme, ὁλκὴ Galeno, Suidæ, aliis dicitur.

47. Erat itaque Census solutio, & quidem per Capitationem, ut appellant. Cui autem usui, aut cui potestati solvebatur hoc Tributi genus Didrachmæ, quæri potest. Cardinalis ad annum 33. sect. 30. sic decidit. *Quod cum didrachma sit dictum, non aliud esse videtur quam illud, quod à Domino est Imperatum, Filiis Israel,* Exod. 30. *nimirum, ut viri omnes à vigesimo anno, & supra, pro Redemptione & Propitiatione sua, darent in usum Tabernaculi, dimidium sicli, quod est didrachma.* hæc ille. versatur itaque in ea opinione, Tributi genus quoddam esse Didrachma, pensitari solitum à Judæis olim in usum Tabernaculi, Exo. 30. 12. & Templi deinceps extructi ministerium, ab iis qui viginti excesserant annum ætatis, in Redemptionem animæ suæ. Probat hanc sententiam Cardinalis Exercitator, quam affirmat eruditorum multorum calculis comprobatam: neque quicquam in Annalibus reprehendit, præter Grammaticalem anomaliam, quod frigidum & frivolum est. Ego ἀπέχω, nec tam facile descendam in hanc sententiam. Locus sacræ scripturæ, se ita habet. *Quando tuleris summam Filiorum Israel, juxta numerum eorum, dabunt unusquisque pretium pro animabus suis Domino, & non erit plaga in iis, cum fuerint numerati. Hoc autem dabit omnis, qui transit ad Nomen, dimidium sicli; juxta siclum sanctuarii: constat autem Siclus viginti Geralis; aut, viginti obolos habet siclus. Omnis autem qui transit numeratus, à vicesimo ætatis anno, & ultra dabit Domino oblationem. Locupletes plus non dabunt: nec minus dabit pauper: quisque dabit dimidiam sicli, oblationem Domino pro Peccatis, ad expiandum super animas suas. Tolles autem expiationis pretium à filiis Israel, & impendes illud in ministerium Tabernaculi Congregationis. Erit autem Filiis Israel, memoriale coram Domino, ad propitiandum super animas ipsorum.* Capitationem hic à Deo Institutam certum est, & quidem perpetuis temporibus duraturam. nimirum erat Memoriale, antiquissimus omnium populorum census. Census autem ille, non Temporalis alicujus aut politici Tributi solutio, quale et prius, et postea, pro Imperio, Reges Gentium suis subditis imponebant: sed Ecclesiasticum, sacrum, ad actionem sacram, loco sancto, Tabernaculi, et Templi Ministerium. Cum vero Multiplex Tributum in Israel solveretur, non unum: idque etiam è Divina Institutione, variatum est in sententiâ istius loci: cum apud antiquos, tum et recentiores. Sunt autem qui putant solutum hoc vectigal in Redemptionem primogenitorum Jsraëlis, cum interimeret Ægyptiorum primogenitos, Angelus ille ἀπολλύων. Et quia numerus primogenitorum Israëlis, cæterarum tribuum, numerum filiorum Levi, qui pro Primogenitis in Domini partem assumebantur, excedebat: Dominus, qui illam tribum, velut

ἀντίποινον

ἀντίποινον separaverat, et vice lutri primogenitorum in capita singula, residua, ad mandatum Domini, Num. 3. 39. 43. Siclus argenti pendebatur. Primogenitus erat Christus matris suæ, et quidem Unigenitus. Quid tum? hinc Exæquatores Capernaumi, pensionem illam, ubi habitabat, flagitant. Hæc est sententia Euthymii et Theophylacti, qui quemadmodum solent, Chrysostomum authorem præeuntem sequuntur. illius autem in Commentariis, ita se habet sententia. *Quænam porrò sunt hæc didrachmata? Cum Deus Ægyptiorum primogenitos interficeret, tribum tunc Leviticum loco primogenitorum sibi allegit. Et quandoquidem tribus illius capita numerum Primogenitorum Israelis non æquaret, in singula capita, quæ non sufficiebant, Siclum pendi præcepit. Ab eo tempore usus obtinuit, ut istud vectigal penderent Primogeniti. Quocircà, cum Christus Primogenitus esset, Petrus autem videretur Discipulorum primus, Illi eum adeunt Exactores.* Hæc ille, ἀπροσδιονύσως, et valde abhorrenter à veritate.

Imprimis, licet Christus Primogenitus esset, non constat tamen Petrum fuisse Primogenitum. Quid ergo capitationem solvebat? Imò constat pene, Primogenitum non fuisse; sed Andream ætate provectiorem. constat Jacobum Primogenitum fuisse. Cur autem illo exempto, dicit servator, Dato iis pro me, & Te? secundò, Non *Didrachma* illo nomine solvebatur, sed in singula capita *quinque Sicli*, juxta rationem & pondus *sicli sanctuarii*, hoc est geminato, communi Siclo. quanquam hoc neget Villalpandus, in Ezechielem, Sicli vero Hebræorum quum præcisè, & ad κάθετον, ut ita dicam, stateri Attico æquivolerent: & stater, ut ostendimus ex Euangelistâ, duo Didrachmata contineret, decem omnino Didrachmis, non Didrachmo, in singula capita census ille necessario æstimabatur. Imo vero viginti Didrachmis, eo quod per *siclum sanctuarii* æstimatio fiebat, qui singuli, communes Siclos de communi sententiâ, geminabant. Tertiò vectigal illud Redemptionis Primogenitorum, semel tantummodò solvebatur: non quotannis, non repetitis vicibus, aut redintegratis occasionibus: nempè cum populi numerus, de Ægypto nuper reducis in singulis capitibus iniretur, cum recens adhuc esset memoria liberationis, & in vivis illi omnes Primogeniti Constituti, qui in clade illâ Ægyptiacâ per divinam misericordiam fuerant conservati. Nec Censiti illi omnes, sed tantum supernumerarii, ultra numerum & capita, de cæteris tribubus Israëlitarum. è quibus vel eorum posteris, non erant, esse non poterant servator & Beatus Petrus, ut ob eam caussam solverent Didrachma, Primogenitorum ἀπολύτρωσιν. Quis autem asseverare potest, inter sanctissimos Apostolos, nullum alium præter beatum Petrum (qui nec ipse erat) fuisse parentem primogenitum: quod si alii fuerint, cur non eorum etiam nominibus solutus Census æque atque Petri? Quartò ille Census sacer, quinque siclorum, hoc est, duorum didrachmatum, & quod superest,

48.

erat

erat in Templo, & non alibi solvendus. Hierosolymis in Judæâ, non Capernaumi, in Galilæa. Nec solebat solutio vel exactio illius deferri ad annos 20. aut plures, à nativitate, sed statim à mense decurso, & exigebatur, & solvebatur. Quocirca hanc Chrysostomi sententiam, ut incommodam & falsam, viri utrinque doctissimi, exploserunt: sed multo magis opinio illius authoris explodenda, qui Quæstiones è novo Testamento edidit, apud Augustinum. Qu. 75. *Didrachma*, ait ille, *ab iis exigenda erat, qui aliquid negotii gerebant, aut operam artibus dabant. Salvator autem, quia nihil horum curabat, neque Discipuli ejus*, (quod tamen falsum est) *exigenda utique ab iis non erat.* Sed *Diabolus exactorum animos occupavit, ut accedentes ad Petrum, solvi debere dicerent Didrachmam. Ridicule.*

49. Hilarius can. 17. aliam invexit opinionem. Tributum hoc didrachmæ illud esse, quod Exo. 30. Tabernaculo, & posteà Templo pendebatur: cujus loci et tributi solvendi, jam fecimus mentionem. In hanc sententiam Casaubonus, et Annales abeunt, nec dissentit Bulengerus. sed hæc minimè nobis probatur, ut verba adhibeam, alibi Baroniana. Nec illud, affirmo, soli pendebatur Tabernaculo in deserto, non autem Templo Hierosolymitano; quasi semel omnino penderetur, nempè in illa recensione Israëlis Exo. 30. Rectè putant Rabbini Mandatum hoc æternum, et edictum perpetuum extitisse. Rectè sentiunt, quotannis penderi solitum, idque in Festo expiationis per mensem nostrum Septembrem. Nec obstat quòd non legantur Moyses, Josua, Samuel, David, Salomon, Ezechias, alii hoc Tributi genus repetiisse. Multa enim in moribus Judæorum posita, scriptis mandata non leguntur: Multa semel constituta, non subinde quotannis repetita. Et falsum est, quod affingunt, non esse affixum huic ordinationi quod Edictis mansuris affigi solitum, *In perpetuum.* nam ver. 16. præcise additur, *ut sit in Memoriale.* Censent Rabbini è pecuniâ hac Collatitiâ, parata fuisse holocausta quotidiana, et sacrificia quædam per dies festos, extra ordinem. sed tamen non assentior hoc Tributum isto loco intelligi. Objicit Cardinalis Josephum ita commemorare, et hoc vectigal referre usque ad Vespasiani Tempora pensitari solitum: eum autem, destructo Templo ac subactis Judæïs, illud ipsum didrachma, ab omnibus Judæis, ubique Gentium habitantibus, in Capitolium ferri, & exolvi jussisse. Citat autem Libri 7. cap. 26. de bello Judaïco. Falso. Nam in illo Libro non sunt tot capita. & cap. 10. nihil aliud affirmat, quam remisisse Agrippam, vectigal illud, quod δι' ἔτους solvebatur. deinde adduntur quædam in Annalibus, quæ non comparent apud Josephum. Ad Vespasiani usque tempora perseverasse hujusmodi Tributi solutionem: ut singuli suas drachmas, offerrent, in Templo; verba enim Josephi, hæc sunt, non alia: φόρον δὲ τοῖς ὅπου δή ποτ' οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέβαλε δύο δραχμὰς, ἕκαστον κελεύσας ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ καπιτώλιον φέρειν, ὥσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν συνετέλουν. sed hæc non efficiunt

efficiunt hoc in loco, hoc Tributum subintelligi. id tantum efficitur, quod verum est, Didrachma, pro Templo in Capitatione Institutum. Hoc divino mandato introductum, usque ad Judaïcæ politiæ desolationem perdurasse. Tum vero sublatum, non Tributum, sed Tributi soluti usum, & pro Templo, Capitolium, substitutum. Hæc non efficiunt, quo minus hoc in loco, Didrachma solutum, politicum fuerit Tributum à Romanis impositum ad exemplum illius, in sacrâ Politiâ, per Deum instituti: Ita putarunt nonnulli, Baronius ait. rectè. & verè putarunt meo animo. Neque enim novum est, ut Principes terreni, in sæcularibus, Deo observata in sacris imitentur. Nam & Decimas plerunque exigere solent, vectigalis nomine, cum ab initio Deus, è cujusque facultatibus, honestè acquisitis ratione Dominii, Curæ, procurationis, beneficii irrogati imposuerit, ut in nostris Decateuticis docemus. Secundò, Tributum quod authore Josepho, Agrippa remiserat, κατ' οἶκον pendebatur, non viritim, & κατὰ κεφαλάς. sed nec tulisset Populus, Legis per ea tempora usque ad superstitionem observantissimus divinum Institutum antiquantem: non magis quam holocautomata, aut juge sacrificium auferentem: vel Imagines in urbem, aut etiam σημεῖα inferentem. Deinde, multo minus Jesus Christus, qui factus homo venit, ut Legem impleret, & sic refigeret Ceremonialem, & Temporalem, hoc est, quod ait, ut faceret omnem justitiam, se exemptum à solutione illa, quia Filius, prædicasset, sed sine scrupulo injecto, aut exceptione solvisset, nec aliquam immunitatem præ se ferret. Postremò, illud ζήτημα, de Regibus gentium, extra omnem controversiæ aleam statuit, didrachmam illam Capernaumi exactam, *politicum* fuisse, vel Herodi, vel quod potius arbitror, Romanis solutam: & vel ab Augusto Cæsare, vel Pompeio gentis Triumphatore, impositam: qui ὑποτελεῖς Romanis Judæos faciebat. & ita videtur opinatus Barradius. Petrus autem & Christus soli hic ὑπόφοροι commemorantur, quia soli habitabant Capernaumi: cæteros Apostolos, in suis quemlibet Civitatibus idem pensitasse, licet non commemoretur, Credibile est. Et Certè, nisi de Civili, & non de sacro Tributo, locus iste intelligatur, non video, quomodo Libertatem ut vocant Ecclesiasticam, aut Clericorum, à Taxis, Tributis, & subsidiis immunitates hinc construere, aut persuadere poterint, nec in Novatores invehere, quod fecit sect. 32. Cardinalis, Qui ex istis verbis perperam Intellectis, novam inferunt sententiam, sacerdotes ac Clericos, non esse Immunes à Principum vectigalibus. Nam certè Deo obstringebantur, & Tributum solvebant etiam Levitæ & sacerdotes: licet nec idem, nec eodem modo, nec in eum finem, quo populus, & ut nos loquimur, Laïci tenebantur. Quocirca doctissimus Baronius, ac cæteri qui hinc immunitatem illam Clericorum construunt, parum fuit, & fuerunt in rem attenti, qui de alio quam civili & sæculari tributo, hoc in loco agi putant. Nam si hic exemptio ulla insinuatur, omnino est necesse, ut

principi

principi temporali Tributum Civile solverit Jesus Christus, à quo se immunem, si uti voluïsset immunitate suâ sciebat, & quod solvit, ne scandalum iis exhiberet. non enim Deo & Divinæ sanctioni ὑποτεταγμένοι, edictis illis se minime subjacere, affirmare possunt. Ipse Jesus Christus γνήσιος, non εἰσποίητος Dei Filius, factus homo, factus erat sub Lege. Nec alias de implendâ Lege, legitur interposuïsse exceptionem, quam hic non interposuïsset, si Divina & non humana in quæstione versaretur. Agebatur autem planè de humanâ. atque ideò vocibus non sacratis, non Hebraïcis, non in Templo Tributis solvendis accommodatis utitur, qui *Didrachmam* appellat & *staterem*: quæ sunt voces apud exteros in re nummariâ, non in sacris scripturis usurpatæ pro Templo. sed nec illis contenti Divini Historici, statim τέλη, & κῆνσον etiam adhibent, quasi digitum intenderent ad Tributum Civile Domino solvendum sæculari, per Censitores.

50. Leve & futile est, quod excipitur. Ideò, quasi precariò exigatur hoc Didrachma, non superbè, & cum violentiâ, sicut solent exigi per Exæquatores Tributa à Principibus sæculi imposita. Nam falsum est, si non impium, quod supponitur, rogando & persuadendo, Deo debita semper exigenda, & non cum imperio. Imprimis autem Edicta trium Statuum cœlestis aulæ, Patris, Filii, Spiritus sancti, ut sunt indispensabilia, ita quoque cum regio Imperio imponi solent, *Animadverte, Dicto pare; Præter rogitatum, ne loquare.* Item, *Si te secundo Lumine hic offendero, moriere*: Hoc enim sibi vult ἐπιψήφισμα illud adjectum, *Hoc fac & vives.* secundò falsum est, precario exactum. Interrogant Petrum ἐξ-ιῶτευ, Nam non solvit. Quæ possunt esse verba, & exigentium, & flagitantium, & cum imperio expostulantium, si non & cum sarcasmo irridentium: acsi dicerent, Quis est vester Magister? quo munitus privilegio, qui non ut cæteri omnes, Didrachma solvit. Deindè, fieri poterat, ut non admodum experti, aut periti istarum rerum fuerint: parum in artificio quæstuosissimo exercitati, utpote nuper intromissi, accesserint. vel publicanorum ministri, vel etiam Publicani. Adhuc, licet ignari non fuerint Jesu solvendum Tributum, nescire tamen poterant, & sine culpâ, an qui ὑποτελὴς debebat esse, eo in loco solvere deberet, vel alibi, ἐν τέλει; nimirum ἐλλειπτικῶς. ut subintelligatur, ὧδε. Poterant etiam id innuere, an non jam solverat, vel alibi locorum: vel in illâ urbe aliis: nam plures erant ubivis, & publicani, & vicarii, vel deputati. Neque verum est, per vim, ac violentiam flagitatum semper fuisse, aut exactum Tributum. Rapacissimi erant, etiam per illa tempora, & ubique milites. scimus tamen Cornelium: & illum Evangelistis laudatum Centurionem, ab istis moribus abhorruïsse. Quidni isti Exactores, humanitatem exercuerint, in illum præsertim, quem suspiciebant, & admirabâtur omnes à vitâ & Doctrinâ: quem & sciebant, & habebant adeò commendatum. Quem ut magnum Prophetam, populi venerabantur? Scribæ

certe,

certè, sacerdotes, Pharisæi, hostes capitalissimi, eum propter metum populi reverebantur, nec manus audebant inferre violentas. Nec Baronii exceptio aliquid ponderis habet aut probabilitatis, de ἐπαίνει per Reges Gentium, qui non solebant à Filiis tributum exigere, sed repetere ab externis. *Non erat Christus*, inquit, *Regis alicujus terreni filius, ut solutum se & liberum hinc contenderet*. Non erat certè: sed illius Regis, per quem solum alii Reges & Monarchæ, qualescunque quantive populis subjectis dominabantur. sciebat hoc Petrus, quem affatur, & jam confessus fuerat palam; Ignorabant Censitores, etsi se exemptum prædicasset, eo quod erat Filius Dei, scandalum fuissent passi, ut Judæï alias passi sunt, qui Blasphemum, eo nomine indigitarunt. ἀπόδειξις πρῶτον, ait meus scholiastes, ὅτι οὐ δεῖ τελεῖν, διὰ τὴν θεότητα· κελεύει δοῦναι, διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ne scandaliset. Nondum enim tempus fuit, ut palam, & evolutè Dei Filius agnosceretur, necdum consummatâ Passione. Quocircà cum doctissimis utriusque partis Theologis & Interpretibus, ad illam sententiam descenderim lubens merito, quam & vetustissimi quiq; patres, contra Chrysostomum & Hilarium amplexi sunt, Tributum illud, in sacris Euangelistis διδραχμαῖον, non fuïsse aliquod Lege Divinâ sancitum: Templo addictum, vel rebus sacris: sed Civile, Temporale, annuum, Cæsareum. Origines existimat *staterem*, qui nominatur, habuïsse Imaginem Cæsaris insculptam: et Tributum fuisse à Cæsare indictum, et institutum. *Quoniam Jesus*, inquit, *non habuit Imaginem Cæsaris*: (Princeps enim sæculi istius nihil habebat in Illo,) *propterea, non ex proprio, sed ex convenienti loco maris accepit Imaginem Cæsaris eam, ut det Regibus Terræ; pro se, & pro Discipulo suo*. Eleganti lusit, ut solet allegoriâ. sed de Regibus terræ, non Deo cœli, hoc in loco Tributum exactum, & solutum. sic & Irenæus 5. cap. 24. *Propter hoc, & Tributum præstatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum inservientes. Hoc autem & Dominus confirmavit: non faciens quidem quod à Diabolo suadebatur, Tributorum Exactoribus jubens, pro Se, & pro Petro Tributum dare*. Ita & Pelusiotes Isidorus Lib. 1. Ep. 206. minimè secutus magistri sui Chrysostomi expositionem. Ἀνθ' ἑαυτοῦ δὲ τοῦτο δοθῆναι προσέταξεν, ὡς γνησίως ἄνθρωπος, τοῖς ἡμῖν ἅπασιν (forte legendum, πάθεσιν) ὑποκείμενος· ὅτε βασιλεῖ συγχωρῶν ἀντιτάσσεσθαι ἀβλαβῶς ἐπιτάσσοντι, καὶ τῆς θεϊκῆς δυνάμεως τὰς ἐνεργείας ἐπιδεικνύμενος. De rege sæculi, non Domino cœli, locum Matthæi interpretatur: quem & Beda, & alii sunt secuti. A quorum sententiâ, Multo communiori, cur recedere debeamus, cum Baronio, Casaubono, & aliis quibusdam, nihil video, qui manifestè tenent, accurateque defendunt, Tributum aliquod fuisse istud didrachma, Magistratui Civili, Herodi vel Romanis, (neque enim definimus) debitum. Inter Romanos vana fuit vectigalium, & Tributorum ratio, repub. adhuc stante: sub Principibus: in Provincias, in Capita, ex Censu, Temerarium, ex eo olim tributum pendebatur, quod in capita irrogari solebat: Quale illud Indictum unicuique qui in Numerum ascendebat, in Tabernaculi, Israëlitici usum. Quod Romæ in usu fuit, temporibus antiquissimis, ante Censum institutum à Servio Tullo: & post illum, sub

ſub Tarquinio Superbo Rege. ſed à quo, vel quando Inſtitutum in Judæâ, hoc Tributi genus fuerat, neque ſacroſancti Euangelii ſcriptor deſignavit, & libenter nos poſſumus, Deo ita diſponente, ignorare.

Admodum acutum, & εὑρητικὸν oportet eſſe doctiſſimum Cardina-
51. lem Annaliſtam, qui in unico, neque magni ponderis, aut pretii *numiſmate*, mirificam adeò invenit poteſtatem, & poteſtatis tam immenſæ executionem, *Petri Primatum Pontificium*, & exemptos ab omni aliâ poteſtate, quæcunque tandem fuerat illa, Petri Domeſticos, Clericos, & ſacerdotes. Interrogant Petrum, de Tributo ſolvendo, Publicani. Petrus ergo Princeps Apoſtolorum, & Petri ſucceſſores in Eccleſia, Principes terræ, & Domini noſtri. Quod eum adierint Publicani, rogat, Quid aliud, niſi Petri principatum inſinuat? Certè, ſi conſtaret ideò illum Publicanos adiiſſe, concluſum eſſet de Monarchiâ forſan Pontificali: ſed non conſtat: quippè minime divinitus erat revelatum. Licet tamen, ut in dubiis, cur illum adierat conjectari. Quod vel primus, vel ſolus iis obviam venerat. Quod de facie, & forſan familiaritate notus. Quod ædes Capernaumi, ut non nemo opinatus eſt, haberet, & familiam ibi aleret, in illâ maritimâ Civitate piſcator, licet ortu Bethſaïdenſis. Quod princeps & προστάτης, rebus omnibus, & rationibus Chriſti, ſe Petrus inſinuaret. Quod eſſet πρωτότοκος, &c. ſed ut aliquid myſticum, hac Interrogatione inſinuetur, Philippum tamen non minus potuïſſe ſibi Principatum arrogare par et æquum fuerat, quem Græci aliquando homines, ad Chriſtum inviſendum adeuntes, de illo convenerunt: vel etiam Andream, qui cum Philippo, eoſdem deduxit, ad Servatorem. ſed honorabat eum Dominus. & hoc quis negat? Agnoſcit hoc, in honore poſitum, ὁ χρυσορρήμων: & quis hoc non agnoverit cum Chryſoſtomo? Honor autem nec eximius, nedum ſupremus erat, Reges & Monarchas ὑπερακοντίζων, ut de piſcis ore Tributum eximeretur, quod pro Capitibus, ſuo, et Magiſtri, ſolveretur. Nec hoc evincit, fuiſſe Petrum Jeſu Chriſto, à Conciliis ſecretioribus, et animi ejus ſenſus noviſſe interiores. Eſto. Non tamen ille ita ut ὀφθαλμὸς βασιλέως apud Perſarum Reges. aut ut M. Agrippa, et Cilnius Mecænas apud Auguſtum. aut ut Favoritæ apud modernos Reges. velut Laurentius aliquando Puccius, ne à Petri cathedrâ longius abeamus, apud Leonem decimum: cujus, hominis nequam, et ad omnia improba anteſignani, conſilium ſequutus Papa, Indulgentiarum Nundinas ſubintroduxit, unde Princeps Lutherus in Papatum claſſicum cecinit, apud Germanos. verum conſtat certo è ſcripturis ſacris, non ſolummodo Petrum admiſſum ad Interiora, ſed cum duobus aliis Filiis, ſc. Zebedæi. Atque ita admiſſos eoſdem, ut inter illos tres, intimiores, in amicitiâ, et familiaritate Chriſti, primas tulerit Johannes Zebedæi, non Simon Barjonæ, licet Petrus, Cephas, claves cœlorum, et Eccleſiæ ſuſceperit, peculiari aliquo modo ſuperædificatum fundamentum. virum graviſſimum et doctiſſimum, tam frivolis pugnare, non argumentis, ſed umbris, ſimulacris, aut ſceletis quibuſdam argumentorum puderet, in quibus λῆρος πολὺς καὶ φλυαρία.

Nugæ

Nugæ ſunt & reliqua etiam, verborum quodam cum ſtrepitu 52.
repræſentata, nec ultra jocoſeria aſſurgunt, quæ huic Primatui ſuffulciendo ſubſternuntur, de curâ, Tributi publicanis repræſentandi Petro commiſsâ & demandatâ. de Petro piſcatum miſſo, de piſce capto & ſtatere invento: unde juſſus erat, pro *Me*, & *Te*, numerare. Hæc tam fortiter tuentur Pontificias partes: tam perſpicuè Petrum attollunt, ὑπὲρ βαθμὸν. tam nervosè, quæ contra diſputantur, diſſipant, & diſpellunt, ut neceſſe ſit, illum eſſe fungum & ſtipitem merum, qui non ſtatim ſenſerit cum Annalibus. Quid aliud niſi Petri principatum inſinuant? Imò ſunt ægrorum, & amantium ſomnia. Utraque, ut illæ umbræ Infernales, *Simulachra modis volitantia miris*. Quæ non ſunt: quæ nihil ſunt, quæ Chimeræ, & Scindapſi ſunt: illa, ὡς ὄντα, & in oculis omnium ubique relucentia, repræſentant. Petro cura mandatur ſolvendi tributi. Erat enim is quem de eo convenerant Publicani: qui retulerat ad magiſtrum: nec alii tam commodè demandari poterat. Erat ergo Petrus, Fidelis ſervus in domo Domini ſui. erat expeditus rerum diſpenſator, non ipſe Dominus ſuper fratres conſtitutus. Mittitur ad piſcandum Petrus: ſed νέποδας, non μέροπας. Non ad Reges deponendos, aut diſponenda Regum regna. non ad orbem terrarum ſubvertendum: aut verſandum, ſuſq; deque. Piſcator erat profeſſione: piſcatui à puero aſſuetus.

Ἔθνεα τοι πόντοιο, πολυσπερέας τε φάλαγγας
Παντοίων νεπόδων, πλωτὸν γένος ἀμφιτρίτης.

Noverat optimè, & cum primis. ut, ad artem illam, quam noverat exercendam, illum Dominus, qui diſponit omnia ſuaviter, tranſmitteret. Jam quid mihi piſcationem cum principatu? mare Galilæum, cum mundi Monarchiis, ἀσύστατα penitus, & ἀσύμβολα, componuntur. Et non niſi ridiculè, in argumentum aliquod αὐτοκρατορείας, ſtateris & Tributi ſolutio ducitur. Quidni, βαναύσους & ἀποχειροβιότους propter opera, & communi vitæ utilia, & ad victum comparandum neceſſaria, tanquam rerum Dominos, & fœlicitatis noſtræ auctores amplectamur: & eoſdem, cùm ſint ὑποτελεῖς mundi quoque monarchas φαντασιάζομεν; Pythagorei Philoſophi, quæ fuit illorum ἀβελτηρεία de numeris meris exædificabant τὸ πᾶν, & in ſingulis rerum individuis harmonicum illum Numerorum concentum, ita liquidò videre ſe, et audire arbitrabantur, ut nemo magis ſolem meridie lucere, aut noctem aëri incubare putet, *per amica ſilentia Lunæ*. In quo tamen effato, erant alii omnes, non Pythagorei, quavis talpâ cæciores, nec audiverant aliquando, mundum hunc, *canere ad concentum*. Ratio enim illa numeralis errore quodam præconcepto, mentem adeò dementaverat, ut contra ſenſum communem inſanirent: Hoc ipſum Baronio contigiſſe opinor: ſomnia ſibi fingit Pontificis amator, ab ipſis Infantiæ Incunabulis ita ſomniare aſſuëtus: Antiqui olim Patres, in iſtis Petri προτερήμασιν ejus vidiſſent Principatum, perinde atque ego, in Lunari orbe, Luciani colonias eò deductas: aut in ſole

maculas nescio quas, quas vidit tamen clarissimè plusquam ullus Lynceus, aut Aquila ἀσκαρδάμυκτος Galilæus. Staterem solvit Petrus: qui quem ceperat piscem, exenteravit. Extraxit autem piscem, piscatum à Christo missus. gnarus artificii, et à Publicanis postulatus de Tributo.

53. Ultra hanc prærogativam beati istius Apostoli, nemo unquam ascendit Antiquorum: nedum eo usque insanivit, ut in hoc *statere* sic soluto, Christi, Petri, Filiorum omnium et servorum, hoc est, Cleri totius exemtio et immunitas omnimoda fundaretur. Ita enim vir doctissimus, inauditâ quâdam transactione, Clericorum omnium immunitatem stabilivit. Cum Reges, non à Filiis solere Tributum exigere, Dominus respondisset, inde, neq; se, neque suos, Tributi solvendi lege teneri, perspicuè inferre voluit, si affirmanti habeamus Fidem. *Fide*, ait vetus verbum; *sed Cui, vide*. Multa enim Cretes olim mentiebantur. ἀεὶ ψεῦσαι cum audirent vulgò. *Inferre*, inquit, *voluit*. at quî novit, voluisse? Non enim palam hoc edixit: sed nec alicubi insinuat voluisse. At quid impediebat; quo minùs clarè proferret, cùm vel unico verbo posset illud expedire? Certè, nolebat hoc perspicuè, si omnino volebat Credo noluisse. scio, nequaquam perspicuè disseruisse, quod facile poterat indicasse. Neque enim de sensu isto verborum & sententia adeò inter omnes esset controversum. Locus enim obscurus est, ut judiciosè, sicut & omnia, doctissimus & reverendissimus D. Roffensis ὁ μακαρίτης observat. Obscuræ sunt, vel dubiæ saltem Interpretationis, quæ vocantur à multis in disquisitionem. Quæ τυφλοὶ τ' ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ' ὄμματα, non vident. Quocirca Baronius, si nuper è somno, aut veterno quodam ἀναβλέψας, ut ille Cæcus apud Mar. 8. 24. homines, tanquam arbores ambulantes videret, de, *Perspicuè inferre voluit*, tacuisset. Imò, de *Inferre*, semoto hoc *perspicuè*. Quid enim Regum Filii, ad τὸ ζητούμενον; de Immunitate, satis immuni, quorumcunque Clericorum. Regum Filios, immunes à vectigalibus, nec parentibus pendere tributum solitos, scilicet de praxi ordinariâ, monstrat Dominus. Nec Petrus ergo pendere debuit, aut Petri successores. Imò, ne famulitium, appendices, vel umbræ eorum. Hæc enim omnia simul concluduntur, subjiciuntur, subjici debent exactoribus Tributorum, aut Dominis eorum Temporalibus: ita verbo dicitur expeditè, quod magno molimine non probatur. Illustria sanè sunt hæc privilegia, sed tantâ facilitate contemnuntur, quantâ audaciâ prædicantur. Imprimis autem, non affirmat positivè, immunes esse liberos, quasi non omninò parentibus obligatos: nedum ut ipsis minimè subjiciantur, quasi vel de facto immunes essent aliqui, vel de jure deberent omninò eximi. Absit enim ut edicta sua refigat Dominus, æternitati olim consecrata. Honora patrem, & matrem tuam. Quod pronunciat, hoc est, Non solere Reges parentes Tributum à liberis exigere. Aliud autem est, Immunem

munem esse: aliud non exigere. Immunes sunt, vel debent esse, ad *jus* spectat: & hoc quidem, Naturale vel Divinum. Utrumque illud, observari debet constantissimè, & fundamento innititur stabilitum immutabili, quod est, Dei illa voluntas ἀμεταμέλητος. Exigi non solere, non de Jure, sed de Facto loquitur: & ad dispensationis, vel consuetudinis indulgentiam pertinet: Et non solùm apud Persas, in usu quondam fuit: sed per omnes penè obtinuit Monarchias, ut in partem principatus, vel Dominii admissi Regum Filii, parentibus quotannis tanquam Dominis supremis, vectigal quoddam annuum numerarent. Præscribebant illi Liberis liberè has conditiones: erant etenim rerum & possessionum, de jure, Domini. solvebant Liberi, non illibenter cùm de gratiâ, non jure se admissos intelligerent & faterentur, ad hæc privilegia, non de jure immunes. Ita vanum est Commentum de Immunitate indultâ, non debitâ, ubi nihil Principum indulgentiæ ascribunt, per ingratissimos bipedum Hildebrandistas, qui ubique αὐτόνομοι, αὐταρκεῖς, αὐτοδέσποτοι, ἀνυπεύθυνοι volunt esse, velint nolint Principes, postquam

Αὐτ' εὐεργεσίης Ἀγαμέμνονα λῆσαν Ἀχαιοί,

ut ingratiis, capitibus Regum insultent, & omni nexu soluto insidientur.

Sed tamen ut Filii fuerint immunes, & privilegiis ornati contra parentes, de jure Naturali vel Divino, non ullâ autem positivâ constitutione, servi tamen οἰκέται, atque δοῦλοι, necessitati solvendi subdantur, cum ad jus liberorum non ascendant, ad Immunitates non possint aspirare. Ne quidem apud Persas olim, ubi Rex, omnes omninò mortales sibi servos reputabat, & mancipia, exceptâ uxore suâ. sed neque hodiè apud Turcas, ubi non exceptâ uxore Sultanus omnes servili conditione habet: Esto igitur, ut Reges Gentium, filios suos liberos natos, omni modo exemptos & Immunes vellent, ita ut ne deberent φορολογεῖσθαι. Esto, pari modo fuerit, imò multo majori modo, immunis Jesus Christus, ille μόνος & ἀγάπητος Regis Cœlorum filius: quæ tamen ἀποκλήρωσις, aut convenientia inter partes, Filios scilicet Servos, Christum Apostolos: & in Apostolis, illos omnes, qui secutis temporibus, sacris altaribus admoti ministrant? sunt illi Dei Filii. sed θέσει, non φύσει. et præter naturalem, οὐσιώδη & ὁμούσιον, adoptivos habet Filios, ὁμοειδεῖς, Deus Pater, πολύπαις, quem Patrem nostrum in Cœlis, omnes quotidiè interpellamus orantes. Filii enim Dei sunt illi omnes, quos *evocatos*, in gremio Ecclesiæ collocavit. quos in Jesu Christo, Filio substantiali, per gratiam præventos reconciliantem, de naturâ generante sibimet appropriavit. *In Filiis Dei, nemo similis Filio Dei*, scitè & verè dicebat Augustinus, ab illo cùm recesseris, non est liber, & servus inter Filios Dei. Filii hominum sunt, qui Filii Dei sunt: inter istos, quà tales, liber est

et servus. Cùm è Filiis hominum, fiunt Filii Dei, non est adhuc servitus, ita ut hic, vel omninò non sit Filius; vel, quàm alius est, sit minus Filius, qui est ὁμοπάτωρ, ὁμομήτριος, & ἀμφιθαλὴς, ut ille alter, iis Filiorum privilegiis, quibus ille est donatus. Clericum quemlibet agnosco nominatum jure merito, qui constitutus est in κλήρῳ, hoc est, sorte Domini, & peculiari quâdam possessione, mancipatus. sed per sortem Ministerii, quâ Matthias assumebatur: non per Adoptionis beneficium, in quâ, non est liber servus: Pauper, Dives: Græcus, Barbarus: Doctus, Idiota: Sacerdos aut è vulgo quivis, vel si lubet, de imâ populi fæce & colluvie. Eximantur itaque eo modo qui proponitur, Regum Filii, ubi tum erit, τὸ ἄρχον, καὶ τὸ ἀρχόμενον, quod tantoperè laudat Nazianzenus, ἰσότιμον τὸ κακὸν rectè arbitratus fuerit, nullum esse in humanis Imperatorem, qui regat: & nullos, qui parere velint Imperium exercenti. Si erunt omnes filii, erunt utique & liberi omnes. Liberi autem, quia Liberati. Nec Apostolus, prudenter, aut è re nostrâ effatur, Potestatibus sublimioribus esto subjecta omnis anima. Nec secundùm rectam rationem præcepit Tributum, cui Tributum. Voluit ergo Dominus hoc in loco inferre, se liberum esse. Nolebat esse liberos, quotquot per ipsum, ad illam dignitatem υἱοθεσίας, ascendebant; asserti in libertatem filiorum Dei. Imbecillum ergo illud, *quod filios dixit*, ideò Immunitatem ad multos pertinere. Loquuens est numero multitudinis necessario, qui rationem facti, non in unâ quâdam Gente vel Familiâ quæsivit, sed in usu & consuetudine universali. solent hoc omnes. Idcircò, à multis exigi vel debet, vel non debet, cùm tamen τὸ ὑπὲρ ὧν, sit singulare. sunt ergo scopæ dissolutæ, ἐν τῷ συμπεράσματι, Cardinalis. Hinc videas, quàm perperam ex istis, Novatores novam inferant sententiam, Sacerdotes & Clericos, non esse Immunes à Principum vectigalibus. Certè perperam, si modò novam inferant sententiam. Optima sunt etenim antiquissima, pessima plerunque de novo subintroducta. Perperam, si hinc novam sententiam inferant, quia hac ratione Bonum, malum dixerint: malum Bonum: & Jesu ipsius Christi manifestissimam ἀπόφασιν, vel omninò tollunt, quod impium est: vel in alia transformant, & transfundunt, quod sacrilegum est. At vir doctissimus, omninò perperam, qui scitum illud et ψήφισμα, vel certè, non nisi paucorum sententiam, de Clericorum omnibus immunitatibus, & exemplorum privilegiis, Antiquo illi dierum, ut Authori transcribit, à quâ rogandâ, vel ferendâ cum primis abhorrere illum est necesse, qui cùm sit sui semper similis, seipsum negare neutiquam potest, aut sua edicta, æternitati consecrata, vel per temporum occasiones refigere, aut humanis voluntatibus accommodare.

55. Nolebat ille Clericos quoslibet, & Sacerdotes, à tributis quibuslibet solvendis, omni modo liberos & immunes esse: solvebat enim ipse Clericorum primus, Princeps, fundus, apex, & πρόβλημα pro seipso, & per suos. Solvere nequaquam oportebat ipsum, si de

de jure fuisset naturali divino, scripto, tradito, insito peremptoriè, ut non solverent: si volebat esse immunes perpetuis futuris temporibus suos: cùm legem veniret, non *tollere*, sed *adimplere*: cùm non nesciret, quantâ cum contentione & studio partium de hoc ipso privilegio, hac immunitate esset decertandum. Noluisse exemptos eo modo, eo jure, argumento potest esse vetustissimæ Ecclesiæ, praxis & Traditio, per quam nunquam, vel levissimè insinuatum est, Immunitate istâ tam laxâ, & dilatatâ gaudere debere quoslibet Sacerdotes Christianos. *Quid de his dicam*, ais? Quid nisi εὐφήμως omnia? ad regulam Euangelicam amussitata; Cæsari quæ Cæsaris sunt, Euangelium ubique contendit dandum: hoc est, Tributum Regibus atque Censum. Dicas etiam, illos æqui, bonique fuisse rigidos observatores, qui non factioso animi præjudicio inescati, non adulandi tetrâ prurigine abrepti; non spe, rem suam amplificandi, à vetustâ Traditione recesserunt: quam omninò omnes ab ἐνσαρκώσει & συγκαταβάσει Jesu Christi, ad annos DCC. & quod fortè excurrit, propugnarunt, eidemque Traditioni, tanquam sacræ cuidam anchoræ, adhæserunt, nullo salo, nec fluctibus excutiendi. At Reges Gentium tantum detulerunt Sacerdotibus suis, ut absque soluto vel solvendo Tributo, liberos esse vellent & immunes. Detulerunt, scio: agnosco, & indignor, Christianos Principes, pietate in Deum, multis parasangis ab illis superari. Nec est quod dicam, quàm pudere poterit, Christum professos, ejus sanguine redemptos, tantis beneficiis cumulatos, in Christi Sacerdotes, διακόνους τοῦ λόγου, non tam acerbos solùm & duros, sed interdum crudeles, barbaros, sacrilegas existere: nisi quod dicebat Servator, *Tolerabilius erit Sodomis & Gomorrhæ in die Judicii*, quàm illis. Certè, si non dedisse, vestiisse, visitasse Christi membra, formidolosissimum illud ψήφισμα, in Omittentes intorquet, *Ite maledicti in æternum ignem*. Rapuisse, ejecisse, spoliasse, enecasse, quæ non horrenda judicia in Committentes procurabant, ut vel infra inferos, si fieri posset, amandentur. scio de Gratiâ speciali indultâ: sed quoad modum & mensuram, conditionem, circumstantias: ut tamen debitum & obligatio, etiamsi non de Necessitate absolutâ, quia non de Imperio peremptorio, tamen de convenientiâ & congruo, obtinere: ex intuitu Domini Dei cui famulantur. servitii impensi, quo occupantur. personarum, functioni sacræ destinatarum, & per votum sollenne, & φρικώδη μυστήρια. à profanis ministeriis exclusarum. sed confundit ista vir doctissimus, & permiscet, de privilegiis & immunitatibus: nos partibus evoluta, & explicata, à Mæandris disponamus. Non tamen ut, quasi vela ventis permittentes, in vastum illud Pelagus deferamur, de Clericorum omnium exemptionibus singularibus, & omnimodis prærogativis, indultis, habitis, gavisis, ut loquuntur, non est enim hoc nostri Instituti, aut hujus loci, sed ut quasi littus legentes, brevia quædam & Syrteis declinemus.

Eximendi prædicantur, à quocunque Tributo & servitio sæcu- 56.
lari,

lari, illi omnes ἐν τῷ πλάτει, qui sunt ἐντὸς τοῦ βήματος τοῦ θυσιαστηρίου, in sacris quibuscunque ordinibus constituti. Hoc intelligi potest, & debet, dupliciter, Quoad *personas*: Quoad *res*. Personas, non attingit D. Annalista. Inter *res* versatur *& possessiones*, immunitatem illisce vindicans à Tributorum & Vectigalium solutione. Vult ergo, Bona quorumcunque Clericorum, tam spiritualia, quàm temporalia: tam Laïca quàm Ecclesiastica, quamvis dispar omninò ratio sit utrorumque, esse, quasi ἱερὰν ὀργάδα quandam, nec posse, vel debere, nisi admodum sacrilegè violetur jus Divinum, brachio, ut loquuntur, subjici uel attingi sæculari. Probat hoc exemplo Ægyptiacorum Sacerdotum, quos immunes esse jubebat Josephus, cùm terras & possessiones Ægyptiorum sub annuum censum redigeret, Regi solvendum. quos ante illa tempora quod apparet è sacrâ Historiâ, Pharaones exemptos habuerant. sed hæc *factum* probant: & non *jus*. Regum munificentiam, & pietatem: non Sacerdotum *debitum*, de jure Naturali ac infuso. Aut si *jus*: non tamen quale: cum non primam originem designent, aut intentionem. Ægyptii, fame & necessitate pressi & coacti, terras suas Josepho & possessiones avitas, pro frumento, quod providè reposuerat, vendiderant. Ille terras easdem, Dominis restituit & Colonis, sub conditione illâ, ut quinta pars fructuum & redituum Regi & Successoribus quotannis repræsentaretur: Terras Sacerdotum (habebant enim proprietarias, ut ubique Gentium, & addictas) nec venditas accepit, nec acceptas reddidit, eò quòd è publicis regni horreis, aut Regiis Apothecis, dimensum ipsis diurnum, satis lautum ad victum & vestitum suppeditaretur. Nihil hic de Sacerdotum exemptione & immunitate dicitur, à Lege aliquâ vel humanâ vel Divinâ: de honore habito, de honestâ ipsorum procuratione tractatur. Non vendebatur terra Sacerdotum. Non erat quippe opus ut venderetur, cum fame nullâ, ut cæteri, premerentur. Sed Terra illa non vendita, nec translata Sacerdotum (quæ quidem erat Hæreditaria, cùm Sacerdotes, ut in Israel, de Tribu Levi & Familiâ Aaronis, essent apud Ægyptios παῖδες πατρόβολοι, & successione, à majoribus) haud dicitur ita Immunis ab omni tributo, aut servitio, ut nullâ unquam necessitate, quantumvis urgentissimâ, instante. At hoc, τοῦ κεῖται; τῇ δ' ἀνάγκῃ οὐ Θεὸς μάχεται, dixit ille quidem impiè, in Tragœdiâ: nos piè adhibemus, Qui Deum multa indulgere, & ignoscere scimus, exigente necessitate. *Durum* semper *telum necessitas*. Patriæ calamitas. Regum attritæ facultates. Reipublicæ excisæ vel exhaustæ opes: dilapidati thesauri: hostes ad muros. Hannibal in portis. etiam personas sacras, nedum res sacratas, ad auxilium devocant, & accurrendum. Excusantur quædam per necessitatem ἀδήριτον, & ejus δεινὸν, quæ aliàs, extra illam necessitatem, illicita & plena sunt sacrilegii. *An non legistis*, ait Servator, *quid David fecerit tempore Pontificis Abimelechi*? Panes

nes comedebat τῆς προθέσεως, non quidem arreptos: aut invitis extortos: aut ne malâ morte mulctarentur, connivente Pontifice & Sacerdotibus traditos, sed concedente, & porrigente, tantùm ut mundis, Pontifice ipso, commilitonibus, & toti famulitio, ne nimirum fame conciderent & enecarentur. Et tamen illicitum erat & piaculum Laïcis comedere, vel attingere. Romanorum Sacerdotio multa & multiplicia erant, in Civitate illâ religionibus ad superstitionem usque obnoxia. Honos illis multipliciter habitus. amplissimis gaudebant & fruebantur immunitatibus, *Non per Comitia popularia eligebantur*, ait Cicero in Rullum. ut nec Levitæ olim, nec hodiè, λέγω διάκονοι, apud Ecclesiam. et hoc à temporibus antiquissimis, ex ipsius Romuli instituto. Ἅπαντας ἱερεῖς τε καὶ θεῶν λειτουργοὺς ἐνομοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι μὲν ὑπὸ τῶν φρατριῶν· ἐπικυροῦσθαι δὲ, ὑπὸ τῶν ἐξηγουμένων τὰ θεῖα. Sacrorum Ministros omnes & Sacerdotes, lege sancivit nominandos pertribules, confirmandos autem ab iis, qui Divina populis interpretabantur, hoc est, per Augures, ut Dionysius prodidit. Et erant isti Sacerdotes, cum sacro illo magistratu, non εἰς ὡρισμένον χρόνον, ad tempus certum & definitum, ut cæteri magistratus, putà Dictatores ad Sex menses: Consules ad annum: Censores in quinquennium: sed ad terminum vitæ. *Vacationem habebant*, inquit Cicero, in 2. Academ. Q. sed quam? docet Halicarnasseus, στρατειῶν, nimirum à militiâ. Non solùm διὰ τὴν ἡλικίαν, cùm ad Sacerdotium olim nemo nisi quinquagenarius ascenderet: ut deinceps in Ecclesiâ, nemo ad Episcopatum: sed ob honorem Sacerdotii, ut Divinis vacarent: Ideò utcunque honorifica iis permissa, ut Consulatus, & Provincias administrare, quod primum concessum Licinio Crasso Pontifici narrat Livius; tamen, omnino omnes ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν ὀχληρῶν eximebantur. Idque διὰ τὸν νόμον. Lege fuit cautum, ne molestiis Civilibus inquietarentur. sed erat hoc ex *Indulgentiâ*, quia honorificum, non ex *debito* naturæ indispensabili. Verum illâ latâ lege, de privilegiis, nihil de Censu, aut Tributo, Nempè, ab illis Ordinariis & Extraordinariis non erant immunes, cum in suis quique tribubus describerentur, comparerent, censum solverent.

At Christus Jesus ille Pontifex in æternum, author & princeps sacerdotii Euangelici, declaratus est Rex Regum, & Dominus Dominantium, ὑπερυψωθεὶς, & omnem possidet, in Cœlo & in Terra potestatem. Ita ait ipse Matth. 28. *sed, Olle, quid ad Te*, aut tuam dignitatem Temporalem, ὑπερύψωσις; Exaltatio Capitis haudquaquam invexit in Ecclesiam ἀταξίαν Corporis. Dominia mundi non sustulit: non refugit civilem πολιτείαν. Paulum hic appello, Divinæ voluntatis ὑποφήτην. *Omnis*, inquit, *anima potestatibus sit subjecta sublimioribus*. Chrysostomus interpretatur Paulum. κἂν Ἀπόστολος ᾖς. κἂν Εὐαγγελιστής. κἂν προφήτης. Nec est aliquis inter Christianos, aut esse potest magis illustris, quam Propheta, Euan- 57.

Euangelista, Apostolus. si autem esset aliquis, non tamen eum donat Immunitate. ait enim, ἐὰν ὅςις ἦν. *At Christus jam in Cœlis sedet*, ait Baronius. Verum. atque inde ὡς ἐν περιωπῇ, quæ hic aguntur, speculatur. Et ob hanc Inspectionem, eo magis observandum est Paulinum præceptum: quia post Ascensionem illam Christi in Cœlos, illud Apostolus dedit in mandatis. sed accipe rationem. οὐ γὰρ ἀνατρέποι τὴν εὐσέβειαν αὕτη ἡ ὑπόταγή. Rectè, nec ταύτην τὴν ὑποταγὴν subvertit ἡ εὐσέβεια. Nam οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς κοινῆς πολιτείας ὁ Χρισὸς, τοὺς παρ' αὐτοῦ νόμους εἰσήγαγεν· ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει βελτίονι. *Leges suas Christus non subinvexit, ad subvertendum reipub. statum, sed ad refingendum eundem in melius.* Non enim venit Legem solvere, sed implere: Nec Naturam gratia destruit, sed perficit & consummat: Ut impii sint, non solum vani, qui conatu magno contendunt, homines impios, vel ut loquuntur reprobos, rerum dominia, non jure aliquo, sed injuriâ usurpare. Nec contentus Apostolus *omnem animam* subjecisse *Potestatibus*, Docet insuper quatenus id & quousque fieri debeat, nec ipsos excipiens, tum in vivis existentes Apostolos. Ait autem, ἀπόδοτε οὖν. *Reddite ergo* cunctis, quod debetur iis: cui Tributum, Tributum. Vectigal cui debetur Vectigal. Urget autem & voces Apostolo usurpatas Chrysostomus, οὐ γὰρ εἶπε, sic inquiens, δότε, ἀλλ' ἀπόδοτε. καὶ τὰς ὀφειλὰς προσέθηκεν, οὐδὲ γὰρ χαρίζῃ τοῦτο ποιῶν. ὀφειλὴ γάρ ἐστι τὸ πρᾶγμα. Cur debitum? Ὅτι ὀφείλει παρ' αὐτῶν· adeò ut, μὴ τελῶν ἀγνώμονος δίκην ὑποσήσεις. Non est hæc Novitas, à beato Paulo, & à Patribus ita commendata. Novitas, est illa ad oppositum doctrina, quâ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, Mendacii arguuntur vetusti illi Fidei Christianæ Proceres, & Euangelicæ subjectionis Præcones. Ὁ Θεὸς γὰρ οὕτω βούλεται, ἵνα ὁ ἄρχων ὁ παρ' αὐτοῦ τυπωθεὶς, τὴν οἰκείαν ἰσχὺν ἔχῃ. Hæc est enim voluntas Dei, ut Princeps ad ipsius Imaginem institutus, propriam quoque obtineat vim & potestatem. Frustra igitur Christum declaratum jam Regem, acceptis etiam Gentibus in hæreditatem suam: Frustra manifestatum Regum Regem insinuat cum Gratiâ Naturam, non ut subvertat: cum legem adimpleturus Christus venerit: & πᾶσαν etiam δικαιοσύνην. Postremò, cum Apostolus Interpres accesserit voluntatis Divinæ, ab Ascensione suâ Christo jam glorificato: Levia sunt ista, & indigna Baronii exasciato judicio: illud verò scuticâ prorsus dignum, quod Regale Sacerdotium Christus instituisse dicitur, atque ideò αὐτόνομον & αὐτοκρατόρικον, ut nullis Legibus, cancellis nullis circumscribatur. Ubi allusum est opinor, ad Beati Apostoli Petri dictum illud. 1 Pet. 2.9. ubi vocat Christianos ἱεράτευμα βασίλειον: quasi de solis ibi ageret, per χειροθεσίαν Sacerdotibus, & totâ Clericorum natione perniciosâ quâdam vafricie, si non imposturâ: id quod est τοῦ καθόλου, & Redemptorum in genere ἀπεικόνισμα, parti cuidam addicere, & quasi appropriare contra Justitiam. Non enim Sacerdotibus, per Pontum, Galathiam, Asiam, Cappadociam, Bithyniam scripsit Sanctus Petrus, nec per Epistolam affatur,

affatur illos ſolos, ſed ἐκλεκτοὺς paſſim omnes, & vocatos ad Chriſtum. παρεπιδήμους paſſim ſingulos γευσαμένους quàm Bonus eſſet Deus. ad omnes ſcribebat, qui in ædificio ſpirituali λίθοι eſſent ζῶντες: ἔθνος ἅγιον: λαὸν εἰς περιποίησιν, ut ſe per opera virtutis, erga Illum tales declarent, quales ipſe requirebat, qui è tenebris, in lucem adeò admirabilem vocaverat eos. De iſtis omnibus, hoc eſt, Nomini, ac ſacris Jeſu Chriſti Initiatis ait, verſ. 5. eſſe eos ἱεράτευμα ἅγιον: ἀνενέγκας αὐτοὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν, βασιλεῖς, καὶ ἱερεῖς, καὶ βασιλευσομένους ἐπὶ τῆς γῆς.

Sacrilegium ergo profanum eſt, Domini hæreditatem depeculari, & partem tam lautam, tam eximiam, Divinæ in omnes 58.
& ſingulos munificentiæ, in uſus quorundam privatos interverſam tranſcribere. Reges ſunt omnes, Chriſto inſerti: ſanguine abluti Jeſu Chriſti. et non ſoli ſacris Altaribus admoti, Sed Reges, nec in hoc mundo, nec de hoc mundo. uti neque Ille ipſe fuit olim humano generi ἐπιδημήσας, qui fecit illos Reges, *Filius hominis*. Regna mundi; δυναστεῖαι, Principatus, & παντοκρατορικὴ Petri, aut Chriſti hominis Poteſtas, ſomnia ſunt ſuaviter delirantium, nihil habent commune cum doctrinâ, aut diſciplinâ *mitis* illius, *humilis*, & ἐπιεικοῦς Jeſu Chriſti. *Chriſtus aliter juſſit, ac geſſit,* Ait ille Bonus Bernardus, *Reddite, inquiens, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Id quod ore locutus eſt, implevit opere: Conditor Cæſaris non eſt cunctatus cenſum reddere Cæſari. Exemplum enim dedit vobis* (alloquitur unum è regio Sacerdotio Baroniano, Archiepiſcopum Senonenſem in Galliâ) *ut & vos ita faciatis*. Neque aliter ab omni ævo docuerunt ſancti Viri, non ſpiritu afflati factioſo. Nec diſſentiebat olim Hieronymus, qui cùm immunes eſſe dicat, ſuo tempore, Sacerdotes, non Ille, ut ingrati ſolent Majoribus obnuntiare, jus Divinum obtendit ſcriptum, vel Naturale, ſed in Gratiâ Principum, & Munificentiâ, ſitum eſſe, ſicut erat, profitetur.

Verum autem eſt, Chriſtiani nominis & honoris verè ſtudi- 59.
oſos Principes Eccleſiam Chriſti, ab omni retro Antiquitate immunitatum maximarum indulgentiis cohoneſtaſſe Perſonas, Divino cultui ſacratas: ἀπὸ τῶν ὀχληρῶν & λειτουργιῶν vitæ communis ſpeciali quodam Patrocinio exemiſſe. Nec ab ullâ memoriâ, poſt innoteſcens mundo Euangelium Jeſu Chriſti, apud ullos ullarum Gentium Monarchas, tanto affectu, tam ardenti & inflammato zelo, ad promovendam pietatem acceſſerunt Principes, & ἐν τέλει conſtituti, qui cum Saxonibus noſtris poſſent, vel centeſimâ ex parte, comparari: Quorum eo major, haud dubito, futura eſt merces, in illâ juſtorum retributione, quo minorem nominis celebritatem, qui vel maximam meruerant, obtinuerunt, per infœlicem illorum, in quibus vixerunt, temporum barbariem, & paucorum, qui fuerant cum aliqua politiori literaturâ, vel ſtuporem, vel ſuperſtitionem,

vel incuriam, Bedæ imprimis, quem nemo excusaverit, qui piis fraudibus,hoc est, speciosis miraculis,& infecetis fabulis enarrandis bonas horas malè collocavit, in illâ, nihil minus quàm Ecclesiasticâ suâ historiâ. A Conquestu ut vocant, refrixit illa pietas, amor, munificentia. et præter admodum paucos, è familiâ præsertim Lancastrensi, Principes, Wilhelmi, Henrici, Johannis, Edwardi, nec Dei cultum, nec pietatem, nec Ecclesiam nimis impotenter promoverunt. sed κείσθω. Absurdum videbatur piis, & religiosis Principibus, Idolorum sacrificulis, hæc indulta privilegia apud Paganos recolere: & veri, solius, Opt. Max. Dei Creatoris, Gubernatoris, Redemptoris ἱεράρχαις, non Concedi, pares saltem, si non majores Immunitates. Certè enim vix est ut amet, aut vereatur ille Deum, qui Divina ministeria, non procurat, promovet, veneratur. Ex hoc affectu personas, & bona sæcularia à Censu, ἀποχωρῇ, exactionibus, ministeriis, & ut Saxonici Principes loquebantur in Diplomatibus suis, *ab omni servitio sæculari, & vexatione temporali libera*, quieta, esse statuerunt: præterquam interdum, & ni aliquis, à Tribus, quæ non laxabantur.

60. Sed cùm bona Ecclesiarum & reditus sacri in duplici discrimine statuantur, ut vel φυσικῶς Ecclesiæ accedant, ab ipso Deo Domino, suo jure sibi asserta & vindicata, quæ multorum Principum, procerum, &c. munificentiæ, aut pietati accepta referuntur. Hujus generis sunt Decimæ, aut Primitiæ de quibus ipse Dominus, Levit. 27.30. sancivit, Decimæ Domini sunt. sacræ & sanctæ Domino. sunt alia, quæ vocantur ἑκούσια, quia voluntariè & sponte donata, divinis ministeriis addicta sunt, & sollenni quadam oblatione consecrata: Decimæ, Census & peculium Divinum, quas nulli hominum, sed soli Deo acceptas refert Ecclesia, nullis prophanis usibus addici, nulli taxationi, aut capitationi subjacere possunt, aut debent, per quamcunque terrenam potestatem de usu assignato, transferri non possunt, ut cedant ministris Altaris, pro ministerio ad Altare. et est hæc non mea privata opinio, tuetur eam vir doctus & nobilis, Divus Jacobus Semple, in tractatu pereudito & religioso, de sacrilegio, Anglicè cum authoritate edito. Cætera Donaria quæ ἑκούσια dixi, vel sub conditione, vel ἀπολύτως consecrantur. si cum conditione, observari illa, & potest & debet,nempè ut in hunc vel illum usum communem pars cedat: si nulla intercedat,sed quicquid donatur,Deo in solidū cōsecratur, Deo, & Divinis usibus tantummodò debet inservire, nisi maximâ urgente necessitate. Idque ita ut non nisi post exhaustas,aut non sufficientes Laicorum opes, ad Cleri portionem accedatur. sed de totâ hac ratione plenius & accuratius, idque suo loco diximus, in nostris, quæ scripsimus & edidimus nos Anglicâ dialecto, commentariis, quos nostræ Ecclesiæ, nostris homini-

bus

bus peculiariter addiximus. Interim, Constantinum, Theodosium, alios τοῦ πάνυ, religiosissimos Principum imitentur οἱ ἐν τέλει. de Constantino hæc Sozomen. Lib. 1. 9. περὶ πάντων συμβουλεύεσθαι ᾤηθη, εἰς ἔργον ἀεὶ τὸ θεῖον θεραπεύειν, καὶ τὸ φιλοσοφίαν ἀσκεῖν. τεκμήριον δὲ καὶ τοῦτο μέγιστον τῆς τοῦ βασιλέως περὶ τὴν θρήσκειαν αὐδῆς. τοὺς μὲν γὰρ πανταχοῦ κληρικοὺς, θέσει νόμου ἀτελεῖς ἀνῆκε. A cujus vestigiis longè recessit, impurâ muliere, conjuge de Scena & Orchestrâ instigante, Justinianus: Vir, nullius rei, nullius pretii per se: quod apertè demonstrat in Arcanâ historiâ Procopius. Interim negari non potest, vehementius exacerbatos Principes Clericorum quorundam, insolentiâ, protervià, αὐθαδείᾳ, ingratitudine. ad illa accessisse interdum remedia, quæ essent cum sacrilegio conjuncta. Ἔφαγεν enim Ἰακὼβ, καὶ ἐνεπλήσθη, καὶ ἐλιπάνθη, καὶ ἀπελάκτισεν. Quibus gradibus olim Israelitæ Deum, iisdem & è Clero non nemo, Principes viros, Dei supremos in rebus agentes, ad extremam devenientes ἀχαριστίαν, in se, & sua concitarunt, dum, ut pueri olim, quod habetur apud Plutarchum, ad fontem, impletis aquâ hydriis, ἀναπνεόμενοι προσουροῦσι. Atq; hactenus de Didrachmæ solutione. jam pergamus.

Ordinem sequentis historiæ, è tribus Euangelistis concin- 61.
nant istum. Venerat Dominus in Capernaum, ubi Petrum de Censu solvendo conveniunt Exæquatores, undè missus piscatum Petrus, staterem solvit pro Capitatione. post reditum, Interrogat Quid erat, de quo inter ambulandum disceptabant? Illi autem pudore suffusi, conticuere. altercati enim fuerant, de Primatu, Quis ex ipsis major esset in regno ipsius, quod appellant, regnum Cœlorum. Hieronymi conjectura vix est ut admittatur, de occasione motæ disceptationis, Quia inquit, viderant Apostoli, pro Petro & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretii arbitrati sunt, Petrum omnibus Apostolis esse prælatum, qui in redditione tributi, Domino fuerat comparatus: ideò interrogant quis major esset in regno cœlorum. sed non conveniunt hæc narrationi. Nam illa disceptatio, solutionem tributi præcedebat. non ergo Quia viderant tributum ita solutum, vel Quærunt, vel Disceptant de Majoritate. Ad quæstionem non tam verbis, quam factis respondet Dominus, puerum enim ἀγκαλισάμενος, ulnis fotum & amplexatum, statuit in medio eorum, & ex illa occasione egregiam de *humilitate* orationem habuït, & docet omnino oportere, ut puerum, humiliari, qui velit intrare in regnum Cœlorum. Hoc appellat Hilarius, *Non nisi reversos in Naturam puerorum*; & quanto humilius se gerant, tanto illustriores futuros. olim Basilius ἐπάνοδον rectius ad primævam Innocentiæ conditionem, quam Gloriæ πρόδρομον appellat, è Proverb. Hinc Augustini apophthegma, *Humilitas, claritatis initium est. Claritas humilitatis præmium.* Hunc autem puerum sic à Domino sinu acceptum, Ignatium fuisse, ex antiquis aliqui prodiderunt, illum Antiochenæ

chenæ Ecclesiæ Episcopum tertium, ἐκ Πέτρου διαδοχῆς; ideò θεόπνευστον & θεόφορον nominatum. Niceph. Lib. 2. cap. 35. id à vetustioribus mutuatur. *Ignatium*, inquiens, *tenellum, etiamnum, tanquam simplicem & integrum, manibus suis sublatum Christus exhibuit, atque simplicitatem integritatemque ostendere volens ac commendare*: nisi ei ipsi similes fierent, nequaquam illos in regnum, quod tum prædicabatur, perventuros esse dicit. Et certè, qui vixit cum Apostolis & familiariter cum iis versatus est, quidni tenellus adhuc hoc honoris genere à Christo cohonestari potuit, cum præscius sciret, eum insigni aliquando Martyrio coronandum, & esset Proselyti alicujus Antiochensis filius. Certè ipsemet in Epistola ad Smyrnenses, se Dominum in carne, oculis suis vidisse affirmat. Ἐγὼ γ' οὐκ ἐν τῇ γεννήσει καὶ σταυρώσει γινώσκω αὐτὸν ἐν σώματι γεγενῆσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα. Ubi illud μετὰ τὴν ἀνάστασιν, licet apud Eusebium Lib. 3. cap. 30. habeatur, & apud Hieronymum in Catalogo, potest tamen esse è margine glossema, adjectum ab aliquo, qui tempus voluit circumscribere τῆς συγκλήσεως, & fortassis inter illos quingentos reponeret, quos Paulus, 1 ad Cor. 15. simul in carne viderunt Dominum, à Resurrectione, quorum plerique etiam tum in vivis erant. sed quicunque tandem fuerat, erat Innocens, & ἀφελής, simplicitate puerili, & columbinâ, quam appellat alibi, ad quam se conformare volebat Apostolos suos de præeminentiis, nescio quid moventes, si modò velint regnum cœleste intrare, cùm per portam angustam & coarctatam πεπυκνωμένης introire, non minus sit difficile, quàm Camelum per foramen acus. Et importunè hoc in loco excusant Apostolos, ab οἰήσεως vel etiam superbiæ crimine, quasi humani nihil pati possent, cùm tamen Spiritus sancti virtutem non induerant. et frigidum est, quod suggessit Barradas, *Nisi vos convertatis in pueros*: nam quid illud est, nisi, ut efficiamini sicut pueri, hoc est, à Fastu & Elatione alieni? à quâ elatione conversionem, rectè intelligebat Abulensis.

62. Quod sequitur, *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, in me Credentibus, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & in mari demergatur*, videntur dicta per πρόληψιν, ad consolandos Apostolos, de contemptu & ἐπιλαμβάνει, si ad eum modum humilientur qui certè pro Christi causâ extrema omnia pati deberent, quod & alibi prædixit futurum: de molâ asinariâ Hieronymi observatio est. Quod autem dixit, *Expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus*, secundum ritum provinciæ loquitur, quo majorum criminum ista apud veteres Judæos pœna fuit, ut in profundum, ligato saxo demergerentur. Erat autem καταποντισμὸς grave supplicium, in maximè scelestos constitutum. φονεῖς, πατραλοίας, Patriæ proditores. Non erat ergo leve crimen Scandalo offendere fratrem: cujus rationem reddit in sequentibus, quia *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris qui est in cœlis.*

Ex

Ex hoc loco, ait Maldonatus, & aliis similibus communis opinio, de Angelis custodibus nata est. Rectè communem opinionem vocat: neque enim dissentiunt, quos Baronius vocare solet Novatores. tantum de modo custodiæ differunt. Hoc est, quando assignatur hæc custodia: quamdiu durat: quibus apponitur: singulisne indiscriminatim, an quibusdam ἐκλελεγμένοις. Certè constat assignatos Angelos ex hoc textu, si assignentur, non omnibus, ὡς ἔτυχε, sed per restrictionem, Parvulis. at omnes handquaquam parvuli sunt. Parvulos ætate vel staturâ non dixit: sed hominum opinione. suâ ipsorum οἰήσει in conspectu suo parvulos. mundo parvulos: magnos Deo. vita, probitate, Innocentia tales, quales solent esse νηπιάζοντες. In Christum Credentes: Christo per Baptismum initiatos. Proponitur vulgo credenda hæc thesis, unusquisque particulatim assignatum habet Custodem Angelum suum, & inter cætera Divinæ Scripturæ testimonia, hoc dictum allegatur Servatoris, sed profectò non stringit. Neque enim legimus, *Angeli Custodes eorum:* sed tantùm *Angeli eorum.* Angeli ἀπολύτως, & Custodes Angeli, non dicuntur ἀντιστρόφως. sunt enim titulis distincti: muneribus & officiis distingui possunt. Quapropter si nulli sint alii, nisi Custodes (quod vulgò non datur ita esse, cùm supremas excipiant hierarchias: & apparet de Gabriele, aliter eum distentum;) hinc clarè deduci quod volunt, non potest, Angelos Custodes hic intendi. secundò, si tam clarè, quàm communiter disputent, hinc hoc asseritur, malè de Temeritate postulantur, qui positioni non subscribunt, de Angelo Custode: manifestæ tenentur impietatis. Neque enim negatur sine impietate, id quod expresè habetur in Scripturis. Neque illa relatio, *ipsorum Angeli*, refertur necessariò ad Custodiam. Proprietas enim, Amor, Affectio, aliorsum, & multis modis dispertitur. Patroni, Amici esse possunt, qui tamen ideò non sunt Custodes; sed & si Custodes, non uno modo, ut perpetuò affixi, intendant ei. *Extra ordinem* possunt id curare interdum, quod nequaquam *Ordinariè*, & nonintercisim procurant. 63. *Angeli Custodes.*

Hæc non improbabiliter allegari fortè poterint: sed me quod attinet, non ita declino τὸ κρινόμενον. Libenter agnosco, cùm Ecclesia Anglicana, custodiam Angelorum assignatorum etiam specialius. de Objecto, vel subjecto custodiæ eorum, non ita facilè res expeditur. Determinatè καὶ ὡρισμένως, Parvuli sunt, qui habent. Non sunt illi Omnes, quà terra patet: non ubique quivis indistinctim. sunt enim Magni his oppositi parvulis: diversi saltem, quorum respectu dicuntur parvuli. de illis non dicitur, sed de parvulis διῃρημένως; *Angeli eorum.* Magni excluduntur ab hoc Comitatu: Patronatu: Protectione. Magni mundo, in mundo, mundanis modis: suâ mensurâ magni, & aliorum. hoc est, Illustres, & δυνατοί. qui fortè rejicerent, ut minimè egentes, Custodiam ullam, Ipsi fabri fati sui: Omnia 64.

sua

sua secum portantes, nulli futuri debitores. Non ergo includuntur parvulorum albo, Omnes ab Adamo descendentes, Judæi, Gentes, Pagani, Turcæ, Epicurei, Athei, etiam Antichristus. Non ab ortu primo, ad excessum vitæ. quod tamen, ut certum, ἀβασανίστως statuunt. *Verba non cogunt*, ait Catherinus. et à Cajetano hæc profecta sunt. *Nota, quod non dicit, Angeli singuli eorum, sed dicit, Angeli eorum. Ex hoc enim textu non habetur, singulos homines, aut etiam singulos pusillos, Credentes in Christum, de quibus loquitur textus ad literam, habere singulos Angelos, sed solùm eos habere Angelos beatos: ad quorum verificationem non exigitur singulos singulorum esse Angelos, sed sufficit multos esse Angelos eorum.* Nec aliter opinabatur Calvinus. haud enim ulterius progreditur quam ad hoc, *Pro certo asserere non ausim.* Ita Fidei non est, sed Credibilitatis: quoad rem: plus aliquantulum certius de Objecto: Esse hanc Custodiam tantummodo inter Caulas Israëlis, hoc est, in Ecclesia Dei. non in Gentium solitudine aut Deserto ferarum. à tempore, non tam Generationis, quam Regenerationis, hoc est à Baptismo, ad finem vitæ. *Est homo, in tempore Infidelitatis suæ, & peccatorum suorum ex Infidelitate nascentium sub Angelis Sathanæ, & spiritibus malignis, & immundis Dæmoniis. Cum autem susceperit Fidem, tunc Christus, qui est Redemptor, qui pretio sui sanguinis eum redemit, à malignis spiritibus & Dominis, sic Credentem in Deum, tradit Angelo sancto, & propter munditiem semper videnti faciem patris.* Origen. in 5. Matth. sed de Custodia Angelorum, ex sententia veterum Ecclesiæ patrum, alibi fusius.

65. Doctrinam de *scandalis* sequitur vicina, de *correctione fraterna*, & *remissione* offensionum adhibenda. Correptionis modus & processus instituïtur. Imprimis ut secreto conveniatur, qui læserit, vel verbo, vel facto: sciens aut imprudens: & de injuriâ certior factus admoneatur. hic si agnoverit, finis esto. Sin minus, coram testibus quibusdam assumptis repetatur expostulatio: moneatur, & corripiatur de admisso. Quos si contemnens spreverit, *Dic Ecclesiæ.* Non tantum τῷ συστήματι τῆς Ἐκκλησίας, multitudini Credentium: sed & in Ecclesia, Loco sancto, actione sacra. Ibi enim castigationes, exhortationes, & Censuræ Divinæ, ait Tertullianus. *Nam & judicatur, magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu: Summumque futuri judicii præjudicium est, si quis ita deliquerit, ut à Communicatione Orationis, & Conventus, & omnis sancti commercii relegetur.* (In Apol. cap 39.) Disciplinam ita fundat Ecclesiasticam, per quam Excommunicati & Abstenti erant, qui gravius & publicitus deliquerant: Nomen, Fidem, Dignitatem professionis Christianæ violantes. Quodsi contumax Ecclesiam audire, & eidem pœnitendo, & satisfaciendo subjicere se noluerit, habeatur deinceps ut Publicanus & Ethnicus alienus à Christo, Christi politiâ & regno, cum in hâc, tum in futurâ vitâ. vi enim potestatis

tis concessæ Clavium, quicquid solverit vel ligaverit in Terris Ecclesia, solutum & ligatum in Cœlis erit.

Arreptâ hinc occasione Petrus, ὁ πολλαχοῦ θερμὸς: de Indulgen- 66.
tiâ & ἐπιεικίᾳ quæstionem movet, Quoties peccanti in me fratri dimittam? nam de vicibus repetitis, aut nullis, ne verbum addiderat Dominus. Rogat ergo, an *septies* dimittet. sive in die, sive simpliciter, & per totam vitam, ita ut ultra septenas vices, non progrediatur reconciliatio. Erat autem hic numerus apud Judæos sacer, multiplici ratione. sed fortassis à Doctrinâ illâ vetustâ, de pœnis septies ingerendis: nisi aliqua Pharisaïca Traditio intercesserit. Ad quæstionem porro respondet, negativè. Haud tantum septies. tum affirmativè, septuagies septies. hoc est toties quoties, ignoscendum. nempè, ut ipsis remittantur debita, à Cœlesti Creditore. quod parabola appositissime docet, De servo ingenti debitore condonato, & exiguum conservi debitum inhumanissimè exigente. Cujus Epiphonema adjungit formidolosum. *Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratribus suis.*

Post finitos sermones istos, migravit è Galilæa, & venit in
fines Judeæ, trans Jordanem. Matth. 19. Mar. 10. Hic cum 67.
Pharisæis de matrimonii solubilitate et insolubilitate disputat. Tentantes enim interrogant an liceat homini uxorem à se dimittere, id est, libellum divortii dare, quâ solenni formâ apud Judæos matrimonia dissolvebantur. Christus duo imprimis reponit, originale, ut vocant, Dei institutum, & inferius superinductam dispensationem. Imprimis Deus, quod è Genesi constat, qui creaturas multiplicandas, ἀνὰ δύο produxerat, hominem solitarium οὐ καλὸν esse relinquere videbat. Fecit itaque, non è terrâ, aut limo, mulierem, quam vocavit, sed os ex ossibus Adami, in signum & symbolum συνδυασμοῦ, ut tam inseparabiliter cohærerent copulati, quam ipsi prius Adamo os illud inhæserat. *Et erant*, inquit, *duo in carnem unam:* Quod ἄνωθεν in Adamo, generis radice & protopatore institutum, ad omnem deinceps derivandam & disseminandam posteritatem, de jure inviolabili, quam Naturæ Legem dicimus, transmeavit. Atque ita ab initio fuit, inquit servator. Verum Deus, cujus Naturæ Bonitas, in multis de jure suo cedens, & hominibus συγκαταβαίνων, per Moysen, Judæis propter σκληροκαρδίαν, quandoque dimittere uxores permisit, atque dimissæ superinducere aliam: non autem aliis nationibus pro libito laxavit Naturale illud vinculum: sed & in causâ divortii de Adulterio quæsitum est; An illud ita è diametro matrimonio opponatur, ut commissum, statim dissolvat vinculum Matrimonii, non tantum convivendi necessitatem. sunt qui utrumque statuunt: atque ideò indultam ulterius Israëlitis, dimissionem ob quamcunque caussam. Alii opinantur, non eam esse Adulterii vim, sed eò progredi, ut *actum* resecet matrimonii, non autem *nexum*. hoc est, ut loquuntur, à

thoro

thoro & *mensâ* ſeparationem inducere, non autem à *vinculo*, quod eſt inſolubile. *Omnes*, inquit Hieronymus epiſtola 147. *cauſationes Apoſtolus amputans, apertiſſimè definivit, vivente viro, adulteram eſſe mulierem, ſi alteri nupſerit. Quamdiu vivit vir, licet adulter ſit, licet Sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, & ab uxore propter hæc ſcelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet.* Intelligit autem locum illum è 7. ad Roman. *Quæ ſub viro eſt mulier, vivente viro alligata eſt Legi: ſi autem mortuus fuerit vir ejus, ſoluta eſt à Lege viri.* Igitur vivente viro, vocabitur Adultera ſi fuerit cum alio viro. ſi autem mortuus fuerit vir ejus, liberata eſt à Lege viri, ut non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro. Ad quem locum velut commentator Auguſtinus ait, *Hæc verba Apoſtoli, toties inculcata, vera ſunt, viva ſunt, plana ſunt. Nullius viri poſterioris mulier eſſe incipit, niſi prioris eſſe deſierit. Eſſe autē deſinet uxor prioris, ſi moriatur vir ejus, non ſi fornicetur. Licitè dimittitur conjux ob cauſam fornicationis, ſed manet vinculum prioris. Propter quod fit reus adulterii, qui dimiſſam duxerit, etiam ob cauſſam fornicationis.* Hæc antiquiores. Quid recentiores ſtatuant Novatores ἐμοὶ ὀ μέλει. nam Quod antiquiſſimum, illud optimum.

De Adulter Conjug. Lib. 2. c 4.

68. Et ex hac mente Chriſtum intellexere Diſcipuli: patet è reſponſo. *Si ita eſt cauſa viri cum uxore*, non expedit nubere. nempè, ut nulla de cauſa priore repudiatâ, liceat alteram ſuperinducere. Ingentes enim moleſtiæ ab hac lege conſequentur. reſpondet Chriſtus. *Non omnes capiunt verbum iſtud*, nimirum, Non expedit nubere. ſed quibus datum eſt, ſcilicet donum à Deo continentiæ, ut cœlibem, ſine conjugio, vitam tranſigant. hoc eſt quod ſequitur, non omnes ſunt Eunuchi. Nomen derivant, vel ab εὐνὴν ἔχειν, quaſi lecti cuſtodes & propoſiti, ab officio injuncto apud Auſtrales, maximè Zelotypos, vel παρὰ τὸ νοῦν εὖ ἔχειν, quaſi ſanâ & rectâ mente uterentur. Nam res venereas vocabant veteres τὰ ἀνόητα. ut Scaliger Exercitat. 277. citat ex Ariſtophane ὕπνου τ' ἀπέχεσθαι καὶ ἀνοήτων πάντων. ſed errat Scaliger. Locus Ariſtoph. in Nubibus ita legitur, Οἴνου τ' ἀπέχει, καὶ γυμνασίων, καὶ τῶν ἄλλων ἀνοήτων. ſchol. exponit, τῶν ἀφροδισίων. τὸ γὰρ ἀνοηταίνειν, μωραίνειν, διὰ τὸ ἀφροδισιάζειν ἔλεγον. Et huc alluſit Juvenalis.

De Eunuchis.

Certè ſanus eras, uxorem Poſthume ducis,
Dic qua Tiſiphone, quibus exagitare colabris.

Tatianus Inventricem Cybelen matrem deorum facit. Ῥέαν μὲν γὰρ, ἣν οἱ ἀπὸ τῶν φρυγίων ὄρων κυβέλην φασὶν ἀποτμήσεις αἰδοίων νενομοθετηκέναι λέγεται, διὰ τὸν ἐρώμενον αὐτῆς Ἄττιν. Claudianus ad Armenios retulit. De Eutropio ——— *rapitur caſtrandus ab ipſo.*

Ubere. Et. *Advolat Armenius certo mucrone reciſos*
Edoctus mollire Mares, damnoq; nefandum
Aucturus pretium, fœcundum corporis ignem
Sedibus exhaurit geminis, unoq; ſub ictu
Eripit officium patris, nomenque mariti.

Cyprianus

Cyprianus de eodem ſcelere. *Evirantur mares. honor omnis & vigor ſexus enervati: corpus dedecore mollitur: pluſque illi placet, quiſquis virum in fœminam magis fregerit.* Epiſtola 1. Erant Eunuchorum quatuor ſpecies. Ἐκτομίαι, Spadones, Thlibiæ, Thladiæ. poſtrema hac ſpecie male omiſſa Balſamon tres facit, Εἰς τρία διαιροῦνται οἱ Εὐνοῦχοι. εἰς θλιβίας τοὺς νήποθεν ἀποβάλλοντας τὰ παιδόγονα μόρια ὑπὸ τῶν γονέων θλιβόντα, καὶ ἀχρηστευθέντα εἰς Σπάδονας, τοὺς ἐκ γενετῆς διδύμους μὴ ἔχοντας. εἰς καστρατοὺς, τοὺς διὰ σιδήρου ἀκρωτηριασθέντας. ſed nullo iſtorum genere comprehendunur ii quos Dominus ab utero materno Eunuchos facit. ſunt enim illi qui frigidi vocantur, & ad generationem inepti. ἀναίτιοι τῆς αὐτῶν εὐνουχίας. Hi ſunt ἄμωμοι, quoad regnum cœlorum. Nec his comprehenduntur ii qui ſe caſtraverunt ob regnum Cœlorum. Neque enim corporibus eam vim inferentes, ἔμμωμοι, ſed Aſcetæ ſunt & σπληνάγωγοι, viri, mulieres, virgines, τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ ἀγωνιζόμενοι, ut Chriſto facilius, & expeditius inſerviant: carnem macerant: affectus edomant: vim quaſi Naturæ inferunt. Hoc eſt ἀγώνισμα, & ἀνδραγάθημα Perfectorum: non cujuſvis ἐπιτήδευμα. Et qui poteſt capere capiat. De Conſilio, non Præcepto. bonâ voluntate, non aliquâ injunctâ neceſſitate. Hujus κατορθώματος dignitas & gloria, apud veteres quoſdam tantum invaluït, non intellectâ mente & ſententiâ Chriſti, ut, ſeipſos execuerint pro Cœlorum, ut opinabantur, regno. Valeſii Hæretici apud Epiphanium, erant omnes caſtrati, vel ſponte, vel vi: Nam & alios execabant, ut ſic ſecum introducerent in Cœlorum regnum. Et propter hunc errorem invaleſcentem, in Concilio Niceno primo, ſtatutum eſt Can. 1. *Si quis in morbo, à medicis exciſus, vel à barbaris (per vim) exectus eſt, is maneat in Clero. Si quis autem ſanus ſeipſum abſcidit, hunc & in Clero conſtitutum abſtinere convenit, & deinceps nullum talem promovere oportet.* tum ſequitur. ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τῶν ἐπιτηδευόντων τὸ πρᾶγμα, καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν εἴρηται, οὕτως, εἴ τινες ὑπὸ βαρβάρων δεσποτῶν ηὐνουχίσθησαν, εὑρίσκοιντο δὲ καὶ ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανών. Hic canon Eunuchorum duo genera recenſet. exectorum à ſeïpſis. à Barbaris, hoc eſt, quibuſcunque. cum Barbaros deceat hæc Conſuëtudo ſolos. Illi autem ab aliis execti, duplices ſunt. ὑπ' Ἰατρῶν, propter morbum, & violenter. ubi de exectis tantum, non Thladiis, aut Thlibiis loquitur, itaque ultra ἐκτέμνειν & χειρουργεῖν non progreditur. nec parentes, vel alios θλίβοντας nominat. et Can. 22. & 23. Apoſtol. ad eundem modum quos Nicæni patres ſequebantur. ubi actio ἀκρωτηριασμὸς vocatur. & ratio redditur, excluſionis, ac depoſitionis, quod ſit αὐτοφονευτὴς ἑαυτοῦ: & Ἐχθρὸς τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας. Addi poteſt, quia res eſt odioſa. Nam Eunuchus eſt δυσοιώνιστον, & δυσαίτητον θέαμα. ſacris & ἀπὸ κοινῶν συλλόγων ἀποκλεισθείς: ut ait Lucianus, ἀμφίβιόν τι ζῶον, & κορωναῖς ſimile. αἳ μήτε περιστεραῖς μήτε κόραξιν ἐναριθμούμεναι. unde *viros non viros*, in gripho vocat Athenæus. Balſamon ad Can. Apoſt. ſuperius allegatus errat, qui eos Clero movendos vult, qui cum eſſent τοῦ καταλόγου ob morbum execti ſunt.

ſunt. quod refellitur per Nicænum Canonem. & in ſequentibus errat ejus Interpres qui vertit, *ſimiliter & eos, qui ante Sacerdotium abſque morbo genitalia execti ſunt.* Nimis laxè. contra enim ſtatuït Canon de exectis per barbaros, aut Dominos. Balſamon rectè loquutus eſt, ἀποτέμνοντας. Interpres ergo vertere debuit, *qui à ſeipſis execti ſunt.* Notatu autem digna eſt Balſamonis annotatio ad illum Canonem Apoſt. πλείους τῶν ἀνθρώπων προσηλικώτεροι, διὰ νόσον μέλλοντες εὐνουχίζειν παῖδας ἑαυτῶν, Eccleſiam adire juſſerunt, & ἐκκοπὴν illam ſuam notam facere, ne ab Ordinibus deïnde ſacris fortaſſis excluderentur.

69. Iturus Jeroſolymam ad feſtum, ut volunt, Encæ niorum, neceſſe habuït è Galilæâ aſcenſurus, per Samariam tranſire. miſit ergo è Diſcipulis qui appararent ipſi. Samaritani, ex innato in Judæos odio, illum non admiſerunt in Civitates, *Quia facies ejus erat, euntis ad Hieruſalem.* Indignati ex Apoſtolis duo filii Tonitrus Johannes & Jacobus, irati de Cœlo ignem volebant devocandum, ut inhoſpitales illos cum urbe conſumeret. cujus furorem placando repreſſit inquiens, ſe non eo fine veniſſe ut quenquam perderet, ſed ut omnes ſervaret. illinc ergo digreſſi, in aliud caſtellum, abierunt, &, quod videtur, hoſpitio recepti ſunt. Hic an alibi incertum eſt, nam Matth. ait, *Cum ingrederetur quoddam caſtellum,* indefinite: occurrerunt ei decem leproſi, qui quod eo morbo tenerentur, nec lege permittebantur cum hominibus verſari, ſteterunt à longe, & elatâ voce mundationem à leprâ rogavere. Quibus inclamantibus ait, Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. nempè ut de ſanatâ leprâ judicarent, quod in Lege ſanciebatur. Obtemperant dicto, & inter eundum ſanati ſunt: Quo viſo, Samaritanus, è leproſis decem unus, non rectà ad ſacerdotes pergit, quod cæteri novem faciunt, cum eſſent Judæi, ſed repetito itinere, ad ἀπολυτρωτὴν, ut ipſi de accepto beneficio, gratias ageret. Quod ab illo rectè factum laudat Dominus, & *Fides,* inquit, *tua, te ſalvum fecit.* Non jam corpore ſanum, ſed animo ſalvum. Hoc ῥητὸν ſervatoris omnino ſtatuït extra controverſiam, illum non ideo non oſtendiſſe ſe ſacerdotibus, quod Samaritanus erat, & ſchiſmaticus, ſed quod antiquius habuit Obedientiam præſtare, quam ſacrificium. Cæteri, qui Judæi ortu erant, & Legalibus addicti, quia innutriti, ſacrificium prætulerunt Obedientiæ. Ita verum eſt nec una vice, *Haud inveni talem Fidem in Iſrael.* Ita demum proficiſcitur Hieroſolymam ad *ſcenopægiam,* aut Feſtum *Tabernaculorum.* de quo Levit 23. *Menſe ſeptimo feſta celebrabis, & habitabis in umbraculis ſeptem diebus.* Menſis ſeptimus, qui partim Septembri, partim Octobri reſpondebat, huic ſollennitati deſtinabatur, vel quod tunc convectis in horrea, & repoſitis fructibus Deo erant agendæ gratiæ: vel in memoriam habitationis per annos quadraginta in Tabernaculis: atque inductionis in terram omnibus abundantem, unde ramos palmarum geſtantes *Hoſbanna* paſſim acclamabant. Tenebantur autem

Iſraelitæ,

Iſraeiitæ, ad hoc feſtum aſcendere, Deuter. 16. ſed non tam antè quam ad Paſcha. Quocirca Joh. 7. Fratres ipſius qui adhuc in eum non credebant ver. 5. unde nec in Apoſtolos electi, dicunt ad Illum, *Tranſi huc. vade in Judæam*, &c. quibus reſpondet negativè, Non aſcendo. id eſt, Nondum, ut voluntatem adimpleam veſtram, nam eâ ſuppoſitâ, aſcendit. & Judæi, Joh. 7. 12. Quærebant eum in feſto & dicebant, ubi eſt Ille? acſi violati divini præcepti teneretur reus, qui ſecundum legem, non aſcenderat. Aſcendit autem mediante Feſto: hoc eſt, expletis quatuor diebus, nam ad octo perdurabat. Hic dum verſatur, parabolam proponit de denario Diurno. Matth. 20. Adultera Chriſto ſiſtitur Joh. 8. & vehemens illa & longa contentio cum incredulis & rixantibus Judæïs habetur. Mittuntur apparitores ad ſiſtendum cum judicio. cauſſam ejus Nicodemus tuetur in conſilio. unde in utroſq; tanquam deceptos & πεφεναχισμένους invehuntur. Finis diſceptationis multiplicis cum Judæis, erat, *Quod tulerunt lapides ut jacerent in eum. ſed ille, ſe abſcondit, & exivit de Templo.*

Poſt egreſſum ambulans, cæcum à Nativi.ate curavit, non 70.
immediatè, ſed luto oculos inungens, & jubens ut in Silo lacu lavaret. Hinc novæ à Phariſæis & Scribis concertationes: et tandem curati ἀποσυναγωγή. Nam propter confeſſionem, & Jeſum agnitum, foras illum ejecerunt, quem inventum, conſolatur Jeſus, & ſe Meſſiam ipſi manifeſtat. Poſt ſequuntur illa de bono paſtore, & mercenario Johan. 10. atque ita demum, deſignatio 70. diſcipulorum. de maximo in regno cœlorum. de maximo præcepto: & quis proximus, per parabolam de incidente in latrones. cujus multiplicem ſenſum myſticum, latiſſimè perſequuntur ſancti Patres. Invitatus deinde à Phariſæo quodam, acrius in illorum hypocriſin invehitur. Varii deinde ſermones habentur. de non timendâ corporis morte. de divitiarum ſollicitudine abjiciendâ, Luc. 12. de pœnitentiâ agendâ. de regno cœlorum cum grano ſinapis comparato, Luc. 13. Poſt hæc venit ultimò in Galilæam, ſed non niſi poſt Encænia finita per menſem Novembrem. de quo Feſto, & per illud actis, Joh. 10. habetur mentio. *Facta ſunt autem Encænia in Jeruſalem, & hyems erat.* Quod ita adjectum ſatis docet quemnam ἐγκαινισμὸν intendebat. Erant enim tria Encænia. Templi per Salomonem conditi. per Zorobabelem reſtaurati. per Judam Macchabæum repurgati. per menſem Tiſri primum celebrabant. Menſe Adar, ſecundum. Et menſe Caſleu Novembri, tertium. de quo feſto, 1 Macch. 4. ſtatuit Judas, & fratres ejus, & univerſa Eccleſia Iſrael, ut agatur dies dedicationis Altaris, in temporibus ſuis, ab anno in annum, per dies octo, à viceſimo quinto menſis Caſleu cum lætitiâ & gaudio. per hoc Feſtum, ambulabat, ait ſacra hiſtoria, Jeſus in porticu Salomonis. ſive, ut plerique putant, quibus ego aſſentior, in atrio Gentium. Joſephi teſtimonium, id docere videtur, quodè Lib. 20. Antiquit. cap. 8. citatur

Encænia tria.

tur à Barradio, qui dissentit tamen, in hæc verba. *Jam absolutum erat Templi ædificium. Populus igitur, cum videret esse in otio, circiter octodecim Opificum millia solitorum hactenus in templo, ex operarum mercibus victum quærere, nolensque sacram pecuniam repositam habere, ne quando præda Romanis fieret, simulque opificibus inde provisum cupiens, quod vel unâ horâ operato statim merces repræsentaretur, suasit Regi Agrippæ, ut Orientalem instauraret porticum. Ea Templi extima claudebat, profundæ valli & angustæ imminens, ac proinde subnixa muro, quadringentos cubitos alto, saxis constructo quadratis, valdè candidis. eratque cujusque saxi longitudo cubitorum* 20. *Sex verò altitudo. Opus Salomonis Regis, qui primus integrum templum condidit. Rex autem reputans, quodcunque opus demoliri facile, reparare difficile; maximè talem porticum, egentem & tempore longo, & pecuniis plurimis, non consensit populi precibus.* Erat autem locus ambulando licitus, nam ambulabat Jesus in porticu Salomonis: quod in atrio mundorum non licebat: ubi precibus, &c. vacabant. In hoc atrio ambulanti acciderunt illa quæ Joh. 10. à vers. 22. ad vers. 42. memorantur. Nec ulterius in Templo, aut Hierosolymis mansit.

Priusquam rediret in Galilæam è Judæâ, nunciatum est illi de
71. Galilæis, quorum sanguinem miscuerat Pilatus cum sacrificiis ipsorum. Multa hic quæri solent quæ non sunt alicujus magni momenti. Recens oportet fuisse factum, & post Christi egressum Hierosolymis. nunciatum est enim tanquam τὶ καινόν. Oportet fuisse Hierosolymis factum. Quia nullibi prætereà sacrificare licuït. Galilæi quidam, non ergo Samaritani qui obtruduntur, ascenderant Hierosolymas ad Deum per sacrificia venerandum. dum per Sacerdotes offerrentur victimæ, aderant de more in proximo atrio mundorum, qui sacrificia obtulerant: quos immissis militibus Pilatus interemit. Et ita sanguinem offerentium, cum sanguine victimarum miscuit: id est, non minus istorum fudit, quàm Sacerdotes bestiarum. Factum est ergo sacrilegè in Templo homicidium: atq; ita Templum profanatum ab homine impio. sed cur factum, haud liquet. Inter multas multorum conjecturas, maximè probabilis est, de reliquiis Judæ Gaulonitæ, qui in diebus Census abduxit multos: sed cùm ille Census deportato statim Archelao, ante plures annos, alio præside exigeretur; non potest ad præsentem occasionem accommodari. nedum quod vult Barradas, ad Censum exactum sub Cyrenio, nascente Christo. Nam, quod docuimus, nullus tum Census exigebatur. sunt ergo ἀδέσποτα pleraque, ἀσύστατα & ἀσύμβολα omnia. Factum constat, miscuit sanguinem. Locus, tempus, occasio, personæ, prorsus sunt ἐν ἀποκρύφοις. Josephus, ut in multis quæ Scriptura commemorat, silet. Ita & in adjecto per Servatorem exemplo, de 18. illis super quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos. Hinc occasionem nactus, de justâ, licet secretiore divinâ vindictâ in Peccatores, hortatur ad pœnitentiam, adductâ de ficu sterili parabolâ, quam ab extirpatione,

tione, per Intercessionem hortulanus, petitâ unius, hoc est, quarti anni expectatione, exemit. per ficum hanc cùm certum sit populum Judaicum intelligi, & hortulanum Christum ipsum, illum *bonum Agricolam*: qui quatuor annos ferendo fructum, ficui obtinuerat, plus opinor, quàm insinuatur, hanc Parabolam, ad annum quartum ipsius culturæ, sive prædicationis inter docendum prolatam: eo anno, quemadmodùm statuimus, secundùm veriorem Chronologiam, Jani ad finem vergente: & quinto à proximis Calendis Januariis, post Baptismum inchoante, quo in Crucem agebatur.

Postquam redierat in Galilæam, erat, de more suo, docens in Synagogis eorum, Sabbatis. uno die Sabbato, aderat, ut aliàs, mulier infirmata graviorem in modum. Incurvabatur enim corpore, quasi terræ alligata, ὡς μὴ δυναμένη παντελῶς ἀνακύψαι. Nec à naturali causâ procedebat, è Diaboli malitiâ & operatione: ait enim ipse servator, *Sathanas alligavit*, diuturnam in illam tyrannidem decem & octo annorum exercens. at Synagogæ princeps indignatus, quasi de violato Sabbato, populum castigat, Jesum non impingit, qui de Sabbatis curandi venirent: quem severius & merito Christus corripit, de Hypocrisi convictum manifestâ. nec hiscere in contrarium audebat homo nequam. Hinc conciones de regno Cœlorum, variis similitudinibus expresso. grano sinapis. Fermento. Quæ cum dissereret in ipso die, quod habet Lucas 13. 31. Accesserunt quidam de Pharisæis ad eum, quasi παρακαλοῦντες εὐνοϊκῶς. nisi fortè etiam ut territum desistere à prædicatione facerent, Dicentes, *Exi, & vade hinc, quia vult te Herodes occidere*. Quod an verum fuerit nescitur. probabilius duxerim de cæde cogitasse: consilium agitasse: ejusmodi sententiam protulisse. metuebat enim regno suo. sciebat Jesum apud populum gratiosum: & cum finem ipsius missionis ignoraret, opinabatur posse, & fortasè velle, populum ad seditionem concitare. Nec obstat quod objicitur, è Luc. 23. Herodem ex multo tempore cupivisse eum videre. Non erat illud benevolentiæ: sed curiositatis: sed rebus suis consulentis. Quod ad Pharisæorum suggestionem spectat, respondet, Non esse metuendum in Galilæâ ab Herode mortem. Fieri enim non posse, ut Propheta quispiam, qualis ipse fuit, extra Jerusalem interiret, unde illa deploratio, *O Jerusalem*, &c. secundo, Herodem se non metuere quem, à moribus dignè, *vulpem* nominat. Fortassis ex illis Pharisæis aliquis, primæ notæ, quem appellat ἄρχοντα, Domum suam ipsum invitavit. Nam sequitur apud Lucam 14. 1. *Factum est, cum intraret Jesus, in domum cujusdam principis Pharisæorum Sabbato manducare panem, observabant Eum*, nimirum, an Curare aliquem volebat in Sabbato, ut ansam captarent calumniandi. Non enim ut amici, benevolique, sed ut insidiatores & ἐπιθέται, eum domum invitaverant. Qui cum animum non ignoraret, *sub vulpe latentem*, ivit cum iis nihilominus. Erat in procinctu, hydrope laborans. Quo viso,

72.

viso, Pharisæos rogat, an liceret in Sabbato curare hominem. Illis tacentibus sanat, & dimittit. tum facti apologiam parans, De *bove*, aut *asino* in puteum lapsis, & educendis vel Sabbato, os obstruït malevolis obtrectatoribus. sequitur duplex è re nata eruditio, ad Invitatos, de modestia, humilitateque conservandâ. non de primo accubitu captando. ad Invitantem, & quoscunque κτ πλάτ⊗ ἑςιάτορας, Docens quos & quales invitare debeant. Has παραινέσεις ubi quidam de discumbentibus audisset, palam ait, *Beatus qui panem manducabit in regno Dei*. Unde in illam parabolam descendit Dominus, ubi, *Cœnæ paratura*, ut Tertullianus loquitur, *vitæ æternæ saturitatem figurat*. de cœnâ magnâ præparatâ: invitatis multis: illis recusantibus: subintroductis aliis: quibus illud præstructum, quod Act. 13. adimpletum, *Vobis oportuit primò verbum Dei annunciari; sed quoniam repellitis illud, & indignos vos facitis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes*.

73. Digressum è domo Pharisæi, sequuntur eum turbæ multæ: ita enim annectitur apud Lucam 14. 25. quos de modo, mensurâ, & animo sequendi instruït, nimirum præponendum amorem Dei, cuicunque rei carnali, licet conjunctissimæ, licet dilectissimæ. Parentes, Liberos, Uxorem, Animam, hoc est, vitam, in secundis habenda omnia, si ita ferant tempora & necessitas urgeat, ut vel Deus, vel illi abnegandi. itaque non cuivis obvium: non ὡς ἔτυχε professionem secundum Christum jucundam, sed subductis prius calculis, accepti, expensi, impendendi: id quod duplici parabolâ adductâ docet, de turre ædificandâ. de hoste propulsando. atque hæc continuatâ serie, beatus Lucas. Sequuntur autem, vel statim, vel non multis interjectis, quæ narrantur ab eodem cap. 15. 1. Ἦσαν ἐγγίζοντες πάντες οἱ τελῶναι, de more suo familiari: est enim verbum frequentativum. quo offensi Pharisæi etiam de more suo, murmurabant, Quod peccatoribus (sic vocabant vulgo Publicanos) receptis familiariter uteretur. Quos duplici parabolâ, de Ove perditâ, quæsitâ, reductâ. de argenteo ibidem nummo ad eundem modum: quam hoc concludit Epiphonemate. Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore (Publicano) pœnitentiam agente: quam super nonaginta novem justis Pharisæïs (qui, sua ipsorum οἰήσει) non indigent pœnitentia. Idem ulterius docet per parabolam insignem de filio prodigo. Atque hæc ad turbas: sequitur deïnceps privatim Instructio Discipulorum, eodem tempore, vel non multum disjuncta tempore, nam præcedentibus illam annectit Lucas cap. 16. qui solus, & illa: & hanc & alia narrat, de *villico*, ut volunt, *iniquitatis*. cujus doctrinæ sigillum consignatur in istis, *Facite vobis amicos de Mammona Iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos, in æterna tabernacula*.

74. *De Epulone & Lazaro.* De charitate, opibus rectè impendendis, eleemosynæ laudibus & prærogativis sermones ubi tractarat Deus, & Dominus noster Jesus Christus, quia appositione exemplorum fortius, imprimuntur νουθεσίαι, exemplo illustrat, vel Historico, vel Parabolico, quod docue-

docuerat, de divite Epulone, & Mendico Lazaro. ἀναστροφὴ & καταστροφὴ utriusque, cum in istâ, tum in futurâ vitâ. Multos incertos certare hanc rem video, an Narratio apud B. Lucam ista, de divite Epulone, et mendico Lazaro, Historiam habeat rei veræ, aliquando gestæ: an potius per parabolam et similitudinem, res gerendas, ab egressu animæ repræsentent ad me quod attinet, in hanc vel illam partem, certo statuere nec possum nec debeo.

Ἔνδιχα μάλα θυμὸς, ἐπεὶ γένος ἀμφότερον.

Tres sententias doctissimorum virorum de præsenti quæstione discrepantes inter se, fuisse intelligo. Alii parabolam profitentur. Quidam rem verè gestam & Historiam fuisse contendunt. Nonnulli, nec Historiam simplicem, nec solam Parabolam, sed mixtam ex utrâq; narrationem. Cardinalis Baronius pedibus in Historiam secessit, & in illâ solâ acquiescit. Antiquiores enim ita refert, velut veram Historiam citare illam solent, de pœnis damnatorum, apud Infernum. de citatione pro pœnis damnatorum nemo reluctatur. Nam gehennæ Ignis, immitem, crudelem, immisericordem illum divitem adurebat: et à flammis Infernalibus reverà torquebatur. Non tamen de pœnis damnatorum ita recipimus, ut certum, tanquam rem ita gestam in Ninense nescio quo, Herode & Lazaro; quisquis ille fuit: Tertullianum appellat Baronius, Libri de Carnis Resurrectione, cap. 17. Docet eo loco Tertullianus, de *pœnis*, quas profitemur, damnatorum apud Inferos. non docet, quod probare Cardinalis & volebat, & debebat, Historiam esse veram, & non similitudinem parabolicam. *Exemplum* vocat. sed Exemplum non est Historia, nec convertitur cum Historiâ. Parabolæ exempla sunt, & nominari possunt, quæ fugiendorum vel appetendorum repræsentant ὑποθέσεις. Parabola de quinque fatuis virginibus exemplum est, & ὑπόδειγμα, securitatis, socordiæ, imprudentiæ, in salute procurandâ. ideò propositum ab eximio Doctore, ut exemplum nobis esset Vigilantiæ & bonorum Operum. Tertullianus igitur, qui Exemplum non prætergreditur, de Historiâ nec affirmat, nec expresse negat: sed ad Parabolam videtur magis inclinare. Tertulliani voto & sententiâ contentus Baronius, de cæteris Antiquioribus, non est admodum omninò sollicitus, ad historiam inclinantibus multis qui commentarios non tam pondere quàm numero, ab aliorum sportulis converrunt.

Tertulliano parem assignant Clementem in 2. Pædag. & utroq; 75.
priorem Irenæum. 4. 4. quasi astrueret Servatorem rem gestam narrasse, non autem fictam aliquam similitudinem rei gestæ. sed quid senserit ille, verba docent. *Non autem fabulam retulit nobis pauperis & divitis.* Agnosco, non fabulam, sed veram narrationem, ratione scilicet generali verissimam, de Pœnâ & Præmio. statu fœlici & miserrimo, post exitum animæ, ad operum cõditionem & meritâ accommodato. sunt enim qui æternâ fruuntur pace: sunt qui flammis Infernalibus aduruntur, æternùm illis ignibus

nibus cruciandi. Fabula ergo non est, non figmentum quod generali doctrina traditur. *Sunt aliquid manes, lethum non omnia finit.* Ninensin nomine, vel Herodem fuisse Divitem illum, Lazarum mendicum, tunc omnibus bene de nomine, statu, & conditione notum; hoc nec dicitur, nec colligitur ab Irenæo. Ac Historiam non fuisse, sed Parabolam sentiebat, sive ipse Irenæus, quod non opinor, seu quis alius, qui capitibus præfixit argumenta. Hinc enim illud lemma affingebat, *Expositio Parabolæ Divitis & Lazari mendici.* quam Inscriptionem, cùm quidam editores sustulissent, rectè reduxit Feuardentius. Non fuit hæc Irenæo magis historica narratio, quàm Esaiæ alia. 5. 12. ubi loquitur, cum cytharis, & tympanis, & psalteriis, & tibiis, vinum bibunt: opera autem Dei non intuentur: et opera manuum ejus non considerant. Multò minus Irenæus Lib. 2. cap. 62. inter Historias reponebat. Verba audis. *Plenissimè autem Dominus docuit, non solùm perseverare: non de corpore in corpus transgredientes animas: sed & Characterem corporis, in quo etiam adaptantur, custodire eandem: et meminisse eas operum quæ egerunt hic, & à quibus cessaverunt, in eâ narratione, quæ scribitur de Divite & Lazaro, eo, qui refrigebatur in sinu Abrahæ.* Narrationem vocat: nec præterea quicquam explicationis causâ, addit. sunt autem aliæ ab Historiis narrationes. Quæritur an Narratio Lucæ de Divite & Lazaro Historia fuerit, an Parabola? Non quæreretur autem isto modo, si Historia foret, quæ est narratio, cum Parabolæ etiam ipsæ sint narrationes. Clemens autem Alexandrinus aliorsum abit, quod statim manifestum faciemus: nec majore illum fide appellavit Salmeron, è secundo Pædagogo, quàm Origenem, ipse & Maldonatus, diversis scilicet in locis, qui uno tantùm loco, *Exemplum* appellat; cæteris planè tacet, nusquam Historiã esse docuit; quàm Cyp Ep. 18. Feuardentius: quàm Basilium in regulis fusius disputatis: & hom. de Jejunio idem Feuardentius; quàm Salmerõ & Feuardẽtius, Hieronymũ & Hilariũ. hunc, in Ps. 122. illum in ep. ad Marcel. de obitu Lætæ; & ad Paulam de excessu Blesillæ. Frontem verò istorum! qui & hos, & alios recitant, qui vel nihil, vel non idem, vel contrarium affirmant: Præclarè autem Salmeron instar omnium, Abdiam refert, qui didicerat, à Juvene illo de urbe Naïm, quem in vitam Servator revocavit elatum, veram esse historiam, & rem ita gestam. se enim apud Inferos, id cognovisse. Bene & Euthymium advocavit, qui Divitem de nomine Ninensin appellat, à Traditione quâdam doctus Hebræorum. Euthymium autem, quem tanti facit Cardinalis, ut à Tertulliano statim, dimissis aliis omnibus ad eum devolvatur, ubi narrationem illam de Ninensi, amplectitur, exosculatur, & tanquam rem ratam firmamq; debere docet recipi, & communibus suffragiis comprobari: licèt Salmeron, Maldonatus, aliiq; magnæ eruditionis & judicii viri, vel non admittant, vel ut fabulam, & γραώδη μῦθον, excludant. Indignandum virum, Historiæ Ecclesiasticæ peritum, toties per Annales

βαλανοφαγεῖν

βαλανοφαγεῖν. Euthymius scriptor Græcus, nuperus, nuper natus, fabulam viro erudito persuasit Judaicam, ridiculam, nullis veterum testimoniis suffultam, aut levissimè commendatam à Rabbinis stolidis, impiis, blasphemis, in Christi opprobrium excogitatam.

Credat Cardinalis, non impedio, Historiam esse, & non Parabolam. At planè desipit dum Historiam esse vult probare è Judæorum insomniis. esse historiam, verum est quosdam è Patribus, eo inclinare ut putent. dixi hanc esse nonnullorum tertiam opinionem. ut fidem liberem, quam non liberavit Cardinalis, dabo locum manifestum Tertulliani. *Dolet apud Inferos anima cujusdam, & punitur in flammâ, & cruciatur in linguâ, & de digito animæ fœlicioris implorat roris solatium. Imaginem existimas exitum illum pauperis lætantis, & divitis mœrentis? et quid illis Lazari nomen, si non in veritate res est?* Hæc probant directè Tertulliani mentem. non per ambages incertam relinquunt. addo Ambrosium, sed non tam peremptorium. *Narratio potius quam Parabola videtur, quando etiam nomen Lazari exprimitur.* Apage Ninensin, & basilicas in memoriam Lazari erectas, quo etiam Maldonatus usus est argumento, fictitius fortè. Nam cur non adjicitur, ubi gentium Basilicæ, in ejus memoriam excitantur, ubi sollennibus anniversariis celebrentur? In nullo adhuc reperi calendario, in nullâ Litaniâ, *Sancte Lazare mendice, ora pro me.* Nam de Marthæ germano aliter se res habet. Essent autem in illius memoriam Basilicæ erectæ, non tamen hinc docetur per ἀπόδειξιν, talem qualem fingunt illum extitisse. Particulares quippe Ecclesiæ quæcunque falli, errare, decipi possunt, in rebus, præsertim Facti, si non Fidei; scimus Christophorum, Catherinam, alios fortassis, in Divos relatos, qui quales fuerint, ubi vixerint, an unquam extiterint, ne illi qui recolunt, probare possunt. 76.

Rectius ergo alii quàm doctissimus Baronius, historicam suadent veritatem, à naturâ Parabolæ, in quâ nusquam aiunt, nomen aliquod designatur, ut hic, ubi Lazarus, quod certissimè scimus viri nomē esse ῥητῶς de nomine compellatur. At imprimis hoc videtur esse commentitium. satis enim est, si quædam, & non omnia ficta sint & ὑποθετικά in similitudine. deinde in Parabolâ illâ per Jothamum prolatâ, Judic. 7. est Ficus, Carduus, Vitis, Mons Libani, Cedrus. Tertio, non constat an hoc in loco nomen illud Lazari, sit proprium, an epitheton, præsertim cum Dives de nomine non compelletur. Et certè, si ut volunt, historia fuisset de Lazaro mēdico, multis noto, quid opus reticere nomen epulonis? apud cujus ædes tam inhumaniter exceptus erat. Nec obtendi potest: ideò nomen ejus non fuisse proditum, ne tristari possent vel offendi familiaritate vel sanguine juncti, cùm facilè foret è dictis cuivis intelligere, licèt ἀνωνύμως, quis ille foret, ad cujus fores mendicus ille jacebat. sunt itaque & inter recentiores aliqui, & inter veteres plurimi antiquissimique qui potius inclinant ad Parabolam quàm historiam: rem in similitudine gestam, & non actu, aut reipsâ. Theophilus Antiochenus, qui circa annum Christi 160. vixit, Tatiani æqualis & Irenæi, sed antiquior Irenæo, appellat Parabolam, 77.

 rabolam,

rabolam, disertis verbis. Clemens Alexandrinus in 2. Pædag. huc inclinat. at in 4. strom. διαρρήδην ait, ἡ τοῦ Λαζάρου παραβολή. Nazianzenus in carminibus, titulo de Parabolis apud Lucam: et Parabolis apud quatuor Euangelistas, istam de Lazaro utrobique inter Parabolas recenset. Chrysostomus in quatuor illis de Divite & Lazaro homiliis, nunquam historiam, semper Parabolam appellat. sic Titus Bostrensis. Theophylactus, qui ἀνοήτους planè illos pronunciat esse, qui putarant esse historiam, & non parabolam. Et velit nolit Baronius, quædam hic videntur Jansenio & Maldonato nullo modo ad literam vel historiam explicanda. de linguâ, de digito, de sinu Abrahæ, de aquâ, sermone. Nec Cardinalis responsio satisfacit eodem modo, de Deo quædam enunciata esse ἀνθρωποπαθῶς, cùm tamen nullam habeant in Deo consistentiam. Nam historicè de Deo, non dicuntur, sed tantùm secundùm rationem Analogiæ; ubi omnia sunt ab homine & humanis remotissima. sed sive sit historia, seu Parabola, non evincit quod contendit Cardinalis. Illi qui historiam profitentur, efficacioribus quibusdam argumentis, innituntur. Postremò, sunt qui utrunque affirmant: & historiam esse, & parabolam, cum Authore Quæst. ad Orthod. quanquam ille potius arbitratur, esse ὑποτύπωσιν λόγου διδασκαλίαν ἔχοντος, τοῦ μὴ δύνασθαι μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον τῆς ψυχῆς, κατὰ πρόνοιάν τινα, ἢ σπουδὴν ὠφελείας τινὸς τυχεῖν τοὺς ἀνθρώπους. Ideoque dissentit à superioribus. τὸ κατὰ τὸν Λάζαρον καὶ τὸν πλούσιον διήγημα, οὔτε παραβολή ἐστιν, οὔτε ἱστορία. Quod omninò verum arbitror. ut ἁπλῶς neutrum sit. utrumq; autem κατὰ μέρος. sunt quædam, quæ historica nec sunt, nec possunt esse διηγήματα. sunt quæ possunt esse historica. nempè de personis, & in hac vita gestis. An verò sint, ut videntur esse historica, non persuadent adducta in Annalibus. Nihil statuere licitum est, sed ἀπέχειν, ubi sine periculo ignoratur veritas.

78. Sequitur concio ad discipulos ex occasione petitionis ipsorum, de augenda ipsis fide. & tum responsio ad Pharisæos de adventu regni Dei. deinde sequitur instructio, quod oporteat semper orare, nec deficere, parabolico exemplo de judice injusto, per importunitatem tamen, eo adducto, ut mulierem pauperem quæ dando non erat, de adversario suo vindicaret. Unde Deum infert minimè rejecturum multorum preces. *Oratio*, inquit Syrac. c. 35. *humiliantis se nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur. & non discedet, donec Altissimus aspiciat. Et Dominus non elongabit, sed judicabit justos, & faciet judiciũ. & fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum, & Gẽtibus reddet vindictã, donec tollat plenitudinem superborũ, & sceptra contribulet iniquorum.* Sequitur apud Lucam parabolica historia de duobus in templo Orantibus, non tamen continuo ordine. non eodem loco: non apud eosdem, aut de iisdem. Nam de Oratione jugi Apostolos & suos instituebat: hoc apud alios, qui in se confidebant, tanquam justis, hoc est, Scribas & Pharisæos proferebat. habet autem καθ' ὑποκείμενον connexionem cum præcedenti. Nam utrobique subjectum est Oratio. sed ibi *Jugis:* isthic, *humilis.* talis erat enim Publicani. in utroque gestus idem & habitus, stabat enim

enim uterq; inter orandum, neuter orabat genibus flexis; ita Cor, non Corpus respicit Deus. et ita sæpius veteres Christiani. semper per Dominicos dies. et singulis diebus per Pentecosten. Pharisæi oratio εὐχαριστική. publicani deprecatoria. uterq; actionem sacram, in loco sacro, & hoc præclarè, peragebat. Ascendebant in templum, ut orarent. Domus enim Dei, domus orationis erat, omni populo. Atque hactenus annus à baptismo tricesimus quartus completus. sequitur quintus & ultimus τῆς οἰκονομίας, quo currente Hierosolymis in crucem agebatur. cujus portionem non magnam, magnis & multiplicibus rebus gestis illustravit, quas frequentiores quam solebant alias, Euangelistæ memorant.

Annus Iesu Christi Quintus currens à Calendis Ianuarii.

Bat per Civitates & Castella, ait Lucas 13. 22. docens, & iter faciens in Jerusalem. Non quòd Herodem metueret, de quo dixerant, Quæret te occidere: sed quia tempus revertendi ad patrem appropinquabat, & consummādi ministerii. Inter eundum, proponitur ei quæstio à quodam, non nominato, sed bono ut videtur animo. An pauci futuri essent, qui salvabuntur? Hanc alibi directè quæstionem solvit. sed & hoc in loco etiam affirmativè, licèt paulò obscuriùs. Contendite intrare per angustam portam, ἀγωνίζεσθε, quâ voce utitur. est summo studio, totis viribus, tanquam in agone, anniti. porta autem angusta, paucis recipiendis sufficiens & destinata, apertè docet, paucos esse omnino qui salutem consequentur. Matth. 7. ait Paucos esse qui viam arctam, & portam angustam inveniunt. Verum obstare videtur quod statim objicitur, *Multi venient ab Oriente & Occidente, & accumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob, in regno cœlorum.* Multi autem si sint, Pauci esse non possunt. respondet Augustinus, *Multi sunt, & Pauci. ipsi tamen Pauci, qui Multi. Pauci in comparatione Multorum perditorum. Multi, in societate Angelorum.* Quot verò definitè, Deo notum soli: in cujus cum præscientiâ, tum prædestinatione sunt in numerato, nec minuï aut augeri, ullo pacto queunt. Inter eundum, quod refertur à tribus Euangelistis, offeruntur illi parvuli, ut manus eis imponeret & benediceret. quod & fecit: licet Discipuli increparent adducentes, sive parentes, seu amicos. Nam non per Angelos, adducebantur, quod velle videtur Origenes, homil. 19. in Matth. Viderant sæpenumero Dominum per manuum impositionem, sanitatem & aliam gratiam multiplicem impertiisse. & ideo, pueros suos, non quod sanitate indigerent, sed ut gratiam aliquam spiritualem consequerentur, per χειροθεσίαν, adducebant ad eum. 1.

Sed & in frequenti usu apud Judæos erat χειροθεσία. Levit. 1. præcipiebatur, *ponet manum super caput hostiæ.* & Levit 16. *super caput hirci emittendi,* manus imponuntur. vel ut significetur, voluntaria victimæ 2. *Manuum impositionis usus.*

mæ consecratio. vel onus peccatorum in victimam (Jesum scilicet Christum) imponendum. Ananias ut Paulus visum reciperet, manus ei imponebat. atque ita Paulus ipse, per impositionem manuum curabat Publium, Act. 28. Impii illi testes, Dan. 13. antequam testimonium dicerent in Susannam, manus illius capiti imponebant, quasi victimam morti illam devoverent. In dedicatione hominis & velut inauguratione, manum imponebant, Num. 17. *Tolle Josue filium Nun, virum in quo est spiritus, & pone manum tuam super eum.* cujus actionis effectus declaratur. Deuter. 34: *Josua filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas.* Et ab hac Judæorum consuetudine, Christiana Schola *manuum impositionem* admisit, præcipuè in duabus sacris & sacramentalibus actionibus, Ordinatione & Confirmatione, de quibus aliàs. Hinc, etsi forsitan non immediatè cōsequentia annectuntur, quæ sunt in parabolâ, apud Matth. 20. de conductis in vineam mercenariis, qui recipebant singuli, in fine diei post occasum solis, *denarium*, diurnam mercedem, cum obmurmuratione eorum, qui imprimis conducti, quia pondus & æstum diei tulerant, plus expectabant. Cum in regno cælorum, sive Gratiæ, seu Gloriæ, diversæ sint dispensationes, unus tantum finis. habet ergo parabola & æqualitatem & disparitatem. Quocircà rectè Tertullianus, *Licet merces varia, licet multæ mansiones penes patrem eundem, uno denario ejusdem mercedis operati, vitæ æternæ. Qui enim cum Deo erimus, simul erimus: dum omnes apud Deum unum.*

3. Ascendens autem Jesus Hierosolymas, assumpsit duodecim discipulos secretò, & ait eis, Ecce ascendimus Hierosolymam, &c. Matt. 20. 17. Marc. addit hoc fuisse in *viâ*. sæpius, passionem prædixerat, quandoque apertius, aliquando obscurius. Hic palam & enucleatè singula ferè enumerans quæ passurus erat. Tradetur principibus Sacerdotum. Condemnabunt eum morte. tradent eum Gentibus ad illudendum, flagellandum, crucifigendum. Hæc prædicit, ait Chrysostomus, ut cum tristia venisse viderint, certiore spe Resurrectionem expectarent. *Prædicit eventura*, ait Theophylactus, *ut mentes præparet, quo prius audita facilius ferant, & non repentè percellantur animo.* sed illud etiam intendebat, ut intelligerent, quod sponte hæc patiebatur. sed illi nihil horum intelligebant. Omnia enim splendida & magnifica de Domino somniabant: ideò quod sequitur, de petitione matris filiorum Zededei, rectè & appositè consentit cum præsentibus. Rogat illa pro filiis suis: et suam etiam ἔντευξιν maternis precibus adjungunt fratres, Jacobus & Johannes: quod Marcus habet, ut unus à dextris, alter à sinistris in regno, quod de hoc mundo somniabant, considerent. Petitionis origo fortè, quod specialius cum Petro deligerentur: & multis, ante cæteros, honorati erant privilegiis. addo, quod alibi declaratum est, quod affinitate Christum contingebant, et quod bonam de se opinionem conceperant. Nam cùm rogaret Christus, potestisne calicem meum bibere? μεγαλαύχως respondent, possumus. Voluntatem quasi laudans

regerit

regerit Christus. Ita est. Bibetis. quod & eventu confirmatum est, Jacobus enim primus inter Apostolos Christi calicem bibit, ab Herode Agrippâ gladio interfectus. An Johannes biberit, & quomodo biberit, quæritur. sunt qui adhuc vivere putant, atque olim in persecutione Antichristi, cum Enoch & Eliâ occidendum. ita ut postremus bibat calicem Christi, quemadmodum princeps bibebat frater. sed hæc sunt anilia. Christi calix non est unicus, nec ebibitur uno modo. bibit Johannes multipliciter, licèt non eodem modo quo frater Jacobus. Hanc petitionem, palam factam, intelligebant cæteri Apostoli, et, humanum passi, indignabantur.

Factum est autem, post transitum Jordanem, ut appropinquaret 4.
Jericho: quæ civitas, euntibus Jerusalem, transeunda fuit. priusquam urbem ingrederetur, incidit in cæcum quendam, qui sedebat mendicans secus viam. qui turbam multam prætereuntem audiens, rogabat quid rei novæ esset? cui responsum. Quod Jesus Nazarenus transiret. Quo audito inclamat τορῶς, *Jesu fili David, miserere mei.* Qui in comitatu aderant, offensi, ut videtur, illo *titulo*, hominem objurgant: qui tamen eo intentiore clamore prosequitur, *Miserere mei.* Et recepto visu, sequebatur eum. qui Jerichuntem ingressus, perambulabat eam. cujus situm describit Josephus, in 5. ἁλώσ. distat ab Hierosolymis centum & quinquaginta stadiis, & à Jordane, stadiis sexaginta: totumq; habet ab Hierosolymis spatium desertum atque saxosum. Et huc videtur alludere parabola, de descendente Hierosolymis Jerichuntem, & in latrones incidente. Erat in sorte tribus Benjamini, ut idem author refert: de cujus excidio & restauratione narrat vetus Testamentum. Egressus urbem, ubi minimè mansit, incidit in Zachæum publicanum, qui cum desiderio flagraret videndi Jesum, nec posset ad illum propius accedere præ turbâ, quippe parvus staturâ, præcurrens arborem conscendit Sycomorum, ut inde eum intueretur. Non habitabat ille Jerichunte: quippe urbem Jesus tum præterierat: & animadverso in arbore Zachæo, ait se pransurum apud eum: erant ergo in itinere, aut non procul de flectendo ab itinere, ædes sitæ, ubi Christum convivio hilaris excepit: nec domo tantum, sed & animo, factus, quod testatur Servator, *Filius Abraham.* Non secundum *carnem:* ita enim prius fuit (neque enim assentior Gentilem extitisse, non magis quam Matthæus, qui & Publicanus fuerat) sed secundum *fidem*, cum Abrahamo insessurus regnum cœlorum. male habuit Judæos semper invidos, ingressus ad hominem, ut vocant peccatorem. hoc est, Publicanum, Exactorem, injustum, odio apud omnes laborantem. sed satisfacit Christus, à fine missionis: filius hominis venit quærere & salvare, quod perierat. hoc est, vocare peccatores, non justos, ad pœnitentiam.

Dum in istis locis versaretur iturus suo tempore Hierosolymas, 5.
contigit illa memorabilis in Lazarum mortuum quatriduanum *Historia Lazari.*
θαυματουργία. cujus historiæ series apud Johannem, qui solus meminit, habetur, cap. 11. *Erat quidam languens, Lazarus a Bethania, de castello Mariæ & Marthæ sororis ejus.* Mariam & Martham cum fratre Lazaro,

zaro, castelli illius Dominos extitisse in Bethaniâ siti, non credit Baronius. alii credunt, veterem Interpretem secuti, cujus dicendi formam, non satis cognitam habebāt, verba Euangelistæ, transferentis. Ἦν δέ τις ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς. *Erat quispiam infirmus Lazarus, de Bethaniâ, vico Mariæ & Marthæ sororis ejus.* Nempè ubi habitabant. vetus Interpres. *castellum* vertit κώμην. non quod opinaretur sorores illas binas cum fratre suo Lazaro ἔρυμα quoddam, aut φρούριον, aut ἐπιτείχισμα inhabitasse. quasi Bethania, nihil aliud esset præter Castrum, qualia sunt quæ Reges & Magnates insident, et qualia erant in Cilicia, Homonadensium castella, quæ Cyrenius evertit apud Tacitum, quod non omisit Cardinalis dicere, inhabitabant. qualia memorantur maximo Poetarum in 5. Divini operis, *Aut montana sedet circum castella sub armis.* quasi in illo castro, vel hæreditario, vel conductitio habitarent. Castellum vocat κώμην, voce suo sæculo usurpatâ, quâ vici, pagi dicebantur: κωμηδὸν habitata loca, præsertim montana, munitione quadam loci & naturæ, non autem artis & industriæ, τετειχισμένα. Castellum propriè est φρούριον, sed usu factum, ut etiam villulæ quædam ἐρυμώδεις Castella dicerentur. Hinc Glossæ veteres. Castellum, villa, vicus, κώμη. erat autem vicus Bethania, non Castrum nostro more loquendi: in quo vico, Simon ille leprosus; sorores istæ duæ, cum fratre suo, atque alii multi, habitabant. Dicitur vicus iste distare Hierosolymis 15. stadia, hoc est, ad duo penè milliaria: sed quia raris, & non conjunctis ædificiis incoleretur, hinc fit, ut alibi 8. stadia distare dicatur: vel iter Sabbathi. Domus sororum 15. stadiis abfuit, in extremitate vici. Locus Ascensionis ad 7. stadia. In illâ parte vici, quæ vicinior urbi fuit, ascendit in cœlos. in remotiore, versabatur cum sororibus. Nec debuit contra libros omnes, & unanimem consensum antiquorum Patrum, lectionis varietatem obtrudere nobis Beza; quasi vicus ille, nec posset nec deberet dici Mariæ atque Marthæ. Rectè enim observat Baronius, & ante eum Maldonatus, Capernaum & Nazaret dictas Domini civitates, Bethsaïdam Petri & Andreæ: non quod Domini illarum essent, aut, ut nostri barbarizontes loquuntur, de Dominico, tanquam in feodo eas tenerent, sed quod sedes habitationis, fortunarum suarum, ἀναστροφῆς, ibi collocaverant. Ita κώμη Bethaniæ, erat Mariæ vicus aut castellum, in qua cum sorore sua habitabat. sed non tam probè de *castellis* Cardinalis. Nam falsum est Bethaniam fuisse *castrum.* & falsum, in castello sorores habitasse. et falsum, castella per Palæstinam tolerare Romanos noluisse. quod de Machærunte et aliis è Josepho contrarium constat. Probabile quod refert Antoninus, fuisse genere nobiles sorores cum Lazaro, et non tantum ædes illas satis amplas suburbicarias, sed et plurima patrimonia in ipsis Hierosolymis possedisse. ut Bethania illis fuerit, villa rusticana. sed ridiculè scriptores quidam triobularii castello huic Bethaniaco, nomen indidere Magdalum, unde Maria vocabatur, Magdalena. & quia constabat è Josepho, Magdali nomine fuisse in Galilæâ castellum, ideò duplex

Magdalum

Magdalum confinxere, & duas Marias Magdalenas: Judæam unam: alteram è Galilæâ.

Quia de Mariâ & Marthâ sororibus mentionem injecerat; & plu- 5.
res essent per id temporis Mariæ, quæ & satis notæ, & Domini nostri discipulas se profiterentur: ad distinctionem, & ἐπίδειξιν, per parenthesin adjecit (*Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, & abstersit pedes ejus capillis suis:*) Unxit autem: quando? sunt qui putant illam unctionem per anticipationem intelligi, quâ in domo Simonis leprosi Bethaniæ ungebatur. at illud non congruit. quasi enim è proposito refutare vellet eam sententiam, de tempore præterito & non futuro se intelligendum docet, eò quòd in præterito loquatur, ἡ ἀλείψασα. quæ jam tum unxerat. ubi autem illa facta aliàs unctio? Nempè Luc. 7. 37. sed responderi potest, & verum est, Lucam, cùm Euangelistæ non sequantur ordinem *temporis*, sed *occasionis*, & *doctrinæ*, in illo capite eandem mulierem, eandem actionem intendisse, quam in 12. cap. Johannes refert. Nam pedes utrobique inungebantur. Hoc autem impedit, quod apud Lucam, unctus est in domo Pharisæi. at Joh. 12. à Mariâ in propriis ædibus. Quoad locum magis congruït illa unctio, Matth. 26. 5. in domo Simonis leprosi facta, qui itidem Bethaniæ habitavit. Nam ille Pharisæus, qui Luc. 7. invitavit domum suam Dominum, Simon de nomine, per Dominum appellatur. hoc tantum impedit, quod apud Lucam ungantur *pedes*, apud Matthæum verò *caput*. Certè pluries unctus erat Dominus. semper à mulieribus. idem à Mariâ. unáne an pluribus, haud liquet. unam arbitror, & illam Lazari sororem: quam & Magdalenam cognominatam, solam unxisse Dominũ, sensit Barradas: & ratio ipsius est ἐπίδειξις: ab opere proprio voluit illam Euangelista designare: quod sola fecerat. Quod si alia, præter illam Dominum unxisset, non certo Mariam signo indicasset. Potuit autem Magdalena dici, quia aliquando Magdalo habitaverat: & dissolutius ibi vixerat. habitationem verò Bethaniam transtulerat: ubi ad distinctionem, Magdalena vocabatur. certè multum dilexisse Magdalena dicitur. quia multum illi remissum fuit. Maria autem Lazari, ubique docet se multum dilexisse per actiones suas: ut una sit & eadem mulier, quæ & unxerat & unctura erat Dominum. ut præteritam & futuram actionem Apostolus notaverit: unde & ἀοριστικῶς loquitur, ἡ ἀλείψασα.

Sorores igitur, ubi acceperant Jesum è Galilæâ, reducem Judæ- 6.
am advenisse, per nuntios certiorem faciunt, de valetudine fratris ipsorum Lazari: nuntium non ἐπίκοινον, sed specialioris notæ. *Ecce, quem amas, infirmatur.* δεινὴ κλέπτειν ψῆφον ἡ εὔνοια. *Non dixerunt veni*, inquit Augustinus, *in locum; Amanti enim tantummodò nunciandum fuit. Non ausæ sunt dicere, Veni & sana. Non ausæ sunt dicere, ibi jube, & hic fiet. Cur enim non & istæ, si fides Centurionis illius inde laudatur? Ait enim, Domine, non sum dignus ut venias sub tectum meum: sed tantùm dic verbo, & sanabitur puer meus. Nihil horum istæ, sed tantummodo, Domine, ecce quem amas, infirmatur. sufficit ut noveris. non enim amas & deseres.* Nec inanis erat hæc gloriatio. Nam ut sequitur vers. 5. Diligebat Jesus

ſus, Mariam, Martham, & Lazarum. Poſt acceptum nuncium: licet omnes diligeret, manſit in loco per duos dies. Nam, quod prædixit diſcipulis, Infirmitas illa non erat ad mortem. Quocirca non opus ut feſtinaret. Mortem verò completam & conſummatam. licèt enim moriebatur ex infirmitate illâ, tamen mors non erat, eò quòd ad vitam revocandus erat: nec ipſius conſortio & ſolatio, vel ſorores, vel diſcipuli privandi. poſt duos dies completos, perrexit in Judæam: hoc eſt, verſus Hieruſalem, quæ metropolis erat Judææ, & κυρίως Judæa dicebatur: non enim per hoc tempus in Tranſamnanâ regione erat: qui Jordanem tranſire, Jerichuntem præterire: illa apud Zachæum & alibi geſta, bidui ſpatio non poterat, cum quatriduanum excitaret. Inter eundum, ſignificat diſcipulis Lazarum obiiſſe, ſed obſcurius: phraſi tamen uſitatâ: *Lazarus dormit:* quod tamen cùm non intelligerent illi, διαῤῥήδην ait, *Lazarus mortuus eſt. ſed eamus ad eum:* nempè ſuſcitandum. Quo dicto, converſus ad condiſcipulos, Thomas ait, *Eamus & nos, ut moriamur cum eo.* Non Lazaro: ſed magiſtro & Domino: quem audierat, & meminerat, de morte, & cruce, non ita pridem, narrantem. ſunt ergo pleniſſima amoris, & fortitudinis verba: non autem puſillanimitatis, & timoris, ut quidam arbitrantur. et Chryſoſtomus inter eos.

7. Bethaniam ubi advenit, invenit Lazarum quatuor dies in monumento habentem, quem glorioſe ſuſcitat: et maximum ex ſententiâ Auguſtini omnium miraculorum fecit. Quod videntes Judæi, qui plurimi convenerant Hieroſolymis, (erant enim ſorores, ut videtur, in magnâ apud illos gratiâ,) magnâ ex parte crediderunt. Quidam, abeuntes ad Phariſæos, certiores illos faciunt de miraculo. Perculit hoc malignantium concilium, ſacerdotes & Phariſæos, quod ingenti nominis ſui famâ, de excitato Lazaro, Jeſus per omnium ora ferebatur. *ſic plena maligno Afflantur vineta noto.* Occurrendum ſentiunt convocati & conſentientes invaleſcenti adeò exiſtimationi: et de medio, quovis modo tollendum. Rationes inter ſe conferunt. pauci primò: ſed principes nequitiarum, & architecti: familiaritate quadam, & propiore neceſſitudine devincti. Non legitur enim, Cōcilium illud magnum ſeniorum Sunedrin conveniſſe, & communi conſilio rem propoſitam tractaſſe. Futile eſt, quod ita prætenditur ab Annaliſtâ, quia præſidebat hic Caïphas, ſummus Pontifex. de *præſide*, nihil Euangeliſta: de Caïphâ, ut conſilium dante meminit: ſed intra privatos parietes, ubi res agebatur: convocatis ut fieri ſolet, cæteris, ad ædes Pontificias. Et falſum docuimus, Pontificem ſummum de jure ordinario præſediſſe illi Concilio. εἷς ἐξ αὐτῶν erat, non προεστώς. Unus è numero, pari cum cæteris poteſtate, non omnium princeps, & quaſi Imperator. Neq; opus erat, ut Judas, vel de iſto inito Concilio reſciſceret, vel quid in alio actum eſſet, cognoſceret, ut ſe conferret, quod fecit, actutum è convivio ad Concilium. Homo nequam, non omnes, ſed paucos convenit è ſacerdotibus, qui re cum pluribus communicatâ, forſan poſteà, ipſi cum illo, de 30. argenteis paciſcebantur, & tranſigebant. Collegerunt ergo Concilium Pontifices & Phariſæi,

Pharisæi, de suo grege malignantium. et dicebant, *Quid faciendum, quia hic homo multa signa facit?* Inde futurum est, ut credant in eum omnes tanquam in promissum Messiam, & venturum Regem: unde etiam futurum est, ut Romanorũ arma in nos devocemus, & gentem ἀνάστατον faciant. *Temporalia perdere timuerunt, et vitam æternam non cogitaverunt. et sic utrumque amiserunt. Nam Romani tulerunt ab iis locum & gentem*, ut loquitur August. in locum. De Pontificibus Judaïcis, et illius anni Pontifice, dictum in Apparatu.

Ab illo ergo die, hac ratione moti, quærebant illum interficere. 8.
sed & Lazarum insuper quem suscitaverat, quia propter eum, multi in Jesum credebant. Dederuntq; mandatum, ut apprehenderetur Jesus. Sed ille, quia nondum venerat, licèt in propinquo esset, *ipsius hora*, non palam ambulabat apud Judæos. id est, in aut propè Jerusalem, sed subduxit se remotius, & abiit in regionem juxta desertum, in civitatem, quæ dicebatur Ephrem. et ibi mansit cum discipulis suis. Quæ fuerat, ubi sita illa Civitas, non convenit. hæsit autem ibi, & in viciniis aliquandiu, usq; dum in propinquo esset sollennitas Paschalis. sex dies ante Pascha venit iterum Bethaniam, ubi Lazarum suscitaverat à mortuis. Fecerunt illi sorores cœnam: cui Lazarus è convivis adfuit: Maria tempore cœnæ, nardo pistico unxit pedes Jesu, & abstersit illos capillis suis. Murmurat hic Judas, de profuso unguento tam pretioso. Erat *hæc* inunctio per sex dies ante Pascha, illa altera in domo Simonis leprosi, per biduum. Mar. 13. Non ergo eadem fuit: licèt eadem utrobiq; Maria. sed in propriis ædibus, pedes ungit, in Simonis, vicini sui, caput Domini. hic de alabastrino vase, fracto, habetur mentio: ibi nulla est. Hic etiam murmurat, idem qui prius, Judas de effuso unguento: idem responsum utrobique accipit. idem promissum mulier de facto commemorando per terrarum orbem universum.

Postridie, die quinto ante Pascha, de Bethaniâ Jerosolymas pro- 9.
fecturus venit Bethphage, villam Sacerdotum, ut Hieronymo placet; dictam à *Beth*, domus, & *phage*, maxilla. unde Græci, opinor, derivant suum φάγειν comedere. Huc cùm venisset, misit duos è discipulis ut adducerent asinam & pullum ad se: quo facto, stratis vestibus in pullum, triumphalem suam profectionẽ Jerosolymam versus, auspicatur, sequẽte eum, & obviam ei procedente, ingenti multitudine hominum, ex iis præcipuè qui suscitationi Lazari interfuerant. Turbis viã sternentibus, partim vestimentis suis, partim frondibus arborum virentibus, versus urbem iter adornat, secundùm Prophetiam Zachariæ. 9. 9. omnia fausta & fœlicia acclamantibus, & pleno ore Hosanna intonantibus. de quâ voce & significatione, satis multa Interpretes, & Exercitator. In descensu montis Oliveti, unde prospectum latè Jerusalem petere posset, ubi primum in oculos incurrebat, flevit super eam, prævidens, & prædicens ejus excidium & ἐξολόθρευσιν paulò post futuram. Pergens cum talium pomparum ferculis, ingreditur triumphans quasi, Civitatem, usque ad templum. accurrunt undique ad spectaculum, novum et inusitatum Cives. pueri, puellæ,

 omnes

omnes Pharisæi et Sacerdotes, qui non ita pridem de illo apprehendendo mandatum dederant, licèt invidiâ tabescerent, et vehementer fremerent, hiscere tamen contra non audebant, metuentes turbam, tantum virus malignitatis suæ evomunt. *Videtis*, inquiunt, *quia nihil proficimus*. Et quid tum, ô insensati, πρὸς κέντρα λακτίζετε; dicendum, & cogitandum fuerat: *Digitus Dei est hic, Totus ecce mundus post eum abiit*. Quid maligne, de increpandis & inhibendis Euphemismis sibilatis? *Audis quid isti dicunt*, inquiunt? Cui respondet, hoc esse, quod prædictum erat, *Ex ore Infantium & lactentium perfecisti laudem tuam*. Psal. 8.

10. Templum ingressus, imprimis pro imperio purgat, & quasi ἐγκαινίζει ejectis vendentibus & ementibus. quod & ipsum ἀρχόμενος τῆς διακονίας fecerat. Hinc acrius incensi adversarii novum ineunt, de perdendo eo consilium: sed frustrà: quia turbas metuebant, attonitas ad doctrinam, & ad miracula stupentes. Accesserunt enim ad eum in Templo, Matthæus ait, *Claudi & Cæci, & sanavit eos*. et de doctrinâ, Lucas, *Omnis populus suspensus erat, audiens eum*. summa doctrinæ refertur apud Johannem imprimis 12.21. per occasionem oblatam de quibusdam peregrinis, qui cupiebant videre Jesum: de quibus, Philippus & Andræas eum admonuerant. Hic iterum de *passione* prædicit. cujus sermonis catastrophe illustris erat, voce de cœlo intonante, *Et clarificavi, ac iterum clarificabo te*. vocem audivere præsentes, sed non articulatim intellexerunt. Hinc aliqui dicebant, Tonitrum esse factum. alii, allocutum esse Angelum illum. quibus ut satisfaceret, docet, non ob suam, sed ipsorum causam vocem illam venisse. unde brevis illa Concio Johanni cõmemorata: sine fructu, in Gente perversâ & obdurata. Non enim credebant in eum, juxta Esaiæ vaticinium. 53. non tamen omnes erant increduli: nam ex principibus multi credebant. sed clam, non ausi profiteri fidem propter Pharisæos, ne ἀποσυνάγωγοι ejicerentur. Atque ita variis sermonibus ille dies transactus fuit.

11. Cùm jam advesperasceret, abiit foras, è templo extra Civitatem, cum duodecim Apostolis: et abscondit se: hoc est, subduxit se Bethaniam, ubi pernoctavit: apud ædes proculdubio sororum & Lazari. Postridiè valdè manè exiit Bethaniâ, ἄσιτος, Hierosolymas versus. Cumque esuriret, videns fici arborem unam (nam frugiferis arboribus abundabat mons Olivarum) secus viam, venit ad eam, & cùm nihil inveniret præter folia, interminatus est arbori, dicens, *Nunquam ex te fructus nascatur in æternum*. singulare factum. Nec in totâ humanitatis dispensatione tale quid perpetrasse memoratur. Quod eò magis mirandum, quia, ut præcisè apud Marcum legitur, *Non erat tempus ficorum*. Erat enim mensis Nisan, qui partim Martio, Aprili partim respondebat, cujus mensis Luna decimaquarta, Pascha Judæorum mactabatur. Ridiculum est sanè, & tantum non blasphemum, quod à quibusdam affertur. Quasi in Dominum ignorantia cadere posset, qui volunt, eum non cognovisse quænam arbor erat, putasseque, dum adhuc à longè esset, aliam fuisse arborem. quasi Christus

nescire

nescire posset quæ arbor esset: et si ita: quasi nesciret, quod notum Tonsorum pueris, nullam arborem tunc habere maturos fructus. Origenes allegoricè, nec ineptè, de Judæis interpretatur. *Venit in Bethaniam*, ait ille, Tract. 16. in Matth. *ad domum obedientiæ, id est, Ecclesiam, in quâ est etiam commoratus & requievit: eò quòd, non habebat Jerosolymis ubi caput reclinaret, quæ talibus sacerdotibus, & populo impio, erat repleta. Cùm autem requievisset in Bethaniâ, in domo Obedientiæ; post principium constituendi Ecclesiam, postquam repausavit aliquantulum in ea, tunc revertitur in Civitatem, quam paulò ante reliquerat. et revertens esuriit. et videns unam ficulneam secus viam, arborem: populum circumcisum: veniens ad eam, nullum fructum manducabilem invenit in eâ: sed tantum speciem vitæ. Folia enim, sine fructibus erant in ficu. Et quoniam arbor illa* (Judæi nempè) *erat animam habens, quasi audienti dignam maledictionem suam dicit, Nunquam ex te nascatur fructus in sempiternum. id est, quàm diu stat hoc sæculum præsens, nunquam ex te fructus nascatur. Ideò infructuosa est Judæorum synagoga. et hoc erit ei, donec intraverit Gentium plenitudo, ad consummationem sæculi: Et aruit ficulnea, adhuc peregrinante in hac vitâ Christo, & inter homines conversante.* Pergit ita porrò, & in templum venit de monte Olivarum.

Cum verò venisset in Templum, docebat ut pridie populum. Docentem interpellant iterum principes Sacerdotum, & seniores populi. et de facultatibus rogant. *In quâ potestate hæc facis? et quis tibi dedit hanc potestatem?* ζήτημα ὠ ζήτημα: nisi malitia obdurasset cor eorum. Et oculos tenebræ obruerant. Quis enim talia facere poterat, si non in Digito & potestate Dei? Ille tamen directè non respondet, sed per ἀνταπκλασμὸν. *Ego*, inquit, *& vos sciscitabor, Quod si planè respondeatis, dicam & ego, quâ authoritate fretus, ego hæc facio. Baptismus Johannis, unde erat, de Cœlo, an ex hominibus?* non ausi affirmatè respondere, aiunt se nescire unde. *Neque ego*, inquit, *dico vobis, in quâ potestate hæc facio.* Cepit deinde alloqui eos per parabolas. quarum prima erat, de duobus filiis, Judæis & Gentibus, missis in vineam. Alia, de vineâ Agricolis elocatâ, qui servos Domini missos ad recolligendos fructus, primum malè tractarunt: tum occiderunt, postremò ipsum filium interemerunt. Tertia de Rege qui fecit nuptias filio suo, & invitatis cum contemptu negligentibus. Quæ parabolæ Judæorum & Synagogæ interitum, & Ecclesiæ de Gentibus suscitandæ subintroductionem significabât. Irritati hisce parabolis Pharisæi & sacerdotes cum vim intentare apertam non auderent, insidias moliuntur, & irretitum periculosis quæstionibus magistratui eum civili tradere voluerunt. Mittunt ad illum discipulos cum Herodianis: de quibus diximus in Apparatu. Et quæstionem proponunt, an Tributum Cæsari solvendum esset. si affirmaret, populum offenderet, qui nullo modo ferre poterant eam subjectionem. populo offenso, & infesto, crudelitatem in eum liberè exaturare poterant. Sin ut populo placeret, negaret dandum, crimen læsæ & violatæ majestatis incurreret.

12.

incurreret. Christus, cognitâ eorum malitiâ, *Quid*, inquit, *me tentatis Hypocritæ? Ostendite mihi Numisma census.* Quo viso, inquit, *Cujus est hæc Imago & Superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris.* Tum ille, *Reddite*, inquit, *Cæsari quæ sunt Cæsaris: et quæ sunt Dei, Deo.* quo audito, confusi abierunt. Discedentibus illis, submissi introeunt Sadducæi: qui negantes Resurrectionem, quæstionem proponunt de septies nuptâ, & rogant, Cuinam è septem, in Resurrectione esset elocanda. Quasi absurdum hoc positum,& insolubile ζήτημα, tolleret omninò Resurrectionem. Hanc hæresin refellit dupliciter. Primò, informatione rectâ, de statu ejus. *In Resurrectione, nec nubent nec nubentur.* secundò, intendendo ad fontem erroris. Nam quia Legem solam recipiebant Sadducæi: et in Lege, nulla mentio erat Resurrectionis, ut illi saltem arbitrabantur, δεσμοῖς ἀλύτοις constringit homines, & docet, necessaria consequentia Resurrectionem sub Lege contineri. Ibi enim ad Moysen dicebatur, sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Existebant ergo illi Patriarchæ, cum hoc pronunciaret Deus: alioquin haud diceret se, eorum Deum: Nam Deus est vivorum, non mortuorum. Non vivebant corpore, animo igitur vivebant. Quodsi animi vivunt, nec cum corporibus extinguuntur; erit ergo Resurrectio. Ex hoc igitur loco os obstruebatur Sadducæis.

13. Pharisæi audientes quòd silentium imposuerat Sadducæis, iterum ex insidiis eum adoriuntur, per Scribas,de maximo mandato. deinde toties propositis quæstonibus tentatus, proponit iis ipse, de Christo, quæstionem, Cujus filius esset? qui cum Davidis, respondissent; regerit, quomodo tunc David eum Dominum vocat? cui non erant satisfaciendo. Hinc nata illi occasio longiorem illum sermonem instituendi de vitiis Scribarum & Pharisæorum. Eorum opera, nullatenus imitanda vult. doctrinam eatenus, quatenus sedentes in Cathedrâ Mosis, Mosaïcam doctrinam promulgarent. Hæc è regione consistens gazophylacii, docebat in Templo. Duplex autem erat apud Judæos. Primum horreum & ἀποθήκη decimarum & primitiarum, ad usus & opus Sacerdotum, 2. Esdr. 10. *Primitias ciborum nostrorum, & libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque & olei, afferemus sacerdotibus ad Gazophylacium Domini, et decimam partem terræ, Levitis*, &c. Iterum, *Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad Gazophylacium in domo thesauri. Ad Gazophylacium enim deportabant filii Israel, & filii Levi, primitias frumenti, vini, olei.* Alterum Gazophylacium erat Arca, in quâ pecuniæ collectæ servabantur, ad Templi fabricam & restaurationem, *Tulit Joiada Pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper, et posuit illud juxta altare; ad dextram ingredientium domum Domini. Mittebantque in eo sacerdotes omnem pecuniam, quæ deferebatur in Templum Domini.* Non erat juxta Altare holocaustorum; ut Barradius ait. Altare enim illud

lud in atrio erat Sacerdotũ, quo soli Sacerdotes & Levitæ intrabant. erat autem ἄβατον è plebe cuivis: imo & ipsi Regi: qui ultra mundorum atrium non progrediebatur. Introeuntes suis manibus pecunias mittebant in Gazophylacium. et hæc *vidua*, eo modo se gerebat. Erat ergo, vel in *atrio* Salomonis, quod potius reor, aut in mundorum saltem *atrio*. Atque hæc die quarto ante Pascha acta sunt, docente in Templo Servatore.

Exiens è Templo, ad vesperam, venit iterum Bethaniam pernoctaturus in itinere. Sermones injicitit quidam de discipulis, de Templi magnificentiâ & gloriâ. ubi tria imprimis suggerunt; lapides, structuram, & Anathemata: apud Lucam commendant, quod Bonis lapidibus & donis ornatum esset. apud Marcum: *Quales lapides, et quales structuræ!* apud Matthæum, ἀποδειξαι(?) τὰς οἰκοδομάς, ædificationes Templi: quæ omnia erant admirabilia. Erat hoc Templum ab Herode Infanticida exstructum, ab anno regni 18. vel secundum aliam Epochen 15. ad 27. absolutum ferè quinque annis, ante Christum natum. Erat altitudinis cubitorum centum & viginti. Salomoniaco par. latitudinem habuit viginti cubitorum, longitudinem centum. lapides erant pulcherrimi, ex albo saxo, & magnifici. pedes singuli in longitudine 20. habebant. in altitudine 12. Erant ibi Oraculum vel Sanctum Sanctorum. sed vacuum. nam Arca fœderis, Cherubini propitiatorium adumbrantes, virga Aron, Mannæ olla, tabulæ Legis per Deum exaratæ, quæ in priori fuerãt Templo Salomoniaco, per Chaldæos erant omnia exusta: quæ reparari non poterant. Ita in his inferior domus secunda domo primâ fuit. Huic proximum erat Sanctum: in quo unicum Candelabrum aureum, Mensa προθέσεως, Thuribulum, & Altare aureum Thymiamatis, non quod ex solido auro esset, sed laminis aureis obtectum. proximum illi atrium Sacerdotum in quo Levitæ & Sacerdotes quotidiana litabant sacrificia, ad Altare Holocautomatum. sequebatur illud atrium mundorum in duo divisum receptacula, pro maribus, pro fœminis: et exterius adhuc, quod in Salomonis Templo non fuerat, atrium Gentium. Josephus in 2. cont. Apion. Quatuor porticus habuit Templum in circuitu. Et harum singulæ propriam secundùm Legem habuere custodiam. In exteriorem, licitum fuit ingredi omnibus, etiam allenigenis. mulieres tantummodò menstruatæ transire prohibebantur. In secundum verò atrium, cuncti Judæi ingrediebantur, eorumq; conjuges, cum essent mundæ. In tertium, masculi Judæorum, mundi existentes, atque purificati. In quartum, Sacerdotes stolis induti sacerdotalibus. hoc est, ad ministrandum coram Domino. Inter atrium Gentium & mundorum, septum erat saxeïs cancellis, ad tres cubitos altis, transversum. ubi æquis dispositæ intervallis columnæ stabant, ait Josephus, Legem munditiæ præmonentes, (aliæ Græcis, aliæ Latinis literis) in locum sanctum alienigenis non liceret transire. idque fuit capitale. quod affirmat Lib. 15. Antiqu. cap. ult. & in 7. ἁλωσ. cap. 4. Titus ait. *Nonne vos cancello, sanctum locum prætexistis? nonne literas Græcas, ac nostras, incisas*

14.

incisas tabulis constituistis, quibus, ne septa cuiquam transgredi liceret edicitur? Nonne eos qui transiissent, quamvis Romanus quis esset, vobis necare permisimus? Ab hoc atrio Gentium ad atrium mundorum quatuordecim gradibus ascendebatur. de cæteris atriis ab invicem distinctis, alibi dictum ad ornatum quod attinet & anathemata.

15. *Exterior facies*, ait Josephus, *nihil non habuit, quod non oculus aut animus mirarentur.* auro, aut argento radiabat. ubi auro non fulgebat, candidissimum erat: ita ut, Hospitibus adeuntibus, ait ille, procul monti nivi pleno, similis videretur. Nam ubi deauratum Templum non erat, candidissimum erat. In summo autem, aureïs verubis horrebat acutissimis, ne ab insidentibus aviculis pollueretur. Interior gloria erat, è donariis multiplicibus, magni pretii, Deo dedicatis. erat quasi quoddam commune ταμιεῖον, depositis recipiendis, erat ibi vitis aurea, mensa aurea & Crystallina: cæteraque à Josepho commemorata passim, fidem excedentia. Multitudo, Ordines, Majestas sacerdotum, sacerdotum vestitus hyacinthini, aurei, picti, palmati, Ephod, superhumerale, rationale. hæc & multa alia. Hæc inter eundũ sermonibus serebant. in ascensu autem mõtis Oliveti, ubi consedisset, in conspectu Templi, Petrus, Jacobus, Johannes, Andræas, ulterius interrogant, de tempore illius, quam dixerat, desolationis, *Non relinquetur lapis, super lapidem.* Nec non de fine & consummatione sæculi, et signo, secundi sui adventus. Quæ omnia, quia quodammodo relativa sunt, ab illo ita ἀναμὶξ hic recensentur, ut vix discerni queat, quid, cui referri, vel adhærere debeat. Concludit autem hanc dissertationem duabus parabolis, ad rem appositis: altera, de decem virginibus quæ acceptis lampadibus suis exiere obviam venienti sponso: quarum quinque prudentes erant, totidem fatuæ, ab oleo imparatæ: atque ideò à thalamo exclusæ manserunt. Altera, de homine in longinquas regiones peregrinaturo, qui bona sua servis per Talenta, quinque, duo, unum, distribuit: qui tandem reversus, cum rationem reposceret, unicuique pro merito retribuit. atque ita consummati sunt dies dispensationis Christi. nam post biduum futurum erat Pascha in quo crucifigebatur. Biduo autem ante Festum Paschale, nimirum feriâ quartâ, *Wensday*, iterum prædixit Jesus discipulis suis instare jam tempus, de quo sæpiùs admonuerat eos, cùm à Judæis & Gentibus occidendus esset. Et tunc, ut habetur apud Matthæum, Principes Sacerdotum, & seniores populi in ædibus Caïphæ Pontificis congregati, consilium inierunt, non de occidendo Jesu, nam id dudum statuerunt, sed de modo capiendi & occidendi illum, ut sine tumultu, aut seditione fieri posset: unde visum tutissimum, ut clam interceptum, de capite postularent. Hoc dum agitant: quia Dominus non eo die, ut pridiè et nudiustertius Bethaniâ, Jerosolymas contenderat, nec in templo publicè doceret, secessit à sodalitio Judas, quem fortè diu ante Diabolus tentaverat, tunc pleno consensu in proditionem delatus, sacerdotes adit, pactâque pecuniæ summâ

summâ, operam suam pollicetur, & traditurum Jesum sine tumultu, quod & præstitit. Et hinc emanavit, inquit Torniellus, illa vetus Fidelium consuetudo, quæ etiam nunc apud multos religiosos aliosque devotos utriusque sexus homines (etiam & apud Anglos ex edicto Divæ Elizabethæ, licèt in politicum, non Ecclesiasticum finem sancito) studiosè observatur, jejunandi, vel saltem ab esu Carnium abstinendi, feriâ quavis quartâ, ob venditionem Christi eo die factam: et initum à Sacerdotibus pactum de occidendo Jesu.

Eodem die, dum versatur Bethaniæ, invitatus ad cœnam, à Simone leproso, Maria Lazari soror, quæ prius in ædibus suis Christi pedes unguento pretioso proluerat, & capillis suis absterserat, eo accessit, habens alabastrum nardi pistici, & fracto vase, in caput effudit, decumbentis. hoc facto offensi discipuli, murmurabant: non omnes, sed Judas avaritiâ incitatus: qui pretium unguenti illius venditi in suos loculos derivare cogitaverat. Factum probat Christus, et mercedem pollicetur. *In toto mundo dicetur hoc quod fecit mibi.* Quod scimus sortitum effectum suum. Judas, ut videtur offensus quia hanc offam sibi excussam viderat, captat aliam: et Sacerdotes adeuns, *Quid vultis mihi dare? & ego tradam illum vobis.* in manus nimirum, sine turbis, tumultu, seditione. et constituerunt illi triginta argenteos, hoc est, ut volunt, decimam partem trecentorum aureorum, quos spe de unguento vendito devoraverat. Volunt enim quidam, sed ἄδηλον est, Judam ταμίαν, furari solitum *decimam* partem eorum omnium, quæ Christo & discipulis donabantur, ac in suos proprios usus convertere. ita Torniellus. sed quo authore? Vox Euangelistæ est, ἀργύρια τριάκοντα. Interpres vertit, *triginta argenteos:* scilicet nummos. qui & varii erant, & diversi valoris, atque pretii. Quales ergo erant, & cujus pretii, non convenitur. Imò itur in diversas sententias. quatuor aut quinque recitari solent, nec veritas certa eruitur aut statui potest, cum nummus τῷ νόμῳ constet, & ab hominum & temporum æstimatione pendeat; et, quod quotidiana experientia docet, vel augetur, vel diminuitur, prout è rationibus reipublicæ fuerit. unde Themistius τοῦ ὀνόματος ὥσπερ καὶ νομίσματος μετέπεσεν ἡ δύναμις. sed de pondere in secundis agitur. valor à materiâ æstimatur. æs enim grave, quod vocabatur: & quo solo, ante Pyrrhi sæculum, Romani utebantur, exiguo auro vel argento compensabatur. de Spartanorum usu, Plutarchus in Licurgo. πρῶτον ἀκυρώσας πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν, μόνῳ χρῆσθαι τῷ σιδηρῷ προσέταξε. καὶ τούτῳ δὲ, ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ καὶ ὄγκου, δύναμιν ὀλίγην ἔδωκεν. ὥστε δέκα μνῶν ἀμοιβὴν, ἀποθήκης μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι. Quæritur igitur, de pondere & valore: ubi primum, utrum Romani an Judaïci nummi fuerant? Erat enim, & est Character Majestatis, Imperii, Dominii nummos signare. et apud Judæos Cæsaris Imago, & Inscriptio, quod verum novimus ex Euangelio, Nummis in Judæâ imprimebantur. idque statuendum omninò videtur Romana numismata fuisse argenteos triginta, pro quibus Christi caput scelerato judicio damnabatur,

damnabatur, non Judaïcos. Quocirca qui siclos fuisse volunt, errant opinor. Agnosco siclos (quod nomen & ponderis est, & nummi) apud Hebræos argenteos fuisse. Quin proprium argenteum nummum apud eos, præter siclum, nullum fuisse. Erat autem ejus forma rotunda, habebat ex unâ parte, *vasculum* insculptum, quo *Manna* continebatur, in Sanctuario, hoc est, Gomor, cum Inscriptione, *Shekel Israelis*. ex alterâ parte habebat expressam *virgam* Aaronis amygdalinam: quæ & ipsa in Sanctuario reponebatur: unde dicebatur *Shekel Sanctuarii*. Quamvis, in rebus sacris, ad Deum, Pietatem & Religionem pertinentibus, duplex pondus aut valor communi aliàs siclo adscribebatur. Pondus sicli præcisè semuncia æstimabatur. hoc est, quatuor drachmis Atticis. Σίκλος τετράδραχμον Ἀττικόν. et Hieronymus ad 4. Ezechiel. *Siclus, id est, stater, habet drachmas quatuor*. ita staterem solvit Petrus pro se & Domino: hoc est, duas didrachmas. Ita valet Siclus de nostrâ monetâ, duos solidos & sex denarios præcisè. Triginta sicli æstimantur tribus libris & quindecim solidis: Quo pretio Christi Caput æstimabatur: si secundùm illam Judaïcam rationem æstimabatur. Aut si juxta rationem Sanctuarii æstimatio fuerat, septem librarum fuit & decem solidorum. sed quod dixi, non constat fuisse siclos, hos argenteos: hoc est, Judaica numismata: quæ Romana fuerant. Nec vilitas pretii, quod objiciunt, movere debet, ut non putentur *sicli*. satis enim magnum pretium emendo agro, qui nec nimis fortasse magnis, nec multum utilis, arenosus utpote & sabulosus: sed tantum, quod non siclis venundabatur. Neque hoc movere Baronium debuit, ut à communi opinione recederet.

17. Baronius enim, opinatur, singulos argenteos appendisse libram unam: hoc est, uncias duodecim argenti: hoc est, juxta æstimationem factam ccc. lx. unciis argenti Christus vendebatur: si uncia quinque solidis & sex denariis æstimetur, immanis summa videbitur esse. sed tamen nihil absurdi continebit. Nam Pontificum in Servatorem odium, Judæ proditori satis cognitum, non nisi aliquâ grandiori summâ datâ, explendum erat. Præcipuè ubi licitator totus erat ut rem suam faceret, & non nisi carissimo conductus pretio, facinus illud infame & immane patraturus videbatur, ut Dominum proderet. Trecentis aut quadringentis libris, minoris momenti, odii, desiderii, actiones compensari solent. Tertio videntur rem ad concilium retulisse: quod non fecissent, si pretium tam exiguum postulasset. conventum est enim inter partes, ut triginta argenteos acciperet. Nec inania sunt, augendo pretio Baronii argumenta; urget ille agrum illum tantillo non fuisse vendendū, quam sunt triginta argentei denarii, septem librarum & 10. solidorum, cum & ampliorem oporteat fuisse sepeliendis peregrinis, qui plurimi solebant commeare, destinatum. & faciendis fictilibus, quæstuosissimè, inserviret. et tam propinquus Hierusalem, ut fieri solet, juxta magnas urbes, non vili

vendere-

venderetur. Et postremo Rabbinorum testimonio confirmat: qui docent, si hæc vox, Argentei reperiatur in Lege, significare siclum; si in Prophetis, libram; si in hagiographis, Talentum. At cum ἀργύρια hæc τριάκοντα in Propheta nimirum *Jeremia*, memorentur, totidem uncias significabant; respondent Rabbinis, non nisi in Grammaticalibus insistendum. rectè si viri docti vel approbarent dictum, vel hoc effato circumscriberent Rabbinorum usum quod non faciunt: ne author quidem hujus exceptionis. Et si obtineret hæc limitatio, tamen Baronium non oppugnat: est enim purum putum grammaticale. Mihi ergo Baronij sententia probatur quoad valorem. an vero sicli erant argentei, non persuadeor, ἐπέχω. Atq; ita Christum deduximus ad Paschalem σωτηρίων festivitatem. de quo multæ multipliciter contendentes proferunt viri doctissimi ex utraque parte, Maldonatus, Scaliger, Calvisius, Bulengerus, alij, magnis involuta difficultatibus nec expediendis. Quisque abundet in sensu suo: vix tangunt Origines Ecclesiasticas: et si vel maximè tangerent, non possumus aliquid ad ea adjicere quæ jam dicta sunt, quocirca, κείσθω.

Non curamus igitur de anticipato, vel non anticipato paschate. Evangelicam Historiam intueamur. Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Dicunt igitur ei Discipuli, ubi vis paremus tibi Pascha? Mittit ergo duos, *Petrum* nimirum et *Johannem: ut diligens et dilectus, ait* Theophylactus, *ut summâ conjuncti, potius, amicitiâ. Vt alias in privatis rebus adhibiti*, mittuntur *Jerusalem*. Nam ex Lege, *Deuter.* 16. *Non poteris*, dicitur, *immolare Phase, in qualibet urbium tuarum, sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus.* Manè mittebantur. Nam apparandus erat Agnus, qui ad vesperam comedebatur. Ite inquit, πρὸς δεῖνα ad quendam, quem non de nomine citat, sed ita περιφράζει, ut errare non possint. Euntibus vobis in Civitatem, occurret homo amphoram aquæ bajulans. Sequimini eum, in domum in quam intrat, et dicetis Patrifamilias domus, *Dicit tibi Magister, ubi est diversorium, ubi Pascha cum Discipulis meis manducem?* Duæ personæ, πανδοχεῖς. Nam in publico diversorio excipiebatur, et aquam bajulans, viæductor, καὶ πρόδρομος ad eam domum. Quærunt hic quis erat ille Paterfamilias. Respondent primo laxius, fuisse *Discipulum:* at non probant. Conjectant, quia tam facile admisit. Futile. Nam si Discipulus fuisset, dicerent illi, *Hæc ait Magister noster*. Fuisset *Petro* & *Johanni* notus. Aliquid indicasset unde se proderet. Nam quod tam facile admisit: nec illud in causâ fuit. Nec cum *Chrysostomo*, advocanda Divinæ operationis aliqua vis, quæ cor inclinâsset ejus ad receptionem: erat domus publicum diversorium, et Dominus ille domus, πανδοχεύς. Recentiores Græculi, domum fuisse ipsius Johannis volunt: sed non tunc temporis, nam venditam fuisse Caiphæ sacerdoti. Nicephorus Callistus lib. 1. cap 28. 18.

δειπνὸς ἐπὶ τύτοις ἡυτρέπισαν, ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὥς φασὶν, Ιωάννε Ευαγγελιςῦ. Baronius in hac Historia egregiè hallucinatur, ait enim, *An apud Johannem Dominus noster, hoc anno celebraverit Pascha, dubium valdè redditur. quod Lucas scribit ipsum Johannem, cum Petro missum ad perquirendum, ubi Pascha parandum foret.* Itane dubitatur, si Lucas scribat ubi illa πληροφορία scriptoribus debita θεοπνεύσοις, si dubium aliquid reddatur, quod ab ipsis scribitur. Meritò hæc exagitat, Exercitator. Qui et illud ipse de Nicephoro animadvertere debuit: non affirmari ab eo, quod et ipse, et Baronius arbitrabantur Johannem tunc dominum illius domus fuisse. nec pronunciat id Nicephorus, quod narrat, tantummodo refert quod invenerat. ὥς φασὶν, ait, aliqui nempe, quod verum est. nec Johannem tunc dominum illarum ædium: ut ita Johannes in suis ædibus apparaverit. et præcisè concludit, περὶ δεινός. Ἦν ἐκεῖνος, verba sunt Nicephori, τὴν προσῦσαν κλῆσιν ἀπεμπολήσας ἐν Γαλιλαίᾳ, Αννα, τῷ τηνικαῦτα τῆς Ιυδαίας ἀρχιερεῖ. ὅυ χάειν, καὶ γνωςὸς ἐκείνῳ ἐτύγχανεν ὤν, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Σίων ἐκτήσατο. ἐκεῖ ὅυν οἱ μαθηταὶ πρὸς τὸν δεῖνα, &c. Ita παραληρεῖ Annalium scriptor: et παρατραγῳδεῖ Exercitator. et errat interpres etiam Nicephori, qui intelligit Johannem possessione sua divendita quam in Galilæa possidebat, Annæ, has ædes, juxta Sion coëmisse. Inepte hoc vult Callistus. Johannem adhuc in Galilæa existentem, ubi satis amplum patrimonium possidebat, hasce ædes juxta Sionem sitas Annæ vendidisse. Nec persuadet Ambrosius, quia non nominatur, pauperem fuisse; potius divitem. cum pauperes πεϱιώνυμοι sint plerumque quia apud Deum magni. Sanè pauperem non fuisse ostendit id, introduxit eos in ἀνώγεον μέγα ἐστρωμένον ἕτοιμον. sed multa hic ineptiunt recentiores cum Græci tum Latini, audaciùs pronunciando de ijs quæ obtexit spiritus sanctus.

19. Vespere autem facto, venit in cœnaculum cum Discipulis ad comedendum pascha, per Petrum, et Johannem apparatum, et discumbebat. multa hic literatores, de discubitu, Triclinio, et convivandi ratione. de quibus Ciaconius, Ursinus, Mercurialis, alij. Vetus interpres Bibliorum usus est voce Triclinij, in historiâ Saulis, 1 Reg. 9. hinc concludunt aliqui vetus esse nomen illud Triclinij: antiquum etiam usum apud Hebræos in Triclinijs discumbendi, Exercitator hic advertit, si hæc obtineat ratio, Deus vox erit Hebraica, eò quod vetus interpres ea voce utatur in Hebraico textu explicando, enarrandoque. addo, et phrasis et mos ille triumphandi Romanus, a Judæis usurpabatur. Nam vetus interpres illa utitur Ezech. 22. 5. Hylactor hic est in Exercitatorem Bulengerus, Neq; modestia inquiens, nec candore quo par erat, uteirs in Baronio exagitando. At quæ acroamata ferunt aures illæ tuæ delicatulæ? nemo verbo brigoso, ut loquuntur barbari, utitur. at quæ est tua modestia in istis? *Fidem suam Casaubonus mutare dudum didicit, in gratiam regis Angliæ*, Modestissime virorum et candidissime: ubi charitas? ubi color vir

viri boni ? φιλοθέῳ γνώμῃ κεχρημένος, φιλανθρώπῳ φωνῇ, uterere. Quæ est illa modestia, qua ausus es, homo nullius pretij, rei, momenti: terræ fillius nescio quis ex Jesuita murcus, murcidus cucullatus asinus, semidoctus literator, Theologaster stultus, stercoreâ tuâ linguâ, cacato calamo, carcinoma, apotrimma, peripsema probitatis, pudoris, modestiæ, unctum Domini Jacobum τὸν πάνυ foeculento tuo ore, nisi τρὶς ἀπομαξαμένῳ, non usurpandum, velut è plaustro incessere et καταπλυνεῖν, quasi Ecebolium, versipellem, versatilem, pietatis desultorem, omnium Fidium et Confessionum sectistam, tam falsò, quam nequiter et impudenter mentiri, in cujus gratiam scilicet exercitator in omnes formas Pietatis se transformet. Narro tibi μεγαλομήκητά σου, ut Angelum Domini, ita fuisse beatæ memoriæ Jacobum τὸν πάνυ. in religione μονοπρόσωπον dum viveret, ut cum Justino loquar. ἄκμωνα ἀνήλατον, ut cum Nazianzeno ad finem et excessum usque τὸν τριπόθητον, τρισμακάριστον, ὀλβιοδαίμονα. Mi homo τρισκαιδεκάπηχυ, pietatem et religionem principis et Domini mei multis nominibus de me dum viveret meritissimi, age exagita, convince si potes, profiteor me in causa adversarium, cum nusquam nunquam à Christi, Christianâ, majorum fide vel κατὰ μείωσιν, ὑπεροχὴν, σφάλωσιν recessisse. Sed progredior, cum jam sic litavero pijs manibus, nec modestiam tuam immodestam ulteriùs demoror.

Bellarminus accedit in partes, qui simili quodam emblemate, virmiculavit sua scripta de *Purgatorio*. Scriptum est Gen. 23. *surrexit ab Officio funeris Abraham*, hoc est, a procurato funere conjugis suæ Saræ. Quod secundum Hebraicam veritatem Lxx. transtulerunt, ἀπὸ τοῦ νεκροῦ. Controversor imaginatur Purgatorium hoc in loco insinuari; eo quod hodie Latinis auribus, vox illa *Officium*, Sacrificium pro mortuis, Orationem, cum jejunio et Eleemosynis pro defunctis solent adhiberi. Huic tibicinem apponunt. Officia Pietatis exercuit, laxiore significatione. Inter illa officia reponitur, quod sine dubio Abraham uxoris animam Deo commendabat. Quid si respondeatur, Non commendasse, quippe quod non erat opus ? secundò: ut ita esset, Non probat Purgatorium. Non enim, quod tamen vulgo præsumitur, à precibus concessis pro defunctis, infertur Purgatorium. Orabant frequenter pro defunctis, qui non cogitabant de Purgatorio. ὡς ἠλιθίως id infertur! David pro Saule & Jonathane jejunabat. Esto: sed non Orabat. aut πῶς χεῖται; sed Theodoretus Purgatorium probat. Quid à Davidis jejunio, luctu, officio Abraham ? haud certè ad illa Pauli διαβόντα *salvus erit, tanquam per ignem* scribit, τοῦτο, τὸ πῦρ εἶναι πιστευόμενον καθαρτήριον, ᾧ αἱ ψυχαὶ καθαίρονται, ὥσπερ ὁ χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ. Obsecro te, ubi hæc reperiam apud Theodoretum ? Nos commentarios hosce Latinè tantùm legimus, non Græcè. Latinè versos, non ab hæretico aliquo homine: ibi, nihil hisce allatis simile, vel secundum. Sed ut lectionem illam nescio cujus codicis admittamus, πῦρ καθαρτήριον, non statim succendet fornaces

Officium in sacris.

20.

Ii 2 purgato-

purgatorios. Est ignis Purgatorius per metaphoram, tentationum et afflictionum in præsenti vita. Est Purgatorius, in extremo judicio, conflagrationis: hunc volunt Græci in Concilio Florentino; illum, Theodoretus καθαςτήριον. Ignis Basilij ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, alius est ab eo quo hypocaustæ calfiunt Purgatorij. Ille, quem vultis Purgatorium, a disputantibus, in Florentino Concilio dicitur, hujus esse sæculi. at infernalis est τοῦ μέλλοντος. Est et alius ignis Purgatorius apud Basilium, nempe Divini amoris in cordibus nostris accensi, post Confessionem peccatorum, quo et illorum relliquiæ, et omnia nostra χόρτη et sarmentitia, atque straminea, comburuntur. atque ita Basilius locum illum πολυθρύλλητον 1 Cor. 3. Interpretatur. Idem Basilius ad Cap. 6. Esaiæ illa verba, *Et in manu habebat carbonem*, ait; *Quod ad Historicum sensum attinet, in speciem videtur verba facere, de Altari in Templo, unde Seraphin accepit carbonem forcipe in manum suam ab altari holocaustorum. Re autem verâ, quoniam ritus ille quo Deus apud Judæos colebatur subserviebat exemplari et umbræ cœlestium, cœleste quiddam insinuare intelligendum est, Altare illud, nempè locus, lustrandis animabus destinatus.* Purgatorium oleret, nisi quod nescio qua ἀπεριςκεψία apud infernum collocatur Purgatorium. at Basilius, suum lustratorium apud superos disponit: è quo Ignis ille purificativus (ita enim reddunt, non Purgatorius, καθάρσιον πῦρ: et Interpres ille, non semper satis fidus, vel intelligens, è Carthusiâ Tillmannus, bonum factum vapularet) per illas virtutes, eximiâ sanctitate præditas, elicitur. sed sequentia Basilij mentem plenius docent. *Tali igne cor Cleopæ et Simonis* (intelligit duos Discipulos Emauntem euntes per Purgatorium) *inardescebat, Domino Jesu scripturarum sensum et intellectum reserante. Consimili huic etiam igni incalescit cor spiritu ferventium*, Hoc est, Basilij Purgatorium. Quod Nazianzeni testimonium attinet, respondeo, loqui illum de igne Conflagrationis, qui accendetur, cum deferbuerit Purgatorius, quo æternum impij cruciabuntur, qui τῷ πυρὶ βαπτιζόμενοι τελευταίῳ. sed Purgatorium discutimus deinceps, ubi Annales Camerinam hanc infernalem movebunt. Interim Bulengerus ab igne transiliat in aquas, quemadmodum moris esse aiunt in Purgatorio: de lotione pedum; a qua Cæremoniâ Baronius cœnam ultimam auspicatur: malè, inquit Casaubonus. et rectè ita inquit, cum surrexerit à mensa habet Evangelista, et accinctus mantili, lavare pedes eorum inceperit.

Ignis purgatorius.

21. Postquam enim Dominus cum Apostolis suis stans, et accinctus, juxta Legis præscriptum, agnum Paschalem comedisset, in mensâ discubuit, et alios apparatos cibos sumpsit. neque enim illud lege vetitum erat: quin in communi Judæorum usu positum. Inter cœnandum surgit a cœnâ Dominus, quod Johannes narrat solus et ponit vestimenta sua: et cum accepisset linteum, præcinxit se. deinde mittit aquam in pelvim, et cepit lavare pedes Discipulorum. Accurata, et particularis descriptio: quocirca

circa, magni alicujus momenti. Imprimis, quod surrexerit a cœnâ, Osiandri commentum refellit, qui pedes Apostolis ablutos censet ante agnum paschalem comestum. Quid enim, si crebris lotionibus Judæi utebantur, nec comedebant nisi loti? Hoc erat institutum Pharisaicum: et ab ipso Domino alias, quod constat ex Euangelio, neglectum. ubi carpunt quod illotus comederet. Secundò, non erat hæc ceremonia lege injuncta in comestione agni Paschalis: cum aliæ omnes requisitæ recenseantur. et institutionis causæ repugnare videtur, quæ erat, quod extrusi et impulsi adurgendo, ut abirent, spatium non dabatur alicujus apparatus. sed et fallitur author ille quisquis erat, qui sub nomine Cypriani, de *Lotione pedum* scripsit, qui peractam hanc rem ait post sacramentum Eucharistiæ institutum et Judæ abitum. Quæ omnia falsitatis convincuntur ab Euangelio. nec facit quod apud Euangelistam habetur, *Cœnâ factâ surrexisse*. Nam Euangelista scripsit, δείπνου γινομένου, cum *Cœna esset*. Id est, inter cœnandum. vetus Interpres legit γενομένου. cum Coena facta esset. sed & illa acceptio et lectio, non concludit. Non magis quam quod alibi ait, post octo dies, cum venissent ut circumciderent, infert, contra Legem die nono, et non octavo circumcisum. Certè cœna peracta non fuit. Nam post perfectum hoc ministerium, recumbebat: comedebat, sacramentum instituit. Judæ offam porrexit, ille exivit ad sacerdotes: hymnum cecinerunt. *Non ergo debemus intelligere*, ait August. Tractatu 55. *Cœnam factam veluti jam consummatam, atque transactam. adhuc enim cœnabatur cum Dominus surrexit, et pedes lavit Discipulis.* Nam postea recubuit, et buccellum suo traditori dedit, utique cœnâ nondum finitâ, dum adhuc panis esset in mensâ. Quod vero ait factum post discessum Judæ: id ita non arrisit alijs, ut lotionem a Juda incepisse velint. Theophylactus, οὐ πρῶτον τὸν Πέτρον νίπτει, εἰ καὶ τὰ πρωτεῖα τῶν μαθητῶν ἐφέρετο, ἀλλὰ, τάχα ὁ προδότης ἴταμος ὢν, καὶ ἀναίσχυντος πρὸ τοῦ Πέτρου κατεκλίνετο, καὶ τοὺς πόδας ἐνίψατο. Sequebatur ille, ut in plerisque Chrysostomum, qui ait, credibile est Judam ante Petrum Apostolorum principem discubuisse impudenter: ideoque prius lotum: *Apparet*, inquit Euthymius, *quod primum laverit pedes Iscariotæ. simul quidem beneficio afficiens, ac honorans proditorem suum usque ad mortem, ut nos similiter faciamus: simul compungi illum volens qui talia cogitaret.* Probabilior opinio, quam illa Origenis, qui Judam præsentem, sed non lotum putat. quam Augustini, qui Petrum vult primum fuisse lotum. Cœpit enim lavare pedes Discipulorum, et post hoc inceptum, venit ad Petrum. ὥστε δηλοῖ, inquit Theophylactus, è Chrysostomo, ὅτι οὐ τὸν Πέτρον πρῶτον ἔνιψεν. οὐ γὰρ ἂν εἶπεν, ὅτι ἔρχεται πρὸς τὸν Σίμωνα Πέτρον, εἰ μὴ ἄλλον τινὰ πρὸ τοῦ Πέτρου ἔνιψεν. Probabile est à Johanne incepisse, qui in sinu ejus recumbebat: nam cum in orbem disponerentur convivæ, à loco vacuo erat auspicandum. In referenda hac historia, præcisè notatur, posuisse Dominum vestimenta sua. Quænam illa? an omnia? ita ut interulâ solâ

De Lotione pedum.

accinctus lotionem perageret. ita sensit Origenes; sed frustra. an nonnulla, pallium, aut togam, aut de superioribus indumentis quædam. Nam quinque amictus erat secundum aliquos, Euthymius ait: ipse tribus arbitratur Baronius, quasi Dominus in Capitolio cœnaret: aut fortasse, quod finxit, in Triclinio, de more Romanorum, cœnatoriâ veste indutum somniat, et illam non aliam, seposuisse in lotione pedum. Quod ridiculum videtur, vel Bulengero, harum rerum callentissimo. Vestimentum depositum ordinarium fuit, eo quo amiciebatur quotidie. Quod divisum non fuit, sed sorte distributum inter milites post crucifixionem, Tunica talaris, inconsutilis. Cæteræ Circumstantiæ manifestæ sunt. Porro hanc Christi actionem et summam humilitatem, annua repetita memoria Reges Angliæ celebrant. qui feria quinta, *Maundy thursday* vocamus, pedes tot pauperum, quot ipsi annos nati sunt, vel per se, quod olim obtinebat, vel per Eleemosynarium quod superinductum est, lavant, linteo abstergunt: vestimento, calceis, nummis, cibo, pane, potu reficiunt, et amiciunt. Ait enim Christus *exemplum dedi vobis*. Hoc peracto revertitur ad locum suum.

22. Postquam iterum Jesus discubuerat, Turbatus est spiritu, ἐταράχθη τῷ πνεύματι. Quorsum vero? et qua ἀπαθεία, doloris scilicet et commiserations ipsum Judam miserando: ita sentio cum Augustino, turbatus est. Nam ex illo affectu flevit super Jerusalem. et cum sciret, væ æternum Judæ præparatum, animo, licèt non oculis super illum flevit, ἐννοήσας ὁ κύριος, inquit Theophylactus, ὅτι ὁ προδότης ἑκατέρων ἐστέρηται, ταράττεται τῷ πνεύματι, τουτέστι, λύπῃ βάλλεται τὴν ψυχήν. Bonus enim pastor, de unâ ove perditâ angi solet. *Ipse* De civ. Dei, lib. 14. 9. *Dominus*, ait Augustinus, *in formâ servi agere vitam dignatus humanam, sed nullum habens omnino peccatum, adhibuit eas* (passiones) *ubi adhibendas esse judicavit. Neque enim in quo erat verum hominis Corpus, et verus hominis animus, falsus erat humanus affectus.* Cum ergo in Euangelio ista referantur, quod super duritia cordis Judæorum, cum ira contristatus sit: quod lachrymas fuderit: quod propinquante Passione tristis fuerit anima ejus usque ad mortem, ei non falso utique refertur. *Turbatus* ergo *spiritu* protestatus est inquiens, *Amen, amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me.* Apertè jam loquitur cum in procinctu esset, qui prius involute idem prædixerat. *Mundi estis, sed non omnes.* et *unus ex vobis, Diabolus est.* Attoniti, et inhiantes, et contristati interrogant, Quis est? etiam singuli sigillatim, *Numquid ego sum*? Respondet in genere, esse unum è convivis, qui intingit manum suam, mecum in paropsidi. ubi nimis opinor, λεπτολογοῦσι, qui dispositis volunt ἀνὰ δύο, & binis singula fercula apposita Christum & Judam de êadem patinâ manducâsse. sed non coveniunt, utrum Christo disponente: an ipso se intrudente. sed hæc λῆροι λήρων. Nihil aliud vult, quàm quod prædicebatur Psal. 40. *Qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* si tam aperto signo proditorem desig-

designasset, quid opus erat ut Judas interrogaret postea, *Nunquid ego sum?* Et illum tum Christus designaret: quod ita factum patet è Matthæo. Hoc cum apertè pronunciaret Christus: Quid opus, ut Petrus Johanni annueret de interrogando, quis erat? Certè sunt aliquatenus narrationes impeditæ apud Euangelistas: sed tamen ita Conciliandæ, ut post pronunciatum ἀδιορίστως *unus è vobis tradet me*, Petrus sollicitus innuerit Johanni, unde Dominus iterum ἀπολύτως respondet, *qui intingit manum mecum in paropside:* id est, cui intinctam buccellam dedero. ubi Judæ dedisset, ille ait, *An ego sum is Domine?* Hypocriticè, nam prius pepigerat cum Sacerdotibus de pretio. Christus appellat Conscientiam, *Tu dixisti*, ut ita αὐτοκατάκριτος subticuerit, et quasi notatus ignominiâ statim surrexerit, & foras, ad Pontifices se proripuerit, præcipitante illum Diabolo in perniciem, qui post acceptam buccellam, totum et in solidum eum possedit. Accesserat ad eum quartâ vesperâ, ait Theophylactus, & abiens locutus est cum Judæis de Traditione. τῇ δὲ πέμπτῃ ἑσπέρᾳ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν, ὅπερ ἐστι, κατέχε τὴν αὐτοῦ καρδίαν. Cum autem se ita festinanter proripuerat, ait ei Jesus, *quod facis, fac citò.* quæ non sunt intellecta à Discipulis. post cujus abitum, illa locutus est Servator, quæ apud Johannem commemorantur, priusquam sacrosanctum institueret sacramentum. De quo multa Baronius. Multa exercitator studiosè collegit et eruditè, vestigijs Annalistæ insistendo, quæ more suo allatrat Diatriptes: adversus cujus Diatribas, latius aliquantulum excurremus: cum & lucem Cardinalis, & Exercitatoris disputationibus afferre possint.

Doctissimus igitur Exercitator, disputationem suam de sacratissimâ Eucharistiâ, bene longam, orditur à quibusdam titulis & 23.
nomenclaturis, quibus inter Christianos augustissimum illud sacramentum insignitur. Initium sumit ab eo titulo, qui cum in sacris literis expressè habeatur, rem ipsam, hoc est, Naturam hujus mysterij, & finem optimè exprimebat. Ea est, κοινωνία τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σώματος χριστοῦ. Hoc elogio Paulus mysterium illud consignavit, quia sacramentum hoc legitime, et secundum Christi institutionem sumptum, Instrumentum sit illius Conjunctionis, per quam, in unum corpus cum Domino Jesu coalescimus: & cum cæteris ubiq; fidelibus copulamur, qui membra sunt viva, vivida, valentia ejusdem mystici corporis. Auspicatur antithesin suam Declamator ad oppositum, mutuatus quædam, ab Irenæo, de natura Hæresis & Hæreticorum, & ab Irenæo, ex suppositione non probatione Hæreticum esse Exercitatorem concludit. sed ita solebant Donatistæ prædicare de seipsis & Orthodoxis. Stultum autem, est pendente adhuc lite, rem decisam in ratiões referre: sed modò malè sanus, malè cautus calumniator, sed ulterius malè fidus etiam. ubi illud ὑψηλότερον in istis? ubi πιθανῷ περιβλήματι ἡ πλάνη κοσμουμένη, cum omnia sint nuda, inarguta, τετραχηλισμένα, quæ non solent esse apud Hæreses. sed fortassis Hæreticum est tueri,

Eucha-

Eucharistiam esse Instrumentum quoddam, nostræ inter nos mutuæ compaginationis, & conjunctionis cum Jesu Christo. sed corporalem, non mysticam somniant, & ita volunt delirare patres. Non tamen tam impudenter volunt, ut de solâ corporali conjunctione capiant. Hoc accipimus, de non solo Naturali, sed mystico. An omnino de Naturali viderimus: illo, quod in sacratissimæ virginis sanctissimo utero, τὸ ἅγιον conformabatur. Quam nos asserimus concedunt sententiam. an suam probaverint, non perinde constat, Chrysostomus advocatur, cujus prolixam ῥῆσιν transcriptam legimus, sine causâ, sine fructu. Non affirmat, unum sumus cum Christi corpore naturali. Ἓν σῶμα ἐσμὲν. sanè Naturale ἓν, si non esset duplex corpus. sed μέλη ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐσμέν. Fratres utero, non animo. Nos omnes et singulos fortassis beata virgo mater, μεγάλων ἀπεθήκατο κόλπων. ut non simus unum Corpus unione spirituali, sed coagulatione carnali. Hoc nemo tam ἐμβρόντητος qui affirmet. Nisi ultra omnem Hæresin desipiat. nemo hæc ad literam Chrysostomiana accipiet. si ista mystice intelligantur: cur non & alia, quæ eodem tenore sequuntur apud Chrysostomum: si enim re ipsâ in illam carnem commiscemur; hoc est, σαρκικῶς, per alimoniam quam nobis impertit, tum reipsâ sumus ἀπόῤῥωξ ejusdem. Os de osse: Caro de Carne, sin illud mysticum sit, & hoc erit, quod per alimoniam impenditur. Ut videatur aliter Capernaitis, non statim sic Chrysostomo videbatur. Id docet ipse. Οἱ μεμυημένοι δὲ παρακολουθείτωσαν τοῖς λεγομένοις: quæ verba Bulengerus, non satis honestè, prætermisit: quasi non carnali modo apud Carnales loqueretur, sed spiritum & veritatem cogitantibus. Hoc, ipsa, qua utitur, amantium similitudo docet, σφόδρα ποθούντων ἐστὶ τοῦτο. uniri nimirum, τοῦτο est ἐγγενέσθαι, unus ut è duobus fiat. Non quod corpora amantium corporibus ita uniri possint, ut, quemadmodum ex aquâ & vino fit τὸ κρᾶμα, sic è duobus fiat unum. Id etiam satis indicat quod de Jobo habet. Neque enim opinor, ad literam dixisse illum sanctum virum putandum est, τίς ἂν δῴη ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι; quasi de prosapiâ & genere Cyclopum extitissent: vel ab anthropophagis oriundi. Crassissima κρεοφαγία non potest ab illis verbis removeri, si ita explicentur, Naturaliter. ut non solùm oculis intueantur, sed tangant, comedant, dentes in carnem infigant, & omne suum edendi desiderium expleant. Non aliter comeditur quàm tangitur: neque tangitur alio modo, quàm videtur, oculis animi, in illum defixis: cordis attactu: fidei dentibus: spirituali quadam manducatione.

24. Sic et illud se habet, τοῦτο τὸ αἷμα ἐξέπλυνε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκχυθέν. de eodem sanguine: in eodem discursu: ad eundem sensum locutus est. Nec aliquis adhuc memoriæ prodidit: non credidit aliquis à revelato Messiâ, diluvio quodam, velut aquarum immensâ inundatione, Christi crucifixi sanguinem effusum, terrarum orbem omnem involvisse. Quocirca Morali, Spirituali, Mystico modo

modo dicuntur, & non naturali. τούτου μετέχοντες τοῦ αἵματος μετ' ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων ἑστήκασιν αὐτοῦ, περικείμενοι αὐτὴν τοῦ χριστοῦ βασιλικὴν στολὴν, τὰ ὅπλα ἔχοντες τὰ πνευματικά. Ἀλλ' οὔπω οὐδὲν εἶπον μέγα. Αὐτοὶ γὰρ εἰσὶν ἐνδεδυμένοι τὸν βασιλέα. Hic jam tu mihi confinges, cœlestes illos Dei omnipotentis ministros, Angelos, Archangelos, λειτουργικὰ illa πνεύματα, Physico quodam modo & carnali, αἵματος illius μετέχοντας ἑστήκεν. Hic Tu Christum κατὰ χρῖσμα indutum, ubi intellexeris, vestimentum, illum, confinges forsan inconsutile, & ποδήρη: forsan vulgare ex officinis: cum Chrysostomus disertim ibi nominet ὅπλα πνευματικὰ, non ex ære conflata. Ipsum Chrysostomum se exponentem repræsento: ad illa Christi verba, *Verba quæ ego dixi vobis, spiritus sunt et vita.* τοῦτ' ἐστί. θεῖα καὶ πνευματικά εἶπον, οὐδὲν ἔχοντα σαρκικὸν, οὐδὲ ἀκολουθίαν φυσικὴν· ἀλλ' ἀπάσης μὲν τοιαύτης ἀνάγκης καὶ ὑπέρκειται, καὶ τῶν νόμων ἐνταῦθα κειμένων, ἕτερον δὲ ἔχει νοῦν ἐξηλλαγμένον. ὥσπερ οὖν ἐνταῦθα πνεῦμα εἶπεν, ἀντὶ τοῦ πνευματικά· οὕτω, σάρκα εἰπὼν, οὐ σαρκικὰ εἶπεν, ἀλλὰ τὸ σαρκικῶς ἀκοῦσαι. Addit ad superiora, mellitissimus ille scriptor, ea quæ singulum petunt fictionis illius de physico & naturali conjunctione. Ἐὰν γὰρ αὐτὰ σαρκικῶς τὶς ἐκλάβοι, οὐδὲν ἀπώναιτο. καὶ πῶς εἶπεν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν; Quod si quis carnaliter intellexerit illud, frustrà est. Quid ergo? an non caro ipsius revera Caro est? Maximè quidem. Quomodo igitur dixit, Caro nihil proderit? Non de suâ carne: Absit enim hoc; sed dixit de ijs, qui dicta sua carnaliter accipiebant. At quid est illud carnaliter intelligere? Est omnino ad præsentia oculos intendere, neque quicquam ulterius mente & cogitatione comprehendere. Hoc enim est, carnali modo. At non ita oportet de ijs quæ in oculos incurrunt judicare, sed mysteria omnia internis animi oculis intueri. τὸ ἁπλῶς εἰς τὰ προκείμενα ὁρᾶν, καὶ μὴ πλέον τι φαντάζεσθαι, τοῦτ' ἐστι, σαρκικῶς. Ita explicat Chrysostomus dogmaticè & Theologicè, quæ in concione populari, pro more suo, hyperbolice aliquando exaggerabat, & figuratâ dictione amplificabat, ad affectus auditorum concitandos, & in rem præsentem deducendos.

Ex istis ergo hunc in modum rectè explicatis apparet, nos 25.
Christi corpori, non naturali aut Physico more omnino, adunitos, nec sanguini effuso, crasso modo, sed spirituali & sacramentali utrique communicare. Locus autem ille alter recitatus in Diatribâ, è Commentarijs in caput 11. prioris ad Corinthios, cento quidem est, male consutus. Quædam agnosco in illis Commentarijs reperiri, pag. 396. Etonensis editionis; alia autem nec eadem paginâ, nec alibi in illis Commentarijs reperiuntur: ubicunque demum delitescunt, nihil prorsus in causa promovent. Qui sanguinis ac corporis ἀπογευόμεθα, illius ἀπογευόμεθα, Qui summis in cœlis sedet. Rem ipsam quis dubitat? de modo controvertitur: Quatenus. Qualiter ἀπογευόμεθα. an φυσικῶς, an μυστικώτερον. Mysterium dicitur, & est Mysterium: καὶ οὐδέποτε παύσεται εἶναι μυστήριον. Non ergo modo naturali, sed mystico, verum est, nos illo vesci. Sequitur autem, apud Chrysostomum, τοῦτο τὸ ἐν ποτηρίῳ ὄν. Id

quod in calice est, illud est, quod fluxit è Christi latere: illiusque nos μετέχομεν. Ita id quod quæritur inter sophistas. Quid factum de sanguine illo pretioso, qui perforato latere effundebatur, tum cum in cruce pendens JESUS, Longini λόγχῃ percutiebatur, jam cesset disputari. Nam constat certo certius, authore Chrysostomo, illum ipsum sanguinem, sed per quem recollectum? ubi interim repositum, in calcibus nobis repræsentari. Verum ut satisfiat curiositati adhuc, qua Cœlum ipsum & secreta Dei, stulti petimus, quæremus de effuso sanguine, per quem recolligebatur. Quo ταμείῳ, vase, aut receptaculo conservatur, unde affatim, velut in lucernam Theodosij junioris oleum, in calices, ubicumque terrarum, sacros cœlestis ille sanguis depluat. An assumptus est, ab ipso Domino, post resurrectionem: aut, quod reliquum, & omnino verum est, ille sanguis, in calice propinandus, non est ille verus, realis, naturalis sanguis, quem de beatâ matre virgine Redemptor derivavit. Non est ille sanguis qui in corpore glorioso etiamnum residet. Certe Chrysostomus non magis volebat, sanguinem in calice repræsentatum, illum esse, qui de Christi latere promanabat, quàm volebat intelligi secundum literam, in illa sacratissima actione ad Altare, non modo aspersum esse, sed penitus imbutum eo sanguine, εἰ δὲ αἵματος ἐπιθυμεῖς, μὴ τὸν τῶν εἰδώλων βωμὸν τῷ τῶν ἀλόγων φόνῳ, ἀλλὰ τὸ θυσιαστήριον ἐμὸν τῷ ἐμῷ φοίνισσε αἵματι. ***Sin vero sanguinem desideres, noli tu Idolorum aras irrationalium animalium fuso sanguine commaculare: sed effice, ut Altare meo sanguine aspersum rubeat.*** Hoc opinor, fieri non solet, in Missis, sive publicè, seu privatim celebratis. Corpus illud verum, verax, ἄμεμπτον, ἀμώμητον, vitæ nostræ secundum Deum, ὀχετηγὸν, χορηγὸν, & canalem, nemo dubitat esse: aut in sacrâ synaxi nobis exhiberi. Panis in synaxi fit corpus Christi. Noli, ut probes, laborare. En ultró damus, sed & corpus Christi, credentes fiunt. Ad eundem utrumque modum, & mensuram, sed non Naturaliter: cum nequaquam μεταμορφωθέντες alteremur; itaq; nec panis ita est corpus Christi: Αὐτοὶ ἐσμὲν ἐκεῖνο τὸ σῶμα. τί γάρ ἐστιν ὁ ἄρτος; σῶμα χριστοῦ. τί δὲ γίνονται οἱ μεταλαμβάνοντες; σῶμα χριστοῦ. Mysticè tantum, non physicè. Neque alio modò fiunt οἱ μεταλαμβάνοντες σῶμα χριστοῦ. Hoc credebat Chrysostomus, qui Panem appellat, quod alias omnino non sic debebat, post consecrationem, καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἥνωται τῷ χριστῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτῷ διὰ τοῦ ἄρτου τούτου ἑνούμεθα. ***Quemadmodum corpus illud Christo adunitur, eodem modo & nos Christo unimur, per panem istum.*** Panem vocat signanter, & δεικτικῶς, illum ipsum, ὃν κλῶμεν, qui est κοινωνία σώματος καὶ αἵματος. per illum unimur: non est ergo ille panis illud Corpus, siquidem duo sunt, uniens & unitum.

26. Ita non est hoc Corpus in utero virgineo efformatum, & procedens: sed est Mystice repræsentatum. Ita & Ecclesiæ corpus, Christi corpus verum & Reale est, sed non carnale. Utrumque in sacris illis symbolis nobis exhibitum, & commendatum, more nescio quo, nec curiosius inquirendo; secreta Dei,

Dei, Deo: non humanis sensibus exagitanda. Fateor illa, ut multa in hoc genere apud Chrysostomum, Oratorem popularem & vehementem, incitatiora sunt: quibus ille, ut erat in Rhetoricis admirabilis, sacrosanctum hoc mysterium, & tremendum, φρικτὸν, φρικωδέστερον proponit, sed è Chrysostomo ipso sedatiore, & dogmatico, explicanda. *si pallium viri principis Nemo attingere homo ausus fuerit*, inquit ille, *quomodo Corpus D E I, qui est supra omnia? Corpus integrum, purum, inculpatum, quod Divinæ illi Naturæ adjunctum est, quomodo audemus attrectare?* si hic omnia scrupulosius, ad trutinam vulgarem, & non Aurificis stateram revocentur, fatendum est, corpus illud humanum, quod assumpsit ὁ λόγος θεὸς ut pallium esse oportere, hoc est, quod deponi possit & exui, quoties libuerit gestanti, quod non est compositi pars altera. Id quod post hypostaticam unionem imaginari, nedum prædicare, blasphemum est. Olim verbo injectum vel assumptum Corpus, pallium quoddam erat ἐπιβεβλημμένον, cum apud saxula illa priora Patriarchica Patribus & Prophetis antiquis, ante & sub Lege, se subinde manifestaret. At ubi, συγκαταβαίνων ἐσαρκώθη, nec evanuit subinde, ut solebat, sed ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, non ulterius erat Pallium vel Indumentum, sed φυσικόν τι, Corpus Deitati adunitum ἀδιαλύτως & ὑποστατικῶς. Ita tangi, palpari, tractari potuit, etiam à Resurrectione, ut non spiritus. Et hoc est illud Corpus, quod in sacrâ synaxi sumitur, applicatur, ἑνοῦται: sed non crasso & larvali modo: spirituali & sacramentali: quem efferre possum, non explicare. Fide apprehendere: non manibus aut Oratione. *Cum illud propositum & oblatum Tibi videris*, Chrysostomus ait, *dic ad Teipsum, propter illud Corpus, Non jam sum ego ulterius, terra & Cinis*. Et tamen sumus adhuc φυσικῶς, pulvis de terrâ, & in pulverem redimus. Et tamen, ὦ σοφέ σύ, communicantes, nequaquam ut panem volunt, & ipsi transsubstantiantur. quod tamen de illis non minus affirmet ὁ χρυσοῤῥήμων, quàm de Pane Christi corpore.

Mors ferre non potuit corpus illud, clavis suffixum, flagellatum. Certè, Δίκαιος, ἀδίκως ὑπὸ θανάτου κρατούμενος, ἔρημον κατεσκεύαζε τὸν ᾅδην. 27.
Hoc illud est Corpus? Est. lanceâ transfixum & cruentatum. Non negamus, tantum de modo quo sic, hoc sit corpus εὐλαβέστεροι sumus, quàm ut audeamus certò pronunciare. Agnosce, Te tuis verbis affabor, & veritati manus dede. Quod ex Augustino nobis à te suggeritur, id ab illo doctissimè, quemadmodum alia omnia disputatur, non tamen de corpore naturali, sed mystico propagant opinionem. *Ut quisquam vivat propter me, participatio facit qua manducat me*. Communio oris, non cordis; dentium, non fidei; nisi tu desipias. audi ipsum ibidem non semel Augustinum tua hæc deliria refutantem. *Qui manducat intus, non foris: qui manducat in corde, non qui premit dente*. & paulò prius, locum insignem è 1 Cor. 11. 1. ita interpretatur, ut spiritualem, non oralem tueatur manducationem, unde tandem sic concludit, *Hoc est*

ergo manducare illam escam, & illum bibere potum: in Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc, *qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio, nec manducat carnem ejus, nec bibit ejus sanguinem licèt carnaliter, & visibiliter premat dentibus, sanguinis & corporis Christi sacramentum.* Hæc est illa participatio, non manducatio quam somniatis, & fateris ipse, sed invitus forsan, τῷ: *hac corporis naturalis* (apage delirium tuum) *commendari communionem cum mystico*, hoc est, Ecclesia. Bene habet autem quod ingenuè tantum dederis: improbè tamen, qui quasi delumbabas Augustini opinionem. *Cum enim cibo & potu id appetant homines*, inquit ille, *ut neque sitiant nec esuriant: hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus & iste potus, qui eos a quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit, hoc est, societas ipsa Sanctorum, ubi pax erit, & unitas plena ac perfecta. Propterea quippè*, &c. Hæc prorsus mystico modo accipienda, non illo carnali, ubi carnis nihil. Utitur & Chrysost. eundem in locum Johannis, eâdem ipsâ similitudine: Καθάπερ ὁ ἄρτος ἐκ πολλῶν συγκείμενος κόκκων ἑνῶται, ὡς μηδαμοῦ φαίνεσθαι τοὺς κόκκους, ἀλλ' εἶναι μὲν αὐτοὺς, ἄδηλον δὲ αὐτῶν εἶναι τὴν διαφορὰν τῇ συναφείᾳ. οὕτω καὶ ἀλλήλοις συναπτόμεθα, καὶ τῷ Χριστῷ. Quemadmodum panis è multis granis tritici cum sit compactus unitur, ita ut nusquam ullo pacto appareant grana: verùm cum certum sit extare illa omnia & esse, propter unionem verò eorum lateat connectio: Ita nos ad invicem nobis & cum Christo copulamur. Hæc omnia, si ad rem aliquid faciant, nostram tuentur, de modo imperveſtigabili sententiam.

28. Ais communionem illam cum corpore Mystico, pendere à communione cum vero corpore Christi & naturali, & nos id aïmus: sed incarnatione, non autem Eucharistiâ. *Quod, enim, homo est Christus esse voluit, ut homo, quod Christus est, esse posset:* inquit alicubi sanctus Cyprianus. Neque aliud declarant illa Hilariana. *Si enim Verbum caro factum est, & nos etiam verbum carnem in cibo Dominico sumimus:* Causalis est sc. quasi, eò quod. Cave autem Nyssenum sic interpreteris, ut naturam nostram mortalem divinitatis communione divinam prorsus fieri affirmes, ad eundem nempè modum, quo Christi corpus nostrum in μεταλήψει fieri affirmas, quo Christus verbum carnem nostram sibi copulavit, modo naturali & transubstantiato. Genus hoc novum est, & inauditum τῆς ἀποθεώσεως: & tamen Nyssenus ita loquitur, nisi nostro more interpreteris: *Sicuti parum fermenti, totam massam fermentat, & sibi similem efficit: ita subactum fictumque à Deo Christi corpus in nostro corpore existens totum in se transfert ac cooptat. Ideò miscuit seipsum mortali Naturæ, ut divinitatis communione, mortalis natura divina fiat:* sed communio illa hominum cum Deo, Creatoris cum creatura, non est κατὰ τὴν οὐσίαν, sed κατὰ τὴν σχέσιν, ut disertis verbis alicubi Chrysostomus habet in Johannem. *Nam quod semper sic est, ut esse non cœperit, proculdubio sic est, ut id quod est, esse nemo poterit*, ut paulisper Fulgentij ad Monimum

Monimum inflectam. sanctos Patres non affirmat Exercitator, amplius tribuisse quàm par fuerat, vel communioni Christi nobiscum naturali, vel nostræ cum Christo spirituali & mystico. cautionem interponis, quibus non est opus: ipse eandem violas quam proponis, etiam tum cum proponas, qui sanctos Patres ad literam interpretaris, & non ad spiritum. Multo plus tribuisse eo pacto necesse est illos dici quàm par est, communioni nostræ cum Jesu Christo.

Supponis autem probatum id quod falsissimum est: locos nimirum allegatos, omnino ad literam intelligendos, ut & primi Genes. quæ de Creatione historicè referuntur; sed imperitè & improbè hoc affirmas: nusquam illi ipsi probant. Nos quod oppositum est docuimus, in Chrysostomo, Augustino, Nysseno, Hilario. affirmat sanctos Patres (& verè quidem: nam utuntur in Concione populari) usos non rarò, αὐξήσει, hyperbole, exaggeratione (inepta enim omnia, tibi, prout par est, relegamus & diatribis) in hac de Eucharistiâ tractatione. Tibi autem illa: qui ridiculè veluti positum in confesso assumis, quod omni modo abhorret à veritate. Utitur Cyrillus similitudine ceræ liquefactæ; quæ sic aliæ ceræ permiscetur liquefactæ. Quid si utatur? utitur & illâ de fermento quam nuper apponebas è Nysseno: quam poteras (& Cyrillus idem fecit) è beatis, Matthæo & Marco applicuisse: sed utitur, explicationis gratia, non autem quasi perfectè & per omnia congruerent: quia nimirum *res ardua est, & fide potius, quàm quavis aliâ ratione apprehenditur*, uti inquit ipse. Quodsi ad similem per omnia modum, caro Christi, & panis permiscentur, quo cera liquefacta, liquefactæ ceræ admiscetur; ejusdem essent utraque species: etiam ante illam de novo coalitionem. atque ita in unum & idem subjectum concrescerent, hoc est, consubstantiarentur, non autem essent transubstantiata. Quam benè olim in scholis usurpatum, *similitudinem non currere quatuor pedibus*? Satis autem esse, si in illo conveniant figura & figuratum, quod est τὸ κυριώτατον: id quod hic est *coalitio* atque *unio*, Christi cum membris, & vice versâ: de quâ non quæritur, sed de modo minimè disquirendo, in institutâ disputatione. Verba illa Servatoris διαβόωντα sunt, Johan. vi. *Qui manducat carnem meam, in me manet*, &c. Hoc sic explicat beatus Cyrillus: *Si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum alterâ per totum permisceat necesse est; si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ita conjungitur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo inveniatur.* Invenitur in eo pari modo, non pari modo copulatur. Nemo nostrûm negat *unionem*, veram & realem: sed de modo unionis ampliandum; nec temerè quid sentiendum, nedum statuendum, arbitramur. Modum non audes αὐτότατον asseverare. Non enim simile est, aut ὁμοειδὲς utrinque subjectum unionis, non eisdem uniuntur gradibus quæ coalescunt: non per eandem copulationem. Quocirca te oportuit, virum utique eruditum, neque hebetem, attendisse, quàm nihil ad propositum hæc

29.

Nulla hic est hyperbole, nulla αὔξησις aut inepta exaggeratio.

 simili-

similitudo: nec quoad res uniendas carnem Christi, & panem Eucharisticum; Christum, & populum evocatum; nec quoad modum unionis, aut ullam penè circumstantiam.

30. In Nysseni quod sequitur testimonio; à communione Christi & nostrâ, ad ipsius Christi corporis communionem te confers quæ ex pane & vino constituitur. rectè: est enim hoc, non aliud quod versatur in quæstione: & in finem ultimatum illius disquisitionis descendis, etiam rectè, *ut homo mortalis exinde fiat immortalis*. Laudo omnia: carnem illam Christi esse panem & vinum in sancta Eucharistiâ profitemur, Christi corpus depositum in altari credimus: quod si de modo adurgeas, quo fiunt, contenti sumus cum Nysseni effato, *Christus per carnem, quæ ex pane & vino constituitur, seipsum impertit, ut ex ea conjunctione cum corpore immortali homo fiat immortalis*, modum non expressit quo: instrumentum expressit, *carnem Christi in pane exhibitum & in vino*. Irenæus lib. iiii. non ut perperam in Deut. est, v. cap. xxxiiii. *Quomodo dicunt, carnem*, inquit, *in corruptionem venire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini, & sanguine alitur*. Hunc tu locum sic incrustas. Non potest hic corpus exaudiri mysticum, sed verum. Excurris nimium: revocandus es ad lineas Bulingere, de sacramenti Eucharistiæ nomine illo agitur, quo, *Communio* κοινωνία appellatur. Unde autem hæc accessit illi nomenclatura? Num proprium illi nomen κοινωνία? num ab aliquo effectu appellatio addita? In hanc partem inclinat Exercitator. Communionem corporis & sanguinis Christi dictam, ideò autem *communionem*, quia ejusdem corporis & sanguinis participes, eo quidem actu, velut instrumento quodam Christo ipsi capiti copulantur. Tu per totam hanc Diatribam ita instituisti hanc tuam refutationem, tanquam illud tueretur Exercitator, *communionem* ideò dictum, quod mysticè corpori Christi aduniamur, non quod illi corpori communicemus in ipso sacramento, quo, ut instrumento quodam, adunimur. Transpositâ ad hunc modum quæstione, tu cum tuâ ipsius larvâ luctaris. Non negat illud, cum hoc affirmet. Non negat inquam. Nam ait, *Eucharistiæ propria operatio, manducatio est, ac dicitur, Christi corporis, ac potus sanguinis: sivè ut loquitur hic Paulus, Communio corporis ac sanguinis Christi*.

31. Videamus autem, hisce positis, Quid sibi velit illud ab Irenæo. Non potest exaudiri, si tibi Fidem arbitremur, corpus mysticum apud Irenæum (neutro modo scilicet intellectum) sed verum Christi corpus. Et quid si non possit? ô vir egregiè! quasi verum Christi corpus excluserit Exercitator. Tu excludes mysticum? Non debes, nisi sanctam illam Eucharistiam, omni suâ vi & efficacia, omni fine & scopo spoliare velis. Equidem agnosco Irenæum de corpore & sanguine loquutum Jesu Christi adversus illos loquitur, qui ad alias impietates addebant & istam, quod carnis negarent Resurrectionem: urget illos Irenæus: Aiunt,

Aiunt se corpus & sanguinem Domini participare. quomodo ergò affirmant corpus in corruptionem devenire? ita ut nunquam scilicet resuscitetur. *Quocirca vel sententiam, ait, mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt.* Hic de corpore Domini & sanguine offerendo. sed quid? an mysticum excluditur omnino? Tollas ergo licet rationem veri corporis repræsentati, quod & illi Hæretici, & vos Novatores, & nos Orthodoxi confitemur, in modo & mensurâ tantum discrepantes. affirmas ergo, quod verum est, non negatum. oppugnas imaginem tui cerebri, inanem phantasiam, non autem thesin Casaubōnianam. Μετάληψις non est revera sacramentum, hoc à te verissimè ponitur, sed est actio quædam sacramentalis. non erat opus Casaubonum commonefaceres. hominem jam doctum doces, & teipsum licet, ut Caiphas olim vaticinabatur, hoc ignores. Nam illa quid tandem sibi volunt? *Hic te admonitum volo, communionem corporis Christi, quæ* μετάληψις *dicitur, & fit per manducationem, non propriè esse sacramentum corporis Christi, sed ipsum Christi corpus invisible quod sub visibili elementorum specie latet.* Quid volebas dicere Bulingere? μετάληψιν esse corpus invisible, at non est. accidens ēnim non est substantia, neque modus rei, res: an corpus Christi invisible esse sacramentum visibilis corporis? improbe & imperite. an corpus Christi invisibile per communionem visibilis signi repræsentari? Euge! rectam viam tenes. sed non pudet in istis labyrinthis fateri nostram ignorantiam: maximè propter Augustini citatum testimonium, *sacramentum est, signum visibile, rei sacræ sanctificantis.*

At illa quæ sequuntur, griphi sunt & embrontismi. *species pa-* 32.
nis inaspectabilis, est signum aspectabile corporis Christi, quod corpus præsens quidem est, sed aspectabile. Præsens, sed aspectabile? quid hic miri? quid opus *Sed*? species panis, saltem aspicitur. Nam quid est quod oculis usurpatur? quid quod signum aspectabile cum non videatur? πάντα μὴ ἔναλλα. Christi corpus inaspectabile: nam rarissimè videtur inter sacrificandum, & paucis, quos æquus amavit Juppiter. *Species panis*, aspectabilis. ita Christi corpus aspectabile, erit signum speciei panis inaspectabilis. Ubi autem illa regula Catholicorum? *Nomina adjectiva illa, quæ dicunt respectum ad circumstantes, utcumque dicuntur de corpore Christi extra sacramentum, de illo non dicuntur in sacramento.* Fallit hæc regula, quoties Christi corpus est in sacramento aspectabile. sed quid mirum te, ubi talia φοιβάζεις, malè cespitasse, cum & ubi benè loquaris παραλήρεις. sacramentum, reponis hic ex Augustino, *signum est visibile rei sanctificantis.* Illa sumptio Christi corporis, seu μετάληψις, an non est signum rei sanctificantis? est, absque dubio, & agnoscunt Doctores scholastici. erit itaque sacramentum, nempe exterior illa μετάληψις, interioris sacramentum μεταλήψεως, quâ solâ, & non illâ exteriori, sanctificamur. Adhibenda fuit ergo, commonefactor, ut benè doceres, distinctio quædam de voce

ſacramenti. Nam latè, ſtrictè, ſtrictiſſimè ſumitur. atque hunc ad modum illa participatio ἐν τῇ μεταλήψει strictè forſan erit ſacramentum, nam latè ſexcenta reperientur, non autem ſtrictiſſimè, quod te oportuit docere, ſed ſententiam exprimere non curabas.

33. Probatio malè natæ, & imperitè diſpoſitæ aſſertionis tuæ, non habetur apud Auguſt. tract. in Johannem 26. ſed 27. ſub finem propè, in applicatione eorum quæ diſſeruerat in prioribus, de manducatione corporis Chriſti: Verba ſunt, *Hoc ergo totum, ad id nobis valeat dilectiſſimi, ut carnem Chriſti & ſanguinem Chriſti, non edamus tantum in ſacramento, quod multi mali; ſed uſque ad ſpiritus participationem manducemus & bibamus, ut in Domini corpore tanquam membra maneamus.* Hæc non docent id, ob quod allegantur: *ſpecies panis inaſpectabilis, eſt ſignum aſpectabile corporis Chriſti, quod corpus, præſens quidem eſt, ſed aſpectabile.* quæ nimis ſunt enormia, & deformia, ut quicquam acquirant ſibi authoritatis aut ſubſidij à beato Auguſtino. Duo genera hominum diſtinguit Auguſtinus, multos malos; & ſpirituales pauciores; duplicem Chriſti manducationem, in ſacramento omnibus exhibito unam; in ſpiritu & veritate, paucis participato, alteram: corpus in ſacramento, non ait Auguſt. eſſe naturale: hoc debebat κατ' ἐπίδειξιν illam ſtatuiſſe. ſed quomodo velit corpus Chriſti, intereſſe ſacramento, prius docuit in citatis per nos ex eodem tractatu. *Nos hodie accipimus viſibilem cibum* (verba ſunt ejuſdem in eodem tract.) *ſed aliud eſt ſacramentum* (eſt ſignum, quod Chriſti corpus non eſt) *aliud virtus ſacramenti. Quam multi accipiunt de altari, & moriuntur.*

34. Sed pergamus ad Chryſoſt. in 1. ad Corin. cap. x. rationem ille inveſtigans, inquis, cur potius voce κοινωνίας quam μετοχῆς Chriſtus utebatur, hanc imprimis affert, οὐ γὰρ τῷ μετέχειν μόνον καὶ μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἑνοῦσθαι κοινωνοῦμεν. Non ob illud ſolum participamus quod communicemus & ſumamus de eo. At imprimis non de voce agitur qua utebatur Chriſtus, ſed quâ Paulus in illo textu, Ὁ ἄρτος, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία σώματος, &c. Uſus eſt Paulus illa voce, ait pater, quia non tantum participando communicamus, ſed maximè in eo, quod cum Chriſto unum corpus efficimur. In quo, aliud opinor agens & παρέργως, illud deſtruis, quod totâ hac diatribâ conſtruere volebas, Naturale corpus & non myſticum, in communione iſtâ ſubintelligi. Participare poteramus corporis fortaſſe naturalis: unum autem corpus cum Chriſto effici non poteramus, niſi quoad corpus myſticum. Neque enim neſcio quo paradoxotato modo, in unum cum illo corpus naturale coaleſcimus. Jam verò ſententia illius patris eſt, nos participes fieri communicando illius corporis, cum quo corpore κοινωνοῦντες adunimur. Hæc adhuc fortius confirmantur, ex adjectis à te adhuc ex eodem Chryſoſtomo, quæ læſum tibi principium μετοχῆς clamant, qui cum illud ab initio propoſuiſſes corpus naturale,

non

non mysticum ἐν τῇ κοινωνίᾳ apud veteres Patres ubique intelligendum, testimonio non unico id aggrederis probatum clare mysticum intelligi debere & non naturale. neque aliter poteras è Chrysostomi mente, qui eodem ipso loco, panem vocat post consecrationem. καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἥνωται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτῷ διὰ τοῦ ἄρτου τούτου ἑνούμεθα. Quemadmodum enim corpus illud unitur Christo, ita & nos unimur ipsi per panem istum, ubi & modus unionis diversus est omnino, licet idem esse prorsus dicatur.

Nec illa sufficiunt ad maculam istam prævaricationis eluendam, *Aio communionem illam cum corpore mystico, pendere à communione cum vero & naturali:* Nam & ipsum hoc fatetur Exercitator: est enim caro de carne nostra, & os ex ossibus nostris: sed in Incarnatione ἐνσαρκωθείς, non in Eucharistia μεταποιηθέντων εἰς σάρκα τῶν σημείων: Quod nulli patres affirmarunt. Non Cyrillus Hierosolymit. ubi pronuntiat nos fieri χριστοφόρους, τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδιδομένου: Christophori simus corpore ipsius, & sanguine ipsius in nostra corpora dedito & distributo: nec Cyrillus erat, sed Johannes nescio quis: & cum Christi corpus in nostra membra, τὰ μέλη quam vocem omiseras scribat ἀναδίδοσθαι, intelligendum se mysticè satis insinuat: cum non secundum modum cibi naturalis, ita & Christus nobis incorporetur, in manus, pedes, pectus, lumbos, &c. diffusus & dispertitus. sententiam porrò suam quisquis ille fuit Catecheseôn mystagogicarum author, alibi satis declarat, ubi *unguentum chrismatis* in baptismo ad eundem modum, *spirituale* vocat, quo panem & vinum in Eucharistia *corpus & sanguinem Jesu Christi.* utrumque illud quod significabat, modo mystico, non naturali. ἀλλ' ὅρα μὴ ὑπονοήσῃς ἐκεῖνο τὸ μύρον ψιλὸν εἶναι. ὥσπερ καὶ ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτός (& hoc nemo nostrum dixerit) ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ. οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον, οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν μετ' ἐπίκλησιν, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίᾳ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον: sed vide ne imagineris illud merum esse unguentum; ut panis Eucharistiæ post Invocationem Spiritus sancti, non est adhuc merus panis, sed Christi corpus: ita & sacrum hoc oleum, non diutius merum, nec ut quis dicat, commune est post Invocationem, sed charisma Christi, & Spiritus sancti præsentia, suæ divinitatis qui est operativus: quæ libenter de corpore Christi in sacramento altaris profitemur. 35.

Nec docet hanc unionem esse naturalem Hilarius, quâ cum Christo copulamur. Ubi enim vel hiscit de naturali modo? sumus in eo per sacramentum carnis communicatæ; & hoc ipse testatur dicens. *Quoniam & ego in Patre meo, & vos in me:* & *Ego in Vobis,* sumus in eo ait. rectè, sumus: sed ubi pronuntiat, *naturaliter sumus?* contrarium affirmat: *per sacramentum sumus.* non naturam ergo. per modum Existentiæ supernaturalem: non illum qui totus est a Naturâ. Quæ sequuntur, recitata ex 36.

Euangelio hoc confirmant, *Quoniam & Ego in Patre meo :* & *vos in me :* & *Ego in vobis*. Veritatem rei docet, non autem modum Existentiæ. Non enim Nos in ipso sumus, quo modo in Nobis subsistit Ipse. Non est in Nobis, Ipse eo modo, quo in Patre, vel in Ipso Pater. *Nos aliquando possumus dicere*, inquit in illum locum Joh. x. Augustinus, *In Deo sumus, & Deus in Nobis. Ego & Deus unum sumus, nunquid Nos possumus dicere ? In Deo es, quia Deus te continet : Deus est in te, quia templum Dei factus es. sed nunquid quia in Deo es, & Deus est in te, potes dicere, Qui me videt, Deum videt ? quomodo unigenitus dixit, qui me videt, videt & patrem, & Ego & Pater unum sumus. agnosce proprium Domini, & munus servi. Proprium Domini est æqualitas Patris : munus servi, est participatio salvatoris*. Sanctus tamen Hilarius Naturalem cum Christo unitatem prædicat. nominat enim Naturam, & Naturalem ubi disputat contra illos, qui inter Patrem atque Filium, non aliam admittebant unionem, quam illam voluntatis. *si enim verè Verbum caro factum est, & Nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non Naturaliter in Nobis manere putandus est, qui & Naturam nostræ Carnis jam inseparabilem sibi homo factus assumpsit, & Naturam carnis suæ, ad Naturam æternitatis sub sacramento Nobis communicandæ carnis admiscuit* ? Verè verbum carnem sumimus. certe verè, & Naturaliter sumimus. ita quoque Naturaliter, sed tamen sub sacramento carnis : hoc est aliud aliquid quam ipsam carnem, quam de beatâ virgine derivavit. Itaque paulò post in sequentibus, ubi gradum atque ordinem consummandæ unitatis exponit, Filium in patre per naturam Divinitatis esse docet : Nos in eo per corporalem ejus Nativitatem ; & illum in Nobis per sacramentorum mysterium inesse credimus. Mystico ergo modo, non naturali secundum Hilarium. Imo inquis Naturali; certè, ut dixi, Naturali modo, non corporali. Naturali autem non est alio modo quam veraci, realique modo : quàm substantia, & non voluntate. Εν' ὐχ ὡς ἑνὸς εις δύο μέρη διαιρεθένλος, καὶ μηδὲν ὄνλων πλιὼ ἑνός. sed τῆ ἰδιότηλι, καὶ οἰκειότηλι τῆς φύσεως, καὶ τῆ ταυτότηλι τῆς μιᾶς θεότηλος. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀπαύγασμα φῶς ἐςίν. ὐ δεύτερον τῦ ἡλίυ, ὐδὲ ἕτερον φῶς, ὐδὲ καλὰ μέλοχὴν αὐλῦ, ἀλλ' ὅλον ἴδιον αὐλῦ γέννημα. Unum : non tanquam uno, in duas partes diviso, quæ præter unum, nihil sint. sed unum proprietate & proximitate Naturæ, & unius ejusdemque Deitatis identitate. Nam & Lux est, Lucis radiatio. Non a sole secunda Lux, neque alia & diversa Lux, nec per solis paticipationem, sed tota, proprius solis fœtus. Vos autem ut Judæi olim apud eundem & Hæretici deinceps, τὰ ἀσώματα σωμαλικῶς ἐκλαμβάνεδε. Non ita Hilarius, qui prosequitur statim, ubi Nos cum eo unitos affirmat *corporaliter* : quod non est aliter intelligendum quam *realiter* : non solum, *Vno modo voluntatis conformatæ. Natura* enim apud Hilarium opponitur *voluntati. Qui per rem eandem unum sunt, Natura etiam unum sunt : non tantum voluntate unum, quia & ipsi, res eadem effecti sunt, & ejusdem*

dem rei atque efficientiæ sunt administri. Hæc verba sunt Hilarij in illo loco. & paulo prius: de Christianis quibus erat cor unum, & anima una ait. *si ergo per Fidem, id est, per unius Fidei naturam utique unum omnes erant, quomodo non Naturalem in his intelligis unitatem, qui per unius Fidei unitatem unum sunt.*

Quid amplius desideres? Hilarius tuis quidem verbis loquitur, non tamen ex animi tui sententia loquitur. Explicat Hilarium Chrysostomus. διὰ τȣ̃ ἄρτȣ ἑνȣ́μεθα. Nos illi per istum panem unimur. Vinculum est panis. erat ergo panis tum cum vinculum esset: non autem quod somnias, Ipse, corpus Christi, vel Christus modus uniendi sacramentalis: hoc est mysticus & non corporeus. Tertulliano dicitur, *participatio sacrificij*. Quippe ni. sacrificium enim aliud est à tuo Bulingere. imo aliud & insuper aliud. Nos non abhorremus à *sacrificio* ideoque altaria non abnegamus. Dixit autem idem scriptor eruditus, *Eucharistiam Christi corpus:* vocaverat eo nomine Euangelista, & Apostolus priusquam nasceretur Tertullianus. Cyrillum, vel quisquis author mystagogicas scripsit Catecheses, putarem ab aliquo Hæretico edoctum vocasse sacramentum τύπον ἄρτȣ & οἴνȣ: cum ἐν τύπῳ ἄρτȣ δίδοται τὸ σῶμα, ἐν τύπῳ οἴνȣ τὸ αἷμα scripsit: hoc est signa esse panem atque vinum corporis & sanguinis Domini exhibendi. Quid enim aliud Hæretici qui vobis sunt loquerentur, quam sacræ rei sanctificantis, corporis & sanguinis Christi, sacramentum? Effectus sacramenti non est alius, quam ut σύσσωμοι & σύναιμοι fiamus illi. modus per μετάληψιν corporis & sanguinis illius, quæ in τύπῳ porriguntur & propinantur nobis. & propter hunc effectum: per istum modum, κοινωνῆσαι & μεταλαμβάνειν Cyrillus dixit; Basilius κοινωνίαν & μετάληψιν. *signum non est res sacramenti.* quis non hoc agnoscit; sed per signum declaratur, & designatur res sacramenti sæpè, panis & vinum non raro nominantur, corpus & sanguis quem designant. Cyrillus in partes advocatur secundò. quorsum vero? Præterquam enim quod meminerit τȣ̃ κοινωνῆσαι τȣ̃ σώματος χριςȣ̃, nihil est omnino ad propositum apud Cyrillum, ne quidem è longo intervallo, quod vir acutus, & in istis Lynceus Exercitator poterat animadvertere vel odorari. cujus acumine non erat opus, ut animadverteret, communicantes in veteri Ecclesia, cavâ manu, in formam crucis effigiatâ, corpus Christi participatos. expressissime notat author hanc consuetudinem: atque illa ipsa consuetudine notatâ, infra Cyrilli ætatem vixisse se demonstrat certè modos diversos recipiendæ Eucharistiæ, & non unicum animadvertere licet in Liturgicis. 37.

Digrederis ergo ad adorationem. neque enim vinum adorarent, nisi esset revera sanguis Domini: sed imprimis mi homo, 38.
κατάκυψις illa ad Dominicam mensam non supponit, ut reris, transubstantiata fuisse elementa. κατακύπτομεν passim ad mensam sacram, & de geniculis adorantes communicamus, qui tamen nec sumus ἀρτολάτραι, & Transubstantiationem veluti chimæram arbitramur.

tramur. ſecundò, rogamus quid in cauſâ eſſet, cur non æque panis adoraretur? An ille merus panis etiam conſecratus? & quia merus, non adorabatur? Imo par eſt eam ipſam ob cauſam. populo communicabatur panis, interdicto, ne guſtarent vino. Neque veritatem futuris temporibus populum miſere cæcutientem, parochi docuerunt, creatorem ſuum, Deum paniceum adorarent, cum ſanguinem vetuſti adorarent, pani vero, hoc eſt corpori, non corpori reverentiæ nihil exhiberent. Tertio, ut rotundè rem expediamus, iterum reſpondemus de myſtagogicis illis, ſtylum & characterem novitatem ſapere. dicendi genus & modum à Cyrillo abhorrere in catecheſibus φωτιζομένων. Res hiſce catecheſibus tractatas, ſegnioris eſſe ſæculi, & uſus poſterioris. ſcripta etiam quædam exemplaria, in Bibliothecis non Hæreticorum Johanni cuidam, & non Cyrillo, Hieroſolymitano adjudicare.

39. Baſilium quid objectas in Aſceticis? Tu is ipſe es, quantum Ego intelligo, qui nihil utilitatis percipis communione corporis & ſanguinis Chriſti, quod ſis ἄνευ κατανοήσεως τοῦ λόγου καθ᾽ ὃν δίδοται. ratio illa te fugit: non enim illa eſt Naturalis. eſſe, tu ſupponis. ut ſic eſſe doceas, mirificâ imposturâ hic Baſilium allegas: in quo, niſi ratio τοῦ λόγου, ſit quod eſſe probandum eſt, nihil inveneris quod cauſam juvet. *Accipientes virtutem cœleſtis cibi, in carnem ipſius, qui caro noſtra facta eſt tranſimus*, ait Leo. ſcio & laudo quod ait Leo. *Hoc etenim in Eccleſia Dei, in omnium ore tam conſonum eſt, ut neque ab Infantum linguis veritas corporis & ſanguinis Chriſti, inter communis ſacramenta Fidei teneatur*. ſed audi quæ ſequuntur apud Leonem: *In myſticâ diſtributione alimoniæ cœleſtis, non carnali aliqua aut naturali.* eo quo tu obtendis modo, naturali: ut novus adhuc, nec vel in Concilijs Lateranenſi, aut Tridentino auditus Fidei articulus procudatur: nos nempè ipſos *In carnem Chriſti & corpus naturale transſubſtantiari:* carnem illam ipſam Chriſti, quæ de virgine beatâ naſcebatur, obumbrante illam ſpiritus ſancti efficaciâ, cui tamen & author & patronus Gregorius Nyſſenus obtenditur eo quod ſcripſerat τὸ ἀθάνατον σῶμα ἐν τῷ ἀναλαβόντι αὐτὸ (ſic tu legis, non αὐτῷ: & tamen non erat opus tuâ Criticâ facultate) γενόμενον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, τὸ πᾶν μετεποίησε, Corpus Immortale, in illo qui id accipit exiſtens in ſuam naturam Totum tranſmutavit. Verba audio, ſententiam illam nullus video. Quis ignorat enim, τὸ σῶμα illud τὸ ἀθάνατον, in nobis omnino ſubſiſtere poſſe, ut tamen modus non determinetur? Poſſumus etiam in Naturam ipſius transformari, *Ego enim in Patre, vos in me:* & tamen non tuo illo craſſo modo & corporeo, ut ſimus, eadem caro, quæ de beatâ virgine naſcebatur. Hoc à te propoſitum ἐν προθέσει, nequaquam confirmatur à Nyſſeno: fruſtrà autem Gregorius allegatur, ubi non aſcendit ad illam *transſubſtantiationem*. Atque ita tu & planus es, & menagyrtes.

Veteres

Veteres enim Patres, quos pro naturali corpore producendos à te expectabamus, producti, & rogati sententias, de sacratissimo hoc mysterio non aliud adhuc responderunt quam quod amplectimur Novatores : *veritatem* nimirum adesse, & non inanem nescio quam *figuram :* veritatis *modum* non determinant aut circumscribunt: mentem sanctorum Patrum ementiris, cum in alia non queas verba transformare. Chrysostomus enim, utpote qui passim orator popularis vehementius rhetoricatur, modum non expressit homil. 82, non ut perperam in Diatriba, 83. tantum ait. Christum cum de sanctâ Eucharistiâ in sui memoriam peragendâ loqueretur, ideò non fecisse mentionem sanguinis sui ebibiti, ne scandalum audientes paterentur, ἐνάγοντα ἀταράχως (non ἀταράχους) discipulos suos, εἰς κοινωνίαν μυστηρίων, bibisse tamen suum ipsius sanguinem, suum : & tamen adhuc nullum fuderat. Erat in cœnâ cum Apostolis, non autem in Cruce inter inimicos : si quicquam esset in te probi *sanguinis*, aut *salis*, sanguinem istum non profunderes adhuc non effusum, omnia autem ita intelligeres, uti sunt omnino intelligenda in mysterio, non carnali acceptione ; aut manducatione orali.

Jam olim de Philosophis didici, perfectionem partis in eo esse, ut cum toto conjungatur. perfectio brachij est, ut cum corpore : corporis, ut cum capite jungatur: Ita Philosophiam tuam de perfectione partium, in coaptatione sua ad suum integrum de conjunctione extremorum per medij cujusdam interventum, è superficie scientiæ Naturalis derivatam, non erat cur te docente cognosceremus. Quæ, autem à Theologis expressisti, de verbo Deo, in carne viso, & θεανθρώπῳ in eum finem, ut medius Dei & Hominum interveniret, & sana sunt, & ad rem propositam περὶ κοινωνίας cum corpore Christi : sed mystico, non Naturali, ut in Eucharistiâ sacrâ exhibetur. De Fide autem per Charitatem operante, & Dei arcana amplectente, quid Nos verborum tanto tumultu admonebas? absque enim tuâ hâc admonitione intellexissemus, quæ tu à Casaubono, ille à Chrysostomo, mutuabatur. Quasi Nos non principes & libentissimè in hac quæstione illud Basilij Seleuciensis usurparemus, ἄπορον τοῦτο, ἄπορον κἀκεῖνο. πίστις δὲ ἀμφοτέρων λύσις. Hæc enim est Fides quæ, ut cum Tertulliano loquar, *contulit intellectum. Nisi*, inquit Dominus, *credideritis, non intelligetis.* Quapropter rectè sentis, si modo ita sentis, omnia in hoc mysterio pendere à fide. & tecum juxta sentit Exercitator. sed vereor ut sensus animi tui cum dictis συμφωνοῖ. aliud enim è Patribus, licet irrito successu contendebas. aliud illa ἐν τῷ συμπεράσματι, *per Eucharistiam, cum naturali Christi corpore copulamur.* Est hæc conjunctio, & esse debet, sensus non Fidei aut intellectus. De Fide cum Chrysostomo fateris τὸ πᾶν in hoc sacramento esse τῆς πίστεως, & tamen non contentus illius simplicitate, ἀπόῤῥητα, ἄῤῥητα, ideoque μυστικώτατα, de sanguine & corpore Christi in Eucharistiâ, ad modum vocas existentiæ, & 41.

Bulengerus.

certam aliquam rationem ſubſiſtendi ſub illa præpoſitione *Trans*. quod ſi non dederimus in confeſſo poſitum, & Chriſtum præſentem, corporalem, transſubſtantiatum non admiſerimus, vivicomburio deprehenſi, quod multi olim apud nos non inviti ſubierunt, luemus. Hic verò non magna opus eſt fide, ſi de modo conſtiterit ſubſiſtendi.

42. Fidei ſubjectum in rebus ſacris eſt illud beatæ virginis, *quomodo fiet iſtud:* cum ſupra ſpem, ultra media, Fides aſſurgat: doceatur modus, & *nudior liberide* exponatur, ratio ſine Fide ad apprehenſionem aſſurget. Rectè autem omnino & eruditè non

In cap. Lucæ 5. minus quam pie Ambroſius, hujusmodi ſecreta quomodo eſſent acceptanda docebat. *Etſi non licet mihi ſcire quemadmodum natus ſit, non licet tamen neſcire quod natus ſit. ſeriem generationis ignoro: ſed authorem generationis agnoſco. Non interfuimus cum ex Patre Dei filius naſceretur, ſed interfuimus cum a Patre Dei filius diceretur. ſi Deo non credimus, cui credemus?* Quodſi iſta liceat, & quidni, à generatione ad manducationem referre, quid ulterius in hoc ſacro, ſancto, occulto myſterio laboramus? *Qui manducat quaſi filium hominis, ipſe vivet propter filium hominis:* uti iterum idem pater doctiſſimè concluſit lib. 4. de Fide, cap. 5. Hæc ſi tibi non ſufficiant Bulingere, eſto per me ſecretorum indagator: cave interim, ne a gloriâ opprimaris. Chryſoſtomi locus integer à te aſcriptus, niſi chartæ adimplendæ, non inſerviebat. Quibus tamen verbis, addita ſunt fraudulenter, *Quod conficitur à ſacerdote*, de qua laciniâ ſuis aſſuendâ non cogitavit vir ſanctus, veſtrum eſt illud παραλήρημα, *Corpus Chriſti conficitur à ſacerdote*. dogma perverſum a non minus falſâ opinione. Chryſoſt. præterea nihil dixit, quam τοῦτο τοίνυν σῶμά ἐστι κἀκεῖνο. Idem quod Chryſoſtomi ætate offerebatur, per unum aliquem è multis ſacerdotem, ita enim ille loquebatur, ἡ προσφορὰ fuit, cum ea, quæ per Chriſtum ipſum Dominum in ultimâ cœnâ ſacrabatur. ὥσπερ γὰρ τὰ ῥήματα, inquit, αὐτά ἐστιν, ἅπερ ὁ Θεὸς ἐφθέγξατο, καὶ ἅπερ ὁ ἱερεὺς φθέγγεται καὶ νῦν· οὕτω, ἡ προσφορὰ καὶ ἡ αὐτή. Quemadmodum verba ſunt prorſus eadem quæ Deus loquebatur, & quæ loquitur ſacerdos etiamnum, Ita eſt & oblatio quoque eadem. Qui aliter, inquit, exiſtimaverit, οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς νῦν πάρεστι, καὶ νῦν ἐνεργεῖ. idem nunc baptiſmus: eadem quæ fuerat, Euchariſtia. vi ſua, & efficaci operatione, non numero tamen eadem aut circumſtantijs. Neque enim qua tu baptizabaris aqua, eadem erat cum illa quâ lotus Eunuchus Æthiops per Philippum: idem tamen baptiſmus Chryſoſtomo. ſed & Chriſtus ubi primum conſecrabat, nondum corpus ſuum in arâ crucis immolaverat. erat ergo myſterium, & Tunc, & Nunc. Nunc eſt enim idem corpus quod extabat Tunc.

43. Audio iſta omnia Chryſoſtomiana. operatur ibi Chriſtus, admirando, & novo modo. *Fide igitur*, quod ais, *opus*. corpus idem audio, eandem προσφορὰν in Chriſti manibus & in ſacerdotis. neutrobi audio *Confectum* corpus. multa ſunt quæ perſuadent

non

non *confectum*. Itaque libenter eidem præbemus aures παρακαλοῦντι in cap, 26. Matth. *Quia verbum Dei dicit, Hoc est corpus meum, & persuademur & credimus* (male credis Bulingere, si nos aliter credere credis) *& oculis mentis Eum intuemur*. Eum *i.e.* Christum, cui non est impossibile quodvis verbum: utcumque Nobis nulla ratio occurrat perplexa expediendi. Oculis autem mentis Eum corporali modo, non in Eucharistiâ, sed in summo cœlo præsentem. verè tamen præsentem in Eucharistiâ: oculos mentis habenti visibilem, invisibilem ei qui solos corporeos possideat. Illa tua postrema è Chrysostomo jugulum petunt figmenti illius de corporeitate. οὐδὲν γὰρ αἰσθητὸν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ χριστός: Nihil sensible tradidit nobis Christus, id quod omnino tamen tradidisset, si in pane transsubstantiato poneretur præsens. Quidni autem, & *aquam* illam quâ abluïmur *baptismalem*, in *sanguinem* transiisse doces: ait enim & illud, quod agnoscis, Chrysostomus: & est pag. 513. edit. Savilianæ, οὕτω καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, διὰ αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται, τοῦ ὕδατος, τὸ δῶρον, νοητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον, ἡ ἀναγέννησις ἡ ἀνακαίνισις. Eodem modo & in baptismate per rem sensibilem, aquam nempe, communicatur Donum, id verò quod perficitur, intelligibile est, regeneratio nimirum, vel renovatio. Non disjungit in utroque sacramento, elementum transmutatum: quid tu separas? οὕτως ait utrobique in effectu, & affectu. Dic aquam deinceps in baptismo transsubstantiatam. Dic te videre panem conversum, (& sunt qui viderunt, aut mentiuntur Legendæ, in altari, etiam cruorem ebullientem) αὐτὸν ὁρᾷς, ait enim Chrysostomus, αὐτὸν ὅπτῃ. Tibi neutrum adhuc contigit: non te sic amavit beata virgo μυσταγωγοῦσα. Pueriliter facis rhetoricando, de Fide Chrysostomi, ad tuam fidem relatâ, nimis crassam & levidensem, è loco superiori conformatâ. Corpus enim Christi *ignis* est apud Chrysostomum: illud ipsum corpus quod comeditur: itâ enim ille loquitur, στόμα τὸ πληρούμενον πυρὸς, os quod igne completur, de communicante. En ergo tibi & aliam metamorphosin: sed quæ Bruti Serviliam potius deceat, quam Christianam; ut ardentes carbones deglutiat ad altare. ambustumne sensisti aliquando palatum? suaderem ut deinceps cum illo Philoxeno ἐπιγλωττίδα qua utaris inter comedendum, comparares. corpus illud totum sanguine φοινίζεται seu φαινίζεται dixit. inter dentes manducantium æquè sanguis promanat, atque olim per hastile beati Longini defluebat, aut in oculos cum perfoderet sanctum illud latus. γλῶσσαν φοινισσομένην αἵματι φρικωδεστάτῳ, linguam rubicundam sanguine tremendissimo: si ῥητῶς acceperis & ad literam; crasso nimis aëre natus es. agnosce, quocirca, vehementius illud & incitatum Chrysostomi dicendi genus: multùm illum versari in figuris, quas nemo sanus pervertet in sensum illum qui tuus est, ἀλλόκοτον & ἀνθρωποβόρον.

Nec fidem in manducando tollit Pater, quam prius dixerat in hoc negotio habere τὸ πᾶν, dum disjunctione illâ utitur, à te detortâ, 44.

detortâ, οὐ τῇ πίστει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πράγματι. Non fide sola, sed etiam reipsa. Non enim quod falsò imaginaris, hæc ad ἀναφύρει ἑαυτὸν ἡμῖν, nostram cum illo commistionem referuntur, sed ad, σῶμα αὐτοῦ ἡμᾶς κατασκευάζει, Nos efficit esse corpus suum ipsus, an vero tu is factus sis per hanc mutationem, cum sanguinis Christi & corporis particeps fieres, qui natus est de beatâ virgine, oblatus est in cruce, descendit ad infernum, videant qui te norint, curent autem hæreticissimæ pravitatis Inquisitores. Ne erres autem, id vult Chrysostomus: Cum Fides sit ἔλεγχος τῶν μὴ βλεπομένων, atquè ideò plerumque in lubrico consistat totum hoc mysterium, ita esse ἐναργὲς, ut vel oculis usurpari, manibus palpari possit, ut de verbo vitæ loquitur Johannes in Epistola. alioqui, an tu aliquid agnoscis fide ἐνδεικτικώτερον; ullumne πρᾶγμα vel ἐναργέστατον vidisti, quam est Fides, magis ἰσχυρὸν; non ita Basilius qui rectè censebat, τὸ ἁπλοῦν τῆς πίστεως ἰσχυρότερον ἀποδείξεων. Fidei simplicitas, validior est demonstrarionibus. *Origenes haud paulo antiquior Chrysostomo*, novitatem Corporalis illius præsentiæ benè docet in Johan. *Carnem suam vocat metaphoricè*, inquiens, *quia comeditur in mysterio.* si metaphoricè, tum modificato modo, non naturali; quia comeditur, non in cœna naturali, vel convivio usitato, sed in mysterio. Ait enim, verba sunt Origenis adhuc, *panis quem ego dabo, Caro mea est, significans obscurè mysticum potum & cibum esse Corporis & sanguinis sui.*

45. *Author antiquissimus*, qui vulgo mentitur Cypriani nomen, nec tamen Cyprianus est, *Creari dixit usque hodie corpus illud veracissimum, & sanctissimum.* Et quid si Creari? idem enim eo dixit quod alij etiam Patres qui è substantia panis, substantiam corporis effici dixerunt. Certe dixit ille Creari. At tu qui jam olim de perfectione partium didiceras aliquid è Philosophia, discere ab eâdem quoque potuisses, non esse synonyma, Creare & Efficere. Efficit is aliquid, ex aliquo quod est, qui de materiâ subsistente, effectum non idem quod erat facit. Creat autem ille, qui quod nihil erat, ut sit efficit. *Nam solet ex nihilo, genuina creatio dici.* Creavit Christus in Eucharistia sancta suum corpus, eo modo quo ab initio creavit mundum: quo creat quotidie quas infundit animas. Impius es. sed non erimus qui tu es, verborum carnifices. Creat, esto, idem quod Efficit, non est tamen Efficit, idem, ut vanissimé in secundis opinaris cum eo, quod habetur apud alios Patres, è substantiâ panis, substantiam corporis Christi efficit.

46. Nulli, nullus Patrum hoc affirmat, substantiam panis, effici substantiam corporis Christi, profer vel unum, & monstrum illud admittam & amplectar transsubstantiationis. Loquuntur scio Patres eo modo, ut dicant *transmutari*, *transire*, *transelementari*, in *aliam naturam cedere*, & quæ sunt alia ejus generis. at malè tu Philosophe hinc θεολογεῖς, corpus Christi in Eucharistia *transsubstantiari*. Natura panis mutatur accedente illa εὐλογίᾳ

sacerdote

ſacerdote: manet tamen *ſubſtantia* quæ fuerat panis, è granorum coalitione conſtituti. Nam non neſcis ea minimè dici è converſo. Panis conſecratus, non eſt *panis quem natura formavit, ſed quam benedictio conſecravit.* Hic *natura* mutatur, non *ſubſtantia.* Quodſi autem Patres eo modo loquerentur, hic tamen vides, aurem eſſe tibi vellicandam. *de ſubſtantia panis,* productionem notat, ut de ſubjecto manente quod fuerat, ac producente aliquid quod non ante fuerat in ſubjecto authore. Trans aliud denotat, quam productionem è ſubjecto, itionem nimirum unius in alteram. ita omni modo hallucinaris, cum ut Philoſophus, tum & Theologus, neque Creare, vel Creationem attigiſſes.

Author autem ille tuus antiquiſſimus ſed ψευδώνυμος, quid ipſe ſibi velit, te informet. *Orta fuerat,* ita ille loquitur, *aliquando, ſicut in Euangelio Johannis legitur, de novitate hujus verbi quæſtio & ad doctrinam iſtius myſterij obſtupuerant, cum diceret Dominus, niſi manducaveritis carnem,* &c. *Quod* (dictum) *quidam quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retró, quia horrendum ijs & nefarium videbatur veſci humana carne: exiſtimantes hoc eo modo dici, ut carnem ejus vel elixam, vel aſſatam, ſectamve membratim edere docerentur, cum illius perſonæ caro, ſi in fruſta partiretur, non omni humano generi ſufficere poſſet, qua ſemel conſumpta, videretur interijſſe religio, cui nequaquam ulterius victima ſupereſſet. Sed in cogitationibus hujuſcemodi, caro & ſanguis non prodeſt quicquam, quia, ſicut ipſe magiſter expoſuit, verba hæc ſpiritus & vita ſunt, nec carnalis ſenſus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, niſi accedat fides. Panis eſt eſca: ſanguis vita: caro ſubſtantia. corpus Eccleſia. Corpus propter membrorum in unum convenientiam: panis propter nutrimenti congruentiam: ſanguis propter vivificationis efficientiam. caro, propter aſſumptæ humanitatis proprietatem.* Hæc omnia tuus ille, quiſquis erat author antiquiſſimus, non Cyprianus, ἐκ διαμέτρου oppoſita, ineptiſſimis à te propoſitis rationibus de præſentiâ carnali: neque aliter in alijs idem author, carnalem, corporalem, oralem, in omnibus refutans & refellens manducationem; *Panem* ait, *Angelorum, ſub ſacramento in terris manducamus, eundem ſine ſacramento, manifeſtius in cœlis comedemus.* ut ſi qui jam ſumus σαρκοβόροι, planè deinceps in ſtatu illo gloriæ, ſedibus aſcripti cœleſtibus indigites fiamus anthropophagi. 47.

Beati Ambroſij locus, è cap. 4. Libelli de Incarnat: quod ad ipſa verba ſpectat, bona fide relatus eſt in Diatribam: peſſimè a te accipitur autem quoad ſenſum. Nam etſi credas a Chriſto carnem eſſe ſuſceptam, & offeras transfigurandum corpus altaribus, non diſtinguas tamen naturam divinitatis & corporis; Transfiguratio illa in altaribus non eſt ſubſtantiæ ſed naturæ: per vim benedictionis ſacerdotalis in alium quam ante *uſum* tranſlatus eſt panis, non per Dei omnipotentiam in aliam *ſub-* 48.

stantiam transmutatus. Non hic distinguis naturam divinitatis atque corporis. carnaliter enim intelligenda contendis, quæ nisi per spiritum non possunt concoqui. rectè manum Fidei opponit Exercitator, corpori apprehendendo, cœlesti quadam ratione, cum tu, qui præter manum illam carnis non protendis, sanctissimo illo corpore destituaris. sed Chrysostomum secutus excludis Fidem in actu Eucharistico & sacramentali: quasi porcis & canibus margaritæ, ac non animo mundis traderentur. Paulo prius Chrysostomum recitaveras opus hoc dispertientem inter duo: Fidem scilicet & τὸ πρᾶγμα: hic jam, quasi dicti pœniteret, sanctus ille Pater, Fidem prorsus excludit, *Non vi Fidei* inquiens: quod eo magis videtur, quod πίστεως esse τὸ πᾶν prius affirmaverat, cujus nunc non præcipuæ aliquæ, sed omnino nullæ partes esse dicuntur. Hujusmodi somniant esse sanctum illum Patrem, quasi aiebat, negabat idem de eodem. verba ejus sunt homilia de Domini cœnâ mystica. Οὐ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ποιῶν τὰ προκείμενα γενέσθαι σῶμα, καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ Χριστὸς. τοῦτο μου ἐστι τὸ σῶμα, φησι. τοῦτο τὸ ῥῆμα τὰ προκείμενα μεταῤῥυθμίζει. *Non enim homo est, qui facit ut proposita in Altari, fiant Corpus & Sanguis Christi: sed ipsemet Christus ait, Hoc est Corpus meum. Hoc verbum præposita transordinat.* In quibus τὸ ὅτι assignat. sed Fidem non excludit ab Accipientis actione in Eucharistiâ, qui per illam, Corpus & sanguinem realiter ibi existentia, apprehendit, comedit, bibit. Fides, verum corpus ζωόποιον repræsentat exhibitum, quod semotâ Fide, abest, nec repræsentatur. *Hoc est Corpus meum*, verba sunt operativa. & τὰ προκείμενα μεταῤῥυθμίζει. Nec ita desipimus, non sacramentarij quos vocant, ut post illam εὐλογίαν, & verba ἐνεργητικὰ, mera, nuda, solitaria fingamus Elementa; Panem & Vinum. In Liturgicis certè Anglicanis, ab illa μεταῤῥυθμίσει, nunquam ut prius, Panem & Vinum, sed Corpus et Sanguinem appellamus. Re vera enim exhibent illa Elementa, ut omnia à Christo instituta Sacramenta, quod figurant. ideoque, quod adurget eo loco Chrysostomus, Quemadmodum illa vox, ab initio rerum, *Crescite, Multiplicamini; & Replete terras*, Ῥῆμα ἦν, καὶ ἐγένετο ἔργον, ἐνδυναμοῦσαν τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην πρὸς παιδοποιΐαν: ita et illa vox, *Hoc est Corpus meum*, διὰ παντὸς αὔξει τῇ χάριτι τοὺς ἀξίως μετέχοντας. sed ubi tamen in istis explicatur illa ratio per quam verba sortiuntur effectum illum: Quem sortiuntur sanè, agnoscimus, sed modum et rationem ἀδιήγητον, ignoramus. Πάρεστιν ὁ Χριστὸς, verba sunt Chrysostomi, καὶ νῦν ἐκεῖνος τὴν τράπεζαν διακοσμήσας ἐκείνην, οὕτω καὶ ταύτην διακοσμεῖ νῦν. οὐ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ποιῶν τὰ προκείμενα γενέσθαι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· σχῆμα πληρῶν μόνον, ἕστηκεν ὁ ἱερεὺς, καὶ δέησιν προσφέρει. ἡ δὲ χάρις, καὶ ἡ δύναμίς ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ, ἡ πάντα ἐργαζομένη. Τοῦτο μου ἐστι τὸ σῶμα, φησι. τοῦτο τὸ ῥῆμα τὰ προκείμενα μεταῤῥυθμίζει. Adest Christus: et nunc ille eam ubi adornavit mensam, ita et istam adornat nunc. Neque enim homo est, qui proposita in mensâ facit esse corpus et sanguinem Christi. stat sacerdos, formam adimplens solummodo, & orationem

tionem offert: Dei autem Gratia & Potentia est quæ omnia operatur. Ait, *Hoc est Corpus meum.* Istud verbum proposita transmutat. Hic est locus ille integer, quem velut Absyrti membra κρεανομοῦντες διακόπτουσι. Agnoscimus veritatem τοῦ πεπραγμένου. Christi verum corpus προκείμενον, in altari. post verba consecrationis à sacerdote pronunciata potestatem ἀδιολέσχητον & παντοδύναμον Instituentis modum agendi non habemus expositum. Nam modus ille θεουργὸς sub nostro acumine, aut intelligendi modo, non cadit. Non esse Naturalem, certum est. Nam & ἐσφαγμένος πρόκειται in altari, ait idem Pater. Nec est tamen iterum occisus à sacerdote, nec tanquam Virbius Resurgit toties. Moritur iterum, si ita: Imo μυριάκις moritur. & tamen ἀληθεύει qui dicit, *Non moritur iterum:* Mors iterum non κυριεύει illius. sed σφάττεται, vi & efficaciâ suæ Operationis: ut et olim, ante Crucem, erat *Agnus occisus ab origine mundi.* Non crucifigitur, frangitur, transfoditur in Altari; licet panis τὸ σῶμα figatur, frangatur, distribuatur: et calix, τὸ αἷμα effusum combibatur. Corporale nihil horum est, in Eucharistiâ: quæ conjungit Chrysostomus memorato loco. quæ non sunt, in alicujus gratiam separanda.

Ex quo à Domino dictum est, *Hoc facite, in Mei commemorationem.* Hæc est Caro mea: & hic est Sanguis meus, *Quotiescunque his verbis, & hac Fide actum est, Panis iste supersubstantialis* (ὑπερούσιον sic appellat) *& Calix Benedictionis sollenniter sacratus, ad totius hominis vitam salutemque proficit:* inquit Antiquus Bulengeri author, non Cyprianus. His verbis. Hac Fide. In potestatem proloquentis, Fides se retinet, sed authori reclamat diatriptes. Apagè ergo Fidem. Aio enim inquit verum Corpus in Eucharistiâ ess-. et hoc ego aio. Non vi Fidei, sed vi verborum Christi? ait satis pro Imperio. Et Fide, & vi verborum. Ideo Fide, quod vi verborum. Quid enim, an non Theologi docent omnes, Dei Omnipotentem voluntatem & Fidem non esse ἀσύστατα, cum Fidem doceant nihil aliud intueri quam vim verborum Christi? Non est apud Deum, authore Angelo Gabriele, *Impossibile omne verbum.* Esto ῥῆμα. Hæc dicit Dominus. erit πρᾶγμα. Nam *dixit, & Facta sunt. Jussit, & Creata sunt.* Dicat Dominus, *hoc est Corpus meum.* Credet Fides, *Hoc est Corpus meum.* Esse Corpus, non facit Fides: at esse mihi Corpus, facit Fides. In Eucharistia, τὸ mihi, non est ablegandum in Utopiam: Maledictus Ille qui separet Quæ conjunxit, tam arctè Deus. 49.

Nyssenus ais, scripsit Catechesin magnam. scio Catechesin: 50.
sed magnam an parvam inscripserit, nescio. Ideo scripsit autem, ut doceret, ὅτι ὁ ἁγιαζόμενος ἄρτος εἰς τὸ σῶμα τοῦ θεοῦ μεταποιεῖται. quod sanctificatus panis in corpus Christi transformatur. Nomen Catechesis, refellit hoc insulsum commentum: In uno solo capite Fidei non versatur Catechista coarctatus. Apertè ita delirat. sed et Gregorium mentitur. Minima enim pars est magni illius operis, hoc Argumentum tractatum, de Pane transformato in

Corpus Christi : Non excedit Catechesis numerum capitum quadraginta. Argumentum de Eucharistiâ non aggreditur ante Caput xxxvii. tractare, sed & illud ipsum caput, non illo titulo inscribit. nec est ejus lemma quod fingit, Ὅτι ὁ ἁγιαζόμενος ἄρτος μεταποιεῖται εἰς σῶμα Χριστοῦ. in qua per omnia consentimus. Nam quoties iterandum, tertiandum, & ingerendum est tibi, homini præfracto & perverso, potius quam oblivioso, Nos in hac Quæstione, non aversari, μεταποίησιν, μεταβολὴν, μεταρρύθμισιν, μετάληψιν, μεταστοιχείωσιν, & si quæ sunt aliæ, in eandem rem apud Græcos Patres usurpatæ, voces. Fit enim prorsus summa & insignis Elementorum illorum, in sacratissimâ illâ actione mutatio. sed nos non posse concoquere μετουσίωσιν, de substantiâ in substantiam Transabitionem: Panis Substantiæ, in Corporis Christi substantiam alterationem. Rem gestam, rem nudam designant illæ voces, sine Modo: hæc Modum determinat: constringit & coarctat divinam operationem, et Fidem deducit, ad communes sensus. τὰ σύμβολα τοῦ σώματος τοῦ δεσποτικοῦ καὶ τοῦ αἵματος, ἄλλα μὲν εἰσι πρὸ τῆς ἱερατικῆς ἐπικλήσεως, μετά γε τὴν ἐπίκλησιν μεταβάλλεται, καὶ ἕτερα γίνεται, ἀλλ' οὐκ οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. *Dominici corporis & sanguinis symbola, alia quidem erant ante invocationem Sacerdotalem: post invocationem*, ait Theodoretus, *transferuntur in alia, & alia fiunt, non tamen à suâ ipsorum Naturâ recesserunt*. Hæccine rem acu, Juli Cæsar. Tu age, testimonium huic par et componendum suggere, de transsubstantiato pane, ex aliquo vetustiorum Patrum etiam infra ætatem Theodoreti μεταβολὴν agnoscit nobiscum ille: ἑτερότητα nobiscum profitetur: non tamen admittit Transsubstantiationem : Naturam eandem symbolis assignat post Consecrationem, ut non aliam, quam nondum Consecrata obtineant.

51. Sed nondum causæ patrocinium deserit advocatus Dial. II. pag. 38. objecerat hanc μεταβολὴν Eranistes. respondet ei statim Orthodoxus. *Laqueis, quos intenderas irretitus teneris*. οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν, τὰ μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως· μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους, καὶ ὁρατά ἐστι, καὶ ἁπτὰ, οἷα καὶ πρότερον ἦν. νοεῖται δὲ ἅπερ ἐγένετο, καὶ πιστεύεται, καὶ προσκυνεῖται, ὡς ἐκεῖνα ὄντα ἅπερ πιστεύεται. *Neque enim post consecrationem mystica illa symbola à suâ propriâ Naturâ recesserunt. Manent siquidem substantiâ eadem: figura, specie, eadem: visibilia, tangibilia sunt, ut & prius erant. Intelligitur tantum ea esse quæ fiunt, creduntur, & adorantur, tanquam illa sint revera, quæ creduntur esse*. Cumque Eranistes, quod vos quoque facitis, instaret: At προτέραν ἀμείβει προσηγορίαν, alio nomine post Consecrationem, quam quo prius, designantur. Non enim, ut prius dicitur Panis, sed corpus Christi; respondet iterum, Orthodoxus, Non σῶμα μόνον, *corpus tantum Domini, nominatur*, ἀλλὰ καὶ ἄρτος ζωῆς, *sed Panis etiam vitæ*, quod verum esse sexcentis productis testimonijs probare possum, & Dial. etiam I. pag. viii. in eandem planè sententiam loquitur. Ὁ γὰρ δὴ τὸ φύσει σῶμα σῖτον καὶ ἄρτον προσαγορεύσας, καὶ αὖ πάλιν ἑαυτὸν ἄμ-

πελον

πλον ὀνομάσας, ἐτ@ τὰ ὁρώμενα σύμβολα τῇ τε σώματ@ καὶ αἵματ@ προσηγορία τετίμηκεν. ἐ τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς. *Qui enim corpus naturale suum, triticum & panem nominavit, & seipsum insuper vitem appellavit: Ille ipse symbola visibilia, appellatione sui Corporis & sanguinis honoravit: nequaquam Naturam immutando, sed Gratiam ad Naturam supplendo.* Non sunt ista penitus incomprehensa ait, ut vobis ad modum illum Transubstantiationis fugiendum sit. Δῆλος, ait, ὁ σκοπὸς τοῖς τὰ θεῖα μεμυημένοις: *Hujus mysterij scopus apparet satis illis, qui rerum divinarum scientiâ sunt instructi*, vel ad participationem mysteriorum admissi. Voluit enim, Participes factos mysteriorum divinorum, μὴ τῇ φύσει τῶν βλεπομένων προσέχειν, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐναλλαγῆς πιστεύειν, τῇ ἐκ τῆς χάριτος γεγενημένῃ μεταβολῇ, *Non attentos esse, ad illa quæ oculis cernerentur, sed per mutationem illam factam in Nominibus, mutationi per Gratiam factæ fidem adhibere.*

Habes fidem nostram Bulingere, verbis expressissimis à Theodoreto Novatore perscriptam & promulgatam, ut non esset opus tua τερετίσματα ulterius persequi, nisi quod postquam semel huc descendimus, necesse sit ut tua omnia vestigia non omittere, Sanctus Cyrillus de nomine citatus in Diatribâ, comparet.. ignorat inquam rem, non minus quam ego, curve hîc citetur. Loquitur autem, τὸ σῶμα ἐνδυσάμενον τὴν ἀφθαρσίαν μεταποιεῖται. *Corpus vestitum immortalitate, transformatur, ut ferrum in igne, fit ignis.* Quæ sunt omnia, πρόςέτος ἐπεν. Putasne enim, participato corpore Jesu Christi, eo scilicet, quod in Cruce pependerat, de beatâ Virgine incarnatum, quod, rursus atque iterum in altaribus vestris occisum immolatur, participantem quemcunque in Eucharistiâ, reddi continuo corpore immortalem? Quid agis tum in sæculo, qui major es sæculo? Quid Pisis profiteris adhuc Theologiam? 52.

Ναὶ βρότεον μετὰ δαῖτα, μετὰ πτολίεθρον χύσιν οἴνε·
Οὐράνιον πῖε νέκταρ ἀρειοτέροισι κυπέλλοις,
Σωὐθρονος Ἀπόλλωνι, συνέστιος υἱέι Μαίης.

Nam credo ego, Deglutisti, non unâ vice Jesum Christum in Eucharistiâ μελισσιωθέντα. an potius corpus illud quod ἐνδύεται ἀφθαρσίαν Christi corpus est, è pane transsubstantiatum.

Cyrillum capio, Te non intelligo. ille, ne verbum quidem illo loco, imò ne totâ quidem Catechesi xviii. de sacramento, vel corpore Christi participato loquitur. Tractatum instituit, de Resurrectione Christi capitis jam consummatâ, nostrâ olim futurâ, cum, uti loquitur B. Paulus, quem ideò appellat Catechistes, Δεῖ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν: *oportet*, & quidem necessariò, *hoc corruptibile induere incorruptionem; & mortale hoc induere immortalitatem.* Hinc ille infert, illa tibi recitata, Τὸ γὰρ σῶμα τοῦτο ἐγείρεται ἐνδυσάμενον ἀφθαρσίαν, truncasti enim locum ab utraque parte, μεταποιεῖται, ὥσπερ σίδηρος πυρὶ προσομιλήσας γίνεται πῦρ, μᾶλλον δὲ ὡς οἶδεν ὁ ἀνιστῶν κύριος. *Corpus hoc excitabitur indutum incorruptibilitatem,* 53.

tatem, transformabitur. ſicut ferrum igni,injectum fit ignis: magis autem ſicut novit Dominus qui ſurrexit. Hæc poſtrema Cyrilli verba debueras non omittere. Nam docent te ſapere ad ſobrietatem. & ſi modo hic loquutus fuiſſet beatus Cyrillus, de Corpore Chriſti in Euchariſtiâ, actum foret de portento illo Tranſſubſtantiationis, ſaltem ex ſententiâ Catechiſtæ Cyrilli, ſed et illa evertunt commentum hoc, quæ de ferro ignito adduntur. γίνεται ferrum πῦρ. nihil enim ſentitur, videtur, præter ignem in ferro. neque tamen ferrum vel ignitiſſimum μετουσιοῦται. ferrum eſt nihilominus natura ſuâ integrâ remanente, licet alijs veſtitum qualitatibus. & ideo vel de camino extractum, vel aquæ immerſum redit ad naturam ferri, ſic & corpus conſecratione ſanctificatum, finita illa ſacra actione, deſinit eſſe Corpus Chriſti. Neque repugnamus, quin Panis ad eundem modum tranſeat in corpus Chriſti; quatenus ſervatis ſervandis fieri poteſt. Ita πάντα γίνου: In omnes formas te verte, in omnes te transfer parteis, è ferro ignito apud Cyrillum non extundes opinionem tuam tam abſurdam. ſed quod deerat in illa ῥήσει Cyrillianâ, ſupplebis in ſequenti ὥσπερ γὰρ ὁ ἄρτος inquit, καὶ ὁ οἶνος τῆς εὐχαριστίας, πρὸ τῆς ἁγίας ἐπικλήσεως τῆς προσκυνητῆς τριάδος, ἄρτος ἦν καὶ οἶνος λιτός, ἐπικλήσεως δὲ γενομένης, ὁ μὲν ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ, καὶ ὁ οἶνος αἷμα Χριστοῦ. *Sicut enim panis & vinum Euchariſtiæ, ante ſacram Invocationem, adorandæ Trinitatis, panis tantum eſt & vinum ſimplex, Invocatione verò factâ, Panis fit corpus Chriſti, vinum ſanguis Chriſti:* ita ille Catech. 1. myſtagog. ſed non pungunt, ne quidem pertingunt iſta. Primum, quia, quod jam dictum ſemel atque iterum eſt, ſuppoſititia ſunt, & Cyrilli nomen atque authoritatem mentiuntur. Tum quod nihil prætereà docent, quàm quod in ferro ignito admiſimus, nec vocantur ea à quoquam in quæſtionem. Veritatem docent corporis & ſanguinis Chriſti; de quo lis nulla tibi nobiſcum intercedere debet: *Panis fit corpus, vinum fit ſanguis.* Hoc fatemur. modum Veritatis non docent, quo Panis fit corpus, Vinum fit ſanguis, de quo ſolo quæritur, & inter parteis litigatur.

5 Irenæus non aliud aſſeruit Lib. 5. cap. 11. quam deinceps expreſſit Auguſtinus, cujus illa ſunt decantatiſſima, *Accedat verbum ad elementum,& fit ſacramentum.* Nam quod ait, *ex ſanguine Chriſti, & corpore Chriſti conſiſtere & augeri carnis noſtræ ſubſtantiam,* an non tibi ῥητὸν iſtud, σκληρὸς videtur eſſe λόγος, Bulingere? Sententiam certè non excuſant veſtri à duritia, interpretatione tantum ſuâ mollire conantur. *Quod dicit, ex his augeri corpora noſtra,* inquit Roffenſis Fiſherus apud Feuardentium, *iſtuc opinor ſpectat, Vt ſicut tritici granum poſt mortificationem ejus auctius & multiplicius è terrâ ſurgit, ita & corpora noſtra, poſteaquam ad exinanitionem cinerum per mortem redacta ſunt, virtute tamen carnis ipſius vivificatricis, quâ paſti ſumus & unum effecti, cum illo capitali grano, tandem ad cumulatiorem reſurgemus gloriam.*

riam. Vel amplectere hanc Roffensis interpretationem, vel aliam excogita commodiorem si lubet, verborum non satis commodé positorum ab Irenæo, vel redditorum ab Interprete: quæ vel sic etiam sunt ἀπροσδιόνυσα, cum non de sacramento Eucharistiæ, sed Resurrectione corporum tractet pater. Nec apparet ex istis Irenæum sensisse, vi verborum Consecrationis, non vi Fidei per Manducationem fieri Eucharistiam corpus Christi. Fidem non excludit. corpus fieri docet. Docemus & credimus, vi verborum & institutionis Christi; fieri, quod fit, corpus Christi: *Accedit enim verbum, & tum fit*, quod non fuerat, *Sacramentum*. Necesse est præcedat participationem omnem consecratio. *Quando percipit verbum*, *fit corpus*, ait Irenæus. sed, *ex quo augetur carnis nostræ substantia*. Quid si autem non augeatur, hoc est, non percipiatur panis consecratus, illud erit an non, sic consecratum, confectum corpus? videtur, quod non Irenæo. tibi contrarium, sed mirificè sectaris λεπτολογίας. Non manducatio facit ut sit corpus: sed consecratum, per fidem ex vi verborum & institutionis divinæ fit participanti corpus. Hæc clarissima sunt apud Irenæum. Quid te malum, impulit ut perturbares omnia? sed obscure indicatum Irenæo, *Disertius asseruerant alij Patres*. Greg. Nissenus de Corpore Christi, *Pulchrè nunc verbo Dei sanctificatum panem in corpus Dei, Verbi, credimus transformari*. sed responsum est jam prius Nysseno. Tu nunquam efficies apud illum, ubicumque tandem latet illud opus Nysseni *de Corpore Christi*, μεταποίησιν esse μετουσίωσιν: aut qui rem docet & designat, rei quoque modum circumscribere. aut qui μεταποίησιν verbo ascribit, Fidem exclusam ablegare. Verbum si non esset, nulla foret Fides. ita stultè à te ista dispalantur.

Digrederis ad Fidem per prolepsin quandam, non magnopere tempestivam. *Objicies fortè*, ais, *ex Apostolo, fidem esse substantiam rerum sperandarum, apparentiam non apparentium*, ἔλεγχον τῶν μὴ βλεπομένων. Et te quæso, in Altari βλέπεται corpus Christi? Dic sodes, quot vicibus vidisti *corpus*, & non Panis & vini accidentia? Paniceus ille Deus, an te toties respexit vultu benigniore, & mysterium ilud præsens revelavit? Ita opus est omnino, si solâ vi verborum Christi, non aliquo prorsus fidei interventu: nisi tanquam asinus ad molam accessisti: si πράγματι & non πίστει, sic quoque nuper locutus eras, corpus Christi fit, existit, & repræsentatur. An Fidem negas ἔλεγχον τῶν μὴ βλεπομένων; *Argumentum*, transfers, *non apparentium*. Libenter negares si liceret: γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, negare non audes. radis ergo ῥῆσιν illam Apostolicam. *Ea verba non efficiunt, ut res absens virtute Fidei præsens fiat*. Nimirum, Apostoli verba hoc non efficiunt. Quid tum mi homo, efficiunt ea verba? Prorsus nihil: inania sunt, docent nihil. si quicquam docent, idem quod sensus, oculi, aures. Nam præsentia tantum Fides intuetur, absentia certè non intuetur. Non enim, *virtute Fidei res absens præsens fit*, & tanquam præsens

repræ-

55.

repræsentatur. & tamen ἐλπιζόμενα sint non præsentia. τὰ μὴ βλεπόμενα sunt absentia: cum non secundum locum aut distantiam, sed κοινωνίαν & ἀκοινωνησίαν omnino sit præséntia. Πίστει νοοῦμεν, ait Apostolus, κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας. Quasi deducti in rem præsentem, cum ante tot sæculorum sæcula fundaretur Terra super aquas. Præsens tum non interfuisti divino illi opificio. Fides tamen efficit, ut absens illa rerum creatarum productio, præsens tibi fiat, apud Mosen lecta, audita, credita. Nisi forsan ex animi sententiâ loquaris, & quod minimè opinabamur, inter Eos nomen profitearis, qui, *Nihil de nihilo* oriri posse: & aliquid in Nihilum resolvi non posse, arbitrabantur. age ergo, cum Galeno & Græcis omnibus apud Theodoretum, simplicitatem subsanna Christianorum. Qui dicebant οὐδὲν ἄλλο λέγοντας ἡμᾶς προσφέρειν τοῖς τὰ θεῖα παρ' ἡμῶν παιδευομένοις, ἢ τὸ τῆς πίστεως παρεγγυᾶν. nihil nos aliud ipsis offerre, qui rebus Theologicis apud nos Instruuntur, quam fidem, aut credulitatem. Nec cum Alexandrino Clemente, conspira, Πίστις συνέχει τὴν Ἐκκλησίαν. Certè quàm proximè ad horum hominum sarcasmos, quos modo dixi, accessisti: & penitus transijsses in eorum castra, si non μικρόν τι, & profecto quid exiguum, Fidei statim indulseras, *Nisi fortè per cogitationem*. Non efficit fides, ut quicquam absens repræsentetur animo tanquam præsens (quicquid Apostolus obloquatur) nisi fortè per cogitationem, *quomodo solemus absentes amicos, oculis animi cogitando intueri.* apage ergo Theodoretum, cui Fides est, ἑκούσιος ψυχῆς συγκατάθεσις. vel ἀφανοῦς πράγματος θεωρία. vel ἔνστασις περὶ τὸ ὄν. vel κατάληψις τῶν ἀοράτων. vel διάθεσις ἀναμφίβολος ἐν ταῖς ψυχαῖς. Apage illud Tertulliani, cum *Credimus, nihil ulterius desideramus*: item Origenis, Οἰκεία ἀπόδειξις τοῦ λόγου. Illud Nazianzeni, πρὸς οὐρανὸν ἀνίπτασαι (remigio fidei) πιστὸς ὤν. imo illud Pauli, 1. Cor. 2. 4. ἀπόδειξις πνεύματος καὶ δυνάμεως. & illam διαβόητον, sed inanis tandem πληροφορίαν, nuda tantum fides est repræsentatio, non est ἔλεγχος non ὑπόστασις non apparentium rerum.

56. Ista ut præter te alius effutiret Bulingere? Nyssenum appellas. ille tamen respondet, (agnosce vocem in excerptis) esse Fidem ἔρεισμα τῆς τῶν ἐλπιζομένων ἀδηλίας. *stabilimentum* vertis ipse, *& firmamentum obscuritatis rerum sperandarum*. Ecqua nuda cogitatio fundamentum, firmamentum & sustentaculum dicetur, hoc est, Paulo ὑπόστασις τῶν ἐλπιζομένων. Ita tibi fortassis esset ἔρεισμα, si non Pontificatus, at saltem galeri Cardinalitij; Nam cogitationem illam animo tuo obversatam aliquando non inficiabere, si non mentiarere, cum & Nobis interdum Hæreticis obversetur. In rebus autem Christianæ doctrinæ, *Accipe quod sentitur, antequam discitur, nec per moras temporum longa agnitione colligitur*, ait Cyprianus, *Sed compendio Gratiæ maturantis hauritur*. et crede illum te affari, de Christi corpore & sanguine, in sacramento, quod dicitis altaris, per Gratiæ compendium repræsentatis. Ain' vero, tecum ut desipiat, imo & blasphemet Chrysostomus? idque

idque eo, non alio loco quam quo longè augustiora de fide beatus Apostolus in illa ad Hebræos prædicabat? deliras planè: ille, Occumenius, Nonnus, alii, magnifica de Fide commentantur. Itaque velut transfuga in castra adversaria: aut velut ἐμβρόντητος & mente captus, dilaberis ad illa, de quibus nemo dubitat. *Sunt quæ sperantur, præsentia non in re, sed in mente sperantis.* Insulsum caput. Hoccine propositum ab initio? Id volebat scilicet Exercitator: aut tu eum fingere poteras voluisse dicere, Revera & ὑποστατικῶς rem illam quam credimus adesse Nobis. Quasi quis adeo tecum insaniret? Ut quia credimus futuram Resurrectionem carnis, ideo præsens sit reipsa Resurrectio. An alius à te aliquis τρισκαιδεκάπηχυς ἀνὴρ, istiusmodi σκύβαλα ἀγρήνδε attulit aliquando? Mentem elevat, assensum firmat, usum fructum confirmat rerum speratarum fides, atque ita εἶναι καὶ παρεῖναι τρόπον τινα παρασκευάζει, quæ nondum sunt opere adimpleta. Major est hæc evidentia, quam obtutus animi, vel intuitus in absentium rerum formas. alîus generis præsentia, quàm est earum Idearum, quæ veluti insomnia, obversantur animo. ecquid augustius de quavis re poterit usurpari, quàm est Nonni illius metaphrastæ Fidei elogium in Diatriba, Πίστεος ἀρραγέεσιν ἐπυργώσαντο θεμέτλοις.

Fides est in cognitione. ita assentior: ubi γνῶσις & πίστις se invicem 57.
sustentãt, & manuducunt, & mentẽ obfirmãt de speratis aliquãdo percipiendis. sed & supposità pià affectione voluntatis absq; ullâ formidine, propter authoritatem revelantis, cui fides innititur ut objecto. Ideo nulla cognitio, scientia nulla, quippe de quarum subjectis rebus σκέψις & ἐποχὴ etiam in gradibus excellentibus haberi potest, ad Fidei πληροφορίαν ascendit. Itaque in excerptis tuis B. Chrysostomus ait, *Neque Fides esse potest, nisi quis certior sit de Veritate eorum quæ non videntur, quàm quæ videntur.* Ad quod aureum certè dictum mellitissimi scriptoris, glossam appingis maledictam. *Hoc ille vult, Fidem esse cognitionem, sed obscuram.* Ita vacillas incertus huc illuc: quod necesse fuit omnino, postquam à Veritate ad ineptias, si non blasphemias, descenderas, ut Fidem, illam Hæreticorum Deam & τὰ πιστικὰ omni modo depressam evacuare possis: sed melius vestri docent Theologi: cùm sit triplex in rebus, quæ haberi potest, *certitudo*; Moralis, Evidentiæ, & Fidei. cumq; illa moralis in opinione potius & probabilitate consistens admittat formidinem. Evidentiæ autem certitudo illam non admittat, sive sit exterior quæ de particularibus, & obviis per sensum acquiritur, seu etiam interior per principiorum intellectum & ἐνέργειαν: Illi tamen Certitudini Fidei maximam ascribunt, quemadmodum loquuntur, *adhæsionem & firmitatem, excedentem adhæsionem evidentiæ exteriorum sensuum, & scientiæ ac intellectus principiorum omnium, eo quod Virtuti, & promissionibus Divinis Fidei illa* πληροφορία *innitatur:* Est tamen hæc Fidei Evidentia evanida imbecillis: nihil agit, rem absentem nequaquam ut præsentem repræsentat: Credita & sperata non aliter proponit,

quàm quo modo phantasia cogitantis, solem geminum & duplices solet Thebas repræsentare. aut, *veluti mens omnis aberrat, in vultus quos finxit amor.* Ut sola cogitatio, & nuda phantasia, firmamentum sit, & συνεκτικὸν ἔρεισμα Ecclesiæ super Petram solidatæ. Non enim aliter res absentes, Deum, Christum, Resurrectionem, vitam æternam suggerit & repræsentat Fides Theologica, quam absentem tibi Bonsium Cardinalem cogitatio, aut si vis, Cynthiam Poetæ umbro. Scutica & flagellis digna Theologia, sive Parisina, seu Pisana.

58. Fides est ὑπόστασις, hoc est, interprete beato Chrysostomo, χαρίζεται τὴν ὑπόστασιν. Imo potius non largitur tantum & impertit τὴν ὑπόστασιν, ἀλλ᾽ αὐτὴ ἐστιν οὐσία αὐτῶν. Quæ cum tu, ex ipso illo Chrysorrhemone recitares, postquam prius meram esse phantasiam dixeras Fidem, subiit animum cogitare, hoc est tuum πιστεύειν, peregrinatam a corpore tibi mentem fuisse. Ille enim pater ita statuit. Ἡ πίστις ἐστὶν ὄψις τῶν ἀδήλων (non ait φαντασίαν esse, sed ὄψιν, Fidem.) καὶ εἰς τὴν αὐτὴν τοῖς ὁρωμένοις φέρει πληροφορίαν, τὰ μὴ ὁρώμενα. *Est Fides, rerum abstrusarum intuitus, quæ nequaquam subiecta oculis, in eandem deducit certitudinem cum iis, quæ cernuntur & usurpantur oculis.* Neque satis fuit huc Fidem evexisse, addit, Εἰ μὴ τῶν ὁρωμένων σαφέστερον περὶ τῶν ἀοράτων πεπληροφόρηταί τις, πίστις εἶναι οὐ δύναται. *Fides nullo pacto esse potest, nisi quis per illam magis certus fiat de rebus invisibilibus quàm sit, aut esse potest, de visibilibus.* sed ad hanc non aspirat, ait idem alibi, nisi γενναία καὶ νεανικὴ ψυχὴ, καὶ πάντα ὑπερβαίνουσα τὰ αἰσθητά.

Πᾶσιν δὴ θνητοῖς θνητὰ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις,
Ἀδρανέες δ᾽ ἰδέειν Δία τὸν πάντων μεδέοντα.

Omnibus mortalibus pupillæ mortales sunt in oculis. Infirmæ autem sunt ad intuendum omnium rerum moderatorem Jovem. Non est ergo mirum, si vertiginosus, in incerta & contraria revolvaris, de fidei certitudine, & ἀμβλυωπίᾳ. Ut nimirum excuteres nobis de manibus, illud quod est τὸ πᾶν in mysteriis sacris, & ad cogitationes χαμαιπετεῖς, à cœlo ad terram, ad cœnum deduceres. Fide credimus, apprehendimus, applicamus, fruimur. Τί δὲ βούλεσθε αὐτὰ ἰδεῖν; *Quid est quod oculis* (hæc mysteria) *usurpare velitis*, aiebat de objecto Fidei in genere Chrysostomus. ἵνα ἐκπέσητε τῆς πίστεως, καὶ τοῦ δίκαιοι εἶναι. *ut sic à Fide excidatis, & desinatis esse justi.* ὑμεῖς δὲ εἰ βούλεσθε αὐτὰ ἰδεῖν, οὐκ ἔτι ἐστὲ πιστοί. *Vos si illa oculis intueri vultis,* (carnali modo Christum in Sacramento altaris) *non estis ulterius Fideles, sed nec justi.* Sed è diverticulo in viam, de Eucharistiâ.

59. Bene habet autem, quod tandem non pessimè senserit de sacramentis Ecclesiæ Exercitator. *Propius illa quàm verbum, gratiam animis nostris admovent, & exhibent aliquanto efficacius. Canales* quosdam opinatur Casaubonus, & deducendæ derivandæque in nostras mentes divinæ gratiæ, tubos atque ὀχετούς: non tantum pignora & arrhabonas divinæ nobiscum stipulationis: nedum

nedum nuda signa & σημαντικὰ sacramenta. Et quid quæso docuere, aut etiamnum docent veteres Theologi & recentiores, nostri vestri, è diversis tamen ut volunt esse partibus? Conspirant opinor, & communi quodam consensu coeunt (nam μία vel etiam plures χελιδόνες ἐ ποιοῦσιν ἔαρ) contentine potestis esse hoc συμψηφισμῷ, & in causâ συγκαταβάσει. Transactum erit inter Partes, & concordatum. At vestri, quæ illorum est fatalis in divinis mysteriis περιεργία, & σκαιότης, *Organa* interponunt nobis *Physica*, non contenti quòd profiteamur Moralia illi muneri destinata & applicita, & ex destinatione inservientia. Veteres moralitate organorum erant contenti: novitii, nuper nati, Oratores novi, & forsan etiam quod sequitur stulti ad Antiquorum scita, Physicen operationem addidere. Quod si Physica concedantur esse, aufer hinc illam moralitatem, moralem usum; cum φύσις & θέσις, Naturale & Morale toto genere disparentur. Videant ergo *Theologi vestri*, quomodo, *Organa, non moralia modò, sed & Physica, Gratiæ efficiendæ esse defendunt* Sacramenta. Spiritus Sancti *Munus est*, ait Ambrosius, *gratiam implere mysterii.* Organis utitur & canalibus Sacramentis: sed non credo de necessitate. & apertius B. Cyprianus: *Sanctificatis elementis effectum, non propria ipsorum Natura præbet, sed virtus divina potentius operatur.* Hæc illi veteres. & istis adhuc multo recentiores, conspirant; *Si vasa sint gratiæ spiritualis*, ait Hugo Victorinus, *Sacramenta, non ex suo sanant, quia vasa ægrotum non curant, sed medicina.* Sunt insuper *signa* sacramenta, dixerat Casaubonus, & assensum præbes. Sunt & *tesseræ* etiam ais militares.

In cap. 3. Lucæ. — *De Chrismate.* — *De Sacram. l. 4*

60. In effectis Baptismi, è Chrysostomo metamorphosin admittis cum Exercitatore. Sed Bonum factum, explicasses quo modo admittis. An corpora mutata in novas formas, ut Nicander, Bœus, Ovidius, alii olim commenti sunt? abhorres, credo, modum tam crassum & Naturalem: ad spiritum confugis & Cor novum, affectibus & illud, non substantiâ, innovatum: Quidni tu pari modo metamorphosin similem in sacrâ tolerare potes Eucharistiâ, hoc est spiritualem, quo in Baptismate, ἀνακαίνωσιν tolerabas? Dum Homini, Bonum *invisibile redditur*, rectè usurpat Hugo Victorinus, *foris ei ejusdem significatio, per species visibiles adhibetur: ut foris excitetur, & intus reparetur. in ipsâ vasis specie, virtus exprimitur medicinæ.* Non tamen Physicâ operatione aliquâ, vel ex opere ut dicitur operato. Quod etiam non nemo è sanioribus Scholæ magistris nobiscum docuere.

61. Fingebas credo in præcedentibus, & Exercitatorem mentitus es dixisse sacramenta, velut *tesseras* esse militares: *Pignora* bonorum: *signa* Gratiæ & Præsentiæ divinæ: *organa* donorum & canales divinorum: Nam ex ore tuo te condemnabo. Siquidem nihil aliud vult panem Eucharisticum quàm λιτὸν ἄρτον, vinum, nihil

hil aliud quam nudum vinum : auferas hinc oportet, signa, tesseras, pignora, organa & canales. Negas mi Casaubone, tua verba agnoscis pag. 145. *Sacramentum Corporis Christi, aliud esse reipsa quam panem, qui panis signum sit* (nudum) *Corporis Christi; quod per fidem, à piè communicantibus manducatur*. Hæc ego non concilio, sed nec tute, tam incertus Bulingere. *signa* si sunt, illa *symbola, tesseræ* si sunt, & *canales*, profecto recesserunt in longè aliud, quam est merum vinum & panis nudus : non Naturâ immutata, aut μεταμορφωθέντα, sed usu, sive, applicatione, & effectu differentibus. Merum vinum, nudum panem, tibi remittit Exercitator. Corpus ille Christi manducatum : Sanguinem Christi haustum agnoscit : at hoc est, in quo tu nugas agis solenni more; quod appellat Manducationem, vel quemadmodum sese explicat, è B. Paulo, κοινωνίαν, *Communionem Sanguinis & Corporis Christi*. σκαιμαχεῖς iccirco nugator tu, qui propriam Eucharistiæ operationem definis *conjunctionem cum Christo*, cum *per manducationem* non aliud (neque enim de Cyclopicâ vestrâ cogitabat) non quiddam commune, & Naturale, intelligeret. *Manducatio nostra Conjunctio est*. Ideo manducamus ut conjungamur. & qui conjungimur, manducavimus : quod verò addis, *Cum vero & naturali corpore Christi*, παρεμπόρευμα est, figmentum è Laterano. Non ita rem conficit Cyrillus mystagogus. *Nos non audemus dubitare*, ne quidem levi motu vacillamus, *Cum ipse dixerit, Hoc est Corpus meum, panem esse ipsius corpus*. Sed ubi expressit Cyrillus *Naturale*? ubi verum & naturale? Idque ipsum, nisi obdurueris excæcatus, tuus te docuerit Augustinus apud Gratianum : *Quia Christum vorari dentibus fas non erat, voluit Dominus, hunc panem, & hoc vinum in Mysterio, verè carnem suam, & sanguinem suum consecratione Spiritus sancti potentialiter creari : Et quotidie pro vitâ mundi Mysticè immolari : ut sicut de Virgine per Spiritum sanctum, vera Caro, sine coitu creabatur, ita per eundem, ex substantia Panis idem Christi corpus consecretur*. *Mysticè*, dicit. non Naturali igitur vel crasso modo. *Mysticè*, enim & φυσικῶς opponuntur. atque ideo maledicta tua glossa Bulingere, *Mysticè, id est, sub specie Panis cujus substantia in verum Christi corpus, & Naturale, transiit*. cum sola signa & accidentia panis remanserint : eo magis maledictum, eoque magis tu intolerabilis, quod flagitiosè beato ascripseris Augustino. Cujus aperta sunt & ῥητὰ in contrarium. *Quis est panis de regno Dei, nisi qui dicit, Ego sum panis vivus qui de Cœlo descendi? Noli parare fauces, sed Cor. Inde commendata est ista cœna : Ecce credimus in Christum quem Fide accipimus. In accipiendo, novimus quid cogitemus. Modicum quid accipimus, & in corde saginamur. Non ergo quod videtur, sed quod creditur pascit*. Ingenuè profectò Bellarminus, qui cum Thomas Waldensis testimonium, tuo simillimum, è libro vetustissimo, ut ipse aiebat, recitasset, si non idem prorsus, quod videtur, fatetur, non esse illud, quod mentiebatur,

To. x. ser. 33. de verbis Dom.

tiebatur, Augustini, sed potius Alcuini. quò magis conspuenda est Bullingeri improbitas, qui sine scrupulo, nomen illud Augustissimum, hujuscemodi rapsodiis præscripsit.

62. Epiphanium legit Exercitator: & agnoscit lectum quod à te commemoratur ex eodem: & affirmanti credit Epiphanio, qui nihil tale timuit, quod imaginaris. *Surrexit in Cœna Iesus Christus, &* ἔλαβε τάδε, Panem & poculum, & *cum gratias egisset, dixit, Hoc meum est.* Et, *Nemo est qui dicto fidem derogat.* Qui enim Deo dicenti fidem non adhibet, ἐκπίπτει τῆς χάριτος καὶ σωτηρίας: *à Gratiâ simul excidit & salute.* sed τοῦτο, τόδε, quomodo fiat, amabo an explicat ille Epiphanius? *Videmus*, inquit, *quod non sit* τοῦτο *æquale* τῷδε, neque in figurâ aut formâ ὅμοιον. τὸ μὲν γάρ ἐστι στρογγυλοειδὲς, καὶ ἀναίσθητον, ὡς πρὸς τὴν δύναμιν. *Illud enim est rotundæ & orbicularis formæ* (& tamen est τόδε. idque quod videtur, non ἀλλοειδές.) *sensus expers:* quorum neutrum Christi corpori adaptatur. Itaque cum eodem ibidem Epiphanio ἀπεριέργως καὶ ἀκακουργήτως πιστεύει τῷ Θεῷ ἀληθεύοντι ἐν πᾶσι, *simpliciter, & sine ullâ curiositate Deo fidem adhibet, qui in omnibus & per omnia verax est,* licet quibus ille *mediis* quicquam aut *quomodo* efficiat, non assequatur. Id enim animo ejus penitus insidet, τὸ πῶς Θεῷ μόνῳ ἔγνωσται. cujus vestigiis inhærentes, Nos cum Casaubono τῷ μακαρίτῃ, modum Præsentiæ nequaquam satagimus scrupulosè. Tu sequere, quem laudas Epiphanium, neque sis minus sollicitus de salute illâ Casauboniana. Cura tuam ipsius adhuc incertam saltem tibi, & in lubrico constitutam. Stetit ille Vivus in viis antiquis, & de semitâ bonâ interrogavit, invenit illam, & in illâ ambulavit. Credidit dicenti, *Hoc est corpus meum.* De dicentis potestate non vacillabat: Carnem se credebat toties, Christi, in sacrâ synaxi participasse, & in verum Christi corpus, licet non Naturale, Conjunctione unitum arctissimâ, coaluïsse. *Quoniam membra sumus de corpore ejus.* Quomodo hoc fiebat, μένων ἔσω ἐν ᾧ, non inquirebat, non sollicitabatur. Utinam tu, & tui congerrones, pari modo *saperetis ad sobrietatem.*

63. Ῥῆσις illa celebranda est ex Asceticis, Quanto Christus major est, & dignior Juvencis, τοσούτῳ δεινότερον ἐν μολυσμῷ ψυχῆς ἅψασθαι τοῦ σώματος Χριστοῦ ἢ ταύρων. Tantò majus piaculum est, si quis in pollutione constitutus, Corpus Christi contingat quàm taurorum. Pia ἀπόφασις & Basilio digna. Sic & nomini Divino major debetur reverentia, quàm de quibus dictum est, Ego dixi, Dii estis. Non tamen Nomen Dei, hoc est, ipse Deus, ad eundem modum versatur inter homines, cum hominibus est, ab iis cernitur vel etiam adoratur, quo modo Principes & μεγιστᾶνες. Ita γέλωτα te par est ὀφλισκάνειν, qui propter cultum exhibendum, aut exhibitum Corpori Christi in Eucharistia corporalem παρουσίαν & φυσικὴν existentiam deducis illius ipsius corporis, quod de sanguine virgineo concreverat, & in lucem progignebatur. Non sic insaniebat Augustinus, ne tum cum scriberet, *Corpus Domini & Sanguis* *Lib. 5. de bapt. cont. Donat. c. 8.*

Sanguis Domini nihilominus erat, etiàm illis quibus dicebat Apostolus, Qui manducat indignè, judicium sibi manducat. Neque enim numericè designavit, *Corpus* idem *quod in Cruce pependit.* aut, quod de *Virgine nascebatur*. Nihil autem actum est per Augustinum, nisi Corpus ipsum idem doceat manducatum.

64 Hæc præmissa sunt, infer tandem consequentiam. Ex his liquido apparet propriam Eucharistiæ operationem, non esse manducationem Corporis Christi per Fidem. Et tamen in his omnibus testimoniis, ne vel apicem audivimus in contrarium. Fidem audivimus, & Fidei τὸ πᾶν ascriptum, oris exclusam manducationem, & cordis invectam ab Augustino. Manducationem illam non esse opus aïs Eucharistiæ, sed nostram cum Christo *conjunctionem*, quæ si ratione, re certè ipsâ non distinguuntur *Manducatio & Conjunctio*, per Fidem, Gratiam, Spiritum sanctum, spirituales. an ullum produxisti testimonium, an produxeris apud antiquos, (nam satis impudenter mentitus es Augustinum) in quo, Fide exclusâ, & spirituali modo, caro *manducantis*, naturali modo dicitur cum carne *manducati* copulari, hoc est, Transubstantiari si velis? mitte ambages: rotundè tecum agam, vel unicum profer testem qui stabiliat, & en continuò subscribam. sed quid mihi faciendum, expectandum cum vacilles ipse. Nam qui prius excluseras omnino Fidem, *Non esse manducationem corporis Christi per Fidem*, quasi recreatus è veterno et dicti pœnitens, Non tantum per Gratiam fieri *conjunctionem* illam doces. Nam certè qui *non tantùm* admittit, non excludit Fidem ab actione omnimoda, sed in societatem et communionem cum alio quodam agente ducit. Ita nescis quid velis, quid velle debeas. Sed Ἔσθιε δαιμόνιε ξεῖνε καὶ τέρπεο τοῖσδε οἷα πάρεστι. siliquas et γίγαρτα à bubulco, nec prætereà quicquam expectes. Nam & corpus Christi, et Sanguinem Christi in nostra corpora coalescere contendit: satis Crasse, Irenæi citato testimonio. sed præterquam quod illud Irenæi, ut Medeæ absyrtus miserè discerpitur, & prout partes collectæ fuerant, coaguletur testimonium inconcinnè: Irenæi eo loco, quod jam ante diximus, ea sunt prolata, quæ nesciebat Roffensis excusare; qui disertè negat quod contendit Diatripta, carnem nostram carne Christi nutriri, & in illam coalescere. *Alere multa dici possunt, quæ minimè tamen in carnem vertuntur quam fovent. Aurum enim & margaritæ gemmæque pretiosæ cum in medicamentis teruntur, multam asseruntur à Medicis virtutem & fomentum præbere corpori, nec tamen ipsa vertuntur in substantiam corporis. Et pari modo quid prohibet vivificatricem Christi carnem, illis à quibus piè sumitur, potentissimâ quadam & ineffabili suâ virtute, præstare fomentum, & modo quodam alere?* Ita explicat Irenæum, quem tu non capiebas Fisherus Roffensis: an in hac acquiesces Bulingere ἐκ δευτέρων τῶν φροντίδων. Nam per tuas priores illas animus tibi in patinis versabatur. Si acquiescas: non ulterius litigamus.

gamus. Nemo enim unquam, *ineffabile fomentum*: nullus, alitionem inexplicabilem negavit, τῶν ἐν πίστει κοινωνέντων, per divinam illam, quæ est πᾶν ἐν πᾶσιν omnipotentiam, operantem. ita ille Irenæum interpretatur: ita & nos.

Sequitur è magnâ Nysseni Catechesi, magna & bene longa ῥῆσις, 65.
in quâ Christum Dominum commistum esse docet ille cum corporibus Fidelium, κατακιρνάμενον τοῖς σώμασι τῶν πεπιστευκότων per carnem suam, quæ è vino & è potu conficiebatur. Malè autem Gregorius, *corporibus Fidelium commistum* docet, *Christi corpus*, quod è pane & vino conficiebatur. Neque enim corpus illud è pane & vino conficitur, vel in altari μεταμορφωθὲν, nec in utero virgineo σαρκωθέν. Nam quod dicitur *confici* è duobus, tribus, pluribusve concurrentibus ad idem opus ὑποκειμένοις, ita subsistit extructum & confectum, ut materiâ nequaquam alteratâ, sed eadem remanente, formæ & figuræ varietas et novitas ab illâ priori inducatur. Confici non dicitis credo, non debetis certum est, dicere quod de substantiâ transit in substantiam. utputa statuam salis confectam ex uxore Loti. Nec transubstantiari vinum, quod infusæ aquulæ permiscetur. ubi è saltem duobus fit tertium, quod nec aqua dici, neque vinum oportet, sed τὸ κρᾶμα mistum ex utroque. si volebat Christi corpus in Eucharistiâ Gregorius confectum è pane et vino dici, proculdubio non admisit μετουσίωσιν: aut indiget adhuc explicatione. Malè etiam Gregorius, hoc sic confectum et commistum docet. Nam quod est è pane et vino confectum, non soli Fideles (et ille de Fidelibus solis loquitur, apud eos seponit commistionem istam, et comestionem) participant, sed et vitâ qui sunt contaminatissimi et omnibus flagitiis cooperti, ut Judas filius perditionis, cui buccellam in cœna Deus tradidit, *qui malè illam accipiendo, locum in se Diabolo præbuit*. Tertio sic acceptum, sic confectum corpus ἐν τῷ ἀναλαβόντι γινόμενον, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τὸ πᾶν μετεποίησε. Atque ita Bulingere, non ulterius mortalitate indueris: sed jamdudum transiisti in ἀφθαρσίαν. μετεποίησε corpus tuum, μεταλαβόντος tui, corpus Christi, πρὸς τὴν φύσιν ἑαυτοῦ. id enim necesse est: φυσικῶς operatur illud corpus, non actione aliquâ restrictâ et morali. Quid tu igitur versaris adhuc inter homines? neque enim vallis hæc lachrymarum, glorificatis corporibus, hoc est, μεταποιηθεῖσιν habitatio proportionata. Imo mirum non pridem ἐκκενωθεῖσαν τὴν οἰκουμένην, quum tot quotidiè Christiani Utopiani in Naturam Christi corporis transfundantur. Quisquis enim Christi corporis μετέλαβεν in Eucharistiâ, jamdudum superinduxit immortalitatem, plenam, perfectam, absolutam numeris, non imperfectam et ἠλιτόμηνον. Nam τὸ πᾶν μετεποίησεν, ait Nyssenus. Totum suis partibus integrum, à calce ad caput μετεμόρφωσε. Hocce tu persentiscis Juli Cæsar? eris alter ab illo, Καῖσαρ ὁ θεός.

An postquam reversus sis ad cor, et animus, in gyrum rationis 66.
rectæ reductus, Hæc omnia intelligis capienda, modo quodam

à sensu

à sensu remotiore et spirituali, non prout primâ facie προφαίνεται. Id ita est (Nam rectè profectò, quanquam aliud agens, vel invitus et coactus, ut quondam Caïphas spiritu Dei impellente, verbum protulisti verum) *His verbis Gregorius Nyssenus multis laqueis nos exoluit, quibus vulgò imperiti impediuntur.* Nempe, quibus alios, et vosmet etiam ipsos, disputando soletis irretire. Docet enim imprimis, et dilucidè exponit, ut videtur tibi, cur pane et vino, symbolis et signis visibilibus in sacramento Eucharistiæ Christus sit usus. Ideò illud esse, propterea quod cujus demum cunque corporis substantia et ὑπόστασις, è pane et vino consistat et conservetur. Si enim omnis corporis hypostasis sit ex alimento, αὕτη δὲ βρῶσις καὶ πόσις ἐστίν. ἔστι δὲ ἐν μὲν τῇ βρώσει ἄρτος, ἐν δὲ τῇ πόσει ὕδωρ ἐφηδυσμένον τῷ οἴνῳ, &c. Christus autem ὁ λόγος, cum nostram sibi carnem et naturam, in Incarnatione suâ adunisset, et opus habuit, et etiam utebatur alimentis illis unde corpora consistunt et nutriuntur. Rursus autem idem Dominus, cùm et suum nobis corpus in vitæ æternæ alimoniam exhiberet, illis ipsis usus est symbolis et signis, è quibus corpora constituuntur, ut ratio illius escæ spiritualis nobis ἐναργέστατα constare posset. Panis et potus alimentum non suppeditant, nisi postquam in stomachum transierunt. Corpus quoque Christi, ad eundem modum non fit id quod alit & sustentat, aut potius non transfert id quod alit in se, nisi sumptū manducatumque, hoc est, postquam visibile in signis & per symbola esse desiit: ita ut videatur opinatus Nyssenus, non vi verborum consecrationis, sed aliunde illam μεταῤῥύθμισιν adeptum. Id quod alitur per Christi corpus, non est corpus nostrum, sed est anima, ille vivens spiritus, alta eo pane, qui de Cœlo descendit, qui est spiritus, & vita. Et quemadmodum Christi corpus naturale τῇ ἐνοικήσει τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὴν θεϊκὴν ἀξίαν μετεποιήθη, per inhabitantem Deum Verbum, ad divinam dignitatem transformabatur; Non opinor, quod desinat esse, quod fuerat, corpus, aut quod Omnipræsentiam & cætera Deïtatis idiomata induerit. sed propter hypostaticam illam Unionem: Ita & Panis τῷ λόγῳ ἁγιαζόμενος, εἰς τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ μεταποιεῖσθαι creditur. Ita omnino. Hoc est, ait Nyssenus, λόγῳ τινί. Non ut sit idem, quod tu balbutis, cum eo quod in utero Virgineo formabatur: hoc nusquam Gregorius cogitatum expressit, aut suspicione levissimâ fovebat. Hæc sunt retia & laquei apud Gregorium: à quibus bene satis expediti, non est ut tuis demum strophis involvamur.

67. Addit autem adhuc σαφέστερον. Panis εἰς θείαν μετέβη δύναμιν, Non autem εἰς σώματος φύσιν: nec mirum, cum divina illa omnipotentia, cujus viæ omnes sunt ἀνιχνίαστοι, omnia rectè, ordine & suaviter disponat. sed non fit corpus Christi, ne quidem κατὰ δύναμιν διαβρώσεως. rectè omnino: idque amplectimur. hoc est, Naturali quodam modo, & σαρκικῶς: sed per potentiam ἀνερεύνητον ipsius λόγου, qui cùm dixerit, *Hoc est corpus meum*, effecturus est omnino ut

sit

ſit *corpus* ejus. Et quæſo te, objectum hujus verbi, *Hoc eſt corpus meum*, ecquod eſt, aut poteſt eſſe, aliud quàm Fides, quæ eſt ἔλεγχος & ὑπόστασις τῶν μὴ βλεπομένων, aut aliâ ratione poſſibilium. Et tamen tu, quæ tua eſt Prudentia, quaſi Nyſſenus hic excluſiſſet omnino Fidem, obſervandum commendas Exercitatori, Panem non fieri, *actu*, *corpus Chriſti*, per *manducationem*, aut per fidem *manducantis*: cùm tamen ait, οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γίνεσθαι τοῦ λόγου, meram & carnalem, & iſtam ἀνθρωπίνην excludens *manducationem*: & ad verbum Dei deducens *manducationis objectum*, ut quia dixit, *Hoc eſt corpus meum*, ideò fiat, Fide, opinor, operante, *corpus meum*. Et tamen per fidem nemo hoc dixerit factum, ut efficientem cauſam, ſed per Divinam virtutem operantem & exhibentem: per Fidem fieri tamen, ut per Inſtrumentum, neceſſariò ad hoc ipſum requiſitum. Applicat Fides re & actu, quod Chriſtus promiſerat ſub conditione: Ita utraque requiritur neceſſariò, licet non ſub eâdem ratione, aut reſpectu ſimili: Divina nempe virtus, quâ cauſſatur quod efficitur: et Fides apprehendens, ut effectum ſuum ſic cauſſatum ſortiatur.

De ſacræ Euchariſtiæ operationibus, nodum Cavillator in ſcirpo quæris: qui jam tertiò aut quartò, de *manducatione* interpellaſti. mentem ſuam et ſententiam ſatis Caſaubonus exponebat, cum propriam Euchariſtiæ operationem dixit, eſſe, Communionem corporis et ſanguinis Chriſti, hoc eſt, noſtram ipſorum cum Chriſto per illam communionem, συνδυασμὸν: quod non eſt aliud, quàm quod Paulus exprimebat, Ut fiamus *Caro de carne ejus, atque os de oſſibus ejus*. Quid tu ad iſta? an hanc noſtram cum Chriſto, per ſacramenti organum conjunctionem negas finem eſſe, et operationem ſacramenti? Abi et ſapi. in te, non in Caſaubonum cudetur ἀτοπότης. Ais plures, hoc ut doceas, in Euchariſtiæ ſacramento eſſe operationes. Tres nimirum. Primam Sacerdotis proferentis verba. ſecundam Chriſti operantis miracula. Tertiam Euchariſtiæ ipſius, conjungentis. Aio ego fortaſsis ter tres reperiri. Quid ſi ter centenæ reperirentur? Caſaubonus de Actionibus non loquitur in Euchariſtiâ. Tu, quæ tua eſt fatuïtas, de ejuſmodi proponis Actionibus: atque ideo Sacerdotem præſultorem introducis. ſed de Actionibus Euchariſtiæ: cui ſano ſincipiti ſonabit idem: Actio in Euchariſtiâ, et Euchariſtiæ actio? Euchariſtiæ actiones non plures una, ne apud Diatribam conſtituuntur. Et quod mirum magis, eadem actio, quam conſtituerat ſugillatus Exercitator, addito quodam gloſſemate non ferendo. Tertia operatio eſt, Euchariſtiæ ipſius, quæ piè communicantes arctiſſimo vinculo, cum vero, et naturali Chriſti corpore, conjungit. Aufer hinc commentum illud tuum et aſſumentum, de quo tamen non litigas in iſtis, ſed de operatione, et Naturali, et narra mihi Cenſor moroſiſſime, ecquid repereris in Caſaubonianis, quod non 68.

in istis tuis confirmetur? Propriam dixit Eucharistiæ, operationem. Non excludit alias minùs proprias, secundam, tertiam, quartam operationes, qui unam aliquam designat propriam. Quocirca, cùm in hoc ipso consentias, quod in illo reprehendis, Bonâ tuâ cum veniâ dicam, tuis enim verbis te affabor, mihi aliena, ne dicam absurda, tua ista visa sunt. si vocem cavilleris *manducationem*: est illa πολύσημος, ut sunt pleræque. expressit apertius quid per *manducationem* intelligebat: id ipsum quod tu ipse, *cum Christo conjungi.* Quod si potius effectus sit quàm operatio, hæc per vinculum arctissimum copulatio: ignoscemus tibi facilè, quamvis ἀκυρολογοῦντι: ita enim loqueris cum Casaubono. Tu ignosce Casaubono vel tuâ ipsius caussâ. Nam certè cum de sensu & mente constet, idque etiam ponatur in confesso, syllabas captare, vel per voces nodos stringere, hominis est ad cavillandum & litigandum prostituti. Quanquam scire te oportet, quod opinor non ignoras, *operationem* rei formalem, sic cum *effectu* vel *fine* conjunctam interdum, ut verbis minimè distinguantur, quæ τὸ εἶναι & τὸ ἐργάζεσθαι sic cohærent & commiscentur.

69. Illa autem tua à te eo in loco disputata, seposito, quo efflictim flagras, calumniandi & cavillandi proposito & desiderio erudita sunt, & Bulingero expergefacto digna. Sed ideo fortassis eruditè disputantur, cùm non recedant, ut jam dictum est, ab illis Casaubonianis, de operatione propriâ Eucharistiæ quam Communionem dixit cum Beato Paulo corporis & sanguinis Iesu Christi, vel συναφὴν cum aliis πρὸς Χριστόν. Ita ego illum capio: si quid aliud voluerit in sequentibus, ego non magis quam tute capio. nisi fortè, ut in istis ambiguïtatibus verborum necesse est fieri, laxius & strictius loquendo, aliud atque aliud statuisse visus est. Certè operatio, propriè loquendo, actus est in actu constitutus, nondum ad terminum vel finem suum ultimatum perductus. Effectus non est operatio: sed per istam pervenitur ad effectum. Communio, & συναφὴ cum Christo Jesu, Effectus est, & opus Eucharistiæ proprium. Operatio Eucharistiæ qua hoc consummat, *acceptio* est & *manducatio* corporis Christi, in mysticis illis symbolis repræsentati. Evolutis verborum cassibus hæc plana fiunt. propter illam tamen summam communionem inter *opus* & *operationem*, fieri potest & factum est, ut indistinctè & indiscriminatim adhibeantur. Pusilli est autem animi de vocibus λεπτολογεῖν, cùm de sensu & sententiâ res sit expedita & evoluta.

70. Iterum, Verba, inquis, sunt Casauboni, Sacramenta sunt pignora quædam futurorum bonorum. Ista non improbas, eò quòd describere volebat, non autem definire Sacramentum. Quid attingis ergo, vel commemoras, qui non commentarios aut ἑρμηνείας, sed reprehensiones instituebas. Verius tamen dicis, Sacramentum describi, ut sit signum visibile rei sacræ sanctificantis.

cantis. Non est ad regulas Dialecticas exacta definitio. scis opinor, *quid*, & *qualia* desiderantur. verius non est ergò, saltem æquè verè: sanctificat Sacramentum, ut instrumentum. sanctificat autem in eum finem, ut sic Deo grati & accepti, vitam æternam consequamur. Verius ergo descriptum est Exercitatori; siquidem Finis rei ultimatus, rem propius attingit, illustrat clarius quam modus vel operatio qua consequitur id ad quod destinatur. Infinitæ sunt fortasse descriptiones hujusmodi: nulla Definitio adhuc formalis & completa. Occamus unus tecum facit: Thomas, Hugo, alii non assentiuntur. vix est è Theologis qui non aliter descripsit sacramentum, quàm legerat descriptum apud vetustiores. Signa scio, non esse omnia unius generis. Sunt enim quædam nuda tantummodo signa: non ad aliud quicquam spectant, quam quod sunt ad significandum data: ut puta quæ Prophetis olim & Videntibus, per ecstasin & raptum offerebantur. Tum erant res ad certos & suos fines ordinatæ, quales erant olim Legis ceremoniæ. Tertiò, rem factam & præteritam significantia. Quartò, rem deinceps consummandam. Hoc præstant Sacramenta novi fœderis: quæ signa non sunt Naturalia, ut erant quæ commemorat Servator apud Judæos; Sed data & ordinata, *quæ sustentant personas*, ut loquuntur, *earum rerum quas significant*. Quæ in genere de signis Augustinus docuit. *De Civ. Dei. 18. 48.*

Omitti poterat de Pachymere Dionysii Paraphrasta nugamentum. Pachymeres, dicebat Exercitator, eruditus interpres Dionysii, caussam aliam affert, cur Eucharistia dicta sit communio. Hic tu: *melius ipse Dionysius*. Acutissimè. quasi non bene Pachymeres, quia melius Dionysius. sed tum non omisisset meliorem Casaubonus interpretationem. Quasi verò omiserat. Quæso te Bulingere, quis suggessit tibi locum Dionysii? undè, et à quo transfusum legimus in Diatribâ? annon ex hac ipsa Exercitatione? hac ipsâ sectione Casauboniana? docuit è Thomâ usum illius vocis Communionis: sed *Uberius*, ait, *longè Dionysius tractavit hanc quæstionem*. en scabiem & pruriginem calumniandi. Etiam in ingrato, Bulingero: qui & illa quæ sequuntur è Chrysostomo, *anamnestæ* debet Exercitatori. Bene ad extremum, & è mente nostrâ. *Absit enim ut dicamus*, ita verè nos profitemur, *sacram illam Communionem, antitypon esse tantum Corporis Christi, nudum panem*, aut typum, aut figuram, sed ipsum nos verè corpus (non tamen Naturale, aut φυσικῶς) & sanguinem Christi Dei nostri participare. *Firmam fidem mysteriis adhibentes*, inquit Cyrillus, *nunquam in tam sublimibus rebus, Illud Quomodo, cogitemus, aut proferamus. Iudaicum etenim hoc verbum est. Ideo etiam Nicodemus cum diceret, Quomodò hæc fieri possunt? meritò audivit. Tu magister es in Israel, & hæc ignoras? Illorum itaque culpâ perdocti, cùm Deus operetur, non quæramus Quomodò? sed operis sui viam atque scientiam illi soli concedamus*. Cui si subscripseris Bulingere, *71.* *Lib. 4. c. 13. in Iohan.*

 re,

re, non est opus ut ulterius digladiemur. Modum nescimus: non satagimus impervestigabilem: Rem factam credimus, & amplectimur quod αὐτὸς ἔφη, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

72. Ad cap. xxx. Exercitationis xvi. maximus ardelio, nugaris otiosissimè per totam hanc Diatribam. idque dupliciter. Versaris enim totus vel in eorum probatione quæ nemo negat: ideoque nihil ad Bacchum spectant, & erant in superioribus dicta, vel in sequentibus repetita, nequaquam verò hic adducta in quæstionem: vel nobis Exercitatorem integrum repræsentas, omissis, ut Epitomatores solent, quæ rescindi possunt & semoveri. Nam præter Hesychii solius testimonium, ecquid affers in priore illâ parte, quod non sit desumptum ab Exercitatore? Ille multa eruditè observaverat, de *Cœnâ Dominicâ*, κυριακῷ δείπνῳ, ὀψίᾳ, horâ cœnæ, convivio Domini: de cœnis paganorum, & agapis quædam. quæ omnia, transcriptis etiam Testimoniis, per plagium leguntur in Diatribâ. Non hoc faceres, credo, nisi cerebro laborares. Atque ista quidem prius a te tractantur, inde statim revolveris, per multo maximam Diatribæ partem ad ea, quæ conatu magno, solenni quadam quasi pompâ, sine tamen irrito & frustraneo in superiori à te capite tractabantur. *de præsentiâ Naturali in sacrâ cœnâ.* ridiculè. sed magis ab occasione. recitaverat ex Eulogio Exercitator, *Vocatur hac festivitas Cœna Domini, eo quod hoc die Dominus cœnaverit cum Discipulis: eisque sacramentum Corporis & Sanguinis sui tradiderit.* Cui Testimonio tu affingis Tuum, *Id est, Ipsissimum suum corpus & sanguinem, sub signis panis & vini.* unde arreptâ occasione rem aggrederis, *Quod ita esse* aiens, *Patrum testimoniis quæ à te prætereuntur evincam.* Βιαιόλεγον Bulingere. scripsisset Elogius, Epiphonema illud, *Id est,* aliquatenus te haberemus, & non ita tamen penitus, excusatum. sed cùm è tuo sint occipite malè nata; non est quod de iis simus soliciti. Addam illud, si testimonia quibus in hoc *parergo*, & *parateremate* uteris, expressam Cœnæ fecissent mentionem, non prorsùs abhorrerent ab omni excusatione. Testimonia quippe ista quiritari possis, fuisse omissa ab Exercitatore. sed cùm nec illud ita sit, magnas nugas magno conatu egisti. sed tamen vel sic tecum ἀδολεσχεῖν necesse est.

73. Chrysostomus, de Judæ proditione loquens. *Hoc est corpus meum quod pro multis frangitur: sciant initiati quæ dicuntur. Hic est sanguis meus O Juda, quem triginta denariis vendidisti. Christus autem non recusavit post tantum scelus hunc ipsum sanguinem qui venditus erat, in remissionem peccatorum dare ei qui vendiderat.* An putas dicturos nos alium sanguinem, hoc est, alterius cujusquam sanguinem, quàm illius qui à Judâ vendebatur, in mundi Redemptionem expensum Bulingere? στέλεχος εἶ. solum illum sanguinem ἀπολύτρωσιν, solum profitemur omnes redhostimentum. An verò sanguis ille expiatorius, pro Judâ non minùs quàm pro Petro profundebatur, versatur apud quosdam in quæstione.

one. Profusum videri potest existimasse ὁ χρυσοῤῥήμων. Ὁ Χριστὸς δὲ καὶ μετὰ τοῦτο, οὐ παρῃτήσατο, non obstante illius summâ ingratitudine, τοῦτο αὐτῷ τὸ αἷμα τὸ πραθὲν, adeò scilicet flagitiosè ab hoc ipso proditore, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν δοῦναι τῷ πεπρακότι. Dare. sed ubi. quando. quo in loco. an super Crucem? vel in altari? est etenim ἀμφίβολον in recitatis. Et ita videtur in quadam oratiuncula interpretari, quod habetur de eodem argumento To. vii. & commendat hoc ipsum ut ille loquitur, Domini φιλανθρωπίαν. & ait, μετὰ τοῦτο: post cœnam illam mysticam. & in diversa, ejusdem orationis editione, To. 5. Etonensis edit: pag. 559. prius effundit suum sanguinem, & deinceps, ordine inverso, Judæ si volebat, communicabat. τὸ ἴδιον αἷμα ἐξέχεε, καὶ τῷ πεπρακότι δέδωκεν, sed nolo tecum agere summo jure. Esto, donaverit αὐτὸ τὸ αἷμα, τὸ πραθέν. Adeone insanis, ut sanguinem Christi nondum fusum, & tamen sacro calici infusum, naturalem, & φυσικὸν arbitreris, nec alium quàm de Virgine derivatum? Hoc non affirmas, non potes factum, φυσικῶς. et tamen ita loquitur Chrysostomus tuus, ut necesse fuerit, vel non secundùm carnem hæc recitanda, vel Chrysostomum à sensu communi abhorruisse.

An verò κατὰ γράμμα intelligis illa, quæ habet author sermonis de Cœnâ Domini. *Cruci hæremus? sanguinem sugimus: & intra ipsa Redemptoris nostri vulnera figimus linguam.* Si quicquam tibi inesset humani sanguinis, vel intellectus: non aliter linguam tuam vulneribus infixam Iesu Christi, aut sanguinem illius de calice suctum diceres, quàm quomodo Cruci, in quâ Pascha nostrum immolabatur, adhæsisse te. Adhæsisti nunquam Cruci Christi, nisi ut ille Panthoides erat Euphorbus Trojani tempore belli, ita tu Longinus, vel miles vel centurio, qui Cruci adhærebas. Admonere poterat, non mente captum te, Cruci adhæsionem Christianæ, non esse κατὰ γράμμα intelligendam, quæ de suctu sanguinis, & infixâ linguâ vulneribus, comminisceris. Ille autem author quisquis erat, nihil aliud quàm Chrysostomus in Johannem: vult ille Communicantes existimare se os suum ad Christi latus applicare, & ex ejus latere pendentis in Cruce bibere νομίζειν, quoties Altari se admoverint. Neque enim tum in Cruce Christus pendebat, cùm μεταλαβοῦσιν ista Chrysostomus insinuaret suffosso latere, & effluente sanguine. aut etiamnum aliquando pendet. hoc indicat ipse, paulò post. Hoc enim est ὡς: non re ipsâ, sed modo quodam quem norunt οἱ μυσταγωγούμενοι, ait ipse sæpius Chrysostomus, ut in illâ modo per te recitatâ oratione de Judâ proditore: & hisce hoc ipso loco laciniis. et explicat seipsum beatus vir, qui Regenerationem per aquam, & nutritionem per sanguinem & carnem Christi συνδυάζει. Neque enim σωματικῶς immutantur: ut nec φυσικῶς nutriuntur. 74.

Ait Photius apud Oecumenium. *Quid est panis?* δηλονότι σῶμα Χριστοῦ. respondet idem prorsùs Novator quispiam: *Panis est Corpus* 75.

pus Christi. ſed non aliter panis fit corpus Chriſti, *quàm corpus fiunt Christi qui comedunt panem.* ita idem Photius apud Oecumenium: τί δὲ γίνονται οἱ μεταλαμβάνοντες; δῆλον ὅτι σῶμα Χριστοῦ. neutrum craſſo modo, & naturali. Non in naturale corpus transformamur ipſi: Non ergo ille panis μεταβληθεὶς, induerat corpus naturale Chriſti. ita nihil prodeſt Photius apud Oecumenium. μετέχοντες γὰρ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς ἐκεῖνο γινόμεθα. *Cùm enim participamus corporis Christi, etiam ipſi efficimur corpus Christi.* ita Photius apud Oecumenium: nec diverſum à Photio Oecumenius. ὁ προκείμενος in Altari Chriſtus eſt. τοῦ προκειμένου μέγεθος ſuſpiciendum eſt. fatemur utrumque. ſed magnitudo non convincit carnalitatem: & quod πρόκειται in Altari: non hoc vel illo modo προκεῖσθαι, determinatur. nec qui manibus indignis tractari dicitur, & σώμασιν ἀνάγνοις προσφέρεσθαι, eo modo per omnia agi, ferri dicitur, quo à Judæis crucifigentibus raptabatur. ſimilitudo eſt in impietate: non Identitas in Actione. Itaq; οἱ μὲν ἐφόνευσαν, ait Oecumenius, verè illum & reipsâ Judæi occiderunt: at μεμολυσμένοι ταῖς καρδίαις, atq; ita indignè communicantes, φονεύειν δοκοῦσι, hoc eſt, perinde faciunt acſi olim vivum in terris crucifixerant. nec ὁ θυόμενος (quanquam ἄργον eſſet ῥῆμα vel ſic acceptum) apud Oecumenium, quod falsò tibi fingis in Altari præſens, ſed olim in Cruce, erat ſacrificatus.

76. Audiamus Hieronymum, *Panem illum quem fregit Dominus deditque diſcipulis ſuis, fuiſſe corpus Domini ſervatoris.* non quia Hieronymus hoc proclamat, ſed quia Dominus hoc edixit, *Hoc eſt corpus meum.* Fidem affirmanti adhibemus, quia non eſt impoſſibile πᾶν ῥῆμα. ſed quomodo panis ille quem tenebat Chriſtus, cùm benediceret, & diſtribueret; idem eſſet & non aliud, vel alius, quàm qui diſtribuebat: Hæreo: non expedit Hieronymus: æternum hærebo inexpeditus. *Panis ille idem de cœlo deſcendit.* ſed quomodo de Cœlo panis? an ἀρτοποιοὶ in Cœlo panes coquere in clibano ſolent? atque ita per σειρὰς Homericas illas, in hæc inferiora demittere? Hæreticos tranſcendis, ſi Panem pronuntias κατὰ γράμμα. de Cœlo deſcendiſſe. Hæreticus es cum primis, ſi de corpore intelligas adunito τῷ λόγῳ. Invenit enim λόγος in terrâ corpus: non de Cœlo ſecum deferebat in terram. ſi de Mannâ ceperis, ἠλίθιος εἶ. figura fuit corporis, non ipſum corpus: ut & panis in Altari corpus eſt. quocunque modo delirus es, ſi πρὸς τὸ ῥητὸν hic reſpexeris. Nondum conſecratus Panis, erat panis. ἄρτος λιτός. hoc vult Ambroſius: conſecratus Panis, alius quidam eſt: Corpus Chriſti, qui fuerat panis. agnoſcimus in Ambroſio Auguſtinum. *Accedat verbum ad Elementum,* & *fiet Sacramentum.*

77. In ſequentibus declamator es & ſcholaſticus, hoc eſt, merè nugator ut in cæteris: quaſi ſancti Patres de Sacramento corporis Chriſti aliud ſenſerint, crediderint quàm credidit & ſenſit Exercitator ultra *Veritatem præſentiæ*, ne unus è Patribus progreſſus eſt:

eſt: horrent *modum*, & abhorrent. provoco te, vel unum deſignatorem *modi*, & *menſuræ doce:* ſi ſtatus hujus litis controverſæ eſſet ita comparatus, ut ex adverſo opponerentur Patres & Exercitator, rotundè τῷ ζηλίᾳ* reſponderem: Unus potius ἐρρέτω deceptus quàm Unitas. Tot tam illuſtres ingenio, ſancti vitâ, doctrinâ exculti, in ſcripturis verſati, ſpiritu afflati Veritatis ad Veritatem ipſam, dubio procul, potius quàm ille Unus, aſpirarunt. ſed οὐκ ἔστι ταῦτα: conſpirant. verum, ut *Antiquis & veternoſis, quæ lutea non ſunt, æquè ac lutea videntur. Sic inſanis ſani, & furioſis videntur eſſe inſani:* de Te Bulingere dictum Varroni apud Nonium. De *ſignis*, quod ſubinfers, & *ſignificatis rebus* frigidum eſt. Jam enim profeſſus eras Exercitatorem, ultra *ſigna* & *figuras* aſcendiſſe in auguſtiſſimo Sacramento. & aſcendit ſanè. dubitanter accuſas: quocirca addis, *ſi pro nudo ſigno accipias.* Quid opus hoc ſtrepitu? non ignoras Caſaubonum, nudum ſignum non admittere. Narras è Theophylacto nobis. οὐ γὰρ ἀντίτυπον σώματός ἐστιν ὁ ἄρτος. agnoſco. ſed oppono majorem tibi Theophylacto. Clementem Romanum in διαταγ: Ἀντίτυπα μυστήρια τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος. 5. 14. & iterum. Ἀντίτυπον τοῦ βασιλείου σώματος. pag. 106. & tertio. Οὐ καὶ ἀντίτυπα ταῦτα ἐπιτελοῦμεν. pa. 113. Baſilius in Liturg. ἀντίτυπα & ἄρτον etiam poſt Conſecrationem vocat. Sic & alii in Liturgiis ſuis. Marcus etiam poſt Conſecrationem orat, ut fiant σῶμα & αἷμα Χριστοῦ, pag. 51. quod omnino intelligi debet, μεταλαβόντι: ut ſic Fides conſtruatur: commentum ſubvertatur, de converſione Naturali. An non iſti erant è vetuſtis Patribus? Tute videris, & concilies. Nos ſcimus quid hoc in loco reſpondendum.

Tertullianus certè erat è vetuſtiſſimis. *Acceptum*, inquit, *panem & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum, illum fecit, Hoc eſt* 78.
Corpus meum, dicendo. Sed nequaquam apud Tertullianum, *Hoc eſt corpus meum*, excludit Figuram corporis mei: addit enim Tertullianus. *Id eſt, figura corporis mei.* Non nuda tamen: hoc profiteor. *Figura enim*, addit, *non fuiſſet, niſi Veritatis eſſet corpus, cùm res vacua, quod eſt phantaſma, figuram capere nequeat.* Cont. Marcion. 4. 40.
Et Theodoretus in ἀσυγχύτῳ. Εἰ τοίνυν τοῦ ὄντος σώματος τὰ ἀντίτυπα ἐστὶ τὰ θεῖα μυστήρια, σῶμα ἄρα ἐστὶ καὶ νῦν δεσπότου σῶμα, οὐκ εἰς θεότητος φύσιν μεταβληθὲν, ἀλλὰ θείας δόξης ἀναπλησθέν. *Quod ſi verò divina myſteria veri & exiſtentis corporis ſint antitypa, Corpus neceſſe eſt etiamnum ſit Domini noſtri corpus; non in Naturam Deitatis transfuſum, ſed divinâ gloriâ repletum.* vocantur eodem modo, & ſymbola. ἄρτος & ποτήρια: *Panis & vinum* paſſim ab antiquis, etiam poſtquam dictum eſt, *Hoc eſt corpus meum.* Quoties ergo nugator ingeminandum eſt tibi? ludis operam: malè horas tuas collocas: ridiculè in nos effundis Adverſaria tua; et oppoſitos tibi confingis in causâ Adverſarios, ubi nulli ſunt. Quod à nobis negatur, non attingis; nuſquam omittis, quod non controvertitur. in πολυλογίᾳ eſt μωρολογία: quod in te Bulingere, experimur plus ſatis.

Ita

Ita est, mi homo, tangit pupillas oculorum vestrorum, qui vel leviter stringit maledicentissima vestra animalia. Maldonato licuit debacchari, vel furere potius, non unâ vice in totam nationem, uti & tu garritas, *Calvinistarum:* Sine fronte, pudore ullo calumniari. nobis non licet deprecari convitia: quin malè audimus, & dies nobis dicitur, si non plaustra maledictorum ab hominibus odio efferatis, in vitam mores, quid non congesta, admiserimus? ita homo insanus C: olim Fimbria, nescio quem à se flagitiosè vulneratum accusabat, quod non totum telum corpore recepisset. Quorsum verò non eadem operâ, & eadem fideliâ nigrum hominem, portentosissimum nebulonem Iohannem Caco-dæmonem dealbabas? quem in caussâ privatâ, graviter læsus, perstrinxit vehementius, Exercitator eodem loco quo Maldonatum designabat? Fortassè te pudebat. ô actum bene si sic, illius Alastoris & carcinomatis, in quo præter colluviem & sentinam quandam nequissimarum improbitatum, nihil penitus intuebare: Cùm Maldonatum, aliàs virum probum laudaverint, viri omni laude ipsi majores, & à Veritate historicâ cum primis commendati. Certè hominem fuisse ingenio acerrimum; variâ eruditione excultum, summâ industriâ Maldonatum: attulisse ista omnia, & cum istis alia, ad sacras literas explicandas: à cujus laudibus detractum aliquid per Casaubonum, improbè & impudenter ais. Negat illum in Theologiâ eruditissimum? Eruditum non negat. an hoc te pungit, si non per omnia de vestris ἱερεῦ? *Doctum hominem* fatetur. et quæso te, in quo studiorum genere doctum vel eruditum, si non in illâ, quam profitebatur, Theologiâ? *acerrimi ingenii sine controversiâ, hominem:* ecquem tu è Catholicis vestris vel moderatissimum & modestissimum mihi nominaveris, qui tam honorificum dederit testimonium homini Hæretico & Novatori? & tamen sunt inter illos, quidni, tuo Maldonato non inferiores. Equidem profiteor, me nosse neminem. Maldonati defensionem, immeritò exagitati, quis unquam ægrè feret te suscepisse, extra limites & lineas cùm modestiæ, tum etiam veritatis emansorem? ferendum non est. corripiendus es & constringendus Bulingere. Dixit Casaubonus, Maldonatum pluries in suis commentariis Calvini & Bezæ scrinia compilasse: multò plurima ex eorum scriptis in suos commentarios transtulisse. Non hoc tamen loco ita scripsit Casaubonus: quod à te tanquam hoc in loco dictum accusatum designatur. Accusationem non diffiteris veram. Laudas quinetiam: nec vitupero. Communia sunt enim, vel ut mutuò sumantur, Musarum sacra. an illud laudas, quod ingratus homo nunquam agnoverit, quibus tot & tanta debebat. nusquam nominat patronos suos, doctores suos, ἐρανιζόμενος, nisi in illum solum finem, ut diris devoveat execrationibus, immani conviciorum diritate confodiat, & lædoriarum plaustris oneret? Impiè, & flagitiosè. quis negat? si non, quod memini me dixisse, personatus ali-

quis

quis R.P. societatis ad convitiandum productus sit in Lenæis sub persona Johannis Maldonei.

Et tamen tibi homini misericordi res est levicula, nam silentio transilis, in eum opinor finem, ut ad tuas collectiones, iterum in Nos, è chartis conspurcatis evomendas, viam tibi posses præmunire; de *nudo, simplici, mero* pane in Eucharistiâ: de solâ figurâ, & signo corporis Christi, quia nos nullam omnino realem præsentiam agnoscere, si non per calumniam, quod potius arbitror, mentiris: at per crassam inscitiam, & pudendam deblateras ignorantiam. Sufficiat dixisse, (neque enim quoties tibi libet ineptire, vel insanire, toties sunt ista regeneranda) falsa sunt omnia, mendacia sunt omnia, calumniæ meræ, de non præsentiâ in Eucharistiâ. Rem agnoscimus: volentes profitemur. non audemus modum determinare. Fidei opem advocamus & auxilium, quam tu, contra omnes antiquos Patres, exclusisti. manus, oculos, os, dentes, à mysteriis summovemus: & è recto sensu, & mente sanâ Patrum quædam dicta, non repugnantibus ipsis, interpretamur. *Te miseret & tædet nostrarum opinationum.* et nos tuarum ineptiarum. Opinationes illæ, nullæ nostræ sunt, cerebri tui et aliorum sunt ἐκτρώματα. Quisquamne sanus, aut insanus etiam præter Te, prolatis è Chrysostomo testimoniis nos premeret, de Mysterio, mensâ mysticâ, mensâ spirituali, Christo mysticè proposito, cœnâ tremendâ? Omnium bipedum nugacissime: quos tibi tu Andabatas ex adverso? quos scindapsos, vel Cobalos, tibi fingis? homo ridicule, nescis, an dissimulas quæ de sacramento hoc tremendo et adorando tuentur, credunt, amplectuntur Novatores? Qui *realem* nuper præsentiam negasse, satis imperitè dicebamur, jam vel à mysticâ abhorrere per summã væcordiam impudenter dicimur. sed necesse est, hæc enormia devoremus. Quid fiet, mihi narra, communicantibus, si quod citatur è Chrysostomo, πυρὸς γέμει ἡ τράπεζα, *Igne referta sit mensa sacra*? ita clavum clavo propulsum oportuit. Quæris enim, acutissimè, *si nudus ac simplex panis est: quis ille in sacrâ mensâ ignis est*? quanquam et aliter respondemus, tu responde si possis quæstioni nostræ: Panis in mensâ illâ non est nudus. ignis in mensâ illâ non ardescit: neque enim est vel hic noster, vel ille in mundo elementaris. mysticus est ignis & metaphoricus: qualis ille apud Prophetam, *Ignis comburens est Deus noster.* Rogo te, vir solertissime, quid impedit, quo minus ad eundem modum, *corpus* et *sanguis* sit in mensâ: & sanguine illud Altare imbuatur? Corpus ibi Christi profiteris. Ego tecum idem profitebor. Sed quale corpus? Naturale contendis. & quidni ignem materialem? Quidni Deum ipsum igneum crasso modo? Qua licentiâ non corporalem ignem in Altari constituis, agnosce corpus non Naturale. Animi morbus est, & perversus error, nolle dare manus huic Veritati. Offert se Christus in Altari sacro ἀντὶ τῆς ἀλόγων σφαγῆς. sed an σφαττόμενον ad eundem modum? scio, detestaris τοῦτο ἄτοπον: quid ergo tanquam ἄλογον subintroducis; certè 80.

φυσικὸν quoddam ἱερεῖον. ideò ſacrificium iſtud μεγαλοπρεπέστερον quia tanto præſtantius ἱερεῖον. ideò modus ſacrificii φρικωδέστατος: quia non eſt cum ſenſu, aut Naturâ conjunctus.

81. Athanaſium εἰς τὸ βασίλειον ἱεράτευμα, nullum legi. neque tu, ut videtur, cum aliquâ curâ. verba illius ſunt inter alia, ἱερεὺς δὲ, ὡς ἑαυτοῦ θύτης τε καὶ προσαγωγεύς. ὁ γὰρ αὐτὸς ἱερεύς τε καὶ ἱερεῖον. *ſacerdos autem, utpote qui ſe ſacrificium obtulit, & perduxit ad Altare. Eſt etenim idem cùm ſacerdos, tum etiam ſacrificium.* Hæc verba, quo medio viſionis rectè diſpoſito *animadvertebas, non de ſacrificio Crucis cruento exaudienda, ſed de ſacrificio corporis ſui, quod in Cœnâ peregit Dominus.* ipſa πρᾶξις opinor ſacrificulorum, ad verborum ſeriem relata, te refellet. Non eſt enim αὐτὸς ἑαυτοῦ θύτης in ſacramento Altaris προκείμενος, ſed offertur à ſacerdote Deo Patri, in illo veſtræ myſſæ ſacrificio. In arâ Crucis erat ipſe ἱερεὺς & ἱερεῖον. obtulit enim ſeipſum Deo Patri : at in Altari non eſt ἱερεύς: offertur à ſacerdote Deo Patri. En te Hypseâ cæciorem Bulingere. de δείπνῳ ἀρχισυμβόλῳ, eruditè notas, & amplector. non item admiror admirationem tuam, cur Pachymeres & Maximus Dionyſii ſcholiaſtæ, μυστικὸν ἄρτον in ſacris, & πολίτειον diſtinguant à Myſteriis celebratis: ut illis adhiberetur κοινωνὸς Ἰούδας, ad myſteria verò ipſa non admitteretur. ſed interroga Chryſoſtomum, quid in mentem ipſi venerat, qui μυστικὸν δεῖπνον non aliter tractat, quàm quaſi quiddam diſtinctum à myſteriis ipſis. mirare & beatum, ſi lubet Auguſtinum, qui Judam participem admittit *primæ Euchariſtiæ.* Primam qui nominat, à ſecundâ diſtinguit : cùm niſi propter ſecundam non eſſet prima. Qui primæ Euchariſtiæ participem facit, videtur mihi excludere à ſecundâ. hoc eſt, ἀπὸ τῶν μυστηρίων, non perinde autem à cœnâ myſticâ. Accepit etenim *panem Domini,* non

Ser. 2. de verb's Apoſtoli. comedit *panem Dominum. Tum enim erit unicuiq; corpus & ſanguis Chriſti,* ait idem alibi, *ſi quod in ſacramento ſumitur, in ipſâ veritate ſpiritualiter manducetur, ſpiritualiter bibatur.* at eundem appellas, Lib. 5. cap. 8. contra Donatiſtas. imperitè, & indefinitè. diceres, de Baptiſmo contra Donatiſtas: quaſi contrarium ſibi ipſi ſtatuiſſet beatus Auguſtinus : *Sicut Judas cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, ſed malè accipiendo, locum in ſe Diabolo præbuit : ſic indignè quiſque ſumens Dominicum ſacramentum, non efficit ut quia ipſe malus eſt, malum ſit : aut quia non ad ſalutem accipit, Nihil acceperit. Corpus enim Domini & ſanguis Domini nihilominus erat illis, quibus dicebat Apoſtolus, Qui manducat indignè, judicium ſibi manducat.* Erat illis, deſtinatum ſcilicet, & conſecratum in eum finem, ut eſſet verè corpus ſaginando animum, & vitam æternam largiendo. *Panis ſanctificatus,* apud Cyprianum. μυστικὸν δεῖπνον apud Chryſoſtomum. ita ipſe ſemet explicat Auguſtinus de Patribus in deſerto, non morientibus, ut dicebat ille: *Manducaverunt ibi multi, & mortui non ſunt, quia Domino placuerunt. Quare? quia viſibilem cibum ſpiritualiter intellexerunt, ſpiritualiter eſurierunt, ſpiritualiter*

guſtaverunt,

gustaverunt, ut spiritualiter satiarentur. Sic & nos hodie accipimus visibilem cibum, sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. Tra. 26. in Joh.
Omnia. ἔναλλα, spiritualiter: satis à commento tuo, alienè. Quod ipsum sic & alibi intelligendum est, ut te symbolâ etiam nostrâ adjuvemus: contra Liter. Petiliani: 2. 47. *De mensâ Domini vitam sumunt, sicut Petrus, non judicium sicut Judas: & tamen ipsa* (mensa) *utrique fuit una, sed non utrique valuit ad unum, quia ipsi non erant unum.* Una nimirum, propositione sacramenti, non exhibitione gratiæ. si enim attenderis ad Verba Christi, prius dicitur, *Accipite, comedite,* & tum secundo loco, *Hoc est corpus meum.* de sacramento uno intelligendus est, non Christo uno in sacramento. ita ipse statim Augustinus: *Cum ambo unum sumpsissent, non iis impar sacramentum, sed impar fuit meritum.*

Cyprianus, vel quisquis author extitit Libri illius de Cœnâ Domini, de pane sanctificato, ita loquitur, scio, quemadmodum habetur in Diatribâ: et inde tibi refricanda est memoria, Panem appellari τὸ προκείμενον ab authore illo antiquo, etiam postquam fuit dictum, *Hoc est corpus meum.* Quomodo autem Judas panem illum sumpserat, ex consensu veteris Ecclesiæ statim docet. nempe sacramentum, non rem sacramenti indigni comedebât. *Sed quamvis ab indignis sumi se,* ait author, *& confringi sacramenta permittant, non possunt tamen spiritus esse participes, quorum infidelitas & indignitas, tantæ sanctitudini contradicit.* Corpus sumunt & sanguinem bibunt, ex disertâ sententiâ Augustini: sed quo sensu, discendum ex Augustino, *Corporalia sacramenta, quæ portant & celebrant, etiam ab unitate Corporis Christi separati, formam pietatis habere possunt, virtus verô invisibilis & spiritualis ita in iis esse non potest, quemadmodum sensus non sequitur membrum quando à corpore amputatur.* Neque aliter alii Patres sunt intelligendi, id quod discere poteras à Theodoreto, qui cum verbis expressissimis negasset panis μεταβολὴν, ait tamen, ut à te citatur, οὐ μόνον τοῖς ἕνδεκα ἀποστόλοις, ἀλλὰ καὶ τῷ προδότῃ μετέδωκε τοῦ τιμίου σώματός τε καὶ αἵματος. *Proditori communicavit pretiosum corpus & sanguinem suum, non solis undecim Apostolis.* satis, maximus ista & Pachymeres, ex sententiâ vetustatis intelligebant, ideoque panem mysticum, & sanguinem mysticum, à mysteriis rectè discriminabant. Vides hoc, sed μύωψ videre piget, ideo dissimulas. quia nuperum hoc commentum Caphernaïticum, repugnat antiquitati ἐκ διαμέτρου. Maximum miraris distinxisse: mirare & Chrysost. distinguentem. μυστικοῦ ille δείπνου participem facit Iscariotem: nusquam facit mysteriorum. Interim illud discimus à Chrysostomo, Laïcos olim poculi participes factos, nisi fortè Reges, (eò quòd in Oriente, de more obtinerent, ut intra cancellos admitterentur, quod Mediolani non erat usu receptum,) referendos censeas inter sacerdotes. & habemus tibi gratiam de Augustino, è quo dicimus, sacramentum esse hocce *commemorativum.* de Hilario re-

Margin notes: 82. (beside "Cyprianus, vel quisquis author…"); Lib. de blasph. in spir. sanct. (beside "mam pietatis habere possunt…")

ſponſum eſt prius. *Subſtantia* nihil aliud ipſi eſt quàm *Veritas. Nam per ſacramentum*, ait, *communicatæ carnis, in eo ſumus*: et hoc aliud eſt opinor per carnem illam ϕυσικὴν, in quam panis tranſiit, remanentibus ſolummodo accidentibus.

83. Quæ ſequuntur teſtimonia, cum larvis luctantur: depugnant contra nuda ſigna. Eſt hoc commentum tui cerebri Bulingere; non *opinatio*, quod fingis, Caſauboniana. quocirca defungi hoc labore poteras nullo producto teſtimonio, vel ſaltem manum, quod aiunt, de tabulâ, uno vel altero recitato. Oppoſuit ſua Caſaubonus Exercitator Johanni Maldonato, neceſſitate impulſus, ut, *Cœnam Dominicam*; quod negabat ille in odium Calviniſtarum, confirmaret, antiquorum ſcriptis uſurpatam: Tua tu congeris nullo ordine, methodo, judicio nullo, ut, quod ais, inſtitutum tuum, ineptiendi credo, *teneas*, & Chriſtum probes *nunc realiter*, quod nemo negat noſtrum, *adeſſe in ſacramento: nunc Corporaliter*, (nam confundis tanquam non ἀσύμβολα) quod nemo veterum cogitavit. Hoc commentum indigebat confirmatione: nullam video. Illa Veritas eſt, nec de eâ controvertitur. Samonam, Innocentium, authorem hujus monſtri habe tibi in ſinum, cæteroſque μεταγενεστέρους. ſtandum eſt arbitrio Vetuſtatis, factionem in Eccleſiâ non moramur.

84. Cum diſputatione de corpore Chriſti, conjuncta eſt ejuſdem corporis participatio. Illa olim ab origine & inſtituto primo *Cõmunio* fuerat, plurium, ad eandem ſynaxim convenientium: progrediente tẽpore et improbitate, ſolus ſacerdos, *cõmunicabat*, non poſſumus dicere, ſed τὸ προκείμενον abliguriebat. Hanc craſſiſſimam rei ſacræ profanationem, *Communionem*, vocat *ſine communicantibus*: *miſſas privatas* & angulares, quaſi opus aliquod non Lucis ſed tenebrarum, recentes abuſus nominavit. Verè abuſus: recentes verè, & Papales. neque tu revinces è vetuſtis Patribus, & Eccleſiæ praxi, veterem fuiſſe Dei cultum & legitimè uſitatum. Confidenter aggrederis: *Facilè*, ais, *evincam. B. Hieronymus in Ep. ad Damaſum, Chriſtum quotidiè immolari à ſacerdotibus docet.* addo: ait idem in Epiſtolam ad Titum, *Sacerdotes quotidiè pro peccatis populi, ac ſuis ſacrificare.* Et poteſt hoc privatim dici uſurpari, reſpectu eorum qui ſolenniter ſtatis diebus celebrabant. immolabatur quotidiè à ſacerdotibus. à pluribus nimirum, per plures locos. non ait ab eodem ſolo, & ſolitario ſacerdote. Cantantur horæ Canonicæ a ſacerdotibus quotidiè. ergo ſolus ſacerdos cantat horas & ſolitarias, in unaquaque Eccleſiâ, in quocunque ejuſdem Eccleſiæ angulo. ſed acutè videras objectionem, & occurris per πρόληψιν. *Fideles quotidiè non communicabant*, ergo ſequitur, ſolitarium communicaſſe ſacerdotem. Portentoſum acumen. Quaſi non poſſent abſentibus Fidelibus, plures ſimul ſacerdotes communicare. Non negat hoc Hieronymus. quippe ni affirmat, quotidiè Chriſtum immolatum à ſacerdotibus. ſed reſpondeo: In quibuſdam locis

verum

verum est, Fideles quotidiè non communicasse. nec necesse nobis esse Hieronymum ita coarctare, quin interpretemur ad istum modum, in alio & alio loco Christus, alicubi quotidiè immolatur. Et certè moris erat etiam tum, ut quibusdam in locis quotidiè communicarent. Ex ore tuo te revincam. Hieronymus ipse hoc fatetur statim. *Vitulus pinguis, qui quotidiè immolatur, pro salute pœnitentis ipse salvator est, cujus quotidiè carne vescimur, cruore potamur.* sed fortasse quia loquitur de Cruore potis, ad sacerdotes solos hoc retuleris. siquidem soli sacerdotes essent Credentes, aliquid in caussam hoc attulisses. *Hoc convivium* ait idem, *quotidiè celebratur: quotidiè Pater Filium recipit* (habet alios quàm Sacerdotes) *semper Christus Credentibus immolatur.* Et adhuc explicatius. *Scio Romæ hanc esse consuetudinem, ut Fideles semper Corpus Christi accipiant, quod nec reprehendo nec probo.* Labili te fuisse memoriâ oportet, aut in procinctu hoc effudisse in chartas, stantem jam & paratum ad Italicum iter, qui tam paucis interjectis lineis, Hieronymum sibi facis ἐναντιώτατον. Durasse hunc morem apud Romanos post collectum ad Patres Hieronymum, Gregorius docet, Cassium Narniensem quotidiè celebrasse. Locupletissimus hujusce rei testis est, & interpretationis firmator, Augustinus, à teipso etiam allegatus, *Alia verò quæ per loca terrarum, regionesque variantur: sicuti est quod alii jejunant Sabbato, alii verò non: Alii quotidiè communicant corpori & sanguini Dominico, alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur: alibi Sabbato tantùm & Dominico: alibi tantùm Dominico.* Rem eandem doctissimus idem Pater, alibi quoque consignavit. Locus est illustris, & quasi quidam Asteropæus utrumque tuum, per hoc caput, commentum refellit, de missis illis angularibus: et carnali & crassâ μέθοδῳ. *Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento, non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur* (ait *populis*, non *sacerdotibus* Bulingere) *neque utique mentitur, qui rogatus, eum responderit immolari.* Et hoc ipsum ad Hieronymum, de quo agitur, quem acerbum poterat, mentitus modo fuisset, commonitorem expectare. Persequitur contra delirium tuum alterum. si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sunt sacramenta, non haberent, omnino non essent sacramenta. *Ex hac etiam similitudine plerumque rerum etiam ipsarum nomina accipiunt. Ergo sicut secundum quendam modum, Sacramentum corporis Christi, Christi corpus est, sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: Ita sacramentum fidei fides est.* Cyprianus in Epistolâ 54. eundem morem viguisse suo sæculo docet, *sacerdotes qui sacrificia Dei quotidiè celebramus, hostias Deo & victimas præparemus.* sed de solis ille loquitur sacerdotibus, certè celebrantibus, & offerentibus: Nam Laïci communicabant. sed Pamelius annotavit usu tum receptum, ut quotidie sacrificia celebrarent,

Epist. 118. c. 2.

Epist. 23.

lebrarent. fortasse bis in eodem die ex epist. 63. certè quotidiè apud eundem sect. 13. in orat. Dominicam. *Hunc autem Panem dari nobis quotidiè postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam, quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti & non communicantes, à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur.*

85. Sed Chrysostomi authoritas in contrarium est. Imò conspirat & consentit per omnia ὁ χρυσοῤῥήμων, ait enim: πολλοὶ τῶν μυστηρίων ἅπαξ μεταλαμβάνουσι τοῦ ἐνιαυτοῦ. multi sacramētorum participes fiunt semel tantùm in anno. rectè, de multis, non de omnibus loquitur. Eò quòd multos ait id usurpasse, certissimè demonstrat, *Non omnes.* Accedit interpres illi Augustinus. *Cur post annū illū sumas, quod jam modò Græci in Oriente facere consueverunt.* πολλοὶ erant, οἱ in Oriente constituti. sed nec omnes. saltem per ætatem Basilii, qui in tuis excerptis contrarium docet. Conciliat utrumque aliter Augustinus, suppar ætate, Episcopatu anterior Chrysostomo. Nam uterque σύγχρονοι, sed minores ambo Basilio: *Jam modò Græci per Orientem.* ab Excessu Basilii inoleverat mos & consuetudo. Non est autem hanc provinciam ut exornem ego. strenuè, quæ tua est ἠλιθιότης, egisti partes Novatorum. Contra tuas missas angulares, Unum addam, Pamelii vestri annotamentum, ad locum illum recitatum è Cypriano. Quæ ratio fuerat jugis hujusce sacrificii, optimè docet ibi Scholiastes. *Satis hinc perspicuum est, quotidiè adhuc ætate Cypriani, communicasse Fideles, quod jam inde ab Apostolis usitatum fuisse, patet ex Actis Apostolorum non uno loco. Perduravit ea consuetudo, usque ad D. Hieronymi ætatem Romæ, & in Hispaniis, vel ipso teste, in Epistola ad Lucam Bœticum, & apologiâ ad Pammachium, pro libris contra Jovinianum. Mediolani, ad Divi Ambrosii usque ætatem, quemadmodum colligere est ex ultimo capite libri* iiii. *&* v. *de Sacram. & in Africâ, usque ad Divi Augustini ætatem, ut patet ex epistolâ* 118. *Atqui in Oriente jamdudum desierat consuetudo: ut patet, tum è dicto Lib.* iii. *Ambrosii de Sacram. & Lib.* ii. *de Serm. Dom. Augustini. tum ex Divo Chrysost. hom.* 61. *ad populum Antiochenum: tertiâ, in Epistolam ad Ephesios, &* xvii. *in illam ad Hebræos, ubi varias adfert observationes cum eorum qui in solennitatibus communicabant in Adventu, & Quadragesimâ, tum eorum qui in Pascha duntaxat, aut bis aut ter in anno: tum heremitarum qui ex humilitate quadam, semel quotannis aut singulis bienniis. Quare non tam urgent D. D. Hieronymus & Chrysostomus communionem quotidianam, quàm dignam Eucharistiæ sumptionem.* Hæc vir doctissimus, de totâ illâ, tam diversâ ratione communicandi. unde tua miranda est ἀβελτηρία, qui propter quotidianas quorundam synaxes, & aliorum rariores, Missas nobis privatas & angulares, Communiones non communiones extundis, unde nunquam Bellarmini vel industria, & acumen, vel ἀγχίνοια protraxisset. solus hic sapis inter omnes, reliqui vagantur velut umbræ.

Itane

Itane verò, *ratione inter multos maximè valere Exercitatorem*, quem toties ἀλόγως & ἀλογίστως ab omni Pietate, sensu, ratione recessisse vociferaris? Calculus quidam tibi putatorius est, vir doctissimus. interdum, millibus è multis unus: interdum, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ. valet in præsenti Ratione ut videtur, ut capax esse possit, tuæ planè ἀλογίστου rationis. Ages enim cum illo, inquis, ratione; de re irrationabili, angulari missâ. sacrificium missa est, vel non est. R. & est & non est. Αναίμακτον esse fatemur. tu sanguine conspersas nobis aras dedisti. Commemorativum, & Eucharisticum agnoscemus. Tu idem quod in arâ Crucis mactabatur. sed aufer hinc ambages: est sacrificium Christianorum: Tum, infers, *vel publicè vel privatim, licèt communio populi non ministretur, honor ille sacrificii Deo præstari poterit.* R. ratione loci poterit. ratione Temporis non abnuerim. ratione respectivâ communicantium: Neque enim semper tota simul Ecclesia communicat. ratione etiam finis, ut agente quodam in extremis: sed non ratione solitudinis. Neque enim sacrificium est sacrificium, nisi debitis circumstantiis observetur. ad Naturam istius sacrificii spectat, ut sit, ἐν τῷ πλήθει τῶν συνελθόντων. neque enim vel δεῖπνον, vel κοινωνία alioquin est. Ideò fatetur Cardinalis controversor, *Nusquam expressè legimus, à veteribus oblatum sacrificium sine communione alicujus, vel aliquorum, præter ipsum sacerdotem.* quod positum ab illo est in confesso amplectimur. Conjecturæ tam vanæ sunt, quam incertæ quas suggessit in contrarium: ipsi eas ideò condonamus. Veteres illi proceres εὐλαβέστατοι, ad Christi institutum advertebant animos, & Paulinam ejusdem explicationem. Utrinque τὴν σύναξιν animadverterunt, & ad illam omnino adhæserunt. 86.

Errore factum dixerim tuo, an Typographi, Bulingere, ut verba Casauboni perversè referres? scripserat Casaubonus, *Christus in eodem actu, & Deum Patrem laudavit, & gratias illi egit, & hoc amplius panem sanctificavit, ut esset in mysterio Corpus, sive caro & sanguis Christi.* Tu rescribis, *Panem significavit.* consulto consilio, ut opinor, sequitur enim in Diatribâ, Id est, ex sententiâ tuâ, *Ut panis signum esset corporis Christi:* quasi qui Theologicè tibi non loquitur, ne quidem Latinè sciret loqui. vel ut viam tibi ipsi faciliùs communires, ad tua Nobis denuo Adversaria, de Christi corpore, explicanda. Ubi ut in principio & in genere tibi respondeam, tecum, more solito ludis & garritas. Neque enim Casaubonus post Consecrationem illam solennem, *nuda signa*, quod jam toties regestum est, agnoscit, sed & instrumenta & canales. Neque profitetur *Panem merum, nudum*, sed *corpus Christi* in sacramento, carnem, sanguinem adesse rebatur, prout ipse Christus confirmabat, ubi dixit, *Hoc est corpus meum.* tantùm eò non processit vel temeritatis vel audaciæ, ut modum illum determinaret, quo, *Hoc est corpus meum*, est mutatio, conversio, μεταστοιχείωσις in sacramento, per dextram excelsi. 87.

celsi. Nusquam legitur Transubstantiatio. Certè *nupera* non est *opinatio Casauboniana*. sed ab ipso nascentis Ecclesiæ exortu agnita, & in confesso posita. Est etiam antiquissimus ille error, damnatus, ejectus ab ipso Ecclesiæ fundatore: in Judâ & Capharnaïtis: sed error ille quid ad Casaubonum? Nuda ille *signa* non contendit esse: si verum esset illos ita contendisse. sed agamus tecum pressius de Chrysost. qui fundus ille tuus est de hoc errore. Chrysost. ais, hom. 46. in Joh. ita est è Lat. versione: sed tu qui Chrysost. referebas Græcè, cur non ho. 47. ad exemplar Græcum proscribebas? Nec dicta de Capernaïtis. jam enim absoluta erat apud illos in synagogâ dissertatio. sed nec quæ Judam prorsus & omni modo pertingunt, quicquam habent cum illâ dissertatione commune. Annectuntur, non ignoro: & ἐνταῦθα ὡρμῶνται. falsum est tamen hinc concludi, Judam & Capernaïtas de nudis *signis* vel omnino *signis* cogitasse. alieni erant prorsus cum à *signis*, tum etiam à *signatis* Capernaïtæ: & in ἀνθρωποβορίᾳ insistebant. *Quomodo*, aiunt, *potest iste carnem suam nobis communicare*? Cogitabant non de mystico aut spirituali aliquo modo: non de signis, ut dixi, sed ipsa carne quam intuebantur; ipso corpore (quomodo vos soletis) quod de matre nascebatur. Quid Judas cogitabat incertum est. Chrysostomo certum ut videtur, non idem sensisse, cum Capernaïtis: Distinguit tempora ex Euangelista. distinguit illum, & ἀφορίζει, nec ingredi illorum χόρον ἀφίησι, hoc est, Apostolorum, qui professi erant ex ore Petri, illam aliquando Professionem, Tu es *Christus, filius Dei vivi*. Non autem ab eorum choro, qui crediderant & agnoverant, *Quod tu das nobis carnem tuam comedendam*. Si enim Apostoli hoc credebant, credibile est Judam idem cum illis credidisse. Nondum etenim occupaverat Sathan illius animum, aut tradendi illum, immiserat desiderium. Certè illa omnia, *Christus Dominus, cum animadverteret Judam sibi fidem non habere commendanti carnis suæ manducationem*, tua sunt παραχαράγματα ad Chrysost. non illius νομίσματα, hoc non oportuit. Si Pisis ad hunc modum Ducis Hetruriæ pecuniam adulteres, quomodo illius melliti Scriptoris, in cruce corvos pasceres, nec injuriâ. Postremo, si ad Judam & Caphernaïtas conjunctim quod opinaris, aliquorum proximè accedat opinatio, nostra non est, qui cum Casaubono rectè sentimus: vestra est, qui nullam *Christi manducationem corporis*, nisi oralem profitemini.

88. Ignatii testimonium illud apud Theodoretum invenimus. non invenimus in illâ ad Smyrnenses impressa & vulgata: Eucharistiam Simoniani & Menandriani respuebant. negabant enim Carnem esse & sanguinem Jesu Christi. Cur vero? quia Christum negabant λόγον incarnatum. Verbum factum carnem, apud Johannem, non admittebant. Quid horum delirium & impietas, ad Sacramentariorum, si qui tales sunt, nuda signa? Non minus erant vestræ Pontificiæ εἰκονολατρείας & Ἀγγελοδουλείας authores:

thores: qui ab Angelis mundum conditum contendebant, & Imaginibus utebantur: Simonis quoque effigiem venerabantur, qui ab illo hauſerant impietatem. Horrendam Gnoſticorum fœditatem quid erat quod vel animo cogitares, niſi te delectat λαγνεύοντα καὶ ὄντον ejuſmodi emblematis orationem tuam vermiculari. Egregium verò fundamentum, authores omni exceptione majores tibi fæcem & ſentinam Hæreticorum Gnoſticos non invidemus. *Hoc eſt corpus meum*, intellexerunt de corpore naturali. Euge. & cum Gnoſticis, & primi à Gnoſticis, Pontificii quidam Sathanæ παραφυάδες illi: quo loco vos cenſendi videant alii. Ejuſdem furfuris & farinæ eſt & *urbicus* ille apud Auguſtinum. Nullum enim memini apud illum Urbicum, præter patrem Manichæorum, illum Manem qui prius in Græciâ Urbicus dicebatur, quàm ſe conferret ad Perſas: & alium in 86. epiſt. ad Caſulanum, qui ſcripſit ineptiſſimè de Jejunio Sabbathi. Et is eſt, quem hic inſinuas, qui nunquam à te adductus fuiſſet, in hanc ſententiam, ſi vel ante prælum, vel à prælo hanc confuſam farraginem & informem, lambere, ut ſolent urſæ ſuos fœtus, ſuſtinuiſſes. non enim legitur apud Auguſtinum, dixiſſe iſtum, *Nudum panem & vinum ſumi in Euchariſtiâ:* contrarium potius. Ait ille, *Ceſſiſſe pani pecudes:* hoc eſt, legalibus & umbris ſucceſſiſſe ipſas ſubſtantias. Panem benedictionis in altari, & poculum εὐχαριστίας ſanguini pecudum apud legem antiquam. ſed ſi panem nudum & poculum commune crediderat ille, nunquam ſanguini & pecudi dixiſſet ſuperinducta, neque opinionis vanitatem tacuiſſet Auguſtinus: tantum oblivionem & ignorantiam perſtringit; non autem contrariam opinionem, *Non cogitans nunc ſe accipere in poculo ſanguinem.* longè autem aliud, Non cogitare, & diverſum opinari. Opinabatur autem: quid tum? Caſaubonus, cum illo non opinabatur. potius ſic Auguſtinus opinabatur. *Quantò melius autem & congruentius*, ait, ſcriberet, *Panis pani, pecori pecus ceſſiſſe?* Panem vocat, audis, non corpus: ne quidem in arâ conſecratum. ſed rectè Auguſtinus & orthodoxè, Nam qui panem pani dicit, ſanguini ceſſiſſe ſanguinem; Nobiſcum ſentit, in Veritate: à vobis abhorret in *modo* tranſubſtantiati: itaque annectit, *Videmus quippè in his omnibus carnalem vetuſtatem ſpirituali cedere novitati:* Spirituali, ait, & non corporali. tu contra: à ſpiritu ad corpus, à ſpiritu ad literam fugis.

Concilium Epheſinum, ut allegares, non erat opus. jam centies diximus; & tu cum larvis luctaris, nos fateri libentiſſimè, & agnoſcere, ſanctum, vivificum, & incruentum in Eccleſiis Sacrificium fieri, credentes id quod proponitur, non eſſe corpus unius alicujus vulgaris ac communis hominis; ſimiliter & ſanguinem pretioſum: expendit verba iſta Exercitator, & geminum olim eorum ſenſum agnovit, ante malam conceptam hanc farraginem: fatebatur eſſe corpus ζωοποιοῦντος λόγου. ſed non *quale: quantum: quomodo* Chriſti corpus. Mentiris Ignatium & teipſum. 89.

non ostendisti *damnare illum eos qui Eucharistiam, veram Domini carnem in cruce passam esse negarent.* ostendisti secundum mentem Ignatii *Eucharistiam esse carnem Christi in cruce passi:* hoc libenter amplectimur cum Ignatio: sed longè aliud tintinnat, *Caro in cruce passa:* & *caro in cruce passi:* illud delirium est Bulingerianum: hoc, ex Ignatii calamo, veritas. Caro Christi in Altari participatur. Christi in cruce passi caro. illa autem ipsa Caro quæ in cruce patiebatur, non est in Altari participata. Origenem contra Celsum cavillari possimus, non de Eucharistia, eo loco locutum, sed de pane vulgari in conviviis per Orationem & gratiarum actiones sanctificato. nolumus autem. esto ut vis. σῶμα γίνονται οἱ ἄρτοι διὰ τὴν εὐχὴν, per Orationem panis fit corpus. non tamen σῶμα transubstantiatum. Ergò idem pater paullò post pag. 428. editionis Græcæ, vocat tamen Εὐχαριστίαν. Ἔστι δὲ καὶ σύμβολον ἡμῖν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας, ἄρτος εὐχαριστία καλουμένη. Cyrilli illa verba, si Cyrilli, jam alias expendimus, semel atque iterum. oblitus es te prius illa ingessisse: non est opus ut hic denuò vestigium figamus. expendimus similiter Tertulliani *stationes: eucharistiam:* & *corpus Domini.* indigentissime nugator, qui sententias toties repetitas, ad ravim ingeminas, *Audi: expende: siste gradum.* In beato Ignatio non eras Lynceus. Eucharistiam, ut solet, ἄρτον appellat & ποτήριον. corpus Christi nusquam nominat. docet, unam esse Eucharistiam: illam, licet sit, non tamen ibi docet esse, *carnem & sanguinem Jesu Christi.* sanguis fundebatur, & erat ille εἷς. corpus frangebatur, & erat illud ἕν. item εἷς ἄρτος & ἓν ποτήριον, dabatur & effundebatur. Ideò autem unam esse Eucharistiam, quia corpus, sanguis; panis, poculum, erant omnia ἕν. Quasi diceret, ob id ipsum, quod ἀντίτυπα *sanguinis & carnis Christi, Panis atque vinum, unum & idem* ideo sunt, quod res symbolice figurata una esset, ἓν αἷμα & μία σάρξ. Vocat autem Panem jam consecratum. & ποτήριον πᾶσι διανεμηθὲν, poculum omnibus & singulis distributum. post consecrationem ergo, si post distributionem, non ut vos peccatis, solis divisam & factam sacerdotibus. ad eundem modum loquitur penultima epistola, ubi ἄρτον κλῶντες de Fidelibus ait. quem Panem, φάρμακον appellat ἀθανασίας. & iterum in eadem illâ ipsâ Epistola. Ἐὰν μή τις ἐντὸς ᾖ τοῦ θυσιαστηρίου, ὑστερεῖται τοῦ ἄρτου Θεοῦ. Tu hæc mihi verba notes, & altè consideres, ut te tuo apopthegmate possim affari.

90. Dionysium fatetur Exercitator, σύμφημι κἀγὼ, authorem antiquissimum. non fatetur autem, sed refragatur tam fatuæ assertioni, illum esse Dionysium ex Areopago. Dionysii illius, cujus demum cunque authoris testimonium, cap. 6. habetur, non 8. ut perperam refertur in Diatribâ, loquitur de Communione ordinatorum. Laudat illam ὡς κεφάλαιον omnium consecrationum & ἱερωτάτων ἀφιερώσεων. De *corpore Christi*, quanquam sit reverà corpus Christi, ne mutit quidem. ut nisi foret in proposito tuo τῆς ἁγίας κοινωνίας citare encomium, frustra ista huc transcripta sint è Dionysio.

Dionysio. Docuit ex professo, non ita dudum Casaubonus, τελετῶν, & sacramentorum omnium caput atque apicem esse Eucharistiam. Quocirca nisi ipsum illud volebas confirmare ab Exercitatore profectum, frustra tam illustre testimonium de Dionysio recitabas. Justinus sequitur: atque ille quidem dupliciter facit pro Casaubono. ἄρτον etenim appellat, & ἀνάμνησιν, *Panem*, & *commemorationem* mortis Jesu Christi. panem oblatum in commemorationem Jesu Christi mortis. quasi Novator purus putus. & tamen adhuc magis in sequenti loco, qui in fine habetur apologiæ. Totus enim ibi noster est. *Diaconi dant*, inquit, *unicuique adstantium, communionem panis consecrati, & vini aquâ mixti.* audis Bulingere μετὰ τῆς εὐχῆς, cum jam fingitur illa μετουσίωσις, *Panem & vinum*, appellari, id quod astantibus distribuitur. *vinum* astantibus, non solum *panem*, distributum. sequitur, & in illis hæres. sed ut ἄμαξα ἐν βορβόρῳ. Nostra enim omnium est confessio, *Non enim ut communem panem, neque ut communem potum ista sumimus: sed quomodo per verbum Dei incarnatus Jesus Christus servator noster carnem & sanguinem pro salute nostra habuit, Ita & cibum benedictum per orationem verbi Dei ab ipso: ex quo cibo, caro & sanguis per mutationem alitur, carnem & sanguinem illius Christi incarnati esse docemur.* neque aliter à magistris nostris, & informatoribus Hæreticorum filii edocemur. similia idem Martyr non ibidem, falsò hoc affirmas, sed in illa cum Tryphone dissertatione docet, ubi Malachiæ vaticinium, ad Sacrificium hostiæ incruentæ, quod ais, vocat, θυσίαν ἄρτου τῆς εὐχαριστίας, καὶ τοῦ ποτηρίου, sacrificium panis Eucharistiæ & poculi: quæ putares profecta ab Hæretico. & similiter pag. 82. appellat ἄρτον ὃν παρέδωκε ποιεῖν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ τε σωματοποιεῖσθαι αὐτὸν διὰ τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν δι᾽ οὓς καὶ παθητὸς γέγονε. καὶ περὶ τοῦ ποτηρίου, ὃ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ παρέδωκεν εὐχαριστοῦντας ποιεῖν. *Panem quem dedit ad recolendum commemorationem ipsius qui corpus sibi sumpserat propter illos qui credebant in illum, quorum causa factus est, & passibilis. & de poculo, quod in recordationem sui sanguinis, jussit ut cum gratiarum actione faceremus.* ubique *poculum*, & *panem* consecratum. utrobique Commemorativam oblationem sive mavis sacrificium.

Neque aliter πολυμαθέστατος Clemens, quem cur huc advocaris me latet ratio. nusquam ille *corpus: sanguinem* nullum commemorat. *vini* meminit & τοῦ κράματος. & quicquid agebatur, ait factum μυστικῶς. Hoc solum in pædago. in 4. Stromatum, id tantum docet, Melchisedechum obtulisse *panem* & *vinum*, εἰς τύπον εὐχαριστίας. volebas nos docere te legisse Clementem (quanquam & per Sylburgiam ψευδόθυρον irrepere poteras) neque enim erat causa, nisi forsan ista, cur de Clemente admoneremur. fortassis & fucum volebas facere lectori, quasi illa (nam non distinguis) quæ sequuntur, à Clemente dimanarent; *sed res figurata dignior est figura. sit igitur in Eucharistiâ aliquid pane nobilius necesse est, quod nihil aliud est nisi corpus Christi.* Tua sunt ista παρεγχειρήματα. 91.

Clementina illa ῥῆσις, eo usque non progreditur. Quanquam hæc ipsa vera sunt: præstat res significata typis: veluti substantia præcellit umbris. & est in Eucharistiâ quid nobilius *Pane* illo & *vino* Melchisidechianis. Corpus est Christi πολύτιμον, & augustum, quis inficiatur? sed modo ineffabili, hoc est excellentissimo augustissimoque. Iterum βαΰζεις in Irenæo. *expendit* aliquoties illum locum. non & *communis panis* in Eucharistiâ. ex duabus rebus constat Eucharistia, cœlesti & terrenâ. Quid tum? conclusio sequitur, magnus Bambalio Bulingerus. Abrade, si sapis, testimonium Hieronymi. delumbatam configit *communionem. sacerdotes qui serviunt Eucharistiæ, & sanguinem Domini populis dividunt*, (nec quicquam præterea Stridonensis pater) non erant missificantes vestri, qui ut Bitias ille apud vatem primum, spumantes calices exiccant soli, & toto sese auro proluunt, populis siti interim arescentibus. Iterum iterumque Irenæum delassas: qui (præterquam quod non semel respondimus) nihil prorsus de modo consignavit, neque docet præsentiam corporalem. Originem in Marcum non vidi Græce. nihil est in excerptis tam benè longis quod cedat in damnum Novatorum. Existimant illi cum Origine se μεταλαμβάνειν in sacrâ Eucharistia, corporis & sanguinis Jesu Christi, neque πρὸς τὴν φύσιν ἀφορῶσι τῶν προκειμένων, nec respiciunt ad naturam in mensa propositorum, Panis nudi et vini meri in Eucharistia. Innituntur promissis veritatis: et verbo simul Omnipotentiæ. Opinantur et credunt omnia omnino vera esse, vera futura quæ pactus est cum suis. largiri vitam per sacramenta, quæ præstant quod offerunt: moraliter tamen et non physicè. Credunt se per fidem et spiritum sanctum mirifice ἐνεργοῦντα deduci ad participationem ζωοποιοῦ αἵματος καὶ σώματος ἐν ἄρτῳ καὶ οἴνῳ. Vocat σύμβολα etiam post benedictionem eorum quæ per Christi passionem erant οἰκονομηθέντα. Docet per Panem eos μεταλαμβάνειν τοῦ σώματος. quod nunquam diceret qui non insaniret, qui crederet ipsum panem esse corpus. Poculum ait esse ἐν τάξει τοῦ αἵματος. hoc longè diversum est quàm αὐτὸ αἷμα. Opus ait esse Fidei (quod tu tantopere aversabaris) non autem sensus, aut etiam corporis. ad extremum, nam multa sunt ulterius portentosum hoc commentum στηλιτεύοντα, cum se non posset explicare, ait, ὅπερ μυστικοὶ ἴσασι. Intelligunt soli, qui initiantur. Ita tibi libuit insanire. Nos putas unà tecum mittendos Anticyras. Duodecim Apostolos 12. Aronis tintinnabulis et 12. fontibus in Elim anteponimus. hoc est, typos ad res significatas non μεγαλυνόμεθα. Ideò προσφορὰν σεμιδάλεως, aut cineres vaccæ ruffæ, nemo dixerit cum sanguine illius agni immaculati componendos. sunt hæc omnia μικρὰ et φαινόμενα ἀντὶ μεγάλων καὶ κρυπτομένων, exigua, visibilia pro magnis et occultis. semper autem verum est, quod ni fallor, commemorabam è Macario, Εἰ τῆς προτυπώσεως ἡ δήλωσις τοιαύτη, τῆς ἀληθείας ὁποία ἡ φανέρωσις! si prædesignationis declaratio talis, manifestatio veritatis qualis est! Adversarios tibi fingis, nullos invenis Bulingere.

gere. Concedimus omnia: et quid tum postea? meministi me dixisse ἀρχόμενον τῆς διατριβῆς, Quæstionis tibi statum te commentum esse, de non nudo *pane* post τὴν εὐλογίαν. in quo non secus ludis operam quàm qui ψυλλῶν πηδήματα in comœdia metiebatur apud Aristophanem.

Sequitur deinceps novum quoddam ζήτημα, de θυσία αἰνέσεως in 92.
Græcorum Liturgiis: an usquam legatur apud illos hoc sacramentum eo nomine appellatum? Negas appellatum, si te rectè capio. quis enim te capiat omnia permiscentem, et mirificè perturbantem? Scripserat Casaubonus, *Judaico populo in more fuisse positum; convivium Paschale illo poculo claudere, quod Cos hillel*, vel ποτήριον τῆς αἰνέσεως dicebatur. Et, *In Græcorum Liturgiis* non uno loco, *dictum hoc sacramentum*, θυσίαν αἰνέσεως *sacrificium laudationis*. Respondeo ad hæc, inquis, Synodo 7. act. 4. θυσίαν αἰνέσεως explicari, καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι Χριστοῦ, *fructū labiorum, nomini Christi confitentium*. Negas ergo thesin, de sacramento Casaubonianam: nusquam dici in Græcorum liturgiis θυσίαν αἰνέσεως hoc sacramētum? quidni negas appellari εὐλογίαν; quid θυσίαν λογικὴν; λατρείαν; & λειτουργίαν; Basilius in suâ Liturgiâ orat: ἵνα ἀκατακρίτως στάντες ἐνώπιον τῆς ἁγίας δόξης σου, nimirum (sacerdotes ad Altare) προσάγωμέν σοι θυσίαν αἰνέσεως. ut incondemnati stantes ante tuum altare, (hoc enim per sanctam gloriam intelligit) offeramus tibi sacrificium laudis. quæ θυσία non est alia quàm προσφορὰ, in Altari consecrata. et apud Germanum in Protheoria postquam dixerat sacerdos, ἀκούσωμεν τῆς μυστικῆς ζωοθυσίας, mysticum audiamus sacrificium: Populus acclamat, Eleon, εἰρήνην, θυσίαν αἰνέσεως. et in illâ quæ Petro inscribitur Liturgiâ.: οἵτινες προσφέρουσι ταύτην τὴν θυσίαν, legimus τῆς αἰνέσεως, ὑπὲρ πολλῶν, &c. ut nisi inficiari velis *sacrificium* esse oblatum pro multis, sacrificium Laudationis negare non possis. quæ totidem penè verbis apud D. Gregorium inveniuntur in Missâ. pag. 16. edit: Parisinæ. sed & in Canone ita nuncupatur. *Quam* θυσίαν Severianus, apud Durantum, *oblationem Dominicæ passionis* interpretatur. sed cum Concilio Nycæno, negas. Illud, Act. 4. (sed quâ sessione, quo numero? longior etenim est illa actio. nec est pretium operæ legendo investigare) vocat καρπὸν χειλέων. Et quis ignorat? Sed an Concilium excludit, ab hac nomenclaturâ, τὴν προσφορὰν; θυσίαν quid appellat? Laudationem oris? cùm θυσία sit vel Pecus, vel etiam Panis μετουσιωθείς. An non vocatur Εὐχαριστία? quæ tamen ipsa τῶν χειλέων καρπὸς est, non minus quàm θυσία illa αἰνέσεως; distinguitur interdum hoc *sacrificium laudationis*, ab incruento corporis Christi sacrificio. ita quoque & Εὐχαριστία. ita et λατρεία λογική. interdum autem non distinguitur. modificatas oportet adhibere dictiones, propter τὸ ἐνδεὲς vocum propriarum. et quod ponitur in vicino, designat interdum quod juxta est: ut signum puta, rem signatam. Quomodo, θυσία αἰνέσεως dicitur et Εὐχαριστία, quod ex animo grato, et in Deum religioso, cum laude divinæ

Boni-

Bonitatis, & gratiarum actione offeratur. Ideò rectè est alio loco ab Exercitatore observatum, apud sanctos Evangelistas, uno eodemque verbo εὐχαριστεῖν plures actiones sibi invicem conjunctas denotari; ut sunt, Dei laudatio; Gratiarum actio; Precatio, & Consecratio symbolorum. Clementem pronuntias, meminisse θυσίας ἀναιμάκτου. fateor. an hinc infers, non est ergo θυσία αἰνέσεως? vocat idem ibidem θυσίαν μυστικὴν. urgeo te tuâ ratione, non ergo ibi corpus agnovit naturale. nam vel tute confessus es, ἀντιδιαιρεῖται adhuc urgentius: symbola appellat σώματος & αἵματος. non credebat ergo Clemens esse αἷμα & σῶμα. vide quàm inconvenienter hæc à Te disputantur: cum positâ unâ parte, quod tibi frequens est, reliquæ quotquot sunt, pernegantur. mones ipse non multis interjectis, θυσίαν dupliciter usurpari. Propriè, & impropriè. hoc est, strictâ quadam, & laxiore significatione. propter hanc conjunctionem, nempe cum τῇ αἰνέσει, quidni θυσία αἰνέσεως denominetur? sacrificium Deo gratum & acceptum dicitur, cùm τὸ θέλημα per omnia adimplemus. Offerimus Deo, κατὰ τὴν διαταγὴν, Nos, nostra; atque eam ob causam, πρόσδεκτον θυσίαν προσφέρομεν. Ita ipse Clemens Lib. viii. in B. Jacobi διαταγῇ. προσφέρομέν σοι τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ, κατὰ τὴν αὐτοῦ διάταξιν, τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, εὐχαριστοῦντες σοὶ δι' αὐτοῦ. *Offerimus tibi Regi & Deo, sicut ipse ordinavit, Panem hunc, & calicem hunc, gratias agentes tibi per eum, quia à te digni habiti sumus, qui consistamus in conspectu tuo, & tibi fungamur sacerdotio.*

93. Clementem sequuntur Athanasius, Cyrillus, Nazianzenus, Eusebius. qui omnes θυσίαν ἀναίμακτον appellant: Et ideò negant, sic enim oportuit, θυσίαν αἰνέσεως in Græcorum Liturgiis, nam id quærebatur, dictum hoc sacrificium sacratissimum, quod in Altari μυστικῶς peragitur. Vide, Lector, & καταμυκτήριζε hunc bardum Bambalionem. Quod si volebas, congestis Patrum testimoniis evincere, sacrificii nomine, sacram hanc actionem designari, quærendi sunt quibuscum contesteris litem. Nos, ne ignores, non sumus inter eos qui dubitant. Illud tamen te commonefieri par erat, de sacrificio, è Theologis tuis definito, cavendum ne per tuam incogitantiam, in castra delabaris adversariorum. Nam si *res visibilis in sacrificio destruitur* (& illis videtur destruendam esse necessariò, ita ut alioquin non sit sacrificium) certè corpus Christi non sacrificatur, cùm destrui nequeat, immortale factum. nec sit visibile in sacramento, nisi paucis, quos æquus amavit Servator. Visibilis panis est, & sub sensus cadit. idem destruïtur. ut quondam ἱερεῖον, in cruentis Judæorum sacrificiis: Panis ergo sacrificatur, & quicquid adhuc garriisti de corpore Christi naturali, transubstantiato, præstigiæ erant meræ & μαγγανεύματα. sic tua sunt omnia. Nam & illa quæ sequuntur fucum faciunt. *Sic apud nos verum Corpus Christi, verus sanguis sub specie Panis & vini à sacerdote publico certo ritu, Deo offertur, immolatur, manducatur, bibitur.* Ubi illud, quod est

τὸ πᾶν,

τὸ πᾶν *destruitur*? Destrui dicebatur sacrificium, non offerri, immolari, &c. at illud *destrui*, tam citò an destructum; alia, sed omnia ἠλιτόμηνα, proseminavit? Vitium est, et fraus manifesta Bulingere. *Nulla Lex unquam sine sacrificio*: damus. in perfectissimâ Christi politiâ perfectissimum, concedimus sacrificium. Non tantùm ratione ὑποκειμένου: quod sit longè præstantissimum ἱερεῖον: sed et ἱερεύσεως, modi offerendi, quem mirantur, adorant, contremiscunt Angeli, mysticum, divinum, sensum omnem & rationem transcendentem. τὴν ἱερωσύνην, τὴν θυσίαν, τὴν τυπικὴν λατρείαν ἑτέρως μετεποίησε. *Sacerdotium*, ait Clemens, *sacrificium, & loco astrictum cultum immutavit. Pro sacrificio, quod cum sanguine offerebatur, rationale, incruentum, mysticum instituit, quod in mortis Christi commemorationem, per symbola corporis & sanguinis sui celebratur.* Sanctum, ac vivificum, incruentumque, verba sunt Cyrilli in anathem: in Ecclesiis celebramus sacrificium: non hominis alicujus communis corpus, & sanguinem esse quod proponitur credentes, sed magis tanquam proprium vivificantis verbi corpus & sanguinem accipimus. Διατ. ε. κγ.

Sed audiamus, inquis, & quidem è tuis rapsodiis, *Patrum de hoc sacrificio oracula.* Augustinus in primis citatur, contra Faustum Lib. 20. 18. Is duo, nobis suggerit sacrificia, utrumq; in Christianorum κλήσει constitutum. Unum in Cruce, non sine sanguine. alterum incruentum, in Altari. accedimus ad sententiam Augustini, eoque magis quod hoc secundo loco positum, de quo solo litigamus, nobiscum facit *commemorativum*, non ut vos insanire soletis, *Naturalis corporis* προσφορὰν. *Unde*, inquit, *Christiani jam peracti ejusdem sacrificii* (scilicet in Cruce, pro salute mundi) *memoriam celebrant*. en tibi ἀναμνητικὸν, ex Augustino, à Christo ipso sacrificio & sacrificante institutum, in sacrosanctâ oblatione & participatione corporis Christi. perinde profitemur in Liturgiis. Non ait, ejusdem corporis oblatione, quod in utero virgineo ἐσαρκώθη. non ejusdem oblationis participatione naturali, quæ in arâ Crucis immolabatur. Ita semper nobiscum facit Augustinus. Epist. 23. ad Bonifacium. *Nonne semel Christus immolatus est in seipso, & tamen in sacramento, non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur. Neque mentiretur, qui interrogatus responderet Immolari. si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum sunt sacramenta non haberent, omnino non essent sacramenta.* Satis se explicuit vir doctissimus, de communicato nomine sacrificii. addit autem ad ista: *Ex hâc autem similitudine plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum, sacramentum corporis Christi, est corpus Christi: sacramentum sanguinis Christi, est sanguis Christi: ita sacramentum fidei, est fides.* Et quidni sacrificium ad eundem modum: licèt non quo olim erant ἱερεῖα apud Mosen. Crederes Augustinum mercede conductum ab Exercitatore, contra Missæ vestræ, 94.

ut

ut vos depravatis, transsubstantiationis monstrum Novatorum partes ita strenuè egisse in Epistolis. Rem verò hanc ulterius illustrabat exemplo quodam è vitâ communi, & populari usu deprompto: *Sæpe*, inquit, *ita loquimur, ut Paschâ propinquante dicamus crastinam vel perendinam Domini passionem, cum tamen ille ante tam multos annos passus sit, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die Dominico dicimus, Hodiè Dominus resurrexit, cum ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, ut Nos ita loquentes arguat mentitos, nisi quia istos dies, secundùm illorum, quibus hæc gesta sunt similitudinem nuncupamus, ut dicatur iste dies qui non est iste, sed revolutione temporis, similis ejus, & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed jam olim factum est.* Hæc appositissimè, de totâ hac quæstione Augustinus: quæ nos facilè expeditos reddunt, ab illis laqueis quos tu nuper commemorabas, quibus in hac caussâ irretimur.

95. Locum illum, non Concilii Ephesini, sed Cyrilli in anathematismis modò usurpabamus. Modus ibi tacetur sacrificii. exposuit modum Augustinus, cui libenter adhæremus. Noli dubitare, nos cum sanctis illis Patribus, sanctum, vivificum, incruentumque in Ecclesiâ profiteri sacrificium. Corpus illud, quod προκεῖσθαι, similiter & sanguinem illum pretiosum, *non communis cujuspiam hominis esse*, nobisque simillimi profitemur, sed verbi æterni corpus, quod vivificat & illuminat omnem hominem in hunc mundum venientem. Quomodo id fiat, ipse nostrâ vice Cyrillus respondebit in Johan. 4. 13. Locum ante descripsimus, nequaquam hic denuò repetemus. Malachiæ illa *pura & sancta oblatio* potest non incommodè ad Leviticos sacerdotes transferri. Cap. enim 3. vers. 3. ubi eandem adhuc tractat oblationem, ut dicat, Filios Levi esse illud oblaturos. Sed nolo hæc ad stateram revocare. Sint illi Levitæ, Christiani, ut meo animo sunt. offerunt illi sacrificium & oblationem: hoc est, θυσίαν αἰνέσεως *in corde grato*, atque ita Revelat. 5. 8. θυμιάματα dicuntur, Sanctorum orationes. Seipsos sacrificant θυσίαν εὐάρεστον *in corde contrito*. Unde & olim Psaltes, *Sacrificium Deo acceptum esse* illud dixit. Psal. 51. Irenæus in hanc ipsam concessit opinionem. *Quoniam* ergo *nomen Filii Patris proprium est, & in Deo omnipotente per Jesum Christum offeri Ecclesia, bene ait, secundùm utraque. Et in omni loco incensum offerent nomini meo & sacrificium purum.* Incensa autem Johannes in sua Apocalypsi, ait esse Sanctorum orationes. Ridiculè iccirco, furiosus ille Theologus Feuardentius, ad locum illum Irenæi illustrandum Christi sacrificium in Cruce cruentum, incruentum illud alterum Christianorum attulit, cùm ex sententiâ Irenæi Malachias non de illo *commemorativo*, sed de altero, *Laudis* & *orationis* loqueretur. Irenæum sequuntur alii ex antiquis. et non tantùm Liturgiæ veterum, sed quod modo observabamus, etiam Missæ Romanæ canon.

canon. *Memento Domine*, ita loquitur, *omnium circumadstantium, qui tibi offerunt hoc sacrificium Laudis pro se, suisque omnibus.* Largiemur autem tibi, quod probare forsan nequis, de sacrificio intelligendum Christianorum, & illo per Ecclesiam frequentato in Altari, eò quòd sit ἄμεμπτος θυσία & εὐπρόσφορος. sed an ideò Christi corpus & sanguis Naturalis? imò verò mysticos & spiritualis ideò. Quam oblationem, ait missæ canon, tu *Deus benedictam, & acceptabilem facere digneris, uti nobis corpus et sanguis Jesu Christi fiat.* Rectè: Fiat nobis, de modo nihil. nihil de prolatis, *Hoc est corpus meum.* imò de modi determinatione, ne somniavere Canonis conditores. *Panem* enim *sanctum vitæ æternæ:* & *calicem salutis perpetuæ*, etiam à Consecratione vocant. Neque enim Canoni subolebat id, quod vulgò & blasphemè jactabatur, *sacerdos est creator Creatoris sui.* horruissent Canonis conditores, ad hanc tam horrendam blasphemiam.

Agnoscis ingenuè, & vide vim Veritatis Justinum Martyrem apud Tryphonem διαλογιζόμενον, de pane & poculo εὐχαριστίας loqui. ubi sacrificium illud explicat Malachiæ. non ergo de carnali sacrificio. neque enim sacrificatis vos, Panem & poculum, sed *sanguinem* atque *corpus* Jesu Christi. omnino vetustissimus author Justinus Martyr, non aliter loquitur de hoc sacrificio, quàm quivis è cœtu Novatorum. Sacrificium laudis & precationis: Sacrificium etiam *commemorationis*: sacrificium in Euristiâ *panis & vini*, liquidò agnoscit non φυσικὸν vestrum, aut ad modum aliquem carnalem oblatum, Ὅτι μὲν οὖν καὶ εὐχαὶ, καὶ εὐχαριστίαι ὑπὸ τῶν ἀξίων γινόμεναι, τέλειαι μόναι καὶ εὐάρεστοί εἰσι τῷ Θεῷ θυσίαι, καὶ αὐτός φημι. ταῦτα γὰρ μόνοι καὶ Χριστιανοὶ παρέλαβον ποιεῖν, καὶ ἐπ' ἀναμνήσει δὲ τῆς τροφῆς αὐτῶν ξηρᾶς τε καὶ ὑγρᾶς, ἐν ᾗ καὶ τοῦ πάθους ὃ πέπονθε δι' αὐτοὺς ὁ Θεὸς τοῦ Θεοῦ μέμνηται. &c. et paulò prius, πάντας οὖν διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου θυσίας ἃς παρέδωκεν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς γίνεσθαι, τοῦτ' ἔστιν, ἐπὶ τῇ εὐχαριστίᾳ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου, τὰς ἐν παντὶ τόπῳ τῆς γῆς γινομένας ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν προλαβὼν ὁ Θεὸς, μαρτυρεῖ εὐαρέστους αὐτῷ ὑπάρχειν: in quibus longè recessit ab insomniis Bulingerianis. Animadverterat autem doctissimus Casaubonus, neque opus illa tua παραινέσει, apud Cyprianum, *Christum obtulisse* Epist. 63.
Deo sacrificium in arâ Crucis: ad mensam sacram. Item sacerdotes Christianos, qui Christi jam in Cœlis regnantis sunt τοποτηρηταὶ, offerre Deo sacrificium, verum, plenum. sed an tu simul animadvertebas, esse illud sacrificium, non Re, sed refricatione, nimirum ἀναμνηστικὸν, atque id ex institutione divinâ? Admonitos autem hos scias, ut in calice offerendo, Dominica traditio servetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro Nobis Dominus prior fecerat. Ut calix qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur. Sacrificium, sed nec corporale. verum *panis* atque *vini*, cujusmodi Melchisedech offerebat, qui non *corpus* et *sanguinem*, magnus sacerdos, sed *panem* et *vinum* proferebat. concludit demum Cyprianus: *Et quia passionis ejus mentionem in sacrificiis nostris omnibus facimus,*

96.

passio Domini sacrificium est, quod offerimus; ubi miror stuporem, vel frontem tuam potius Juli Cæsar. Quid enim expressius dici poterat, contra vestras depravationes, qui in calice Dominico sanctificando, &, non possum dicere Plebi, ministrando non hoc *facitis quod Jesus Christus, sacrificii hujus author & doctor fecit & docuit,* sed ab eo, *humanâ, & nuperâ institutione recessistis.* sed antiquum obtines. prævaricaris in caussâ Eucharisticâ. Nostra sunt hæc omnia Cyprianæa. Qui verum & plenum sacrificium offerimus Deo Patri, quod sic offerimus, secundùm quod ipsum vidimus obtulisse. Christi institutum ne nescias, nobis Novatoribus sola est Cynosura. In loco illo, de lapsis, ἰδὲν ἀνύσας. Historiam narrat Pater ille sanè memorabilem. Neque enim sancta sunt projicienda canibus: nec mysteria illa φρικτὰ & προσκυνητὰ, per insigniter turpes profananda. sed an attendebas animum, bone vir? *Nominat sanguinem,* ais, *vinum Eucharisticum:* & quidsi autem. quasi *sanguinem* Christi non biberent? & non de carne communicarent, communicantes Eucharistiam? *Nominat actionem illam sacrificium,* & nominet scilicet: ita est. Tu disce quid velis, saltem quid velle debeas; tunc te componas licet ad dimicandum. Certè si Christus non esset crucifixus, sacrificium ipsius corporis nullum esset. sed quod peragitur à sacerdote, id jam, ut ait Augustinus, ab omnibus appellatur *sacrificium,* quia signum est veri sacrificii, in quo caro Christi offerebatur Patri. Miraculum de lapide apud Dominum (non Cyrum) Theodorum prodromum, ἐμεγάλυνε fidem de Spiritu sancto, ab impio Macedonio profligatam, καθαρὰν θυσίαν appellat ille. addo ego, καθαρτικὸν esse verè. sed quidni commemoras ἅγιον appellari, consecratam rem? Hoc jugulum tuum petit, qui panem negas: non illud meum, qui fateor sacrificium.

97. In loco Irenæi, fidem tuam vis desiderem, an diligentiam? Locus ille integer à te delumbatus ita se habet. *Sed & suis discipulis consilium dans primitias Deo offerre, ex suis creaturis non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, hoc est corpus meum. Et Calicem similiter qui est ex eâ Creaturâ, quæ est secundùm Nos, suum sanguinem confessus est, & novi Testamenti, Novam docuit oblationem, quam Ecclesia accipiens ab Apostolis in universo Mundo offert Deo. Ei qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in novo Testamento, de quo in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificavit. Non est mihi Voluntas in Vobis.* Non ita hic loquitur Irenæus: non tam rotundè quàm apud Diatribam. Oblationem *de quâ,* ita ibi scriptum. sed, *de quo,* legimus apud Irenæum. Et multis interjectis, post oblationem, non interpretatur, quamnam oblationem directè, totâ hac periodo dixerat. Videtur illam ἀναμνήσεως potius quàm quamcunque aliam, & non multis iterum interjectis, *Orationes Sanctorum,* interpretatur. Meminit ille *primitiarum.*

tiarum. meminit *calicis*, & *panis*. offerebantur illa μετ' αἰνέσεως. Oblata erant tanquam, & dicebantur esse θυμιάματι, rectè possunt, (jam ante id docuimus) hæc sic intelligi. Cùm verò exquisitius adhuc quæratur, quid velit propriè Irenæus, & κατὰ σκόπον πρῶτον, Illa, *Magnum in gentibus nomen meum*: et, *Glorificatur*, &c. nihil aliud indicant, quàm ex sententiâ B. Irenæi, sacrificium laudis, illud ipsum quod à Græcorum Liturgiis amandabas, aliò eum intellexisse. Eusebius in primo ἀποδειξ: postquam locum illum commemoraverat Prophetæ Malachiæ toties dictum, concludit demum, ita θύομεν δῆτα τοιγαροῦν τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως. Summo Deo sacrificium laudis offerimus. en *sacrificium cordis grati.* θύομεν, τὸ ἔνθεον, καὶ σεμνὸν, καὶ ἱεροπρεπὲς θῦμα. θύομεν καινῶς κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην τὴν καθαρὰν θυσίαν. θυσία δὲ τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον εἴρηται. *Divinum, & venerabile, & sanctitate excellens sacrificium sacrificamus. offerimus novo modo secundum novum testamentum puram & mundam oblationem. Sacrificium autem Deo placens, dicitur Spiritus contritus et tribulatus.* En hic alterum Ecclesiæ sacrificium, *Cordis* nimirum *humiliati.* καὶ δὴ καὶ θυμιῶμεν προφητικὸν θυμίαμα. nimirum illud ipsum Malachiæ, ἐν παντὶ τόπῳ προσκομίζοντες αὐτῷ τὸν εὐώδη καρπὸν τῆς παναρέτου θεολογίας διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν εὐχῶν ἀναφέροντες: ad sententiam beati Irenæi sacrificium *cordis devoti*, quæ sunt Sanctorum orationes. Propheticam oblationem etiam offeramus: *In omni loco afferentes illi fructum virtute omnigenâ abundantis Theologiæ per preces nostras ad illum fusas bene redolentem.* Ita sunt aliena ab instituto tuo quicquid mutuantur ex Eusebio. Cypriani locus de Cœnâ, cento malè est consutus. non cohærent inter se in authore, ea quæ huc & hoc modo simul sunt transfusa in Diatribam. *Apposuit discipulis Christus, cibum inconsumptibilem.* an quisquam tantâ phrenesi laboravit Bulingere, ut *panem vitæ* dicat *consumptibilem. Est alimonia immortalitatis.* rectè. Nam non gustabit mortem (æternam scilicet & secundam) quisquis gustaverit de illâ alimoniâ. *Corporalis substantiæ retinebat speciem.* hoc est, formam, materiam, non nuda & sola accidentia: erat enim panis ὁ ἐπιούσιος, quo corpora aluntur, ne deficiant. *sed virtutis divinæ invisibili efficientia probans adesse præsentiam.* Probat certè, et ἐνεργεστάτην, sed non ait Cyprianus, per transubstantiationem. Mirificè deliras si è Nostris quenquam arbitreris *præsentiam* separasse à sacramentis, aut *potestatem* Dei vivificantem. *Significantia olim à tempore Melchisedech sacramenta prodeunt.* Ita legimus in diatribâ. ita sunt, quod non probas, & erant olim *panis* et *vinum*, signa impertitæ & infusæ gratiæ. sed *significata*, invenies apud Cyprianum. tua fraude an incuriâ, surreptitia illa vocula se substituit? *significata* jam olim, & rectè quidem, à tempore Melchisedech prodeunt Sacramenta: *& filiis Abrahæ facientibus opera ejus, summus sacerdos panem & vinum profert. Hoc est, inquit, corpus meum.* en ῥητῶς signa sacramenta: licèt non nuda apud Cyprianum. audis non corpus &

 sanguinem

ſanguinem φυσικῶς, ſed Panem & vinum prolata. à ſummo prolata ſacerdote, Chriſto : & prolata filiis Abrahæ, non ſecundum carnem, id fieri non potuit, ſed ſecundum ſpiritum, & interiora.

Et hæc ſunt in tuam cauſſam quanto judicio, quo acumine, advocata per Centonem, è Cypriano teſtimonia. Neque ſola, nec ſolitaria. *Ipſe Chriſtus*, ita pergis, *pincerna porrexit hoc poculum*. ſcio. nam teſtantur Euangeliſtæ, & ut eſt alibi in eodem opere, *Ante verba illa, cibus ille communis tantum corpori nutriendo accommodus erat; & vitæ corporali ſubſidia miniſtrabat : ſed ex quo à Domino dictum eſt, Hoc facite in meam commemorationem, Hæc eſt caro mea, & hic meus ſanguis, quotiescunque his verbis, & hac fide actum eſt, Panis iſte Superſubſtantialis, & Calix ſolenni benedictione ſacratus ad totius hominis vitam, ſalutemque proficit, ſimul medicamentum, & holocauſtum, ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates exiſtens.* Hæc amplector, ſed nuſquam video ſacrificium carnale, non hoſtiam ullam corporalem : *ſanguinem ſugimus* (& de iſto jam tertia vice admonemur) *cruci hæremus*. ſed quem ſanguinem ? illumne, quem lanceâ Longinus emiſit olim, de quo litigant inter ſe ſophiſtæ veſtri, quid factum effuſo illi ſanguini ? ne ulterius litigent: concluſum eſt enim magiſtraliter, *Nos illum ſugimus :* recollectum fuiſſe par eſt credere, in apothecis quibuſdam repoſitum, ut ſugentibus deinceps μελλησασαῖς ſufficere poſſet in mundi conſummationem. Cruci autem illi, quæ in Golgotha olim figebatur, etiamſi vel nuſquam ſit, vel non ubique ſit, *omnes* ubique *adhæremus*. Nos adhæremus fœliciores ſcilicet, quàm qui cum Apoſtolis olim vixerant, & collecti erant ad plures ante Helenam, cum non inventæ Cruci, non poſſent adhærere. Hæc tu, ita ut ſonant, & quæ ſimilia ſequuntur capis, ἀληθῶς Bulingere. & tamen credo nunquam, vel in Galliis, vel per Italiam, cum beato Apoſtolo Thomâ, *lateri manum inſeruiſti :* nedum lingua linxiſti vulnera. *Mira ſunt quæ ſentit, quem agnus ipſe Paſchalis inhabitat*. & certe mira quæ garrit, quem non inhabitat. Certum eſt te non inhabitare. non enim paciſcetur tecum de inquilinio, tam craſſo, & ſtupendo. mirum nihil ſentis. Quippè fieri nequit ut ſentias, cum rem totam ad ſenſus, & carnem devoces, ſpiritu & Fide exulare juſſis. Cyprianus ſtatim in ſequentibus, *Qui manducat ex hoc Pane* (conſecrato arbitror, nec tamen corpus vocat) *ultrà non eſuriet*. & tamen idem propter illum Panem, *Chriſti bajulum* appellat eum edonem & phagonem. Bajulum autem, non ore, dentibus, aut ſtomacho : ſed in pectore, ſed in mente bajulum. *ſpirituali nos inſtruens documento* (ita enim loquitur ſect. 9.) *& aperiens ad rem adeò abditam intellectum, ut ſciremus, quod manſio noſtra in ipſo, ſit manducatio, & potius quaſi quædam incorporatio, ſubjectis obſequiis, voluntatibus junctis, affectibus unitis*. Hæc ſunt illa, quæ dixit, *Mira*. & certè ſi hæc mira non ſint, neſcio prorſus quid

ſit

ſit mirum. *Agnus Paſchalis perpetuò hunc inhabitat.* Et quid te
quæſo, hoc effatum tibi ſuggerit aliud: quam Myſterium hoc
τὸ μέγα, à corpore & carnali modo avocandum. *Eſus carnis hujus
quædam aviditas eſt: & quoddam deſiderium manendi in ipſo, per
quod ſic imprimimus & eliquamus in Nobis dulcedinem Charitatis,
ut hæreat palato noſtro, & viſceribus ſapor dilectionis infuſus, pene-
trans & imbuens omnes animi receſſus corporiſque.* Hæc & plura
in eandem ſententiam Cyprianus. Te verò videtur Bulingere,
tuoſque deſignare contribules, & veluti alienos ab hiſce lauti-
tiis excludere. *Inter Dominicæ menſæ convivas animalis homo non
admittitur. Quicquid Caro & ſanguis dictat, ab hoc cœtu excluditur.
nihil ſapit, nihil prodeſt, quicquid humani ſenſus molitur ſublimitas.*

Sed ſatis excuſſimus Cyprianum. Nicænæ prioris Synodi ver- 99.
ba, à quibus demum ſciolis & illiteratis, & qualiter ſunt inter-
polata, quia magnus tu magiſter non doces, erimus contenti
ignorare. Vidimus Cuthberti Tonſtalli eruditiſſimi viri, Epiſ-
copi quondam Dunelmenſis nec Hæretici, interpretationem.
vidimus Romanam illam nuperam è Vaticano: & expreſſam è
Rom. Colonienſem editionem tractavimus. vidimus, & codi-
cem Manuſcriptum, apud virum Illuſtriſſimum doctiſſimumque,
Savilium: in quibus nulla eſt interpolatio, neque opus eſt certè
ut eſſet aliqua. ſed monendus eſt Lector, improbè & fraudulen-
ter poſitum à te eſſe in Diatriba, *In Synodo Nicænâ hæc verba
leges:* Non enim legi poſſunt in illa Synodo. in collectis Gelaſii
inveniuntur: cujus viri collectiones, nondum obtinuerunt au-
thoritatem Nicænæ Synodi. illorum vero author dicitur ab e-
ditoribus Romanis non magnæ fuiſſe authoritatis. & rectè!
neq; aliter de illo ſentiebat Photius accuratiſſimus librorum
Cenſor. Secundò, cum Pietate conjuncta eſſe aio, quæ de animis
ſurſum attollendis ſancivit illa διατύπωσις. à *pane* nimirum & *vino*
προκειμένοις, ad *agnum* Dei tollentem peccata Mundi. Solennia
enim verba erant in vetuſtis Liturgiis, & ſunt etiamnum in noſtrâ
Hæreticorum Anglicanâ, *ſurſum corda.* reſpondere ſolet, ut
olim populus, *habemus ad Dominum.* vocat Synodus tua, ἄρτον &
ποτήριον. Ita enim ſunt, τῇ φύσει ſuâ. vocat σῶμα τίμιον, & αἷμα. & ἀμνὸν
τοῦ θεοῦ. Ita ſunt, ſed ὑψώσασι τὴν διάνοιαν, qui animi vires atque aciem
intenderint, ſed λαμβάνουσιν ἀληθῶς: hoc non eſt è vi verborum
Pontificis, ſed πίστει νοουμένῳ, illi qui Fide apprehenderit, quem
modum vehementer,. ſi memineris, averſabaris & à communi-
cantibus removebas. Hæc omnia te pungunt, ſi nec occaluiſti
Bulingere. Offertur ſacrificium à ſacerdotibus multiplex &
multipliciter. nam & Nos etiam populus ejus, licet non in hoc
actu, ſumus quodam modo Sacerdotes. Nos noſtra offerimus.
ſe ſua, ſacerdotes. Chriſtum quoque & Chriſti. Chriſtum, ſed
non naturalem, non corporalem: non ſic, ut in cœnâ olim præ-
ſentem. Merita Chriſti offert Deo Patri, et Paſſionem: vulnera
quoque et mortem offert: Dei et Hominum mediatorem per
Fidem

Fidem in altari cordis grati et contriti, et devoti: in quo se quisque μεταλαβὼν ἀληθῶς et sua, animum, corpus, omnia Deo consecrat et devovet per Jesum Christum. Athanasio jamdudum, quisquis est, satisfecimus recoctos nobis panes Panifex non præstantissimus, Boulengere, ad nauseam apponis. Verum est, et rectum quod nostri solent vulgo respondere, *Sacrificium crucis unicum esse Christianæ Ecclesiæ sacrificium.* Est, et non est Bulingere: aliqua tibi alia nominavi. sed nullum tale, æquipollens nullum, aut ἰσόῤῥοπον sacrificium, ne tu ipse, qui tantum Sacrificiis attribuisti vindicabis, cætera ab illo et essentiam et efficaciam derivantia. *Perfectissimum Sacrificium est, quo Christus ipse seipsum obtulit Deo in odorem suavitatis. & propter hoc omnia alia sacrificia Deo offerebantur in veteri Lege, ut hoc unum & singulare, & præcipuum sacrificium præfiguraretur tanquam perfectum per imperfectum,* ait Thomas. 1.2. qu. 102. in Conclus: Tu, quid hic *dixeris*; quid cavillando, *responderis*, non multum refert. Perfectissima omnium victima Christus: eo autem perfectius sacrificium, quod eo nondum incarnato, nedum in arâ Crucis immolato, tantâ efficaciâ Deo placuit, debitores Patri conciliavit, ut agnus fuerit occisus ob origine mundi, heri, hodiè, idem et in æternum. Unicus hic idem utrobique Sacerdos: vis et efficacia, non diversa: victima prosus eadem pro iisdem, in eundem finem, reconciliationem, et salutem animarum. *Ut sciamus antiquos etiam justos, quicunque esse potuerunt, nisi per eandem fidem non esse liberatos, per quam liberamur et nos: Fide scilicet Incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut à Nobis facta annuntiatur. Eadem enim est Fides nostra & illorum: quoniam hoc illi credidere futurum, quod nos credimus esse factum*, inquit alicubi in epistolis Augustinus.

100. Quodsi igitur respondeas cum Johanne, *Christum ab origine mundi*, immolatum fuisse, rectè respondes: nec enim aliud ἱλαστήριον erat, præterquam illud in Cruce factum. si dixeris *fuisse sacrificium Crucis, finem Legis vetustæ, initium novæ*, dictum à te Novator reprehenderit. Neque enim aliud vel aliud: sed nec alium et alium substitueris, manebit quod à Nobis in causâ ponitur, unicum sacrificium Christianorum Deo εὐάρεστον esse illius qui in arâ Crucis, se ad mortem usque humiliavit. Illa enim omnia variis et multis modis unum sacrificium significarunt, cujus nos nunc memoriam celebramus. Rectè inquit August. contra Faustum, *sacrificia visibilia, invisibilis sacramenta sacrificii fuere. Nam quod ab antiquis Patribus talia sacrificia facta sunt in victimis pecorum, quæ nunc Dei populus legit, & non facit, nihil aliud intelligendum est, nisi rebus illis eas res fuisse significatas, quæ aguntur in Nobis ad hoc, ut inhæreamus Deo.* En unicum omni tempore sacrificium, præfiguratum, memoratum, sacrificandum, sacrificatum. *Isto enim revelato*, verba sunt ejusdem contra Faustum Augustini, in eodem loco, *& suo tempore oblato, illa,*

Lib.6 cap.5. & de Civ. Dei lib. 10 c. 5.

illa, de agendi celebritate sublata sunt, sed in significandi authoritate manserunt. Quoniam, *quod nuper recitabam, hoc illi crediderunt esse faciendum, quod nos credimus esse factum.* Quod si illa addideris, non lecta vel inventa apud Augustinum, sed ex ingenii tui, animique sententiâ, quid restat, nisi ut affirmem, te non credere Jesum Christum, in Arâ Crucis sanctificatum. Credis autem, credo ego, et profiteris. Quid ergo tam horrende, mentitus etiam Augustinum, nugatorem agis, qui ut illa habeat, de divino cultu, non habet quæ sequuntur à te ádjecta, de nullâ victimâ, nullo sacerdote, in illo Judæorum parricidio execrabili. Christus obtulit illam victimam ὁλοκαυτωμάτων. En tibi illustrem sacerdotem! seipsum obtulit Deo Patri: en & victimam πολυτίμητον! Idem erat sacerdos (nam ita visum olim) qui & victima. Neque obstat Judæorum Parricidium. Is enim qui de tenebris creat lucem, per ipsorum malas voluntates, operatus est salutem in medio terræ. Assur, virga furoris Domini. is ipse non ita cogitabat. Judæorum laniena, & tyrannis, ex dispensatione divinâ, aliud longè quam volebant, operabatur. *Unde jam Christiani,* verba sunt ibidem Augustini, *peracti ejusdem sacrificii Memoriam celebrant sacrosanctâ oblatione, & participatione Corporis & sanguinis Christi.* Ità fuit victima, sed temporalis: erat Sacerdos, sed non in æternum. Hæc sunt tuæ Theologiæ præclara illa ποιήματα, in disputatione de jugi illo sacrificio, in quo vestri sacrificuli, sui Creatoris, creatores, Jesum offerunt in Altari Deo Patri. Temporalis enim erat victima. *Nam ritus sacrificii cruenti in Cruce per aliquot tantùm horas perduravit.* Ritus hoc in loco, non ipsam oblationem credo, non affixionem, transfixionem, illusionem, pœnam intelligis, sed quod erat τὸ πᾶν in sacrificio. præmissum enim à te fuerat, *Cujuscunque Legis ac religionis sacrificium, cum ipsa Lege debere perennare.* sic enim Aaronicum, cum antiqua Lege & incepit & concidit simul. Christi Legem & religionem illam sancitam in æternum, adæquatum sibi habere sacrificium debuit. hic jam consectarium illud tuum sequitur, Crucifixi Christi sacrificium, ad horulas nescio quot, non certè multas, perdurasse constat, ut non possit dici novæ Legis sacrificium: veteris autem non erat, ita fiet, ut nullius fuerit: hoc est nullum sacrificium. *Lib. 10. in Faust. cap. 21.*

Non sanabunt hoc apostema *ritus Sacrificii.* sunt παρείσακτοι illi ritus, per fraudem huc intrusi & subintroducti. Propositum erat de Sacrificio ζῶντι, non de Ritibus ullis sacrificii. est ἄλογος λόγος igitur quicquid de illis, præter propositum hic garritas. Effectus sacrificii Christi sciunt omnes μεμυημένοι, ad præsentia, præterita, futura sæcula prolatandos. sed aliud quiddam est Res: et effectus Rei aliud. Nam si non ascenderis ultra efficaciam, Aaronicum sacrificium non erat Legi vetustæ, et religioni Judaïcæ sacrificium: quod tamen fuisse concedis, imò et contendis: cum Efficientia nimirum sacrificii Christi, quod pronuntias 101.

tias etiam, et verissimè, ad præterita tempora, licet non fortassis, quoad omnes suos effectus, æqualiter pertingeret. Ita erunt vestri sacerdotes siquidem id munus est offerentis, Mediatores novi fœderis, Jesus autem ille Christus κωφὸν tantum non πρόσωπον, qui productus ad aliquot horas in scenam, nescio quibus Ritibus obeundis, lampada tradidit successoribus suis. Quàm sunt illa jam enormia, quæ tales nobis fœtus peperere! Athanasiana illa cepisti male. *Ipse est Sacerdos et victima.* est, inquis, in sacrificio Eucharistiæ, non est ergo in arâ crucis. Imo quia erat in ara crucis verus Melchisedech, victima vera: ob eam causam est in mensâ sacrâ sacrificium sanctificans: sed non eodem modo. per applicationem illius valoris, ejusdem pretii, fusi sanguinis in arâ crucis. qui, fatente teipso ad omnes Fideles, in omni Lege extendebatur. Ais *sacrificium Crucis*, non magis novæ legi quam veteri fuisse proprium. stultè ais, si de ipso sacrificio. imo impiè, cum contrarium Apostolus ait. si de virtute & efficaciâ, ambiguè & falsò ais, quoad effectus adæquatos, illustres, & præsentes magis erat proprium sacrificium novæ Legi. Imperitè etiam garris de duratione cujuscunque Legis sacrificii. nam Ritus, ut appellas, hoc est, mactatio offerendi animalis, in nullâ Lege durabat vel durare poterat, quamdiu subsistebat ipsa Lex. ita enim ad annos non paucos Aaron vel Eleasar in eodem animali mactando; imòusque ad Templi desolationem, occupati essent. sed ritus, hoc est, modus ille colendi & placandi Deum, tamdiu subsistere omnino debuit, quamdiu Lex illa non refigebatur. Christi in arâ Crucis mactatio, quod ipsum attinet sacrificii ritum, cum cujusdam, cujuscunque animalis oblatione componi à te debuerat, & comparari, non per fraudem vel per imperitiam, ita omnia confundi & permisceri. *Ritus sacrificii in cruce per aliquot tantùm horas perduravit.* verum. & Ritus etiam ἱεροθυσίας alicujus animalis vix per semihorulam duravit in Lege veteri: Efficacia θυσίας in *ara crucis*, oblatæ non iterandæ, ad Legis usque τέλος et consummationem protendebatur: quemadmodum, sanguis taurorum et hircorum ad περιοχὴν Aaronicam extendebatur. An vides Bulingere ἀλογισίαν, et ab illa derivatam, impiam tuam opinationem? Tollis singulare, proprium, πολυτίμητον, cruentum novæ Legis sacrificium. Non esse Jesum Christum proprium hujus Legis sacerdotem doces, quippe nec offerentem proprium sacrificium: ita non est futurus omnino sacerdos, nedum, *secundum ordinem Melchisedech*, melioris tabernaculi, in his quæ sunt ad Deum in æternum.

102. Quàm diversa ab istis vetusti Patres prodidere! Ἡ τοῦ σωτῆρος θυσία ἅπαξ γινομένη τετελείωκε τὸ πᾶν, καὶ πιστὴ γέγονε, μένουσα διὰ παντός. Καὶ Ἀαρὼν μὲν εἶχε τοὺς διαδεχομένους. καὶ ὅλως ἡ κατὰ νόμον ἱερατεία χρόνῳ καὶ θανάτῳ παρήμειβε τοὺς προτέρους. ὁ δὲ κύριος ἀπαράβατον καὶ ἀδιάδεκτον ἔχων τὴν ἀρχιερωσύνην, πιστὸς γέγονεν ἀρχιερεὺς παραμένων ἀεί. *Servatoris nostri sacrificium*, ait Athanasius, ὁ γνήσιος, *semel factum, omnia consummavit, & fidele*

dele extitit, in æternum permanens. Aaron certè successores habuit. & sacerdotium quod erat secundum Legem, temporis tractu per mortem successores habuit antecedentibus submissos. Dominus autem, cum obtineret sacerdotium intransitivum, & sine successoribus ullis, fidelis factus Pontifex, manet in æternum: docet id Apostolus ad Hebræos, ubi infirmitatem demonstrat, & ἀτελεσφόρητα vetustiorum in Mosaïcâ politiâ sacrificiorum, ad peccata abolenda, eò quòd sæpius repetita repetebantur tamen denuò, usque ad finem, cum Christi sacrificium, cruentum non repetitum, peractum autem semel, ad abluendos vel commaculatissimos omnes sufficeret per omnia tempora. Nimis es φιλοσώματος, Bulingere, qui ad res corporeas etiamnum, & crassiores oculos tuos, ita applicas, animumque, cum nostra omnia sint μυστηριώδη & spiritualia. sed, *ubicunque ais est Sacerdos, ibi est & sacificium.* aio, & amplector. & è converso. sed qualis sacerdos sacrificium tale, & etiam è converso. Quia omnes fatemur Christum extitisse sacerdotem, est necesse ut fateamur, Christum obtulisse sacrificium. sacrificium perennans: quia & sacerdos est perennans. In lege Christi sunt sacerdotes. sunt: non tantum illâ laxâ significatione, quâ, quotquot Jesu Christi sumus ἐπώνυμοι, Christiani nominati, sumus etiam & dicimur Sacerdotes: sed & illâ magis strictâ, quâ qui *Populo acquisitionis* præsunt, ἐν νόμῳ θεοῦ καὶ εἰς θεόν, Dei sunt & populi μεσῖται. Qua, secundum Apostoli ῥῆσιν *omnis sacerdos ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis:* qui cum sint ἔνθεοι θυσιαστηρίου, imò illi astent ἱερουργοῦντες, offerunt hostias, & munera. Ubi autem Sacerdos & sacrificium, ibi quoque necesse est, & Altare statuminari. habemus autem et Altare. non tantum quod *sanctificat* quicquid appropinquat; sed et ad quod offerimus oblationes et sacrificia, *Commemorationis, Laudationis, Orationis, Nos, nostra* Deo per Sacerdotem. sed tu vehementer et immaniter aberras, qui nulla admittis, nisi Christi corpus, sacrificia. nullas Sacerdoti partes concedis, cum sapias carnem et non spiritum, nisi Christum offerendo, quasi rursus crucifigendo, Deo Patri. aliud sentiebat Augustinus, qui novi testamenti sacrificium nominat sacrificium Laudis. *Certè & hic sacrificiorum veterum aperta mutatio. Illa enim Deus accepturum se non fuisse prædixit, omnibus cultoribus suis sacrificium laudis indixit.* & statim: *Ad hoc enim Domino sacrificium laudis ab ejus cultoribus immolatur, ut qui gloriatur, in Domino glorietur. & hoc ad Christi Archi-sacerdotis imitationem. Ipse enim Sacerdos & victima laudis implevit sacrificium.* & iterum in Psal. 43. *Apud me Oratio mea, Deo vitæ meæ. Non enim ut supplicem Deo, empturus sum de locis transmarinis: aut ut exaudiat me Deus meus navigabo, ut de longinquo offeram thura aut aromata, vel de grege vitulum adducam vel arietem. Intus habeo victimam quam immolem: intus habeo thus quod imponam: intus habeo sacrificium, quo flectam Deum meum.*

Orat. 3. c. Arianos.

To. 6. c. Iudæos ca. 7.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus. quod sacrificium spiritus contribulati, intus habeo. Hic jam aliud sacrificium novæ legis. et alio loco. *Quid voveatis? quid reddatis? An forte animalia*
In Ps. 55. *illa quæ ad aras aliquando offerebantur? Nihil tale offeras. intæ est; quod voveas, quod reddas. de Cordis arca profer Laudis incensum: de cellario bonæ conscientiæ profer sacrificium Fidei: & quicquid profers accende Charitate.* Hoc aliud est jam sacrificium, et quidem, jugi Christianorum.

103. At in lege Christi est *Ara*, inquis. est. & *aræ* congruit *sacrificium.* et quidem multiplex, cum Patribus jam agnovi. *Ara*, neque unica. Ne te deludam, τὸ κρινόμενον quod ipse facis, declinando, ὁμόσε χωρῶ: *aram* habemus, seu potius Altare, *mensam dominicam.* quibus nominibus vetusti proceres, locum illum in quo τὰ προκείμενα vocabant, sed *mensam* frequentius: quod observandum est contra Novatores negantes ex imperitiâ vel malitiâ, post tempora Constantini: ab Apostolicis temporibus per annos pene CCC. Altare semel tantùm, & tantùm semel vox τράπεζα legitur apud Areopagitam. In illâ *Arâ*, multiplex illud Christianorum offertur sacrificium. Ἄντικρυς ἀντὶ τῶν πάλαι θυσιῶν καὶ ὁλοκαυτωμάτων τὴν ἔνσαρκον τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τὸ καταρτισθὲν σῶμα προσενεχθῆναι τῷ Θεῷ διδάξας, τοῦτο τε αὐτὸ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ εὐαγγελίζεται, ὡς ἂν μέγα μυστήριον, ἐν κεφαλίδι, τῇ προφητικῇ φωνῇ προαναπεφωνημένον. *Loca vetustiorum olim sacrificiorum & holocautomatum, præsentiam Christi carnalem & adaptatum ipsi corpus docens offerendum Deo, hoc ipsum Dei Ecclesiæ annuntiat, ut magnum illud mysterium, breviter & succinctè Propheticâ voce annuntiaretur nondum perfectum.* ita
In d. ἀποδείξ. Eusebius. Victimam in Ecclesiâ narrat: et, omnem aliam victimam καταρτίζεται. Quia verò ista victima, unâ tantùm vice oblata fuerat, & tu oblationem perennantem, cum suo sacerdote efflagitas importunè, habe tibi quæ sequuntur. τούτου δῆτα τοῦ θύματος τὴν μνήμην ἐπὶ τραπέζης ἐκτελεῖν διὰ τῶν συμβόλων τοῦ τε σώματος αὐτοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου αἵματος, κατὰ θεσμοὺς τῆς καινῆς διαθήκης παρειληφότες πάλιν, ὑπὸ τοῦ προφήτου παιδευόμεθα λέγειν, Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με, ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡς κράτιστον. Διαῤῥήδην γοῦν ἐν τούτοις, καὶ τὸ μυστικὸν σημαίνεται χρῖσμα, καὶ τὰ σεμνὰ τῆς Χριστοῦ τραπέζης θύματα. δι᾽ ὧν καλλιεροῦντες τὰς ἀναίμους καὶ λογικὰς αὐτῷ τε προσηνεῖς θυσίας διὰ παντὸς βίου τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ προσφέρειν διὰ τοῦ πάντων ἀνωτάτου ἀρχιερέως αὐτοῦ δεδιδάγμεθα. *Hujusce autem sacrificii commemorationem peragere, in mensâ, juxta leges novi testamenti, per symbola corporis & sanguinis ipsius qui edocti fuimus, iterum per Prophetam dicere docemur, Præparasti in conspectu meo mensam, ex adverso eorum qui tribulant me, Caput meum oleo pinguefecisti, & poculum meum valde me inebriavit. Expressimis verbis hoc in loco, divinum illud Chrisma significatur, & veneranda mensæ Christi sacrificia. Per quæ ritè facta et oblata, sacrificia incruenta, et rationalia, et accepta illi atque grata offerre Deo illi qui super omnes deos est, per omnem vitæ nostræ cursum instituimur, in & per omnium*

omnium excelsissimum Pontificem Jesum Christum. Audis hic obloquentem è Novatoribus aliquem: Habes hic abundè sacrificiorum, ne vel vacua tibi Altaria oblinantur musco; vel φρουδοὶ sint & abeant sacerdotes.

Similis autem es semper prævaricanti. Ambrosius disertis 104.
verbis, non aliud agnoscit sacrificium, quàm nostrum commemorationis, *Quid ergo Nos? nonne per singulos dies offerimus?* (noli somniare, de privatis missis & angularibus) *offerimus quidem, sed Recordationem facientes mortis ejus. et una est hæc hostia, non multæ, quia semel oblata est in sancta sanctorum. Hoc sacrificium exemplar illius est, id ipsum semper offerimus, nec nunc quidem alium agnum cras, alium hodie, ipsum semper.* Audisne εἰς ἀνάμνησιν, non *idem sacrificium*; non, *ipsum occidentes*; non, *corpus quotidiè sacrificantes*? Sacrificamus, licèt non quotidiè, isto modo. Modò, si recordaris, de Christo sacerdote absurda garriebas, disce ab Ambrosio piè loqui, rectè sapere. *Christus*, ait ille, *est sacerdos propter victimam quam pro Nobis offerebat.* olim in Cruce, non sacerdos quotidiè in Altari. satis illud, ut sacerdos esse diceretur. Tu tamen blaterabas, *Quæ verba, Ipse enim est sacerdos, & victima, non ad sacrificium Crucis, sed ad Eucharistiæ sacrificium spectant.* Tibine credemus, an Ambrosio? sequitur Basilius in Liturgiâ: Si modo reperiantur recitata in Liturgicis Basileanis. Ego certè quæsita in editione Romanâ Demetrii Ducæ, non inveni. Quod si extent alicubi, & ab ipso Basilio profecta inveniantur, nihil habent quod non in nostris quoque Hæreticorum Liturgiis non invenies. Εὐλογίας admittimus. τὸν ἄρτον, τὸ σῶμα, τὸ ποτήριον, τὸ αἷμα, ut nobis fiat μεταβληθὲν, oramus & obtinemus. à sacrificii voce, et sacrificati memoria, non abhorremus. Nam quod ibi βασιλεὺς βασιλευόντων, dicitur προέρχεσθαι, σφαγιασθῆναι, procedere ut immoletur Fidelibus, id non aliter intelligendum est, quàm quomodo προηγοῦνται Angelorum chori, ut participes fiant sanctificatorum: aut quàm, nos Domino adunimur dum dignè suscipimus hæc ipsa mysteria. Quodsi autem ad Liturgias provocaveris, jam transacta res erit, & partes confirmatæ Novatorum. In illâ, beati Petri quæ dicitur. Μνήσθητι Κύριε τῶν δούλων σου, καὶ τῶν δουλίδων σου, καὶ πάντων παρισαμένων, ὧν σοι ἡ πίστις γνωστὴ ἐστὶν, ἡ δὲ πρόθεσις φανερὰ, οἵτινες προσφέρουσι ταύτην τὴν θυσίαν τῆς αἰνέσεως ὑπὲρ ἑαυτῶν. Memento Domine, servorum, & ancillarum tuarum, & adstantium omnium, quorum Fides tibi nota est, oblatio manifesta, qui offerunt hoc sacrificium Laudis pro seipsis. sacrificium habes hic Liturgicon, sed aliud à tuo figmento, commentitio sacrificio Naturali: Laudis nimirum, quod profitemur. Mox idem appellat προσφορὰν τῆς δουλείας ἡμῶν: oblationem servitutis nostræ. et statim in sequentibus, θυσίαν ἁγίαν, θυσίαν ἀμώμον, ἄρτον ἅγιον, σωτηρίας αἰωνίου, καὶ ποτήριον ζωῆς αἰωνίου, sacrificium sanctum, sacrificium irreprehensibile, panem sanctum salutis æternæ, & poculum vitæ æternæ; etiam post consecrationem &

εὐλογίαν. Habet & aliam προσφορὰν; sacrificium Domino εὐάρεστον: Nosmet ipsos nostro Domino in oblationem repræsentandos. quem Gregorius in Missâ suâ passim sequitur. nec recedunt ab hoc tenore, quotquot sunt Liturgiarum concinnatores.

105. Idem Basilius, si tamen idem, Lib. 2. quæst. 2. de Baptismo, tua enim claudicant in Diatriba, ad sacerdotale munus, & officium spectare ait, & partem esse non postremam dignitatis istius, ἱερατεύειν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, sacrificare corpus Domini. nusquam ait, idem corpus quod in Cruce pependit. non enim tam crasso errore Basilius implicabatur, sed explicat deinceps quo sensu dixit Corpus, cùm rem eandem & actionem efferret ἱερουργεῖν τὸ μυστήριον τοῦ Κυρίου, sacrificare mysterium Domini. quasi essent ista omnia, quod verum est, mysticè, & non σαρκικῶς subaudienda. Ἄρτον ποιεῖν, in sequenti è Justino, testimonio, interpretatus est Casaubonus, Consecrare. Respondes, te Justini totum locum superius adscripsisse. Ubi autem. indica. an ibidem non aliter quàm hic desipias, qui Panem facere non aliud intelligis, vel aliter, quàm Panem convertere in corpus Christi. est autem panem facere, panem consecrare, sacrificare. Sunt ista quærenda. tum ferenda sententia. intereà de conversione tam immani, ampliandum. ad Nysseni μεταποίησιν jam respondimus. veram extare in opere hoc sancto μεταποίησιν. sed nusquam extare apud Nyssenum, μεταποίησιν istam esse μετουσίωσιν: substantiæ Panis, in substantiam Corporis Christi mutationem. imò contrarium planè constat, ut et apud Cyrillum & Basilium. Veritatem docent, modum non demonstrant. Veritatem confirmant à Potentiâ, cùm in opere extrà ordinem miraculoso: tum in alio per naturam ordinario. Liturgiæ, hoc satis explicant abundè, qui Panem sic *factum*, et oratione consecratum, etiam à Consecratione, et conversione Panem vocant, quod est toties à Nobis, obsignatis tabulis, indicatum. Potest proculdubiò Spiritus sanctus, id quod jecur humanum vi quadam insitâ à Naturâ potest, mutare panem in substantiam corporis alicujus. sed quid possit Spiritus sanctus non quæritur. verum quid velit statuendum. Quanquam suo modo et more uterque agens; Jecur suo, hoc est, Naturali et σωματικῷ· Spiritus autem suo: non corporali, sed ut sit et vita et spiritus, id quod accipitur. Increduli, vocandi sunt ad Potentiam Deï. sed illa incredulitas versabatur in *re*, (Contra Atheos enim disputant cum Samonas, tum Damascenus) non autem in modo rei, ad quem non poterant aut debebant instrui, qui rem ipsam non concoxerant. Diximus Casaubonum exposuisse Conficere Christi corpus, εὐλογεῖν, et consecrare. Imò, inquis, ut Patres uno ore profitentur, Conficere corpus, est Panem convertere in corpus Christi. Certè non è vi vocis. non è consuetudine locutionis. Neque enim in re confectâ, *substantiæ* aliqua *novitas*, sed *formæ diversitas* introducitur.

Vino

Vino lustrisque confectus Antonius, apud Ciceronem non dicitur, quia is qui fuerat homo esse desierat Antonius, et in aliud μεταποιήθη. Cita autem nobis de Nomine Patres. Tu Cæcili Cypriane prodi. *Panis iste* (sic ille profitetur de Cœnâ Domini) *quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed Naturâ mutatus, omnipotentiâ verbi factus est caro.* Audio loquentem & profitentem: sed non propositum, bone vir; ubi illud, Conficere, est Convertere? Neutra vox occurrit, apud Cyprianum; si tamen ille author sit Cyprianus. Sed vocis subjectum utriusque. Et cùm vox non occurrat, hæc, illa: undè terminorum hæc translatio. De Conficere instituta erat quæstio: respondet Cyprianus de mutatâ Naturâ. Malâ fide ita recitas authorem tuum. sed ut optimâ Fide recitasses: Natura, non est substantia; quod fingis: sed conditionem notat & effectum. Nostra etenim cum illo conjunctio, nec miscet personas, nec unit substantias, sed affectus consociat, & confœderat voluntates. Neque enim substantia corporis Christi, sacramento visibili, sed divinâ se infudit essentiâ ineffabiliter. ut idem ille tuus Cyprianus. Panem enim illum Angelorum, quem sub sacramento manducamus in terris, sine sacramento manifestius, (nec tamen Christi corpus glorificatum,) edemus in cœlis, non ministerio corporali. Factus ille panis est corpus Christi. quis negat? ait ipse, *Hoc est corpus meum:* non ait, hoc modo factus est corpus Christi: non enim effatus est hoc Christus. Precatur in Liturgiâ Chrysostomus, ποίησον τὸν ἄρτον τοῦτον τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σοῦ, &c. μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. Fac panem istum augustum corpus Christi tui, Spiritu tuo sancto, immutans. Rectè precatur, ex intuïtu divinæ vocis, Hoc est corpus meum: & præcepti divini, Hoc facite. Ita nos precamur: neque dubitamus, exaudiendos nos esse: aut panem atque vinum futura, corpus & sanguinem Christi communicantibus. sed conversio non dicitur, extra Nos facta. Non dicitur facta per mutatum panem, ut non sit deinceps Panis; sed Corpus illud ipsum quod Cruci suppangebatur. Quid premis Nos vel isto, vel similibus è Basilio, & aliis Liturgicis testimoniis? quæ, quoscunque tandem pungunt, ad Nos non spectant, qui eodem modo libentes volentes rogamus Dominum: ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον. 106.

Ambrosii disputatio de Initiatis, videtur vehementius hoc astruëre, quod asseritur. sed seipsum explicat in Conclusione suâ Ambrosius. *In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi: non ergo corporalis esca sed spiritualis est.* Itane autem? Non ergò corporalis? imò, igitur est corporalis esca, si modo non sit quod *Natura formavit*, sed *quod Benedictio consecravit*. et si benedictione Natura ipsa mutatur. sed formatio Naturalis, efficaciam respicit, & non substantiam. corpori alendo destinatus panis, per Benedictionem cedit in alimentum animæ. Non eo assurgebat, 107. Cap. 9.

gebat Naturalis illa vis & potentia substantiæ indita triticiæ. sed Benedictio accedens insuper, supernaturali quadam efficaciâ donatum, pascendis animabus consecrat & sufficientem facit. atque ita, Natura, hoc est illa δύναμις vis et efficacia Naturalis (Nam de substantia statuit diversum beatus Ambrosius) per *consecrationem* immutatur, in sublimiorem traducta et elevata. sequitur iccircò in eodem Patre: *Unde & Apostolus de typo ejus ait. Quia Patres nostri escam spiritualem manducaverunt, & potum biberunt Spiritualem. Corpus enim Dei, est corpus spirituale. Corpus Christi, corpus est divini spiritus, quia spiritus est Christus.* Ad hæc insuper illa addit quæ substantiam non docent immutatam. *Cor nostrum esca ista confirmat, et potus iste lætificat cor hominis.* Quæ non possunt spectare, ad crassam illam μέλωσιν. species autem illa Elementorum quæ mutatur, nihil aliud est quàm τὸ φαινόμενον, et facies, et aspectus. *Hæc quæ sunt in specie posita, in te Sulpiti,* ait Orator, *divina sunt.* ut hic sit sensus et non alius beati Ambrosii, Elementa quæ videntur, non esse quod videntur, non efficere quod solent quæ videntur: sed augustiora multò, quam est simplex *panis*, reverà repræsentare: et efficaciori potestate quadam vim suam et ἐνεργείαν effectui adæquato et convenienti impertire. Quid verbis alienis et non suis loquatur Augustinus, non magnopere refert. Et tamen vel sic in rem tuam planè nihil ait. Quis negat quemvis panem Christi corpus non fieri? non in clibano coctus. non subcinericeus. non cibarius. non à propola aut decupa, præstantissimus, est Christi corpus. Non collices, collabi, nasti, sesamitæ, charisii, dipyri: nullus horum: non alius quivis fit vel à Pistore, aut Panifice, corpus Christi: sed qui benedictione illâ, solus consecratur. Illum fieri, multis disputat beatus Ambrosius Lib. 4. cap. 4. de sacram. et nihil est in illis cui non libenter subscripturi sumus. Veritatem astruit: non procedit ultra: Veritati, nemo quicquam derogat, modum admiratur Veritatis. Non audet Ambrosius modum illum, tuum Transubstantiationis introducere. imo illum excludit, ut videtur. *Mutat*, inquit, *Deus instituta Naturæ.* Quid hoc est aliud quàm substantiâ salvâ, hoc est, manente specie, finem alium, et effectum diversum introducit. Non aliter mutat Deus *panem et vinum*, quàm, quemadmodum hominem in Creaturam novam. Tu ipse eras olim, ὑφιστάμενόν τι: sed eras tum vetus Creatura. postquam Deo per Baptismum sacrabaris, cepisti esse nova Creatura. Quæro jam ex teipso Bulingere, sensistine Te tum, aut ex eo tempore? Nostin' alium aliquem in regeneratione Transubstantiatum?

108. Basilius in illo ad Amphilochium, idem est qui fuerat in Liturgiâ. hoc solum adjicit, ultra τὸ γεγραμμένον, & τὰ ἐγγράφως παραδιδόμενα, multa versari in Ecclesiæ praxi, et usu quotidiano, etiam in re sacra, et negotio sancto, quæ sunt πάλιν παράδοτα, et ad Nos, de manu in manum demissa devenerunt. Invocationem illam, quis non

non rectè adhibitam confitebitur ? scimus illam in omnibus Liturgiarum formis adhiberi. & secundum illam ipsam ἐπίκλησιν, sancta illa dona consecrata, in *corpus*, & in *sanguinem* Christi transire. quo tamen, hoc in loco, non provehitur Basilius, sed tantum, ut faciat *panem* & *poculum*, *carnem* esse & *sanguinem* Jesu Christi: quod ipsius ῥητὸν, de usu potest, & operatione non tantum explicari, sed & intelligi. Agnosco Chrysostomum scripsisse. Qui dixit *Hoc est corpus meum*, & τῷ λόγῳ τὸ πρᾶγμα βεβαιώσας, re ipsâ, id quod dixit adimplevit, dixit etiam, *Esurientem me vidistis & non refecistis*, &c. Ita enim sequitur in Chrysost. Quomodo igitur Parvuli illi, de quibus loquitur, Corpus Christi dicebantur, & erant, eodem modo putandum est (hoc est spirituali) & Panem benedictionis esse corpus ejus. Hæc enim, ait ibidem, πνεύματος γέμει spiritu abundant. Gregorii Nysseni locum integrum, pag. 146. ad fugam credo vacui, allinebas chartis. in illa longâ ῥήσει hæc ipsa verba tua, tunc visebantur. quid malum hic regesta subinfercis, cum & nos, τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον, εἰς σῶμα τοῦ θεοῦ λόγου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν. sed quo modo fiat, Non assequamur: temerè quicquam statuere, neque pium, neque tutum arbitremur. Theodorus ille, non Theodoretus, Graptes, mihi nondum visus. nec valde laboro de scriptore novitio, & iconolatra. verba ejus sunt, quemadmodum .n. Panis, & vinum, & aqua, Naturæ vi et virtute, in corpus & sanguinem comedentis et bibentis transmutantur, neque dicere nobis licet, aliud esse corpus illud, οὕτω δὴ καὶ ταῦτα ὑπερφυῶς, ἐπικλήσει τοῦ ἱερεύοντος, καὶ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μεταβάλλεται. Ita certè et ista supranaturali modo, per sacrificantis Invocationem, et accessum desursum, spiritus sancti in corpus & sanguinem Christi immutantur. Hæc, ultra rem ipsam, factam, creditam, minimè controversam, non assurgunt. de modo non loquuntur, nedum quid statuunt, transmutationis. modum non attingit author, ultra, ὑπερφυῶς; supra naturam, illud fieri statuit quod verum est. per Transubstantiationem non statuit fieri, nam id falsum est. Neque enim, hoc posito συμβόλων δημιουργὸς, quod à Te statuïtur, Sacerdos dici et nominari poterat, si vere et corporaliter, quod non est ὑπερφυῶς, Panem et vinum transubstantiaret, sed Χριστοῦ δημιουργὸς, aut σώματος δημιουργὸς, vel etiam θεοῦ δημιουργὸς, & κτίστης κτίστου, dici debuit. Quomodo qui loquuntur sunt inventi. Panem et vinum non ἐδημιούργησε. Nec in quantum Panis et vinum sunt. Nec in quantum Symbola sacramentalia. Hæc enim non cadunt sub rationem δημιουργίας: illa debent suam subsistentiam aliis. Neque ille, quisquis erat Dionysius Hierarchiæ author, Antiquus sanè, Sacerdotem, sed Christum, appellavit δημιουργὸν συμβόλων. Quanquam et sensu sano haud abnegaverim, dici posse et Sacerdotem illorum δημιουργὸν, qui Panem cōmunem, et vinum profanum, ad usus sacros separatum, ἐπικλήσει suâ, vi verborum Christi, *Hoc est corpus mecum* μεταβάλλει in eum finem, ut sint symbola Significatorum, Corporis et sanguinis Jesu Christi.

Hom. 50. in Mat.

Quod

109. Quod adjicitur de Antitypis verum est. Patres negant interdum Corporis, et sanguinis antitypa, esse illa in Altari consecrata. hoc est, nuda signa. sic Theophylactus, et Samonas, recentiores. sed ipsum Christi corpus. Interdum affirmant esse ἀντίτυπα quia significant id quod sunt: et sunt, id quod significant. Non per Transubstantiationem: hoc non dicunt Patres: quomodo jam ulterius antitypa non essent. Hæc rectè à te dicuntur, quamvis perturbatè et confusim: et parum ad fidem Tridentinam, vel Lateranam. Non est certè τύπος ἡ εὐχαριστία, quod rectè docuit Magnes vetus author apud Turrianum, hoc est, nudum signum, neque aliquid amplius, quod et olim nonnulli, et forsitan Non nemo, neque enim liquidò constat τῶν μεταγενεστέρων, usurpasse commemorantur: sed μᾶλλον σῶμα καὶ αἷμα Jesu Christi: quod ad aras usque tueri, contra quosvis sumus paratissimi. Redis tandem post illam de antitypis digressionem, et nos tecum unà, ad illam, sanè quàm admirabilem, sed non in *pane* et *vino*, per Transubstantiationem, mutationem. Augustini ῥῆσιν quam recitas, non agnosco. Neque enim ille sermo xviii. de verbis Domini est Augustini. In Possidii indiculo non habetur. nihil de eo certi habet Possevinus: Cujuscunque tamen fuerit, nequaquam repudiamus quod asseritur, Panem, qui fuerat ante Consecrationem, appellari corpus Christi post consecrationem. Germanus quæ dixit, scripsit, recens author et εἰκονοκλάστης, curæ nobis non est. quanquam causæ non adversatur, quam propugnamus; de veritate corporis et sanguinis Christi, non determinato modo μεταποιήσεως. Ambrosii locus subjectus à Casaubono, errorem illius nullum notat aut perstringit. tu pro more tuo adimplendas chartas, longum ab Ambrosio sermonem transcripsisti; qui tamen totus, quantus quantus, non pertingit ad illa breviuscula, per Casaubonum accersita, *Hoc quod Conficimus corpus ex virgine est*. Id est, sacramentum corporis. Hunc patrem cum exscriberes, otiosus eras plane in negotio. Ante Consecrationem aliud dicitur: nempè Panis & vinum. Post consecrationem, nuncupatur aliud, Corpus et sanguis Domini. Cui Amen & Euge, acclamamus: quamque sæpius apud patres & in Liturgicis etiam post consecrationem, dona, panis, & vinum dicantur. Quod os loquitur, viz. *Hoc est corpus meum:* mens interna fatetur, ita esse. sed an tu modum hic repereris et conditionem, signorum et symbolorum mutatorum? Et tamen hic lis vertitur, non in illo τῷ εἶναι καὶ μεταποιηθῆναι. Eusebius Emissenus hom. 5. de Paschate; dicit multa scilicet: quod ad rem imprimis pertingit, est: *Invisibilis Sacerdos visibiles Creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate convertit*. En tibi patronum equidem egregium Transustantiatorum Elementorum, quem non invidemus, Arianæ impietatis assertorem, et signiferum: nam talis erat Eusebius Emisenus. Sed ille, licet impius, huc τῆς ἀβελτηρίας non ascendit. Nam imprimis, falsò ascribitur Eusebio,

Eusebio, quod ab homine Latino effutitum, non sapit Eusebii Græcicitatem. Ignoti cujusdam Monachi, in Galliâ Lirinensis ἔκτρωμα fuit, & subverbusti stigmatici παρακλήρημα. sunt qui volunt Faustum Rheginensem has composuisse homilias. alii Cæsarium Arelatensem. Alii Eucherium Lugdunensem. hæc homilia, Cæsario ascribitur, & Hieronymo, reverà neutrius. extat utrobique. incertis natalibus, & vago parente educata & exclusa: indigna quæ ferat testimonium. in caussâ juris controversi. Qui sequitur, Leonem, & quidem Magnum agnosco. Leonis Librum 2. ad Movinium nescio. non legi, non audivi. nesciam æternùm necesse est, nisi à te edocear, quo climate mundi vagatur ille, liber vel compeditus.

Desultor dein redis ad antitypa. & ab antitypis ad mutationem illam admirabilem. Iterum redeamus ad antitypa, & quæ exciderant subjiciamus. Quorsum verò? quid opus? vix nominaverat Exercitator illa: & tu cados nobis totos onerabis. Quam ista levia & futilia, de Commentariis quotidianis tibi exciderunt, non in alium finem, nisi ut legisse te multa animadverteremus. In quo tamen ipse, si constiteris alicubi, vel nullus es, vel ἐναντιοματαιολόγος. Rei antitypon, non est ipsa res. ut nec Imago Socratis, Sophronisci filius. Imago autem non est, nisi rei subsistentis. Unde Tertullianus contra Marcionem, corpus Christi probavit non fuisse φανταστικόν, quod dicente Christo, prodebatur, *Hoc est corpus meum.* id est, Figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi Veritatis esset Corpus. Tu expende ista verba, & redi cum mente tuâ in gratiam Bulingere. Parum refert, quo tu modo interpreteris, cùm tam liquidò animi sui sensum revelet Tertullianus: sed profectò mallem ego Augiæ stabulum repurgare, quàm tecum longiores ineptias ludere. Cætera deinceps λήρων ὁρμαθόν, legant qui volunt operam perdere, ego ab istis, quæ recocta toties reposuisti, insipida, insulsa, aliena, ad alia transeo, de Eulogiis. 110.

Cum ad hanc de Eulogiâ dissertatiunculam aggrederere, rumor ais, percrebuerat, de excessu Casauboni eruditissimi. Et certè ἴυγξ tibi καὶ καλῶς quod obierit, ante prolata tua in lucem hæc ληρήματα. Viveret enim ille vir, rerum omnium antiquarum callentissimus, puerum te Juli Cæsar, verberibus castigatum, Pisas, ad professionem relegasset. Sibi satis, & existimationi vixit, vir ille, cum paucis memorandus: suis, Ecclesiæ, reique literariæ publicæ, si Deo fuisset ita visum, non ita diu vixit. sed ad rem, *Ait Casaubonus*, inquis εὐλογίαν, *interdum simpliciter pro Eucharistiâ sumi.* Ait: pag. 521. recitato è Cyrilli ad Calosyrium testimonio. tu iterum recitas. quem in finem quæso? ut nos doceres, & tamen solummodo è conjecturâ doces, Cyrillum, de Messalianis locutum. quid ad rem? Casaubonus de Eulogiis acturus, decerpsit quod in caussam spectabat, de circumstantiis non sollicitus. Tu nimis diligens, supplementum addis. 111.

addis. cui fini ? bono? Nos scimus, Euchitas illos vel Enthusiastas, præter orationes, à suis fusas, nihil prorsus admisisse in religione operativum. Neque τῇ εὐλογίᾳ soli, sed & lavacro etiam regenerationis, vim omnem adimebant, & efficaciam. secundo εὐλογίαν sumi docuerat ille pro singulis hostiis, vel particulis hostiæ consecratæ, quæ communicantibus porrigebantur. repetis ista totidem verbis. ut & authoritates quibus id probaverat, è Concilio Ephesino, Clementis διαταγαῖς: Maximo scholiaste Areopagitæ: ne mutata vocula. Tertiò docuit Casaubonus εὐλογίας esse & illas portiunculas consecrati panis, quas ad vicinos mittebant; ἐπιδημοῦσι porrigebant, ut pignus conspirationis animorum. repetis omnia: cum testimoniis. ὡς ματαιολογεῖς; ab ineptiis ad calumnias pergis. Putat, inquit, Casaubonus εὐλογίαν non esse nisi *consecratum panem.* at est, *benedictus,* non *consecratus.* stultè: & malevolè. nam audi Casaubonum statim. Latini *Eulogias dixerunt frusta panis, Benedicti quidem, sed non in usum Eucharistiæ.* Ecquid apertius dici poterat? O frontem! At fortasse putavit ille Latinos solos hisce εὐλογίαις usos, non Græcos. putavit: Tu refellis, è Concilio Laodiceno, quem locum suggessit ipse tibi Casaubonus. περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα, εἰς τὰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπειν. ne sancta pro Eulogiis, ad festum Paschale, in alias Parœcias transmittantur. Ἅγια, inquis, erat panis consecratus in Eucharistiam: differebat ille ab Eulogiis. imò verò non, εἰς λόγον εὐλογιῶν, non est *loco Eulogiarum.* sed ob Benedictionem, benedicendi caussa. Quod & Balsamon docet, si specilla adhibueris: & apertius adhuc Zonaras, in suis commentariis, μετὰ γὰρ τὸ πάσχα, ἐπέμποντο ἐκ παροικίας τὰ ἅγια, ἤγουν μερίδες τοῦ ἁγίου σώματος τοῦ Χριστοῦ χάριν εὐλογίας, οἱ ἐστέλλοντο. Vides ergo, quid ille dixerit λόγον εὐλογιῶν: & quàm futilis fuisti reprehensor! At etiam in Literis Juris 70. εὐλογίαι sunt munera missitata vulgò. fateor. quia μετ᾽ εὐλογίας, data, & accepta. Non tamen sequitur apud Græcos, partes panis consecrati, nusquam εὐλογίας nominari. Erant ἅγια, in illâ actione sacrâ, cessante actione & Eucharistiâ, erant tantùm εὐλογίαι. Neque enim veteres, ut vos deliratis, mutationem illam transubstantiationem fingebant, aut per somnium imaginabantur. Hoc fieri tandem vetitum est, & loco τῶν ἁγίων, hoc est, *panis consecrati, benedictus panis* successit. His expositis, quæ Casaubono facem prælucente, obambulas, revolveris eodem Bulingere, & repetitis decies quæ repetita displicebant, ad nauseam ingeris, de Fide quam appellas, veterum, Christi corpore in Eucharistiâ. Est illa Fides Veterum. sed & nostra, non minus quàm tua: licèt modestiùs, moderatiùs, sanctiùs culta. Quid ergo toties eandem nobis occinis cantilenam? Multus es, fateris. at falleris, qui sic reris, Nimius esse non possum. si fides illa Veterum esset propugnanda, nimius esse non posses. at nemo labefactat, inficiatur nemo, quocirca non nimius tantùm, sed φλύαρος & φλύαρος

es:

es: Nos te nec sequemur, nec imitabimur: cum Casaubonum quod attingat, in battologiis illis tuis, nihil sit.

Quid opus opinione illa tua? Doctissimus Casaubonus disertis verbis expressit quid voluerit. Tu iisdem repetitis, quasi 112.
ille loquutus involutè fuisset, ex conjectura interpretaris, *Hoc vult opinor.* aufer hinc illud tuum *opinor.* dixit apertè Casaubonus, se hoc velle. velle, quia sic loquutus Augustinus: sic Origines, sic Concilium Nicænum: Quæ ipsa ad opinionem tuam confirmandam transcripsisti. Ecquid aliud est hoc quam nugari? sed ideo usurpasti, quia *ferri* possunt: illa sunt intolleranda quæ sequuntur. Quænam vero? Observat ille, Corpus in Christi institutione significare *carnem: Hoc est corpus meum.* id est, Caro mea: quia sequitur, *Hic est sanguis meus:* Hoc intolerandum. vindicate ignes expurgatorii. At cum dicunt Patres, Sacramentum corporis Christi, Corpus non est caro, sed totum illud, Caro & sanguis, quod sumitur in Eucharistia. Hoc quoque intolerandum fortassis. sed illud magis, Cum appellatur hoc mysterium corpus Christi, nomine rei significatæ, signum affici. et tamen ita Patres locuti sunt. *Dominus non dubitat dicere, Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui.* verba sunt Augustini contra Adimantum. *& Christus Judam adhibuit ad Convivium, in quo Corporis* (id est carnis) *& sanguinis figuram commendavit.* ait idem in Enarrat. psal. 3. Tacito priori testimonio, ad secundum, de Judâ respondet Bulingerus, in superiobus plura de figurâ à se dicta, Nec quæ semel abunde dicta sunt ad nauseam inculcari debere. Certè plura quàm, vel par vel opus fuerat, de antitypis, loco satis alieno, qui verò semper ad nauseam inculcat regesta repetita, hic loco suo, et conveniculi, quædam non ineptè reposuisset. sed esto hæc ut velit. de Judâ respondet ex eodem Augustino, nempè in psal. 10. Christum Primam Eucharistiam, à se confectam dedisse Judæ. respondet ex Hieronymo, Anastasio, Theodoreto, &c. Judam factum participem corporis Christi: Quis negat? an ergo vel Augustino imputavit falsitatem Exercitator de figura Corporis Christi? vel ipsi Augustino culpam impingit Bulingerus, qui parum solidè de figura tinniat, cum de Corpore deberet mussitare? Imo planè doctissimus Augustinus, quod observat eruditè Exercitator, *signum*, & *signatum* ἀδιαφόρως: Corpus, & figuram corporis indistinctim adhibuit. Ita partes agit iste vir Casaubonianas. Admonuit, ait semel atque iterum, Eucharistiam appellari Figuram propter signa quæ perseverant. Rectè: neque enim Exercitator docuit *signa* illa prorsus evanuisse. Imo piè & solidè assertioni de *signis* subnectit, quod cum dicimus, neque venerandi hujus Sacramenti virtuti atque efficaciæ, per quam, modo ineffabili, Carne Christi et sanguine pascimur, & ut loquitur Tertullianus, *Anima nostra Christo saginatur*, quicquam imus detractum. Neque præsentiam Christi in Eucharistia, negamus, sicut lucu-

lenter ſuo loco ſumus oſtenſuri. Nam planè cum antiquiſſima Eccleſia ſentiebat: quæ poſt Ignatium Apoſtolorum φοιτητὴν unâ voce profeſſa eſt, Ἄρτον τοῦ θεοῦ θέλω, ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, ὅ ἐστι σάρξ τοῦ Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ γενομένου ἐν ὑστέρῳ ἐκ σπέρματος Δαυΐδ, καὶ Ἀβραάμ, καὶ πόμα θέλω τὸ αἷμα αὐτοῦ ὅ ἐστιν ἀγάπη ἄφθαρτος, καὶ ἀέναος ζωή. Panem Dei, volo. panem cœleſtem, panem vitæ, qui eſt, Caro Chriſti Filii David, qui natus deinde fuit, è ſemine David & Abraham. et potum volo, ſanguinem ejus, qui eſt amor incorruptibilis, & æternum durans vita. Quid amplius deſideres Bulengere? Illud te malè habet, Tantum dicimus, Patronos Tranſubſtantiationis, malè ad novæ defenſionem doctrinæ trahere ejuſmodi Patrum loca, ubi hoc Sacramentum appellatur *Corpus Chriſti*. Cur ergo non inſtas? non urges Tranſubſtantiationem? Monſtrum hoc verbi, rei è patrum ſcriptis appone. infer, conclude. Nimius es in veritate Corporis & ſanguinis demonſtranda, quam nemo negat: luculentis verbis fatetur Caſaubonus. Hic toties tua in nos evomis adverſaria. at in Tranſubſtantiatione, magis mutus quàm piſcis, et tamen, *hic Rhodus: hic ſaltus*. An non hoc eſt ἀδολεσχεῖν. Quodſi reris poſita veritate Corporis & Sanguinis, ſequi neceſſariò Tranſubſtantiat: hic jam planè μελαγχολᾷς. nam πολύ γε καὶ δεῖ, ſtultum eſt quod garris de exceptione, Rem ſignificatam pro ſigno poni: obſignatis patrum tabulis hanc formulam loquendi docuit, apud illos uſurpatam. tamen non ſic uſurpatam, quaſi veritati quicquam detractum vellent. Neque enim ait, ideo præſentiam Chriſti in Euchariſtiâ negamus. Quam pie, & Theologicè, ὦ ματαιολόγησον. Hoc item ex Auguſtino prius agnoverat, ad quem, ſemper perplexus, extra oleas revolveris, qui in 3. de doctrinâ Chriſtianâ Cœnam Dominicam appellaverat, *Celebrationem corporis & Sanguinis Chriſti*: Tu reſpondes, *verè & piè id quod erat appellaſſe*. Quaſi aliter quàm, ut verè & piè dictum recitaſſet Caſaubonus. Certè recitat & ſubſcribit. Tu tamen aliunde ex Auguſtino, rem minimè dubiam probas? Nam quis negat? & tamen, quæ eſt tua infœlicitas, obſcuriori metaphora. Non enim Corpus & ſanguis nominatur Lib. 9. Confeſſ. 13. ſed *victima*. Conſcius porro inſulſi tui argumenti, interrogas, *Quæ eſt illa victima, Caſaubone, quæ diſpenſatur ex Altari Domini, niſi Corpus Chriſti*? Sanè eſt. nemo negat: ſed ſacramentum tamen: ut in eodem ipſo teſtimonio Auguſtinus. Imo in Altari Sacramentum, victima in Cruce: In Altari ejuſdem ſola commemoratio et repræſentatio: *Unde ſciret diſpenſans victimam ſanctam, quâ deletum eſt chirographum*: verba ſunt Auguſtini, etiam in excerptis tuis: quaſi, quod per illud κείμενον in altari, in memoriam revocaret victimam illam qua deletum eſt chirographum. ita nihil de ſacrificio corporali tranſubſtantiato Auguſtinus, ſed ſolo commemorativo. Verba Caſauboni erant, *In verbis Domini* (dicentis hoc eſt Corpus meum) *corpus ſignificare carnem certum eſt*: carnem Chriſti, non ſanguinem: alioquin, inquit,

Super-

Superflua esset, quæ statim subjicitur, mentio sanguinis. Addit, tamen ex Ecclesiæ usu, *At quoties hoc mysterium simpliciter appellatur, corpus Christi, Totum illud significat, quod in communione percipiunt Fideles.* hoc est, totum Christum, atque adeo omnia ejus munera. Quid hic reprehensor? Minus malè loquitur Casaubonus. Euge autem. et cur non optimè, qui secundum scripturas atque patres. de Corpore carne, juxta scripturas: de Corpore τῷ ὅλῳ juxta Patres? Qui tamen mysterium hoc simpliciter corpus Christi non appellant, inquis: fugit enim hic ratio assertorem. Factum enim non arbitrans. & tamen ponitur in confesso sacramentum Corporis Christi usurpatum. hoc est, dimidiati Christi. Dicunt sacerdotes *conficere Corpus.* hoc est, carnem vel sanguinem separatim, & divulsa Christi munera. Dicunt dare communicantibus corpus Christi. sed non cum suo Comitatu forsan. sed hæc postquam dixerint, totum hoc mysterium non intelligunt. Quid ergo? hoc saltem nos non celassent tuæ observationes. Quid volunt per, ἱερατεύειν τὸ σῶμα; per, διδόναι τὸ σῶμα; per, μεταλαβεῖν τοῦ σώματος, &c? appositè, an secus locuti sint: Tute videris. ita locutos, non audes inficiari. Fateris fideles, quoties ritè sumunt Eucharistiam, totum Christum, & omnia Christi percipere. Qui tamen participes fieri dicuntur corporis Christi: ut necesse sit *τὸ corpus*, illud, Totum, et comitatum denotare. apud vos præcipuè, ubi Fideles Laici, *corporis* solius, non autem *sanguinis* fiunt participes. sed tædet me harum ineptiarum: præcipuè cum, inconstanter adeò, ad illa te conferas resumenda, quæ prius erant expedita. his igitur omissis ad caput 36. aggrediamur. Exercitat. xvi.

Primæ ad Corinthios 10. 21. sanctissimus Apostolus scripsit. οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετέχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων. Hic mensa Domini, est ipsa Eucharistia. probat hoc Exercitator testimonio vetustatis, apud optatum Lib. 5. legitur, Ministri qui mensæ Domini famulantur. addit, Leonis, Augustini, aliorum testimonia. At falleris Casaubone, opponis tu. In quo verò tandem Bulengere fallitur? In sententia Patrum ritè percipienda? an explicatione loci Paulini? in utroque, ut videtur. & certè fallitur. Nam mensa, ut tu inquis, Dominica propriè Altare Domini est, in quo, Domini corpus, Sacerdotes, sacro ore conficiunt. Ita Communicantes in Ecclesia Christi, nam id forsitan verebare, ut olim Trojani, mensas inter se Domini, hoc est altaria, consumebant. Certè χαλκέντεροι ad unum omnes. Synecdochicè tamen, ut cum Contentum sumitur pro re contentâ, mensa Domini pro Corpore Christi sumi potest. at at. adeone bardum credidisti Exercitatorem, ut propria locutione putasse illum opineris loquutos Patres, vel Apostolum, cum de mensâ Domini loquerentur? fungus es & fatuus si credidisti: si non ineptissimus ματαιολόγος. Multis ille egit Testimoniis. unum desumis, ut arrodas. Leonis 1. hom. 6. in sejun. 7. mensis. *Sic sacræ mensæ communicare* 113.

nicare debetis, ut nihil prorsus de veritate Corporis Christi & sanguinis ambigatis. Mordes, hic, *Tu ambigis Casaubone, & inficiaris.* stultè, & falsò: qui inficiatur nequaquam ambigit, certus est, iccirco negat. ridiculè ergo qui inficiatur, non subscribet. agnoscit Casaubonus veritatem Corporis passim, ubique. mentiris ergo, non tuo more, veritatem, vel falsitatem Transubstantiationis. tamen veritatem, Fingis ambigere, ut sic aliquid agas, et in nos tuas notas effundas de chartaciis. Jubes advertere nos, Præter Altare fuisse mensam, ubi Laïcis erogabatur communio Corporis Christi. scilicet, Corporis, hoc est, carnis: non autem *sanguinis.* aut quid fiet dimidiatæ Communioni? sed illa digna animadversione observatio. Propter, nimirum, raritatem, imo falsitatem. Ubi verò κεῖται hæc observatio? in Chrysostomo? at nusquam δακτυλοδεικτεῖται in Chrysostomo. Phantasma est. tui cerebelli imaginatio. Adeamus locos. ὅπω μετὰ φόβου καὶ φρίκης, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην μάλιστα τῇ φοβερᾷ τραπέζῃ προσιόντες. hic est Prior Chrysostomi locus: in quo geminam mensam ne ipse quidem Lynceus deprehenderit. sed nec latet post aulæum in secundo loco. vide Lector, et mirare acumen hominis, δυνησόμεθα καὶ μετὰ καθαροῦ συνειδότος, τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ προσιέναι, καὶ τὸν ἁπάντων δεσπότην ἔνοικον δέξασθαι, &c. poterimus cum pura conscientia, sacram mensam adire, et universorum Dominum Inquilinum ibi accipere. scimus fuisse, & accuratè id notavit Exercitator, apud Græcos deinceps, recentiores, duas mensas, non tamen Altaria bina. unam πρόθεσιν dicebant: in qua oblationes fidelium repositæ jacebant, undè προσφοραὶ ad Communionem, consecrandæ, in Domini mensam transmittebantur. sed de mensâ illâ secundâ, in quâ Laïcis communio dividebatur, non observasti credo apud illos. Potestne illud Chrysost. hom. 36. in 1. ad Corinth. huc transferri? non potest. ἴδε πρὸς ταύτην τὴν τράπεζαν. Loquitur de mensâ ad quam vocabantur, communicaturi: verum. sed illa erat unica, Clericis & Laïcis destinata, quam Altare vocetis licet, nihil enim impedimus, imò vocem illam Altare, non illibenter adhibemus. Non distinxit Altare à mensâ, quasi de unâ socerdotes, de alterâ Laïci participarent.

114. Quæ de Altaribus in Casauboni supplementum differis, multa sunt, sed momenti non magni. De iisdem ille alibi dicturus erat ad Baronium. nos hic pauca de tuis delibabimus. De Altaribus enim nos omnia latissimè prosecuti sumus in nostra Thysiasteriologia. Locus est Apostoli ad Hebr. 13. ***Habemus Altare de quo non possunt edere, qui tabernaculo deserviunt:*** hunc tu sine controversiâ prorsus omni, de materiali, ut vocant Altari, ῥητῶς & κατὰ σκόπον πρῶτον interpretaris. In Ecclesiâ enim (inquis, & fundus tuæ sententiæ est ille locus Pauli;) est Altare visibile, in quo visibile offertr Sacrificium necessario. De cespititio, an de lapideo cupis? Quo authore? Nam certè Pontificiis dogmatibus addictissimi aliter Altare illud intellexerunt. de Christo scilicet, fide

fide apprehenso, ante mota Certamina Lutherana. De Corpore Christi in Altari: De Ecclesiâ, in quâ illud Corpus participatur. Vide glossas, Lyrani, Hugonis, Lombardi, quorum nemo, in illam tuam sententiam descendit. Haymo apud Bellarminum dicitur hic Dominicam mensam intellexisse. sed solus, ut videtur, & solitarius, contra loci sententiam? quam acutè & eruditè explicat glossa apud Lyranum? ipse magnus magister Controversiarum, quandoquidem alii per Altare intelligunt Crucem, alii Christum ipsum in Cruce oblatum; locum noluït urgere. hujus tu Prudentiam imitare. Nec absurdè & extra rem argumentare; Est visibile sacrificium, quia Altare est visibile, Non enim locus intelligendus est aliis de Altari visibili, sed non videndo. Et cùm habeamus visibilia alia, non istud, Altaria, habemus & sacrificia visibilia. saltem sensibus usurpanda, vitulos nimirum labiorum. Nosmet ipsos Deo oblatos, in holocaustum. Panem & vinum: Quæ omnia offerimus, sed non eodem modo. Quorsum testimonia, Augustini, Chrysostomi, Tertulliani, Sidonii? Quasi dubitaret è nobis aliquis, vetustos Ecclesiæ primitivæ proceres mensam Dominicam, Altare nominasse. Fatemur à nascentis Ecclesiæ incunabulis, apud omnes antiquissimos Patres, sacrâ Scripturâ non repugnante, illam nomenclaturam obtinuisse, quemadmodum & sacerdotis ac Levitæ appellationes: quanquam redi ad adversaria, & Petrum Chrysologum rectè nobis notato. neque enim Serm. 5. de Filio prodigo, tua illa excerpta reperiuntur. Quid sibi voluerit MinutiusFelix, cùm negaret ulla templa, aras ullas extitisse apud Christianos, quæsitum est olim & hodiè quæritur: responsum verò semper variè. addendum, quod fortassis appositissime respondetur, reverà nullas aras propriè extitisse lapideas, ubi pecudes immolarentur, ligneas tantummodo fuisse ad Celebrandum. Certum est enim, nec negari potest, aut debet, per illa tempora Minutiana, & Arnobiana, (nam & ille versatur in eâdem de aris opinione) mensas omninò fuisse ligneas. nec ante Constantini Halcyonia lapideas. sed nec tum passim, verùm in Ecclesiis metropoliticis, & urbanis celebrioribus, quanquam ante Constantinum Altaria frequentius quàm mensæ dicebantur. quod alio loco à nobis declaratur. Libenter verò, te interrogem Bulingere, quodnam opineris *Altare illud unicum, toti Ecclesiæ*, de quo memoras nescio quid ex epistolâ Ignatianâ ad Philadelphenses. Christumne putas? saltem de ligno vel lapide, Non est, non erat, unum aliquod toti Ecclesiæ. neque enim extat illud Romæ. & tamen extare debebat Romæ, si ut olim templum unicum toti Judæorum nationi fuerat, ita & esset Altare unicum omnibus Ecclesiis ad offerendum deputatum. ὡς ἠλιθίως in hoc testimonio Ignatiano: adjuvabo imprudentiam. et πάσῃ ἐκκλησίᾳ interpretor, singulis Ecclesiis, Nimirum, uti est singulis Ecclesiis, unicus Episcopus. Non ab hac factione

unus:

unus: alius ab alterâ, quod sæpiùs, & diu in Ecclesiâ Romanâ factum: Ita neque Altare debebat esse contra Altare. Jam tandem inclinat in tuam rem vetustissimus ille Pater: Non tamen ut fuerit Pontificius. Altare enim illud fuit mensa Domini, non de lapide constructa, sed è ligno. Locum illum è Concilio Nicæno, vehementer miror, adhibere voluisse te. Animum enim planè abstrahit à carnali præsentiâ, à sensu corporali, quem tantopere commendas, quam solam agnoscis: & ad præsentiam spiritualem, ad διὰ πίστεως participationem nos invitat. Rursùm in divinâ mensâ, hic ne ad panem & poculum propositum humiliter & abjectè attendamus, sed cogitationes elevantes, per fidem intelligamus propositum esse in sacrâ hâc mensâ agnum Dei, incruento modo. Fidei ergo τὸ πᾶν quod observas, ascribitur: ubi illud, visibile, & corporale?

115. Magis adhuc erras in Concilio Laodicæno. καὶ μόνοις ἔξον εἶναι ἱερατικοῖς εἰσιέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ κοινωνεῖν· bellissimam hujus Canonis explicationem tuam audiamus. Aliud fuisse Altare ad quod solis Clericis & τοῖς ἱερατικοῦ τάγματος patebat aditus: aliam mensam ad quam vocabantur Laïci. Errasti prius hunc errorem, de Altari duplici in unâ eâdemq; Ecclesiâ: hic jam fontem indicasti illius erroris, Canonem Concilii Leodiceni. Verum scis, opinor, Juli Cæsar Bulingere, θυσιαστήριον non esse tantummodo Altare, vel Dominicam mensam: aut τὰ προσφερόμενα & consecrata in Altari. sed & locum illum in quo statuëbatur Altare, cancellis quibusdam circumscriptum. Locum illum, ἄβατον per tempora vetustissima omnibus hominibus extitisse, nisi solis hominibus consecratis. unde, ἔντος εἶναι θυσιαστηρίου & τῆς ἱερατικῆς εἶναι τάξεως, pro eodem sumitur. Neque enim Monachi olim apud Græcos cancellos illos ingredi debebant, nisi ad lumina accendenda. sequutis tēporibus aliter obtinuerūt Monachi admissi, quod ἱερατικοὶ esse censerentur. Imperatores admissi, quòd Rex esset persona non mera Laïca. hæc apud Græcos diutiùs obtinuerunt: aliter autem apud Latinos Balsamon notat, cùm ad Canon: illum Laodicenum, tum ad 69. Trullanum: Περὶ δὲ γε Λατίνων μανθάνω, ὅτι οὐ μόνον Λαϊκοὶ ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, (quod idem erat, ac θυσιαστήριον) εἰσέρχονται, καὶ κάθηνται ἱσταμένων πολλάκις καὶ τῶν ἱερουργούντων. Comunicabant ergo intus sacerdotes soli: extra communicabant & Laïci. Non tamen ad mensam aliam: sed, quod discere poteras, (quanquam dissimules ista potiùs quàm ignores) è Liturgiis deferentibus ad illos Diaconis *panem* & *vinum* consecratum. Hæc est ergo ratio, non tua commentitia, quæ nulla est, cùm nusquam ante Gregorii primi ætatem, duo haberentur Altaria, in unâ eademque Ecclesiâ constituta. Frangere solebant Donatistæ Altaria: Quæ vox ipsa tè docere poterat fuisse *lignea*. et sanè erant, ut probamus alibi, ejusdem Optati testimoniis. Ejus generis Altare fuit illa Nazianzi, quod accessit Gorgonia valetudinaria. nam indifferenter vocat ille vel τράπεζαν illam, vel θυσιαστήριον.

Eusebius

Eusebius ille Emissenus, Elogio illo commendatus, quod, *Æqualis temporibus beati Ambrosii fuerat*, Arianæ impietatis signifer erat: sed mentitur nomen Eusebii hic quisquis est, vel Eucherius Lugdunensis, vel Cæsarius Arelatensis, vel etiam Faustus Rhegiensis, vel Monachus nescio quis Leiriensis: vel horum nullus sed incertus author, non tamen ineruditus. Quisquis ille fuit, tibi parum est, tuæque caussæ propitius. Altaris meminit, à quo non abhorremus. quin utimur & voce, & subjecto vocis. at Fidem respicit in Eucharistiâ percipiendâ, non dentes, ora, corporales actiones. totus abit ad internam, & mysticam ille manducationem; quæ utraque cane pejus & angue oderis. miraretur vir cordatus, in tuam farraginem relatum fuisse hoc testimonium: nisi consuetudinem perversam illam tuam notam haberet, qua, non quæ, aut qualia, aut quàm apposita, sed quàm multa undique congeras in Diatribas tibi curæ est, licèt centies repetita. In loco Hieronymi, insulsa est lectio, sive à te, seu à Typographo profecta. *si niteret ad Altare?* Non etenim de cultu sollicitus Nepotianus fuit, quasi vellet ut niteret ipse ad Altare: aut ut ὁλοπόρφυρος rem divinam faceret. sed illius cura & sollicitudo fuerat, ut niteret Altare. Volebat enim, qua fuit singulari pietate, & curabat, & exemplum aliis præïbat, ut res sacræ, & Deo consecratæ, omni curâ, à munditiâ lautitiâque procuratæ commendarentur. Pompam enim externam in rebus sacris, nedum honestatem, cultum, munditiem, nemo sanus aversabitur: Et nos in nostris cum docendo instructione, tum jubendo exigendoque Censurâ vindicamus. Polluïmus *panem*, id est, corpus Christi, quando indigni accedimus ad Altare; & sordidi mundum sanguinem bibimus, ait idem in 1. cap. Malachiæ. In loco Augustini addidisses & ista, *Ipsum verò sacrificium Corpus est Christi, quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & Ipsi:* Docuïssent te hæc, mysticè esse illa intelligenda, quæ peraguntur ad Altare: nisi fortè & communicantes, tuo animo dicantur Transubstantiari in corpus Jesu Christi. Cæteri ex Augustini loco, sanè plures, rem non tangunt, nec nos feriunt. referunt Altaria quæ & nos habemus. Meminerunt Christi *corporis*, cuï & nos fatemur communicare. Quid opus igitur illâ Adjuratione tuâ, *Quæso te Lector, &c.* ut loca Patrum congesta sine judicio ullo, diligenter, & æquo animo expendamus: Postquam expenderimus, illud solùm agnoscemus, habuisse Patres vera Altaria, ais. Itane verò? Neque enim *lapidea* habebant ea: nec ad sanguinem effundendum per sacrificia illa adhibebant. offerebant dona in Altari. Se: sua: Christi memoriam & commemorationem recolebant. Etiam offerebant Christum, sed ἀναίμακτον Deo Patri. Non eum eo corpore vestitum & indutum per Transubstantiationem, quo in arâ Crucis, immolabatur. Chrysostomus etenim, cujus sunt præ aliis ἐνεργέστεραι ῥήσεις, non erat à te crasso modo, utpote Orator vehemens, & ad persuaden-

116.

dum compositus, capiendus. Nisi fortè putes existimasse eum, per singulas synaxeis, Altaria sacra, sanguine Christi fuso, inundata. Et tamen ille qui scripsit, τοῦτο τὸ ἐν ποτηρίῳ ὄν, ἐκεῖνο ἐστι τὸ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ῥεῦσαν. hoc quod in calice habetur; illud est quod de latere in Cruce fluxit. addit etiam, τὸ ἐμὸν θυσιαστήριον τῷ ἐμῷ φοίνισσε αἵματι. Altare meum meo rubefac sanguine. acsi sacerdos ipse inter consecrandum, ferro sanctum latus fodicaret, & sanguinem sacratissimum effunderet, uti olim Longinus ille cæcus & centurio pendentis in Cruce. Benè autem habet, quod illi ipsi, qui ista docent, ἀναίμακτον ubique sacrificium appellant, Perieramus enim, si non hoc ἔπος fugisset illorum ἕρκος ὀδόντων. sed si ista typicè, & mysticè sint intelligenda, quidni & illa etiam bone Bulingere.

117. Paulus 1 Cor. 10. 3, 4. sacramenta veteris legis appellat βρῶμα, καὶ πόμα πνευματικόν. Fuere inquis, figuræ, non Sacramenta: non quidem novæ legis: quis somniavit? figuræ & τύποι illius erant. tamen veteris, sacramenta. Fateor de typis locutum Apostolum μεγάλων deinceps μυστηρίων, Corporis et sanguinis Jesu Christi, quod ipsum fuit, βρῶμα καὶ πόμα spirituale: non ergo corporale, aut sensibile, cum illius τύποι ita appellentur. Εἰ γὰρ αἰσθητὰ ἦν τὰ γινόμενα, ἀλλὰ πνευματικῶς παρείχετο, οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν, ἀλλὰ κατὰ δωρεᾶς χάριν, si enim sensibilia erant, quæ gerebantur, tamen spiritualiter exhibebantur: non secundum naturæ sequelam: sed secundum doni gratiam. Erant figuræ, et tamen nomenclatura figurati iisdem imponitur in usu sancto. Ἐπειδὴ βούλεται, Chrysostomus ait ibidem, & canon est in istis generalis, τὸν τύπον ἐγγὺς τῆς ἀληθείας ἀγαγεῖν, οὐ λέγει ὅλως, ἀλλὰ τοῖς τῆς ἀληθείας ὀνόμασι κέχρηται καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου. Quia voluit typum vicino veritatis constituere, non ita dicit, sed utitur verbis veritatis cum de typo loquitur. Noli nobis succensere, si ab istis et similibus Patrum vestigiis, in re sacramentariâ non recesserimus. Nam Præclarè Leo magnus de Transubstant: an non nostrâ in carnem Christi? certè perinde atque Panis in illius corporis. *In illa mystica distributione cœlestis alimoniæ hoc sumitur, ut accipientes virtutem cœlestis cibi, in Carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.* Rectè ideo Theodoretus vocat θείαν τροφήν. Quæ non esset μετουσιασθεῖσα. Nec secundum Leonem, substantia nostra mortalis, in illam immortalem convertitur. Non tam ἠλιθιώδεις erant illi Judæi, qui cum non comedissent, aut comesturi essent humanam ullius carnem, sequebantur tamen illum, qui de sua carne comedenda commentabatur quædam: quæ spiritualiter ab ipso dicta, spiritualiter, ut ille volebat capi, intelligebant. Quod si βρῶσις sit πνευματική, quemadmodum ex Origine ad Marcum allegatur, quomodo βρῶμα carnale fuerit, Ego me profiteor ignorare. Te, & tuos illos κυκλωποδειπνοσοφιστὰς videtur alloquutus Adimantius, Μὴ τοῖς σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶτε τὰς δεδομένας παρὰ Χριστοῦ τροφὰς, ἀλλὰ τοῖς νοητοῖς. nolite carnalibus oculis intueri, escam à Christo

à Christo exhibitam, sed mentis oculis Casaubonus carnem Christi spirituale alimentum putat. Tu non putas carnale. Quid ergo? statue medium. verbo tenus, non revera statuis. Nisi hoc sit: cum Patres certo certius ita statuant, quæ est illa discrepantia, in quâ tantopere disconveniatis? Casaubonus putat ita dici, quia spiritualiter per fidem sumitur. an Tu contra Patres, quia carnaliter? οὐχ οὕτω τετύφωται. Cum illis ergo, quia pascit animam spirituali gratiæ cibo. Tum quia carnem facit immortalitatis capacem. & an negat Casaubonus utramq; aut utramvis rationem? impius esset, si negaret. Tu improbus, si negare illum affirmes. Tertiam illam tibi tuisque remittit, de Christo Invisibili sub speciebus. Omni ævo vetustiori, inaudito portento: de Quantitate, non per modum quantitatis, in omni rectâ ratione exibilanda deliramenta, quæ non opponitur sed conspirat cum Theologia. *Cum cepisti cibum corporeum*, ait Chrysostomus, *post mensam converteris ad orationem. Cum cibum sumpsisti spiritualem, qui superat omnem Creaturam, non manes gratias agens verbis & factis*, & iterum, *Poculum spiritale, poculum sanguinis Dominici. illud venerabile est Angelis, terribile dæmonibus, pretiosum hominibus, amabile Domino, quia fluxit è Petra spiritali.* Quæ de vero Christi corpore, verè, hoc est, spiritualiter participato capiet Exercitator: sed modo tamen incognito, nec cognoscendo. Christo fidem adhibet affirmanti. non satagit curiosius quo modo dabit effectum quod promisit, ὑπὲρ νοῦν καὶ διαλογισμόν. Benè monebat, qui non ita pridem scripsit. *Ne curiosus quære causas omnium Quæcunque libris vis Prophetarum indidit Afflata cœlo plena veraci Deo.* Animo (ut immutem tui Hieronymi verba) cœlesti pane nutrita fota, saginata: ac Christi sanguine irrigata, ut refecta & nitida, sequatur sponsum suum. In Ecclesia Bulengere, apud nos. In omnium ore tam consonum est, ut nec ab Infantum linguis veritas Corporis & sanguinis Christi inter communis Sacramenta Fidei teneatur.

Verba Bulengeri. *satis igitur esse putas Casaubone, ut communionem sub unâ specie quæ apud nos hodiè usurpatur improbes, quod Frangere panem apud Hebræos convivari, & cibo potuque uti significet.* Omnino satis est Bulingere, ad communionem illam vestram detruncatam & mutilam adhuc minutius dearticulandam: quod frangere Panem ita usurpari soleat apud Hebræos. Nimirum quia vestri homines eruditè scilicet, et Theologicè, contendant. Frangebat panem Christus: discipuli frangebant: ideo sub unâ tantum specie Panis, & non Vini communicabant. Jam verò si doceatur, non id esse Frangere panem, quod rentur, sed κατὰ γλῶσσαν cibo atque potu uti, utroque pascere se, ac reficere, annon illa delumbata communio, inde stabilienda concidet, & deficiet? si quis tui similis Literator, contendere vellet Græcos solo vino in conviviis & cœnis suis lautioribus se ingurgitasse, nihil prorsus autem cibi bel- 118.

 lari-

lariorumve degustasse in symposiis, eo quod vox illa de vino potuque solo accipiatur secundum nominis etymologiam : ac è classicis authoribus demonstraret aliquis contrarium, nempè totam & integram actionem denotari : annon ridiculam illius magistelli insaniam, satis & abundè refutaret? sed ostendes Patres loca illa quæ recitavit Exercitator, de Communione, sub sola specie panis accepisse. *Rem magnam præstas Zoile,* nec credo pollicitationibus, magnis magis ausis excidere velle. Quid enim? an quia sanctus Augustinus ait, *Ut cum iis panem benedictum porrigeret, oculi eorum aperirentur,* rem confectam putas de dimidiatâ communione? ridiculè. Quidni enim prius, è voce illâ Euangelica *frangere panem.* aut si diceres Christum docuisse, Panem tantummodo à Deo exposcendum in oratione Dominica: cætera undecumque habeamus, seu habeamus necne, nihil interesse. Meminit *panis* solius Augustinus, eo quod Evangelista, quem refert, Panis fractæ meminerat, κατὰ γλῶσσαν, cum à Phrasi Euangelistæ, non esset Augustino recedendum. sed an exprimit illud Augustinus, Christum contentum fuisse solâ solius *panis* in Eucharistia fractione? poculum in manus suas non sumpsisse. Neque aliter alicubi Augustinus, qui vel parvulis sacramentum Eucharistiæ, si modo dandum omnino, sub utraque specie jubet porrigendum in hypognostico, si modo ille author sit. Tres illi ab Augustino transcripti loci, delumbatam communionem, non aliter probant, nisi quod *fractionis* solius meminerunt. at respondemus illam *fractionem,* synecdochicè, integram communionem designare. Hoc erat τὸ ζητούμενον, in superioribus. quod non aliter probas quam identicâ probatione. Tandem argumentum en ἀποδεικτικόν. Delumbatæ communionis Patriarchæ & promicondi, scelestissimi Hereticorum Manichæi prodiere. Vinum illi arbitrantes *fel Draconis,* sub unâ solâ specie communicabant. Vos, sub unâ solâ specie, ab iisdem edocti, communicatis licet forsan in absurdâ illâ ac impiâ potius opinione non versemini, vinum omne esse Fel Draconis. Nec abnuere videris ab illis edoctos vos sacramentum præstare dimidiatum, cum novus adeò prodeas profligatissimorum Hæreticorum advocatus. Non esse illos hoc nomine à Leone vel Augustino reprehensos & castigatos. Quid igitur? laudatos,& summis præconiis in cœlum usque elatos ais portentosissimorum scelerum architectos nebulones? Ubi pudor tuus Bulengere? ubi frons & verecundia Christiana? Quid sibi ista volunt apud Leonem? Laudes sonant an reprehensionem? *Cumque ad tegendam infidelitatem suam, nostris audeant interesse mysteriis, ita in sacramentorum communione se temperant, ut interdum tutius lateant. Ore indigno Christi corpus accipiunt,* (hoc est carnem) *sanguinem autem redemptionis nostræ, haurire omnino declinant. Quod ideò vestram volumus scire sanctitatem, ut vobis hujuscemodi homines, & his manifestentur indiciis, & quorum deprehensa fuerit*

sacrilega

ſacrilega ſimulatio, notati & proditi, à ſanctorum ſocietate, authoritate ſacerdotali pellantur. Hactenus Leo, in laudem proculdubio Manichæorum: non enim inquis unquam eos caſtigavit.

Sequitur Sozomeni teſtimonium ex viii. Hiſtoriarum cap. v. de muliere quâdam Macedonii errore infectâ, quæ ingeſtum ori ſuo *panem* ſenſit mirabili mutatione in lapidem converſum. 119.
Illius maritus πνευματομάχων hæreſi pollutus itidem, audito Johanne Chryſoſtomo, dum contra illorum hæreſin diſſereret, converſus eſt ad catholicam fidem. Egit etiam cum uxore ſua, ut abjuratâ hæreſi, fidem & Eccleſiam amplecteretur. ſed illam, mulieres ut ſolet fieri, vicinæ & γνώριμοι, illius hæreſis fuligine tinctæ, non patiuntur redire ad ſanitatem. Tandem maritus, *Non eris*, inquit, *vitæ thorique mihi conſcius, niſi fueris & religionis meæ.* Hic jam mulier marito ut fucum faceret, rem cum ancilla communicat, fingit ſe profectam in Eccleſiam Orthodoxorum, in ſacrâ ſynaxi communicaturam. Itaque dum myſteria peraguntur, ἡ μὲν, id eſt, mulier, ὅπερ ἐδέξατο κατέχουσα, ὡς εὐξαμένη ἐπέκυψε, famula verò quæ juxta conſiſtebat, λάθρα δέδωκεν ὃ μετὰ χειρὸς ἦλθε φέρουσα, τόδε πρὸς τοῖς ὀδοῦσι λίθος ἐπήγνυτο. *Clam porrigit illud, quod manibus attulerat, illud autem maſticatum inter dentes, in lapidem obdurabatur.* Hinc *panem* ſolummodo Laïcis impertitum concludis, eruditè: non autem *vinum*. ſed falleris. περὶ δὲ τὸν καιρὸν τῶν μυστηρίων, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι ὃ λέγω. ἡ μὲν ὅπερ ἐδέξατο κατέχουσα, ὡς εὐξαμένη ἐπέκυψε. *Tempore myſteriorum*, ita transfers, *norunt initiati quod dico, illa, quod acceperat ore tenens, tanquam precatura caput pronum demiſit.* παρεστῶσα δὲ αὐτῇ θεράπαινα, λάθρα δέδωκεν ὃ κατὰ χειρὸς ἦλθε φέρουσα. τόδε πρὸς τοῖς ὀδοῦσι, λίθος ἐπήγνυτο. περιδεὴς δὲ γενομένη ἡ γυνὴ δρομαία ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον ἐλθοῦσα, ἑαυτὴν κατεμήνυσε. *Aſtans autem ipſi ancilla clam dedit panem quem manu ferebat, quem cum in os indidiſſet, ad dentes lapis concrevit. Mulier exterrita, curriculo ivit ad Epiſcopum, ſeque ipſam indicavit.* ὃ κατὰ χειρὸς φέρουσα ἦλθε. Panem transfers. quo authore? Quis enim tibi dixit, non & vinum quoque domo extuliſſe? Quidni fuerat buccella vino intincta? Panem attulit: non inficior. Panem ſumpſit. eſto. undè reſciſcis non ſumpturam & vinum, ſi de Pane fraus ſucceſſiſſet. Quid impedit quo minùs poſſent & *Latices lapideſcere ſacri*? Loquitur laxè & indefinitè Sozomenus. Tu pro tuâ authoritate reſtringis. Negas ſumpturam & poculum. Cur? Quia ſub unâ ſpecie communicabant. At hoc eſt hic τὸ κρινόμενον. Quia non potuit. Atqui ſcis, Fraudes mulierculárum non ſunt de trivio. Quæ ſumpto Chriſti corpore, vel in os de manu Epiſcopi: vel in manum de manu, caput ſtatim inclinabat, & forte, ut fit, & in more poſitum eſt alicubi, obducebat faciem linteo, oratura: eadem fraude, & vinum in os ſumptum non deglutitum, inclinato capite egerere poterat, & expuere. Porro locus ille videtur ſaltem tranſpoſitus, ſi non & mutilus. Legendum proculdubio, ὃ λέγω, παρεστῶσα μὲν

αὐτῇ

αὐτῇ ἡ θεράπαινα λάθρα δέδωκεν, ὃ κατὰ χεῖρας ἦλθε φέρουσα. ἡ δὲ ὅπερ ἐδέξατο κατέχουσα, ὡς συζαλμὴ ἐπέμψε. τὸ δὲ, &c.

120. Urges ex Eusebii 5. 25. missam Eucharistiam à Romanis Pontificibus in alias parœcias, Pacis pignus. Agnosco morem vetustum: & in Oriente quoque usurpatum. Sed Laodiceno Concilio prohibitum. Quanquam mos ille Romanus apud Eusebium paulò forsan diversus. Non enim ait Historicus, missum hunc *panem* ad Episcopos in suas parœcias, sed ad aliarum παροικιῶν Episcopos Romam adventantes: etiam tum, cùm à ritibus Romanis in Paschate & jejuniis dissiderent. Secundò, non insinuat missam in hospitium Eucharistiam: sed in Ecclesiâ constitutis & communicaturis transmissam; & in manus traditam per sacerdotes. Tertiò, Falsum est solum panem etiam de Ecclesiâ mitti solitum: nam & vinum quoque quod ostendimus alibi mittebatur. Quartò, ἀνακόλουθον est, Panis solus ad ἐπιδημοῦντας transmittebatur, ergo in solo pane communicabant. Postremò, Te interrogo. Num olim communio dimidiata, Episcopis porrigebatur? Illisne etiam ut Laïcis interdictus calix? Certè si Eusebii locus quicquam probet, hoc illud est, Episcopos cum Laïcis à Communione calicis secludendos: Nam ad Episcopos refert ille, & non ad Laïcos Eucharistiam, hoc est, Panem solitarium transmissum.

121. Instas adhuc: Veteres Christiani, Eucharistiam sub unâ tantùm specie panis domos suas secum deferebant. Ait enim Tertullianus Lib 2. ad Uxorem, *Nesciat vir tuus, quid mane ante omnem cibum sumas.* Et tu scis mulieris arcanum, quod nesciebat maritus? Quidni enim vinum vel solum, vel cum pane sumeret? An hoc negat Tertullianus? Quid si nec Vinum, nec panem Eucharisticum? Quid ad te, vel caussam tuam quid illa sumeret? De communione, actione sacrâ, publica Liturgia sacerdotali agimus in Ecclesiâ, tu de crustulis blateras ex arculis mulierum, & myrotheciis. Fuerit autem panis: fuerit consecratus: domum de Ecclesiâ delatus: solitarius: sine vino, nego sequi, quia solum panem deferebant domum, solum panem in Ecclesiâ communicabant. Id enim & nos solemus aliquando facere, qui tamen sub utraque specie rem divinam facimus. Cypriani illa mulier jam iterum producta in scenam, duos tibi parietes, suâ unicâ fideliâ dealbavit: utrobique successu, non admodum felici. Hic, sanctum Domini recondidit in arcâ (bene habet autem, quod non sanctum Dominum) hoc est, panem consecratum. Et quid tum verò? Arcæ mulieris cum Ecclesiâ Dei, quodnam consortium? Quidni & calicis ἀπόρρωξ sub sancto illo Domini, delitescat? Quasi non soleant mulieres obbas, lagenas, phialas, &c. in arcis recondere. Tu negas plebibus impertitum calicem. ideò de calice nihil recondiderat. Hoc probas: quia de calice nihil recondiderat, ideò calix Laicis non communicatus. En circulum & insaniam. sed ut os tibi de calice occludamus:

damus: Lege adsis Cyprianum eodem in loco, & φιμώθηλι. *Vbi vero, solennibus adimpletis*, ait Cyprianus, *Calicem Diaconus offerre præsentibus cepit, & accipientibus cæteris, locus ejus*, (puellæ scilicet, de quâ instituitur narratio) *advenit*, &c. *Calicem recusare. Persistit tamen Diaconus, & reluctanter licet, de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus, & vomitus. In corpore atque ore violato, Eucharistia non poterat permanere.* En Eucharistiam, de utraque specie: saltem de vino. En vini participem puellam: Laïcam ideò, non in sacris ordinibus constitutam. et tamen tu, quâ fronte Bulingere, advocas testem nobis hunc Cyprianum, delumbatæ tuæ Communionis?

Augustinus, si tamen Augustinus, ser. 262. de Tempore, non 112.
magis in rem, quàm superiores advocatur. Scribit ille mulieres nitida linteamina ad sacram mensam attulisse, ubi exciperent Christi corpus. Quid tum porrò? fortè & mundatas phialas, in quibus reciperent Christi sanguinem. Non negat Augustinus, qui tacet. et si negaret, non sequitur, ideò Panis solius participes factos in Ecclesia, qui solum panem domum secum deferebant. Hæccine sunt illa tua μεγαλοφώνως promissa? sic tu Patres ostendis, de solâ Christi carne participatâ, et non de sanguine in sacrâ synaxi communicato loquutos? Hæc sunt illa, quæ Herbam porrigendam, & ἰώ triumphe merentur. ridiculè. sed pergis; ad Canon. 49. Concilii Laodicæni, illum denuò deductum in arenam. in quo, si tibi placet, ostenditur, olim per quadragesimam missam celebratam modo fuisse, diebus Sabbati & Dominicis, reliquis diebus in usu fuisse Præsanctificata. sub solâ panis specie. Canon ille, sic se habet. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μόνον. Nec ulterius quicquam habet Canon. de Præsanctificatis, nulla mentio. Quid si meminisset eorum Canon? τὴν λειτουργίαν τῶν προηγιασμένων, ἀναίμακτον θυσίαν οὐ λέγομεν, ἀλλὰ προσαγωγὴν τῆς ἤδη προαχθείσης καὶ τελεσθείσης θυσίας καὶ τελείας ἱερατελεστίας: ait Balsamon, ad Canon. 52. Concilii Trullani. Quocirca, cùm de Communione perfectâ sit differendum, scopæ sunt dissolutæ prorsus, quæ de panibus afferuntur præsanctificatis. Erat autem fortassis ejus generis panis quem puer deferebat, ad agentem jam animam suam Serapionem. Extra Communionem, de Pane frequentiùs sumebant consecrato, quod multò faciliùs transmitti poterat, interdum de vino solo sine pane. interdum de utroque. vel pane saltem vino intincto & macerato. Negas Serapioni porrectum vinum. ait enim καταβρεχθείσας, non ῥοφήσας. cùm illa vox de vino non adhibeatur. Græcas tuas literas Bulingere, an non Hesychius exponit καταπίνειν; an tu vocem illam ἅμα τε ἐνέχεε, de pane usurpabis? Vertis ipse, *Infudit in os.* Pisis scilicet soletis sic panem forte bis coctum in os infundere, languentibus. abi ergo cum tuâ hinc correctione. abi cum distortâ, quocunque tandem modo exponas, καταβρεχθείσας, applicatione.

Quæ

123. Quæ refert in Martyrologio Beda, de Tharsicio deferente secum Eucharistiam, & evolante illâ, ne in manus Gentilium perveniret, fides esto penes authorem. factum non negaverim. Jam toties dixi extra communionem gestatam Eucharistiam: idque non semper in solo pane. frequentiùs tamen. Quàm pueriliter Euagrii locum, Lib. 4. cap. 37. περὶ παίδων ἀχράντων, quasi de communicantibus puellis interpretaris? Non illi, ad scholas itantes, communicabant: sed consecrati panis fragmenta, ramenta, & particulas quæ superfuerant, extra communionem comedebant: Apud nostros hodiè hic Novatores in more positum est, ut similes panum particulas, sacerdotes & Diaconi, sibi habeant. Tu eruditè scilicet, & invictè concludes, ideò in Angliâ sub unâ tantùm specie communicabant Hæretici, non ulterius in hoc Hæretici opinor. abi & sapi. Ruffinus Lib. 10. Hist. cap. 6. Et tamen ille tot libros nequaquam scripsit: sed tamen Ruffinus ubi, ubi, Canonem Nicænæ Synodi profert, quo jubentur Diaconi, absentibus sacerdotibus, Eucharistiam dare petentibus. adservabatur enim sub specie Panis. Quis tibi molestus erit de servato pane? servatus panis non infert communionem delumbatam. Servate etiamnum, si libuerit. Linteaminibus involvite. mittite clinicis & decumbentibus. non impedimus. si Ecclesia jusserit, factitabimus. Tantum, ubi publicè sacramentum in Ecclesiâ ministratis, nolite communionem detruncare. Olim, sævientibus adhuc persecutionum procellis, & Tyrannis in Ecclesiam ferro flammâque debacchantibus, eò quòd nec tutò poterant in Dominicâ convenire, neque erant semper ad manum & in procinctu ἱεροθύται, qui sanctorum cœtui administrarent, ut ne penitus suo viatico, abiturientes ad Deum, destituerentur, subitò deprehensi, ducti, mactati, Eulogias illas domo secum efferre solebant. Qui quidem adeò invaluerat mos, ut cùm Pax fuisset per Ecclesiam constituta, per Halcyonia illa Constantini, Valentiniani, Theodosii, &c. Eandem adhiberent consuetudinem. Antiquata erat tandem Hormisda Pontifice, & prohibita sub Anathematis interdicto: sed invaluit iterum. atque hanc invalescentiam spectant illa, Zonaræ, Gregorii Turonensis, Optati, si modo aliquid, testimonia, quæ sunt à proposito omnia aliena. Synodus Laodicæna hoc idem suggessit nobis, in præcedentibus testimonium, pag. 172. sed mutavit sententiam, hic quod videtur. Ibi enim τὰ ἅγια & εὐλογίαι differebant. hic sunt idem, utraque. Extra communionem mittebantur: cùm εὐλογίαι, tum etiam ἅγια. sed τὰ ἅγια sunt panis & calicis benedicti portio. Εὐλογίαι, tantùm Panes. Erant binæ. μικρὰ & μεγάλη. Neutram conficere Diaconus poterat. ita docet Clemens in Διατ. Lib. 8. cap. 13. ubi Pastophorium vocat locum in quo asservabantur. Et quid si sic? sed non est ita. Nam de mensâ mittebantur τὰ ἅγια. non autem vel ἀπὸ προθέσεως, vel παστοφορείου. sed περισσεύσαντα eò deferrebantur. reliquiæ nimirum

nimirum panis & vini conſecrati, finita communione. Tu Bulen-
gere κλάσματα tantùm interpretaris, eò delata. more tuo, inep-
tè. Quid factum reſiduo ſacri calicis? Porcis ſorbendum relin-
quebatur? An & ſacerdotes tum quoque ſub unâ ſpecie commu-
nicabant? Malæ fidei impoſtor, recurre ad Clementem: pag.
145. Καὶ μετὰ τοῦτο μεταλαμβανέτω ὁ ἐπίσκοπος (ubi formam docet &
conſuëtudinem communicandi) ἔπειτα οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, καὶ
ὑποδιάκονοι, καὶ οἱ ἀναγνῶσται, καὶ οἱ ψάλται, καὶ οἱ ἀσκηταί. Καὶ ἐν ταῖς γυ-
ναιξὶν, αἱ διακόνοι, καὶ αἱ παρθένοι, καὶ αἱ χῆραι, εἶτα τὰ παιδία, καὶ τότε πᾶς
ὁ λαὸς κατὰ τάξιν μετ' αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας ἄνευ θορύβου. Hujus participet
Epiſcopus, tum Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, Lectores,
Pſaltæ, Aſcetæ. Inter mulieres, Diaconiſſæ, Virgines, Vi-
duæ, tum pueri: & tum demum totus populus ordine ſuo,
cum verecundiâ, timore, ſine ſtrepitu. Vides in univer-
ſum omnes communicantes. vide quid communicabant Laïci
non minùs quàm de Clero. Καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος διδότω τὴν προσφορὰν λέ-
γων. σῶμα Χριστοῦ. καὶ ὁ δεχόμενος λεγέτω, Ἀμήν. Ὁ δὲ διάκονος κατεχέτω τὸ πο-
τήριον ζωῆς. καὶ ὁ πίνων λεγέτω, Ἀμήν. Et Epiſcopus oblationem det, di-
cens, Corpus Chriſti: Et qui accipit, dicat, Amen. Diaconus
teneat poculum vitæ, & qui bibit, dicat, Amen. Vides ἱεροτελεστίαν,
ſub utraque ſpecie. non decurtatam communionem. Inter com-
municandum, Pſalmus recitabatur 33. ſequitur autem, his per-
actis, de reliquiis relatis in Paſtophorium: Καὶ ὅταν πάντες μεταλά-
βωσι, (nempè, cum corporis, tum etiam ſanguinis Chriſti) καὶ πᾶσαι:
λαβόντες οἱ διάκονοι τὰ περισσεύσαντα, εἰσφερέτωσαν εἰς τὰ παστοφόρια. Et cum
ſinguli & omnes communicaverint, Diaconi, quod reliquum eſt,
aſſumant, & in paſtophorium deferant. Quod ipſum nunc Nos
etiam factitamus. Et finito Pſalmo 33. Diaconus dicat, Μεταλα-
βόντες τοῦ τιμίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ εὐχαριστῶμεν. Qui partici-
pes facti ſunt venerandi corporis, & honorandi ſanguinis Chri-
ſti, Gratias agant. En fidem tuam ſubleſtam Bulengere. En com-
munionem ἀρτίαν, integram utrinque, non deformatam.

Et tamen hæc περισσεύματα, non ubique ad eundem modum aſ- 124
ſervabant relata in παστοφόριον. Igni tradebant alicubi, ne in manus
profanorum forte pervenirent. teſtatur hoc Iſychius in Levit.
lib. 2. cap. 8. at non teſtatur ſub unâ tantum ſpecie fideles com-
municaſſe. quod nec affirmat ad Pammachium Hieronymus.
quo loco docet, Romæ juxta veterem conſuëtudinem, Fideles
ſemper, hoc eſt, quotidiè, accepiſſe corpus Chriſti: Nam à parte,
totum denominavit. Quomodo & noſtrates loquuntur, qui ta-
men integram ſub utraque ſpecie adimus communionem. Emi-
graturo jam jam in Cœlos beato Ambroſio, offerebat corpus Do-
mini Honoratus presbyter. Ergo quid? Communionem ſub unâ
ſpecie celebrabant? Itane & ſacerdotes? etiam epiſcopi erant
μονοσύμβολοι; Fuiſſet ille Laïcus, attuliſſes plus: nihil tamen ſolidi.
Nam quî ſcis non oblaturum fuiſſe calicem, ſi diutius in vivis
ſubſtitiſſet? ſtatim enim emiſit ſpiritum. ſed cum extaret ſacer-

Xx dos,

dos, magnas agis nugas. Aliud est porrò in Ecclesia communicare: aliud intra parietes privatos de Eulogiis sumere. Concil. Nicen. can. 13. de separatis à Communione loquitur. Noluerunt Patres, per rigorem disciplinæ, talibus in extremis constitutis, μετάληψιν & viaticum interdici: hinc Sixtus Papa 3. in Epistola quadam: Bassus à Synodo condemnatus est, tamen ut in ultimâ die viaticum ei ne denegetur. ἐφόδιον vocat. Eucharistiam designat. τὰ ἁγιάσματα. Panis & vinum, sunt sanctificata. non solus ille Panis εὐχαριστίας. Basilius in Epistola illa ad Cæsaream in edit: Parisina 289. de Anachoretis ita loquitur, ut ais Anachoretas in solitudine agentes Eucharistiam secum deportasse. affirmat autem idem, non de illis tantum, sed Laïcis passim per Ægyptum & Alexandriam, imò & de omnibus per persecutionem Christianis. sed distinguit illam μετάληψιν privatam, ab altera publica in Ecclesiis, non excludit alicubi usum calicis, licèt de Pane solo loquatur expressè. Locum istum usurparunt Bulengero antiquiores Tonstallus, vir doctissimus, Dunelmensis olim in Anglia Episcopus, & magnus Annalium pater Baronius. Non est actio ista τελεστική, nec propriè communio, de qua sola disputamus. sed ut in Concilio Gerundensi dicitur, *Benedictio Pœnitentiæ*, & Ambrosii frater germanus Satyrus, non ipse, secum detulerat, neque enim erat adhuc τελειώμενος, sed acceptum ab initiatis collo suo appendit orario involutum, ut ne in extremis positus, viatico suo destituëretur. Et certè panem illum Eucharisticum velut quoddam ἀποτρόπαιον, vel etiam πάνχρηστόν τι credebant & usurpabant prisci Christiani, cum adhuc Dominus mirabilis esset in sanctis & sanctificatis etiam suis. Ideò Monachi Constantinopolim navigantes, Gregorio magno institutore docti, Eucharistiam secum detulere.

125. Clementem Alexandrinum improbè glossaris. Loquitur ille, in 2. pag. 1. lib. strom. de more sumendi Eucharistiam usurpato, non de reservatâ Eucharistiâ asportandâ. Τὴν εὐχαριστίαν τινὲς διανείμαντες, ὡς ἔθος, αὐτὸν δὲ ἕκαστον τοῦ λαοῦ λαβεῖν τὴν μοῖραν ἐπιτρέπουσι. Eucharistiam quidam distribuentes secundum consuëtudinem permittunt singulos de præsenti multitudine partem sibi assumere. aufer hinc tuum illud, *ut scilicet domum deferat*: notat enim morem sumendi in Ecclesia, ubi de manu sacerdotis, vel de patinâ sumebant, non inserebat ori Sacerdos. Verum esto hæc ut velis, & quæ sequuntur testimonia: nos non abnuimus κατὰ πλεῖστον de *pane* intelligenda. Sed aliud est in Ecclesiâ mysteriorum peragere communionem: aliud, ab Ecclesia consecrati *panis* partem, vel *vini* benedicti portionem, secum domum deferre ad privatos usus. Nec tamen sequitur, quia panis interdum solus sumebatur privatim, ideò & publice ita sumptum in Ecclesiâ semper. aut quia solum panem interdum significet, ideò nunquam significare integram communionem. At vinum non poterat tamdiu, inquis, conservari. Itane? Quid fiet vino Opimiano? sed

addo, Nec tam commodè circumgestari: & tamen poterat in Ecclesiam ex œnopoliis deferri. poterat satis diu conservari. Dabatur infantibus. ergo quorsum in præcedentibus, de solo pane? Cyprianus, quid scripserit de puellâ τὰ ἅγια regerente, nuper diximus: tecum operam non ludemus repetendo. Falleris autem prorsus qui pronuncias ita confidenter, pueros non sumpsisse sub panis specie. Tu facis οἰνοπώλιον de Ecclesia; qui συμπότας agnoscis in hac actione sacrâ. Vini usum profiteris, extra tamen actionem sacram. quasi *panem* solitarium, non etiam *vinum* Sacerdos consecraret. Ἀπίστεις χάρις γίγαρτα. verè dixi γίγαρτα. Nam quis nisi βαλανηφάγος, Amphilochii testimonium advocaret in vitâ S. Basilii, mastigiam, à magistris etiam nostris stigmatiam? scatet mendaciis, ait, Annalista, ad annum 363. 55. Haud dignus qui manibus teratur eruditorum. ad annum 378. sect. 10. Bellarminus in Catalogo, suppositititum affirmat: & tamen melioribus destitutus, non semel illius laudat testimonium. At verus extitisset Amphilochius: quid ille aliud de Basilio dixit, quod non ante in Ambrosio legebamus? Addo, de Clinicis & moriturientibus posse fieri, ut abhorreant ab alterutrâ specie: alteram tamen inhient & amplexentur. Hic jam si desiderio fiat satis, & sub unâ tantùm specie communicentur, Casus ille, est singularis, nec trahendus in Legem aut exemplum vulgare. Ridiculus homo esses, sed & blasphemus, si propterea quod de vitâ exierunt nonnulli, solo baptismo *flaminis* aut etiam sanguinis loti, non autem illo *fluminis* ordinario irrorati, & inevitabilem & invincibilem necessitatem traheres in exemplum, & communem legem, & Baptismi sacramentum insuper habitum vili æstimares.

Communionem Laïcam, non ignoro, non semel occurrere in antiquis canonibus. Hoc interpretatur Balsamon, Tanquam Laïcos communicare. Tu pro Imperio jubes credi: *Non ergo sub utraque specie communicabant.* Laïca Communio, non est alia, quàm Tanquam Laïcus communicare. ut sæpissimè usurpatur Cypriano. de quâ est Canon, ὡς λαϊκὸς μέντοι κἀκεῖνος κοινωνείτω. Laïci autem à sacerdotibus, non per solum panem in sacrâ synaxi distinguebantur. sed quod isti ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου: illi extra cancellos communicabant. ideò quam vulgò vocant Laïcam, Patres Agathenses *peregrinam* vocant. Non enim admittebantur peregrè venientes, nisi admodum rarò, ἐντὸς τοῦ βήματος καὶ θυσιαστηρίου, sed μετὰ τοῦ λαοῦ communicabant. Hæc est Laïca illa communio, sub utraque specie: non quam tu somnias sub unâ tantùm. Nam & apud vestram Ecclesiam opinor, sacerdotes omnes non ἱερουργοῦντες, sub unâ tantùm specie communicabant, qui tamen non obibant communionem Laïcam, cùm in sacerdote hoc ipsum, mulctæ & pœnæ nomine habeatur teipso authore: in quo tamen falleris atque fallis de unâ tantùm specie. Nam can. 70. Concilii Eliberitani, nulla prorsus occurrit *Laica communio*: Can. 76. 126.

 habetur

habetur mentio: sed de unâ tantùm specie, è tuâ mendaciorum procusum est, officinâ. Verba Canonis: *Quod si alius detexerit, post quinquennium, actâ pœnitentiâ, accipere communionem Laicam debere.* In nullo cap. 5, Concilii Sardicensis, secundùm quamlibet editionem, communionis Laïcæ habetur mentio. nusquam omnino dicitur Communionem Laicam sub unâ tantùm specie, impertitam, quod imponit his Conciliis, ut & Agathensi, Bulingerus. Futilissimum sequitur è Bedæ commentariis περιλήψιμα, Ethnici enim illi, Christiani Patris filii, intererantne sacrorum solennibus, ubi Panem illum album (non ergo Christi corpus) observaverant? Ignoras ἀμυήτους fuisse indè exclusos, etiam Catechumenos, nedum Paganos. Non erat igitur in Communione *Panis* ille exhibitus, sed extra sacrum officium. et quid hoc ad unam speciem? Quæ et ipsa imperitissimè hinc asseritur, ob id, quod nisi panis, nil commemoretur. Hoc te docere poterat illorum hominum mos, quos & prius, pro tuâ consuëtudine, apposueras, & hic denuò reponis ex Hieronymo, qui cùm rem habuissent cum uxoribus suis, Ecclesias adire atque ingredi non audebant, vel sacris synaxibus interesse, qui tamen intrepidè corpus Domini, domi suæ degustabant, ut necesse fuerit secundùm vulgatam opinionem, illum panem consecratum, quem domum de Ecclesiis secum deferebant, non pari veneratione habitum, aut æquè sanctum existimatum, quàm cujus in Ecclesiâ per synaxeis participabant, à communi pane distinguebatur. Esto. distinguamus. ad Corporis Dominici sacrationem nequaquam ascendebat. *Alius* non erat Christus domi: *alius* in Ecclesiâ. verum est. sed *aliud* quod Christum exhibebat in Ecclesiâ: aliud quod domi Eum inter parietes privatos repræsentabat. Cyrillus, Catechesi v. ais, scribit, Laicos sacrum calicem manu suâ non attigisse. nedum sanguinem ideo domi asservasse. & quid si non? ergone in Ecclesiâ sub unâ tantùm specie communicabant? apage insanias. Nam nec sacrum corpus alicubi contrectabant ipsi: utpote quibus sacerdos vel Diaconus, certè minister in os inserebat. vel mulieribus in mundatis strophiis aut sudariotis dabant, non in os, non in manus, nam varia fuit impertiendi consuetudo. ubi tamen & de *pane*, ac etiam de *calice* participabant. sed audiamus Cyrillum integrum, non ab hoc mangone demutilatum. Εἶτα μετὰ τὸ κοινωνῆσαι σε τοῦ σώματος Χριστοῦ, προσέρχου καὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος μὴ ἀνατείνων τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κύπτων. Deinde postquam de Christi corpore communicasti, accede ad sanguinis poculum, nequaquam manus porrigendo, sed incurvando. Hauriebant ergo calicem in Ecclesiâ. Non refert autem an domum detulerint, modò nobis hoc testatum sit. Addit Cyrillus. Ἁγιάζου καὶ ἐκ τοῦ αἵματος μεταλαμβάνων τοῦ Χριστοῦ. ἔτι δὲ τῆς νοτίδος ἐνούσης τοῖς χείλεσί σου, χερσὶν ἐπαφώμενος, καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ μέτωπον, καὶ τὰ λοιπὰ ἁγίαζε αἰσθητήρια. Sanctifica te & de sanguine Christi sumens. & dum liquor in labiis tuis continetur, manibus illum contingens, oculos, frontem,

frontem, cætera tibi sensoria sanctifica. Ecquod clarius expectet quis de calice testimonium? Innocentii primi panis præsanctificatus, πρὸς ἔπος εἰπεῖν. scimus hunc panem apud vetustiores loco Corporis Christi, per Quadragesimam dari solitum. scimus sacram synaxim, nisi certis quibusdam diebus, hoc est, Sabbatis, & Dominicis, & Annuntiationis festo, non celebratam. & ut verum esset, panem solum sanctificatum, non etiam poculum delatum domum, id non ideò contingebat, quia unus tantùm calix, hauriendus sacerdoti consecrabatur. Nam falsissimum est quod affertur, testimonio omni caret. et unus potius *panis*, quàm unicus *calix* sacrabatur in Altare & in pastophorium deferebatur. Cum panis fragmina & reliquiæ, tum residuum etiam vini, de Altari. non ubique tamen, sed in locis quibusdam. Nam ut ait Balsamon in responsis ad quæsita Monachorum, τὰ μὲν τῆς ὑψωθείσης κλάσματα ἔχει (scilicet comedere nequaquam poterat, vel debebat sacerdos,) ἀδιαφόρως καὶ ὡς βούλεται, καὶ ὡς ἄρτον κοινὸν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μόνῃ ἐσθίειν, ἕως ἂν ἅπαντα δαπανῆσαι. Alicubi verò, quod dictum est, flammis absumebant. Postremò, ut hæc omnia ita vera essent, tamen sunt à Quæstione propositâ aliena. Gregorius tertius, in tomis Conciliorum bis reperitur scripsisse ad Bonifacium, apud Binium. nusquam meminit de duobus calicibus consecratis, Quod si clarissimè in delinquentes illos animadverterat, vos illius ἐπίπληξιν, quibus est tanti, reveremini. Nos nec Gregorii authoritas, neque factum movet, utpote postnati, & partiarii, destitutum praxi & authoritate antiquorum.

Atque ita sunt magnâ quidem pompâ, & majore cum inscitiâ, 127.
convasatæ authoritates: per quas herbam flagitat, & triumphum canit, quæ tamen nihil minus docent quàm quod præsumitur, in veteri & primitivâ Ecclesiâ, communionem sub unâ tantùm specie administratam. Provocat ad Hæreticos, absentes, decumbentes, qui extra Ecclesiam τὸ προηγιασμένον, de loculis, de collo, aliundè acceptum manducabant. atque ita rem confecit μάλα εὐμαρῶς contra omnes omnium Novatorum exceptiones. Quàm dextrè verò rem confeceris Bulengere, habe tibi, ut intelligas, Patrum testimonia, contra delumbatam communionem non ommuni, sed eorum quæ à bibliothecâ absenti, notæ suggerebant. Illud perspici potest in hac etiam Prophetiâ, de pane fieri mentionem, quem nobis Christus noster conficiendum tradidit, ut corpus eum factum recordaretur, eorum caussâ qui in ipsum credunt, propter quos etiam patibilis extitit. Et de poculo quod recolendi sanguinis caussâ conficiendum, gratias agentibus tradidit. Justin. Martyr, contra Tryphon. Cypriani Epistola 54. Quomodo docemus aut provocamus eos, in Confessione nominis sanguinem suum fundere, si iis militaturis, Christi sanguinem denegemus? aut quomodo ad Martyrii poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesiâ poculum Domini, jure communicationis admittimus? Hieron.

in

in Sophon. cap. 3. sacerdotes quoque qui Eucharistiæ serviunt, & sanguinem Domini populis ejus dividunt. Et rursus contra Luciferianos, Ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur. Prosper in sententiis, Quum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm Dominici corporis in Cruce immolatio, ejusq; sanguinis de latere effusio designatur? Neque aliter obtinuit consuetudo apud Veteres, ad mille & quod excurrit à Christo annos; producatur mihi vel unicus locus in contrarium, & omnibus Bulengeri ineptiis subscribam.

128. Ad extremum res agi rationibus cepta, quas deinceps attendamus. Corpus Christi vitâ præditum est, atque ideò sine sanguine non potest esse. et vivi corporis vivifica instituta est participatio. quocirca non deberet abesse in illâ participatione, sanguinis repræsentatio: cum exangue non posset esse corpus vivum. Perfectum corpus non est sine sanguine. Ita frustra sacramentum Laïcis sub utraque specie communicatur. Imo non mi homo. eò quòd sacramenti constitutio ab institutione dependeat; in quâ, utriusque necessitas ab Institutore firmabatur: ut de Concomitantiâ, sit inanis dissertatio. Deïnde & sacerdos, ὁ χανδὸν ἀναφορήσας: quorsum ille in vivo corpore sanguinem desiderat? an mortuum solum Christum soli participant sacerdotes? An perfecto perfectius; vivo magis vivum deglutit? Certè aliquid vel accedit hic, perfecto, ἐν τῇ ἐλλείψει: vel redundat ἐν τῇ ὑπεροχῇ. aut duplex ille captat sacramentum in corpore, non exangui, quod manducavit. in sanguine sine corpore, quem deinceps sorbet. Deus Dominus instituit sacramentum suum sub utraque specie. Et tu hoc ipsum negas? os tam profanum! sed celebratur à sacerdotibus sub utraque specie. Cur non ab omnibus & universis? Institutio divina, non solos respexit sacerdotes. Nam non illorum sola portio, Jesus Christus. Illine, οἱ πάντες ad quos, Edite, Bibite, dicebatur? soline qui Christi Domini ἀνάμνησιν recolere debebant? tum soli fælices sacerdotes. & tamen Apostoli sacerdotes non erant, cùm sui sacrificium illud commemorativum instituebat Christus. Institutio pendet à voluntate instituentis. Hoc non negas. Quis enim ogganniat Iesu Christo, Cur ita esse volebas, jubebas? Sacramentum tamen refertur ad utilitatem recipientis. Et quæso te, ô subtilitatum magister, in hoc instituto, annon illa quæsita est utilitas? Qui institutum transponit ergo, aut delumbat, utilitatem transformat, & succidit. Cum utilitas procedat ab institutione, non ulla efficacia symbolorum in se. At in sacrificio omni sanguis est aïs: sic opinor Paulus ad Hebræos, 9. Cur ergo sine sanguine fit sacramentum apud Laïcos participandum? In sacrificio, si alterutrum, caro vel sanguis abfuisset, mutilum erat sacrificium, & claudicabat. At in sacramento non est idem. et tamen verissimè sacrificium audit. Quæ est hæc Theolo-

Theologia, omnibus Veteribus inaudita? Sed te tuosque mutilatores divini instituti, illi relinquamus castigandos, qui pronunciavit, addentes & detrahentes maledictioni esse subjiciendos. Nec tamen desinis ita insanire. Scripserat Casaubonus, Illi qui istis Lucæ testimoniis ad defensionem communionis sub alterâ specie, pueriliter errant. Displicuit Bulengero: qui sic erravit. excusat factum per Augustinum. *Aliquid supra puerum sapere Augustinum tute ipse fatebere:* Casaubonum alloquitur. Certè & longè suprà Bulengerum. qui tamen desipuisset, si scripsisset ista. Non scripsit autem. Nec profert testimonium de scripto Bulengerus. Theophylactum non appellat puerum. Certè. nisi præ Augustino, simpliciter, suprà pueros sapiebat: et audiamus virum ultra ingenium puerorum sapientem. Αἰνίττεται, ὅτι τοῖς μεταλαμβάνουσι τῆς εὐλογημένης ἄρτου διανοίγονται οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς τὸ ἐπιγνῶναι αὐτόν. μεγάλην γὰρ, καὶ ἄφατον δύναμιν ἔχει ἡ τοῦ Κυρίου σάρξ. Insinuat, quod qui panis consecrati participes fiunt, oculi illis aperiantur, ad cognoscendum eum. Domini enim Caro, magnam & inexplicabilem vim habet. supponit Theophylactus, quod negant alii, Christum Emaunte agentem cum duobus discipulis suis, corpus suum fregisse & distributum communicasse: Panis verò solius fractionis meminit: vini effusi nulla mentio. Esto. sed nec vini exclusio. Tacet: ergo negat, vel excludit. Puerilis est hæc ipsa ratiocinatio. Author operis imperfecti, docet Christum fregisse *panem corpus suum*. sed an excludit *sanguinem suum*? Quæritur an Patres, qui corporis Christi, aut etiam panis fracti meminerunt, loquantur exclusivè. Negatur. Probat adversarius: Quia sic loquuntur. Respondeat, ad simile argumentum. Fides justificat. non ergo Opera. Nam Paulus loquitur de Fide, ad eundem modum quo Patres de Corpore. neutri locuti sunt exclusivè. Operum alibi fit mentio apud illum: et alibi sanguinis, apud istos. Grandis est hæc Diatriptæ ἀσυλλογισία, scuticâ, non calamo refutanda.

Patres loquuntur de fractione panis. ergo in synaxi sacrâ, solus panis frangebatur, non autem adhibebatur vinum. Quod sequitur, Laïca communio dicebatur à nonnullis, propterea quod sacerdotes censurâ notati, inter Laïcorum τάξιν reponebantur, undè tibi excidit Juli Cæsar. Diximus id ita nobis visum. Tu modò contrarium statuebas. Cur? Distinct. enim 50. cap. 7. Episcopi & sacerdotes qui capital admiserant, de suo dejecti sacerdotio, jubentur esse Laïcâ communione contenti. Canon ille habetur in Concilio Agathensi. Qui non disjungit tanquam distinctas pœnas, quod falso fingitur à Bulengero, veluti depositionem, & Laïcam communionem: Et vox illa etiam non est in Canone, Prætereà: sed Tantummodo. ut necesse sit hoc, nec quicquam aliud intelligi, Eos qui ejecti sunt extra βῆμα, & loco suo sacerdotali moti, in τάξει λαϊκῶν, non autem Clericorum communicare. Fuit igitur Laïca communio, diversa à communione

munione Clericorum: non quoad communicata. vinum & panem, non panem ſine vino, ſed tantummodo quoad locum, & formam communicandi. Id docet Baſilius ad Amphilochium; can. 32. Οι τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντες κληρικοὶ, τοῦ βαθμοῦ μὲν κατάγονται, τῆς κοινωνίας δὲ τῶν Λαϊκῶν, οὐκ ἐξείργονται. Duplex erat pœna: eaque diverſa. Quidam enim, & ab omni communione prohibebantur: nec inter Laïcos participantes. καθαιρηθήσεται de gradu, οὐκ ἀφορίζεται à Communione. Gradum ſequebatur locus dignior, dejectionem inferior locus. ἀφορισμὸν verò locus inter τοὺς non ſequebatur. ita falleris omninò de communione. Cyrilli teſtimonium ſuperius tranſcripſimus. Satin' tu ſanus, qui tam paucis interjectis, legi voluiſti, tam exertum de ſanguine communicato teſtimonium. ſed vacillas fortaſſis in illâ tuâ nuper fide: aut aliud agens παραφρονεῖς. Nam quid malum de Leonis edicto garris? ante quod erat liberum ſub unâ ſpecie communicare. Ergo quorſum ſub unâ nunc communicatur? ergo non erit liberum propter illud edictum, non obſtante edicto Jeſu Chriſti. Quod ſequitur non eſt editum in Concilio Toletano, ſed Cæſarauguſtano primo. penè antequam Judæi, certè diu antequam Hiſpaniam Saraceni penetrarent, per ætatem Damaſi Pontificis, de cujus Canonis ſententiâ, vapulabis magiſtro tuo Cardinali in notis ad Auguſti 15.

130. De ſuſceptâ Euchariſtiâ nunc σαυρομδῶς: nunc vaſe, linteamine, cavâ manu quæ adducis extra choream ſaltant, niſi in quantum domum, & ſic etiam peregrinæ, deferebantur. Si qui mentiantur miſſam προηγιασμένων, tibi ſe tradiderunt illi in diſciplinam, qui & illam, & aliam τῶν ἁγιασμάτων, & omnes omninò mentitus es. Verùm Tute ipſe is es, qui mentiris illam miſſam, & non iſti. Poſtquam panem acceperat Sacerdos, & illum ſacro diſco impoſuerat, dicens, credo Domine, & confiteor, Εν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ ἐγχέει οἶνον καὶ ὕδωρ ὅσον ἀρκεῖ, οὐδὲν λέγων. Quid hæc ſibi volunt? Putabaſne nobis minimè viſam illam miſſam, aut ſaltem non lectam præſanctificatorum. ſed οὐδὲν λέγει. Quid tum? Nec in prioribus panem conſecrabat: tantum pronunciabat. Credo & confiteor. ſed mi homo, ſi non erat in hac Miſsâ *calix*, quam ob cauſſam reminiſcitur verborum Chriſti, Qui comederit carnem meam, & ſanguinem biberit, in illâ Oratione, cujus initium, Ο τῶν ἀῤῥήτων, &c. Quid gratias agunt, οἱ μεταλαβόντες, ἐπὶ τῇ μεταλήψει τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. pag. penult. in edit. Græcâ Romanâ. Abi hinc & minus confidenter pronuntia, de rebus vel ignotis, vel non animadverſis diligenter.

131. Ignatii teſtimonium adhibuerat Caſaubonus ex illâ, ad Epheſios, Ενα ἄρτον κλῶντες, ὅ ἐστι φάρμακον ἀθανασίας: Elogio condecoras: benè ſubjungis, infero. Da ergo quod deſtruitis. Primum, ἄρτον vocari poſt Conſecrationem. tum, & ἄρτον eſſe φάρμακον τῆς ἀθανασίας. Vos de corpore naturali, & tranſubſtantiato

tiato turbas cietis. Poſtremò, ex Ignatianâ phraſi, qui Panis commeminit & non vini, interpretare Patrum illa teſtimonia, qui locuti ſunt ad eundem modum. Ita enim explicat ipſe ſe Ignatius in illâ ad Philadelphenſes. Bonâ fide locum integrum ſubjeciſti, *παρακαλῶν ὑμᾶς μιᾷ πίστει, καὶ ἑνὶ κηρύγματι, καὶ μιᾷ εὐχαριστίᾳ χρῆσθαι. μία γάρ ἐστιν ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἓν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθέν. Εἷς καὶ ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη, καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη, ἓν θυσιαστήριον πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ.* Adhortans nos, unâ fide, unâ prædicatione, unâ Euchariſtiâ uti. Nam una eſt Caro Domini Jeſu: et unus ejus ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt. Panis unus omnibus fractus eſt: Et unum poculum omnibus diſtributum, unum altare omni Eccleſiæ. Amplecteris ergo hæc Ignatiana? Ita videris velle. non enim arrodis, nec reſpondes omnino aliquid, cùm tamen de utraque ſpecie, omnibus impertitâ pronunciet. Torſit locus iſte Bellarminum. et is ſe transformat in figuras omnes. Et imprimis corruptos, ait, codices Græcos. improbè: miſerè. ut ſcilicet Latinè ſint integriora omnia Græcè ſcripta. ſi corrupti ſunt ulli, Latinos eſſe depravatos eſt veroſimile. Nam Romani mangones, ab aliquot retro ſæculis, illam artem depravandi antiquorum ſcripta calluerunt, ubi erroribus ipſorum quærebatur patrocinium. Differt Ignatius, ut nunc extat, ab illo qui citatur in beatis Patribus. Ergo Bellarminus cauſſam aget Novatorum, qui per hoc idem argumentum, confectum dediſſe ſe putant, Ignatium eſſe ſcriptorē cōmentitium, ideò nullam ei deferunt authoritatē. Taceant ergo Pontificii in æternum, nec in rebus fidei controverſis, illius nitantur teſtimonio, cùm magiſter ipſe Controverſiarum os occluſerit contribulibus ſuis, hoc effato. Differt Ignatius qui nunc extat, ab eo qui citatur in beatis Patribus. Sed utcunque legantur quædam à Patribus citata, quæ deſiderantur hodiè apud Ignatium, non tamen ſequitur nihil in Ignatio ſincerum reperiri, ſed quædam illius deſiderari. hæc autem ipſa repeniuntur, in omnibus codicibus, Græcis, Latinis, ſcriptis, quos vidi, & excuſis. Vidit Bellarminus miſellum hoc refugium: reſpondet ergo in ſecundis beatum Martyrem docere, eſſe reverà unicum *calicem,* non autem omnes de illo bibiſſe. Facetus homo. ait Ignatius, illud unum *ποτήριον, τοῖς ὅλοις* fuiſſe diſtributum. quid hoc eſt? fractum in ſegmina poculum fortaſſis fictile, ut ſinguli fideles portiunculam domum deportarent. Iterum *τοῖς ὅλοις* diſtribuebatur. et ſinguli, eodem atque pari modo, illo fruebantur. ſi bibebat aliquis, bibebant omnes. ſi non omnes, tum nec aliquis. Eodem modo, ad eundem finem erat unus calix, quo fuit unus panis. ad comedendum & bibendum. Omnes de pane comedebant: cur non de calice bibebant omnes? Vidit fatuitatem iſtius reſponſi vir ille prudens: ideò reſilit, & innititur reſponſo tertio: ut *καταποντιζόμενοι,* quicquid occurrerit, apprehendunt. Ait ergo concedendum, neque enim inficiari poterat, fuiſſe in more poſitum

Yy per

per illa tempora, cùm pauci essent admodum Christiani, ut omnibus daretur potus calicis. Planissimè futilis & fatua responsio. Quasi Christus Sacramentum illud instituerat, ut esset ἐν τοῖς πρός τι, & secundùm plures, atq; pauciores, mutaretur. Quidni ergo, ubi pauci sunt communicantes, permittitur iis calix, in parochiis non valdè magnis. Videtur Christus in sacramento instituendo, secundùm controversores nostros, pretium *vini* supra *panem* respexisse, atque ideò secundùm utilitatis rationem, Ecclesia devenisse putanda est, ad mutilandum sacramentum. Ita desipere necesse est eos, qui rejectis divinitùs institutis, ad humanas se accommodant rationes. sed student illi frustra apud suas imposturas: nos intereà quod conceditur libenter arripimus, Antiquissimam Ecclesiæ vetustissimæ praxin, à partibus consistere Novatorum. Quæ sequuntur, de micis & particulis divisæ Eucharistiæ. Quæ de modo & formâ dividendæ Eucharistiæ, sunt ab Exercitatore observationes profectæ, non immanis istius omnium scriptorum plagiarii, cujus scripta, tot & tanta, meræ sunt transcriptiones.

132. Vocari Eucharistiam panem, fractionem panis. sacramentum panis. Carnem & sanguinem, proposuerat in suis Exercitator: Bulengerus transcribit. Augustini, Cypriani, Tertulliani, Ambrosii, Cyrilli Hierosolymitani, testimonia advocavit Bulengerus, omnia repetit. Uno verbo ut expediam, Omnia per hanc Exercitationem diffusa, & illa per sequentem, ad cap. 40. vel sunt è Casauboni schedis compilata, vel ab eo indicata, sic ut confirment illa quæ dicta sunt ab illo de Pane nostro, ἐπιουσίῳ, substantiali, supersubstantiali. Pane Angelorum, &c. adeò omnia regerit nauseabundo Lectori maximus omnium nugator. Omnia quoque probat in Exercitatore, nisi quod ille symbolis corporis illius vivifici, Pani nimirum & vino, cum sanctis Patribus, ex illorum sententiâ nomen attribuebat εὐχαριστίας. et tamen Origeni, Cypriano, nihil respondet. Quia scilicet actum aliis nolebat agere; homo sui temporis, patientiæ Lectoris parcissimus: qui tamen in minimè necessariis, sexcentiès eandem recoctam cramben reposuit. ἔστι δὲ σύμβολον ἡμῖν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας, verba sunt Origenis contra Celsum Casaubono recitata, ἄρτος εὐχαριστία καλούμενος. Legistin', aliquid dilucidius, contra chimæram illam vestram? Ἄρτος εὐχαριστία καλούμενος. Post consecrationem, non ait σῶμα, sed ἄρτος, Panis, qui dicitur Eucharistia. Protervus nimium sit oportet; qui hic ad tam aperta, refragetur.

133. Racemationes tuæ jejunissimæ, & exiles, περὶ λειτουργιῶν, ad diligentiam Casaubonianam non ascendunt. et sunt ab illius penu locupletiori mutuata, quæcunque collegisti. Puerilis & ridicula est illa adjuratio, ut congesta testimonia cum affectu legant, in quibus pro sacrificio Corporis & sanguinis Jesu Christi ponitur ἡ λειτουργία, eò quòd hoc Casaubonus dissimulavit. Itane verò dissimulavit, qui propositis & explicatis non paucis vocabuli

istius

istius significationibus concludit, *Obtinuit tamen ut Liturgia peculiariter dicatur, quæ celebrationem Christi corporis continet.* Itaq; Justinianus novella vii. ἱερὰν λειτουργίαν describens, duas commemorat istius partes: ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν γραφῶν, τήν τε ἱερὰν καὶ ἄῤῥητον μεταδιδομένην κοινωνίαν. Hæc cùm ita ab illo disputentur, qui fuit tuus candor Bulengere, cùm ab illo dissimulatum mentirere, Liturgiam alicubi vel aliquando, pro celebratione corporis & sanguinis Christi adhiberi. Hoc potuerat ille adjecisse, Non tam esse vetustam hanc acceptionem, quàm sunt illæ aliæ quas commemoravit. Nec in tuis Diatribis, quæ cum maximâ pompâ & solennitate appinguntur, λειτουργίαν pro sacrificio semper repræsentant. Synodi Trullanæ Canon 32. λειτουργίαν non admittit isto sensu. Nam Basilii habet alia præter sacrificium corporis Christi oblatum. Describitur totum officium, quo secundum usum illum Basilianum (& usum nos vocamus etiamnum Sarisburiensem, Eboracensem, Bangorensem, &c.) Græci celebrabant. In illo ipso Basilii loco, ἱερουργία, pars est τῆς θείας λειτουργίας, ut necesse sit Totum integratum, latius quâlibet suâ parte patere. Sic et per alia tibi adducta testimonia desipere deprehenderis, quæ non excuteremus nisi Bellarmini suscepto patrocinio, cujus alios puduit viros eruditos, satis imprudenter affirmasses λειτουργίας vocem, vix aliter apud Græcos Patres usurpatam, quàm pro Actu illo missifico sacrificandi. Excute illa plurima, quibus usus est, vir ille doctissimus, testimonia. vide num in uno aliquo hallucinetur. In Canone Trullano 32. Liturgiæ Jacobi, & Basilii fit mentio. in eorum Liturgiis traditur ratio peragendi sacrificii: quis negat? an ideò Liturgia, nihil aliud sonat, quàm illud ipsum ἱερουργεῖν? ineptè. distinguuntur in illo Canone, λειτουργία, & ἱερουργία, ut pars, & totum. Hippolytus nescio quis; nec scio cujus ætatis, non enim illum arbitror antiquissimum Hippolytum, non intelligit λειτουργήσαντας sacrificantes, sed divina officia obeuntes. Neque enim ἱερουργία, erat actus continuatus, dies atque noctes perpetuus, qualis est in Hippolyto Liturgia, sed intercisus, & repetitus. Deinde apud illum quem demum cunque Hippolytum, duo sunt inter sese distincta, λειτουργεῖν, & τὸ τίμιον αἷμα καὶ σῶμα θύειν. Id quod constat certissimo ex Luc. I. ἐπλήσθησαν ἡμέραι τῆς λειτουργίας. Nam nequaquam immolabat victimas Zacharias: sed obibat per sortem officium sacerdotale. Vox est quædam generalis, omne Leviticum & sacerdotale ministerium complexa, quemadmodum videtur & in Victruvio illo tuo, cui potueram satisfacere, si vel de nomine mihi notior extitisset. Ita planè desipis in Paulinis locis. nam σκεύη λειτουργίας, Hebr. 9. et πίστεως λειτουργία, Phil. 2. non respiciunt tantummodò sacrificandi ritum: sed ut, nescio quî transtuleris, *ministerium*. In loco Theodoreti lapsus es apertè. Non enim per ætatem Theodoreti vespertinum illud sacrificium, Christiani sacerdotes offerebant. Esto ῥήματα λειτουργίας, verba missæ, apud Nazianzenum. Nam & missa

patet latius quàm ſacrificium. Ad Baſilium reſpondimus: ſed & apud eundem in eâdem illâ miſsâ, ad aliud quoddam ſacrificium offerendum deſtinatur. Laudis nimirum & benedictionis. Κατηξίωσας ἡμᾶς γενέϑς λειτεργὲς τȣ̃ ἁγίȣ σȣ̃ ϑυσιαςηρίȣ. Quorſum verò? Ινα ἀκαταγνώστως στάντες ἐνώπιον τῆς ἁγίας δόξης σȣ̃, προσάγωμεν σοὶ ϑυσίαν αἰνέσεως: neque meminit ulterius in eo loco, ſacrificii alicujus. Apud Anaſtaſium μυςαγωγία ſic recenſetur, ut agnoſcas partem τῆς λειτȣργίας. Theodoretus, in dubiis, ſine dubio diſtinguit, λειτȣργίαν ab ἱερȣργίᾳ, ut ſpeciem à genere ſuo. apud Proclum ille ordo intelligitur, qui continebat olim divinum officium. illum enim varii, Chryſoſtomus, Baſilius, &c. edidere. Germanus nominavit λειτȣργίαν hanc partem: ſed quatenus ἐλειτȣργεῖτο ob miniſterium, non ſacrificium. Marcus ille Epheſius, recens author, qui tamen animi ſui ſenſum explicat, dum Clementis nominat λειτȣργίαν, in quâ, præter ſacrificium inſunt non pauca: Inter tua ipſius teſtimonia cùm ſint tam multa, quæ ſpectant alíorſum, inanis, imò planè ridicula eſt illa adjuratio, *Adjuro omnes in quorum manus ſcripta hæc pervenerint* (quaſi ageres exorciſtam in Eccleſiâ) *ut hæc Patrum teſtimonia cum affectu & ſtudio veri indagandi legant: nec præjudicatæ opinioni animæ ſuæ ſalutem gratificentur.* Quaſi ſine periculo ſalutis æternæ non poſſimus profiteri, pueriliter & ineptè Bulingerum hallucinatum. Nam fateris λειτȣργίαν, officium intelligi divinum, laxiùs. Et nos fatemur preſſiùs, interdum ſumi pro ſacrificio. ſumus ergo pares. & luſit operam ridiculè, Bulengerus. Bellarminus, qui vix aliter, interpoſuit, anſam dedit Caſaubono demonſtrandi, ſæpè aliter ſumi λειτȣργίαν apud Patres, quàm pro ipſo Actu ſacrificandi.

134. Synaxis vox eſt in uſu frequentiſſimo Antiquitatis. Caſaubonus arbitratur vetuſtiſſimos Chriſtianos hac formâ dixiſſe, & non συναγωγὴν, prout ratio poſtulabat τῆς ἀναλογίας, ut à Judæorum diſtinguerent ſynagogis. uſurpatam verò vocem non unâ notione: aliquando enim ipſum cœtum populi convenientis: interdum, in illo cœtu corporis & ſanguinis Chriſti participationem ſignificare. in quâ ſolâ ſignificatione, adhibetur apud Dionyſium Areopagitam. Non reclamat Bulengerus: ſed tranſcriptis è Caſaubono non paucis, unum aut alterum è Socrate teſtimonium adjungit, ut Miſſæ mentionem inculcaret: quod tamen ipſum, totam populi convenientis actionem denotabat: nec vel leviter ſugillabat Exercitator. Caput 43. de Myſterii voce multa complectitur: Laudat, doctiſſimè ſcribentem Caſaubonum Bulengerus, de μύειν. μυεῖσϑαι. Myſterio, Dei, regni, iniquitatis, Imperii. Tranſilit multa, ad Chryſoſtomum uſque qui myſteria non eſſe prophananda docet, λόγοις πεπλεγμένοις. ſanè apprehendenda, quæ in ſacris illis myſteriis exhibentur. εὖ καὶ καλῶς. Nam, ȣ̓ τῇ ὄψει κρίνω τὰ φαινόμενα, oculis non dijudico quæ apparent: certè nos non judicamus. at Bulengerus non aſcendit ultra oculos. ne nos quidem Bulengere, ἀλλὰ τοῖς ὀφϑαλμοῖς τῆς διανοίας. In myſteriis

mysteriis enim, Ετερα ὁρῶμεν, ἕτερα δὲ πιστεύομεν. Hoc Patres in sacrosanctâ Eucharistiâ servandum docent. Ita nos rem sensu non æstimamus, sed fide. Tu velis idem. rectè. sed non consonè prioribus, ubi Fides excluditur: sensus advocatur, ad corpus naturale contemplandum in sacramento. Verum ita est. ut Polypus aut Chamæleon mutant colores: ita rebus tractatis, accommodantur à magistris nostris ἀποφάσεις. Credimus fide, adesse Christum. esse corpus Christi participatum: sed μυστηριωδῶς: Mysterium enim est. ideò hic oportet μύειν τὸ στόμα, et fibulam imponere curiositati.

Miror te non excanduisse in Eusebium Emissenum. Vocat sa- 135.
cramentum corporis & sanguinis consecratum. sacramentum rei, non est Res. ut signum, non est Res signata. ideò addit expressè, *Corpus hinc ablatum, ex oculis, & sideribus illatum. Ideò, consecrabat sacramentum*, ait Eusebius, *qui rem erat ablaturus.* Et tamen tua est professio, Rem abstulit. Offerebatur in pretium: ille ait. Olim, semel. Vos dicitis, Offertur, quotidiè: Miror Eusebium, in caussâ tantopere disparatâ, speratum advocatum. *Ut coleretur jugiter per mysterium*, ait ille, quod *semel offerebatur in pretium*; Ita dicimus, ut Coleretur. sed, Quà, quatenus? *Ut perennis illa victima vivat in memoriâ, & semper præsens esset in Gratiâ.* Sacrificium ergo: sed commemorativum. Præsentia, sed non Corporalis. Et ut planè habeamus Hæreticum hominem, dimidiatam explodit communionem. Proculdubiò, ut Bertramum, ita & Eusebium nobis Emissenum, Hæreticus aliquis Oecolampadius, aut similis farinæ homo, mentito titulo obtrusit. balbutit enim linguâ sacramentaria. Anselmus in hac caussâ, quid, quale, παρακρίνει. non moramur. Lanfranci discipulum agnoscimus. Fatuè, in caussâ sacramentariâ, Anselmi laudatur, hominis partiarii, testimonium. Age laude, & tertii Innocentii illius Transubstantiationis, πρωτοπάτορος. De Cyrillo, terve quaterve dictum. Non προσέχομεν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. Corpus etenim & sanguinem Christi profitemur, κατὰ τὴν δεσποτικὴν ἀπόφασιν. *Hoc est corpus meum.* Fide autem rem metimur. sensuum judicium, in magno hoc mysterio, παραιτοῦμεν. Credimus Deo, nec resistimus. licèt res sensui sit contraria; Ipse dixit, & factum est. Dicimus cum Theodoreto, Dial. 2. Ου μετὰ τὸν ἁγιασμὸν μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. Μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους. Καὶ ὁρατά ἐστι, καὶ ἁπτὰ, οἷα καὶ πρότερον ἦν. νοεῖται δὲ ἅπερ ἐγίνετο, καὶ πιστεύεται, καὶ προσκυνεῖται, ὡς ἐκεῖνα ὄντα, ἅπερ πιστεύεται. Post sanctificationem, mystica symbola non egrediuntur naturam propriam. Manent quippe in substantiâ priori, in formâ, & figurâ primis. Nam visibilia ac tangibilia sunt, uti prius erant. Id quod fiunt, mente concipitur, creditur, ac adoratur, utpote quæ illa sint, quæ creduntur esse. An hic ulla nubecula? Docet ille, quis negat, non esse immorandum in nudis signis, Pane, aut Vino. Et quis te docuit voluisse Casaubonum, aut credidisse? mentiris

mentiris insigniter mentem Theodoreti, in allatis testimoniis. quasi crederet substantiã panis & vini mutatam in ipsam Christi substantiã naturalem. Cur non oculis tuis fidem, cur non auribus accommodas, lecto, vel audito præsenti hoc testimonio? Affirmat expresse, symbola post consecrationem, non exisse è naturâ suâ primâ, sed manere illibatam, substantiam, quæ fuit, priorem. Tibine credendum est, aliud Theodoreto affingenti? Sed *adorantur*, ait ille. ait. At non illâ vestrâ ἀρτολατρείᾳ. sed adorant participantes, animis, quibus adesse intelliguntur, & creduntur illa quæ corporali modo, nec adsunt, nec videri possunt. Certè, nisi verè glandivori eratis, & χοιροβιωταὶ, istam quercum non frequenter ita atque stupidè excuteretis, ex quâ præter glandes, nihil est caducum.

136. Augustini verba, è 9. cap. de Catechizandis rudibus, arietant directè in illam arcem, ad quam expugnandam componuntur. Docent, si quid adhuc Latinè intelligas: nam stupor iste mysticus, omnem tibi pene literaturam expectoravit: Rem sacramenti, communicatam olim multis, quibus ratio symbolorum non fuit expressa. *De sacramento, quod accepturi sunt, sufficit prudentioribus audire quid res significet: cum tardioribus autem pluribus verbis, & similitudinibus agendum est, ne contemnant quod vident:* maximè autem si & accederent illa quæ promuntur ab eodem, ibidem Augustino. Sacramenta esse signa, quæ significant aliquid, quod utrinque ponitur in confesso, esse de naturâ signi. Addis, vestros Theologos docere, non tantùm significare, verumetiam efficere quod significant. Et tu ignoras à nostris hoc idem doceri? sed non Physico modo. Assentior. an vestri ita docent? Negas ipse. omnes, vel moraliter, inquis, vel Physicé. Crassiores Popæ: Monachorum haræ, Physicam fortassis effectionem credunt. at ἀστεῖοι, & eruditiores, non nisi moralem. quibus nos accedimus non illibenter. Augustini ῥῆσιν agnosco, è 3. Concione in 33. Psalm. *Dat nobis manducare corpus suum.* Credimus. accipimus: manducamus ad vitam. *Manducant idem corpus*, ait idem ibidem Augustinus, *& Angeli. manducant supernæ virtutes: manducant cœlestes spiritus: & manducant & saginantur: & integrum manet, quod illos satiat, & lætificat.* sed quomodo tandem? audi eundem. *Vbi dicitur, quomodo est. Non intelligitur. Tenebræ ignorantiæ sunt. Ignorantia & stultitia in personâ Regis Achis.* Quocirca, ne de modo nos interroges. nedum pro Imperio statuas. Nam ut idem Augustinus: *Quis homo possit ad illum cibum?* Ne David, quod jamdudum fecit, avertat suam faciem, & abeat. sugillas Casaubonum, qui pa. 561. integrum Epiphanii locum non attulerat. sed non erat opus. satis indicabant allata, τὸ ζητούμενον. mysticè mystica enuntiari solita. Tuam fidem sugillet multò magis Lector, qui ad textum Epiphanii tuam glossam accommodas. qui ἀναίσθητον, ita reddis, sensu carens, quasi post consecrationem non careret sensu, ut-

pote

pote, σῶμα τὸ αὐτότατον, de Virgine natum, quòd non somniavit Epiphanius. sed multò magis stoliditatem, Papista quivis, qui Parentes nobis indicas Gnosticorum fæcem, opinionis illius. Verum hominis sanguinem in mysteriis adhibendum. Non enim quia Maximus & Pachymeres, ad 3. cap. Eccle. Hierar. scribunt, Πολλοὶ μὲν εἰς μόνα τὰ θεῖα παρακύπτουσι σύμβολα ἅτε μὴ δυνάμενοι ὑψηλότερόν τι ἐννοῆσαι. Multi ad divina symbola tantùm limis attendunt; utpote qui sublimius quid cogitare nequeunt. at sacerdos illa πρωτότυπα respicit, honorandum corpus & sanguinem. sacerdos autem πρὸς ἐκεῖνα τὰ πρωτότυπα αὐτὸ τὸ τοῦ Κυρίου τίμιον σῶμα καὶ αἷμα ἀνάγεται, ideò, imaginabatur ille præsentiam corporalem in Altare. Ascensus est etenim, ἀνάγεται πρὸς τὸ σῶμα. est motio animi sursum, ad corpus in Cœlum. non autem corporis de sursum in Altare. nec quia πιστεύει ὅτι τὰ προκείμενα εἰς ἐκεῖνα μετεβλήθησαν, ob eam caussam ἡ μεταβολὴ, quam & nos concedimus, fieri debet necessariò per Transubstantiationem: Illam credidit Casaubonus, mitte hanc de pectore curam, illam sequebatur, non hanc mirificam seu monstrosam magis, Cœnam Domini. Dionysius ἀρχισύμβολον δεῖπνον nominavit, suo more, διθυραμβικῶς. hoc est omnium cœnarum quæ fiunt, cœna prima, ut Græci exponunt scholiastæ. Ego rectiùs puto, aiebat Casaubonus. In quâ sunt instituta symbola rerum quæ fiunt: Bulengerus, In quâ sunt primaria & dignissima symbola mysteriorum quæ fiunt. probo. non enim quod κυριώτατον exprimebat ille. cætera περὶ τελετῶν demonstrant πολυανθρωπίαν, caussam non infirmant Casaubonianam.

Quid hoc, Quod de voce χάριτος, *& gratiæ observas, ut ab homine Theologiæ imperito, probo.* Itane? ut Theologa? ut verè prolata? si probes, ut profecta à Theologo probas. quia secundùm illam rationem vera: alioquin improbè, minus proba probas: Gratiæ vocem & χάριτος pro Baptismo interdum sumi, & Eucharistia docet. Hoc tu probas ergo. et tamen improbas. *Peritus* enim *Theologiæ*, inquis, *nunquam agnosceret propriè Gratiam sumi, pro sacramento corporis Christi.* Captiosè. nam nec Propriè dicebat ille. stultè imò & ridiculè. Nam quid hæc sibi volunt? *sed latâ significatione, gratiam quæ percipitur in omnibus sacramentis, jam de hoc; jam de illo sacramento: maximè verò de Gratiâ Eucharistiæ, sub quâ latet Auctor Gratiæ.* An peritum Theologiæ sapiant ista, nescio: produnt profectò, loquendi imperitum. Nam quid volebas balbutire? scio quam tui similis in sequentibus, Corpus Christi, (Tuum vocas institutum sic ineptire) contendis, quod nemo negat, in Eucharistiâ, & esse, & communicari. Hoc non est hominis ratione rectâ, nedum Theologiâ, præditi. Quid si autem Gratiæ auctor, in Eucharistiâ detur? Ideone non est χάρις Eucharistia? Quasi Auctor ille Gratiæ, non sit Gratia, etiam secundùm illam Theologorum Regulam: *Quod est in aliquo per Participationem, est in alio per Essentiam.* Gratia enim non est sola communicata. sed & insuper Essentialis. 137.

τῆς

τῆς θείας χάριτος μεταλαμβάνειν, Te interprete, est ipsissimum Christi corpus comedere: Est ergo, quod tamen, stupendè negas, χάρις Eucharistia, corpus Christi: τὰ ἁγιάσματα, sanctificata, & sanctificantia. per εὐλογίαν, sanctificata, ad usum illum longè divinissimum. per efficaciã sanctificantia, velut instrumentũ divinæ Gratiæ. An hoc malè cepit Exercitator? prorsus sic videtur. Non enim panis sanctificat, qui abiit in substantiam corporis Christi, sed ipsum Christi corpus conjunctum cum Divinitate. Hoc non vult Origenes, imponis Lectori: προσαχθέντας ἄρτους ἐσθίομεν σῶμα γενομένους, ἅγιόν τι, καὶ ἁγιάζον, τοὺς μετὰ ὑγιοῦς προθέσεως αὐτῷ χρωμένους. Panes oblatos comedimus: corpus factos, sanctum quid, & sanctificans eos, qui cum sano proposito eo utuntur. Non ergo singulos & universos. Nam impuris non fit σῶμα ἅγιόν τι. agnoscit Origenes. Christi corpus agnovit & Exercitator. non per modum Trans, hoc agnovit ille: sed nec apud Origenem tu repereris.

158. Inter alias sacramenti appellationes, Bonum, τὸ ἀγαθὸν reposuit Exercitator, laudato Basilii testimonio ad Amphilochium, Can. 55. ubi Balsamon exponit τῆς μεταλήψεως. Cavillaris. Communio cum Bono, communio est cum Deo, quia solus Deus Bonus est: uti docet Dionysius. Illius ergo potius Te fateris φοιτητὴν, quàm Jesu Christi, qui Matth. 17. idem ipsum docebat, & Dionysium, & Nos cum Dionysio Christianos. sed dic sodes. Anne à Deo nihil bonum? Cùm tamen fateare necesse est, non Atheos, Omnia opera ipsius fuisse καλὰ λίαν. Quasi nos rudiores Novatores nesciremus, Solum bonum esse Deum per Essentiam. hoc est, summè & perfectè Bonum. Cætera in genere quæque suo bona, per communicationem, & dependenter. *Quam rem cùm Vos expedire nequeatis,* alloquitur Augustinus ita Manichæos, *videte quàm expedita sit sententia Catholicæ disciplinæ, quæ aliud docet Bonum, quod summè ac per se Bonum est; & non participatione alicujus Boni, sed propriâ suâ naturâ ac essentiâ. aliud quod participando Bonum & habendo Bonum est. Habet de illo summo bono, hoc, ut bonum sit. in se tamen subsistente illo Bono, ac nihil de essentiali Bonitate amittente.* Hæc cùm tam facilia sint, & in promptu, miramur, indicari. Non posse dici bonum quod à Bono est, quod Bono nos adunit & consociat. Facit hoc modo quodam excellenti Sacramentum corporis & sanguinis Christi. Ἑκάστης ἱεροτελεστικῆς πραγματείας κατὰ τὰς μερισὰς ἡμῶν ζωὰς εἰς ἑνοειδῆ θέωσιν συναγούσης, καὶ τῇ τῶν διαιρετῶν θεοειδεῖ συμπτύξει, τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν δωρουμένης. Cum unaquæque sacra mystica actio, per vitam nostram variè dispertita, deducat unà, in unicam unitam Deitatem, & per divinitus visam complicationem rerum differentium communionem cum uno & adunitionem conferat. Cùm hoc ita sit, quærit Dionysius cap. 3. de Cœlesti Hierarch. cur nomen illud κοινωνία, καὶ σύναξις, huic, quasi modo quodam peculiari, tribuatur. Respondet autem: Ὅτι ταῖς τῶν ἄλλων ἱεραρχικῶν συμβόλων μεθέξεσιν, ἡ τελείωσις ἐκ τῶν ταύτης θεαρχικῶν καὶ τελεσιουργικῶν ἐστι δωρεῶν. Quod aliorũ divinorum symbolorum

rum participationis perfectio ab istis à Deo ortis & consummantibus donis proficiscitur. Unde sæpenumerò apud eundem, ἑνόποιος κοινωνία. τὸ ἑνιαῖον τέλειον. Et inter cætera: Ἡ δὲ θειοτάτη τοῦ ἑνὸς καὶ ταὐτοῦ καὶ ἄρτου καὶ ποτηρίου, κοινὴ καὶ εἰρηναία μετάδοσις ὁμοτροπίαν αὐτοῖς ἔνθεον ὡς ὁμοτρόφοις νομοθετεῖ. Hæc minimè fuerant vel arrodenda, vel allatranda.

139. Sed fucum tibi facit Exercitator. Si sic, quid ni Cretizet cum Cretensi? Tu toties fecisti fucum vetustis Ecclesiæ Patribus: Scripturæ sanctæ: patientiæ Lectorum. Eruditionis tuæ expectationi. Fucum verò quem fecit vir eruditus? Quia Christum, ait, percipimus in mysterio. Non enim credebat in substantiâ Christum percipi. Nec credebant Apostoli, vel sancti Patres. imponit: non qui credit in Mysterio Christum percipi: sed qui credit fieri conversionem panis atque vini, in ipsum Christi corpus. ubi enim hic, τὸ μυστήριον, quod μύει τὸ σῶμα. cùm & modus in confesso, & res ipsa corporaliter adimpleatur? Mysterium illud verè quod fides apprehendit: non quod sub sensu cadit, aut ratione. Mysterium formidabile & transcendens est, ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ἐν ταῖς δεξιαῖς εὑρίσκεται τῶν ἀνθρώπων. Chrysost. in 3. de sacerdot. nam in sacratissimâ illâ actione, porrigebant sacerdotes, & quidem manu dextrâ, corpus Christi communicantibus. Ita moris erat ævo Tertullianeo: ita & nostro quoque sæculo observatur. Tertullianus, corpus Domini, Basilius σῶμα & τὸ αἷμα nominavit. Non abnuimus. Nullus veterum, de modo vel hiscere voluit. Ante tertium Innocentium in Laterano præsidentem, nemo hoc credere cogebatur. Et post Innocentium, nisi illum metuissent in Ecclesiâ loquentem, illiusque successores κατακυριεύοντας, non credidissent. Doctor subtilis, Roffensis, Caïetanus: alii. Corpus suum ad comedendum familiaribus suis, sanguinem præbuisse suum ad bibendum, cum Nysseno profitebimur. non autem Tu sacramenti delumbator.

140. Ad eundem modum nugaris περὶ τελείου. Legitur in Concilio Ancyrano ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον. ad eundem modum quo in Dionysio τελείωσις, dicitur Eucharistia. Locus est, Can. 4. illius Concilii. Balsamon exponit, τουτέστι, καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλάβωσι, cui consentit expressè, interpres alter, Zonaras. λεπτολογεῖ Diatribarum author, qui Perfectum interpretatur Deum. Quis negat? sed Deus non ἀμέσως hic recipitur. Divinissima illa mysteria ὀχετηγεῖ. atque ideò dicuntur τελεῖα, quod τελειοῦσι. Paschasii testimonium, nec infirmat, nec attingit, τὸ τέλειον. Corpus Christi supponit in Eucharistiâ. Et cum illo, Hugo Victorinus. sic et Thomas, & tota natio Pontificiorum. Non credidit Ambrosius, cum Aquinate, ne tum cum in Libr. de iis qui mysteriis initiantur, cap. 9. scriberet, *Quid hic quæris Naturæ ordinem in Christi corpore? cùm præter naturam sit ipse Dominus natus de Virgine.* Rectè curiositati humanæ patibulum fixit, qui modum Deo figere præsumpserunt. Veram ait extitisse Christi carnem. Nemo

mo ambigit. at non sub speciebus Panis & vini; substantiâ mutatâ. Hoc non dicit, sed *Veram*. Nam qui de Phantasiâ blasphemabant, erant multi. Sequitur enim in Ambrosio. *Verè ergo illius carnis sacramentum est*. Vera illa Caro quæ nascebatur, crucifigebatur. illius ergo Carnis, Sacramentum *verum*. Cyrilli ῥῆσις jam quoties successit. ὁ φαινόμενος ἄρτος οὐκ ἔστιν ἄρτος. Rectè. Non qui fuit. non qualis fuit. nec vinum vinum. scilicet cujusmodi vendebatur in œnopolio. Hoc est, ut semet explicat in eadem Catechesi, non est ψιλὸς ἄρτος: ut certè non est.

141. Observat Joh. Damascenus sacramentum communionis μετάληψιν vocari. δι' αὐτῆς γὰρ Ἰησοῦ θεότητος μεταλαμβάνομεν: Ampliùs observat Damascenus substantiam Panis & vini, vi verborum Christi, transire in substantiam, ait Bulengerus, corporis & sanguinis Christi. sed mentitur improbè Damascenum. ultra ista nihil ille, ἐπειδὰν ἔθος τοῖς ἀνθρώποις, ἄρτον ἐσθίειν, ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ πεποίηκεν αὐτὰ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ. Quandoquidem hominibus in more positum est, panem comedere, aquam & vinum bibere, iisdem conjunxit suam divinitatem, & fecit ea corpus & sanguinem suum. Nihil ille de substantiâ immutatâ. de Veritate docet. Nos fatemur. modum nullum attingit præter σύζευξιν τῆς θεότητος: qui quidem est verissimus: sed nimium generalis, ut ad Transubstantiationem referatur. Addit Damascenus ut adhuc construat veritatem rei. si verbo Domini, cœli firmati sunt, &c. Nonne potest τὸν ἄρτον ἑαυτοῦ τὸ σῶμα ποιῆσαι? Potest proculdubiò. & effectum dat: sed an tu Bulengere mihi modum designabis in particulari, quo Cœlum ille & Terras de nihilo fecit? ἄπορον τοῦτο. Quidni & ἐκεῖνο; Esto πίστις ergo λύσις ἀμφοτέρων. Narro & ego tibi, narratum à te Casaubono, spiritus sanctus supervenit, & hæc facit mysteria divina, supra rationem, & cogitationem, Corpus Christi: hic subsiste: nec limites vetustiores transfer: en pedem pede premimus, in procinctu. Lectum in secundis notat Exercitator, in Justino Apol. 2. μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου. nimirum panis dicitur à consecratione. neque obstat quod legitur apud eundem Justinum, de quo omisso cavillatur Bulengerus. Ait enim, non esse κοινὸν ἄρτον. Et profectò non est. sed σάρκα καὶ αἷμα τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ. Planissimè. Credimus, qui Legimus, *Hoc est corpus meum*. Qui silet de modo quo fit corpus; statuere non audemus. sunt verba Casauboni. Μετάληψις, quando est nomen Eucharistiæ, non jam actionem significat, verùm ipsa symbola. Bulengerus in oppositum. à Vero, inquit, aberras. μετάληψις semper actionem significat communicantis, nunquam ipsa symbola. Itane? Erit ergo Actio, & Res circa quam est actio idem. sic oportet esse. aliud volebas. attendendum erat ad τὸ ῥηθέν. non enim contradicis Casaubonianæ assertioni. Hoc negas ergo, μετάληψιν ullatenus pro symbolis, semper pro actione usurpari. At quid tum fiet ῥήσει Damasceneæ. Μετάληψις λέγεται, δι' αὐτῆς γὰρ Ἰησοῦ θεότητος μεταλαμβάνομεν.

λαμβάνουσιν. Hoc ſiquidem non actio, ſed Corpus Chriſti *facit* participatum. Quid illi? μεταλήψεως μετέχων μετ' ἐνιαυτόν. Corrigis iccirco inconſultè dictum: ſaltem vacillas. Aut ſi certè ſignificat non Actionem, corpus ipſum Chriſti quod participatur ſignificat. Accedo. ſed modum non dicit participati corporis, non docet idem corpus μετάληψιν appellari, quatenus illud Ore manducatur, quod in Cruce pependit: quod ad dexteram Dei ſedet. Hic tibi pes figendus erat: non diſcurrendum per incerta, & incognita. In ſequenti capite nihil aliud occurrit, quàm quod, ut ſæpè, ſemper alias, à propoſita συζητήσει, ad Veritatem dilaberis oſtendendam, corporis Chriſti & ſanguinis ζωοποιούντων, in ſacramento ſacratiſſimo. In quo Novatores nos, te comitabimur, non quod Tibi fingis, oppugnaturi.

Si nobiſcum, ait, ſentires, nobiſcum, Caſaubone loquerere. 142.
Rectè. ſermo namque, ut eſt index animi, ita quoque quædam quaſi obſtetrix, per quam in lucem efferuntur, τὰ διανοούμενα. veſtra autem ἀποκυήματα ſunt ἠλιτόμηνα, nec ætatem præferunt perfectivam. Nemo olim Veterum ſic de Corpore Chriſti tranſubſtantiato balbutiebat. non balbutit Caſaubonus, de pane nudo, de figurâ nudâ, non ζωοποιῷ, quod eſt corpus Chriſti. Myſticum appellat, eò quòd communicetur ἐν μυστηρίῳ. eò quod in finem planè myſticum, eò quòd modo μυστικωτάτῳ: ad quem non poſſumus aſpirare. Concilium Epheſinum, in declaratione anathematis 11. non in ipſo anathemate, rectè docet in Eccleſiis προκειμένην τὴν ζωοποιόν, καὶ ἀναίμακτον θυσίαν. Quaſi titulo huic Caſaubonus adverſaretur: aut de nudâ figurâ deliraret. M. Epheſius in Concilio Florentino, recens author: in aliis, te ipſo authore Hæreticus, in hoc eſto, ſi lubet: quanquam ejus μεταποίησις, non eſt Romanæ Eccleſiæ μετουσίωσις: ut neque Germani μεταβολή. Chryſoſtomus tibi Ipſe reſpondere poterit: qui videre ait ſuos auditores, ſpiritum ſanctum ἐφιπτάμενον τοῖς προκειμένοις. Tu credo hoc vidiſti tuis, Lyncei oculis. nam & νέρτερα γαίης tuis oculis deprehendiſti, quemadmodum ille olim Aphereïdes; nedum Chriſti ipſum corpus in Sacramento. Chryſoſtomus loquitur ὑπερβολικῶς. ſpirat phraſis affectum, non intendit τὸ ῥητόν. μέγαλα certè τὰ προκείμενα. Dei magnalia, ſi quæ unquam alia. at μείωσις eſſet illa, τῶν οὕτω μεγάλων, ſi tam arctè cubaret in ſacrâ menſâ, ſub exiguâ particulâ fracti panis. Quodſi verè ſint ſymbola cœleſtium illa ἅγια δῶρα, ut rectè Maximus apud Dionyſium: non ſunt iſta cœleſtia. Η γὰρ εἰκὼν, ut Theodoretus, οὐ πάντα ἔχει ὅσα τὸ ἀρχέτυπον. ſymbola ergò rei non ſunt res. Ad Chryſoſtomum te remitto, in tuis excerptis, qui Chryſoſtomi nobis mentem vel ibidem explanet. ſic ἐστιν ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἔργα, τὰ προκείμενα. neq; modi, aut modificationis humanæ. Ideò non ſequitur, quod συλλογίζεις. ſi Chriſtus offertur, & offert, tum non eſt panis qui offertur. Neque enim ullus ſyllogiſmus admittit idem, offerens & oblatum, ſervatis legibus oppoſitorum. Caſauboni eru-

ditio, videbat istud. Quæ videns tu non videas tibi curæ sit, & magistris tuis. Querela erit æterna, nescire te quid velis, aut quid debeas velle. Sacrificium est θυσία, corporis mystici. sacrificium est, Christi ipsius oblati. Illud Nos sumus, & Deo offerimus. Hoc repræsentamus sæpè, olim semel factum. non repetimus idem, semel consummatum. Hoc est Sacrificium Christianorum: multi unum corpus in Christo sumus. Quod etiam Altaris sacramento fidelibus noto, frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur, quòd in eâ oblatione quam offert, ipsa offertur. August. de Civitate Dei, Lib. 10. cap. 6. Dici autem sacrificium docet ipse Thomas, in quantum repræsentat passionem Christi. Hactenus συμφρονοῦμεν, ut videtur, nisi tu velis παραφρονεῖν. Augustinus non aliud vult, Lib. 20. contra Faustum, cap. 18. Christiani, jam peracti sacrificii memoriam celebrant sacrosanctâ illâ oblatione, & participatione corporis Christi. At jugulum figmenti tui petit illud quod per mirificam imprudentiam ex Gratiano advocas Augustini testimonium. *Sicut ergo Cœlestis panis quia Christi caro est, suo modo* (non ait carnali) *vocatur Christi corpus, cùm revera sit sacramentum corporis Christi* (φεῦ τῆς ἀπειβλεψίας) *illius videlicet, quod palpabile,* (non ergo idem licet ἀψηλάφητον) *visibile, mortale, in Cruce positum est, vocaturque ipsa immolatio carnis, quæ sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei Veritate, sed mysterio significante. Quia nimirum hac immolatione carnis Christi, quæ fit per manus sacerdotis, commemoratur sacrificium Crucis.* Malè sit manibus Gratiani. Proculdubio descendit ille in Purgatorium, qui Bertrami quoddam vel Berengarii dictum nomine palliavit Augustini.

143. Nolo ego tecum nugas agere. Testimoniorum acervus ille, qui per hanc sectionem συναθροίζεται, vel ad eundem modum apertè loquitur, vel ad eundem modum explicandus est. neque Patres, quod fingis, gravissimè errant: nec Casaubonus recessit à Veritate. Palæstræ hic nullæ sunt opinionum: nullæ concertationes sententiarum. *Nova autem inaudita, absurda.* Quæso te, Næ sævi magne sacerdos. Non est, cur ut in Tragœdiâ, debaccheris. Donum, sive sacrificium, est symbolum corporis Christi, hoc novum est; absurdum, inauditum. Nunquamne tibi lectæ, auditæ istæ voces: ne quidem sub Grammaticorum ferulis? an sic nusquam auditæ? ut Donum sit sacrificium, aut vice versâ. aut ut symbolum corporis Christi, dicatur *donum*, vel sacrificium? sacrificium est enim quod jugulatur: Dona autem illa non jugulantur. Christus ergò ipse, an transfoditur? certè in figura. ergo Græci in sacris adhibebant λογχίῳ. et tamen θυσίαν tu ἀναίμακτον, hoc nuper nominabas. Hic agnoscas licet tua illa bellissima γνωρίσματα, *Novum absurdum, inusitatum*: ut symbolum Christi corporis sit sacrificium, Est etenim, ut vulgo statuunt, sacrificium oblatio rei aspectabilis: puta Vituli,

vel

vel agni, qui ritu legitimo, à sacerdote publico, ita tractatur, ut res quæ offertur destruatur, juguletur, mactetur, aut uratur. Hinc tua Theologia, quæ construitur, omnibus Grammaticorum sibilis, excipienda. Nam vel Christus, omninò non erit sacrificium: vel urendus, mactandus, jugulandus, destruendus, conversus è pane, qui offerebatur. Nàm *mutatio*, non est *jugulatio*: cùm non sit Terminus, sed tantùm φορὰ πρὸς τὸ τέλος. Nec est corpus Christi, nisi mutatum. nec sacrificium, nisi cùm jam plenè mutetur. Antè, sacramentum vel quodcunque potius aliud nominandum fuit, quàm sacrificium: Panis non potest immolari. hoc à te ponitur in confesso. Sed ejus tamen substantia mutatur. et quid mutatio ad sacrificium? mutatio non est, destructio, mactatio, jugulatio, ustio. Sed corpus Christi potest immolari, hoc opinor volebas dicere: nam velut ab arreptitio quodam proficiscuntur, & sunt tanquam Sybillæ folia, minimè Vati ipsi intellecta. Sed ipsum Christi corpus, quod est immolatio quodam modo in Eucharistiâ: et quod comeditur à sacerdote, &c. Imò, Christi corpus nec potest immolari. Nam semel Christus oblatus est, ad peccatum destruendum. Nec immolatur, quia non immolatur: sed offertur, sed comeditur. Comestio, non est autem immolatio. secus enim vel pecudes, quæ immolantur, dum μηρυκάζωσι, & magnum pecus Bulengerus, dum comedit pisciculos per Carnisprivium, sacrificium offerre dicerentur. Nam quod comeditur, quia non est alienum à destructione, destruitur, destructio autem omnis, quemadmodum tua nos erudit Philosophia, immolatio est. sic quicquid comeditur, à quocunque comedatur, sacrificium est. Ita omnes, hac ratione Christiani, βασιλικὸν ἱεράτευμα sacerdotes erimus; nec impediet quicquam quo minus Altari adstemus & conficiamus corpus Christi, cum, quoties comedimus, illud immolemus, & tantum non destruamus. Reverà destrueremus. Est enim per accidens quod non destruatur, quod dentibus comminuitur, inter comedendum. nec quia non destruimus, sacrificium erit, tam propriè dictum, quàm quod inter prandendum deglutimus. Semper enim quod est *per se*, præponderat illi, quod est *per accidens*. Per se destruitur, hoc est, immolatur, gallina puta pinguis, cùm comeditur, ita per se immolatur. Per accidens non destruitur corpus Christi. ita tantùm per accidens immolatur. vel potiùs reverà non immolatur. Et per accidens sacrificuli sunt sacerdotes, Tabernarii per se, & gulæ proceres.

Certè, ista si non capiat Exercitator, quid mirum? *nuperus ille Theologus*. Capiat enim qui capere potest, θεολογήματα τερατολογήματα. 144
Chrysostomus puer erat, huc non anhelabat. Christum immolatum, προκείσθαι docet. sed in Cruce, non in Altari immolatum, olim, non quotidiè. Non enim comminutum inter dentes, quò, priusquam accesserit, non immolatur; cùm destructio non fiat,

nisi inter molares & χαυλιόδοντας. In Altari, dum cubat, salvus est adhuc. sacramentum, non sacrificium. In motu ad sacrificium, non sacrificatus. Nam, Mutatio, tu dixisti, non est immolatio. Κομεῖ τὴν τράπεζαν præsentiâ suâ, & hoc fieri potest absque sacrificio. Est etenim ἀμνὸς λογικὸς, intellectu atque fide apprehendendus. Ἄλογοι & sunt, & haberi debent, qui tam crasso modo, divina mysteria & sacra circumscribunt. conveniam te verbis Augustini, ut agnoscas deinceps, quid sit sacrificium. & proficias in frugem meliorem: si non nuperus, at certè nugacissimus Theologus. *Verum sacrificium est omne opus quod agitur, ut sanctâ societate Dei inhæreamus. relatum scilicet ad eum finem Boni, quo veraciter beati possimus esse. unde & ipsa misericordia, quâ homini subvenitur, si propter Deum non fit, non est sacrificium: Etsi enim ab homine fit vel offertur, tamen sacrificium res divina est, ita ut hoc quoque vocabulo id Latini veteres appellaverint: Vndè & ipse Homo, Dei nomine consecratus, & Deo devotus, in quantum mundo moritur, ut Deo vivat, sacrificium est.* Vide cætera apud Augustinum de Civit. Dei. 10. 6. Neque opus est pro sacrificio Altaris, ad Christi confugere mactationem. Ita olim Bertramus observabat, è Fulgentii ad Petrum Diaconum commentario. *In illis carnalibus victimis, figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris, ipse sine omni peccato fuerat oblaturus, & sanguinis quem erat effusurus, in remissionem nostrorum peccatorum. In isto autem sacrificio gratiarum actio, atque commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis, quem pro nobis effudit idem Deus & Homo. & iterum. In illis sacrificiis quid nobis esset donandum significabatur, figuratè. In hoc autem sacrificio quid jam nobis donatum sit, evidenter ostenditur. In illis sacrificiis prænunciabatur filius Dei, pro impiis occidendus: in hoc pro impiis annunciatur occisus.* Vides ultra τὴν ἀνάμνησιν, non progressos antiquos scriptores. nec mysteria novisse, tuæ tam abstrusæ Theologiæ: quæ nullum admittit sacrificium, nisi reale σωματῶδη Jesu Christi.

145. Quod scriptum est, 1 Cor. 5. 7. *Pascha nostrum Christus immolatus est*, non de Arâ Crucis, sed Altari mystico, contendit Bulengerus intelligendum, & Catholicos omnes sententiæ suæ contendit astipulatores. Romano more scilicet. nam alioqui Catholicus erat Augustinus, qui ser. 49. aut quisquis erat author, inter appendices de diversis quærit, *Et ubi immolatus est? dicito, In altitudinè Crucis. Novum est Altare hujusce sacrificii, quoniam & Immolatio nova est, & admirabilis. Ipse enim & hostia erat & sacerdos.* Catholicus erat Athanasius, & ille tamen interpretatur de Cruce. Τὸ δὲ, Χριστὸς ἔπαθε, πανταχοῦ προδήλως κεκήρυκται. Τὸ πάσχα ἡμῶν, &c. Quem locum adducit ex Apostolo, ut probet, Christum nisi in Cruce oblatum non fuisse: adversus Theopaschitas, Tom. 2. pag. 261. Catholicus erat beatus Ambrosius. Ille tamen de Cruce, & non Eucharistiâ capiebat. Ita cæteri Catholici.

lici. Mentiris ergo. ut & Patres, quasi substantiam Panis, in substantiam corporis Christi docerent transiisse. Hieronymus, qui citatur, longè abest ab hac absurditate, in Comment. super illam ad Titum. Ait Panes propositionis à corpore Christi tantum differre, quantum Imago à Veritate. Ubi hic mutatio substantiæ in Altari? Nam Christi corpus potuit intelligi in Arâ Crucis. & ut demus, de participato, in Altari: nihil ait de modo, quo adest ibi verus & totus Christus. *Ipse noster cibus est*, ait idem in Psalm. 80. Non ipse cibus de pane factus. sed Panis substantiâ remanente, cibus. *hortatur panis, ut comedamus.* ergo Panem vocat post consecrationem. neque aliter ad cap. Esaiæ 66. Carnem nominat & sanguinem, sed non mutatum, transubstantiatumve. Ludis operam, qui proponis de mutato pane, & ultra carnem non progrederis. Chrysostomus hortatur ut non nisi reconciliatâ cum fratribus gratiâ, mensam sacram accedamus, & sanctum illud corpus attingamus. audio, & exosculor. sed nihil tinnit de illâ mutatione Pater. In hom. 24. 1. ad Cor. multus est in evehendâ mysterii hujus dignitate idem Pater; & tanquam δεικτικῶς, communicantibus ostendit in mensâ sacrâ. nusquam tamen, quod est τὸ ζητούμενον, panem docet mutatum, in Christi corpus transiisse. multo minus homil. 6. ad Populum Antiochenum. illo enim nutrimur οἱ ἐπὶ γῆς, quem in Cœlis existentem intuentur Angeli, cum metu et tremore. In cœlo admirantur, adsunt & astant Altaribus sacris. Est enim locus sanctus, actio sacra. in honorem τοῦ προκειμένου. Non enim Panis, est signum nudum, Christi non præsentis, sed realiter absentis. fingis hæc tueri adversarios tuos, ut in illos effundas adversaria. Mutat autem Christus dona proposita. σύμφημι κἀγώ. Neque enim sunt, quæ fuerant ψιλὸς ἄρτος, etiamsi non corpus, ἐκσιωδῶς, quod de Virgine nascebatur. *Mutat in sanguinem.* ita ait Chrysostomus ad Neophytos; & addit, *splendentem*, hoc est, rubrum, & distillantem. non verè opinor, αἱμοβόρος esset, qui sic communicaret. sed in mysterio. Qui communicat, δέχεται σῶμα Χριστοῦ. prorsus. sed non ait, Transubstantiatum. Cætera sunt istiusmodi, ex eodem infinita. Nusquam est vel syllaba de substantiâ transmutatâ. Obeat, cuicunque vacat ineptias usurpare, in hanc rem, congesta testimonia. Quæ, cum aliud esset propositum ab initio, aliud tamen probant in conclusione. *Transitionem, conversionem, mutationem; transelementationem, alterationem*, μετάθεσιν, μεταστοιχείωσιν, μεταποίησιν, μεταῤῥύθμισιν, μεταβολήν. et alia repererimus in scriptis Patrum. sed nusquam modum determinatum, per μετουσίωσιν. mutationem substantiæ panis, in substantiam Christi Corporis, à te flagitamus: hoc tueri debes: hoc demonstra, aut ut solent andabatæ, σκιαμαχεῖς.

Persequitur Casaubonus Eucharistiæ titulos, in scriptis Veterum. docet *vitam* appellari, & *salutem*, apud Punicos, saltem Christianos. 146.

Christianos. Docet diem Cœnæ Domini destinatum usurpari, *Natalis Calicis :* & *sacramentum calicis.* meminit θυσίας, sacrificii, προσενέξεως, ἀναφορᾶς, προσφορᾶς, sacramenti altaris, Oblationis λατρείας, cultus Dei. Bulengerus solitum nugatur. docet, quod nemo negat, repetitis vicibus, pluribus Chrysostomi testimoniis, αἷμα καὶ σῶμα usurpari. O Cyclops, Cyclops! Quia beatus Eligius, sacramenta corporis & sanguinis sui commemorarat, eadem reponit ex Augustino, Cyrillo, Lanfranco, & Gregorio Dialogista. Quia meminerat Paschasius *natalis calicis :* ex eodem Paschasio, profert, *Non fictè dictum, hoc est corpus meum.* Paginam integram transcribit ex Anastasio, quò realem Christi corporis præsentiam probet. Nam quis Herculem vituperavit aliquando? De Præsentiâ non ambigitur. de Præsentiæ tantùm modo dubitatur. Id aliquanto majoris est momenti. Verba sunt Casauboni. *Jam aliquoties diximus veterem Ecclesiam appellâsse Cœnam Dominicam etiam sacrificium, propter memoriam sacrificii semel in Cruce facti & oblati.* Oblatrat Bulengerus ex Augustino. Ergo tu audis, quòd quotiescunque offertur sacrificium, Mors Domini, Resurrectio Domini, Elevatio Domini significetur, & remissio peccatorum, Fidem tuam Auditor, hoccine convincit Casaubonum falsi? an Cavillatorem Bulengerum mendacii? sacrificium dicitur. sed significativum. non ergo quod delirat: corporale. In serm. de Sacr. Altaris, quanquam spuria sit oratio. Christus pro nobis mysticè immolatur. non ergo carnali & crasso modo. cætera deinceps sunt *mapalia mera. semel oblatus est Christus in seipso : & tamen in sacramento, non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur.* Nec utique mentitur, qui interrogatus eum responderit, immolari. epist. 23. ad Bonifac. *Nos*, inquit Chrysostomus, *quotidiè offerimus :* sed ad recordationem mortis ejus. Et libenter cum Thomâ Aquinate usurpamus. *Ut est Dominicæ passionis commemorativum, sic sacrificium nominatur.* Ut Unitatem Ecclesiasticam denotat, Communio vel Synaxis. Ut beatæ & æternæ fruitionis figurativum est, Eucharistia, seu viaticum dicitur.

147 Omnes omnium ætatum & scriptorum appellationes, quibus illi sacratissimũ Eucharistiæ sacrificiũ indigitarunt, Missa, in Ecclesiis Pontificiis, velut hiatus quidam immanis in se absorbuit. Missa illis solummodò appellatur sacrosanctum illud ac divinissimum sacrificium, in quo Jesus Christus è Pane factus & μεταβληθεὶς, Deo Patri offertur, per sacerdotem, vivorum & mortuorum ἱλαστήριον. Multa nugãtur de illâ voce, nedum de sacrificio Baronius, illiusq; Advocatus Bulengerus. Antiquissimum esse hoc nomen vult Annalista: quod non est ita intelligendum, ut simpliciter antiquum, & à sanctis olim patribus usurpatũ. quomodo meliori cum judicio magister Controversiarum antiquissimum declaravit, utpote ab Ambrosio usurpatum. sed omnino antiquissimum. ita ut cæteras omnes, quotquot sunt appellationes, longè post se relinquat.

Quem

Quem à Bulengero derelictum in tam supinâ ignorantiâ, gaudemus. Neque enim origine Hebræa vox est: nec ab Hebræâ consuëtudine per Jacobum Apostolum, ad Græcos, vel ad Latinos derivata. mera sunt insomnia Baroniana, ab ipsomet explosa Bellarmino. Latinam esse vocem docuerunt alii. Tute ipse, ut affirmas è Bellarmino, sine omni controversia, in scripto tuo nescio quo, nec scire laboro, contra Plessæum ante annos quindecim edito, ubi admones Lectorem, non finitis Lectionibus, sed post sermonem ab Episcopo, vel sacerdote, de rebus fidei habitum, antequam oblatio fieret, Catechumenos & Energumenos dimitti solitos. Admones, ipse admonendus. siquidem tuæ ipsius oblitus νωθείας, statim laudas contrarium, ex Isidoro. Rectè quidem ille: nec aberrat. Quandoque enim ita contingebat, & sæpius per tempora antiquissima, ut nullus ab Episcopo, vel Presbytero haberetur sermo; & tum statim finitis Lectionibus dicebat Diaconus, *Ite missa est*. Si Concio aliqua habebatur, illa ante Missionem intercedebat. Hæc te oportuit enucleasse, qui confusim universa narras. & διαστρόφως. Augustini testimonium agnoscimus, de sermone finito loqui: sed jam docuïmus quo modo sit accipiendum. Aliam illam ἄφεσιν τῶν πιστῶν, peractis sacris, te docuit Exercitator. Notabantur etenim qui recedebant, nondum ἀποτελουμένων τῶν φρικτῶν μυστηρίων. Quo tu autem infortunio, ais, negas idem uno velut spiritu? Vocem Missæ, ut negabas, à Jacobo usurpatam Hierosolymis, ita neque multò ante Hieronymi ætatem affirmabas usurpatam: idque probari auctoribus locupletioribus, & melioris notæ potuisse. & tamen vix decem interjectis lineis cognitam pronuntias illam vocem, sub annum CCL. ex Epistolâ Cornelii Papæ ad Lupicinum. Mira inconstantia. sed fortassè non legeras extare aliquam ad Lupicinum, cùm illa de Hieronymi ætate referres in literas. Est enim obscura, & è nescio quo gurgustio nuper extracta; ut cum duobus aliis agyrtis, ternarium numerum expleat, epistolarū falsò Cornelio ascriptarum, ingenuitatem ergo laudo Bellarmini. Bulengerum, ut inconstantem, ita malæ quoque fidei scriptorem non laudo. Ille ultra Ambrosium, de nomine hoc Missæ non potuit ascendere. illius unius testimonio contentus. Tu nisi mentiaris Ambrosium, illiusque sæculum, nihil te omninò egisse arbitraris. Frequens, ais, sub Ambrosio vox. Conveniam multiplicem tuam Lectionem Bulengere, poterisne mihi alterum vel ex Ambrosio locum designare, præter illum epist. 33. Libri 5. quo unico & solitario, Bellarminus, Alanus, alii in has caussâ nituntur. sed & iterum, responde, Legistine in Ambrosio, Missam celebrare? Missam dicere? aut hisce simile quid. si tanquam αὐτόπτης loquare, planus es. sin alienis oculis credidisti, fatuus. Ambrosii phrasis est, *Missam facere*. hoc non est Conficere, ἱερουργεῖν. sed est ἄφεσιν ποιεῖν τοῦ λαοῦ. vel potiùs catechumenorum. Itaque apud Sueton. in Caligulâ, cap. 25. *Missæ so-*

lennia (vestræ proculdubiò) inveniemus. & apud Tacitum in Histor. 1. *Ego tamen mansi in munere* (verba sunt Ambrosii) *missam facere cepi.* Eo modo quo statim, *Missis Presbyteris & Diaconibus.* quo *Britannia,* apud Tacitum (Ex Savilii correctione, nam ineptit Lipsius) *missa facta.* & Paulinam missam fecit, apud Suetonium. Hieronymi ætatem nuper circumscribebas. Missas ergo nobis aliquas, in illo reperies proculdubio. et quod felix faustumque sit, ab illius in Proverbia commentariis auspicaris. malo omine. Non sunt illius illa commentaria, sed Bedæ nostratis. Quo vivente, quid mirum si in usu fuerat Missæ nomen? ita ampliandum de ætate, Hieronymianâ. Cætera testimonia, inani conatu prorsus accumulantur, præter illud unicum Augustini: quæ vel planè mentito, vel incerto nomine circumferuntur. Nam quod secundâ vice advocetur beatus Ambrosius ad perhibedum *missæ* testimonium in serm. 34. remitto te ad tuos Bulengere, qui beato Ambrosio sermonem illum abjudicarunt. At mirum est Eusebium Missæ fecisse mentionem, Latinæ vocis, qui Græcè locutus, scripsit Græcè. mirum te, Græce eruditum, εὐχαριστίας ἐπακούειν transferre voluisse, *Missam audire:* cùm intelligantur Gratiarum actiones; ad quas respondendum erat Amen. Id quod sequitur, ἁγίαν προφορὰν, Missam multò melius interpretarere, cùm corpus ille Christi designaret, ad quod illi manus, ita enim tunc moris fuerat, protendebant. sed Missas istas faciamus missas. Quæ sequuntur in Diatribâ, respiciunt authorem Casaubonum: usucapione, ut & alia pleraq; facta sunt tua, nisi quòd, ut fit, deterius adhibeantur.

148. Transubstantiatio est illa Helena, quæ tot ubique turbas dedit. unde, ut olim, Græcia Barbariæ, Ecclesia quoque, lento collisa duello. comperendinaverat negotium Exercitator, in disputationem separatam. Prudenter. Bulengeri pruriebant Adversaria, nec se continuit ipse, donec omnia de hac Chimera sibi observata, πλεῖστα δὲ λυγρῶς, in nos evomeret. Inauspicato. Nam à contradictione principium petit. *Si omnia,* inquit, *quæ Patres de Transubstantiatione scripserunt, in unum contulisti, scriptionem tuam in molem maximam excrevisse necesse est.* et tamen fatetur non ita multis interjectis, Transubstantiationis vocabulum, ante annos CCCC. Innocentii, viz. Tertii, ætatem, Ecclesiæ Latinæ ignotum fuit. Et tamen nemo Pater post Innocentium, ita imprudenter impingit. sed eccum malagma, huic ulceri. *Res ipsa tamen, à primis Ecclesiæ Christianæ incunabulis, & ipsis natalibus notissima.* Cavillari non lubet: Esto quod vult, Quid est *res ipsa*? Nempe, Quâ substantiâ panis & vini, vi verborum Christi, in substantiam corporis & sanguinis Christi transit. Hic ergo Rhodus, hic saltus. age cita Patres. *Audiamus ante alios Cyprianum.* si ante alios: tum imprimis illum. at mi homo. longius abfuerat, CC. & quod excurrit annos ab Ecclesiæ incunabulis: hoccine tuum

ἀνδραγάθημα

ἀνδραγάθημα; ſed tranſeat tamen & audiatur. Lib. de Cœnâ Dom. *Iſte panis, quem Dominus diſcipulis ſuis porrigebat, non effigie, ſed naturâ mutatus.* En mutationem, & naturalem! non ergo μεταχηματισμὸν, nam non *effigie*, quem linea præcedenti urgebas è Nazianzeno. ſed Natura vox eſt πολύσημος. alia notat à ſubſtantiâ. Nos mutationem ſubſtantiæ deſideramus. En ergo illam, ſicut in perſonâ Chriſti, humanitas videbatur, latebat divinitas; ita ſacramento viſibili inviſibiliter divina ſe infundit ſubſtantia. ſubſtantiam in tuis excerptis lego. ſed, homo pellax, non in Cypriano. Malæ fidei commiſſor, depravaſti Cyprianum, qui Eſſentiam repræſentat, non ſubſtantiam. Quodſi jam mutationem factam ullam contendas, per Cyprianum non ſtabit, quo minùs panis mutetur in Divinam Eſſentiam. Blaſpheme Bulengere, hinc ad Vivicomburium. Poſtremò dixit Cyprianus, non Transfundit, ſed Infundit. Ita multiplex vafrities, & impoſtura in Cypriano. Origenes, aliquanto prior erat. ſed incertus es ipſe, pag. 178. Origenes iſte, an alius quis eſſet, qui ſcribebat in Lucam Commentarios, apud Morellum. Ut ſit Origenes, do verba Tranſubſtantiationem inferentia. Επεὶ τοίνυν ἔδει καὶ διὰ τοῦ πνεύματος ἁγίου ἐν ἡμῖν αὐτὸν γενέσθαι θεοπρεπῶς, συνανακιρνᾶσθαι τε ὥσπερ τοῖς ἡμετέροις σώμασι, διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος; ἵνα μὴ σάρκα καὶ αἷμα προκείμενα βλέποντες ἐν ἁγίαις τραπέζαις ἀποναρκήσωμεν, συγκαθιστάμενος ὡς Θεὸς ταῖς ἡμετέραις ἀσθενείαις, ἃ δὲ ἐσχήκαμεν εἰς εὐλογίαν ζωοποιὸν, ὡς ἐν ἄρτῳ τε καὶ οἴνῳ πέμπει τοῖς προκειμένοις δύναμιν τῆς ζωῆς, καὶ μεθίστησιν αὐτὰ πρὸς ἐνέργειαν τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς, ἵνα εἰς μέθεξιν ζωοποιὸν ἔχωμεν αὐτὰ, καὶ σπέρμα ζωοποιὸν ἐν ἡμῖν εὑρέθη τὸ σῶμα τῆς ζωῆς. Qandoquidem igitur neceſſe fuit, ut is in nobis eſſet per ſpiritum divino modo, & comiſceri tantum non noſtris corporibus per ſanctam ipſius carnem, & pretioſum ſanguinem, ne cùm carnem & ſanguinem propoſita intueamur, in ſacris menſis exhorreamus, veluti Deus noſtris condeſcendens infirmitatibus, quæ tradita habemus in vivificam benedictionem, tanquam in pane & vino tanſmittit propoſitis vim vitæ, & transfert ea ad operationem carnis ſuæ; ut in participationem vitalem ea habeamus, & ut ſemen vivificum in nobis inveniatur, corpus illud vitæ. ſed imprimis, hæc Origenis certiſſimè, non ſunt. fateris ipſe. 2. ſi Origenis, non attingunt natales Chriſtianiſmi. 3. nuſquam mutari dicitur ſubſtantia panis, &c. quod erat τὸ προκείμενον. 4. fortaſsè legendum eſt ἃ δὴ ἔσχηκαμεν εἰς, &c. atque ita planiſſimè erunt τὰ προκείμενα, ἄρτος καὶ οἶνος, etiam tum, quæ μεθίστησι, transfert, non in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui, ſed πρὸς τὴν ἐνέργειαν. ut per illa ſymbola idem operetur Chriſtus in animis noſtris, quod per carnem ſuam, & ſanguinem ſuum, hoc eſt, μέθεξιν, ad æternam vitam. Η γὰρ βρῶσις, ait idem Origenes in Marcum, περὶ ἧς διελέχθη, πνευματική ἐστι καὶ ζωοποιός. Μὴ τοίνυν τοῖς σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶτε (Te tuoſque alloquitur Bulengere) τὰς δεδομένας παρ' ἐμοῦ τροφὰς, ἀλλὰ τοῖς νοητοῖς. Η γὰρ σὰρξ τοῦ Κυρίου ὑπάρχουσα πάντα λόγον, καὶ νόον. Cibus de quo loquitur

 ſpiri-

ſpiritualis eſt, & vivificus. Nolite igitur oculis corporalibus intueri illum à me exhibitum cibum, ſed intellectualibus. Caro enim Chriſti tranſcendit omnem ſermonem & apprehenſionem. Ambroſium, & Emiſſenum ſuprà poſuiſti: & nos in ſuperioribus reſpondimus, quod repetimus, ſtultè inferri mutationem ſubſtantiæ, eò quòd mentio fiat, de mutatione. ridiculè recitari converſionem, ut inferatur inde illa Tranſubſtantiatio. Credimus non inviti quod Gaudentius dicebat, *De pane, quia promiſit & poteſt, efficit proprium corpus. Et qui de aquâ vinum fecit, de vino ſanguinem ſuum fecit.* ſcilicet, aiebat olim, *Hoc eſt corpus meum.* at ubi illud veſtrum, Tranſubſtantiavit? Non te pudet profeſſum, illam, non aliam mutationem, idque ab incunabulis Eccleſiæ Chriſtianæ demonſtraturum, idque ſub ſponſione Capitis, in utroque adeò deficere? Leve adeò tui capitis, quod videtur ſponſio. vilis nimirum. nec cenſendi. Nam quid pueriliter nobis Strabum narras? Monachum Fuldenſem? quid Durandum, Aquinatem, Scotum, ſolos (quanquam aufer Eccleſiæ authoritatem, & in os tibi Scotus occlamabit) plauſtra nobis horum hominum hamaxaſque totas cur non advectaſti? καὶ αἰμαλοεργφένlων πᾶν τὸ γένΘ. Qui magno boatu, de Eccleſiæ incunabulis vociferabare, ultra Cyprianum, certiſſimò, non aſcendiſti.

149. Sed pergamus porrò. Ambroſius ait, *Vbi acceſſit Conſecratio, de pane fit corpus Chriſti.* Quod ſi non dixerat, aut ſcripſerat Ambroſius, crederemus, quia, αὐlὸς ἔφα, *Hoc eſt corpus meum.* ſed Ambroſius non dixit, Hoc eſt, hoc modo corpus meum. εὖγε καὶ καλῶς. Quia Hoc non Ipſe dixit: et maledictionem incurreret, ſi ſuas lacinias, ad Chriſti purpuram aſſueret. Theophylact. in 26. Matth. ſcribit μεταποιεῖlαι γὰρ ἀπορρήτοις λόγοις, ὁ ἄρτΘ οὗτΘ διὰ τῆς μυστικῆς εὐλογίας, καὶ ἐπιφοιlήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματΘ, εἰς σάρκα τοῦ Κυρίου. Hic eſt μεταποίησις: ſed ἀῤῥήτοις λόγοις. Itaque non per Tranſubſtantiationem. nam τὸ ἄῤῥηlον, ita ceſſet. facilè effertur, & cogitatur ille modus: determinat rem indeterminabilem. eſt ergo μεταποίησις aliud quid quàm μετουσίωσις. quam non ingerit Theophylactus. Ridiculum eſt quod urget ex illo, καὶ νῦν ὁ ἄρlΘ εἰς σάρκα μεlαβάλλεlαι τοῦ Κυρίου. Quaſi tunc concederemus Tranſubſtantiationem, nunc autem negaremus. Eadem actio. idem ſacramentum. Eadem vis & potentia operans. Nunc quæ Tunc. & tamen, quaſi hoc negaretur, reduplicat illud ſuum Nunc. Multis Theophylactus in Iohan. 6. de hoc ſubjecto diſputat, carne Chriſti manducandâ. ubiq; autem πάντα πνευματικῶς. Murmurabant Judæi, dicente Domino, *Ego ſum panis*, veluti fuiſſent decepti. Nam huc uſque eum quidem exiſtimabant, de pane ſenſibili loqui, & manſuetè eum ferebant, ſperantes quòd daturus eſſet *panem hunc*, & ventri ipſorum gratificaturus. Nunc autem quia revelavit iis, quod non περὶ αἰσθητοῦ ἄρτου, ἀλλὰ περὶ πνευμαlικοῦ, loqueretur, contempto illo, murmurant. Unde enim illi intelligere

poſſent

possent spiritualem cibum, vitam, resurrectionem? postea addit, *Manifestè autem nobis hoc in loco, de Mysticâ communione corporis sui dicit.* si Mysticam dixit: ergo non carnalem. non secundùm literam, sed spiritum. & paulò priùs. *Cibum manentem, mysticam dicit sumptionem Carnis Domini.* et non tantùm mysticam, sed negativè, non carnalem. Cùm Judæi, utpote terreni, de sensibili pane Christum loqui putarent, & propter hoc urgerent, & quærerent, redarguens eos Dominus monstrat, quod quamdiu sensibilem panem expectent, accurrunt: quando autem discunt quod spiritualis sit, non accurrunt. unde dixit, *Ego sum panis vitæ:* non dixit, panis alimoniæ, sed vitæ, ait Theophylactus. qui à nobis in mysteriis manducatur, non est ἀντίτυπον τῆς τοῦ Κυρίου σαρκὸς, ἀλλ᾽ αὐτὴ ἡ τοῦ Κυρίου σάρξ. Non enim dixit, Panis quem ego dabo; *Figura est Carnis:* sed *Caro mea est.* μεταποιεῖται γὰρ ἀπορρήτοις λόγοις, ut dictum est. Et ne quem conturbet hoc, quòd panis Caro creditur. καὶ γὰρ ἐν τῇ σαρκὶ περιπατοῦντος τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν ἐξ ἄρτου τροφὴν προσιεμένου, ὁ ἄρτος ἐκεῖνος ὁ ἐσθιόμενος εἰς σῶμα αὐτοῦ μετεβάλλετο, καὶ συνεξομοιοῦται τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ σαρκὶ, καὶ εἰς αὔξησιν καὶ σύστασιν συμβάλλεται, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ νῦν οὖν ὁ ἄρτος εἰς σάρκα τοῦ Κυρίου μεταβάλλεται. Et quomodo inquies? Annon panis nobis videtur, non Caro? respondet, Ita. διὰ τὸ μὴ ἀηδίζεσθαι πρὸς τὴν βρῶσιν. Nam si Caro appareret, ἀηδῶς ἂν διεκείμεθα πρὸς τὴν μετάληψιν. Nunc autem, condescendente Domino nostræ Infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, οἷα ἐστὶν ἡ συνήθης ἡμῖν. Itaque tota hæc actio Fidei est. ita enim concludit. δεῖ τοίνυν ἡμᾶς ἐν ταῖς μεταλήψεσι τῶν θείων μυστηρίων πίστιν ἔχειν ἀδιάκριτον, καὶ μὴ ζητεῖν τὸ πῶς. Non ergo determinare τὸ πῶς. quod præsumptuosè nimis factum est in Transubstantiatione.

Samonas Gazæ Episcopus, non aliud docet, quàm ἐπικλήσει ἁγίᾳ, 150.
per descensum Spiritus sancti, εἰς τὰ προκείμενα, panem & vinum, in corpus & sanguinem Christi, mutari. ridiculè. Nam quis è nobis negat? quanquam & Samonas & Theophylactus recentiores sint σύγχρονοι: circa annum Domini 1072. Lanfranco coætanei. Samonas cum Mahumedano disputat: & insistit in divinâ *omnipotentiâ*, posse Deum convertere μεταποιῆσαι *panem in corpus suum.* ἀπροσδιονύσον. sed vel stupidus & obliviosus: vel petulans nimis is, qui Ambrosium reponit, quem ante lineas ferè viginti recitaverat. Homo totus compositus ad ineptiendum. multis paginis, plurimis productis testimoniis, per summam væcordiam, veritatem, & realitatem corporis & sanguinis Christi, in Eucharistiâ probat, quod nemo negat. Magno conatu maximas nugas agens. Quasi non versaretur in Confesso, apud Protestantes nostros, Panem μετὰ τῆς εὐλογίας non esse illud quod *Natura formavit*, sed *quod benedictio consecravit*. Homo ridicule, qui cùm in te receperis Transubstantiationem probare in usu creditam & receptam, ab ipsis Christianismi incunabulis, ad nostra usque tempora, vel aliud loquentes introducis, vel per nuper natos, et Theolo-

Theologiæ interdum dehonestamenta, probas. Realem ut vocant præsentiam corporis & sanguinis Christi in Eucharistiâ credo, propugno, profiteor. Transubstantiationis terminum, modumq; pernego. rem, per modum sic conclusam, absurdam, insulsam, ἄλογον, ἀλόγιστον, impiam abhorreo. Do mutationem. proba Transubstantiationem. Ne diutius tecum ineptias seram, profer vel unum è scriptoribus Græcis, Latinis, per annos mille ab exortu servatoris, qui vel vocem, vel rem Transubstantiationis tuetur, vel referat, et ego tecum pariter Jesuitismum induam, qui mavelim facere collifragium. Nec ulteriùs persequimur rem sacramentariam.

151. Nugator Casaubonum authoritati Patrum detrahere mentitur. Quia non multum Fidei tribuat Bedæ narrationibus. sed nec Gregorii illius Dialogistæ: aut Gregorii Turonensis, antiquiorum Beda. Imò nec Basilii Seleuciensis, in illa S. Teclæ historia. Tituli Patrum pro mendaciis non rarò μορμολύκεια obtruduntur. Et hinc boni interdum viri, & veritatis tenaces, tetriciores se judices aut exactores opponunt. sacratam certè Antiquitatem, haud libenter patimur, nec debemus pati, à morosis Censoribus conculcari. Derogare Casaubonum illorum venerandæ Antiquitati & canitiei tam verum est. quam certum illud poculum quo utebatur in sacris Dominus Jesus fuisse ἀμφῶτον. Baronius nunc Romæ ostendi docet, et tamen non persuadet fuisse ἀμφῶτον. Reliquiarum tabernæ, scruta nobis vendunt, & exponunt vænum. Ne dicat homo credulus & δεισιδαίμων, idem esse poculum. sed faciat fidem argumentis. Nemo de hoc poculo memoriæ aliquid prodidit. Traditionem confirmat Ecclesiasticus usus, qui sacros nobis *calices* aliusmodi prodidere. Propter Bedæ desertam narrationem non magis detrahitur sanctis Patribus, quam propter aliquem ridiculè fatuum, toti ipsi generi, vel nationi. Narrat Beda ex auditu, nam αὐτόπτης nec erat, nec esse poterat, qui, quod aiunt, nunquam excessit quatuor maria: nec in vicinam Galliam excucurrit. Homo minimè ῥεμβὸς, sed cum primis οἰκουρὸς, Hierosolymis extitisse accepit illud poculum. Cujus ministerio, ne dicam furto, Romam migravit? Non procurant fidem, aut merentur Narratores suis semper Narrationibus. Imò ne credunt illis, ipsi. Tu credis illi, qui Bedæ in aurem insusurravit. Ἐγὼ δὲ μανθάνειν κακός. Nam nec Papias, licèt φοιτητὴς Apostolorum: non Hegesippi: Abdiæ narrationes sunt inconcussæ veritatis & immotæ: quibus tamen non derogatur omnis in omnibus fides. solidior an fluxa sit vestra fides, haud refert, nec Ego, cicco interduim. Plerunque ex affectu conformatur. Esto solida tua fides, sit Petrina, Lapidea si velis, Marmorea, Adamantina. Mihi arridet Siculi Epicharmi Apopthegma. Τὰ νεῦρα τῆς σοφίας ἀπιστεῖν.

152. Dixerat Dominus, Johan. 13. 33. *Quò ego vado, non potestis venire*. Interrogat Petrus, *Domine, quò vadis?* Baronius, qui

in

in Petro nihil ſomniat niſi magna, & magnalia, Principatum. Regnum. Monarchiam. nullam aliam Interrogationis cauſſam novit, niſi princeps quòd erat Apoſtolorum. ſed iccirco de ſubditis & vaſſallis ſuis, alicui impoſuiſſet hanc provinciam. Patres in Petro, alia obſervant. προπέτειαν, θερμότητα, Amorem ſummum: etiam interdum Præſumptionem & nimiam ſui confidentiam, uti hoc in loco, quo profitetur ſtrenuè & animosè ſe Magiſtrum quolibet ſequuturum, etiam ad aras, et mortem ipſam. Certè erat in hoc ſancto viro, heroïca quædam animi virtus: infracta et admirabilis ad omne bonum propenſio: ſed cum fervido aut præcipiti potius quodam (more Gentis Galilaïcæ) impetu, quem ut dixi, vocant Græci Patres, modò θερμότητα, modò προπέτειαν. Auguſtinus hic Præſumptionem. ſed vitium vocat et ἐλάττωμα Exercitator. Non opinor ἁπλῶς, vel ἀορίστως ſic. Neque enim ex ſe θερμότης vitium eſt, cum ne ira ſit. Alioquin haud diceretur, Iraſcimini, ſed nolite peccare. ut ira furorem, et vindictam: ita θερμότης audaciam interdum parit, vel Præſumptionem. Περιπηδᾷ καὶ προλαμβάνει, ſemper ferè beatus hic Apoſtolus. Amoris quadam efferveſcentia in magiſtrum. unde ad reſpondendum, ſed et faciendum, ſemper erat paratiſſimus: manus et linguam in procinctu habens. Cyrillus affirmat: aſtipulatur Hieronymus, in omnibus locis, ardentiſſimæ cujuſdam Fidei invenitur Petrus. Ab ardore tali, tanto: à zelo tam fervido rariſſimè abeſſe ſolet reprehenſio. τί ποιεῖς, ὦ Πέτρε, ait meus vetus Scholiaſtes, ἐκείνου εἰπόντος, ὅτι οὐ δύνασαι, σὺ λέγεις, διά τι οὐ δύναμαι; Hominis hic perſtringit Confidentiam. Η γραφὴ ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ait Sanctus Athanaſius, ὅτι οἱ Απόστολοι ἐλάλουν ἀφ᾽ ἑαυτῶν. Et Paulus de hoc ipſo Petro dicit, eum non recto pede incediſſe ad Euangelium. Auguſtinus non ſemel Petrum inſimulat. Ejus profitetur infirmitatem. Et quaſi ſummatim, ac κατὰ σύνοψιν. in, de Agone Chriſtiano, omnia ejus παραδιορθώματα in fine perſtringit. *Debet ergo Catholica Eccleſia, libenter lapſis ignoſcere, cum ipſi Petro perſonam ejus gerenti, & cùm in mare titubaret. Et cùm Dominum carnaliter à paſſione devocaret: & cùm ſervi aurem gladio abſcinderet. Et cùm ipſum Dominum ter negaret. Et cùm in ſimulationem poſtea ſuperſtitioſam lapſus eſſet, videamus veniam eſſe conceſſam, eumque correctum atque firmatum uſque ad Dominicæ paſſionis gloriam perveniſſe.* Sed tacet, dicetur de hoc lapſu, vel Præſumptione: ut veroſimile ſit, non imputaſſe. Tacet hic: Eloquitur tamen alibi, atque alia. Tract. in Johan. 57. *Quid feſtinas Petre? Nondum te ſuo ſpiritu ſolidavit petra. Noli extolli præſumendo. Non potes modò.* Et deinceps paulò acerbiùs. *Quid in animo ejus eſſet cupiditatis videbat. quid virium, non videbat. voluntatem ſuam jactabat Infirmus: ſed inſpiciebat infirmitatem Medicus. Qui neſciebat, audebat: qui præſciebat, docebat.* Deinde perverſorum nonnullorum fervorem perſtringit, doctiſſimus idem Pater, qui quaſi Petrus Dominum non abnegaſſet, ita in voce, *Hominem*

ignoro,

ignoro, ludebant. *Non novi hominem*, *ſed novi Deum.* Dignum æquivocatore è ſodalitate. Sanctorum infirmitates, etiam & enormia non tacuit Divinitùs inſpirata Scriptura. & ſunt, qui niſi omnia bona de Petro, & εὐφημισμοί, indignantur.

153. Certè merentur illius pietas, affectus, amor, zelus, & laudes, & acclamationes, & imitationem. qui non προφασιζόμενος, ſed ex animo loquebatur, *Animam ego meam pro te ponam.* Docet hoc illius ἀνδραγάθημα, cum ſolus contra armatam multitudinem, & pugnaturus & animam reverà depoſiturus, gladium ſtrinxit: nec videtur quieturus, ſi non admonitus, & inhibitus à magiſtro. Auguſtino ſubſcribere non poſſum, qui peccatum hoc Petro imputat contra Fauſtum, Libr. 22. cap. 70. Leoni potius ſubſcribo, qui ſerm. 1. de Paſſione iſta habet. *Beatus Petrus, qui animoſiore conſtantiâ Domino cohærebat, & contra violentorum impetus fervore ſanctæ Charitatis exarſit, in ſervum Principis ſacerdotum uſus eſt gladio, & aurem, viri ferocius inſtantis, abſcidit. ſed hunc zelantis Apoſtoli, pium motum progredi Dominus ultra non patitur. Non quod Petri factum è genere ſuo, aut privato affectu improbaret, ut peccatum, ſed, quod ipſe ait, ne Terrenis auxiliis ſubniti velle videretur, aut impediret curſum Divinæ diſpenſationis de mundo hiſce mediis redimendo. An putas quod non poſſem rogare Patrem, & exhibebit modò mihi pluſquam duodecim legiones Angelorũ? ſed tum quomodo Scripturæ implebuntur? Contra Sacramentum enim erat Redemptionis noſtræ, ut qui mori pro omnibus venerat, capi nollet.* inquit, loco quo ſupra, beatus Leo, *ne dilato glorioſæ Crucis triumpho, & Dominatio Diabolica fieret longior, & captivitas humana diuturnior.* Quocirca non ſolùm vanè, ſed etiam impiè, qui Diſcipulos ad Dominum defendendum paratos, ſe oſtendentes, ſtultos vocat & amentes, ipſe ἄνους, ἀποίους, ἀποτρόπαιος. Quocircà nemo ſanus, quin concludat cum Cyrillo, *Magnâ quidem laude dignus eſt ejus amor erga Chriſtum, ex quo flagrantia hæc verba proficiſcebantur, velut ex fornace, ſed virium ſuarum imbecillitatem humanam, non expendebat.* Ex hac affectione animi quanquam προπετῶς, ſed non culpandus, profitetur, ſeparatum illum ſequi uſque ad mortem. et adhuc vehementius, animam pro illo poſiturum. Beatus Lucas narrat Chriſtum Petro dixiſſe, *Satanas expetivit vos, ut cribraret, ſicut triticum.* Nempè quomodo Jobum affligendum expetiverat. et conceſſum eſt ei ut cribret vos: Ego autem pro te, & in te pro omnibus, oravi, ne deficiat fides tua. *Tuam*, ait, quià præcipuè periclitabatur. Quia in ejus fide confirmata, omnium ſtabiliebatur fides. Huic Petrus, ardenter, Paratus ſum, tecum & in Carcerem ire, & in mortem. ſecundâ vice dixerat eidem Petro, Johan. 13. *non cantabit Gallus*, &c. ob illam occaſionem, quâ de invalentiâ ſequendi Chriſtum admonitus Petrus, rogat cur non poſſet Dominum ſequi? Tertiâ vice, cùm in cœnaculo prædiceret è Prophetâ Zachariâ *Percutiam,*

tiam Pastorem, & dispergentur oves: et quod illâ nocte scandalum paterentur. Hoc audito, Petrus, amore incitatus ait, *Etsi omnes scandalizati fuerint in Te, non Ego.* Quocirca assentior Augustino. Hoc esse credibilius quod ter ostenderit Præsumptionem (ita ille loquitur) suam Petrus, & de trinâ suâ negatione, ter à Domino audierit. ita nullo modo Jansenium admitto, qui unicam tantùm admittit, & Domini prædictionem, & Petri asseverationem.

154. *Hymnus cantatus*

Hæc omnia, & multo etiam plura partim ante *Cœnam*, partim in *Cœnaculo*, cùm inter cœnandum: tam finitâ *cœnâ*, post abitum Judæ, Christus apud Discipulos, quasi valedicturus disseruït, Finitis omnibus, et hymno cantato, exierunt, ad montem Olivarum. Paulus Burgensis, ut etiam citat Barradas, putat fuisse Psalmum 112. cujus initium est, *Laudate pueri Dominum*, cum quinque sequentibus Psalmis continuatum: qui sic conjuncti, vocabantur *Magnum Alelujah.* Addit in tribus præcipuis Festis, in Neomeniis, præcipuè post esum Agni Paschalis, consuëvisse Judæos, *magnum* hoc *Alelujah*, sex Psalmos, nempè continuatos, cantare. Et hoc, si obtinebat, quemadmodum ille refert, rerum Judaïcarum peritus, proculdubiò Christus observabat, potiùs quàm quod nonnulli Novatores fingunt, extraordinarium aliquem hymnum composuisse: quem è re natâ ad propositum accommodatum et eximium, Euangelistarum aliquis memoriæ mandasset, quemadmodum Orationem illam divinam, quam Dominicam appellamus. Nec videtur pedestri oratione compositum, quod cecinerunt, (non ipse solus Christus ut oportuit, si novo hymno usus fuisset, sed concinentes Apostoli) sed ligatâ oratione: altâ voce: et modulato vocum concentu: ut in Ecclesiis hodiè Christianorũ Orthodoxorũ fieri solet. vel cum Organis, vel etiam sine illis. Hymnus ergo vox, duo significat, primo ut sit ἐμμελὴς compositio. unde apud Athenæum, ἐμμελῶς ἄδοντες γαμικὸν ὕμνον. quem nos vulgò Epithalamium carmen appellamus. Secundo, ut sit in laudem et honorem Dei: præcipuè per festivitates. Athen. Libr. 14. Οἱ ἀρχαῖοι παρέλαβον ἔθεσι καὶ νόμοις τοὺς τῶν θεῶν ὕμνους ᾄδειν ἅπαντας ἐν ταῖς ἑστιάσεσι. Hic jam vero Bulengerus de εὐλογίαις mensarum ἅπτει λύχνον ἐν μεσημβρίᾳ. pauca, nec melioris notæ sunt, quæ affert nec ad rem, aliqua. Quid enim κοινὸν Libationibus Paganorum, cùm Christianorum et Judæorum εὐλογίαις. Servii Honorati *sacratæ mensæ* non possunt demonstrari fuisse εὐλογημέναι. potius videntur illæ ipsæ, de quibus Arnobius, *Sacras facitis mensas salinarum appositu & deorum simulachris.* Erant enim θεοὶ ἐπιτραπέζιοι: et propter illos in *mensâ* collocatos, erat *mensa* sacra: non propter ullas εὐλογίας, aut Benedictiones. Neque enim, si id passim obtinuerat, Athenæus in Naucratitis suis id tanquam peculiare notasset. Nec monachorum, aut etiam Essenorum preces ἐπιτραπέζιοι, ad Paganorum aliquas εὐλογίας spectant. Erant enim utrique in suo genere

 devoti

devoti, & εὐλαβέστεροι. Et Esseni Judæi origine, licèt Hæretici professione.

155. Hæc cùm dixisset, nempe pluribus apud Johannem relata, in sermonibus cum Discipulis, & Orationibus ad Patrem, egressus est Servator versus montem Olivarum, & transgressus torrentem Cedron, venit in locum dictum Gethsemane. Juxta Jerusalem erat Vallis dicta Josaphat: quam interfluit torrens Cedron. ultra torrentem situs est mons Olivarum: et ad pedes montis Villa Gethsemane. citat Casaubonus, ex inedito Eusebii libro, de locis sanctis, Γεθσημανῆ, χωρίον, ἔνθα πρὸ τοῦ πάθους ὁ Χριστὸς προσηύξατο. κεῖται δὲ πρὸς τῷ ὄρει τῶν ἐλαιῶν, ἐν ᾧ καὶ νῦν τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι σπουδάζουσι. Quæ transtulit ad verbum Hieronymus: et σαφηνείας gratia, explicat & caussam & morem ibi orandi: nempè eo in loco Ecclesiam fuisse ædificatam. Non enim sub Dio: aut in Campo orabant: ne nostri *separatistæ* & *Euchaitæ* suo schismati hinc prætextum assumant. Videtur autem locus ille fertilissimus. sive enim derivetur à *gath*, id est, *torcular*. & *semanim*, *oleo*: quod ibidem olea torculari exprimeretur: sive, quod doctissimus Canius vult, significat pecuaria butyri: & commoditati Civium Jerusolymitanorum, & utilitati habitantium abundè respondebat: & amœnitate suâ reficiebat: unde apud Johannem refertur, Christum eo crebrius secessisse, cùm vel Bethaniam, vel Jerusalem visitaret. Erat hortus ibi, in quem introivit ipse & Discipuli sui. Judas porrò, qui tradebat eum, locum illum sciebat, quia frequenter Jesus convenerat eò cum Discipulis. Postremo, Beda, quod tacuere Eusebius & Hieronymus, narratum ait, Domini vestigia genuum impressa cerni lapidibus, aut solo, ubi orabat. Non credam Bedæ. Nam certè neutiquam illi duo diligentes harum rerum & investigatores, & narratores, prætermitterent, tam insignitum miraculum. si enim Domini orantis vestigia fuerant, necesse est; ut tam per illorum tempora impressa fuerant. Assentior libenter conjecturæ Casaubonianæ; impressa quædam vestigia, è frequenti, & variâ multorum orantium devotione, qui eò libenter confluebant ex amore & devotione in Dominum Jesum, ut ardentius orarent, in rem quasi præsentem venientes, & spe habituros Dominum faciliorem, quasi memorem fusarum in agoniâ precum, & vehementioris afflictionis suæ. Ita enim est, ait illa,

Non ignara mali miseris succurrere disco.

Narrat ille è relatione, id contigisse ad ἀποθήκην Thomæ Cantuariensis: et ipsi olim nostris oculis vidimus in vico sancti Albani in marmore, ubi memorabant Martyris thecam fuisse.

156. Cum in hortum venisset, cæteris Discipulis ait, *Sedete hic donec vadam illuc, & orem.* et assumptis (ut solebat alias) Petro et duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari, et mœstus esse. Euangelistæ, ut hunc Christi affectum repræsentarent, non unâ aliquâ

quâ dictione contenti sunt. multas advocant, et quasdam non vulgares, nec communem aliquam animi dispositionem referentes. ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. et ex ore ipsius Christi, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου. quæ totidem syllabis habentur apud Marcum. sed addit, ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. Lucas fuisse ait, ἐν ἀγωνίᾳ. & ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. Hunc postremum locum Lucæ, ita capio, ac effectum explicantis illius ἐκθαμβήσεως, ἀδημονίας, & λύπης undique obsidentis: nam quia ita animo et corpore affectus erat, ideò sanguinis guttæ tanquam sudor fluebat rivis. Veteres quidam hanc historiam de grumoso sanguine, et Angelo consolante, affirmant non fuisse in quibusdam etiam plurimis Codicibus Græcis et Latinis. Hilarius Libr. 10. de Trinitate, pag. 74. ait, *Nec sanè ignorandum è nobis est, & in Græcis & Latinis Codicibus quàmplurimis, vel de adveniente Angelo, vel de sudore sanguinis nil scriptum reperiri.* Et Hieronymus Lib. 2. contra Pelagianos, cap. 6. affirmat, in quibusdam exemplaribus, tam Græcis quàm Latinis, illam Historiam reperiri. ergo in omnibus non reperiebatur. sed videtur expuncta ab Hæreticis, unde Sixtus Senensis, Lib. 1. cap. 22. ait, *inter Anathematismos Athanasii, hunc extare. Si quis negaverit verum hominem, quem filius Dei assumpsit, sanguinem sudasse, Anathema sit.* Possibile hoc docet esse Maldonatus ex Aristotele. sed in neutro loco, quem citat, hoc habetur. narrat Parisiis exemplo compertum, capitali supplicio damnatum, ubi sententiam in se latam audivit, sanguinem sudasse. Quod et alibi in Historiâ Gallicanâ, me legisse memini: sed locus non occurrit in præsenti. θρόμβος, grumus, inquit doctissimus Gorrhæus, Propriè quidem significat continuæ rei fragmentum, et frustum. Inde ad Lac et sanguinem Medicis translata vox est, qui θρόμβωσιν dixerunt, in Lacte quidem quoties à puerperio fœminis lac fluere desinens in mammis densatur, et in exigua frusta concrescit. In sanguine verò, cùm à venis suis effusus, in vicina spatia abscedens, sive per diapedesin, sive eroso et rupto quomodolibet vase, similiter coït atq; condensatur, non in vesicâ modo, verum et in Stomacho, in renibus, in Intestinis, in utero, in naso, in omni denique corporis cavitate. In quâ, quoniam præter naturam inest, calorem nativum amittit, indeque niger evadit et cogitur, tandemque putrescit. sudor ille è vehementi anxietate, angore et contentione manabat. nec tam miraculosus, quàm naturalis erat, in corporis illa delicati εὐεξίᾳ.

Edit. Colon. 1617.

Λύπη enim illum possederat totum, vehemens, cum tristitiâ, moerore animi, quadam dejectione et anxietate vehementiori. περίλυπος erat, ait Euangelista, et quasi attonitus ἔκθαμβος, ad divini Judicii et dispensationis æternæ apprehensionem. adeò ut in *agoniâ* poneretur. quam vocem apud Literatores exponunt, ut sit φόβος: nec simpliciter: sed illius, τοῦ εἰς ἀγῶνα μέλλοντος καθιέναι. 157.

 Nimirum,

Nimirum, ne ab antagonista victus, coronâ excidat. φόβον ἀποτυχίας, ita exponunt. & φόβον ἀδήλου πράγματος. Aristoteles in Problematis ἀγωνιᾶν, ait esse, timorem eum quo percelluntur, opus aliquod aggressuri. Est itaque spemque metumque inter, anxietas animi. Quæ singulæ, & omnes significationes Domini Jesu affectibus respondebant, secundùm humanitatem, quæ generis totius humani caussam sustinebat. Extendit adhuc vox ἀδημονεῖν. Terreri. terrefieri. expavescere. animo concidere. ita angi, & præ nimia quadam doloris, languorisque tædiositate fatiscere. Est enim ἄδος defatigatio, sub cujus pondere & pressurâ concidit quis. Fuisse hæc omnia summa in Jesu Christo, docent grumosus sanguis, vehemens concertatio in oratione, Repetita eadem ternâ vice, Calicis deprecatio, & imprimis, quod Apostolus habet ad Hebr. 5.7. Ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας. Atque ita non tantùm ἁπλῶς, sed valde ἐνεργητικῶς, & Rhetoricis quidem ὑψώσεσιν explicatam Christi Domini in horto passionem, ante Crucem depingunt. Quibus si accedat illa in Cruce exclamatio μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς. *Deus meus, Deus meus respice in me, utquid me dereliquisti?* Stupenda sunt hæc, & πᾶσαν θαυμασίων ὑπερβολὴν ὑπεραίροντα.

158. *Si tamen rogites quæ motus caussa,* respondeo. est ἐν ἀπορρήτοις prima, proxima, immediata. nusquam revelata. non ergo assignanda: nullis vestigiis investiganda. Multi, multa, multipliciter & commentati, & commenti sunt, audacter, improbè, blasphemè, modestè, piè, secundùm fidei analogiam. Distribuuntur secundùm tempora Christi passiones. In horto: in Cruce. discrepant *modo*, & *affectu*: Anima in *horto* secretò & intus affligebatur. in Cruce, prorupit in verba *dolor. Tristis est anima mea usque ad mortem.* Undique mœrore & tristitiâ obseptus, & oppressus sum animitus. quasi qui jam agerem animum, & in ipsius mortis introitu versarer. ἐφῆκε γὰρ τῇ φύσει πάσχειν τὸ ἴδιον. Est enim δειλία φυσική, μὴ θελούσης τῆς ψυχῆς διαιρεθῆναι τοῦ σώματος, διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐντεθεῖσαν αὐτῇ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ φυσικὴν συμπάθειαν καὶ οἰκειότητα. hæc meus vetus scholiastes. Neque enim admittunt viri docti illam nonnullorum interpretationem, qua tempus duraturæ tristitiæ determinatur, usque ad mortem: quæ tamen Origenem, Hieronymum, Hilarium, Augustinum, & Aquinatem authores habet. Humano igitur more appropinquans ad mortem afficiebatur Christus, ita ut animitùs illam dissolutionem declinaret. sed ultra communem aliorum conditionem τὸ πῶς agnoscunt in hac passione viri docti. Cùm in Christo fuerit suspensū gaudium, inquit Salmeron, ex visione Dei procedens, ex quo cepit contristari ac pavere, erat omni prorsus solatio destitutus. Fluenta enim æternæ voluptatis continuit, ne impetu quodam, ut solebant, in eum emanarent. Justinianus, de Agone Christi. Et

certè

certè, *Qui non dissolvit unionem, subtraxit tamen visionem*, censente Leone. atque hinc illa ἀδημονία & ἐκθάμβησις: non necessitate inducta, sed voluntate suscepta. cumque posset in auxilium suum summum divinæ visionis gaudium vocare, noluit; uti nec Angelorum legionibus imperare, ut assistant. *Quod Dominus majestatis suæ potentiam comprimit, & vim in se persecutorum admittit, ex illa est voluntate, quâ dilexit nos:* inquit Leo.

Porrò quod caussas attinet stupendæ istius dispensationis, in horto, & Cruce passionum et affectionum Christi, à Curiositate, et περιεργία, diversimodè lusum est. sunt qui exaggerant ultra fidem omnem Christianam. sunt qui elevant et extenuant infra magnitudinem mysterii Redemptionis. Erant qui scenam quandam et προσποίησιν introducebant: non re et actu, sed κατὰ δόκησιν hæc commemorari. Qui ab incunabulis Ecclesiæ ad Leonis usq; tempora, Satanæ suam operam elocabant. *Non defuerunt, nec adhuc desunt, qui veritatem Dominicæ Incarnationis impugnant: & quod in utero Virginis Matris Mariæ, Verbum Caro factum est, quod Infans editus per Incrementa corporea ad perfectæ virilitatis profecit ætatem: quodque crucifixus, mortuus, sepultus, die tertiâ resurrexit, in nostræ quidem imaginis formâ, sed non in nostræ carnis gestum naturâ. Vt secundùm ipsos Crux Christi, aut simulatio fuerit phantasmatis, aut supplicium Deitatis.* Leo, serm. 12. et 15. de Passione, quos Hæreticos ideò δοκηταὶ appellabant. Ignatius non semel illorum meminit. τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν διαβάλλουσιν ἐπαισχυνόμενοι τὸν σταυρὸν, τὸ πάθος ἀρνοῦνται. et alibi. *Novi quosdam ministrorum Satanæ voluisse nos turbare: quorum aliqui asserunt Jesum, opinione tantùm & phantasiâ natum & crucifixum. alii, &c.* author hujus hæresis Simon: propagatores, Ebion, Basilides, Saturnilus, qui salvatorem innatum, et incorporalem, et sine figurâ, putativè visum hominem, blasphemat apud Irenæum. Lib. 1. 22. Qui Lib. 3. cap. 32. inter cæteras Incarnationis veræ probationes et hanc recitat, *Si nihil sumpsisset ex Mariâ, nunquam eas, quæ à terrâ erant percepisset escas. per quas id quod à terrâ sumptum fuit, nutritur corpus.* et tandem addit. οὐδ' ἂν ἱδρῶσι θρόμβους αἵματος, οὐδ' ἂν εἰρήκει, ὅτι περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου. ταῦτα γὰρ πάντα, σύμβολα σαρκὸς τῆς ἀπὸ γῆς εἰλημμένης ἐστὶ, ἣν εἰς αὐτὸν ἀνακεφαλαιώσατο, τὸ ἴδιον πλάσμα σώζων. Sanguinis grumos non sudasset: non dixisset, tristis valdè est anima mea: sunt ista omnia, symbola carnis à terrâ sumptæ, quam in semetipsum recapitulavit, propriam suam salvans facturam. Atque ita rectè docent, veritatem Carnis et Corporis Christi, et susceptæ humanæ Naturæ, istisce passionibus demonstratam. 159.

Sunt qui exaggerant ultra fidem omnem et pietatem, et passiones Christi in horto, et Cruce: ac etiam caussas apprehensi illius angoris. Iram nempè, furorem Omnipotentis Dei: et, ut loquuntur, *Inferni tormenta.* Nam cum localem nullum agnoscant Infernum: nulli realem illius existentiam: ignem nullum: 160. *Christi tormenta.*

flammas;

flammas; incendium: ardores nullos: sed metaphoricos tantummodo Cruciatus: Infernum non exterius sed interius ædificant, Conscientiæ, animi, cruciatus. qui cum ἐπὶ βαθμῶν, aut etiam ὑπὲρ βαθμῶν extendantur, *tormenta Inferni* dicunt, & sola dicenda Inferni tormenta contendunt. Cum igitur negent illum Fidei Articulum, *Descendit ad Infernum*: vel glossematis suis & παραδιορθώσεσιν in alia transformant, ita exponunt, ut Christum doceant apud animam suam, Infernalia tormenta & cruciatus horribiles, horrendos, omnes, subiisse, tum cum in horto περίλυπος, ἐκθαμβος, ἀδημονῶν, vehementius oraret, & sanguinem sudaret; & cum in Cruce, μετὰ φωνῆς καὶ κραυγῆς ἰσχυρᾶς, clamaret, *Deus meus, Deus meus, cur me dereliquisti?* Porro cum sepositis igni, cruciatu, verme, Tenebris, & carcere illo subterraneo, Imaginarium suum Infernum ἐπὶ χθονὶ δερκομένοισι depingunt, pœnas illas vel damnatorum vel damnandorum advocant, quæ sanè in scripturis inter Inferni tormenta recensentur: non sola tamen definiuntur. Tenebræ sunt illa exteriores, desperatio, confusio, separatio, Conscientiæ horror, rejectio, exclusio à Deo, regno Dei, visione & fruitione Dei, & Mors quæ vocatur secunda. Quot ex istis, vel quæ tormenta Infernalia, in animam Filii Dei patientis effuderit viderit impietas: quem flagellavit jam olim eruditus ille Wintoniensis præsul Bilsonus: quibus addo, quod ipse oculis meis legi, apud Dernigum Puritanum in Catechismo, Christum, (ô horror!) *secundam mortem fuisse passum.* Impiè meo animo, & blaspheme, ut et illi omnes, qui tam laxè & ἀπολύτως Inferni tormenta & cruciatus Christi animæ in Cruce pendentis adscribunt, & affingunt, nec alium profitebantur *Descensum ad Infernum.* Impiè Johannes Ferus in 27. Matth. *Non solum supplicium à Nobis meritum, verumetiam* DESPERATIONEM *nostram in se transtulit.* & iterum, *Constituit seipsum in locum omnium Peccatorum, & stipendium, pœnam, meritum peccatorum, quæ sunt frigus, calor, esuries, sitis, timor* INFERNUS *ipse in se transferens: ut famem fame, timorem timore, horrorem horrore,* DESPERATIONEM DESPERATIONE; *mortem morte, Infernum Inferno, Sathanam Sathana. hæc ille:* Diabolum induisse Christum docens: vel à Deo Tyranno immissum admisisse. Ita enim loquitur. *Exuit Christus, hac horâ, Deum, non abjiciendo, sed non sentiendo. Sic & Deus pater, Nunc non Patrem, sed Tyrannum agit.* Has ille blasphemias, non à Calvino, sed Cusano didicit. qui Lib. 10. Excitat. scribit. *Passio Christi, qua major nulla potest esse, fuit ut* DAMNATORUM, *qui magis Damnari nequeunt, usque ad pœnam Infernalem.* Ita non solus blasphemat, ut maledicit Maldonatus, qui in Matth. 27. 46. scribit, *Occludendæ hoc loco aures sunt Hæreticorum blasphemiæ: quorum magister Calvinus* (imo non, sed Cusanus) *desperationis vocem* (cum Fero) *hanc fuisse dicit: impium errorem, impio errore confirmans: Oportuisse Christum, in quem ira Dei, hominibus debita, infundebatur, omnes Damnatorum*

pœnas

pœnas experiri. Inter quas una est, Desperatio. Certè, κακοὶ μὲν θρίπες, κακοὶ δὲ καὶ ἶπες, In secretum eorum ne ingrediatur anima mea.

Dum vitant stulti vitium, in contraria currunt. Quod in 161.
Opinionibus de rebus Fidei controversæ, inductis rejectis verissimum plerunque est: adeò difficulter ἡ ἐν μέσῳ ἀλήθεια obtinetur. ἀκρότητες δὲ πανταχοῦ ἐπικίνδυνοι. Qui insignem illum errorem sive hæresin, & calamo stringente, & oratione pungente, & rationum solidissimarum pondere profligabant, ita κατὰ μείωσιν & ἐπίδωσιν de Christi passionibus loquuntur: ut nisi sanguinem fusum, verbera, colaphos, lanceam, clavos, spineam coronam, & cætera carnem vastantia tormenta & diloricantia, nulla admittant: in animâ nihil præter morem communem per condolentiam & συμπάθειαν, cùm lacerato corpore, anima dolet, & Tristitia afficitur. Est enim sympathia, quod docent ἰατρῶν παῖδες partis alicujus affectio; non propriè, primariò, & per se laborantis, sed per societatem & concentum alterius. ita læso capite, dolet manus, & abscissa manu, illud quod est σῶμ᾽ ὅλον male se habuit. Hoc modo, sine dubio afficiebatur Christi anima: sed non solo hoc modo. Nam ut demus pendentis in Cruce tormenta, per sympathiam ad animam permeasse, de affectibus quos subivit in horto, affirmari, nequidem insulsè potest, cum nullum corpus adhuc subisset Cruciatum. Ita necesse est ut ab intus hæc apprehensio alicujus terribilis objecti oriretur.

Patres de *sudore*, *agone*, *clamore*, varie, sed non incongruè 162.
loquuntur. *Nemo sudorem hunc infirmitati deputet*, ait Beda; *sed intelligat, per irrigatam sacratamque ejus sanguine terram; non sibi qui noverat, sed nobis apertè declaratam, quod effectum suæ precis jam obtineret, ut fidem discipulorum quam terrena adhuc fragilitas arguebat, suo sanguine purgaret, & quicquid illa scandali de ejus morte pertulisset, hoc totum, ipse moriendo deleret: imo universum latè terrarum orbem peccatis mortuum, suâ innoxiâ morte cœlestem resuscitaret ad vitam. Orans cum sudore*, ait S. Prosper, *sanguineo Dominus Jesus, significabat, de toto corpore, quod est Ecclesia, emanaturas Martyrum passiones.* & August. ipse in Psal. Sent. ex August.
93. *Ideò toto corpore sanguinem sudavit, quia in corpore suo, id est,* 68.
Ecclesia, Martyrum sanguinem ostendit. Nec ab Ecclesia abhorret Bernardus, licet de Martyribus sileat. *Ventum est ad orationem, & usque tertiò factus in agoniâ orabat. Ubi quidem non solis oculis, sed quasi omnibus membris flevisse videtur, ut totum corpus ejus, quod est Ecclesia, totius corporis lachrymis, purgaretur.* Beda, ab Hilario suum pronunciatum mutuabat. *sudorem*, inquit ille, Lib. 10. de Trin. *Nemo audebit infirmitati deputare, quia & contra naturam est sudare sanguinem: nec infirmitas est, quod potestas non secundum Naturæ consuetudinem gessit.* Theophylactus & Græci contra Hæreticos hinc observant, Ὅτι ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἦν, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ ἱδρῶσαι, καὶ οὕτως ἐναγώνιον γενέσθαι, ὥστε τοῦτο δὴ τὸ τῆς παροιμίας

παροιμίας καὶ θρόμβους αἵματος ἐξ αὐτοῦ πεσεῖν. παροιμία γάρ ἐστιν ἐπὶ τῶν σφόδρα κοπιώντων, ὅτι αἷμα ἵδρωσεν. ὥστε καὶ ἐπὶ τῶν πικρῶς ὀδυρομένων, αἵματα κλαίει. Hoc igitur voluit manifestare Euangelista, quod non tenuïbus quibusdam humoribus, καὶ οὐ δὴ ἐνδείξεως χάριν ἐμφαινομένοις, ἀλλὰ σταγόσιν ἁδραῖς ἱδρώτων περιεστάζετο, τοὺς τῶν αἱμάτων θρόμβους, εἰς εἰκόνα τοῦ γινομένου παρείληφεν. In quibus videtur innuere, non revera sanguineos grumos sudasse, quod Hilarius dixit esse contra Naturam; sed sudores aqueos, tam Crassos, ut θρόμβους referre viderentur. malè. Hinc igitur manifestum ait, quod natura illa quæ sudabat, & in agone erat, humana fuit, & non Divina. quia & humana natura permissa est hæc pati, & sic passa est, ut simul interim ostenderet, quòd non phantasticus fuerit homo: Interim & magis mysticum quiddam docet, quod & communem humanæ Naturæ formidinem sanet, quia in seipso illam consumpsit, Divinæque voluntati fecit Obedientem. *Quippè quod egrediebantur è corpore sudores, & decidebant, videtur significare, quod exiccet & abstergat, & à nobis cadere faciat fontes formidinis, natura nostra in Christo corroborata & confirmata.* Nisi enim id significasset, quod videlicet humanam nostram formidinem curare voluisset, etiamsi valde timidus & ignavus fuisset, non utique sic sudasset.

163. Erat hæc sudoris effusio ὑπὸ τῆς ἀδημονίας. *Sudor Christo*, inquit Justinus, *instar concreti sanguinis defluebat; quòd scilicet cor ejus contremisceret: ejusque ossa, pari modo; & Cor ejus simile esset ceræ, quæ in ventrem liquore defluat*, alludit ad illud Psal. 21. *Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.* Timor. Dolor. Pavor, vehementiores nimiùm passiones mirabiles solent effectus excitare. Habuit Dominus humanos affectus: Neque enim in quo erat verum hominis Corpus, & animus verus, falsus erat aut fictitius humanus affectus, sed non eodem modo, fine, circumstantiis habuit, quàm nos. semper enim illius affectus judicium rationis sequebantur: ad illud amussitabantur, rectissimam agendorum regulam. nostri, præcipitant, antevertunt rationem: obvolvunt: suffocant: extingunt. Ergò nostri feruntur in indebitum, illicitum, & malè natum objectum, cùm Christi semper ordine suo in purissimum: quod & in ista vehementi apparet agonia, *Non mea, sed tua voluntas fiat.* Impiè ic circo, Confusionem, & Desperationem Christo adscribunt: verè Dominus contristatus est: sed ne in animo illius passio dominaretur, per propassionem, προπάθειαν cepit contristari. Hieronym. sedato igitur, non turbato animo, quia voluit: & ideo patitur, quia omnia videbat, propter quæ patiebatur, & clarissimè intuebatur, ideò angitur vehementius.

164. Imprimis enim nostram causam sustinebat: qui nostram sibi carnem aduniverat: & ita nobis arctissimo vinculo conjunctus, & ἑνωθεὶς, quæ erant nostra fecit sua. Nos in illo tum contristabamur. nos undique doloribus constringebamur. Ex nostra persona verba illa proloquitur, *Deus meus, cur me dereliquisti,* ait

ait Athanasius de Incarnat. Ita Beatus Leo, serm. 17. *Ideò se humanæ Infirmitati virtus Divina conseruit, ut dum Deus sua facit esse quæ nostra sunt, nostra faceret esse quæ sua sunt.* Dixerat enim prius serm. 16. *Caput nostrum Dominus Jesus Christus, omnia in se corporis sui membra transformans, quod olim in Psalmo erructaverat: id in supplicio Crucis, sub Redemptorum suorum voce clamabat, Deus meus, Deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* Augūst. epist. 120. ad Honoratum, ait, Nos audire *vocem Corporis ex ore Capitis. Ecclesia in illo patiebatur, quando pro Ecclesiâ patiebatur. sicut in Ecclesia patiebatur ipse, quando pro illo Ecclesia patiebatur. Nam sicut audivimus Ecclesiæ vocem, in Christo patientis, Deus meus, Deus meus, respice in me: sic audivimus Christi vocem in Ecclesia patientis, Saul, Saul, ut quid me persequeris?* Dixerat autem prius Augustinus, *Ex voce hujus infirmitatis nostræ quam in se transfiguravit caput nostrum, dicitur in Psalmo, Deus meus,* &c. *Hanc in se vocem transfiguravit Jesus: Vocem scilicet corporis sui, hoc est, Ecclesiæ.* et Ambros. de Fide, Lib. 2. cap. 3. *Ut homo loquitur, meos circumferens metus: quod in periculis positi, à Domino nos deseri putamus.*

Alii ad humanam naturam referunt. et hoc rectè. Non enim 165.
Deïtas patiebatur, sed derelictionem, permissionem, aut traditionem interpretantur. *Deus filium dereliquit, cùm hominem ejus tradidit.* Hoc & Apostolus sensit scribens, *si pater filio non pepercit:* Hoc et Esaias prior pronunciavit, & *Dominus eum tradidit pro delictis nostris.* sic reliquit: dum non parcit. sic reliquit, dum tradit. Hilarius Can. 33. in Matth. *Relinquitur, quia erat homo etiam morte peragendus.* sed illa priora apud Hilarium aliquid habent ἀλλόκοτον, quasi abscederet Deïtas, & solitaria esset humanitas. *Clamor ad Deum, corporis vox est: recedentis à se verbi Dei, contestata dissidium.* et Ambrosius in Lucam. *Clamavit homo Divinitatis separatione moriturus.* sed hæc optimè intelligi & exponi possunt, de illâ separatione quæ *subductio* est: Quâ non tam clarè, tam efficaciter per effectus suos aderat, atque olim. Nam certè subtraxit visionem ita, ut quasi post aulæa lateret. *Quasi quædam derelictio ibi fuit,* inquit bonus Bernardus, *ubi nulla fuit in tantâ necessitate virtutis exhibitio.* Alii frequenter in id descendunt, ut, per se, suum genus, suam nationem, Judæos nimirum intelligeret: & quemadmodum paulò prius lessis & lamentis illorum cladem & desolationem præviderat & deploraverat, ita nunc vehementiùs de illis angebatur. sunt qui ulterius adhuc extendunt, & totum includi volunt humanum genus. et in illis, etiam Judam proditorem suum. Certè populi illius, licèt ingratissimi, sui tamen, & propter Patres, dilecti; hominumque omnium ab Adamo oriundorum, pro quorum Redemptione sanguinem erat suum profusurus, & Crucem subiturus, peccata intuebatur; et perspicacissimè cum omnibus circumstantiis, & oneribus trutinata, cogitataque videbat: ho-

minum absque numero, æternis Inferni flammis damnatorum, æterna tormenta, ante oculos habebat. Quid mirum si in nostrâ personâ constitutus: nostram carnem indutus: nobis tam conjunctus, tantâ præsertim charitate inflammatus, tristis, περίλυπος, ἀδημονῶν, sanguinem rivis fluentem excerneret, & in Cruce exclamaret, voce magnâ & sublatâ, Deus meus, &c.

166. Hæc quidem omnia cum pietate conjuncta sunt, nec Fidei violant analogiam. Non tamen in istis, omnia sunt. nec in hac tragicâ scenâ alienam tantùm personam ὑποκείνεται. Illum ipsum, hoc est, animum ejus interiorem & corpus obsidebant mortis accelerantis atroces cruciatus, & opprobria. Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrorum. Languores nostros ipse tulit: & dolores nostros ipse portavit: Percussus à Deo, & Humiliatus. quia Dominus voluit conterere eum in Infirmitate. Hinc illæ προσφωνήσεις apud Prophetam. *O vos omnes qui transitis per viam: attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus: quoniam vindemiavit me, ut locutus est Dominus, in die iræ furoris sui.* Itaque in diebus carnis suæ, preces, supplicationesq; ad eum, qui posset illum salvum facere, à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est à metu suo, vel, propter reverentiam suam. Dolor duplex est, Interior: Exterior, qui inter humanas passiones recensiti, corpus, animam, separatim affligunt & conjunctim. Christus, inquit D. Thomas, omnes humanas passiones, non quidem secundùm speciem: sed secundum genus sustinuit. Non ergo solum dolorem *externum*: vel solum *internum*, ἐκ τῆς συμπαθείας tulit: sed *externum*. & *internum* quoquo modo. Sicut totum hominem salvum fecit, sic de Toto se, hostiam fecit salutarem: corpus exponens tantis suppliciis & injuriis, animam verò geminæ cujusdam humanissimæ compassionis affectui, inde super mœrore inconsolabili sanctarum fœminarum: inde super desperatione & dispersione discipulorum, ait Bernardus, et Fulgentius, ad Thrasimundum,

In ramis Palm. serm. 3. Lib. 3. *Quia Totum hominem Deus ille suscepit, ideò totius hominis in se Passiones in veritate monstravit. & animam quidem rationalem habens, quicquid fuit Infirmitatis animæ sine peccato suscepit & pertulit: ut dum humanæ animæ passiones, in anima quam accepit, vinceret, nostras quoque animas ab Infirmitatibus liberaret.*

Thesau. 10. c. 3. *Omnia*, inquit Cyrillus, *perpessus est Christus, ut nos ab omnibus liberaret. Sicut ergo, nisi mortuus esset, Mors non extingueretur: sic nisi timuisset, non essemus nos à metu liberati: nisi doluisset, non cessassent dolores nostri.* Et Ambrosius in Lucam, Lib. 10. *Sequestrata delectatione Divinitatis æternæ, tædio meæ infirmitatis afficitur: suscepit enim tristitiam meam, ut mihi suam lætitiam largiretur. & vestigiis nostris descendit usque ad mortis ærumnas; ut nos suis vestigiis revocaret ad vitam.* Debuit ergo et dolorem suscipere, ut vinceret tristitiam, non excluderet. Rationem statim reddit, *Quia in Carne suâ peccata nostra perimebat.* Nostrâ vice

se

ſe vadimonium ſiſtens. peccata noſtra tulit ipſi imputata: et pro peccatis ſatisfecit iræ divinæ, tam animæ quàm corporis: magis animæ, quàm corporis: eò quòd & anima et corpus peccaverant. Rectiſſimè D. Thomas. Doloris interioris cauſſa fuit. 3.p.Q.46 Ar.6
Primò quidem omnia peccata humani generis, pro quibus ſatisfaciebat patiendo. unde ea quaſi ſibi adſcribit, dicens in Pſalmo 21. Verba delictorum meorum. Quidni ergo μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς, clamaret ad Patrem, ut à pœnis peccato debitis, liberaretur: in quibus εἰσηκούσθη. Neque enim poſſibile erat, ut ab illis declinaretur. Quocirca, mortificatus corpore, anima vivificabatur, nec detentus in Inferno, ait ſanctus Petrus. Infernum metuit, quidni homo factus? ut homo affectus: hominis perſonam metuens. Metus quadruplex, Inferni & Judicii Dei. cum curâ, *declinans*. cum anxietate *confligans*. cum deſperatione *ſubſidens*. in damnatione *detentus*. Primus ille metus Sanctis omnibus ineſt, et ineſſe debet. Chriſto imprimis Sanctiſſimo. ſecundum non evitant vel optimi interdum: in Chriſto inerat, ut erat tum pro nobis immolandus. ab hoc exauditus, ne abſorberetur. Graviſſima tormenta corporis patiebatur in Cruce. eò graviora, quòd in corpore illo, tam optimè *complexionato*, ut Thomas loquitur. Graviſſimos animæ Cruciatus, quod ab effectibus monſtrabatur: et conjunctim ex συμπαθείᾳ: et ſeparatim, ex apprehenſione variâ divinæ Juſtitiæ in peccata. Et modo ac menſurâ apprehenſionis: et cumulo aggeſto afflictionis; omnia erant ignota, inſcrutabilia, per curioſitatem non temeranda. Optimè Græci in ſuis Liturgiis, διὰ τῶν ἀγνώστων σου παθημάτων ἐλέησον ἡμᾶς Χριστέ. Hoc ſufficit: non progredior. Tibi mi homo nimium curioſe in Divinis dico,

Ne operta ſacri ſupparo ſilentii
Irrumper aude, ſed pudenter præteri.

Cum ſurrexiſſet ab Oratione, venit ad Diſcipulos tertiâ vice. 167.
et ſemper invenit ſomno ſopitos. Poſtremò adveniens, ait ad illos, *Surgite, eamus: qui me prodit, propè eſt.* Eo adhuc loquente, adeſt Judas Proditor, anteambulo ſicariorum, qui μετὰ ξύλων καὶ μαχαιρῶν, miſſi à Pontificibus ad vinciendum & adducendum Jeſum ablegabantur, et quia Nox erat, cum laternis & facibus.

Λύχνων ἐνδομύχων, ἀνεμοσκεὲς ἄλσος ἀείρων.

Judas ſignum dederat cohorti, Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum. verùm, cùm propè acceſſiſſet, non agnoſcebat Jeſum, ut Græcis Commentatoribus placet. Quocirca, quod ſolus Johannes ſcripſit, proceſſit Jeſus, & dixit iis, *Quem quæritis?* reſpondent, *Jeſum Nazarenum*, qui intulit, *Ego ſum.* Docet ita, quod ſponte patiebatur: nec invitum coëgiſſent. nam audito, *Ego ſum*, Retrorſum abierunt & ceciderunt in terram. ——καὶ ὡς ἐφθέγξατο λαῷ

Ἀβροχίτων, ἀσίδηρος ἀνὴρ ῥεξήνορι φωνῇ,

Πάντες ἐπ' ἀλλήλοισι μαχήμονες ἀσπιδιῶται,
Αὐτόματοι πίπτοντες ἐπεστόρνυντο κονίῃ,
Πρηνέες, οἰστρήθεντες, ἀτευχέϊ λαίλαπι φωνῆς.

Nescio quam rectè Hieronymus ad Principiam virginem, hanc militarem consternationem tribuit, divino cuidam splendori in Christi vultu residenti & radios emittenti. Egregiè beatus Leo, serm. 1. de Passione. *Quamvis ex infirmitate nostrâ verè passus sit Dominus, verèque mortuus: non tamen ita se abstinuit à gloriâ suâ, ut inter contumelias passionis nihil Divinæ operationis exerceret. Nam cum impius Judas, non jam ovina pelle velatus, sed lupino furore manifestus, vim sceleris per speciem pacis incipiens, signum Traditionis, sæviore omnibus telis osculo præbuisset, & multitudo furibunda, quæ ad comprehendendum Dominum cum armatâ militum cohorte confluxerat, inter faces & laternas, Lumen verum tenebris occæcata suis non cerneret; Dominus, qui expectare potius turmas quàm declinare delegerat, quem quærunt, necdam inventus, interrogat: illisque dicentibus, quod Jesum quærerent, Ego sum inquit. Quod verbum, illam manum, ita ex ferocissimis congregatam, quasi quodam fulmineo ictu stravit atque perculit, ut omnes illi, atroces, minaces, & terribiles retroacti corruerint. splendorem vultus non nominat:* sed vocis fulmen: & osculum Judæ consequutum hanc prostrationem docet: nondum enim inventus, inquit, non antecessisse. Nam quid opus Interrogaret, *Quem quæritis,* si prius Judas illum designasset? stabat cum iis, antecedebat eos: sed æquè attonitus, cum iis corruit. verum permissi tertiâ vice, & compellati, ut Apostolos dimitterent illæsos, osculatum à Juda apprehendebant, manus illi injicientes. Quod cum videret, ὁ πανταχοῦ θερμὸς, & ut Galilæus pugnax Petrus,

——ἄορ ἔχων θρασὺς ἐσπάσεν, ἄνδρα δὲ νύξας,
Λάτριν ἀμαιμακέτοιο διακτόρον Ἀρχιερῆος,
Δεξιὸν οὖας ἔταμνεν ἀορτηθὲν σιδήρῳ.

Iniquior est in S. Petrum Augustinus: & eum, ut dictum est, prius peccasse putat. rectius Chrysostomus, Ambrosius, Beda, Leo. Hic in serm. 1. de Passione, *Beatus,* inquit, Petrus, *qui animosiore constantia Domino adhærebat contra violentorum impetus, fervore sanctæ Charitatis exarsit.*

168. Sequitur Historia apud solum Marcum commemorata. Adolescens quidam sequebatur eum (Jesum nempè, postquam fuga sibi consuluerant Apostoli) amictus sindone, super nudo, & tenuerunt eum. at ille rejectâ sindone, nudus profugit ab iis. Quæritur hoc in loco, nec miror, cum sit solitaria, & illustris Historia, Quisnam ille Adolescens erat? & quid eo loco, eo tempore, taliter amictus, faceret. Epiphanius Hæresi 78. contra Antidicomarianitas, sine scrupulo Jacobum fuisse Domini fratrem asseverat: & quod τὴν ἀβελτηρίαν majorem prodit, ait Testari illud Euangelistam; & permissum ei ut sanctuarium ingrederetur. Ὁ Ἰάκωβος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου. ὃς 95. ἐτῶν τελευτᾷ. ἐφ' οὗ κεφαλῆς σίδη-
ρος

ρ⊕ ουκ απελούσατο εν βαλανείῳ. ὃς ἔμψυχον οὐ μετέσχεν. ὃς χιτώνιον δεύτερον οὐκ ἐνεδύσατο. ὃς τριβωνίῳ ἐκέχρητο λινῷ μονολίτῳ. καθάπερ ἐν τῷ Ευαγγελίῳ φησὶν ὁ νεανίσκος, καὶ ἀφῆκε τὴν σινδόνα ἣν ἦν περιβεβλημένος. Somniabat Epiphanius, quasi hoc de Jacobo pronunciaret Marcus. de juvene quodam ait: ideo non erat Jacobus, qui multo major ætate natus erat, quam ipse Christus. qui xcv. annos vixit, secundum ipsummet eodem loco Epiphanium. Levis autem & planè straminea est illa argumentatio, si tamen vera, quod Jacobus ille lineo tantùm vestimento uteretur. Adjunctum commune, nihil proprium probat. Meminit hujus opinionis Theophylactus: non tamen rejicit in Epiphanium. multo minùs, ut sibi arridentem proponit, nec probabilem judicat. nec ideò probabilem, quod lineo vestitu uteretur. Hæc omnia mentitur Maldonatus de Theophylacto. Εἷς δέ τις νεανίσκος ἠκολούθησεν αὐτῷ. οὗτος δὲ νεανίσκος, εἰκὸς ὅτι ἐκ τῆς οἰκίας ἐκείνης ἦν, ἐν ᾗ ἔφαγον τὸ πάσχα. Ita suam opinionem Theophylactus ponit, fuisse domesticum, ubi Pascha comederant. Tunc addit. Τινὲς δέ φασι τοῦτον Ἰάκωβον εἶναι, τὸν ἀδελφόθεον, τὸν ἐπικληθέντα δίκαιον. οὗτος γὰρ ἐνὶ περιβολαίῳ ἐκέχρητο πᾶσαν τὴν αὐτοῦ ζωήν. Hæc Maldonati hallucinationes satis convincunt: quæ sunt eo magis stupidissimæ, quod ipse mox Theophylactum absolvit, & veram illi sententiam ascribit: quam tantum non sequitur & approbat. Alii, sed magis adhuc ridiculè, Johannem Euangelistam volunt esse: eo quod *adolescens* appellatur. & in hanc sententiam cum magnâ pompâ, et conatu descendit Cardinalis Annalista. rident et exibilant hanc opinionem, non modò Exercitator, sed Barradas, et Maldonatus è societate. videndi Exercitator & Bulengerus. Syndonem fuisse contra frigus comparatam vult Maldonatus: quia dicitur περιβεβλημένος. hoc insulse: cùm quivis amictus περιβολὴ & περιβάλλεσθαι dici queat. est autem syndon inter λεπτὰ ἱμάτια. non ergò ad frigus arcendum. profert Casaubonus è Thucydide λεπτῶν ἱματίων, καὶ σινδόνων περιβολαί. appositè. Mihi Theophylacti opinio magis probatur, fuisse ex illa domo servum, ubi Pascha comederant, eumque puto è curiositate sequutum Jesum, ut videret finem eorum, quæ inter ministrandum audiverat et observaverat. Nec è Christi discipulis fuisse. nec ex amore, quod vult Beda, permansisse, sed humanâ curiositate. Quisquis verò fuit, majorem in se, inquit Beda, quàm in cæteris, amorem Domini permansisse, comprobat: qui illis jam fugientibus ipse, donec ab hostibus comprehenderetur, vinculo Charitatis astrictus eum prosequi non omisit. Quamvis necdum perfectam habuerit Charitatem, qui à Comitatu salvatoris vel tentus fugere potuerit. sed hæc gratis.

Comprehensum sponte, sed osculo proditum, dilapsis Apostolis, vinctum abducunt, etiamsi non erat opus, et ad Annam 169.
adduxerunt eum primum, qui erat socer Caiphæ, summi Pontificis illius anni, Joh. 18. 13. Non absurdè conjectant eum ideo ad Annam primo deductum, quòd domus illius, euntibus ad palatium

latium Pontificis in via occurrebat. Baronii commentum, de principe synedrii explosum est. Misit eum Annas, fortassè paucis interrogatum, ad summum Pontificem Caïpham: ubi sciebat, scribas & seniores convenisse, quò & ipse statim videtur sequutus, ne à Concilio malignantium abesset. sistitur hic judicio Dominus Jesus, & post multiplices Interrogationes, falsa testimonia, contemptum, opprobria, tandem blaspemiæ postulatur, quia se professus erat Dei filium. Quo audito, vestimenta sua scidit Pontifex, ex indignatione de blasphemia. *Vestimenta sua scindit princeps sacerdotum, Seipsum, maximam & principalem causam esse significans, cur Judæorum Sacerdotium scindatur & destruatur.* Hæc non est solius solitarii, Eucherii Lugdunensis observatio: habet eandem Theophylactus. πάλιν κατάμαθε, ὅτι τὸ τὸν Καϊάφαν διαῤῥῆξαι τὰ ἱμάτια, σύμβολον ἦν τοῦ τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς παλαιᾶς διαῤῥαγῆναι. & meus vetus ineditus scholiastes. Ὁ δὲ καὶ ἄκων ἀφ' ὧν ἐποίησε προεφήτευσεν, ὅτι διαῤῥαχθήσεται ἡ Ἀρχιερωσύνη τῶν Ἰουδαίων. sed veram causam & literalem Chrysostom. habet, ut hoc facto, præsentem illam multitudinem, odio in servatorem inflammaret. Erat ἔθος Ἰουδαίοις, inquit Theophylactus, cui astipulatur meus etiam scholiastes, ὅταν τι χαλεπὸν ἢ φρικτὸν ἐπέλθοι, διαῤῥήσσειν τὰς χιτῶνας. Nos verum esse novimus è sacris literis.

170. Sequitur Petri trina negatio, à Domino prædicta. hic quæstio vertitur duplex: 1. est de loco, ubi negavit Christum Petrus. 2. de effectu, an per negationem Fides ita fuerit excussa, ut penitus deficeret. De loco controversia movetur, quia vulgo existimant Johannem à tribus aliis Euangelistis dissentire: & primam negationem in domo Annæ, non Caïphæ disponere: sequentes in ædibus Caïphæ: cum tres reliqui Euangelistæ concordi sententiâ, omnes abnegationes in domo Caïphæ contigisse narrant. Hic multipliciter sudatur. Imprimis Caïetani explodenda sententia, qui septies negasse Petrum vult. hoc est, opinor, ter in domo Caïphæ. quater in ædibus Annæ. sed & Augustini quoque, qui in 3. de Consensu Euangelistarum cap. 6. multis de hac historiâ turbat, ac se & lectores ambiguos disponit, nimiâ curiositate. vult autem primam Petri abnegationem in domo Annæ fuisse: sequentes duas, in ædibus Caïphæ, contra manifestum trium Euangelistarum testimonium. Nec Euthymii sententia approbanda, qui Annam & Caïpham, ὁμοῤῥαφίους, & sub eodem tecto agentes facit. *Amborum*, inquit, *una domus erat: idemque atrium, habens duo habitacula, à se invicem divisa.* Intelligit palatium Pontificium, in monte Sion, ut volunt, ςαθμο πύλαι ἱεροσολύμων constitutum: quia ambo (quod falsum est) Pontifices erant. sed nihil hoc tanto strepitu & tumultu agendum. Duxerunt illum missi, ad Annam primum, tum quia socer Caïphæ erat, tum quia vetustissimus inter Ex-Pontifices, tum quia, quod videtur, ædes illius in via ad palatium ducente, collocabantur. Annas autem nec judicio erogatum, nec tribunali admotum,

quod

quod apud eum nullum fuit, misit illum ad Caïpham, sequuturus ipse, ubi Concilium agebatur. Huc Petrus, cum Johanne, sed à longè, sequebatur abductum. verba autem Johannis proculdubiò, per incuriam transcribentium sunt trajecta, & loco suo mota: quod post Bezam, videbatur Maldonato. Contextus autem Johannis sic concinnandus. *Et adduxerunt illum ad Annam primùm. Erat enim socer Caiphæ, qui fuit Pontifex anni illius.* (id est, Tunc temporis) *Erat autem Caiphas, Ille, qui consilium dederat Judæis, quia expedit unum hominem mori pro populo.* tum sequi debet, quod in versum 24. rejectum est, *& misit eum Annas ligatum* (nempe ab Apparitoribus: & sic adductum ad ipsum) *ad Caipham Pontificem. sequebatur autem Jesum Simon Petrus: & alius Discipulus.* Et ita Cyrillus scriptum legit, ut Maldonatus recitat: Nam mihi cùm hæc scriberem, Cyrillus ad manum non erat. Trajectiones istiusmodi in omni Scriptorum genere frequentes sunt. Omiserat in hoc ταχυγράφος. *Et misit eum Annas ligatum ad Caipham*; quæ margini adscripserat inserenda; quæ male fidus aut intelligens alius Librarius, inseruit textui, sed alieno loco. Hæc est & facilis, & expedita, & vera conciliatio, τῆς ἐναντιοφανείας in Euangeliis.

Lapsum Beati Petri per abnegationem Christi, atq; ita fidei defectum quod attinet, quatuor ferè opiniones habentur. Imprimis erant inter Patres, qui culpam extenuabant: inter quos principem locum duxit Sanctus Ambrosius, in Luc. 22. qui duo fere contendit Perverso favore, ut in hac ipsâ causâ loquitur Augustinus. Primum, utcunque Dominum *ore* negaret, *corde* tamen immotam & inconcussam fidem retinebat. Ita Ore non Animo abnegavit. Secundo vult, verbo tenus abnegasse: *ore* non autem *corde*. et ita Ore, ut per æquivocationem, quam appellant, & mentalem reservationem, de Deitate & Humanitate, interpretandus esset, hoc modo. *Non novi hominem.* id est, communi more ab Adamo descendentem: sed θεάνθρωπον, Deum quoque. quem olim professus fuerat Filium Viventis Dei. Utramque sententiam refellit Augustinus, sed ἀνωνύμως, δυσωπηθεὶς, Ambrosii merita & eruditionem. primam opinionem refutat, Tom. 4. cap. 6. Libri ad Consentium contra Mendacium. *Nonne penè omnes qui Christum coram persequutoribus negaverant, quod de illo credebant, corde tenuerunt, & tamen ore ad salutem non confitendo perierunt: nisi qui per pœnitentiam revixerunt. Quis ita evanescat, ut existimet Apostolum Petrum, hoc habuisse in corde, quod in ore, quando Christum negavit? Nempè in illâ Negatione intus veritatem tenebat: & foris mendacium proferebat. Cur ergo lachrymis diluit, quod ore negaverat, si saluti sufficiebat, quod corde credebat? Cur loquens in corde suo veritatem tam amaro fletu punivit mendacium, quod ore depromsit? nisi quia magnam vidit esse perniciem, quod corde credidit ad justitiam, sed ore non confessus est, ad salutem.* Et alibi de eodem, *Mortuus est negando, & revixit plorando*

171. *De Petri abnegatione.*

plorando. sed mortuus est, quia superbè præsumpsit: revixit, quia benignè respexit Christus. Tract. 66. in Johan. ubi contra secundam Ambrosii opinionem, tacito tamen ejus nomine, ita acriter disputat. *Ecce quomodo tibi cito apparebis, qui magna loqueris, & te parvulum nescis. Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam. Qui te jam putas mori posse pro me, prius vive pro te. Nam timendo mortem carnis tuæ, mortem dabis animæ tuæ. Quanta enim vita est, confiteri Christum, tanta mors est, negare Christum: An Apostolus Petrus, sicut eum quidam favore perverso excusare nituntur, Christum non negavit, quia interrogatus ab ancillâ, Hominem se nescire respondet? sicut alii Evangelistæ contestantur expressius. Quasi verò, qui Hominem Christum negat, non Christum neget: & hoc in eo neget, quòd factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos. Ergo qui ita confitetur Christum Deum, ut Hominem neget, non pro illo mortuus est Christus, quia secundùm hominem mortuus est Christus. Qui negat Hominem Christum, non per Mediatorem conciliatur Deo. unus enim Deus, & unus Mediator Dei & Hominum Homo Jesus Christus. Qui negat Hominem Christum, non justificatur,* &c. *Qui negat Hominem Christum, non resurget in Resurrectionem vitæ,* &c. *Per quid Caput est Ecclesiæ, nisi per Hominem? Quomodo est ergo in Corpore Christi, qui negat hominem Christum? Qui enim Caput negat, quomodo est Membrum?* Hæc & plura vehementior Augustinus verè & eruditè de Lapsu Petri, & abnegatione.

172. *Fides ejus an deficit.* Secundam opinionem tuentur in Romanâ Ecclesiâ multi. qui tamen inter se discrepantes, in varias sententias abiere. Sunt qui in illo affatu, & oratione Christi, *Ego pro te oravi, ne deficiat Fides tua,* Petrum non προσωποειδῶς intelligunt: hoc est, ortu Galilæum: Civitate Bethesdensem; Jonæ filium. sed Petrum intelligunt ἀρχικῶς, & originaliter, pro Catholicâ Ecclesiâ, cujus ille Fundus, & à Christo, principale fuit Fundamentum. Quod quidem verè, sed non rectè dicitur. Fides Ecclesiæ non deficit: sed per Petrum non intelligitur Ecclesia. Nec probant viri eruditi, nostrorum temporum. sed ideò aliqui non recipiunt, quod ferre nequeant, ut Immediatè pro Ecclesiâ oret Christus, & ἐξ ἀκολυθίας pro Capite Ecclesiæ: cùm intentionaliter quod aiunt, & primario, pro Capite oraret, non respiciendo corpus, nisi in quantum cum Capite cohæret, & compaginatur. Sunt qui personaliter de Petro exponunt, quasi Christus orasset pro finali in Fide perseverantiâ, quam et obtinuit. id est, ut licet ceciderit, & quidem gravi casu, abnegando Dominum, tamen ex oratione Christi exauditâ, surrexerit, et ad finem usque Fidem immaculatam tenuerit. Postremò, jam tandem magistri nostri novi et novitii, Patres Societatis, Petrum non respiciunt, ut privatum, personaliter: nec ut Corpus Ecclesiæ, aut συμπλήρωμα: sed ut Caput, hoc est, Papam. ita magnus magister Controversiarum, Lib. 4. cap. 3. de Pontifice, utcunque cap. 8. neget illud

Petrum

Petrum fuisse Papam, cum pro illo oraret Christus ne deficeret Fides ejus. Tertium de Lapsu et amissione Fidei in Beato Petro opinionem invexerunt nonnulli, qui affirmant, Petri Fidem, cùm Dominum abnegaret, et quidem cum execrationibus, et pejerationibus, non defecisse Finaliter. Totaliter. ne ad tempus. tantummodò latuisse post carrecta: sub cineribus προδιζομένην: ut Luna, vel Stellæ sub nube latere solent. In re consentiunt cum Jesuitis. caussis discrepant, et diversas assignant. Illi speciale quoddam et personale Beati Petri *privilegium* advocant. Isti, speciale, sed non personale. omnium nempè Electorum. non unius Petri Papæ, aut Capitis Ecclesiæ. Nam vi et efficaciâ illius antecedanei et antelapsarii Decreti Electionis et Prædestinationis τῦδε τινὸς ἢ τινὸς, exclusis cæteris, indispensabiliter, et irrespectivè, fingunt sibi somnia, non poss: Electum, Justificatum, lapsum in gravissima scelera, vel ad minutissimam temporis portionem Fide carere Justificante: Charitate privari: à Deo recedere. sed Davidem, verbi gratiâ, in ipso actu adulterii et homicidii perpetrati, charissimum Deo fuisse: in eo statu, quo cùm inungeretur: etsi, per suppositionem impossibilitatis, ante resipiscentiam fuisset mortuus, omninò moreretur Deo dilectus, et in sinum Abrahæ, hoc est, summum cœlum transferendus. semel enim justificatus, semper justificatus, ubi accessio et recessus non admittuntur.

Postremo, Catholici-Protestantes saniores, accuratè tenent, 173.
et studiosè defendunt, Fidem Beati Petri excidisse. Non quidem Finaliter. Oravit enim pro eo Christus, ne sic deficeret Fides ejus: cujus oratio semper exaudita. secundò, erat Petrus in albo Electorum, qui à Justificatione et Sanctificatione excidere possunt, non possunt à gratiâ Electionis, quæ est ἀμεταμέλητος, nec dependet ab humano actu aut voluntate. Excutebatur autem Fides ejus, et deficiebat ad tempus Totaliter: Non quidem quoad omnem gratiam habitualem aut actualem Spiritus Sancti: ita enim novo Baptismo fuisset illi opus, sed tantùm quoad gratiam justificantem, usque dum restaurabatur per pœnitentiam. *Fidem Petrus*, inquit Maximus Taurinensis, *custodire non potuit. Fidem Petri, ancilla destruxit. Non bona illa ostiaria, quæ Petrum ideò in domum Pontificis includit, ut à Fide Salvatoris excludat. Hæc exclusit à Christo.* sed κινδυνεύσας ἀπολέσθαι δι᾽ ἀπιστίας, ἐφυλάχθη δυνάμει Χριστοῦ. *Hæc est enim vis Dominici sanguinis, ut quos jam delicto mundavit, & in Lumine constituerit, mundos exinde præstet.* Tertullian. de Pudic. cap. 9. Itaque in de persecut. fuga sic ait, cap. 1. *Nihil Satanæ in servos Dei Vivi licebit, nisi permiserit Dominus, ut aut ipsum destruat per fidem Electorum tentatione victricem, aut homines ejus fuisse traducat, qui ad eum defecerunt.* Omninò igitur de totali excussione, & lapsu in æternum intelligenda sunt. ὥστε μὴ τελείως ἀπολέσθαι. nam quoad præsentem tum Justitiam, ὁ φόβος πάντα ἐξέβαλεν. Ut Chrysost. homil. 82. in Matth. et hæc est sen-

tentia antiquorum Patrum, præter uno in loco Chrysostomum. hæc Lutheranorum omnium, & doctissimorum virorum nostræ Confessionis, non paucorum. Postquam jam tertiâ vice abnegasset Jesum Petrus, cantavit Gallus secundâ vice: id ubi factum, conversus Dominus, qui pro tribunali interrogabatur, respexit in Petrum, revocans ei, quod dixerat, in memoriam. et tunc recordatus verborum Christi Petrus, exiens aula flevit amarè. Pontifices autem processu quodam Judiciario, Dominum Jesum, quasi blasphemum, capitali supplicio addixerunt. non quidem statim: sed *mane facto*, inquit Euangelista: Nam post contumelias & convitia, & percussiones impactas, nocte custodiendum tradiderunt, et ubi proxima dies, nempe Parasceve illuxerat, majori jam consessu congregato, revocatum ad tribunal, damnarunt, quantum in ipsis erat.

174. *De Judæ exitu.* Tunc autem videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus erat, pœnitentiâ ductus, retulit triginta argenteos, & abiens laqueo se suspendit. ita Matthæus: quod & Lucas etiam commemorat in actis Apostolicis. In hac historiâ variè lusum est, & curiosè, à scriptoribus. Euthymius ait, cum nodum informis lethi necteret, agnitum, à quibusdam prætereuntibus, & à suspendio liberatum, deinde cum pudefactus in ἀποκρύφοις aliquamdiu delituisset, præcipitiò periisse. Theophylacti scholion ad Matth. hoc est, *Tunc sapere incipit tardè: & pœnitet quidem: non rectè. Nam suum pœnitere, bonum erat: suffocari autem, Diabolicum.* Ita Interpres. ridiculè, τὸ μὲν γὰρ ἑαυτὸν καταγνῶναι, καλόν. τὸ δὲ ἀπάγξασθαι διαβολικόν. hoc est: *Quod se condemnet, rectè fecit: quod suspenderit, Diabolicum erat.* sed cum ferre non posset exprobrationes, quibus deinceps impetendus erat, seipsum è vita subduxit. Oportebat lachrymis sibi eum reconciliare quem prodiderat. Quidam dicunt, quod Judas cum avarus esset, sperabat, per proditionem Christi multum lucri: Christum porrò non interimendum, sed subducturum se, sicut alias fecerat. Cum autem vidisset ad mortem damnatum, pœnitentia percutiebatur, quod aliter, quàm expectaverat, rem successisse videret. Iccircò, se strangulavit, ut Jesum ad Infernum descensurum anteverteret, et per deprecationem salutem consequeretur. Quasi aliquid ille resciverat de Descensu ad Inferos: et prædicatione ibidem Instituendâ. Hæc è relatione aliorum Theophylactus: sequitur de sententia sua. Verum scias, quod posuit quidem collum suum in laqueum, se ab arbore suspendens, Arbore autem ad terram inclinatâ, supervixit. Deo volente ipsum vel in pœnitentiam conservare, vel in traductionem & confusionem. Aiunt etiam (alii) quod morbo hydropico corripiebatur ut, per meatum transire nequiret, per quem poterat plaustrum transire. deinde volunt cecidisse pronum, & crepuisse medium. Quod commentum erat Papiæ, antiquissimi sed inepti Scriptoris, cujus verba hæc citantur apud Oecumenium, Μέγα ἀσεβείας ὑπόδειγμα, ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ

ὁ

κόσμῳ περιεπάτησεν Ἰούδας. πρησθεὶς γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα, ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἁμάξης ῥᾳδίως διερχομένης. ὑπὸ τῆς ἁμάξης ἐπιέσθη, ὥστε τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐκκενωθῆναι. Has fabulas sectatur Annalista. Paulo diversè à Theophylacto, & à meo veteri scholiastâ. Arboris speciem non narrant isti Traditionarii. aliqui *ficum* nobis supponunt: et quidem illam, cui ante biduum infrugiferæ Dominus maledixerat. Ita ludunt ineptiis. cur autem suspendio potius quàm aliûs mortis genere interierit, caussam sanè scitulam affert Arator Diaconus istam

Aeris ut medio communi poneret hosti
Debita pœna locum: cœlo terræque perosus
Inter utrumque perit: nullis condenda sepulchris
Viscera rupta cadunt.

Assentior Baronio, contra Jansenium, & Exercitatorem, quod Herodes Dominum Jesum λαμπρείμονα constituit, hoc est, λαμπρὰν ἐσθῆτα ἔχοντα. non albis vestimentis indutum, sed πορφυροῦντα, ut refertur apud Johannem. quamvis non loquatur de Herode, sed militibus præsidiariis. Purpura enim licèt interdum gestabatur à lautioribus, ut illo Epulone apud Lucam, tamen præcipuè usurpabatur à Dominis terrarum. *Removete famulæ purpuram*, ait illa apud Senecam, *atque auro illitas vestes. Procul sit muricis Tyrii rubor.* sed et in purpurâ erat λαμπρότης. Basilius Seleuciensis Ὥσπερ εἰς τὰς τῶν βασιλέων βλέποντες εἰκόνας, τῇ τῶν χρωμάτων λαμπρότητι μαρμαρυγὰς ἀφιείσας. Explicat autem quem intelligit vestitum. Ἁλουργίδα μὲν τὸ τῆς θαλάσσης ἄνθος ἀποστίλβουσαν. διάδημα δὲ τοῖς φέγγεσι τῶν λίθων ἀστράπτον, καὶ τὴν κορυφὴν περιέχον, quanquam & de vestibus albis adhibeatur λαμπρότης. Clemens διατάκτης, Lib. 8. cap. 12. Ubi Pontifex Christianus λαμπρὰν ἐσθῆτα μετενδὺς altaribus astat. λαμπρείμων ergo vox, de utroque vestitu dici potest indistinctè. 175. *Christus apud Herodem* λαμπρός.

Quæque Tyrum toties epotavere lacernæ.
Et toga non tactas vincere docta nives.

Sed cum non facilè demonstretur ornatum Regium in Albo vestitu constitisse, sed in purpureo; Cúmque Dominum Christum veluti scenicum & factitium Regem deridendum proponerent, cum Herodiani, tum præsidiarii milites: malim Ego ad Cardinalem accedere, quàm descendere in opinionem cum Casaubono Jansenianam, & cum doctissimo Nonno.

Καί μιν ἀνεχλαίνωσαν ἐπὶ χροῒ πέπλα βαλόντες
Σιδονίης στίλβοντα σοφῷ πορφύρει θαλάσσης,
Σύμβολα κοιρανίης καὶ ἐν ἄλγεσι.

Nemo ignorat, lotiones, & περιρραντισμοὺς plerisque Gentibus olim in usu fuisse, etiam ἀποτροπαίους, expiatorios, & καθαρτικοὺς: sed admisso tamen & perpetrato, non perpetrando scelere. Hic ergo rectè pedem fixit Exercitator, cùm Pilatus nondum pronunciata sententiâ, in eum quem judicabat Innocentem, aquam postularet, lavaturus. Bulengerus, abit ad usum ἀπονίψεως multiplicem, apud multos ex Adversariis suis reponendum, ubi non erat opus: 176. *Pilatus manus lavit.*

et ἀπονίμματα docet. sic enim specialiter. τὰ τοῦ ἐναγεῖς ἀποκαθαίροντα vocabant Athenienses, teste Athenæo. Erant autem, & symbolum, & protestatio Innocentiæ. unde Regius vates, Psalm. 22. Νίψομαι ἐν ἀθῴοις. *Lavabo inter Innocentes manus meas, & circundabo Altare tuum Domine,* Et hanc ob caussam sacerdotes Christiani aliquando ἱερουργοῦντες, manus suas lavabant: ut tum, cum Domino adstarent, Innocentiam suam testificarentur. Ἑωράκατε τοίνυν τὸν διάκονον νίψασθαι διδόντα τῷ ἱερεῖ, καὶ τοῖς κυκλοῦσι τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ πρεσβυτέροις. οὐ πάντως δὲ ἐδίδου διὰ σωματικὸν ῥύπον. οὐκ ἔστι τοῦτο. οὐ γὰρ ῥύπον σώματος ἔχοντες τὴν ἀρχὴν εἰσῄειμεν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ἀλλὰ σύμβολόν ἐστι τοῦ δεῖν ἡμᾶς καθαρεύειν πάντων ἁμαρτημάτων, καὶ ἀνομημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ αἱ χεῖρες σύμβολον πράξεως, νίψασθαι ταύτας τὸ καθαρὰν δηλονότι καὶ ἄμωμον τῶν πράξεων αἰνιττόμεθα. Ita Cyrillus Hierosolymitanus in Mystag. Catech. Hieronymus in 1. Malachiæ. *Qui lavant inter Innocentes manus suas? quibus aquis Pilatus lavare conatus est: in Judæorum blasphemias ne consentiret.* Assentiendum est ergo doctissimis viris, qui morem hic Judæorum, & quidem antiquissimum, ante illa Pharisæorum & Seniorum ἀπονίμματα intelligunt. Inter quos imprimis censendus est Origines: qui non modo Romanam non fuisse hanc consuetudinem præcisè docet, sed ἀποφατικῶς, Judaicam. Pilatus autem videns, quod nihil proficeret, Pontifices à cæde & sanguine Innocenti fundendo, dum vult avertere, Judaïco more lavit manus, volens eos de Christi Innocentiâ, non solùm verbo, sed etiam facto commonefacere. ita ille, Tract. in Matth. 33. Cui accedit & meus vetus Scholiastes. Ἐκαθῆρε τὰς χεῖρας τῷ ὕδατι, δεικνύων ὅτι καθαρὸς καὶ ἀμέτοχός ἐστι τοῦ φόνου. Ἰουδαϊκὸν γὰρ ἔθος ἦν οὕτω διαμαρτύρεσθαι τοὺς μὴ θέλοντας φόνου τινὸς κοινωνῆσαι. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ Δαβίδ, νίψομαι ἐν ἀθῴοις τὰς χεῖρας μου. Quibus ego libentiùs subscribo, quàm novitiis, qui tamen istorum declarationem comperendinant.

177. Pilatus tentatis omnibus, ut Jesus liber dimitteretur, nihil profecit. tandem cùm objicerent palam, *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris,* sententiam in illum pronunciavit, ne læsæ, imminutæve majestatis ipse accusaretur. Pronunciat autem, ut Cruci suffigeretur; Nempè tanquam seditiosus: & populum contra Cæsarem concitans. Judæi de Blasphemiâ postulaverant: Quòd se Filium Dei fecisset homo. In blasphemos lapidatio constituebatur: et licebat iis ex Lege in tales agere: unde dixit ad eos Pilatus, Legem cum dicerent, habemus, & secundùm Legem nostram debet mori, Accipite eum vos, & secundùm Legem vestram judicate. sed simplici hoc supplicio non contenti, acerbius meditantur: itaque desertâ illâ accusatione, aliam instituunt, cui Crucis supplicium debebatur. Nam quod aiunt, Nobis non licet interficere quenquam: vel falsum erat. Nam Legis suæ usum permittebant Romani. vel, potius caussam spectabat sæcularem: Non licet in hoc casu. Quia invenimus hunc hominem subvertentem Gentem nostram, prohibentem tributa dari Cæsari, et dicentem, se Christum Regem esse. Hæc ubi

audivit Pilatus, sententiam tulit, prout postulaverant, ut crucifigeretur. Baronius in hoc supplicio, neque juris Judaici rationem ait habitam: nec Romani. Non Judaici. quia debuit blasphemus lapidari. At desertâ illâ accusatione, quæ non spectabat ad sæculare Pilati judicium, nec ab illo admittebatur: (noluit enim in messem alienam manus immittere) Crimen capitale intentabant. at Criminis illius supplicium erat Crux, vel θεομαχία: quod viri eruditi observarunt. Nec tamen hoc impedit quo minus verum sit quod Baronius observat Barabbæ supplicium, uti & Crimen, in Christum, translatum fuisse: & illud de vetusta Judæorum consuetudine: quibus in usu fuit supplicium Crucis: etsi non per omnia Romano more. In quâ re Bulengerus, qui maluit Hæreticus esse cum Casaubono, quàm cum Catholicis sentire, Carolo Sigonio: Justo Lipsio Gretsero, & aliis, mittendus est ad Gretserum, furioso more Catholicum, ut bene vapulet.

Historiam de Cruce Hieroglyphicâ in ruderibus templi Sarapidis inventâ, Socrates primus, ut opinor, retulit. quem secuti sunt Sozomenus, Theophanes, Suidas, alii. An Crucis Dominicæ vis & efficacia significata in illa fuerit, Ego non illibenter crederem. Qui enim per Sibyllas & Hystaspen, illustrissima Gentibus testimonia dederat, de salute mundo per Filium suum impertiendâ: quidni Idem, cum sit πολυμήχανος in salute πολλαπλασίως procurandâ, & soleat πολυτρόπως miserationes suas, tam *redimentes*, quàm *redemientes* revelare, quidni et, in, ac per, Ægyptiorum mysteria, ignorantibus illis, idem adornaverit? et verbum Dei vim suam in Ægyptiorum sacerdotibus exeruisse credatur. sicuti in impiis, Balaam & Caiphâ, qui inviti, coacti, aut nescientes, vaticinabantur. sed & Ægyptios videtur Deus, quibusdam prærogativis, ob omni retrò antiquitate, honorasse: quod commercio & societate populi Israëlitici ante alias nationes uterentur. Nec tantùm per antiquissima illa tempora, cùm Abraham, Jacob, & Joseph apud illos versarentur: Ipse etiam populus factus Inquilinus incoleret terram Gozen: sed secutis etiam sæculis, cùm Jeroboam eò fugeret, Salomon exinde uxorem duceret. Sesac, Hierosolymis direptis captivos eò asportaret. Reges Judæ auxilium implorarent. Jeremias eò deportaretur. et cùm à Ptolomæorum imperio, plurima commercia intercederent inter utramque nationem. Certè narratio est illustris: Cui non dissimilia quædam invenit, apud Arabas olim, Rhodiginus Lib. 10. cap. 8. *Non gravamur promere hic*, inquit, *quæ imprimis studiosorum auribus digna arbitramur: è monamentis excerpta clarissimis. Siquidem traditum est abs Arabibus, Crucis figuram videri, cæteris omnibus, quotquot sunt, præstare. quoniam superficies, primâ Cruce describitur. sic enim imprimis longitudinem habet, atque latitudinem. primaque hæc figura est, & omnium recta quam maximè, constansque rectis angulis quatuor. Effectus verò cœlestium*

178. *De cruce Sarapidis.*

cœlestium maximè per rectitudinem radiorum angulorumque resultant. Tunc enim potestas stellarum prævalet, quando cœli rectos habent angulos quatuor: vel cardines potius: Orientis videlicet & Occidentis, & medii utrinque Cœli. sic etiam dispositi radios conjicient in se invicem, ut Crucem inde constituant. Esse propterea Crucem veteres dicebant, tum stellarum fortitudine factam, tum earum fortitudinis susceptaculum: ideoque habere summam in Imaginibus potestatem, ac vires & spiritus suscipere Planetarum. Hæc Rhodiginus. An ista apud Arabas vicinos Israëli populos, ab æneo illo serpente per Mosen, in deserto agentibus erecto, dimanarint, nescio. Utcunque fuit: miris olim modis, hæc Christianæ pietatis, & professionis insignia mysteria, trophæa inter Gentes consecrabant. de signo illo Tau, apud Ezechielem. de antiquâ figurâ Hebraicæ literæ T, in Origenis ac Hieronymi sententiâ acquiesco. neque quicquam persuadent in contrarium eruditorum virorum ἐριστικοὶ λόγοι, nedum arrident διασυρμοί. sed de Cruce, doctissimi viri omnia prosecuti sunt. Impiè in Colloquio Mompelgartensi Beza. *Fateor me ex animo Crucifixi imaginem detestari: ideoque eam non possum ferre.* Contra profiteor, idque ex sententiâ Antiquitatis & Ecclesiæ Anglicanæ, *Fateor me ex animo Crucifixi Imaginem amplecti, & usurpare.* ideoque eam libenter admittere. Christianus enim sum: et Christiani nihil à me alienum esse arbitror: et Bezanam illam impietatem detestor.

179. Cruci damnatum, tradidit Jesum flagellandum, ut crucifigeretur: servili, crudeli, inhumano supplicio. neque enim nisi flagris cæsum, fas erat Cruci apud Romanos suffigere. hinc illa solennia. *I Lictor, colliga manus, caput obnubito, virgis cedito, arbori infelici suspendito.* Quæ tamen forma supplicii, authore Cicerone pro Rabirio desuëta fuerat. rectè ergo Hieronymus, *sciendum est Pilatum Romanorum legibus ministrasse, quibus sancitum erat, ut qui crucifigitur, prius flagellis verberetur.* Nec interim non verum quoque quod habet Augustinus, *Non persequendo flagellavit Dominum Pilatus, sed Judæorum furori satisfacere volens, ut vel sic jam mitescerent, & desinerent velle occidere, cùm flagellatum viderent.* Nam bis flagellis cæsus est Dominus: ante latam sententiam condemnationis. in eum finem, ut liberaretur. et post condemnationem, ex Instituto capitali. Nec prostratus in terram flagellabatur, ut Paulus cum 39. plagis accepit, quod Deuteron. 25. jubebatur: sed palo alligatus, ad morem Romanorum. volunt autem columnam fuisse marmoream, non palum ligneum. Hieronymus in Epitaphio Paulæ. *Ostendebatur illi Columna Ecclesiæ porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur, & flagellatus.* Flagellatum porrò gravissimè dixerim: Ita enim significatur Psalm. 128. 3. *super dorsum meum araverunt aratores.* an verò plagas acceperit 5475: quomodo fabulantur nonnulli, quis dixerit? Nec judiciario more tantum

Flagellatus Iesus.

lacerarunt

lacerarunt, sed barbari arreptum, extra legem, & consuetudinem exagitant. Milites enim præsidis Pilati suscipientes Jesum duxerunt eum in atrium Prætorii, & totâ cohorte convocatâ, exuunt eum suis vestimentis. Chlamydem coccineam illi induunt, coronam è spinis acutissimis capiti imponunt: arundinem, quasi sceptrum, manui: quâ prius capiti coronam illam infigunt: conspuebant. genua cachinnantes flectebant, & Ave dicebant, Rex Judæorum. Ita vestitum, & tractatum iterum produxit ad populum Pilatus, si modo post tot cruciatus mitescere vellent. at illi τριβάρβαροι exclamant, *Crucifige, Crucifige, Tolle eum.*

Τοῦτον ἐλῶν σαύρωσον ἐλεγχίσῳ τινὶ πολμῷ.

Ita enim Crucem censebant, ut plenius in 2. Semestrium docet πολυμαθέστατος ille Petrus Faber, cujus quadras Lipsius abligurivit. Tandem Pilatus victus perversissimo Judæorum odio, qui nil nisi *Crucifige, Crucifige,* clamabant, coactus aliquo modo satisfacere, tradidit eum voluntati eorum: hoc erat, ut Cruci suffigeretur. Atque ita deduximus ad Crucem Servatorem: tragœdiam illam horridam peracturum.

Historiam Crucifixionis, ab egressu exordiuntur Euangelistæ. 180.
eduxerunt, ait Johannes: ad quod spectaculum invitabantur olim filiæ Israel. Cantic 3.11. *Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem in Diademate, quo coronavit illum mater sua* (Synagoga) *in die desponsationis illius. Grande spectaculum. sed si spectet impietas grande ludibrium. si spectet pietas grande mysterium. si spectet impietas, ridebit regem pro virgâ regni, lignum sui portare supplicii. si pietas spectet, videbit Regem bajulantem lignum ad semetipsum figendum, quod fixurus etiam fuerat in frontibus Regum. in eo spernendus oculis impiorum, in quo erant gloriatura Corda Sanctorum. Dicturo enim Paulo, Mihi absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Jesu Christi, ipsam suam Crucem suo gestans humero commendabat: & lucerna arsuræ, quæ sub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat.* Ita enim commentantur Patres. Neque enim tantùm à ligno, sed & per lignum regnavit. *Cùm lignum Crucis portaret Dominus*, ait Sanctus Leo, *quod in sceptrum sibi converteret, Potestatis erat, quia hoc apud Impiorum oculos grande ludibrium, sed manifestabatur Fidelibus, grande Mysterium: quia gloriosissimus Diaboli victor pulchrâ specie Triumphi sui portabat trophæum: & invictæ patientiæ humeris signum salutis adorandum Regnis omnibus inferebat.* Quæ, ille è superioribus Augustini Tract. 117. in Johan. transferebat. Erat hoc de Romanâ consuetudine, ut ostendit Casaubonus. Portavit autem Christus crucem suam, à loco judicii versus Calvariam locum supplicii per totam urbem Jerusalem. Portis egrediens (nam extra urbem erat supplicii locus) cum aliquantulum defatigaretur, è præcedentibus tormentis, incidunt in quendam Simonem, quem angariabant, id est, compellebant, Crucem subire, & ad locum supplicii *Simon Cyrenæus.*

supplicii bajulari. Hunc valdè describit ἰδικῶς. à patriâ Cyrenensem, venientem de villâ. patrem Rufi, & Alexandri. quos tanquam vulgo notos nominat Marcus. vel potius quod erant inter Christi discipulos, & in Ecclesiâ celebres, cùm scriberet Marcus. ut rectè Maldonatus, Simonem non Gentilem fuisse, quod quibusdam videbatur, sed Judæum putaverit, qui Cyrenæ natus, aut ortus fuit. non illa urbe Celebri in Africâ, unde Callimachus oriundus, ubi Synesius Episcopus. sed Decapolis, in Palæstinâ. Is ergo bajulans crucem processit ad locum, qui dicebatur Golgotha, vel Calvaria.

Εἰσόκε χῶρον ἵκανε φατιζομένοιο κρανίου
Αδὰμ πρωτογόνοιο, φερώνυμον ἄντυγι κόρσης
Γόλγοθα τὸν καλέεσκε Σύρων στόμα.

Ita Nonnus doctissimus Poëta: cujus sententiæ favent, Augustinus sermone 71. de Tempore. Cyprianus de Resurrectione. Athanasius de passione Salvatoris. Ambros. Libr. 5. Epist. 19. Origenes tractat. 35. in Matthæum. Basilius in 5. Esaiæ. Epiphan. hæresi 46. Chrysost. homil. 84. in Johannem. Refellit eam sententiam Hieronymus, quia Josue 14. dicitur sepultus Adam in Hebron, *Nomen Hebron, ver. 15. ante vocabatur Ciriath-Arbe. Adam maximus ibi inter Enacim situs est.* Hieron. in Epitaphio Paulæ, *Ascendit Chebron. Hæc est Ciriath-arbe: id est, opinor, virorum quatuor. Abraham, Isac, Jacob, Adam magni. quem ibi conditum, juxta librum Jesu Nave Hebræi autumant, licèt eum quidam conditum in loco Calvariæ suspicentur.* Et certè si Sethum sepultum fuisse in valle Josaphat verum sit, cujus sepulchrum ibi inventum scribit Johannes à Leydis, verisimile esse potest, Adamum in vicino Calvaria sepultum. præcipuè si quod non nemo scripsit, Jerusalem urbs, sita sit in *meditullio orbis*, unde & Psalmistæ effatum explicant, *Operatus est salutem in medio terræ.* Nec repugnant hæ duæ opiniones, ut videntur, si vera sint quæ narrantur, Adamum bis sepultum, ut & Josephum: primo apud Hebron: deinde translatum per Noachum in montem Calvariæ cum propheticè prævideret Christum Dominum ibi olim crucifigendum. Ibi & Jacobum obdormivisse volunt, supposito capiti lapide, cùm in Mesopotamiam, ducturus inde uxorem, proficisceretur. unde volunt locum λιθόστρατον appellatum. Λίθος δὲ ἦν πρὸς κεφαλὴν αὐτοῦ. καὶ ὁ τόπος κρανίου τὸ λιθόστρωτον, οὗ ἐπὶ τὸ ἄκρον ἐκκέχυται τὸ σωτήριον αἷμα. Macarius Chrysocephalus apud Gretserum, Theophylact. in 15. Marci. παράδοσίς ἐστιν εἰς ἡμᾶς φθάνουσα ἐξ ἀρχαίων πατέρων, ὅτι ὁ Αδὰμ ἐκεῖ ἐτάφη. ὁ τοίνυν τὸ πτῶμα καὶ τὸν θάνατον τοῦ Αδὰμ ἰώμενος Κύριος, ἐκεῖ σαυροῦται. ἵνα ἔνθα ἡ ἀρχὴ τοῦ θανάτου, ἐκεῖ καὶ ἡ τοῦ θανάτου κατάλυσις. Sanè valde correspondet divinæ dispensationi. et ratio reddita pia est, & probabilis. Et in 19. Johan. adhuc explicatius. *Calvariæ locum dicebant, ut sermo obtinet, quòd illic sepultus sit Adam: ut ubi principium mortis, illic & interitus ejus esset. Traditio enim Ecclesiastica est, quòd Judæa postquam extorris factus est Paradisi, ante cæteras*

Golgotha.

terras eum habuit inquilinum: quæ regio in solatium Paradisi, quem amisit, dabatur, tanquam quæ totius orbis optima & pinguissima esset regio: unde & prima mortuum suscepit hominem. si igitur homines qui tunc vivebant, in admirationem inventi cranii hominis mortui, cuticulâ depilatâ, inde eum ita nominaverunt, postea temporis, per Noachum videtur illa fama ubique disseminata. Unde & Dominus, ubi origo mortis, illic moritur, ut exiccet ejus fontem.

Hic ergo illum crucifixerunt. cujus supplici rationem & formam σταυροδιατεῖπται, fusè & luculentè, descripserunt. Cum illo autem & alios duos latrones, capitali sententiâ damnatos pari supplicio crucifixere. unum à dextris, alterum à sinistris. Jesum autem medium. Plurimi per illa tempora sicarii, & grassatores passim omnia loca infestabant: inter quos fuerunt & isti duo: homines improbi, & omnibus sceleribus cooperti, ut impleretur, sicut observat Beatus Marcus, quod apud Esaiam Prophetam dicebatur, *Et cum iniquis reputatus est*, datum hoc ab improbo Præside Judæorum odio, ut ita ignominiosior esset ejus pœna; qui cum talibus sociebatur. quorum medius, quasi princeps facinorosorum, ab eâdem caussâ crucifigebatur. *sic plerumque accidere videmus*, inquit Tertullianus, *ut inter duos contrarios Hæreticos Ecclesia crucifigatur.* Ut eodem in loco: & eodem supplicio animadversum est in omnes tres: ita quoque & eodem modo, formâque crucifixi omnes: contra quam videmus in proletariis picturis, & apud vulgus in opinione. Quam formam doctissimus Nonnus, ut solet, ad vivum ita expressit. κεῖθι φονῆες 181. *Latrones crucifixi.*

Εἰς δόρυ τετράπλευρον ἐπήορον, ὕψοθι γαίης
Ὄρθιον ἐξετάνυσσαν, ἐπισφίγξαντες ἀνάγκῃ
Πεπταμένας ἑκάτερθε σιδηρείῳ τινὶ δεσμῷ
Χεῖρας. ὁμοτρήτῳ τε πεπαρμένον ἄζυγι γόμφῳ,
Δίπλοον ἦτορ ἔχοντα μιῇ τετορημένον ὁρμῇ,
Ποσσὶν ὁμοπλεκέεσσιν ἀκαμπέα δεσμὸν ὀλέθρου.

Quatuor autem clavis ligno affixi sunt, & Christus & Latrones. non tribus, ut vulgò fingunt, et author tragœdiæ, Christus patiens, innuit, ubi loquitur. Γυμνὸν τετρήλῳ κείμενον ξύλῳ λαβών. Clavorum enim Dominicorum, quod quatuor fuerint hæc est ratio. duo sunt affixi in palmis, & duo in plantis. Non est autem verum, Nonnum, quod ait Exercitator, inter illos numerandum, qui tres tantùm clavos agnoscebant. ait enim

Δουρατέου θανάτοιο ταθεὶς τετράζυγι δεσμῷ.

Sed Casaubonus Lipsium sequutus est, qui Lib. 2. de Cruce, cap. 9. ita perperam Nonnum interpretatur. Quocirca rectè sentiebat Scaliger existimans, binos pedes, totidem clavis, non ad stipitem arrectarium, sed ad suppedaneum affixos. quomodo senserunt ante natos Scaligeri tritavos, Irenæus, & Justinus.

182. *Titulus crucis.* Scripsit autem titulum Pilatus, & posuit super Crucem. nempè super caput Christi crucifixi in tabulâ, opinor, appensâ. ita vocat Johannes Latino nomine. Marcus ἐπιγραφὴν appellat. & proculdubio Crucibus Latronum similes tituli appendebantur: qui causam mortis inflictæ legentibus indicarent. Ideo Matthæus ait, & imposuerunt super caput ejus, caussam ipsius scriptam, Hic est Rex Judæorum. Ideo enim morti damnatus erat, Quia Regem Judæorum se præferebat. conceptis verbis ita se habebat titulus, quemadmodum refertur apud Johannem. *Jesus Nazarenus, Rex Judæorum.* Morem hunc Romanum observat Dio Lib. 54. in supplicio servi Cæpionis. τοῦ γοῦν πατρὸς τοῦ Καιπίωνος, τὸν μὲν ἕτερον τῶν δούλων τῶν συμφυγόντων τῷ υἱεῖ ἐλευθερώσαντος, ὅτι ἀμῦναι οἱ θνήσκοντι ἐθελῆσε. τὸν δὲ ἕτερον τὸν προδόντα αὐτὸν, διά τε τῆς ἀγορᾶς μέσης μετὰ γραμμάτων τὴν αἰτίαν τῆς θανατώσεως αὐτοῦ δηλούντων διαγαγόντος, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνασταυρώσαντος, οὐκ ἠγανάκτησε. Hunc titulum seu caussam affixam multi Judæorum legerunt, offensi: & cum Pilato expostulant de scriptura Pontifices, *Noli scribere Rex Judæorum, sed, quia Ipse dixit, sum Rex Judæorum.* sed expostulationi non acquiescens ille respondet, Quod scripsi scripsi. Erat autem scriptum, Hebraicè, Græcè, & Latinè. nimirum ut omnes intelligerent. in quo titulo, ut prærogativam Romano sermoni, & ita Romanæ Ecclesiæ accrescere faceret Baronius, ut & alibi quoque fecerat, nugatur satis pueriliter, & ridiculè. Latinæ linguæ erat olim usus sub Imperio Romano frequentissimus, & authoritas inter cæteras linguas summa, ita ut passim, & ubique obtineret. Hoc Romanis rerum Dominis, omni ope operâque adnitentibus, ut exclusis cæteris, ubique illa usurparetur. Græcam tamen, longè elegantiorem, & propter artes omnes, immortalitati, in illa lingua consecratas, non poterant ab hominum usu & commercio excludere: postquam illa semel, à Macedonico Alexandri Imperio, universam Asiam longè lateque inundaverat. Hebræa Patriarcharum dialectus, illa mater & origo cæterarum, erat in scripturis θεοπνεύστοις æternitati consecrata: & hoc suo se præsidio tuebatur. Utramque cum Latinâ, in titulo Crucis, divino illo spiritu impellente, Pilatus commendavit. Causæ non simplices commemorantur. Una est ab Hilario præfatione in psalmos expressa. *Quod mysterium voluntatis Dei, & expectatio beati regni, tribus istis linguis, erat imprimis annuntianda.* unde docuit Augustinus. 2. de Doct. Ch. ca. 11. tres illas Linguas satis sufficere ad scripturas intelligendas. Baronius, & alii nescio quod Mysterii in generibus linguarum, apud Crucem, in titulo dedicatarum: & in ordine ac dispositione earundem ibidem quærunt, & per me in ἐπιγραφῇ, αἰτίᾳ, titulo illo, esto, sit πολὺ τὸ μυστηριῶδες, dummodò imprimis concedatur, ita fuisse à Pilato conceptum titulum, ut Causa & ratio ἀνασκολοπισμοῦ, ab omnibus legi posset & intelligi. Hoc est, ut ille vates θρηνῳδῶν loquebatur, *ab omnibus qui transibant.* Lamentat. 1. 12. qui vel Latinè, vel Græcè, vel He-

braïcè sciebāt. In hoc titulo Linguæ Latinæ 1as vindicare solent; & fragmen illud afferunt in probationem, quod et hodiè, si credere fas est, Romæ inter κειμήλια repositum custoditur: ubi si Latina ἐπιγραφὴ primo loco ponitur, viderit pietas ac devotio popularis, an non ἀποβολιμαῖον fuerit illud fragmen, non .n. potest, opinor, fieri ut viri docti qui illud suis oculis αὐτόπται usurparūt, decepti fuerint: certè, contra illud referunt Euangelistæ, Hebraicè, Græcè, et Latinè scriptum. non Latinè, Græcè, & Hebraïce. quare plusquam ridiculus est in hoc Baronius de Romano titulo. Certè, quæ primo, secundo, tertiove loco lingua in ἐπιγραφῇ ponebatur, non multum interesset scire, nisi mirifici portentosarum opinionum architecti, mirabilia quædam inde portenta deducta comminiscerentur, in sacris Liturgiis: missarum solennibus, scripturarum publicis prælectionibus: authoritate Pontificiâ stabilienda. si non in omni actione sacra, Romanam linguam, ignotam, non intellectam, non autem gentis propriam, vernaculam, intellectam, intelligibilem vehementius contenderent usurpandam. More, satis absurdo, & plerumque impio. Hanc Spartam Bulengerus, in Antidiatribis, per intervalla desultor, invadit, & sine methodo, arte, deformat potius quàm exornat.

Hilarii mysterium indicavimus, ab Augustino depromptum. conceditur, tres illas linguas sufficere, ad sacras scripturas intelligendas. cum scripturæ omnes, non sint aliis linguis traditæ, vel commendatæ, quàm illis tribus eruditis. Nec necesse est, ut πρὸς τὸ θεολογεῖν, ab istis alias ediscant studiosi. Neque tamen statim, illi omnes, qui non intelligūnt linguas illas, scripturarum sensu, & mente penitus destituti intelliguntur. Intelligebant omnes, etiam βάναυσοι, & ἀποχειρόβιοτοι sub ævo Augustini Græcè vel Latinè. illam, per Asiam, & Orientem; hanc, per Africam & Occidentem: sed alia nunc sunt tempora, diversi mores, status, instituta alia, ubique diversissimæ linguæ & dialecti. Nec est ex Europæ regionibus aliqua, quin in illa ipsa μέροπες existant homines & ἑτερόγλωττοι. Non sunt adhuc satis illæ linguæ tres, ut sacræ scripturæ intelligantur, cum tot sint ubique mortalium myriades, qui nullam istarum trium linguarum capiunt. Neque hic de vulgo, colonis, ineruditâ plebe loquor: sunt et in Clero constituti ἐντὸς τοῦ βήματος & θυσιαστηρίου, curam sortiti animarum, qui vix, & fortè ne vix, Latinè sciunt intelligere, loqui, legere, pronunciare. quales olim ille Episcopus Dunelmensis apud Nos, Ludovicus à Bellomonte, qui ἀμφιγυηεὶς, ita stupidus et illiteratus erat, ut Consecrationis suæ bullas & diplomata legere non posset. hæsitavit ad verbi monstrum, *Metropoliticè*. & cum legere non posset, diu hæsitans tandem ait, *soit pour dict*. & cum ad verbum *ænigmate*, ventum esset, in eodem luto hærens, non tenuit patientiam, sed *par Saint Lewes, ill n' est pas curtois, qui cette parolle isi escrit*. Tales oportet, vel nihil habere commercii cum scripturis sacris: aut, ad scripturas intelligendas aliis illis lin- 183.

 guis

guis opus erat, quam tribus illis: sed Augustinum hic pervertunt. De sufficientia trium illarum linguarum, non loquebatur. & illud quod loquitur, quicquid sit, ad omnes non spectat. Latinæ linguæ omnes non affatur ille. speciem non excessit: generatim non loquitur. perstrinxit is potius indigentiam, qui pro sufficientiâ allegatur. *Latinæ linguæ homines,* inquit ille, *quos suscepimus instruendos, duabus aliis Linguis opus habent ad scripturarum Divinarum cognitionem. Ut ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit, Latinorum Interpretum infinita varietas.* Hæc sunt verba ista sequela; hæc ratio Augustini: Qui nihil minus dixit, quam quod fingitur dixisse, *Tres illas linguas, satis esse cuicunque, ad Divinas scripturas intelligendas.* Opus est ergo vernaculis versionibus, ut cognitio scripturarum, ad hominum cognitionem diffundatur. Et hoc non curant οἱ ἐξ ἐναντίας, dummodo *officia Deum spectantia,* maximè *sacrum Missæ officium,* tribus illis tantum linguis, & non alia, celebrentur. Hoc est, ut Officia Deum curantia, cum verbo Dei nihil commercii habeant. Quodsi, tres illæ linguæ ἀπολελυμένως ita Divinis officiis advocentur, quidni λειτουργοῦντες alicubi linguâ Hebraïcâ, aut Græcâ, non semper Latinâ, faciunt? Nam quia Crucis titulus tribus tantum linguis exarabatur, iccirco Crucis magnum sacramentum, & Crucis totalis prædicatio, ad tres illas linguas affigantur: hoc est, ut sacrificium Missæ, & omnia officia Deum procurantia, tribus illis tantum linguis, peragantur. Cogita mihi parem, vel non multum dissimilem argumentationem. Duodecim elegit Apostolos, Jesus Christus, ad opus ministerii. Ergò tot, non plures essent, ἐν τάξει τῶν Αποστόλων, per universum Christianum orbem Episcopi. Nec minori probabilitate affertur, è disciplinâ Eliæ nescio cujus, sex mille annos mundum duraturum, quia tria omnino constituuntur tempora, apud exotericos; ἄδηλον, μυθικὸν, ἱστορικὸν. apud Christianos, ἄνομον, νόμιμον, Εὐαγγελικόν: ut singulis bis mille anni assignentur. sed quid commune habet actio Pilati, profani hominis atque impii, cum praxi Ecclesiæ in sacris? potiùs ego dicerem Syriacè, Deum in sacris, præcipuè missarum sollennibus, honorandum, quod Jesus ipse Christus & sacrificium, & sacerdos, cum in Arâ Crucis immolaretur, Syriacè clamaret, *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* Riderent nos opinor, si argumentaremur, Act. 2. Apostoli, spiritu sancto infuso, locuti sunt ad populum Magnalia illa Dei, *suis linguis.* Ergo suis hodiè vernaculis linguis, οἱ διάκονοι τοῦ λόγου, illorum vestigiis insistentes, eadem Θεοῦ μεγαλεῖα, & maternis linguis docere debent populum, Cum de rebus sacris, Mysteriis Divinis, tractatio instituitur, aut illa officia, quæ Deum curant, peraguntur, ni à Sacerdote. sed sed aliud est verbum prædicare: aliud offerre sacrificium, & sacras curare liturgias. scio. ut nec idem sunt, Frangere, & Fundere, in Eucharistia. sed sine tamen copulantur. Divini cultus partes sunt principales. Officia sunt in Deo curando, occupata. Christus

Linguæ tres, sacræ.

Christus concionabatur, non Indicè, Æthiopicè, sed Syriace, ideo ut à vulgo intelligeretur. at Christus cum in cœnâ suâ ultimâ sacrificium hoc æternum institueret, Sclavonicè opinor, & σκυθιστὶ, aut etiam Latinè loquebatur, *Hoc est Corpus meum*. Et Apostoli deinceps utcunque linguis loquebantur populorum vernaculis, quibus Euangelium annunciabant. Frangentes tamen panem: dic, qua linguâ celebrabant, Hebraïcâ, Græcâ, an Latinâ? nam certum est, reor, non vernacula aliquâ. proculdubio, intra Palæstinam constituti, Græcè. nam non populari. in Græcia, Hebraïcè. nam non vulgari. Romæ: an Græcè dicant, an Hebraïcè? nam nec ibi, populari. mihi videtur, Hebraïcè. propterea quod minus, quàm Græcè, intelligeretur. Negamus enim edictum Bulengerianum, Officia Deum curantia, maximè autem Missæ sacrificium aliis quàm tribus illis linguis celebrari non debere. Edictum voco. & sic est: satis pro Imperio. Nam ratio nulla agnoscitur, cur hoc ita statuatur? Ideo enim illud, & aliò spectat, & aliorsum. Ideo spiritu effuso loquuti sunt linguis, ut verbum Dei omnibus innotesceret. & quidni igitur, ut Baptizati, Communicati, Confirmati, Inuncti, Ordinati, sacratas intelligerent actiones, Se concernentes: & Divina officia, Deum procurantia? stupendum est hoc *Ideo*, ne dicam stupidum, & Idiotæ. Miramur Deum adeò nihil laborasse: nec in numerato posuïsse, quâ linguâ uterentur ἱερυργῦντες: & ita fuisse sollicitum, cum homines curaret ipse, ut non modò donum miraculosum donaret, sed & Interpretes curaret instituendos. Ideò enim in Ecclesia Interpretes fuerunt, qui ea populo explicarent, quæ Linguâ, non omnibus notâ, recitarentur. Interpretes autem illi Ecclesiastici, Missarum solennia: sacram Liturgiam: Orationes vel longiores, vel ejaculatorias, non Interpretabantur. Igitur non reponuntur inter sacros, vel majores, vel minores Ordines Ecclesiasticos, sed ad Conciones relegantur: quæ cum vernaculâ linguâ haberentur, quid opus aliquâ Interpretatione, cum vernaculam suam præsentes intelligerent? Saltem qui linguis loquebantur, ipsi poterant, hoc Officio rectè fungi: ne confugere haberent opus, ad vicariam operam. sed videtur hos Interpretes non intelligere. Opus est Interprete, ut scripturam loquentem linguâ, hoc est obscurè, de Interpretibus capere possis. Adi ergo Exercitatorem: nec pigebit illi animum accomodasse.

Sed hoc dicitur voluïsse Epiphanius. Nam ἑρμηνεύτας commemorat, γλώσσης εἰς γλῶσσαν. ἢ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν: ἢ ἐν ταῖς προσομιλίαις. Hoc voluit, nimirum Missarum solennia, ignotâ in linguâ celebrata. sed Conciones ad populum, vulgari. Nam interpretes habebat Ecclesia aliquando, qui Conciones, & Lectiones explicabant. Hoc in Annalibus observarat Baronius. Bulengeri fuerat, id quod ille vir plurifariam eruditus, per incuriam vel agnoscere, ut virum probum decuït: vel tueri, ut eruditum. Epiphanius recenset ἑρμηνευτὰς, inter eos, qui cum in Ecclesiis ministrarent, 184.

ἐκ

ἐκ δευτερογάμων nihilominus, assumebantur. Officium eorum quodnam erat, non docet: locus integer Epiphanii ita est. Δευτερογάμον δὲ οὐκ ἔξεστι δέχεσθαι ἐν αὐτῇ εἰς ἱερωσύνην, κἂν τε ἐγκρατευόμενος εἴη χήρος ἀπ' ἀρχῆς, τάξεως ἐπισκόπου, καὶ πρεσβυτέρου, καὶ διακόνου, καὶ ὑποδιακόνου. secundis nuptiis copulatum, non licet ad Ordines cooptare, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, subdiaconi, quamdiu in iis vixerit: ne quidem etiamsi ab ipso tempore viduïtatis suæ, vixerit castè & continenter: ab hisce Ordinibus cum recesseris, Lectores, undecunque assumi possunt de Virginibus, Monachis, Continentibus, Viduis, honestè Maritatis. imò, si necessitas exigat, ab iis, qui post excessum prioris conjugis, secundis nuptiis dederunt operam. Καὶ γὰρ οὐκ ἔστιν ἱερεὺς ἀναγνώστης, ἀλλ' ὡς γραμματεὺς τοῦ λόγου. Καὶ διακόνισσαι δὲ καθίστανται, εἰς ὑπηρεσίαν γυναικῶν μόνον διὰ τὴν σεμνότητα, &c. Diaconissæ, ideo ordinantur, ut mulieribus inserviant, quoties opus fuerit, verecundiæ, & honestatis causa; cum vel tinguendæ, vel inspiciendæ sunt. Oportet autem illas univiras esse, continentes, castasque, & viduas ab excessu viri, quem unicum & solum duxerunt. Posteà succedunt Exorcistæ: & de lingua in linguam transferentes interpretes, tum cum aliquid legi debeat aut in congressibus exponi. Sequuntur istos Copiatæ, qui Corpora amiciunt, deducunt, & procurant mortuorum: tum posteà Janitores, & reliquæ cohortes ordinatæ. Habemus hic Interpretes recensitos, inter ordines Ecclesiæ minores. Eorum officium esse recensetur, de linguâ in linguam Interpretari. subjectum, Lectiones sacrarum literarum, & προσομιλίαι. Bulengerus exponit in colloquiis aut congressibus. Ineptè, quasi in Foro, aut vacuâ Tonsoris in umbrâ, ubi confabulabantur, εἴ τι καινὸν λέγεται, illi qui publico Ecclesiæ stipendio mererent, versarentur. legatur igitur, ὁμιλίαις non προσομιλίαις. sunt enim, hoc in loco, intelligenda, non colloquia familiaria, sed cum populo & ad populum sermones in Ecclesia, cum quibus, qui Concionem habet, quasi familiarius προσφωνεῖν reputatur, si qui adesse contigerant, non ἐκ τῆς παροικίας, qui linguam illam in sacris adhibitam non intelligebant, Interpretes isti adhibebantur, & ἑτερογλώσσους ad cognitionem & intelligentiam eorum quæ tractabantur, deducerent. Conceditur in Concionibus. & quorsum igitur provocat, ad nescio quæ Colloquia? sed extra, & ultra Conciones, Epiphanius addit, ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι, ut lectæ scripturæ intelligantur. Hoc est, in Officiis quæ Deum curant. Atque ita ex eo ipso loco demonstratum est, in veteri Ecclesiâ non fuisse moris, ut linguâ incognitâ apud populum ageretur, quem Baronius firmissimum rebatur esse, ad defendendum usum Latinæ solius linguæ, in sacris: hoc est, exoticæ & non intellectæ. Atque hoc directè statuïtur ex Epiphanio.

185. *De sacris vulgari lingua.* At defenditis, linguâ incognitâ Divina officia celebranda. agnosco ἀτόπημα & ἀσέβημα. sed Defendere & Probare, non sunt æque latè patentia. Magno conatu, & authoritate defendentes, nihil

nihil proficitis. Fortè an hic. Fatemini, fas esse precari Deum docere populum: interpretari scripturas: quacunque linguâ. at Precari Deum, est meo animo, Curare Deum. Est ergo manifesta Contradictio. sed Officia Deum curantia, tribus illis linguis, in titulo Crucis, consecratis, celebranda defenditis. Dicatis ergo quid sit Curare Deum. Nam precari Deum, *Defenditis*, licet quacunque linguâ. Litaniæ publicæ, non minus, imò multo magis, quàm εὐχαὶ, ἐντεύξεις, δεήσεις, εὐχαριστίαι privatæ sunt Officia Curantia Deum. Quæ est hæc inconstantia, & è lintre locutio? Nos de precibus, sed imprimis publicis, & Ecclesiasticis litem movemus, ubi postquam omnia sua susque deque cum gesticulationibus sexcentis agitata mussitaverit *Mumpsimoriloquides* sacerdos, hiantem populum, nihil intelligentem eorum quæ dicuntur, jubetis cantare *Amen*. Quid si sacerdos blasphemaret Deum? Quid si venereus furcifer, impuras cantilaret cantilenas? Quid si populo imprecaretur, ut de nescio quo Romano Legato refertur? respondendum erit, *Amen*. sic tibi tuisque sodalibus Exjesuita, benedicatur, qui in Nomine Diaboli, non certè Dei, plebi sic illuditis. Nam nec privatim, jampridem linguâ cognitâ precabantur, apud nostrates, jam nuper usurpatur permissu proculdubio superiorum: & sperandum in aliis ad bonam frugem reversuros. Certè symbolum Apostolicum, Orationem Dominicam, Decem mandata: Ave &c. nostrates, non ita pridem mulieres & Infantes mirandâ barbarie blaterabant nil intelligentes: sed spes est posse, & sacra vernacula concedi. Fortassis, Cameræ Apostolicæ numerantibus, Mammonam iniquitatis. Permissa enim inquit Bulengerus Romani Pontificis, aliâ linguâ, nisi celebretur, & celebrabitur forsan, si è re Ecclesiæ, vel Curiæ potius fuerit. Etenim & multis privatim apud nos concessum aiunt, ut intersint precibus & Litaniis Hæreticorum. et D. Elisabethæ aiunt à Pio quarto oblatum, ut celebraretur Anglicè apud nos, modo ipsi hoc acceptum illa referre vellet. At non sine periculo imperitæ multitudinis. vulgari idiomate biblia translata permitterentur. Fortè, aliquando, in aliquibus. quæ est hominum imbecillitas, pervicacia, & Diaboli satagentia! Et tamen Græcè & Hebraïcè, fortè an Latinè, scripturæ edebantur annuente Deo. sed πρὸς ἔπος ἐλθεῖν, sacrarum, in Lingua peregrina, Liturgiarum. Non est idem domi, apud te solum, intra privatos parietes, scripturas legere: & cum populo Christiano, in loco sancto, actione sacrâ, Deum venerari, compellare, loquentem audire. Periculum in publico amoliri potest, si quid fuerit, per Præpositos, Interpretes dubia, & obscura enodantes, & periculosa declinantes. Cum arcana scripturarum, omnes minimè capere possint: cum in iis multa sint ardua, obscura, inusitata, quæ in utramque partem, & sic interdum pejorem, trahi possunt: præcipuum tamen periculum impendet à mulierculis, cum non sint ingenio satis valido (licet versatili,

versatili, pervicaci, & curioso) ut omnibus notum. Quæ ut vera sint, ut sunt plerumque, saltem igitur viri, cum sint ingenio validiori, Divina mysteria, missarum solennia: preces publicas: & illa omnia quæ Deum procurant, linguâ sibi cognita, & familiari: non exoticâ & ignoratâ audiant. Qui tamen, non minùs quàm mulieres à scripturis, & officiis illis intelligendis excluduntur. sed quod de invaliditate objectant muliebri, non est fortassis verum. in uno genere, Ennianum repugnat.

Vos etenim juvenes animos geritis muliebres,
Illaque virgo virûm.

in alio Philo. Δεινὸν ἡ γυνὴ γνώμην ἀνδρὸς παραλῦσαι καὶ παραγαγεῖν. καὶ μάλιστα μάχλας. Quodsi minus adhuc ingenio valerent, non tamen ideo fuerant, à Divinarum literarum scientia arcendæ, quin eo magis assuëfaciendæ, cum auditioni in Ecclesia, tum solitariæ, inter privatos pariëtes lectioni: quò infirmo ingenio robur accederet & constantia.

Fingit tamen Bulengerus, cum Cardinali Controversore,
185. illam quæ Thamaris historiam lectam & recitatam audiverit: aut Davidis, cum Bethsabe adulterium, linguâ populari, ad similem ἀκολασίαν laxatis frœnis, impudicitiæ & lasciviæ, pleno cursu deferendam. sed qui ita fingunt, fortassis aut ex animo suo, aut genetricis suæ, modestos matronarum mores metiuntur. Quæso, vos Antistites sanctitatis & castimoniæ nemo ne inter patres societatis: aut claustrales fratres: nemo Capucinorum hominum mortificatissimorum: aut Prædicantium de Catervâ, in Cōcionibus ad populum, etiam quadragesimalibus, Davidis adulterium. Thamaris lasciviam. Loti incestum. Leam, ancillam viro substernentem. Rachelis & Saræ factum. Salomonis prodigiosam λαγνείαν, & his alia similia recitavit? Te Bulengere hic interrogo, tuis verbis, Hic jam sexus ille fragilis an non commovetur? sanè, interdum: & fortassis non paucæ. multò magis, gesticulante illo, ut fit, histrione: & forte an lascivis, & infractis motibus; oculis, vultu, voce, ore patrantibus rem efficacius exprimente. procul omni dubio, hic multo magis pruriunt auditores, quam ad simplicem ab ambone lectionem. Nec tamen iccirco tollantur Conciones, Græcæ, Hebraïcæ, Latinæ linguæ, puellæ & mulieres olim non erant exemptæ hoc periculo, his incentivis: et tamen per suas synagogas, Ecclesias, et synaxeis, Lectioni scripturarum assuefiebant. Paulinæ Epistolæ, lingua ut exarabantur intelligibili, ita quoque legebantur, non obstante quòd, ut habet S. Petrus, impii indè multa perverterent ad interitum suum. scire velim, quam quis mihi nominaverit vitæ, disciplinæ, œconomiæ Divinæ viam et institutum, quod periculis istiusmodi careat. quæ tamen non moventur ideò de communi vita. Intelligunt omnes, qui hæc audiunt, saltem possunt intelligere, nisi sicubi, ut apud Pharisæos olim regni cœlorum claves occultantur, hæc et similia, ideò

ideò apud populum recitari, ut caveantur: condemnentur, et populi eo exemplo deterreantur. Lingua, intellectio, non est in caussâ. nam Sacerdotes, Episcopi, Pontifices, qui Latinè aut Græcè docti illa legunt, sæpenumero, non minus quàm mulieres titillantur. Imò cùm sint ingenio validiores. motus animorum vehementiores, & lasciviores affectus habeant, facilè à lectione depravantur. Nimirum, ita est in hac caussâ, *Ut muscam flamma corripit, dum ludens hanc circumvolat, sic ignis cupidineus illius pectus ustulat, qui cum amore lusitat.* Periculum planè erat idem in Dei olim populo Israële: et tamen penitus à legendis Scripturis non erant, ne quidem fœminæ prohibitæ. figmentum est enim, post captivitatem, unum, duo, aut tria ad summum fuisse exemplaria, apud Pontifices unum: apud Regem alterum. Quanto rectius Basilius Seleuciæ? ἴσος ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν εὐσεβείας λογισμὸς· φύσεως διαφορὰν ἀρετῆς λόγος οὐκ οἶδεν. ἐπίσταται γε καὶ τὸ θῆλυ γένος, ἐν τοῖς ἀγῶσι τῆς ἀρετῆς ἀνδρίζεσθαι. Non sunt ergo prohibendæ per ἀλείπτην aliquem, aut παιδοτρίβην, quo minus ad certamen se componant. Omni potius arte Athleticâ mulieres sunt instruendæ, quicquid delirant in contrarium. Non tamen ita, ut ad libitum, et de sui animi sententiâ, modos, mensuras, apparatus, usum, transponant, vel adhibeant ad placitum.

Sed habebimus ἀποδείξεις è Scripturâ. Funem ducit, quod Joh. 7. 49. Christus ait plebeculam *Legis gnaram non fuisse.* Quid tum? ergo volebat, ut in illâ ignorantiâ persisterent. Pronunciat eos occidisse Prophetas. voluit igitur, ut ita facere non desistant: atque ita laudaret factum, Nam 187.

Qui monet ut facias, quod jam facis, ille monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

Sed an sibi Christus contradicere volebat? Nam ad plebem, opinor pertinebat, *scrutamini Scripturas.* Si laudasset illam populi ignorantiam, vehemens invalescere posset suspicio, voluisse eum ut Legis ignara maneret plebs. atque ita sub ignotæ linguæ latebris delitescerent Scripturæ, aut in ignotâ linguâ publicæ preces, litaniæ, & sacratissima mysteria absolverentur. Ait Legem illos ignorasse. commiserans, deplorans, vituperans. quam intelligere magno tenebantur, & ut possent intelligere, omnibus instructi essent præsidiis & adjumentis. sed perperam refertur, cùm Christus, tum Euangelium. Neque enim vox est Christi, illa, plebem ignaram fuisse Legis, sed Pharisæorum, qui Infideles erant, miseram plebeculam ῥινὸς ἀγρυπνίαν, laqueis Infernalibus implicabant. adhibe Specilla. locum usurpa: quæ se ita habent. *Responderunt ergo illis Pharisæi dicentes. Numnam & vos erratis? an est aliquis de principibus qui credit in illum, aut de Pharisæis?* ἀλλ᾽ ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάρατοί εἰσι. *sed turba hæc, quæ non intelligit legem, isti sunt maledicti.* sed præterea non cognoscebat legem plebs, hoc est, mentem & senten-

tiam, medullam non capiebant. corticem autem. legebant enim, aut audiebant lectam. Non κατάρατοι quod legebant, audiebant legem: sed quòd auditam non caperent, & sic errabant: nullo vitio legis. non in abdicationem legis, sed ut ita esset, quantam ille Christo injuriam inurit & contumeliam, qui ei adscribit Pharisæorum apopthegma? et eorum caussam tuetur, Deo invisam, hominum, ἐπικατάρατον. sed quid mirum, Pharisæorum ἀπόγονοι, & συμφοιτηταὶ, si Pharisæorum caussam agant, qui clavem scientiæ non impertire volebant, rudi plebeculæ, nec admittere ad scientiam legis & cognitionem. Nam quod plebs ἐπικατάρατος sit, ignorantia caussat. Ignorantiam caussant illi, qui Scripturas prorsus iis invident, & in totum de manibus excutiunt. Exprobrat Servator Pharisæis, quod per suas δευτερώσεις, ad legem superinductas, & impias Traditiones, quò volebant populum adducebant. unde volebant, deducebant. *Væ vobis Scribæ, Pharisæi, hypocritæ, Clauditis etenim regnum Cælorum coram hominibus. Ipsi eò non intratis, nec permittitis intrare qui volebant. Mat.* 23. 13. Ita illi, qui hodiè ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ψυχαῖς, ἐνμελετῶσι τὴν ἀσέβειαν. At secundo allegatur locus, Mal. 1. ubi jubetur populus requirere legem ex ore Sacerdotis: cujus labia scientiam custodirent. Imperitè & ineptè. Neque enim quia sacerdotes erant, & sunt, aut esse deberent, Legis & doctrinæ Euangelicæ condi-promi, nulli liceat, vel gustum aliunde aliquem haurire, quàm de labiis sacerdotis. Quasi quia solem, diei illustrandæ adornavit Deus, ἀπτειν φῶτα ἐν μεσημβρίᾳ non liceret: aut lumen aliunde advocare. Quid ergo, à rudibus catechizandis? quid ab aliis exigitis confessionem Fidei? Quid symboli Apostolici recitationem? respondere possent, imò & deberent, Quid me interrogas? abi hinc directà ad sacerdotes. illi pro me satisfacient tibi. mihi satis est, & abundè satisfacit, si ex ore loquentis sacerdotis pendeam, ubi de quæstionibus istis agitur literatis. Imò fides illa, vulgo implicita quæ dicitur, sufficit ut per jugulum tibi recurrat, illud è Malachiâ. Dicitur enim, explicitam Legis scientiam labia custodiant sacerdotum. non tamen omnem & omnimodam. nam infirma & implicita scientia requiritur ab iis, qui non possunt aspirare ad sacerdotium. Legem ergo requires: hoc est, Legis mentem & medullam in rebus arduis et dubiæ assertionis: à tractu, & capacitate populari remotioribus. Hic jam, ut applicentur, nolunt nostri, ne ignores, Novatores ideò Scripturas translatas, vulgò haberi, legi publicè aut privatim, ut docere præsumant illi, quia legere possunt, qui deberent discere: ut susque deque agitent mysteria Dei secretiora: ut qui sunt in τῷ λαϊκῷ τάγματι constituti, neglectis vitæ & vocationis suæ popularis ordinariis muneribus, legendis sacris literis, nec alicui præterea muneri vacarent. *Ne sutor*, quod aiunt, *ultra crepidam.* Nec infantibus in cunis adhuc vagientibus τὸ στερρὸν τῶν βρωμάτων, nisi mastricatum, & præmansum,

ſum, eſt in os inſerendum. Ut rem expediam. ſicut in Summo felicitas, ſic in Medio virtus. Utrinque malè declinatur ad extrema, ſic et nihil et omnia, indiſtinctim, et paſſim, permittantantur. Quibus. quantum quid et quando hic indulgeatur, vel cohibeatur, præſtaret exactius aliquantisper deſignari. ſcio poſſe huic frivolæ et ſtramineæ objectioni non uno modo ſatisfieri. ſed hæc ſufficient: progredior ad ſequentia. Nam tertio loco objectatur Deuteron. 17. ubi jubetur populus in difficili cauſsâ conſulere, et audire ſacerdotem. Quid tum? ergo prorsùs abſtinere debebant à lectione & cognitione Legum. Nam hoc eſt τὸ ζητούμενον. et hoc illud teſtimonium evincere debet. Quod quam ſit impudens commentum, et imperitum, norunt omnes qui et Legis præcepta legerunt aliquando, de Lege legenda et meditanda, etiam per plebem, mandatum fuiſſe à Deo. Inſcitiam verò prodit, qui inſiſtit in ſolâ conſultatione, de judicio difficiliori. Quaſi quod in jure controverſi et ambigui ſtatus recurritur ad Legum conſultos, et peritos: et ad dirimendas controverſias ſtatur, ſententiæ et diſtributioni judicũ; illicitum eſſet non juris ſtudioſo, Interdictum cuïcunque de plebe Codicem, Digeſta, Novellas adhibere: vel Actus, ut nos loquimur, conſulere Parlamentarios, cùm ſit Juris-conſultorum de jure reſpondere. Solebant locum hunc Moſaïcum, non de ſacris vernaculis aut exoticis interpretari, ſed de poteſtate vitæ atque necis ſummo conceſsâ Sacerdoti. Bene habet, quod à patribus ipſis hoc telum de manibus ſociorum excutitur. Interim tamen videant qui ſic excutiunt, de Monarchomacis pœnas capite, carcere, fortunis, loco luant. Præſtaret, arbitror, promiſcuæ plebi, ſandapilariis, veſpillonibus, tonſorum pueris, et cerdonibus paſſim ſacra permitti, quacunque linguâ, quam ut non moriatur homo, qui ſummo obloquitur Sacerdoti. Reſpondeo breviter; Locus, de rebus judicandis, non ſpectat ad preces vel Litanias lingua hac vel illâ, quacunque, recitandas, de quibus in præſenti tantùm quæritur. Sequitur quartum Argumentum, ex illâ ad Epheſios Beati Pauli, cap 4. *Deus poſuit alios Apoſtolos: Prophetas alios, & Doctores.* Certè poſuit, tales taliter. Ergo quid? magnus eſt ardelio Diatriptes. Τὸ κρινόμενον, ab initio in quæſtione poſitum eſt, *Officia, Deum curantia, niſi Hebraicè, Græcè, vel Latinè, non debent recitari.* Hujus ſubjecti ad illud προηγούμενον, me acutiores non vident, opinor, conſequentiam. Forſitan hoc vult. Quia ſunt diverſitates donorum, à lectu et intellectu Scripturarum prohibetur populus. ridiculè. ſed aliud non extendo. Proximò ſequitur Bellarmini νόμισμα, ſed affuſo ære κιβδηλωμένον. Illi debetur, quod de Eſdra ponitur, Interprete Scripturarum. Hoc intereſt, quod cùm apud illum Methodi egregium artificem, ordinis lumine illuſtretur, illud tenebris offunditur fatalis ἀμεθοδίας. Eſdras et Levitæ Iſraëlitici, cùm Scripturas legerent apud illum olim populum, eaſdem interpretabantur:

pretabantur: eò quòd per illa tempora vulgus Judæorum linguam Hebraïcam non intelligeret, sed Chaldaïcè aut Syricè vulgò loqueretur: quod contra fuit, ante Captivitatem: ut ex Historiâ Ezechiæ patet. Sint autem qui hoc Levitarum sedulitatem & τὸ κατόρθωμα imitentur. Nos εὔγε, libenter acclamamus. Interpretabatur illa Esdras, verbum de verbo transfundens. Hebraïcam Scripturam, si modo tamen minus intellectam, in linguam Syricam, quæ tum Judæis erat patria & materna. Quicquid fecerit, fateare necesse est, ab hoc exemplo, voluïsse id Esdram & Levitas, per suam illam Interpretationem, omni modo ut Scriptura intelligeretur à populo. Volebant ut non minus Divinam scirent, venerarentur, facerent voluntatem, quàm qui vixerant ante Captivitatem. Nam id fateri necesse est, ante Captivitatem, cùm Judæi puram putam Hebraïcam linguam loquerentur, neque opus fuisse interpretibus: et populum cum Scripturis, maternâ suâ tam linguâ & intelligibili, exaratis commercium habuisse. Ecclesiæ ideò hodiernæ abusus, à Synagogæ facto non comprobatur. Illa enim, veteris Testamenti Libris, literis sibi cognitis, utebatur. Esdras etiam, et Levitæ post μετοικεσίαν legebant in auribus populi intelligentis, non interpretabantur: et falsum est quod de Chaldaicâ, sive Syricâ linguâ incognita garritant. Ita non verba, sed sensum & sententiam interpretabantur, quod vers. 8. ῥητῶς dicitur, et exertim. Et quid aliud interpretarentur? Nam si Chaldaicè vel Syricè loquebantur, vel in eâdem linguâ legebantur: vel Hebraïcâ, quæ fuit Chaldæis intelligibilis: ut Dialectus Æolica vel Dorica, Atticissimis. Nec fieri poterat, ut tantillo temporis spatio, usum & cognitionem in terrâ alienâ, patriæ Hebraicæ linguæ amitterent. Postremò, ut hæc omnia ita vera forent, quemadmodum perperam concipiuntur, non faciunt ad Missarum solennia, Linguâ incognitâ celebranda. non ad τὸ λειτουργικὸν, in quo Divinum officium continetur. Omnino contrarium huic constituitur, quemadmodum ab Interpretibus in primitivâ Ecclesiâ, ut sacræ res, ritus sancti, & quæ Deum curant, intelligerentur à procurantibus, Interpretes adhibebantur. non adhibendi, si non omni modo, vellent Deum adorandum intelligi.

188. A scripturis, ad Patres itur. rectè. si rectà: hoc est, tanquam ad Interpretes scripturarum. Patres autem, Irenæum, Origenem, Augustinum. hic affirmat beatissimum Johannem scripsisse suam primam Epistolam ad Parthos. Græcè scripsit. sed illi Græcè ignorabant. Ergo non intelligebant quæ scripsit. Ita scripsit Paulus ad Romanos Græcè. proculdubio, ut nil intelligerent. alioqui Latinè cur non scriberet? Imo cur non Gothicè, aut Indicè, si ideò scripsit, ut non intelligeretur? ita enim certus esse poterat se non intelligendum: Quidni ad Colossenses aut Philippenses Tartaricâ scribebat Dialecto? Ita sine periculo legerentur

rentur ejus literæ, si modo omnino legerentur, cum nemo lectas intelligeret. de Parthis falsum est: & Parthicâ linguâ. Johannes & Apostoli, non ad hanc vel illam gentem specialiter scribebant, quasi de rebus familiaribus, sed toti mundo, sub specialibus titulis. & ideo quia illa scripta futura erant totius mundi παιδεύματα & ταμεῖα, deditâ operâ, ductore spiritu scribebant, linguâ omnium maximè pervagatâ: ut sic à plurimis intelligi possent quæ ad paucos dirigebantur. Quæ ratio redditur apud Irenæum, cur tribus tantum linguis, & non pluribus scripserint: si modo alicubi illa apud Irenæum habeantur: mihi enim non comparent, ne quidem in editione Feuardentii; Origenis verba, cautè legenda sunt, ne caussam jugulent sacra vernacula tollentium. certè fœnum habent in cornu. Τῆς γραφῆς ἀναγινωσκομένης ὠφελοῦνται καὶ γίνονται ἰσχυρότεραι. ὥσπερ δὲ αἱ κρείττους δυνάμεις κατεπάδονται, καὶ ὠφελοῦνται, καὶ γίνονται δυνατώτεραι, ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων· οὕτως αἱ ἀντικείμεναι τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων, οἱονεὶ καθέλκονται καὶ νικῶνται ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐπῳδῶν, καὶ νικώμεναι κοιμίζονται, ὥσπερ ἀσπὶς ἀπὸ τῶν ἐπῳδῶν κοιμιζομένη. *Cum Scriptura palam & apertè in publico recitetur, utilitatem consequuntur* (auditores) *& valentiores fiunt. Quemadmodum verò Potestates illæ superiores excitantur & juvantur, & fiunt ab istis literis potentiores; ad eundem modum virtutes, quæ nobis insunt contrariæ, quasi dejectæ superantur ab incantatoribus Divinis, & superatæ consopiuntur, non secus quàm aspis incantata.* Certè iniquitas est, Laïcos & rusticanam plebem, pretioso sanguine Jesu Christi fuso, non minus redemptos quàm sacerdotes, ab ejusmodi beneficio tam ingenti, & medicina panchresto abigere & arcere, ut soli eo fruantur qui sunt in Clero. duplicem commemorat Origenes, utramque autem summam, è lectis et intellectis Scripturis, utilitatem: utraque exclusi prohibentur ii, quibus per summam nequitiem interdicitur, ne aliquid cōmercii cum Scripturis habeant. Hic Charitatem et συμπάθειαν multorum: tuam intelligentiam et prudentiam cogimur desiderare. Et hæc per ocasionem trium illarum Linguarum, uti volunt, in Ecclesiâ per Crucem sanctificatarum. Quoniam verò ad finem secundum suam dispositionem, 34. Domini Servatoris Illustrissimus Baronius, quædam attulit, quæ ad hunc locum & quæstionem propriè pertinent: Visum est & illa hic adjicere, ne tam arctè cohærentia tanto spatio divulsa dislocentur. Injicit autem ibi sermonem, de duabus dotibus Ecclesiæ, quibus illam sponsus, in die Conjunctionis æternæ dotatam voluit. Prior dos miracula edenda concernebat: altera, Potestatem habet exponendi & interpretandi Scripturas. quam Apostolis primò docet, & verè, Cardinalis collatam fuisse. tum verò ab iis & per eos transfusam in Ecclesiam, nec aliquo tempore auferendam. Ecclesiam verò intelligit, proculdubiò, *universalem*, omnis loci & temporis, per totum terrarum orbem fusam & propagatam. rectè hoc ipsum, nec vel sugillandum, vel adducendum in quæstionem.

stionem. Nullius ille, quod observat Exercitator, privatæ vel particularis Ecclesiæ mentionem facit, ut illi eam Dotem consignaret. Nos hic inquit Bulengerus, cum Patribus asserimus, unam Ecclesiam esse Sanctam, Catholicam, Visibilem, cui Scripturæ traditæ sunt explicandæ: Fidelibus insinuandæ. Quasi nos idem ipsum non profiteremur, & accuratè tueremur. Mi homo, cum Chrysostomo & nos asserimus, *Totam victimam in unâ domo comedit, & nihil foras efferri licere docet, significans, unam esse domum quæ in Christo salutem consequitur: Ipsa autem erat Catholica Ecclesia totius orbis.* Itaq, utcunq; una plures erant Hebræorum domus, μίαν ἔχουσι δύναμιν, una præditi sunt, eamque exercent potestatem: ut Ecclesiæ per Urbes & provincias plures numero, una tamen sunt Ecclesia. Hanc verò dotem sic collatam, ideò consignatam Ecclesiæ docet, & hoc quoque rectè, Cardinalis, quia opus erit omnino Interpretatione, cùm propter altitudinem mysteriorum, & obscuritatem, haud tam proclivis sit illius intelligentia, quàm est, quod dici solet, imber cùm pluat. Est illa θεόπνευσος. πᾶσα ὠφέλιμος. κοινὸν τῶν ψυχῶν ἰατρεῖον. sed illorum βάθος, ἡμῶν τὸ ἀσθενὲς non assequitur: inquit Basilius. Quocirca de hoc ipso γνωρίσματι, pauca, hic, paulo extra ordinem adjiciemus.

189. *De Scripturarum conditione.* Γραφαὶ μὲν ἅγιαι, καὶ πολιτεῖαι σώφρονες, σύντομοι σωτηρίας ὁδοί, ἀνισῶσιν ἀγχώμενον ὑπὸ κακίας τὸν ἄνθρωπον ὑπερείδουσαι τὸν ὄλισθον τὸν βιωτικὸν, μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ φωνῇ πολλὰ θεραπεύουσαι, ἀποτρέπουσαι μὲν ἡμᾶς τῆς ἐπιζημίου ἀπάτης, προτρέπουσαι δὲ ἐμφανῶς εἰς σωτηρίαν. *Scripturæ sacræ,* inquit Clemens ἱερὸς ἀνὴρ, ut Theodoritus loquitur, & ob πολυμάθειαν διαβόητος, *prudentissima illa & maximè cum modestia conjuncta politia, compendiaria salutis via, homines à malitia coangustatos, & pœnè strangulatos resuscitant, vitæ lapsus sufflaminando, una eademque voce, multas nostras sanant infirmitates, ab errore conjuncto cum detrimento nostro avocant, & damno manifesto, ad salutem manifestam & in aperto positam excitant & adducunt.* Quocirca non immerito eodem idem loco ait, Ἤδη γὰρ οἶμαι παντὶ τῷ δῆλον γεγονέναι, ὡς τῶν χωρὶς τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐνεργούντων τι ἢ φθεγγομένων, ὁμοίων ὄντων τοῖς χωρὶς βάσεως βαδίζειν βιαζομένοις. Utcunque enim, Ἡ πίστις εἰσάξει, in æternas illas nimirum mansiones, ἡ χρεία nihilominus παιδαγωγήσει. arbitror ego cuique manifestum esse, quod ii qui sine verbo veritatis aliquid operantur, aut loquuntur, similes sint iis qui sine fulcro incedere contendunt. Ut ille olim de amicitiâ dicebat: Non igni, non aquâ, pluribus in locis utimur, quàm in rebus ad Deum & salutem spectantibus, Scripturâ. Quodsi lumen hoc in tenebris absconderetur, aut luce vel nullâ, vel nimis tenuï & dubiâ νυκτοπορεύοντας illuminaret, vix lucerna dici pedibus nostris, aut ad dirigendos in viam pacis gressus nostros, mereretur. Omnis prophetia, priusquam habeat effectum, ænigmata & ambiguïtates sunt hominibus. Cum autem venerit tempus, & evenerit quod prophetatum est, tunc Prophetiæ

In protrep. p. 22.

phetiæ habent liquidam & certam expositionem: ait beatus Irenæus Lib. 4. cap. 43. Illis qui obscuritatem indistinctè, per omnia clamant, illud Basilii Seleuciensis objicerem : Πλήρη μὲν γὰρ τὰ τῶν γραφῶν κηρία τοῦ μέλιτος· καὶ τὴν γλυκεῖαν δρόσον οἱ σίμβλοι διακόρως ἀποβλύζουσιν, ὥστε τοῖς ἐπιμέλεσιν ἐξεῖναι τούτους ἀπόνως ἐκθλίψασι τὴν τῶν ἀρετῶν μέθην εἰσοικίσαι ταῖς οἰκείαις ψυχαῖς. *Melle scaturiunt scripturarum favi, & rorem dulcem apiaria sufficienter distillant, diligentes adeo ut possit sine magno labore ebrietatem virtutum omnium expressam inde, in proprias ipsorum animas deducere.* fonti autem easdem et jugi puteo comparat: Εἰ γάρ τις ἐν αὐτῇ τὰς οὐρανίας φλέβας τῷ λόγῳ διασκάψαι θελήσειεν, ὄψεται πλέον γυμνούμενον τὸ ταμιεῖον τῆς χάριτος. Si quis in Scripturis venas cœlestes effodere velit, per rationem, intuebitur is abundantiorem gratiæ thesaurum. Qui verò perspicuitatem indistinctè loquuntur, in eos torquendum est Nazianzeni apophthegma, Εἰ μέν τις θαῤῥεῖ, καὶ πάσης διανοίας ὑπολαμβάνει εἶναι, τοῦτον ἐγὼ τῆς συνέσεως, ἵνα μὴ λέγω τῆς ἠλιθίας, θαυμάζω. *Quodsi quis ita confidens sit, ut dicat cujuscunque intelligentiæ tandem & capacitatis fuerit, Scripturas illi pervias esse, hunc ego ob intelligentiam, ne dicam fatuitatem, admiror.* Nam ut scitè Gregorius, *Scriptura sacra, cibus est* *Moral. 6.* *in locis obscurioribus, quia quasi exponendo frangitur, & mandendo glutitur: potus verò est in locis apertioribus, quia ita sorbetur sicut invenitur: sed quomodo difficilis, ubi permeabilis*, doctissimè, ut solet, docet Augustin. epist. 3. *Tanta est Christianarum profunditas literarum, ut in iis quotidiè proficerem, si eas solas ab ineunte pueritiâ, usque ad decrepitam senectutem maximo ocio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. Non quoad ea quæ necessaria sunt saluti, tantâ in eis perveniatur difficultate, sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine quâ piè, rectéque non vivitur, tam multa, tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantaque non solùm in verbis, quibus ista dicta sunt, verumetiam in rebus quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet, cum consummaverit homo, tunc incipit.* sed cùm ea, quæ aperta sunt, hoc est, prorsùs necessaria ad salutem: quæ nec possunt nec debent, sine animi dispendio ignorari. *Quasi amicus familiaris*, ut ibidem is ipse Augustinus habet, *sine fuco ad cor loquatur doctorum & indoctorum*; In obscuris & non ita perviis intelligendis cognoscendisque, quæsitum est, & partium studiis vehementius quæsitum, quo duce, quo ductore, quo prævio authore innitendum sit, ne à recto illorum scopo aberremus. Hoc verissimè positum ab Exercitatore, Illa hodiè in hâc lamentabili Dominici gregis laceratione, ingens est controversia, omnium è tot Ecclesiis toto mundo dispersis, una fit aliqua, cui Scripturæ fuerint traditæ, & cui jus illas interpretandi conveniat. Bulengerus hic occurrit. *Nos contra cum Patribus asserimus*: quasi contra Patrum constantem assertionem, quicquam assereret Exercitator.

Unam

Unam Ecclesiam esse sanctam, Catholicam, Visibilem, cui Ecclesiæ, Scripturæ traditæ sint explicandæ, fidelibus insinuandæ. Admiror, stupeo. quasi quispiam contrarium astrueret. de Ecclesiâ Catholicâ nulla est, nedum ingens controversia. Fatentur omnes, post Spiritum ipsum sanctum, authorem Scripturarum, penes Ecclesiam esse παρακαταθήκην depositum illud: vel potius in Ecclesiâ Spiritum hoc fungi ministerio, seu potius est αὐτοκρατορεία.

190. Chrysostomi illa ῥῆσις, quid probat? unam esse Ecclesiam Catholicam totius orbis. hominem ineptissimum te, qui tam ridiculè, & lectorum otio, & tuo negotio abuteris. de particularibus agebat Ecclesiis Exercitator. Puta Romanensium & Protestantium: Germanicis, Italicis, Gallicis, Belgicis, Anglicanis & quibuscunque in hac universali διασπορᾷ et communione Catholicâ in Christum Jesum. Hic tu ipso Pythagorâ taciturnior. Κρύψις illa tua falsa, futilis est. Romana enim Ecclesia Particularis est. non est Catholica. ἀγαπητὸν, si vel membrum illius: sanum membrum profectò, et ὑγιὲς usquequaque non est. Anglicana Ecclesia particularis est. cæteræ quoque omnes in eodem censu numerari, & citari debent. quæ tamen & ipsæ, suos habent nævos. Quæratur inter istas, ut reverà quæritur, quæ divinas Scripturas intelligat è duabus rectius: penes quam deposita sit, illa dos interpretationis: ubi sit iste Spiritus, à cujus magisterio negotium pendeat & transigatur. Nos existimamus, ait magnus magister Controversiarum, hunc spiritum esse multis privatis hominibus sæpè concessum. Ita quoque & nos tecum existimamus, licèt modo & mensurâ non iisdem: tamen certò inveniri in Ecclesiâ. Certò, & certum atque infallibilem in Ecclesiâ. sed *id est*, tuum non perinde certò admittimus, *In Concilio Episcoporum:* nedum omninò, id est, confirmato à Pontifice: id est, pastore cum pastoribus: id est, scrinio pectoris Pontificii. in crucem, vel infernum, istos, id est, spiritum sanctum loco movent, Ecclesiam sanctam Catholicam in ordinem cogunt: tyrannidem in humanas conscientias intolerabilem: Antichristum introducunt in regnum Christi. Nos existimamus in rebus dubii juris, & Fidei, (nam de iis quæritur) controversæ dotem hanc vel spiritum διακριτικὸν penes Ecclesiam universalem primo residere: tum penes Ecclesiam repræsentativam, ut Romanus quoque Pontifex tanquam pars & quidem præcipua includatur: tum penes Ecclesias particulares. (spiritum solum Enthusiasticum: spiritum privatum Catharorum, in morboniam jubemus proficisci.) sed semper, ut dicebam, modo, mensurâ, assistentiâ, & influentiâ inæquali. Laudamus ergo tibi Augustinum: *Quisquis falli metuit hujus obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illâ consulat, quam sine ullâ ambiguitate, Scriptura sacra demonstrat.* contra Crescon. 1. 33. Laudamus Vincentium Lirinensem. *Hic forsitan requirat aliquis, cùm sit perfectus Scripturarum*

rarum Canon, quid opus ut ei Ecclesiasticæ intelligentiæ laudetur authoritas? Quia videlicet sacram Scripturam pro ipsâ sui altitudine, non uno modo, eodemve sensu omnes accipiunt, sed eadem eloquia aliter atque aliter alius interpretatur, ut pene quot homines sunt, tot illis sententiæ erui posse videantur. Atque iccirco multum necesse est, propter tantos tam varii erroris anfractus, ut Propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea secundum Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. Normam verò illam cum Vincentio intelligimus, Conciliorum decreta, consensum Patrum, & similia. Hæc cùm verissimè dicantur de Ecclesiâ, stultè intelliguntur subandita de Romanâ Pontificiâ Ecclesiâ: quasi esset in confesso positum, aut firmissimis argumentis demonstratum, Catholicam Ecclesiam & Romanam dici ἀντιστρεφόντως; aut Dei villicus, Christi vicarius apud Tertullianum, Pontifex, pater, sponsus, princeps, monarcha, universalem obtineret et ἀνυπεύθυνον principatum. *Pastores sunt multi,* ait Cyprianus, (tacet omninò de, imò refragatur apertè, de uno aliquo) *unum tamen gregem pascimus: et oves universas quas Christus sanguine suo & passione quæsivit, colligere & fovere debemus.* Extra Ecclesiam posito non est salus. sed universalem. Extra Romanam posito æquè salus est, in Alexandrinâ, Antiochenâ, atque in Romanâ. neque enim illæ unquam ad Romanam pertinebant, & Deus non est στενοπολίτης. *Extra Ecclesiam Catholicam constitutus,* ἄθεος *est, Paganus est. Hæretici in Ecclesiâ consistunt, non tamen de Ecclesiâ participant. Paria nobiscum sacramenta celebrant, sententia tamen dispares, & errores suos animosius defendentes quàm cautius corrigere volentes, excluduntur à Catholicâ communione. In thuribulâ alienum ignem imponunt. zizania sunt inter triticeas spicas. paleæ sunt in Dominicis horreis. Baptizare & ordinare possunt:* quæ omnia & plùra de Hæreticis August. qui & fratres appellat Pelagianos, de verb. Apost. ser. 14. & Hæreticorũ appellatione non denigrat. Illa enim veterum ἐπιείκεια in nullâ re similis est Pontificiorum superbissimæ, & truculentissimæ ἀλαζονείᾳ. *Illis spem omnem præcidimus,* inquis. Illis: quos præsumptâ opinione, hæreticos præsumitis esse, nõ probatis. Quid sit Hæresis, hoc omninò definire difficile est, censore Augustino, & ideò cavendum, cùm omnes in numerũ redigere conamur, ne prætermittamus aliquas, cùm hæreses sint, aut annumeremus aliquas, cùm hæreses non sint. Contigit hoc Philastrio & Epiphanio: quorum ille, non ignoras, inter hæreses sentiebat reponendas, quæ nihil minus quàm hæresim sapiunt opiniones. *Qui in Ecclesiâ Christi morbidum aliquid pravumq; sapiunt, si correpti ut sanum rectumq; sapiant, resistant cõtumaciter, suaq; pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici fiunt, et foras exeuntes habentur in exercentibus inimicis.* de Civ. Dei, 18. 51. Hæreticis hisce, rectè nihil spei relinquitis, στῆλαι γάρ εἰσι καὶ τάφοι νεκρῶν, ἐφ' οἷς γέγραπται μόνον ὀνόματα νεκρῶν ἀνθρώπων. Qui verò ἄλλῳ ὀνόματι καλεῖται πλέον Χριστοῦ, οὗτος οὐκ ἔστι τοῦ Θεοῦ, ut Ignatius ait. recténe Christianos appellatis? quia licet

Ad Quod vult Deum. Tom 6.

 Christi

Christi nomen apud eos inveniatur, si Christum non habent in fundamento: Satanæ sunt potius παραφυάδες. sed hæc cùm verissimè dici possint omnia, stultissimè à vestris usurpantur, qui cùm sitis inter Hæreticos imprimis censendi, ut odium & infamiam amoliamini, nominis invidiam, quasi per anticipationem, in alios derivatis. Verbis autem Augustini te tuosque gregales compellabo. *Impetremus si possumus, à fratribus nostris* (Pelagianos ille voluit, nos Papistas) *ne nos insuper appellent Hæreticos, quod ipsos talia disputantes, nos appellare possumus, si vellemus, nec tamen appellamus. Nimium est quo progrediuntur, multum est, vix ferendum est, magnæ patientiæ adhuc ferri. Non abutantur hac patientiâ Ecclesiæ, corrigantur; bonum est: ut amici exhortamur, non ut inimici, litigamus. Detrahunt nobis, ferimus*; sed audi Bulengere, non semper, bonus animus læsus gravius irascitur. Qui incusat alterum, se intueatur, ne audiat Sophocleum illud.

Φιλεῖ γὰρ τοιοῦτος γλῶσσαν ἐκχέας μάτην
Ακων ἀκούειν, οὓς ἑκὼν εἴπῃ λόγους.

191. De Scripturis bene monet, assentior, Ambrosius, *Hæreses oriri è sententiâ Scripturæ, non intellectâ, sed ab iis adulteratâ.* inde enim portentum transubstantiationis: inde σύρφετος ille opinionum Pontificiarum. *Homines enim minùs intelligentes, quid propter quid dicatur, potentes volunt habere sententias, & Scripturis non diligenter scrutatis, cum arripiunt defensionem cujusvis opinionis, ab eâ, vel nunquam, vel difficile inflectuntur, dum docti atque sapientes magis putari, quàm esse concupiscunt:* ut sapienter observat Augu-

Epist. 174. stinus. Consuluimus verò Clementem illum, Bulengere, virum sine controversiâ, de Ecclesiâ Christi, & omni doctrinarum genere præclarissimè meritum. Nihil Clemens, quod te juvet, nos pungat. Hæreticorum fraudes & imposturas, & τὴν ἁγίων γραφῶν μαγγανείας describit: apud nos illæ præstigiæ non inveniuntur: Italicæ sunt omnes & urbanæ. Attende enim quàm nostras partes agat ille vir cum paucis eruditus. Εἰκότως τοίνυν πίστει περιβαλόντες, ἀναπόδεικτον τὴν ἀρχὴν ἐκ περιουσίας, καὶ τὰς ἀποδείξεις παρ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, περὶ τῆς ἀρχῆς λαβόντες, φωνῇ Κυρίου παιδευόμεθα, πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. Quocirca non immerito Fidei circumhærentes, principium indemonstrabile ex abundantiâ, & demonstrationes, ab ipso principio, de principio, sumentes, Dominicæ voci credimus, ad cognitionem veritatis. Audis vocem Domini, ducem ad veritatem, non Pauli nescio cujus Borghesiani. audis ipsummet principium, de se principio, Deum de Deo in scripto suo verbo, demonstrantem, non traditiones incertas, humanas, vanas. Pergit autem: οὐ γὰρ ἁπλῶς ἀποφαινομένοις ἀνθρώποις προσέχομεν, οἷς καὶ ἀνταποφαίνεσθαι ἐξ ἴσης ἔξεστιν. εἰ δ' οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἁπλῶς εἰπεῖν τὸ δόξαν, ἀλλὰ πιστώσασθαι δεῖ τὸ λεχθὲν, οὐ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀναμένομεν μαρτυρίαν, ἀλλὰ τῇ τοῦ Κυρίου φωνῇ πιστούμεθα τὸ ζητούμενον. Non enim simpliciter asserentibus hominibus attendimus: quibus ex æquo licet, contrarium statuere. Quodsi

Quodsi non sufficiat nudam tantummodò opinionē proferre, sed
quod dicitur, oportet confirmare, hominum testimonia non mo-
ramur. sed, à Dominicâ voce, firmamus, id quod versatur in quæ-
stione. Quasi vox illa Domini esset, ut est ἀποδεικτικωτάτη, cui
soli testimonio assurgere debeant, quotquot alia sunt, aliundè
testimonia humana. ita enim sequitur in Clemente, Η πάντων ἀπο-
δείξεων ἐχεγγυωτέρα, μᾶλλον δὲ, ἡ μόνη ἀπόδειξις οὖσα τυγχάνει. Nec conten-
tus hæc dixisse, planè vestras in Scripturas contumelias jugulat,
Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς ἀπ' αὐτῶν περὶ αὐτῶν τῶν γραφῶν τελείως ἀποδεικνύντες, ἐκ πίστεως
πειθόμεθα ἀποδεικτικῶς. Ita igitur nos, ab ipsis Scripturis, de Scriptu-
ris, perfectè demonstrantes, è fide, demonstrativè, persuademur.
Neque præter Scripturas divinitùs inspiratas hæresium ἐλεγκτικόν τι,
admittit Clemens. Κἂν τῷ βεβαιοῦν ἕκαστον τῶν ἀποδεικνυμένων κατὰ τὰς γραφὰς
ἐξ αὐτῶν πάλιν τῶν ὁμοίων γραφῶν. Veritatem ait in eo sitam, ut è sacris
similibus Scripturis demonstrentur illa omnia, quæ de Scripturis
sacris afferuntur. Hæc cujus partis dogmata agnoscis lector?
vide cætera libentissimè apud Clementem, & agnosces, quàm suo
se jugulet gladio Bulengerus, Bellerophonteo quodam usus te-
stimonio. sed magna Veritatis vis est, & ineluctabilis efficacia.
Veram ille Scripturarum intelligentiam, non ab Ecclesiâ eo
loco, sed è Scripturis petit Clemens. quamvis nos conditio-
nem non abnuimus, ut petatur ab Ecclesiâ: sed Ecclesiâ Catho-
licâ, non particulari Romanâ: Ecclesiâ, non factione in Eccle-
siâ. ab integritate membrorum omnium, non partialitate de-
bilium & malè sanarum partium in Ecclesiâ particulari. Piè
Hieronymus & eruditè, de *cortice*, & *medullâ: nuce*, & *nucleo*
Scripturarum. Εἰ γάρ τις μὴ μετὰ μεγάλης χάριτος τῆς παρὰ Θεοῦ λάβοι νοῆσαι
τὰ εἰρημένα καὶ γεγενημένα ὑπὸ τῶν προφητῶν, οὐδὲν αὐτὸν ὀνήσει, τὸ, τὰς ῥήσεις δοκεῖν
λέγειν. Nisi enim quis cum eximiâ Dei gratiâ, accipiat, vel intel-
ligat quæ dicuntur & fiunt, à Prophetis, nihil ei proderit, quòd
videatur verba proloqui. Ipsi enim Judæi, contra quos hoc effa-
tum Justinus Martyr proferebat, literam & expressam Prophe-
tarum dictionem tenebant, gratia verò Dei destituti, dictorum
sensum & sententiam non consequebantur. Elegans est autem
Gregorii similitudo; quâ rem eandem scitè admodum exprime-
bat. *Qui chordarum harmoniam temperant, tantâ hanc arte dispen-
sant, ut plerunque cum una tangitur, longè alia, ac multis interjacen-
tibus, posita chorda quatitur: cumque ista sonitum reddidit, illa quæ
in eodem cantu temperata est, aliis impercussis tremit. sic in Scriptu-
ris sacris observatur, ut dum loquendo aliud insinuat, aliud tacendo
innotescat.* Moral. in Job. 8. 4. Assentior esse Scripturam; *Li-
brum scriptum, intus & extra*, ut cum tuo ipsius Hieronymo lo-
quar: esse quoque Librum obsignatum: οὐδὲ γὰρ ῥᾷστον ἀρρήτων ἐπέων
πύλας ἐξευρεῖν, ut Bacchylidis usurpem apud Theodoretum in
ἀθεραπευτ. dictum. Et cum inveneris, non est in promptu & pro-
clivi positum subintrare, nisi is qui clavem habet domus Dei,
aperiat & intromittat. Non est enim quod diximus, privatæ

interpretationis Scriptura: Claviger autem ille, non est Ecclesia: id est, Pontifex: sed Ecclesia: id est, Spiritus sanctus in Ecclesiâ: sed Ecclesia, id est, Jesus ille Christus, author, sponsus, parens Ecclesiæ, qui invenit omnem viam disciplinæ, & tradidit eam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo. Rectè & prudenter Catechistes Hierosolymitanus, Δεῖ περὶ τῶν θείων καὶ ἁγίων τῆς πίστεως μυστηρίων μηδὲ τὸ τυχὸν ἄνευ τῶν θείων παραδίδοσθαι γραφῶν. μηδὲ ἁπλῶς πιθανότησι καὶ λόγων κατασκευαῖς παραφέρεσθαι. Μηδὲ ἐμοὶ τῷ ταῦτα σοὶ λέγοντι ἁπλῶς πιστεύσῃς, ἐὰν τὴν ἀπόδειξιν τῶν καταγγελλομένων ἀπὸ τῶν θείων μὴ λάβῃς γραφῶν. *De divinis & sacrosanctis Fidei nostræ mysteriis, ne tantillum tradendum est, vel suscipiendum, absque sacræ Scripturæ testimonio. Neque par est, ut simpliciter sermonum persuasibilibus, aut ornatu & apparatu aliquo circumferamur. sed neque mihi, qui hæc proloquor, velim fidem adhibeas simpliciter, nisi unâ & eorum demonstrationem quæ annuntiavero, è scripturis sacris acceperis.* Hoc vos, vestri, non facitis Bulengere, non ferre possunt, sed ut scitè olim de nonnullis Dio Chrysostomus dicebat, τὸν Διὸς θεσμὸν πάλαι παρέβητε· τὸν δὲ τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος ὅπως μηδεὶς παραβήσεται σκοπεῖσθε. *Id agitis, ut hujus hominis atque illius leges & scita nemo violet, cùm Dei ipsius mandata olim violaveritis.* ita olim illi Judaïcæ superstitionis carcinomata, Jesu Christi hostes juratissimi, qui sua τὰ τῆς δευτερώσεως ἐπίτακτα, ut appellat Clemens, ὁ διατάκτης, id est, acroamata & cabala nescio quæ ad Legem & Prophetas, velut imperfectos, subinvexerunt. Ita vomicæ Hæreticorum Gnostici, qui traditionem non per literas deductam, sed vivam vocem appellabant: hoc est, suam ipsorum fictionem: ut vos, Bulengere, Ecclesiam, id est, Pontificem, appellatis. alioquin, Ecclesia nobis sanctum nomen. στύλη & ἑδραίωμα veritatis. Traditio Ecclesiæ, & praxis Veterum: hoc est, ut cum Lirinensi loquar, *Ecclesiasticæ intelligentiæ authoritas,* in immenso illo pelago divinarum literarum Cynosura est, *Quo duce, nocturno fidunt Phœnices in alto.* sed jam tandem ad Christum, & ad Crucem revertamur.

92 *De potu Servatoris in Cruce.*

Verùm arbitror, bis ad minimum ante expirationem suam, in loco Calvariæ Christo potum oblatum fuisse. primâ vice, ante σταύρωσιν. cujus solus Marcus, & non Matthæus meminit, ut vulgò credunt, & pronunciat Exercitator. secundâ, cùm esset ἐσταυρωμένος, paulò antequam efflaret animam. Marci verba sunt: *Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha: quod est Calvariæ locus.* ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον κρανίου τόπος. καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε. Matthæus autem ait, ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον. καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε πιεῖν. Miror, viros eruditos, Matthæum & Marcum, ὡς ἓν γεγραφότας recitare. Quicquid enim fuerat οἶνος ἐσμυρνισμένος, certè acetum non erat. nec degustatum recusavit, quod Matthæus narrat de suo *aceto & felle.* sed ἁπλῶς recusavit. Matthæus ergo, Lucas, & Johannes de unâ & eâdem potione postulatâ, in Cruce, loquuntur. Marcus solus, de alterâ, non postulatâ, oblatâ autem ante Crucem. hic multa disputantur, à

Baronio,

Baronio, è suo Marcato: et contra Baronium, cùm de vino myrrhato, & Myrrhinis vasis per Nicolaum Guibertum, Lotharingum Medicum, & Casaubonum Exercitatorem, quæ longum nimis esset particulatim recensere. Guibertus imprimis tuetur contra Cardinalem, Myrrham illam antiquorum, non esse id quod Indi hoc tempore *Benzin* appellant, officini *Bensavin*, quod Amatus Lusitanus olim existimaverat, apud Dioscoridem. secundò, vinum myrrhatum, non esse ἡδυσμὸν, in vasis myrrhinis exhibitum: & inde arreptâ occasione, contra Baronii longam satis & impertinentem de myrrhinis digressionem disputat. quam nos non attingimus, non minus quam Exercitator. Tertio, ex illâ origine, quod Matthæus & Marcus de eâdem potione loquantur, ab omnibus dissentit: nusquam consistit: nescit opinor, quid statuat. tantum hoc vult. Christo Salvatori, videtur fuisse exhibitum, ex odio potius & ad irrisionem. Casaubonus rectè statuit ex Hebræorum consuetudine profectum, quod Servatori, in ipso articulo quo fuit crucifigendus, poculum illud exhibitum arbitratur. in quam rem citat, è Fagio Testimonia Rabbinorum. quibus in hac re, ut populari, cur Fides non adhibeatur, non video, utcunque alias essent projectissima mendaciorum mendicabula. hujus usum declarant fuisse ut morituro rationis usus tolleretur. hoc sentiebant doctissimi duo viri, Nicolaus Faber, & Maldonatus, & cum iis Toletus Cardinalis. Refellit hoc Guibertus, quod nulla vis ejusmodi mitigandi dolores, aut stuporem quendam inferendi, myrrhæ insit. At hoc falsum docet Dioscorides. δύναμιν, inquiens, ἔχει θερμαντικὴν, καρωτικὴν & στυπτικήν. secundò, ait, si de more usitato supremo supplicio afficiendis potus ejusmodi præbebatur, tum & latronibus præbitus fuisset. Respondeo: præbebatur. Nec obstat quòd non scribitur. nam refertur Christi potatio, quia recusavit. sumere autem noluit, ne inimici dicerent, vi potus illius styptici extra mentem motum: aut minus doloris sentiret. aut quòd imprimis illi curæ fuit, ne ulli humano præsidio inniteretur. ideò recusavit: non quod felle offensus, ut ingratum repulit: nam non gustavit, nec admisit. quæ Circumstantiæ omnino sunt considerandæ. At urget Guibertus: Latrones non fuisse mente motos in Cruce. ridiculè. Nemo sentit ideo datam hanc potionem, ut furerent, debaccharentur: planè stupidi efficerentur: sed ut exhilarato corde, & refectis viribus, tormenta & cruciatus minus sentirent. Et huc rectè applicat, è fine scilicet, illud è Proverbiis. Date siceram mœrentibus, quicquid illudat Guibertus. Quocirca rectissimè viri eruditi, Baronius, Toletus, Marcatus, Maldonatus, Suarez, Casaubonus existimant, de more, oblatum morituriendi vinum illud ἐσμυρνισμένον. sed non ab illudentibus militibus. non à mulieribus paratum. non felle mixtum, aut aceto dilutum. ut illi ipsi, vel plerique ex illis, in parte, vel in toto credidere. de aceto & felle, suo loco.

Acto

193. *Vestimenta divisa.* Acto in Crucem Servatore, vestimenta ejus (nam etiam apud nos crucianorum vestimenta ad Carnifices spectant) milites inter se dividebant, in quatuor partes, ita ut quisque miles suam partem sibi particularem sumeret: Tunicam non diviserunt, cùm esset inconsutilis, desuper contexta per totum. ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄρραφος, ait Euangelista, Johan. 19. 23. ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου, desuper contexta per totum. id est, ab ora ad talos, textoris non sutoris alicujus ope. Volunt quidam textricem fuisse Beatam Virginem. nec abludit à vero: cùm frugi matres familias, domi soleant etiamnum, lasciviente sæculo, nedum illo austero, è suo penu familiæ vestimenta providere. et fuisse hanc texturam Galilæis in usu, docet Beatus Isidorus Pelusiota, indice Baronio, Lib. 1 Epist. 74. In vestibus Ascetarum non vult omnino admitti βλακείαν, λεπτότητα, καὶ εὐχροίαν. esse enim contra canonem τῆς κατὰ Θεὸν ἀσκήσεως, probat à tunicâ inconsutili servatoris. Ἐρώτησον Ἰωάννην τὸν θεολόγον, τὸν τοῦ κυρίου διαγράφοντα χιτῶνα. & post apposita verba Euangelistæ. Τίς δὲ ἀγνοεῖ τὴν εὐτέλειαν τῆς ἐσθῆτος ἐκείνης, ᾗπερ οἱ πτωχοὶ κέχρηνται τῶν Γαλιλαίων, καθ' οὓς καὶ μάλιστα τὸ τοιοῦτο φιλεῖ γίνεσθαι ἱμάτιον τέχνῃ τινὶ, ὡς αἱ στηθοδεσμίδες ἀνάκρουσιν ὑφαινόμενον; Hanc non diviserunt, sed sorti cui cederet, è quatuor militibus permiserunt. Erat autem sortis genus digitorum micatio, ut exponit Nonnus,

Δάκτυλα χειρὸς ἄφεντες ἐκηβόλα σύμβολα νίκης.

Et erat micatio sortis quædam species. *Micandum erit cum Græco*, ait M. Varro, *utrum ego illius numerum, an ille meum sequetur.* id est, sortiendum est. de vestibus & servatoris & aliorum, multa congessit Exercitator, quem vide. Patres pie in scissura tunicæ istius inconsutilis, ad schisma in Ecclesiâ, sive contra Fidem seu contra charitatem factum referunt. Et Christi vestem scindere, est Ecclesiam sic divisã, divulsam, lacerare apud illos. Ita duplicat Epiphan. cum ait, schisma esse vel τῆς γνώμης, vel τῆς ἑνώσεως. Utrumque κάκιστον. & illorum συναχθεῖσαν, λῃστῶν σπηλαίαν, Eulogius apud Photium, Ἰουδαίοις πρέπει τὸ σχίζεσθαι, inquit Basilius, ἡ δὲ τοῦ θεοῦ Ἐκκλησία, τὸν χιτῶνα τὸν ἄρραφον, τὸν ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸν δεξαμένη, τὸν ἄσχιστον ὑπὸ στρατιωτῶν διαφυλαχθέντα, ἡ Χριστὸν ἐνδυσαμένη μὴ σχιζέτω τὸ ἱμάτιον. sunt ergo schismatici carnificibus illis pejores. Omnino autem oportet detractis vestimentis, Christum nudum, in crucem agi, uti de more fuit, & passim pingitur: tantummodo, secretiores partes velabantur sindone.

De Mar. Mamante. pa. 599.

194. Acti sunt cum eo in Crucem duo latrones. viarum scilicet Insidiatores, qui multi licentiùs per Judæam grassabantur. Isti ambo imprimis, cum spectatoribus, & prætereuntibus maledictis & convitiis putantur Christum procidisse. Marcus enim loquitur ἀπολελυμένως, & qui cum eo Crucifixi erant, convitiabantur ei. sed visa Christi patientia, & multis alioqui miris animadversis, alter, resipiens conversus est, & socium objurgabat. mihi autem videtur ille nequaquam ne ab initio Christum maledixisse. Neque enim Marci illa phrasis id necessario evincit.

ſin vero maledixit & is, etiam latro fuit, & ſocius latronis. Deus autem cujus Nomen, *Ego ſum qui ſum.* nec ad *Fuit*, nec ad *Erit*, ſed tantum ad *Eſt*, in hominibus reſpicit. Cum ergo ille in Teſtimonium Fidei diceret, *Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum*, Servator ſtatim mercedem Fidei rependens ait, *hodiè mecum eris in Paradiſo.* Quam velox Miſericordia? tardius votum precantis quàm remunerantis præmium. ſed κατὰ τὸ ἔργον, Nam mirabilis fuit iſtius Latronis fides & Confeſſio. Chriſtum vidit in Cruce, pendentem, vulneratum, nudum, contemptum, opprobriis affectum, Regem tamen eſſe profitetur, inquit Chryſoſt. *Confitetur latro*, verba ſunt Ambroſii, *quem diſcipulus abnegavit.* & Aug. ſerm. 130. de Tempore, *Quid dicis? Crucifixus es Domine? & Paradiſum promittis? Ita inquit Dominus, ut in ipſa Cruce virtutem meam agnoſcas. Quoniam res hæc triſtitia videbatur, ut non in Cruce lignum attendas, ſed virtutem ejus, qui Crucifixus eſt, dicas. In Cruce, hoc miraculum operatus eſt: unde maximè potentiam ſuam declarat omnipotens, non mortuum reſuſcitans: non mari & ventis imperans: non Dæmones ejiciens: ſed Crucifixus, deriſus, atque contemptus: longo ſcelerum uſu obduratam Latronis mentem immutare prævaluit. ut ex utroque virtutem ejus inſpicias. In eodem enim tempore paſſionis Crucifixus, univerſam turbavit Creaturam, & Saxa dirupit. duriorem verò lapidibus animam attraxit pariter & honoravit.* Confitenti enim mercedem promittit. Hodiè mecum eris in Paradiſo.

De Paradiſo multa diſputantur: & primùm notio nominis 195.
rei Naturam deſignat. eſt enim hortus, aquâ vivâ irriguus. παρὰ τὸ δεύω, hoc eſt βρέχω, ait Etymologus. aut potius ab Hebræa voce *pardes*, quæ ſignificat hortum aut pomarium, Nehem. 2. Eccle. 2. & Cant 4. ab illa Syri, Chaldei, & Perſæ, hortos amænos & aquis irriguos Paradiſos vocabant: quàm vocem à Perſis mutuati ſunt Græci. Pollux lib. 9. ca. 3. hoc agnoſcit. Οἱ δὲ Παράδεισοι βαρβαρικὸν εἶναι δοκοῦν τοὔνομα. ἥκει δὲ κατὰ συνήθειαν εἰς χρῆσιν Ἑλληνικὴν, ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν Περσικῶν. Prima ejus mentio, in primo rerum initio, Gen. 2. *Plantaverat autem Deus Paradiſum voluptatis in Eden.* Quem locum Philo, Origenes, & Franciſcus Georgius non omnino ſecundum literalem & Grammaticalem ſenſum, ſed allegoriſantes exponunt. de loco, in quo plantavit eum Deus, garritant alii, qui tamen agnoſcunt corporalem. A longè remotum ſtatuunt ultra Oceanum. unde comminiſcuntur, Ejectum Adamum in noſtras haſce terras, vadantem Oceanum, tantæ ſcilicet molis & ſtaturæ fuit Gygas, perveniſſe. alii aëreum vel æthereum locum ſomniant. Damaſcenus vir eruditus, de Fide Orthodoxa ca. 11. ita ineptit. *Eſt locus Dei manibus in Eden, ad Orientem mirabiliter conſitus: omnis lætitiæ ac voluptatis promptuarium, omni terra excelſior: optimâ temperie cœli: aere ſubtiliſſimo & puriſſimo, plantis ſemper viventibus, ſuaviſſimumque odorem ſpirantibus: plenus lumine: univerſæ*

universæ sensibilis venustatis & pulchritudinis excellens intelligentiam. Divinus profectò locus, mirifice congruens primi hominis dignitati. in quo nullum animal habitat, sed solus Divinarnm manuum factura, Homo. Rupertus cap. 37. de Trinit. ad cœlum pertingere putat. alii ultra Lunæ globum non evehunt. & sunt qui, fortè cùm Luciano, in ipso Lunæ globo fabulantur consitum. Bonaventura minus ridiculè, sub Æquinoctio locat. Doctissimus Controversor Cardinalis, de situ, & τῷ vbi Paradisi, quatuor recitat opiniones. 1. Paradisum fuisse totam terram, ambitu suo extensam. 2. Esse extra terram habitabilem. Esse in Lunæ globo. Diluvii tempore interiisse. Communis hodie opinio est, plantatum fuisse in Mesopotamia, & aquis Diluvii deformatum disparuisse. Ἀβροδίαιτον ἐνδιαίτημα vocat Basilius Seleuciensis. et τὸ τῆς τρυφῆς παράδεισον, Clemens in διδαγ. Justinus Martyr in paræsi, et Homero agnitum, saltem per transennam opinatur, in horto quem describit Alcinoi. Commenta, commentantium allegorias et fictiones, Chrysost. hom. 13. in Gen. refellit. Ideo Moses describens Paradisum, et nomen loci, in quo erat, scilicet Heden: et plagam Orientalem quam spectabat, et nomina fluminum, è Paradiso egredientium fore nota omnibus tam subtiliter et accuratè enarravit, ut non liceat nugari volentibus decipere simpliciores, dicendo, nullum fuisse in terrâ Paradisum, sed in Cœlo; et alias fabulas, suaque somnia jactando. Nam si cùm Moses tantam in describendo Paradiso diligentiam posuërit, nihilominus tamen fuere nonnulli fabulantes, non fuisse in Terrâ Paradisum, multaque alia, à doctrinâ Mosis alienissima inducentes, et verba ejus aliorsum, quàm dicta sunt detorquentes, quid futurum fuïsset, si non tam minutatim, tam dilucidè, tandem tam enucleatè Paradisum descripsisset? Et tamen summus vir Basilius, non multum videtur ab illorum sententia recessisse, in libro quem scripsit de Paradiso. ait enim, ὑπερφέροντα τῆς ὅλης κτίσεως. θαυμαστὸν τῷ κάλλει. ἐν ἀπόπτῳ κείμενον. ἀνεπισκότιστον διὰ ὕψος. πάσαις ταῖς τῶν ἄστρων ἀνατολαῖς καταλαμπόμενον. super omnem sublatum Creaturam: pulchritudine admirabilem. in speculo positum. propter altitudinem, tenebris non oppansum: omnibus stellis exorientibus illustratum. Quæ certè illum attollunt supra terram, et saltem in aere locant. An verò locus ille nunc supersit, varie disputant. omnino mihi non extare videtur. licet contrarium voluerit Augustin. To. 7. Lib. 1. ca. 3. de peccatorum Meritis. *si & his sustentaculis opus est, ita fortassis in Paradiso pascuntur, sicut Adam priusquam propter Peccatum, inde exire meruerat.* de Moyse & Eliâ loquitur. Hoc tamen posito, Paradisum realem, & quidem terrestrem locum fuisse, ubicunque tamen terrarum situm, negandum non est, fuisse, sed & esse Paradisum cœlestem, & spiritualem, animabus Beatis receptaculum & promptuarium, ubi æternâ Dei, & Beatificâ fruuntur visione. de quo Paradiso, & non illo plantato apud Eden, Servator ad Latronem

De Paradiso.

tronem intelligendus, ***Hodie mecum eris in Paradiso*****:** Κἂν χωρίον τι νοήσῃς δεκτικὸν τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ πάντες οἱ ἐπὶ γῆς διαλάμψαντες ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς, ἀπολαύοντες τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος, καὶ τῆς ἀληθινῆς καὶ νοητῆς τερπνότητος διαιτῶνται, οὐκ ἀποπίπτεις τῆς πρεπούσης περὶ αὐτοῦ εἰκασίας: si locum acceperis, recipiendis sanctis, in quo singuli, qui in terrâ olim bonis operibus illustrabantur, in divinæ gratiæ fruïtione sunt, in deliciis agunt veris, et intelligibilibus sanè; haud quaquàm excides è conjecturâ quæ ei congrua et conveniens est. inquit Basilius in fine Orat. de Paradiso. Hoc itaque sensu spirituali duplicem statuimus vocis analogiam. Quoad certum et definitum *locum*. quoad *statum* fœlicem et conditionem. Loquitur autem de Cœlestibus, et captum adhuc humanum excedentibus scriptura ænigmaticè, Paradisum compellans, sinum Abrahæ, colligi ad Patres, &c. quia adhuc videmus tanquam in speculo & ænigmate: quia nondum apparet quales futuri sumus: nec ante visionem revelatam clarè intelligemus, τὰ ἐν ἀποκρύφοις. Nam & cœlum ipsum ἀμφίβολος dicitur. cum non semper intelligatur, Cœlum summum, supremum & gloriosum. Locus quietis & fœlicitatis cœlestis, ante Christi mortem vocabatur *sinus Abrahæ*: non autem *Paradisus*. post solutum in Cruce Redemptionis pretium, non adhuc *sinus Abrahæ*, sed *Paradisus*. Nam & Paulus 2 Cor 12. 3. ubi de rapto loquitur in Paradisum, seïpsum intelligens, de cœlo jam apparet reserato per Christum, & amoto ῥομφαιοφόρῳ Angelo loquitur, ingressum cœlorum prohibente. Cœlum enim animabus etiam Beatorum impervium fuisse ante Christum docent communiter sancti patres: & illas in *sinu Abrahæ* locant secretò, non revelato, non satagendo curiosiùs repositorio. Non illo quidem *limbo*, uti describunt Limbum sine ullâ beatificâ Dei visione. sed Limbo, hoc est definito quodam loco, & repositorio, extra quod neutiquam egrediebantur. ubi omni tormento, pœnâ, sollicitudine vacui, placidissimo Dei amplexu fruebantur. eodem modo: non eadem mensurâ quâ nunc: uti nec adhuc tam plenâ ut olim. Optimè de hac re, ad hunc locum commentatur Theophylactus. *Dicendum est, idem esse & regnum cœlorum & paradisum.* Ὁ λῃστὴς ἐστὶ νῦν ἐν παραδείσῳ, ἤτοι τῇ βασιλείᾳ. Non ille solus, sed & omnes jam cum eo, quos enumerat Paulus. At non fruebatur latro (sic receptus in Paradisum) perfectâ bonorum participatione. Nam sicut condemnati in Regiis non sunt, sed in custodiis clausi tenentur, in deputatis pœnis: honorabiles verò, & in regias ingrediuntur, & nunc in iis versantur: deindè cum venerit tempus regalium donorum, illa assequuntur: ita & sancti, tametsi nondum perfectè fruantur bonis, jam tamen versantur in locis lucidis & fragrantibus, & regiis denique tabernaculis, etiamsi nondum distributionem regiorum bonorum perfectè assequantur. Ita & Latro in Paradiso fuit, etiamsi nondum quod perfectum erat assequutus fuerat, ut ne absque nobis compleatur. & huc refert locum Pauli Heb. 11. τὴν ἐπαγγελίαν οὐκ ἐκομίσαντο.

Hhh

ἐκομίσαντο. τὸ γὰρ τὴν ἐπαγγελίαν εἰπεῖν, τὸ ὁλόκληρον ἐνέφηνεν. ait Idem. Est ergo Paradisus indefinitè locus ubi beate vivitur, ut latè deducit Augustinus epist. 57. & imprimis status fœlicitati congruens, in terra viventium. et locus post Christi ἀπολύτρωσιν: cum de patribus antiquis non usurparetur.

196. Antiqui certè patres unanimi concentu, et consensu docent, antiquos sanctos, aut in loco aliquo subterraneo, et secreto fuisse repositorio: aut alibi dispositos ubi Deo visum: non autem in cœlo summo, beato, et glorioso, quem appellant Paradisum. Ignatius in illa ad Trallianos. *Verè, non opinione tantùm Crucifixus, & mortuus est, videntibus cœlestibus, terrestribus, & iis quæ sub terrâ detinebantur,* καταχθονίων. *Cœlestibus quidem inspicientibus, nimirum incorporeis naturis. Terrenis, Judæis & Romanis, & cæteris qui tunc temporis Crucifixo Domino aderant. subterraneis autem iis videlicet, qui plurimi cum Domino resurrexerunt.* nec aliter sequentes patres. *Habes de Paradiso, à nobis libellum,* inquit Tertull. Lib. de animâ, ca. 56. *In quo constituimus omnem animam apud Inferos sequestrari, in diem Domini.* et ca. 7. *Ad quid autem Christus moriendo descendit? puto ad animas Patriarcharum? sed quamobrem? si nihil, anima sub terris. Latronem in Paradisum principem ingressum,* Chrysost. To. 5. Orat. 7. pa. 26. Ὁ χριστὸς λῃστὴν μυρία φορτία ἁμαρτημάτων βαστάζοντα εἰσήγαγεν εἰς παράδεισον. Ἆρ' οὖν τοῦτο μόνον τὸ θαῦμά ἐστιν, ὅτι λῃστὴν εἰσήγαγεν εἰς παράδεισον; ἔστι καὶ ἄλλο μεῖζον εἰπεῖν. Quodnam vero id majus miraculum? docet. Non enim solummodo Latronem induxit in Paradisum, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, καὶ πρὸ τῶν ἀποστόλων. et iterum. πρὸ τῶν ἀποστόλων εἰσεπήδησεν εἰς παράδεισον. et Hieronymus, in 9. caput Zachariæ. In quem primus cum Domino, latro ingressus est. et epistola 3. ad Heliodorum de morte Nepotiani. *si Abraham, Isaac & Jacob, in Inferno, quis in Cœlorum regno? si amici tui, sub pœnâ offendentis Adam* (hoc est, exclusi à Paradiso sint) *& qui non peccaverant, alienis peccatis tenebantur obnoxii, quid de his credendum est, qui dixerunt in corde, Non est Deus? Quodsi Lazarus videtur in Sinu Abrahæ locoque refrigerii, quid simile Infernus & regnum cœlorum? Ante Christum Abraham apud Inferos; post Christum, Latro in Paradiso.* Flammea illa Rhomphæa, custos Paradisi, et præsidentia foribus Cherubin, Christi restincta sunt et reserata sanguine. Author Quæstionum sub Justini nomine Q. 76. tanquam de communi sententia proponit. si ante finalem Resurrectionem non est operum compensatio, quid commodi ad Latronem accedebat, animâ ipsius introductâ in Paradisum? intelligit autem ἀντίδοσιν, non quamlibet sed consummatam. et in Responsione interpretatur Paradisum συνάθροισμα τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ φυλάττονται ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως τε καὶ ἀνταποδόσεως. sed hæc obscuriora cum sint, et in ἀποκρύφοις reponantur, variè traduntur apud sanctos patres. nos non curiosius satagemus: tantùm addimus, ridiculè argumentari contra Christi realem ad Infernum descensum

descensum, in hoc loco Puritanos. erat Christus in Paradiso: non descendit ergo, ad Infernum. quasi in triduo mortis non haberet satis temporis ad conficienda illa spatia, inter Cœlum et Infernum. aut illo Decreto impeditus fuisset, Luc. 16. Chaos et hiatus, ingens ἐστήρικται, ut qui cupiant exire et transire, non possint: cum Legibus Creaturæ fixis non teneretur, et præcise dicatur à Psalmista, *Liber inter mortuos.*

Tempora passionis Christi ita breviter transcurrit beatus Ignatius in illa ad Trallianos, Τρίτῃ ὥρᾳ ἀπόφασιν ἐδέξατο παρὰ τοῦ Πιλάτου, ut crucifigeretur. ἕκτῃ ὥρᾳ ἐσταυρώθη, festinantibus in perniciem inimicis. ἐννάτῃ ἀπέπνευσεν. πρὸ ἡλίου δύσεως ἐτάφη. ab horâ illâ sextâ quâ in crucem agebatur, usque ad nonam quâ expiravit, (ita tres horas integras in tormentis vixit,) tenebræ factæ sunt in universam terram. sol enim obscurabatur. De quo deliquio certant, an Naturalis fuerit, an verò supra naturam. at hoc videtur sine dubitatione admittendum. nam patiebatur Christus in parasceve, plenâ Lunâ. naturalis autem solis Eclipsis, et obscuratio, non nisi in coïtu Lunæ solet contingere, quod Interlunium vocant. secundo, litigatur, an totalis fuerit per universum terrarum orbem, an verò, quemadmodum tenebræ olim Ægyptiacæ, partem orbis obscuratam offunderent. et certè, si qua fides Dionysio, qui dicitur Areopagitæ, non partialis per Judæam Eclipsis fuerat, sed universalis: quam nimirum Heliopoli in Ægypto se et Apollophanem philosophum vidisse narrat. εἶπε δὲ αὐτῷ, (ita vult Polycarpum affari Apollophanem) τί λέγεις περὶ τῆς ἐν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ γεγονυίας ἐκλείψεως; ἀμφοτέρω γὰρ τότε κατὰ τὴν Ἡλίου πόλιν ἅμα παρόντε καὶ συνεστῶτε, παραδόξως τῷ ἡλίῳ τὴν σελήνην ἐμπίπτουσαν ἑωρῶμεν. οὐ γὰρ ἦν συνόδου καιρός. vult ergo factas hasce tenebras per Lunæ interpositionem, sed retractam è cursu, uti soli contingebat temporibus Hesechiæ. 2. subito et quasi in Instanti factam illam retractionem et contraoppositionem, sine ullo accessu gradario. et pari modo subitaneam abscessionem, ubi expiravit Christus, hora nona. ita enim ait, αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐννάτης ὥρας ἄχρι τῆς ἑσπέρας, εἰς τὸ τοῦ ἡλίου διάμετρον ὑπερφυῶς ἀντικαταστᾶσαν. sed cum miraculosa fuerit, quid opus ut universalis esset? Miracula frustra non sunt multiplicanda. In Judæâ contigit: ut perstringeret eorum Infidelitatem, et testimonium perhiberet Naturæ Domino. nec Lucas, qui meminit, aut Matthæus, aut Marcus, id evincunt, Tenebras fuisse universales. exprimunt per voces, ἐφ᾽ ὅλην τὴν γῆν. at non aiunt, καθ᾽ ὅλην τὴν οἰκουμένην. Quocirca rectè Maldonatus, secutus Origenem, τὴν γῆν, Judæam terram, et non orbem terrarum intelligebat. Tertio quæritur, an istius ἐκλείψεως meminerint Phlegon et Thallus apud sanctos patres? Qui quidem unanimiter eò propendent, sed inextricabilibus premuntur Difficultatibus, quas vide apud Petavium Lib. 12. Nam quod refertur apud Tertullianum, *Eum mundi casum, relatum in Archivis vestris habetis*, Acta provincialia, proconsulum

197. *Horæ passionis.*

sulum respicit et procuratorum, in quibus ejusmodi annotabantur, non in Historiis autem. Ad horam nonam disparuere tenebræ: nimirum ubi Dominus expiraverat. Nam circa horam nonam exclamavit Jesus voce magna, hoc est, κραυγαῖς ἰσχυραῖς, ut expressit Paulus. Dicebat autem, *Deus meus, Deus meus: ut quid me dereliquisti? Eli, Eli lamasabacthani*, de quo clamore jam dictum est. Hoc ubi audierunt astantes, subsannabant dicentes, Eliam appellat. at Jesus sitiens, potum poscebat; nefandi cruciarii acetum offerunt. quo gustato renuit, et iterum inclamato patre, de recipiendo spiritu et ignoscendo inimicis, expiravit: inclinato capite, Johannes ait, in illa voce *Consummatum est.* τουτέστιν ait Theophylactus, οὐδὲν λείπει τῇ οἰκονομίᾳ. οὕτως ἄρα παρηλλαγμένος ἦν ὁ θάνατος αὐτοῦ. οὐ γὰρ πρότερον ἐπῆλθε τῷ σώματι αὐτοῦ ἡ τελευτὴ, ἢ ἕως οὗ αὐτὸς ἐβούλετο. ἐβούλετο δὲ, μετὰ τὸ πάντα πληρῶσαι. Hoc est, Quæ prædicta, quæ præfigurata, cum Bernardo loquor; ut Euangelista expressit, ut *consummaretur Scriptura*. Inclinavit caput, & reddidit Spiritum. De utroque rectè Theophylactus. Non mors eum invasit, priusquam ipse voluit. Nam dixerat. Nemo tollit animam meam à me. Potestatem habeo ponendi, & assumendi animam. de secundo. κλίνας τὴν κεφαλὴν, οὐ γὰρ προσδήλωσε τοῦτο, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα. Contra quàm in nobis fieri solet. πρότερον μὲν γὰρ ἐκπνέομεν, εἶτα κλίνομεν τὴν κεφαλήν. Quæ declarant, illum mortis Dominum esse. Et certè, hinc ejus ἐκπνευσις, non ad *humilitatem*, ut volunt, pertinebat, qui Descensum negant ad Infernum, sed initium glorificationis erat: quæ sequutis in morte miraculis testificata fuit.

198. *Miracula in morte Christi.*

Nam ubi exclamans, voce magnâ expiravit, ecce statim potentiæ παντοδυνάμου testimonia luculenta. Terra enim mota est (ita plenius Matthæus, quàm cæteri Euangelistæ) velum templi scissum est, in duas partes, à summo usque ad deorsum. petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt: et multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, et exeuntes de Monumentis, post Resurrectionem ejus, venerunt in sanctam Civitatem & apparuerunt multis. οὐ μὲν ὡς κοινὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ δεσποτικῶς ἀπέθνησκε. et iterum. δείκνυσιν ὡς οὐ δι' ἀδυναμίαν ἐσταυρώθη. ὁ γὰρ ταῦτα ποιήσας ἐδύνατο κἀκείνους διαῤῥῆξαι καὶ ἀφανίσαι. Imprimis autem Templi velum scindebatur. non erat hoc à terræ motu. præcedit enim scissio. sequitur motus terræ. Divina, peculiari quâdam dispensatione id agente: γέγονε δὲ μυστήριον: imò multiplex in eo mysterium latebat. Vide apud Interpretes Barradium imprimis & Maldonatum. dupliciter hic opinor hallucinatur Cardinalis. Imprimis, quod de unico solo velo intendat: et illo quidem exteriori. Templum in diversa sacraria dividebatur. Primum & principale fuit pars Occidentalior, Sanctuarium dictum, vel Sanctum Sanctorum. domus interior. oppansum erat velum huic sacrario è lapidibus à fundo ad summitatem, miræ & magnitudinis & pulchritudinis. Proximum huic erat sanctum. ubi altare aureum. Thuribulum. panes propositionis. ubi sacerdos

dos quotidiè, cui forte obtigerat, quemadmodum Zachariæ, Luc. 1. incensum de Thuribulo adolebat. et hæc domus secunda, obducto velo, hoc est, muro lapideo interjecto, à tertiâ domo: hoc est, atrio sacerdotum, ubi altare holocausti, dividebatur. Baronius vult secundum hoc velum scissum, non etiam & prius: quod falsum est. utrumque scindebatur. quod si ad alterutrum scissio esset restringenda, omninò, de interiori & primo velo, non hoc secundo capiendum. Errat secundo, quod non de lapideo obducto muro, sed aulæo byssino hyacinthino intelligi velit: quod nobis describit è Josepho. Agnosco rem, & nomen, & materiam rei. & aulæum illud præpansum muro lapideo, unà cum ipso muro, ruptum & discissum penitus intelligo. ut omnia Judaïca finita, translata, prophanata fuisse intelligantur per Dei dispensationem. Motus ille terræ, particularis fuit, nec spectat omninò ad Bithyniam, de quâ narabat Phlegon Trallianus. Petrarum scissura etiam particularis. Nam quid hæc ad remotas gentes attinebant? Quanquam illa narratio, quam de morte Panis retulit è Plutarchi commentariis Baronius, etiam ad exteras gentes aliquatenus diffunditur. Nam quoniam multi fuerunt, qui in eâ nave navigabant, citò ac facilè, cùm Romam venissent, hujusmodi rei rumoribus totam urbem replere poterant. quod & factum memoratur, & à Tiberio cognitum curiosè observatum. Extat narratio apud Plutarchum, de defectu Oraculorum, edit. Pauf. ann. 1624. fol. 419. περὶ θανάτε τῶν τοιέτων. de morte nimirum geniorum narrationem audivi, viri nequaquam futilis, aut vanioris. qui aiebat se aliquando in Italiam navigare intendisse: ac conscendisse navim, quæ & mercibus & multis vectoribus erat onusta. sub vesperam verò cum juxta Echinadas essent, ventum cessasse, navim verò motu maris delatam ad insulam Paxum. vigilasse tum vectores plerosque: multos etiam in cœnâ adhuc fuisse: cùm vox ab illâ insulâ dilata ferebatur, quæ Thamum quendam inclamaret. ille autem Thamus ortu Ægyptius erat, navis gubernator, quem de nomine, pauci vectores sciebant. Ille, bis inclamatus, tacuit. tertiâ vice vocanti se accommodavit. Ille autem qui inclamabat, extollens vocem, dicebat, cùm ad Palodes veneris, ibi enuncia, quod magnus Pan mortuus est. Hoc audito, perterritos fuisse omnes, narrabat Epitherses (author nempè τῦ λόγυ) ac inter se disputasse, utrum exequendum esset hoc mandatum, an verò omittendum, nec curiosius satagendum. Thamum verò statuisse, si ventus aspiraret, tacitum se prætervecturum: sin malacia ad eum locum evectos tardaret, expositurum se, quod audiverat. postquam appulerant ad Palodes. cùm neque ventus esset, neque fluctibus mare agitaretur, Thamum è puppi terram versus prospexisse, ac quod exaudiverat, enuntiasse, mortuus est magnus Pan, vix dum conticuisse illum, & gemitum ingentem auditum fuisse, non unius, sed multorum, cum admiratione mixtum.

Non

Non ego negaverim hic intelligi posse, per magnum Pana, Dominum crucifixum, Et lamenta Dæmonum exaudita, ideò quod destructum Diaboli imperium, in illius morte, per descensum ad Inferos intelligerent. Et meo quidem animo illud magis arridet, quàm quod existimat Eusebius. Et ita Baronium sensisse patet. Verùm ὁ τοῦ Παμφίλου, non Christum hic per Pana intellexit, sed Dæmonas in Christi Cruce spoliatos, & triumphatos in Ascensione. Operæ pretium fuerit, Eusebius ait, Tempus observare, quo Dæmonis istius interitum contigisse narrat. Id autem imperante Tiberio factum est; quo tempore Dæmones, è Servatore nostro inter homines agente jam tum, ex humanâ vitâ pelli ejicique cepisse Divina scribit Historia. Hæc & plura in eam rem Eusebius. de præparat. Euang. Lib. 5. cap. 17. non 9. ut est apud Cardinalem.

199. *Mortui qui resurrexere.*

Scissuram petrarum, sequitur apultura monumentorum. statim autem aperta sunt. continuò surrexerunt resuscitati: non tamen visi publicè aut privatim, donec à mortuis resurrexit Christus. Solent autem hic quæri Quæstiones. Qui fuerant? quo abierunt? quid de resuscitatis factum in divinâ dispensatione? sunt qui Judæorum somnia sequuti, patres fuisse autumant, in speluncâ Machpelah sepultos. et eo nomine Jacobum voluisse de Ægypto ubi moriebatur, in illam speluncam transferri. sed patres illi, opinor, erant Judæis tum viventibus incogniti, nec si apparuerant internoscendi. Cogniti autem isti exuscitati fuerant, aut non diceret Euangelista, *Et apparuerunt multis.* Frustra enim fit apparitio, ubi non est cognitio. Crediderim fuisse quosdam non ita pridem collectos ad patres suos: notos multis tum viventibus. puta Josephum, Annam, Simeonem, Zachariam, Elizabetham, Johannem Baptistam. nam quod contra Resurrectionem Baptistæ objiciunt, caput ejus hodiè Romæ ostendi, ridiculum, stolidum, blasphemum est. Nam & alibi idem caput ostendi volunt, ut biceps, triceps monstrum Baptista fuerit. An verò iterum mortui fuerint & redierint in suos pulveres in secundis dubitatur. Author Quæst. sub Justini nomine, in respons. ad Qu. 85. negat iterum mortuos. οὐκ ἐτελεύτησαν πάλιν, ἀλλὰ μένουσιν ἐν ἀθανασίᾳ, καθάπερ ὁ Ἐνώχ, καὶ ὁ Ἠλίας. καὶ εἰσὶ σὺν αὐτοῖς ἐν τῷ παραδείσῳ ἀναμένοντες τὴν ἤδη αἰωνίαν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως γινομένην ἐναλλαγήν. εἰς γὰρ ἀθάνατόν τε καὶ ἄφθαρτον ζωὴν οὔπω γέγονε τινὸς ἡ ἀνάστασις πλὴν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ. Vult ergo, non reversos in pulveres suos: non receptos corpore in summo cœlo, sed in Paradiso, quem distinguit à cœlo glorioso, generalem expectare Resurrectionem. Eusebius, Lib. 4. Demonstrat. cap. 12. opinatur in Cœlum, glorificatos corporibus cum Christo, ascendisse. Cùm enim altiùs vocem emitteret, & patri dixerat, Animam apud te depono, solutus à corpore abiit, neutiquam expectans, dum mors ad ipsum accederet, sed illam cunctantem, ac veluti cessantem, ac potius conjicientem se in pedes, & fugitantem, ipse à tergo insequens,

et

et impellens, æternasque abditiorum tenebrarum portas refringens, & mortuis, qui illic mortis catenis impliciti erant remeandi ad vitam iter retrorsum aperiens. Hac sanè ratione, ipsius etiam corpus mortuum excitatum est: & multa corpora eorum, qui dormierant Sanctorum surrexerunt: unáque cum ipso in sanctam & verè cœlestem Civitatem ingressa sunt. Ita quoque Tertullianus alicubi in Carminibus ait, Certum fuisse eos iterum non mortuos. quibus libentius assensum adhibuero, quàm Theophylacto, πρόδηλον δὲ ὅτι καὶ πάλιν τεθνήκασι. quanquam posteà dubitanter loquatur Ambrosius, in Psalm. 1. *Ingressi sunt in sanctam Civitatem. Puto quod magis significat illam supernam, quàm istam Jerusalem, quam reliquit.* Notum est autem illud Thaddæi apud Eusebium, in 1. Hist. et Ignatium in Epistolis. κατέβη μόνος, ἀνέβη δὲ μετὰ πλειόνων.

Centurio, & qui cum illo erant, custodientes Jesum, visis pro- 200.
digiis quæ illustrissima edebantur, timuerunt valde, dicentes, verè Filius Dei est hic. Centurionem istum Longinum nomine, fuisse vult Baronius. & tandem Martyrio coronatum. non autem militem illum cæcum, qui lanceâ Christi latus perforavit. De Centurione Martyre, Chrysostomus ait, Τινὲς δὲ φασὶν, ὅτι καὶ μαρτύριον ἐστὶ τοῦ κεντυρίωνος τούτου, ἀνδριζομένου μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῇ πίστει. de Martyrio, Fide, & Conversione credibile est: unde autem constabit de Longini nomine? Hoc nulli φασὶν apud Chrysostomum, vel quemvis ex antiquorum Choro. φασὶν aliqui è recentiorum turbâ, de quibus, haud multum laboramus, quid φασί. sunt enim non λόγων, sed μύθων Rapsodi. Aiunt alii contra, & communior est Traditio, militem qui lanceâ latus Christi perfodit, Longinum appellatum. Germanus in suâ θεωρίᾳ περὶ λόγχης loquitur, quâ utebantur olim Græci, in sacrâ synaxi, inter Mysteria celebranda, fuisse usurpatum vice lanceæ, quæ transfixit Christi latus pendentis in Cruce, impulsa à Longino. ita citat Gretserus Germani locum. Ego nullum invenio Longinum memoratum, sed hæc tantummodo apud Germanum, Η λόγχη, ἀντὶ τῆς κεντησάσης τὴν πλευρὰν τοῦ κυρίου. apud Pseudo-Augustinum, in manuali invenio ca. 23. *Longinus aperuit mihi latus Christi lanceâ: & ego intravi, & ibi securus requiesco.* sed, inquit Cardinalis, ex istis, nimirum de Longino Centurione apud Metaphrasten, qui ex Apocryphis quibusdam scriptis tradiderunt, Longinum nomine, eumque cæcum, fuisse militem illum, qui Domini latus lanceâ aperuit. Et quidni cum illis redarguïtur Romanum Martyrologium, ad diem Martii 15? *Cæsareæ in Cappadociâ, passio sancti Longini militis, qui latus Domini lancea perforasse perhibetur.* & cum illis Baronius qui olim in illud Martyrologium scribens, unà cùm illis Apocryphis erravit. sed δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι. & tamen ex illis Gretsero, viro infinitæ lectionis, non persuasit, qui & militem & Centurionem Longinum utrumque facit: aut militem promovet in Centurionem, vulpes erat aut senticetum.

Incertum

Centurio Longinus.

Incertum, quis, & qualis, apud istos. Certissimum est militem perforasse latus. & Centurionem, admiratum. quo nomine vocabatur, Hic, Ille incertum est. Ego militem potius Longinum putem. Constantinus Porphyrogenitus apud doctissimum Meursium, in eruditissimo Glossario vocat χιλιάρχης, & Κεντυρίωνας Λογγίνης. & hinc fortassis illa fictio de Longino. Cum à Centurione transfossum Christi latus recoleret Euangelista, ad vocem Κεντυρίων, non Græcam, sed peregrinam, studiosus quis, ut fit in margine, scripserat expositionem Λογγίνυ, unde posteri, indoctis & negligentibus Librariis præeuntibus, Longini nomen, pro Centurionis illius proprio expresserunt, Cardinalis intereà, quicquid fuerat illud nomen, Martyrologium Romanum deseruit, & suam, quod non vitupero, mutavit opinionem. & tamen est in illâ Annotatione aliquid non tam facilè probandum. *De eo*, inquit, *hac die Venardus. Græci autem in Menologio* 16. *Octobris. adduntque Natalem diem, duorum militum, qui cum eodem, pro Christi nomine passi sunt.* hæc in meo Menologio Græco, Romæ impresso, non ita leguntur. Nam de duobus militibus, ne unum extat iῶta. de Longino, extat: sed Centurione, & non milite. Rectè autem prolatum: redarguuntur qui ex Apocryphis. sunt autem illa, λόγοι ἀπόῤῥητοι, qualis erat, modò recitata fabella, de Ficu à Christo maledictâ, non alia quàm quæ πρωτοπλάστῳ nudato, subligacula ministrabat vivaci trunco: quæque, quod omisit Exercitator, ut vult Cardinalis, vetitum illum tulerat fructum, undè pestis in Adami posteros, ab illâ inobedientiâ manavit. Quanto rectius cum vulgo?

Adam, primus homo, damnavit sæcula pomo.

Nam si transversim aliquando pomum cultello divisit, in duas partes, animadvertere potuit decem veluti maculas pomo inhærentes, spatiis distinctas æqualibus; quæ tanquam decem labes, animo humano contractæ, per violationem decem divinorum mandatorum, reputantur: et prætereà, quinque in medio transversas lineas σαυροειδῶς, ad repræsentationem quinque vulnerum Jesu Christi, per quæ salutem in arbore, operatus est eorum, qui prius per arborem interierant. Hæc non sunt ἀπόῤῥητα, sed fortè παιγνιώδη.

201. Quidni autem Mysteria, ad quæ quivis descendat non minore cum laude, aut majore cum licentiâ, quàm ad plurima ejus farinæ, seu furfuris potius, relata in Annales? Nec longè abeundum. in propinquo sunt quædam è Metaphrastâ, de *sanguine* Christi collecto per Beatam Virginem Matrem. de *clavis* evulsis & sinu fotis. de Josepho adito, & impulso ad deposcendum Christi corpus ad sepulturam. cùm de Josepho & Nicodemo, aliud dictet pietas, quòd Discipuli fuerint: & Scriptura, quod sponte illa egerint, non impulsi quæ egerunt. Clavos si extraxit Beata Virgo, admodum negligenter custodivit. Nam Helena post annos trecentos eosdem in Calvariâ reperit pulvere circumaggesto

Baronius nugas interdum persequitur.

gesto obrutos. Et apud Apollinarem in Christo patiente, non Beata Virgo, sed Nicodemus clavos solvit, & extrahit. sic ad eum Virgo,

> Καὶ φίλε Νικόδημε, σὺ πρῶτος τάχει
> Ἔμβαινε, πηκτὰς κλίμακας πρὸς ἀμβάσεις
> Ἐκπασσαλεύσων διγλύφου δοκοῦ δέμας.

Nonnus autem, quod verisimilius est, Josephum ipsum τὸν ἐνταφιαστὴν narrat, hoc præstitisse.

> —— νεκυοστόλος ἦλθεν Ἰωσήφ,
> Ἐγγύθι δὲ σταυροῖο πεπηγμένον ἄκρον ἐρείσας
> Δίζυγα χαλκὸν ἔλυσεν ἀκαχμένον ὀξέϊ δεσμῷ.

Venit Joseph mortui transportator, ac juxta Crucem cùm firmasset fixum fastigium, duplex ferrum solvit mucronatum acuto vinculo. Hæc sunt mera τερετίσματα Cardinalis.

202\. Hæc omnia de Crncifixione Christi, gesta leguntur in Parasceve. hoc est, ut nos loquimur, *die Veneris*. Omnem autem diem sextam, sive Veneris, Judæi vocabant *Parascevem*; quia illo die apparabant cibos, in Sabbato comedendos, quos in Sabbato parare aut κατασκευάζειν non licebat. unde ἕωλα ἐσθίειν de Judæis, apud Ignatium. Hæc autem Parasceve, nimirum Paschatis, *Magnus erat Dies Sabbati*, Johannes ait. Judæi ergo, ut non remanerent in Cruce corpora Sabbato, rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura & tollerentur. Fractio illa quo instrumento fiebat, non exprimitur. Nonnus gladios advocat: sic inquiens:

Parasceve.

Fractio crurum.

> —— ὑψιτενὴς δὲ
> Πρώτου μὲν διέτεμνεν ἀλοιητῆρι σιδήρῳ
> Μειλιχίου πόδα δισσόν. ἐπὶ σταυρῷ καὶ δεθέντος
> Ἄλλου νυκτιλόχου διδύμους πόδας ἄορι κόψας.

Moris fuisse vult Arnobius. sed pauca opinor, extant exempla: Cur verò suffringerentur crura citò morientibus, medici nos doceant, & Chirurgi. Memini legisse apud Franciscum Nansium, notis in Nonnum, medicorum παῖδας asserere, liquorem quendam vitalem, genuum operculis inclusum contineri, qui si emittatur, continuò moriuntur. Liber non est ad manum. de tollendo autem mortuo, Lege Divinâ sancitum erat. Deuteron. 21. ut ante solis occasum sepelirentur corpora sublatorum. Quod à Josuâ observatum legimus, cap. 10. in quinque Regibus Amorrhæorum quos suspendio sustulerat. Josephus ergo videtur rogasse Pilatum, de corpore Jesu tollendo, ut, quod fecit, honestiori sepulchro inferret, nec terræ, cum latronibus, aut malefactoribus traderetur. Cum enim jam Sol occumberet, adiit ille Pilatum, quippe vir primariæ dignitatis, & petiit corpus Jesu: quod illi, cognito jam expirasse, concessit. Josephus ergo, & Nicodemus, *ferentes mixturam Myrrhæ & Aloes, quasi centum libras*, linteis, acceptum corpus, involvunt cum aromatibus, & in novo monumento posuerunt. sine veniâ præsidis, hoc *Christi sepultura.*

 non

non licuisset: ideò imprimis Pilatum adit. *Eorum in quos animadvertitur corpora*, inquit Ulpianus, *non aliter licet sepelire, quàm si fuerit petitum, & permissum*. Josephum, non ait Scriptura, attulisse illa aromata, sed Nicodemum. tamen cùm conjunctis operis hoc pietatis officium præstiterint, fas est credere, communibus impensis rem aggressos: ita tamen distinctam per suas vices: ut Josephus Pilatum adiret: Nicodemus aromata afferret. erat enim festinandum, appropinquante Sabbato. Itaque συναντελαμβάνετο αὐτῷ ὁ Νικόδημος. Hoc autem eorum ἀπόδειγμα amoris & affectus potius effectum censuit Chrysostomus, quàm Fides. ἔτι γάρ, ὡς περὶ ἀνθρώπου διέκειντο ψιλοῦ. Illa autem aromata afferunt, ait idem, quæ corpus, quàm diutissimè conservare poterant, καὶ μὴ συγχωρεῖν ταχέως ἐνδιδόναι τῇ φθορᾷ. Nimirum, ut eo quasi fruerentur. Ita olim in typum, Jacobus, à filio suo Josepho ἐταριχεύθη: nisi quod Patriarcha Ægyptiaco more conditus erat: Servator, Judaïco. Qui tamen mos, non erat vulgaris, aut perpetuus, sed ad libitum observabatur. Neque enim de Lazaro legimus, eum cum aromatibus sepultum, licèt de *linteis* constet, quibus erat involutus. Nec enim tam citò fœtuisset, quod fatetur Martha, si cum Myrrhâ & Aloë fuisset conditus. de saxeo autem Sepulchro, eruditè, ut solet, è Rabbinis affert quædam Exercitator. nollem hic, uti & passim, arietaret in Annales, cùm non facilè expediverit ipse, cujus Rabbini nomen fuerit, Alphesi, vel Alphes. Et de Rabbi Jacob in Turmi, statim injiciat mentionem: ut Turmi non possit esse Rabbini alicujus nomen: sed Operis Titulus, à Rabbi Jacob elaborati.

203. *Ritus sepulchrales.* Eruditè observat ex eodem Rabbino, ritus quosdam Judæorum sepulchrales, Judæorum, cum funeralibus aliarum Gentium congruentes. Nam oculos & ora mortuorum claudere solebant Romani. quem ad Græcos transtulit Ovidius.

Dii precor hoc jubeant, ut euntibus ordine fatis
Ille meos oculos claudat, & ille tuos.

ita Penelope ad Ulyssem. Erat autem cum inclamatione nominis defuncti. Propert.

At mihi, non oculos quisquam inclamavit euntes.

Qui tamen in rogo positis, iterum apud Romanos aperiebantur. Claudebantur verò per conjunctissimos. fasciâ ligabantur apud Judæos. Ita Lazarus redivivus, impediebatur, quo minùs foras exiret donec ligamenta solverentur. Nonnus, ut solet, eleganter.

—— καὶ ἐκ ποδὸς ἄχρι καρήνου
Σφιγγόμενον πληκτῇσιν ὅλον δέμας εἶχε κεραίαις.

et de Christo sepeliendo Idem.

Λεπταλέαις ὀθόνῃσιν ἀμφιτρώσαντο θανόντι
Σῶμα, πολυπλήκτῳ ἑλίκων εὐώδεϊ δεσμῷ,
Ὡς ἔθος Ἑβραίοις ἐπιτύμβια θεσμὰ φυλάσσειν.

Linteis

Linteis circumdederunt, mortui corpus multiplici Circumvolutionibus tenuibus fragranti vinculo, ut mos est Hebræis sepulchrales ritus observare. Lugentes comam scindebant. sed quo minùs adhiberetur hic mos apud Judæos, Lege prohibebatur. Crinem autem mortuis tollebant Ethnici.

Virgilius, *Nondum illi flavos Proserpina vertice crines*
Abstulerat, Stygiove caput damnaverat Orco.

Et Statius,
Septima Lux, & jam frigentia lumina torpent,
Jam complexa manu crinem tenet infera Juno.

Sed abluebant prius quam linteïs involverent. Ubi abluerant, ait Herodotus in Euterpe, syndone byssinâ incisis loris, totum corpus involvunt. (loquitur de Ægyptiis, à quibus plerosque suos ritus sepulchrales Judæi mutuabantur) gummi illinentes, quo Ægyptii glutinis loco plerunque utuntur. In eum finem, ut linteamina corpori tenacius adhærerent, Chrysost. in Johan. 19. σμύρνῃ συνετάφη πολλῇ, ἢ μολύβδε ἐχ ἧτῖον συγκολλᾷ τῷ σώματι τὰ ὀθόνια. Calida lavabant Ethnici, ut animam, si pote, revocarent. aut commodioris ἐνταφιασμοῦ gratiâ, lavabant, vel domi, in ὑπερώοις, vel in templis, ubi erant Labra, Asconius. *Alii, Delubra dicunt illa Templa, in quibus sunt Labra, corporum abluendorum gratiâ mortuorum. ut Dodonæi Jovis. & Delphici Apollinis, in quorum Delubris, lebetes tripodesque visuntur. erant enim illa labra tripodibus imposita.* Lavabant & mortuorum è vulneribus, vulnera. ἔλυσε νεκρὸν, κατέλυσε τραύματα. solitos autem Judæos & ἐν χρῷ κείρεσθαι, docet illa narratio, de invento corpore Zachariæ, filii Joiadæ: si quam tamen fidem mereatur, quam non αὐτόπτης ille retulit, sed ex aliorum narratione. quanquam & damnatos olim in χρῷ κείρεσθαι usitatum fuisse, insinuat in 1. Artemidorus. *Fascias* porrò sepulchrales, ut & cætera mortis Jesu Christi Instrumenta, *coronam spineam*, *columnam*, *spongiam*, *arundinem*, *tunicam* inconsutilem, *clavos*, &c. quorum nulla prorsùs vel fugitiva memoria extat in Ecclesiâ primitivâ, aut apud probatos authores per partes, dissectorum, aut integrorum, quæ diversis hodiè locis extare memorant homines ingeniosi, sed malè feriati, pecuniis emungendis, rei faciendæ intenti, de pietate, seu credulâ potius simplicitate ἀφελεστέρων; qui ῥινὸς ἄγονται per imposturas nimis patienter se permittunt. Ita autem per ætatem Justini Martyris, Cumis in Italiâ Sibyllæ antrum monstrabant peregrinis loci Incolæ, & τρεῖς δεξαμένας ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξεσμένας λίθου, ὧν πληρουμένων ὕδατος λούεσθαι αὐτὴν ἐν αὐταῖς ἔλεγον. Ita olim Spartani prædicare solebant Epimenidis Cretensis corpus, apud se, ut rem sacram, custoditum, referente Laërtio in ejus vitâ. Narrat etiam Pausanias in Eliacis prioribus, quod ad Relliquiarum honorem imprimis spectat, Græcos dum in Trojæ obsidione moram facerent diuturniorem, admonitos oraculo, non posse urbem expugnari sine Herculis sagittis, & Pelopis ossium aliquo translato Trojam.

Pag. 30. edit. Ro. Step.

non licuiſſet: ideò imprimis Pilatum adit. *Eorum in quos animadvertatur corpora*, inquit Ulpianus, *non aliter licet ſepelire, quàm ſi fuerit petitum, & permiſſum*. Joſephum, non ait Scriptura, attuliſſe illa aromata, ſed Nicodemum. tamen cum conjunctis operis hoc pietatis officium præſtiterint, fas eſt credere, communibus impenſis rem aggreſſos: ita tamen diſtinctam per ſuas vices: ut Joſephus Pilatum adiret: Nicodemus aromata afferret. erat enim feſtinandum

συναντελαμβάνετο αὐτῷ ὁ Νικόδημ

ris & affectus potius effec

des. ἐπ γὰρ, ὡς περὶ ἀνδρῶν

runt, ait idem, quæ corp

rant, καὶ μὴ συγχωρεῖν ταχέως

fruerentur. Ita olim in

ἐταριχεύθη: niſi quod Patria

Servator, Judaïco. Qui ta

petuus, ſed ad libitum

legimus, eum cum aromati

quibus erat involutus. Ne

tur Martha, ſi cum Myrrh

tem Sepulchro, eruditè,

Exercitator. nollem hic

cùm non facilè expedive

Alpheſi, vel Alphes. E

injiciat mentionem: ut

cujus nomen: ſed Ope

rati.

203. *Ritus ſepulchrales.*

Eruditè obſervat ex e

rum ſepulchrales, Judæo

tium congruentes. Nam

lebant Romani. quem ad

Dii precor hoc ſub

Ille meos ocul

ita Penelope ad Ulyſſem

nis defuncti. Propert.

At mihi, non oculos quiſquam inclamavit euntes.

Qui tamen in rogo poſitis, iterum apud Romanos aperiebantur. Claudebantur verò per conjunctiſſimos. faſciâ ligabantur apud Judæos. Ita Lazarus redivivus, impediebatur, quo minùs foras exiret donec ligamenta ſolverentur. Nonnus, ut ſolet, eleganter.

—— καὶ ἐκ ποδῶν ἄχρι καρήνου
Σφιγγόμενον πλοκῇσιν ὅλον δέμας εἶχε κεραίαις.

et de Chriſto ſepeliendo Idem.

Ἀσπαλάθοις εὔοδμον ἐμυρίζοντο θανόντι
Σῶμα, πολυπλέκτῳ ἑλίκων εὐώδεϊ δεσμῷ,
Ὡς ἔθος Ἑβραίοις ἐπιτύμβια θεσμὰ φυλάσσειν.

Linteis

Linteis circumdederunt, mortui corpus multiplici Circumvolutionibus tenuibus fragranti vinculo, ut mos est Hebræis sepulchrales ritus observare. Lugentes comam scindebant. sed quo minùs adhiberetur hic mos apud Judæos, Lege prohibebatur. Crinem autem mortuis tollebant Ethnici.

Virgilius, *Nondum illi flavos Proserpina vertice crines*
Abstulerat, Stygiove caput damnaverat Orco.

Et Statius

…ina torpent,
…fera Juno.

…t. Ubi abluerant, …ncisis loris, totum …ı quibus plerosque … gummi illinentes, …r. In eum finem, ut …ysost. in Johan. 19. … τῷ σώματι τὰ ὀθόνια … e, revocarent. aut …l domi, in ὑπερῴοις, …llii, *Delubra dicunt … abluendorum gratiâ …spollinis, in quorum …im illa labra tripo-* …lneribus, vulnera. …æos & ἐν χεῶ κείρεσιν, …hariæ, filii Joiadæ: …ωτόπτης ille retulit, …mnatos olim in χεῶ …rus. *Fascias* por-…risti Instrumenta. …*dinem, tunicam* in-…is vel fugitiva me-… probatos authores … diversis hodiè lo-… nalè feriati, pecuniis emungendis, rei faciendæ intenti, de pietate, seu credulâ potius simplicitate ἀφελεστέρων; qui ῥινὸς ἄγουσι per imposturas nimis patienter se permittunt. Ita autem per ætatem Justini Martyris, Cumis in Italiâ Sibyllæ antrum monstrabant peregrinis loci Incolæ, & τρεῖς δεξαμένας ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξεσμένας λίθου, ὧν πληρουμένων ὕδατι λούεσθαι αὐτὴν ἐν αὐταῖς ἔλεγον. Ita olim Spartani prædicare solebant Epimenidis Cretensis corpus, apud se, ut rem sacram, custoditum, referente Laërtio in ejus vitâ. Narrat etiam Pausanias in Eliacis prioribus, quod ad Relliquiarum honorem imprimis spectat, Græcos dum in Trojæ obsidione moram facerent diuturniorem, admonitos oraculo, non posse urbem expugnari sine Herculis sagittis, & Pelopis ossium aliquo translato Trojam. *Pag. 30. edit. Ro. Step.*

non licuisset: ideò imprimis Pilatum adit. *Eorum in quos animadvertitur corpora*, inquit Ulpianus, *non aliter licet sepelire, quàm si fuerit petitum, & permissum*. Josephum, non ait Scriptura, attulisse illa aromata, sed Nicodemum. tamen cùm conjunctis operis hoc pietatis officium præstiterint, fas est credere, communibus impensis rem aggressos: ita tamen distinctam per suas vices: ut Josephus Pilatum adiret: Nicodemus aromata afferret. erat enim festinandum, appropinquante Sabbato. Itaque συναντελαμβάνετο αὐτῷ ὁ Νικόδημος. Hoc autem eorum σπούδασμα amoris & affectus potius effectum censuit Chrysostomus, quàm Fides. ἔτι γάρ, ὡς περὶ ἀνθρώπου διέκειντο ψιλοῦ. Illa autem aromata afferunt, ait idem, quæ corpus, quàm diutissimè conservare poterant, καὶ μὴ συγχωρεῖν ταχέως ἐνδιδόναι τῇ φθορᾷ. Nimirum, ut eo quasi fruerentur. Ita olim in typum, Jacobus, à filio suo Josepho ἐταριχεύθη: nisi quod Patriarcha Ægyptiaco more conditus erat: Servator, Judaïco. Qui tamen mos, non erat vulgaris, aut perpetuus, sed ad libitum observabatur. Neque enim de Lazaro legimus, eum cum aromatibus sepultum, licèt de *linteis* constet, quibus erat involutus. Nec enim tam citò fœtuisset, quod fatetur Martha, si cum Myrrhâ & Aloë fuisset conditus. de saxeo autem Sepulchro, eruditè, ut solet, è Rabbinis affert quædam Exercitator. nollem hic, uti & passim, arietaret in Annales, cùm non facilè expediverit ipse, cujus Rabbini nomen fuerit, Alphesi, vel Alphes. Et de Rabbi Jacob in Turmi, statim injiciat mentionem: ut Turmi non possit esse Rabbini alicujus nomen: sed Operis Titulus, à Rabbi Jacob elaborati.

203. *Ritus sepulchrales.*

Eruditè observat ex eodem Rabbino, ritus quosdam Judæorum sepulchrales, Judæorum, cum funeralibus aliarum Gentium congruentes. Nam oculos & ora mortuorum claudere solebant Romani. quem ad Græcos transtulit Ovidius.

Dii precor hoc jubeant, ut euntibus ordine fatis
Ille meos oculos claudat, & ille tuos.

ita Penelope ad Ulyssem. Erat autem cum inclamatione nominis defuncti. Propert.

At mihi, non oculos quisquam inclamavit euntes.

Qui tamen in rogo positis, iterum apud Romanos aperiebantur. Claudebantur verò per conjunctissimos. fasciâ ligabantur apud Judæos. Ita Lazarus redivivus, impediebatur, quo minùs foras exiret donec ligamenta solverentur. Nonnus, ut solet, eleganter.

——καὶ ἐκ ποδὸς ἄχρι καρήνου
Σφιγγόμενον πλεκτῇσιν ὅλον δέμας ἄχρι κεραίας.

et de Christo sepeliendo Idem.

Λεπταλέαις ὀθόνῃσιν ἐμιτρώσαντο θανόντι
Σῶμα, πολυπλέκτῳ ἑλίκων εὐώδεϊ δεσμῷ,
Ὡς ἔθος Ἑβραίοις ἐπιτύμβια θεσμὰ φυλάσσειν.

Linteis

Linteis circumdederunt, mortui corpus multiplici Circumvolutionibus tenuibus fragranti vinculo, ut mos est Hebræis sepulchrales ritus observare. Lugentes comam scindebant. sed quo minùs adhiberetur hic mos apud Judæos, Lege prohibebatur. Crinem autem mortuis tollebant Ethnici.

Virgilius, *Nondum illi flavos Proserpina vertice crines*
Abstulerat, Stygiove caput damnaverat Orco.

Et Statius,
Septima Lux, & jam frigentia lumina torpent,
Jam complexa manu crinem tenet infera Juno.

Sed abluebant prius quam linteïs involverent. Ubi abluerant, ait Herodotus in Euterpe, syndone byssinâ incisis loris, totum corpus involvunt. (loquitur de Ægyptiis, à quibus plerosque suos ritus sepulchrales Judæi mutuabantur) gummi illinentes, quo Ægyptii glutinis loco plerunque utuntur. In eum finem, ut linteamina corpori tenacius adhærerent, Chrysost. in Johan. 19. σμύρνῃ συνετάφη πολλῇ, ἣ μολύβδου οὐχ ἧττον συγκολλᾷ τῷ σώματι τὰ ὀθόνια. Calida lavabant Ethnici, ut animam, si pote, revocarent. aut commodioris ἐνταφιασμοῦ gratiâ, lavabant, vel domi, in ὑπερῴοις, vel in templis, ubi erant Labra, Asconius. *Alii, Delubra dicunt illa Templa, in quibus sunt Labra, corporum abluendorum gratiâ mortuorum. ut Dodonæi Jovis. & Delphici Apollinis, in quorum Delubris, lebetes tripodesque visuntur. erant enim illa labra tripodibus imposita.* Lavabant & mortuorum è vulneribus, vulnera. ἔλουσαν νεκρὸν, κατέλουσαν τραύματα. solitos autem Judæos & ἐν χρῷ κείρεσθαι, docet illa narratio, de invento corpore Zachariæ, filii Joiadæ: si quam tamen fidem mereatur, quam non αὐτόπτης ille retulit, sed ex aliorum narratione. quanquam & damnatos olim in χρῷ κείρεσθαι usitatum fuisse, insinuat in 1. Artemidorus. *Fascias* porrò sepulchrales, ut & cætera mortis Jesu Christi Instrumenta, *coronam spineam*, *columnam*, *spongiam*, *arundinem*, *tunicam* inconsutilem, *clavos*, &c. quorum nulla prorsùs vel fugitiva memoria extat in Ecclesiâ primitivâ, aut apud probatos authores per partes, dissectorum, aut integrorum, quæ diversis hodiè locis extare memorant homines ingeniosi, sed malè feriati, pecuniis emungendis, rei faciendæ intenti, de pietate, seu credulâ potius simplicitate ἀφελεστέρων; qui ῥινὸς ἄγεσθαι per imposturas nimis patienter se permittunt. Ita autem per ætatem Justini Martyris, Cumis in Italiâ Sibyllæ antrum monstrabant peregrinis loci Incolæ, & τρεῖς δεξαμενὰς ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξεσμένας λίθου, ὧν πληρουμένων ὕδατος λούεσθαι αὐτὴν ἐν αὐταῖς ἔλεγον. Ita olim Spartani prædicare solebant Epimenidis Cretensis corpus, apud se, ut rem sacram, custoditum, referente Laërtio in ejus vitâ. Narrat etiam Pausanias in Eliacis prioribus, quod ad Relliquiarum honorem imprimis spectat, Græcos dum in Trojæ obsidione moram facerent diuturniorem, admonitos oraculo, non posse urbem expugnari sine Herculis sagittis, & Pelopis ossium aliquo translato Trojam. *Pag. 30. edit. Ro. Step.*

Hinc Philoctetem in castra accersitum narrat: & aperto Pelopis sepulchro, scapulum ejus Pisis deportatum. Trojâ expugnatâ, cùm scapulum loco reponendum suo, nave portaretur, naufragio navim periisse, & scapulum mari submersum; Multis retrò annis piscatorem quendam Eretriensem, jacto everriculo, os illud è mari extraxisse, & miratum illius magnitudinem, in arenâ, sed loco notato, condidisse: abiisse ipsum Delphos, scitatum cujusnam os illud esset, & in quem usum inventum illud adhiberet. Accidit ut Elei, peste laborantes, eodem tempore con-

Relliquiarum origo.

sulerent Oraculum, quâ ratione, à se pestem abigere possent. Responsum est, si Pelopis ossa resarcirent: & Demarmeno (id nomen Piscatori fuit) mandatum ut Eleïs, à se inventum os illud traderet. Quod cùm libenter faceret, muneribus donatus fuit ab Eleïs, & cùm ipse, tum posteri ejus perpetuis temporibus ossis illius custodes constitutos. Ita multis retrò sæculis ante Sanctos Novi Testamenti, reliquiis custodiendis, vel apud Paganos,

Lib. 6. cap. 29.

sed cujus tamen operâ atque ope, via muniebatur. Certè, τὴν περὶ Θεῷ ζώντων, οὐδὲ τὰ λείψανα ἄτιμα, ait in Constitut. Clemens. sed videndum ne sacrilegè pietati & religioni illudatur, per prostibula quædam μαγγανειῶν. sed ad Textum, ut cum Marcellino loquar.

204. Christi Domini corpus, odoribus de more conditum, & sindone involutum, Josephus ille nobilis ab Arimathæâ, in monumento suo novo, quod è petrâ exsculpserat, cum curâ & honestâ procuratione reponens, saxum ingens advolvit, ad monumenti os, & abiit. Hoc observarunt mulieres, Mariæ duæ: nimirum Magdalene, & mater Jacobi atque Jose, discipulorum Christi. εἶδες γυναικῶν ἀνδρείαν, Chrysostomus ait, εἶδες φιλοστοργίαν, εἶδες μεγαλοψυχίαν, τὴν ἐν τοῖς χρήμασι, τὴν μέχρι θανάτου. Judæi autem, deinceps, quid? antiquum illi obtinent. Nam cùm dicatur,

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit:

In Scribis & Sacerdotibus hoc non obtinebat. *Non sufficiebat*, Hieronymus ait, *Principibus Sacerdotum, Scribis ac Pharisæis, crucifixisse Dominum Servatorem, nisi & sepulchrum custodirent: cohortem acciperent: signarent lapidem: & quantum in ipsis erat, manum opponerent resurgenti.* Alterâ enim die, quæ est post Parasceven, Pilatum adeunt. ita refert Matthæus, dicentes, *Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens, post tres dies resurgam: jube ergo sepulchrum custodiri, usque in diem tertium, ne fortè veniant discipuli ejus, ac furentur eum, & dicant plebi, Surrexit à mortuis, & erit novissimus error pejor priori.*

Iudæi petitio apud Pilatum, de custodia.

Observat acutè, piè, & eruditè Chrysostomus, Judæorum, & ipsorum hostium Sacerdotum & Pharisæorum impietatem multiplicem, proprio ipsorum testimonio dispuli & disjici, Christianorum verò Fidem firmissimè roborari. Δεῖ γὰρ πιστευθῆναι. Nam nobis credendum proponitur in symbolo, Crucifixum, mortuum, & sepultum, & tertiâ die resurrexisse. Agnoscunt hostes. *Vivus adhuc*, inquiunt,

inquiunt, *ita dixit*. Erat ergo, reverà mortuus. *Jube*, inquiunt *ſepulchrum cuſtodiri*. Erat ergo & ſepultus. Ita πανταχοῦ ἡ πλάνη, ἑαυτῇ περιπίπτει. et erant nequiſſimi bipedum, αὐτοκατάκριτοι. Addit aliud κακούργημα & κατάκριμα Theophylactus. Improbiſſimi hominum, qui toties tantas de violato per Servatorem Sabbato Tragœdias excitarant, cum tamen miſericordiæ Dominus potius intenderet quàm ſacrificiis, & Bonum in Sabbatis operaretur, hic Ipſoſmet, ſine ullo ſcrupulo, prophanaſſe omnium Sabbatorum ſanctiſſimum, ut invidiæ, malitiæ, crudelitati, & impietati ſuis ſatisfacerent: Pilatum adeunt: de ſepulchro ſignando conveniunt: lapidem obſignant: cuſtodiam apponunt: quæ omnia aut ſingula, per Sabbatum nullo modo fieri debuerant, nedum per Sabbatum ſanctum Paſchale. οὐκ ὀνομάζει τὸ Σάββατον. διότι οὔτε Σάββατον ἦν, ὅσον ἐπὶ τῇ κακίᾳ Ἰουδαίων. *Non vocavit Evangeliſta diem illum Sabbatum*, (ſed *Alteram diem* quæ eſt poſt Paraſceven) *Sabbatum. Certè enim Sabbatum non fuit, propter vel ex intuitu, improbitatis Judæorum.* Τοῦ γὰρ νόμου διαγορεύοντος, τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου, μηδένα κινεῖσθαι ἐκ τοῦ τόπου, οἱ παράνομοι Ἰουδαῖοι, πρὸς ἀλλόφυλον Πίλατον συνάγονται, ἀντὶ τῆς νενομισμένης συνάξεως. *Cum lege fuiſſet interdictum, ne per diem Sabbati* ſe moverent *loco, impii legis violatores Judæi, Pilatum adeunt alienigenam, qui debebant ſecundum legem congregari.* Annuente Pilato, & dicente, *Cuſtodiam habetis*, milites ad votum veſtrum in procinctu, *Ite, cuſtodite, ſicut ſcitis*; illi abeuntes, munierunt ſepulchrum, ſignantes lapidem, ſecuri, quod videbatur, de Reſurrectione. Atque hæc Scriptura. Traditiones addunt apud Nicephorum, Lib. 1. cap. 32. *Ab antiquis ad nos per Traditionem derivatur, lapidem iſtum, quo ſepulchrum viteferum occludebatur, ad ſummum monumenti labrum, petramque inferne illi ſe conjungentem, ferramentis quibuſdam fabrili lapicidarum arte perforaſſe, ferrumque ingens à fabro, ex propinquo acceptum, per utrumque foramen immiſiſſe, & in circi, ſive annuli formam circumegiſſe: atque ita firmiter capitibus commiſſis, omni ex parte, quaſi vinculum, circumduxiſſe, ut lapis, qualicunque modo, loco ſuo revelli, aut ſaltem ratione aliquâ moveri (niſi arte quapiam, & vi adhibitâ) neceſſario, aut ferrum confringeretur, aut petra perrumperetur, non potuerit. Atque ad hunc modum, cum magnâ curâ, atque etiam ſigno appreſſo, cùm ſepulchrum firmiſſimè communiſſent, cuſtodia inſuper competenti conſtitutâ, abierunt.* Omnino probabilis eſt Traditio: eóque magis quòd apud Euangeliſtam mulieres hærent, de modo lapidem amoliendi. Hanc ſacerdotum ſtultam περιεργίαν, non immeritò ridet Hilarius, *Metus furandi corporis, & furandi cuſtodia, & obſignatio, ſtultitiæ atque infidelitatis teſtimonium eſt, quod ſignare ſepulchrum ejus voluerint, cujus præcepto conſpexerant, de ſepulchro mortuum* (*Lazarum*) *ſuſcitatum.*

Violant Sabbatum.

Traditio de lapide ſepulchrali.

205. *Deſcenſus ad Inferos.*

Ita Domini corpus, τὸ ἅγιον illud, ſepulchro, licèt alieno, quia non ita diu incolendo, honeſtè, & pio animi affectu illatum, non

non visurum ibi corruptionem, usque ad tertium diem relinquimus, separatam, in excessu, ab illo, animam, usque ad Infernum secuturi: manuducti ab Apostolis in sacratissimo symbolo, ubi immediatè, invicem hæc se sequuntur, *Crucifixus: mortuus: sepultus: descendit ad Inferos.* τὸ ζήτημα istud omittere non debemus, qui in votis & proposito cum primis hoc habemus, ut cuivis pateat, τῷ ἐξ ἐναντίας, Ecclesiam hodiernam Anglicanam, vestigiis insistere, piæ & primigeniæ Antiquitatis, contra omnes quorumcunque Novatorum καινοτομίας. Eò autem studiosiùs hoc agendum, quòd ex iis aliqui, qui se Romano-catholicos magnâ verborum pompâ deprædicare solent, inter sexcentas absurdas falsitates, & commenta prodigiosa, hoc ipsum imputare non erubescunt, plumbei cordis, ferrei oris, ardeliones magni, Ecclesiam Anglicanam articulum Fidei abnegare, Christum ad Inferos descendisse. Fatendum, in Ecclesiâ Anglicanâ quosdam, non multos tamen, nec magni nominis, aut eruditionis, Calvini, Bezæ, Perkinsi, Willetti, fanaticis deliriis irretitos, Christi *descensum*, vel negare, vel elevare, vel in alienos sensus deformare; secum, & cum veritate pugnantia professos: sed τί ἡμῖν καὶ λευκοῖς ὄνοις; Certè non magis nostri sunt, quàm illi qui apud priscos patres πάντα δόκησιν, nil verè, reale, humano more actum, per Christum Dominum blasphemabant. Profitemur in symbolo recitando: in baptismo administrando. Et quidem κατὰ γράμμα & τὸ ῥητὸν, in Articulo 3. Confessionis, Expressius, *Quemadmodum Christus pro nobis mortuus est, & sepultus: ita quoque credi debet, descendisse illum ad Infernum.* debet credi, non minùs quàm creditur mortuum fuisse, & sepultum. Eodem modo credi: eâdem Fide. hoc est, πληροφορικῶς, & ad salutem necessariò: verè, realiter, actu actuali, nisi velimus putatitiè, aut figurate, crucifixum, mortuum & sepultum. Anima Christi in triduo mortis, Infernum adivit damnatorum.

2(6. Anima, inquam, neque enim corpus eo descendit, aut è sepulchro movebatur. anima disjuncta, & separata descendit. Ineptiunt enim, imò & blasphemant, qui Corpore & Animâ descendisse volunt: et Infernum inauditâ & horrendâ μετοικησίᾳ & μεταθέσει, in hortum Gethsemane & Crucem transfundunt. dum *descendit ad Inferos*, interpretantur, tormenta passus est Infernalia (locum enim Inferorum vix aut ne vix agnoscunt extare adhuc) hoc est, infinita, intoleranda, qualia patiuntur damnati in Inferno. omnia & singula peccatis, & peccatoribus debita. rejectionem, desperationem, horresco referens secundam mortem: quorum prodigiorum authores nominare possum. Animâ, & non Divinitate; quod futiliter imaginantur aliqui. Opera enim dispensationis & οἰκονομίας, ad Christum hominem spectant, hoc est, Ecclesiæ caput, Incarnatum. Deus nec ascendit, nec descendit, nec movetur loco.

Enter, præsenter, Deus hic & ubique potenter.

Deus

Deus Cœlum & terram continet, nec Cœlo nec terrâ continetur. Humanitatem respicit descensus ad Infernum. sed μερικῶς. animâ non corpore descendebat. Anima, *realiter*, non *effectivè*: quæ sententia communiter in Scholis obtinet. Christum enim volunt οἱ ἐξ ἐναντίας, ad Limbum tantùm Patrum reali actione descendisse, locali aliquo vel definitivo modo, Infernum damnatorum, non adiisse. μικρολόγως: nec ad rem. virtualis efficacia, vel operatio, quam appellant, nec est, nec usurpari *descensus* debet. Catholici Romani, qui appellantur, Infernum, hoc est, Totius alicujus regionis dimensionem, quatuor nobis terminis circumscripserunt. *Limbum* statuunt *patrum*, promptuarium animarum à corporibus solutarum ante Christi ἐνσάρκωσιν & ἀπολύτρωσιν. *Purgatorium*, locum destinatum animabus haud omni modo defæcatis. *Limbum puerorum*, ubi disponuntur illi, qui ante Baptismum excesserunt. et *Infernum damnatorum*, ubi pœna cum damno sempiterna. non damnum nudum sine pœnâ. non pœna & damnum temporale. Horum trium postremarum nullam regionem autumant actuali realitate adisse Christi animam, sed virtuali, operativo descensu: reali, solum illud receptaculum piarum animarum. Nos autem tuemur & accuratè defendimus, Christi animam separatam, motu locali & in distanti, omnia illa receptacula, si tamen extiterint, visitasse: sed certo certius Infernum damnatorum.

Non ut pateretur: hoc affirmat Latimerus in concione quadam. hoc Æpinus Lutheranus in Psalm. 16. Carlileus contra Smithum, impiè de Descensu blaterat, Fabulam appellans & fictionem. Smithus ipse non minus impiè Christum affirmat ibi passum fuisse, & Dæmonum cruciatibus subjectum. Cardinalis Allenus, de Purgatorio, eandem Hæresim Calvino imputavit. improbè, malitiosè, & falsissimè. Calvinus enim, quod norunt & agnoscunt omnes, Descensum in Infernum ad Crucem refert. perversè quidem: sed tamen ita ut mendacii Allenus coarguatur. πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως patiebatur Servator, πρὸ τῆς τελειώσεως, in horto, Prætorio, Cruce. ubi semel edixit, consummatum est, terminus accessit passionibus. ab illo instanti, non jam ulterius processit *humiliatio*, quod falsò præsumunt, sed incepit exinde *Glorificatio*, manifestata per Resurrectionem. plenissimè autem consummata per Ascensionem. Descensus spectat ad Glorificationem. 207. *Cur descendit.*

Si non ut pateretur, descendit, & tamen locus proprius & destinatus cruciatibus patiendis fuit, quorsum ergo descendit? Neque enim φαῦλον aut φλυαρὸν à Deo quicquam procedit. Si enim non descendit ut *pateretur*, nihil erit in caussâ cur descenderit: ob eam caussam non descendit: ita nullus descendit ad Infernum. Sorites ista planè σῦρος est, rudis indigestaque moles: etiam tum cum fortius adprimatur. Euangelistæ qui tam minuta, tam speciatim persequuntur in historiâ Passio- 208.

nis,

nis, οὐδὲ μῦ nobis mussitant de *Descensu*. Et hoc quidem verum est. non tamen concludit. silentium non probat nihil actum. Negativa argumenta non concludunt. Consilia divina, haud temeranda, curiosius rationes satagendo. Quæ multæ, magnæ, validissimæ esse possunt, etiamsi nequaquam propalentur. Dicerem ego libenter, tacuisse eos ideò, quia, sicut cætera omnia, in propatulo non proponebatur, sed in abscondito & ἀποκρύφοις peragebatur. Cùm tamen, ab effectu res notoria fieret, κατέβη enim μόνος, affirmant Patres, ἀνέβη δὲ μετὰ τῶν πλειόνων. descendit solus, ascendit autem cum pluribus. unà enim cum illo surrexerunt corpora multorum προκεκοιμημένων, & multis per urbem apparuere. Cùm tamen prædictum vaticinio divino fuerit, *Non derelinques animam meam in Inferno*. Non derelictus ibi, erat inibi, aut nullo modo poterat non derelinqui. Tamen adhuc ut fortius stringamus nodum, multæ reddi possunt, nec impiæ, nec improbabiles, nec atheologicæ rationes, cur Christi anima separata, in triduo illo mortis Infernum adiret damnatorum.

Imprimis illam caussam descensus admittendam censeo, ut
209. cursum victoriæ suæ contra mortem, Inferni archistrategum persecutus consummaret, Infernum ipsum metropolin & ὁρμητήριον mortis & maledictionis expugnaret. Ita enim & conveniens fuit, quod è militaris disciplinæ ratione ubique observabatur, ut pugnâ victi in acie pulsi, fusis fugatisq; manipulis ad castra, castella, & urbium munitissima, adacti hostes, captis & direptis castris & urbibus, debellentur. Nihil enim præsumitur esse actum, dum restat aliquid ad agendum. Summo illi Imperatori, Romanorum hosti juratissimo Annibali objectum legimus, cum exprobratione à Maherbale, *vincere scis Annibal, victoriâ uti nescis*: cum post internecinam Cannensem pugnam, Romam ire expugnatum negligeret. sane per vitæ suæ decursum & politiæ humanæ sæpenumero Servator Inferni duces, legiones, principem profligaverat, et confessos adegerat ad subjectionem. sed ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς vertebatur in Cruce, *Uter esset, uter imperaret*. Nec fuit sicut, testante in spiritu θεοπνεύστῳ vale, *O vos omnes qui transitis per viam, state, attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus: quoniam vindemiavit me Dominus, in die iræ furoris sui*. Certè videtur in congressu illo, multis constrictus πειράσεσι, cum per ἄγνωστα παθήματα, ut rectè in Liturgicis appellant Græci, ἔκραξε μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς, ad Deum vitæ & protectionis suæ, *Deus meus, Deus meus, respice in me, ut quid me dereliquisti*? Haud illum τὸν ἀγαπητὸν, dereliquit Deus, qui vel minimos ad se fugientes servat: sed εἰσακούσθη ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, Adstitit à dextris in procinctu, Deus adjutor in manu validâ, & insigni victoriâ potitus ille nobilis multarū palmarū Dux, fugientes è Golgotha persecutus, ad Inferni processit propugnacula: portas effregit: difflavit vectes: Tenebras abyssi exteriores ingressus, Fortem illum armatum, exutum armis, captivum æternis carceribus inclusit.
Coloss. 2, 15. Ita expolians principatus et potestates, traduxit confidenter, palam

palam triumphans illos, *in semetipso*, ἐν αὐτῷ, ita lego cum Interprete antiquo, non ut alii malunt, ἐν αὐτῷ, in Cruce suâ; quanquam & illud quoque verum est. sed in illâ non erant omnia.

Secundo, descendit, ἵνα τὰ πάντα πληρώσῃ, ut adimpleret omnia. 210.
Apostolus inquit, Quæ autem omnia. Bernardus instat: & rectè respondet τῇ ἐνστάσει. *Quæ prædicta, Quæ præfigurata.* Prædictum à Davide, *Non derelinques animam meam in Inferno*: erat ergo non relictus in Inferno; sine descensu non poterat ibi esse: neque enim Indigena vel αὐτόχθων erat, remotissimæ à cœlo regionis. Cant. 2. 8. *saliens in montibus*, sponsus venit. *videamus salientem*, Ambrosius ait. *salit de cœlo in virginis uterum: de utero in præsepe. de præsepio in Jordanem: de Jordane in Crucem: de Cruce in tumulum.* nempè quoad corpus: et quoad animam cur non in Infernum, ut deinde conjunctis, animâ & corpore, in cœlos resiliret? Prædictum ab ipso Matth. 12. sicut fuit Jonas in ventre ceti, sic erit Filius hominis in corde Terræ. Theophylactus *Cor terræ*, Infernum exponit: secutus Nyssenum, Orat. 1. de Resurrect. & Hieronym. non uno loco. & Tertullianus de Animâ cap. 55. *Nobis Inferi*, inquit ille, *non nuda cavositas: nec subdivalis aliqua mundi sentina creduntur: sed in fossa terræ, & in alto vastitas, & in ipsis visceribus ejus abstrusa profunditas. Siquidem Christum in Corde terræ triduum mortis legimus expunctum: id est, in recessu intimo & interno, & in ipsa terrâ operto, et intra ipsam cavato: et inferioribus adhuc abyssis superstructo. Quodsi Christus Deus, quia & homo, mortuus secundum Scripturas, & sepultus secundum easdem, hic quoque Legi satisfecit, forma humanæ mortis apud Inferos functus; nec autem ascendit in sublimiora cœlorum, quum descendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas & Prophetas compotes sui faceret: habes & regionem Inferûm subterraneam credere.* Præfiguratum multipliciter, in Jacobo, in Jonâ, sed imprimis Sampsone illo ἀσθενομαχήτῳ, qui Gazam ingressus urbem incircumcisorum, velut captus ab Incolis reputabatur. sed de nocte surgens, portas Civitatis effractas abstulit, & in montes secum asportavit. *Agnoscimus hoc loco, Redemptoris nostri opera*, ait Aug. *Tollit portas Inferni, &c.* cui astipulatur & Gregorius hom. 20. Actum de Jesu Nazareno, credebat Lucifer, Infernali, ut rebatur, carcere concluso: sed spe falsus: Domino excidit, & Magno optaverit emptam, nunquam eo loco comparuisse.

In Ps. 118. octon. 7.

Ser. 107. de Temp.

Tertiam causam advoco, ut triumphum duceret. Illudunt 211.
nonnulli χαριέστεροι Novatorum, & opponunt; si minimè Triumphavit apud Inferos, tum nequaquam descendit ad Infernum. At non triumphavit. Ergo. sed respondeo, nugantur novi magistelli. Non tenet major, nisi solam & solitariam hanc caussam descensus agnosceremus. Illam è multis unam producimus, non ut solitariam præ nobis ferimus. Inscite arguunt & ἀλογίστως, ad tollendum totaliter effectum, ab unius Efficientis, ubi aliæ concurrunt,

 currunt,

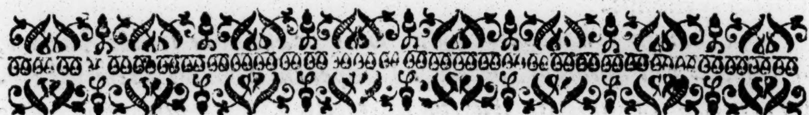
currunt, negatione. Minorem vero probant, erudito argumento, hoc est suo. Triumphat victor, præsentibus, acclamantibus, & comitantibus, qui unà prælio interfuerant ὡς ἐμβροντήτως. Quasi tritum non sit, *similitudinem non currere quatuor pedibus*, satis esse, si duobus innitatur. Deinde ita cogitant de Triumpho Christi, acsi Paulum aliquem, Æmylium, aut Scipionem Africanum, Romano inferrent Capitolio. Tertio, quod assignant falsum est. Non enim semper Triumphantis currum sequebantur, qui rem gesserant in provincia. Quarto, nec solum triumphasse probabunt: siquidem, quod visum est, multis magnis Ecclesiæ doctoribus, Patriarchæ & Prophetæ, quod modo recitatum est è Tertulliano, apud Inferos detinebantur. Quinto, ut Fidelis nullas animas ibi offenderit, quid impedit quo minus Angelis adiverit ea loca comitatus? nec Scripturæ, nec Fidei, nec Ecclesiæ adversatur Traditioni. Instant, Triumphus, pars & quidem præcipua fuit *glorificationis*. Descensus ad Humiliationem & ἐκκένωσιν spectabat. Ita imaginantur qui in rebus Theologicis somniare solent. spectabat Descensus ad Exaltationem. Passio, atque ita κτιδανότης in Cruce consummabatur. sed expressiùs affirmo, Glorificationem dupliciter capi posse. Per Inchoationem, & processum, per consummatam perfectionem. Hanc sibi fingunt in opposito: quam tamen non adivit, nisi per Ascensionem, in sessione ad Dextram Dei patris. Et tamen de Resurrectione intermedia Apostolus ait, *Declaratus in potentiâ Filius Dei, per Resurrectionem à mortuis*. Quarto descendit è convenienti dispensatione, ut tanquam Dominus in realem possessionem se introduceret: ita enim solent, vel qui in vacuum veniunt, aut pretio redemptum acquirunt, aut bello captum in se transcribunt. Dominus est Inferni: Infernalium Dominator. ut de se Patriarcha ille Jacob, Tulit illud de manu Amorræi, in gladio et in arcu suo. Certè Dominus noster, Deus Incarnatus, possessionem accepit acquisitam sibi Mundi ambitum et partes ejus; ab extremo cœli, ad profunda Inferni. Homo factus, humanitate indutus, in illa ἀναστροφῇ dispensationis humanæ, quasi aditurus hæreditatem, et ut Barbari loquuntur, seisinam acciperet Universitatis, terram peragravit, mare ambulavit, per aerem transiit, in cœlum penetravit, corpore sepultus terram occupavit, reliquum ut Inferni territorium adiret: id quod fecit in descensu per animam.

Gen. 48. 22.

212. Quinto, ut Diabolis insultaret, et Damnatis obsignaret condemnationem. hoc est illud quod Coryphæus Apostolorum habet, 1. Pet. 3. 20. *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. In quo, & his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando*. Est autem Prædicatio, ad damnationem, æquè ac ad salutem. idque non tantùm agnoscunt, sed vehementius urgent, licet importunè, & impropriè,

Calvi-

Calvinistæ. Non est ergo quod vereantur admittere Christi descensum, ne simul admittant aliquorum, puta, Aristotelis, Platonis, &c. apud Inferos, conversionem. Prædicare etenim eo loco, significat annuntiare, manifestare. Atque ita rationes secundùm pietatem & Fidei analogiam attulimus, aliquas: plures poteramus, sed hæ sufficient, descensus ad Inferos Jesu Christi, utcunque nec inde conversos, aut conclusos liberarit: aut Limbum quem fingunt, visitavit. Atque ita de animâ Servatoris, secundùm traditionem Ecclesiæ perpetuam statuimus, contra Novitates δοκησισόφων, non in Inferno concludenda. quocirca redivivum expectemus νόστιμον ἐξ ἀΐδαο δόμων. Id quo tempore statutum ab antiquo fuit, prædixit in figurâ, & ἀλληγορικῶς, Ose 6. 3. *Vivificabit nos post duos dies: in die tertiâ suscitabit nos, & vivemus in conspectu ejus, in æternum.* Ita enim, & rectè, vaticinium illud explicat Tertullianus, cùm utique post Resurrectionem ejus à mortuis, quæ die tertiâ effecta est, secundùm Prophetam Ose emissam, post biduum, die tertiâ, quæ est ejus Resurrectio gloriosa, quam sic demum declarant Euangelistæ, verbis aliquantisper inter se, ut videtur, discrepantibus. *Cont. Iudæos, cap. 13.*

Cap. ult. *De Resurrectione Domini.*

Vespere autem Sabbati, Matthæus ait, *quæ lucescit in primâ Sabbati, venit Maria Magdalene,* &c. Marcus ita refert, *Et quum transisset Sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Iesum, & valde mane, una Sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam sole.* S. Lucas extulit in hæc verba. *Vna autem Sabbati, valde diluculo, venerunt ad monumentum, portantes aromata quæ paraverant.* Una Sabbatorum, primam diem Septimanæ, vel feriam primam, hoc est, diem Dominicam designat. quo modo locutus est Apostolus Paulus, 1 Cor. 16. *Per unam Sabbati, unusquisque vestrum apud se seponat.* μίαν Σαββάτων τὴν κυριακὴν καλεῖ, ἀντὶ τῦ, τὴν πρώτην τῦ Σαββάτυ, ἤτοι, τῆς ἑβδομάδος ἡμερῶν. Est autem Hebraismus τῇ κλίσει congener. Gen. 1. *Factum est vespere & mane dies unus.* id est, primus valde diluculo, λίαν πρωῒ, cùm adhuc tenebræ Cœli faciem involverent, utcunque transisset Sabbatum, hoc est, Judæorum festus dies, nondum lucesceret in primam Sabbati, venêre mulieres, nec tamen sepulchro inclusum repererant, *Surrexit* enim, Angelus ait, *non est hic.* 1. *Vna Sabbatorum*

2. *Ser. 1. de Resur. Domini. Resurrectio celeris.* Surrexit itaque celeriter, ut Postillatores loquuntur. *Resurrectio Servatoris*, ait Beatus Leo, *nec animam in Inferno, nec carnem diu morata est in sepulchro.* Nam ad horas præter propter xxxvi. mansit in sepulchro corpus illud sanctum, minimè sentiens corruptionem: siquidem desinente jam Parasceve, & sole vergente ad occasum, de Cruce sublatus, monumento illatus, per Josephum Arimatheensem, illam noctem integram & diem Paschatis totam, in sepulchro jacuit nocte sequenti, ante Luciferum, ut exactè, sed vocibus non iisdem, disponunt nobis οἰκονομίαν Euangelistæ, aperto sepulchro, remoto saxo claudente, surrexerat redivivus, & in suâ fortitudine ambulabat. *Tam velox incorruptæ carnis vivificatio fuit*, sicut persequitur Beatus Leo, *ut major ibi esset soporis similitudo, quàm mortis, quoniam Deitas quæ ab utraque suscepti hominis substantiâ, non recessit, quod potestate divisit, potestate conjunxit:* Id autem factum ait idem, *Ne turbatos discipulorum animos longa mæstitudo cruciaret, denunciatam tridui moram tam mirâ celeritate breviavit, ut dum ad integrum secundum diem pars primi novissima, & pars prima tertii concurrit, & aliquantum temporis spatio decideret, & nihil de dierum numero deperiret.* Quod idem licèt paulò obscurius, Gregorius Nyssenus.

Tom. 2. de Resur. Christi, pag. 823.

3. *Quæ cum ita se habeant, constat nobis præfinitum tridui spatium, à vesperâ post quintam, usque ad vesperam Sabbati, tempus Resurrectionis ita dimetientibus, ut interjecta nox connumeretur, quæ Parasceven in dies duos, & noctem unam partitur. Decebat enim, ut in ejus imperio, qui sæculis dominatur, novâ ratione spatia temporis accommodarentur ad rerum utilitatem, non autem res necessario, statutis temporum terminis extenderentur, & divinâ potentiâ celerius, bona nobis ad exitum perducente, termini temporis ita contraherentur, ut non pauciores tamen quàm tres dies, & totidem noctes continerent. Hunc enim numerum, mystica & arcana ratio continebat, nec solita dierum & noctium spatia celerem, divinæ virtutis actionem retardarent. Qui enim & ponendæ, & rursus sumendæ animæ cum vellet, habebat potestatem, poterat etiam tanquam sæculorum author, efficere, ut actionibus suis tempus inserviret, non autem tempori actiones.* Hæc ille.

4. *Fortiter.* Surrexit igitur celeriter, sed & fortiter, quod habent etiam rectè postillatores. Declaratus enim in virtute erat Filius Dei, per Resurrectionem à mortuis. Primus enim surrexit ad vitam æternam: unde ἀπαρχὴ & πρωτότοκος mortuorum. qui revixerunt anteriores, rursus in pulverem reversi sunt. Christus resurgens, non adhuc moritur, sed vivit in æternum in conspectu Dei. Imò *solus* ita surrexit, non solum *primus*. propriâ nimirum vi & virtute. cæteri à Deo resuscitati. Itaque ante adventum Angeli surrexerat, ad monumentum: qui non descendit, ut tolleret lapidem, surgenti Domino viam muniturus: sed ut mulierum & Apostolorum Fidei præstrueret viam. Egregiè commen-

commentatur Gregorius Nyssenus, Orat. secundâ de Resurrectione. *Cum*, inquiens, *lapidem revolvisset Angelus, reperit Dominum resurrexisse sepulchro, quod sigillis munitum fuerat, ac præsidio militum custodiebatur, sicut Deum decebat, clauso relicto, quemadmodum clausis quoque januis penetrans in domicilium ad discipulos accessit. Quare etiam dicebat, Non est hic, sed surrexit. significans Angelus, ante suum adventum admirabiliter accidisse resurrectionem Servatoris, quam, ut Deus, propriâ virtute exequens in iis, quæ disposita & destinata erant peragendis, nullum Angelorum auxilium desideravit. Nisi enim hoc ita esset, diceret, Ecce resurgit, significans id quod statim fieret: sed quoniam ante factum erat, præterito tempore utens, dixit, Non est hic, sed surrexit.* et Theophylactus in Matth. 28. ἔτι τοῦ λίθου ἐπικειμένου τῷ τάφῳ, Resurrexerat Dominus, lapide adhuc sepulchro incumbente. Postquam verò surrexerat Dominus, descendit Angelus, ut amoto Lapide accessus pateret mulieribus ad sepulchrum. Sequutus est ille Chrysostomum, Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ Ἄγγελος. τίνος οὖν ἕνεκεν ἦλθεν ὁ Ἄγγελος, καὶ ἦρε τὸν λίθον; διὰ τὰς γυναῖκας. **Non amoto lapide.**

Huc etiam spectat Terræ-motus ille ingens, ab Angelo descendente inductus. Ecce enim terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendens de Coelo, accedens revolvit Lapidem, & sedit super illum. est enim αἰτιατικὸν illud, *Angelus enim descendit.* Revolvit autem, non ut Christus resurgeret: impiè illud aiunt, si qui tenent, quod Maldonato, sed maledico, authore habemus. Jam enim surrexerat. Nec erat illi opus ministerio Angelorum ad surgendum. Nec Terræ-motus removendo inserviebat Lapidi. expressè dicitur Angelus revolvisse. Ideò autem Terræ-motus fiebat, ut experrecti Custodes & terrefacti, vel inviti magnalia Domini, prædicarent. idque factum est, ut narrat Euangelista. **5. Terræ-motus**

Chrysostomi de hac re, annotatio haudquaquam omittenda. ait Lapidem remotum propter mulieres. hoc verum est. Non quod sequitur. αὐταὶ γὰρ αὐτὸν ἴδον τότε ἐν τῷ τάφῳ. At hoc falsum est. Nam ante introspectum ait Angelus, *Non est hic.* Non viderunt ergo illum ἐν τῷ τάφῳ: nec videre poterant, non existentem ibi. viderant ἐν τῷ τάφῳ. hoc est, cùm Sepulchro reconderetur. sed hoc non erat τότε: Id restat, ut αὐτὸν ad Angelum referamus, non Christum. vidisse mulieres Angelum in Sepulchro. id enim de Angelo Marcus ait, sedisse eum à dextris, sed ἐντὸς τοῦ μνημείου. Matthæus è contra, ait sedisse super Lapidem, à sepulchro revolutum. Nunquid inter se dissident? Theophylactus ait. Minimè: sed verosimile est (ita enim conciliat) apparuisse primùm, Angelum, sedentem in Lapide: deinde, mulieribus ingredientibus præivisse, atque ita à dextris in Sepulchro consedisse. Persequitur Chrysostomus, **6. Error Chrysost. Dissensio apparens inter Euangelistas.**

ἵν' ἐν πιστεύσωσιν ὅτι ἠγέρθη, ὁρῶσι τὸν τάφον κενὸν τῦ σώματος, διὰ ἢ τῦτο ἀνεῖλε τὸν λίθον. διὰ τῦτο καὶ σεισμὸς ἐγένετο. Hæc vera ſunt. non quod ſequitur, de ſoporatis mulieribus, ut excitarentur. ἵνα διανιςῶσι καὶ ἀφυπνισθῶσι. καὶ γὰρ ἦσαν παραγενόμεναι, ὥστε ἔλαιον βαλεῖν. καὶ ἐν νυκτὶ ταῦτα ἐγένετο· καὶ εἰκος ἦν τίνας καθευδῆσαι. Hæc vera eſſe non poterant. Fortaſſis è cuſtodibus dormiebant aliqui. et ut illi excitarentur, & terrefacti omnes fugerent, & Terræ motus fiebat, et Angelus apparuit glorioſus. neque enim par fuit, ut rebus tam ſanctis & divinis intereſſent, homines à pietate, & civili morum uſu alieni. Ut ipſo terribili ſuo habitu perterrefaceret cuſtodes: qui non ferentes viſionem, parum abfuit, quin perirent, mortui facti metu.

7. Ita terreri oportuit, ut vel inviti rem geſtam enarrarent. Quod quidem ab ipſis factum fuit. *Quidam enim ex iis*, non omnes (qui tamen omnes fugerant) *venientes in Civitatem, ſummis ſacerdotibus annunciarunt, quæ geſta viderant. Qui conſilio inito, pecuniam copioſam militibus dederunt, ut in vulgus ſpargerent, veniſſe Diſcipulos de nocte, & dum dormirent ipſi, clam ſubduxiſſe Corpus è Sepulchro.* Quod exinde obtinuit inter Judæos. Improbè, ſed ridiculè. *Quid eſt, quod dixiſti, O infœlix aſtutia?* ait Auguſtinus. *tantumne deſeris lucem conſilii, pietatiſque, & in profundâ verſutiâ demergeris, ut hoc dicas, Dicite quia vobis dormientibus, venerunt Diſcipuli ejus, & abſtulerunt eum. Dormientes enim teſtes adhibes? Verè tu ipſe obdormiſti, qui ſcrutando talia feciſti.* Et adhuc Chryſoſtomus. *Neque enim ſi qui corpus abſtulerunt, reliquiſſent linteamina, neque ſi furati eſſent, ſudarium involvere, & ponere in unum locum curaſſent: ſed ut erat, corpus abſtuliſſent.* Propterea dixit Johannes, *quod cum multâ Myrrhâ eſſet ſepultus, quæ non minus quàm pix corporis linteamina conglutinat, ut cùm audieris ſudaria in Sepulchro relicta, furto abreptum non arbitreris. Non enim fur adeò ſtultus fuiſſet, ut inre ſuperfluâ tantum laboraret.* Ita ἑαυτῇ περιέπιπτεν malevolentia.

Sacerdotum commentum.

In Pſal. 63.

8. Reſurrexit fortiter, quia *ſuſcitavit ſe.* ita enim prædixerat, *deſtruite hoc Templum, & tertiâ die reſuſcitabo illud.* de Templo autem Corporis loquebatur. *Poteſtatem habeo ponendi animam, & eandem reſumendi poteſtatem.* Hoc nulli mortalium concedebatur. Eſt enim actus Omnipotentiæ, quæ Creaturæ eſt incommunicabilis. Quocirca Paulus ad Romanos, 1. vocat δυνάμιν, & rectè, τῆς ἀναστάσεως. Et Chryſoſtomus alicubi, διπλοῦν τὸ θαῦμα, de Domino obſervat. καὶ τὸ ἀναστῆναι, καὶ οὕτως ἀναστῆναι. illud autem οὕτως, & ipſum ſpectat, & ab eo alios comprehendit. Ipſum verò, quod & ſolus ſurrexit, non exuſcitatus, et ſolus ad vitam Immortalem. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες ἀναστάντες πάλιν εἰς τὴν γῆν ἐπέστρεφον, καὶ πρὸς καιρὸν ἀπαλλαττόμενοι τῆς τῦ θανάτυ τυραννίδος ὑπὸ τὴν ἀρχὴν πάλιν ἤγοντο, τὴν ἐκείνυ. *Res quidem honorabilis, & dominatio poteſtativa fuit*, ait Author Cardinalium Chriſti operum,

Tom. 6. περὶ ἀκαταλ. 2. pag. 401.

operum, *ad corpus exanime spiritum revocare: sed Resurrectionis hujus cujus sunt in Christo primitiæ, incomparabilis est dignitas, quam nec sequitur corruptela, nec dissolvit antiquitas, nec aliqua mutabilitas labefactat.* Illud autem imprimis fortitudinem commendat, quod κατέβη μόνος, ἀνέβη δὲ μετὰ τῶν πλειόνων, unde unde eduxit eos, et qui demumcunque educebantur. Εἰ εἰς ᾅδου κατίῃ, συγκάτελθε. γνῶθι καὶ τὰ ἐκεῖ Χριστοῦ μυστήρια, τίς ἡ οἰκονομία τῆς διπλῆς καταβάσεως; τίς ὁ λόγος; ἁπλῶς σώζει πάντα ἐπιφανεὶς, ἢ, κἀκεῖ τοὺς πιστεύοντας. Ita Nazianzenus. sed secreta temerare nolumus. *Orat. 42.*

Surrexit ergo tertio Evidenter. ita ut de illâ dubitari non possit tot undique testimoniis confirmatâ, Hominum, Angelorum, Hostium ipsius. Nos *apparitiones* tantùm apud Euangelistas prosequemur. Illi, imprimis Petro factam & Mariæ Magdalenæ commemorarunt. citat ex Ambrosio Cardinalis, *Sicut ex Mulieribus Mariæ*, et aliæ Mariæ, Magdalenæ, ita ex vivis Petro visus est primo mane. Et Paulus sic ait, Resurrexit tertiâ die secundùm Scripturas, & visus est Cephæ. Et ideò Marcus specialiter induxit juvenem, mandantem ut Petro & Discipulis dicerent Mulieres, Quia surrexit Dominus. Petrus ergo solus, vidit Dominum, alibi cum Johanne, alibi solus. ubique tamen impiger currit: ubique aut solus, aut primus. De Petro, certum est, propter illud Paulinum Testimonium: quanquam nullibi meminerint ejus Euangelistæ. Ideò autem imprimis Petro (nempè inter viros, nam simpliciter primum apparuit Mariæ Magdalenæ) ait Baronius, propter Primatum: quod non improbo, cùm dixerit Theophylactus, πρώτῳ ὤφθη τῷ Πέτρῳ, ὡς προέχοντι τῶν μαθητῶν. addit duplicem aliam caussam, Interpres idem, propterea quod princeps eum aliquando Filium Dei vivi confessus fuerat: et solus abnegaverat interrogatus: Ἔδει γὰρ τὸν ὁμολογήσαντα πρῶτον, καὶ τὴν ἀνάστασιν πρῶτον ἰδεῖν, καὶ διὰ τὸ ἀρνήσασθαι δὴ φαίνεται αὐτῷ πρῶτον, ἵνα δείξῃ αὐτῷ ὡς οὐκ ἀπέρριπται. Hoc est quod Baronius habet, *ut eum mœrore & dolore prostratum erigeret & sublevaret.*

9. *Evidenter.* *Apparitiones.* *Petro primum.*

Ast inter Mulieres, primùm Mariæ Magdalenæ apparuit: imò illi simpliciter primus. Nam vetus illa Baronii Traditio, de apparitione Beatæ suæ Matri, jamdudum οἴχεται κόρακας, apud me nullam habet Fidei vel credulitatis opinionem: nec reformido Cardinalis censuram, *Nemo pius, puto negaverit.* Me ut negem, pietas movet. Nam Marci 16. 9. legitur, *Surgens autem Jesus mane primâ Sabbati apparuit, primo Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem dæmonia*: secundo, quia non opus erat ut illi appareret. Nam qui *affectus* hic humanos in Christo comminiscuntur, longè infra dignitatem Divinæ Majestatis subsident. Qui de *meritis* loquuntur, vera prædicant, sed ἀπροσδιόνυσα. Non enim de meritis operum, aut remuneratione agitur in hâc divinâ dispensatione. Incongruum certè fuit, ut Matri benedictæ appareret, cùm constantissimè illa, 10.

Mariæ Magdalenæ. *Matri nequaquam.*

& qui-

& quidem sola, in Fide Servatoris, constitisset. Volunt, & rectè meo animo, dum Christus in Sepulchro, & apud Inferos versaretur, Ecclesiam in solâ beatâ Virgine, sartam tectam constitisse. Cùm ergo, ad amoliendam incredulitatem, & fidem faciendam veritati, apparitiones illæ disponerentur, omninò incassum apparuisset illi, quæ ne tantillâ in fide vacillaverat. Quod verò crepant, Traditionem, ἕωλον est καὶ φλυαρόν. Nulla apud antiquos Traditio extat. Christophorus à Castro, qui rimavit omnia, unum ex antiquis, nec valde antiquum tamen, Sedulium commendat, ποιητικώτερον loquentem. Cæteri sunt inferioris & notæ, & temporis, ac etiam fidei: Metaphrastes, Anselmus, Rupertus, Nicephorus, quorum assertiones non est cur moremur.

11. Non magis, quam quod ex Euangelio Nazarenorum, Apocrypho, Hæretico, Hieronymus refert, apud Cardinalem. *Euangelium quoque quod appellatur secundùm Hebræos*, ait ille, de Scriptoribus Ecclesiasticis, *& à Me nuper in Græcum Latinumque sermonem* (malè feriato) *translatum est, quo & Origenes sæpe utitur, post Resurrectionem Salvatoris refert. Dominus autem, cùm dedisset syndonem servo Sacerdotis, ivit ad Jacobum, & apparuit ei. Juraverat enim Jacobus, se non comesturum panem, ab illa hora, qua biberat Calicem Domini, donec videret eum resurgentem à mortuis.* Rursumque post paululum, *Afferte ait, Domino, mensam & panem.* Statimque additur, *Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & post, dedit Jacobo Justo, ac dixit, Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis à dormientibus.* Fabulosa, sed non impia narratio. Neque enim omnia mentitur Diabolus: aut blasphemant Hæretici. apparuisse Jacobo, pronunciat Paulus: sed cui Jacobo, non assignat. Credibile Zebedæi, cùm de Petro & Johanne, & illo tertio constet in monte glorificato, in horto agonizato, affuisse. et illi dictum cum duobus aliis, *Nemini dicatis, donec Filius hominis resurrexerit.*

Commentum Euangelii Nazarenorum.

12. Apparuit igitur primo Mariæ Magdalenæ, Marc. 16. 9. sed ubi, sed quando, sed quomodo, non expressit. Et profectò, universa hæc historia de Mulieribus, multis involvitur difficultatibus. Et veterum & recentiorum hic sudavit industria. Laudamus veteres: sed cur non utamur liberè, & nostris cogitationibus, modò non abhorreant à veritate? Videtur condictum inter Mulieres fuisse, quæ Dominum sequebantur de Galilæâ, ministrantes ei de facultatibus suis: quæque Cruci affixum intuitæ fuerant, & Sepulchro mandatum per Josephum, aromata coemisse eodem illo die, quievisse verò per Sabbati sollennitatem, narrantur, ut finito Sabbato, valde diluculo, monumentum accederent, & corpus defuncti aromatibus condirent. Hæc cùm plures essent, nec de uno loco, aut iisdem ædibus convenirent, memores promissi, & condicti, in viam

De apparitione Magdalenæ.

viam se dant, & sepulchrum accedunt: aliæ citiùs, tardiùs aliæ. Antevertit cæteras Magdalene: quæ fervidior, utpote quæ multum diligebat, & sola prior accessit ad sepulchrum, ita tamen ut priusquam adstaret illi, eam assequeretur altera Maria, nempe Jacobi. Hoc est quod refert Matthæus. et continuò, apud Marcum, Salome, mater nimirum liberorum Zebedæi. obviæ istæ sibi invicem factæ, de præsenti instituto tractant, & inter cætera; Quis lapidem amoveret. Dum colloquntur, monumento adstant, & lapidem vident amotum, & Angelum illi insidentem. ad cujus aspectus cùm esset sicut fulgor, & vestimentum sicut nix; Perterrefactæ, extimuerunt illæ. id affirmat Marcus: *obstupuerunt*, inquiens. solatur Angelus, & jubet non timere. at illæ tamen, ut mulieres solent, visione perterritæ, fugiunt de monumento. ita narrat Marcus, *Illæ exeuntes fugerunt de monumento. invaserat illas enim tremor & pavor.* et nemini quicquam dixerunt. Fugientibus illis, substitit Magdalene, & altera Maria; Postquam aliæ abierant, ait ad illas, quæ remanserant, Angelus, Jesum quæritis Nazarenum crucifixum, surrexit, non est hic. Venite, & videte locum ubi positus erat Dominus. Venerunt autem, & viderunt locum, & alterum Angelum à Dexteris sedentem in monumento, præeunte illo, qui in lapide consederat. Ubi ingressæ, locum contemplatæ fuerant vacuum, jubentur Apostolos adire, & ipsis Euangelia, de redivivo Domino, annunciare. Exeunt illæ: & inter eundum, in cæteras, quæ fugerant prius, mulieres incidentes, simul omnes, cum gaudio & timore, Apostolos adeunt, certioresque faciunt, de quibus viderant. Ita enim narrat Lucas, omnes conjunctim retulisse, *Erat*, inquiens, *Maria Magdalene, & Johanna, & Maria Jacobi, & cæteræ, quæ cum iis erant, qui dicebant ad Apostolos ista.* Johannes hoc adscribit Magdalenæ. non autem soli, solitariæ, vel exclusivè. sed quia, os & lingua cæterarum illa fuit cæteris promptior, & fervidior, Qui etiam Petrum nominat, & dilectum discipulum, quibus ista annunciabantur. Nequaquam quod & alii non id audirent: sed quia Principes erant, κορυφαῖοι; et quod soli cucurrerint ad sepulchrum, visuri quæ narrabantur. Utrosque enim ivisse, Johannes narrat particularius: cum Lucas unius Petri mentionem faciat. Antevertit Johannes Petrum, junior siquidem & ποδάρκης. sed Petrus τὸ ἐλλιπὲς supplevit: nam primus introivit monumentum, & vidit non Angelos, sed linteamina. Reversi ad socios, narrant quæ viderant. Et mox duo è numero convenarum, Emauntem versus se accingunt. Ita enim apud Lucam loquuntur ipsi, *sed & mulieres quædam è nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerant ad monumẽtum, & non invento corpore ejus venerunt, dicentes, se visionem Angelorum vidisse, qui dixerunt, Eum vivere. Et abierunt quidam è nostris ad monumentum*, Petrus nempe & Johannes, *& ita invenerunt, sicut mulieres dixerant, ipsum verò non invenerunt.* hucusque igitur non apparuit Christus.

13. His ita in hanc seriem, recte, ut opinor, conjectis, prosequimur narrationem de Mariæ facta apparitione. Illa enim postquam narrasset quæ viderat: & post egressos Petrum & Johannem, sequuta ipsos, rediit ad monumentum, ubi fortassis aromata repetenda reliquerat, & ulterius de Domino quæsitura. Reversa autem stabat foris plorans, & prospiciens, ut amantes solent absentium κειμήλια dilectorum, vacuum & inane monumentum, vidit in sepulchro duos Angelos in albis, sedentes: unum ad caput, unũ ad pedes, ubi positũ fuerat corpus Jesu. Nec perculsa timore, fortior è visione præcedenti facta. Dicunt Angeli: *Mulier, quid ploras?* respondet, *Quia tulerunt hinc Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum.* His dictis, se convertit retrò, & vidit à tergo Jesum stantem, quem tamen de vultu non agnoscebat, credens autem loci custodem fuisse, vel hortulanum rogat, ut si corpus abstulerit, indicare velit ubi posuerat. Hic de nomine compellat eum Jesus, & illa agnitum veneratur; cætera persequitur Johannes. Qui & narrat; abiisse secundò ad Apostolos, & ipso Domino jubente, edixisse quæ viderat, & audiverat. Et ita fuit princeps illa apparitio, facta Mariæ Magdalenæ.

Magdalene ulterius.

Iesum vidit.

14. Sequuta est altera statim apud cæteras mulieres, quæ terrore perculsæ fugerãt. Nam & illis videtur se Dominus manifestasse, apud Lucam, ubi obviam iis factus euntibus ad Apostolos, sic compellat, *Avete:* Illæ autem accesserunt & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum. *Tunc ait illis Jesus, nolite timere. Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.* An cum istis fuerit Maria Magdalena, disputatur. sunt qui opinantur. ut bis eodem penè momento illi Dominus apparuerit eodem die. Ego potius in Toleti sententiam inclino, illam cum istis non fuisse: et semel tantùm eo die vidisse Dominum. Istas autem accedentes ad Apostolos, ibi Mariam Magdalenam invenisse: quæ & ipsa eadem prius annunciaverat. Ita mulieribus se inprimis revelavit Dominus. Non ob id quod diluculo surrexerant, in mercedem sui studii & festinationis: Quanquam id cum pietate conjunctum est: juxta illud magni Vatis,

Altera apparitio.

Cura Deûm Dii sunt, & qui coluere coluntur:

et majoris Prophetæ, *Honorantes me honorabo.* sed quod Euthymius habet Mulieribus pro Apostolis usus est ad Apostolos, honorans genus, quod ex serpentis seductione infame factum fuerat. Et quia olim mulier facta est ministra mœroris, nunc mulieres fiant viris ministræ gaudii.

15. Tertiam ἐμφανήσεωσιν Petro factam opinor. Fuisse priorem illã duobus proficiscentibus Emmaunte, factã, certum est: Nam quod Lucas narrat, cùm illi duo reversi, hoc ipsum Apostolis annunciarant de cognito Domino in fractione panis, respondent Apostoli, *Dominum reverà resurrexisse, & Simoni apparuisse.* Quasi rem non novam annunciarent illi, sed dudum cognitam à Simone cui apparuerat. Frustra igitur fuit vir eruditus qui affirmat,

Tertia Petro.

Non

Non posse sciri, utra illarum apparitionum prior fuerat. Proculomni dubio prior illa fuit facta Beato Petro. Ordine enim procedit Divina dispensatio. Erant illi duo è Discipulis. Petrus Apostolus, & quidem primas Apostolorum. ita loquitur in hac ipsâ re Chrysostomus. τῷ κορυφαίῳ πάντων. Oportuit autem ut prius Apostolis revelaretur ἀναστὰς, quàm Discipulis: eò quòd & digniores: & in hoc assumpti specialius, ut essent Testes Resurrectionis. sed de Petri in hâc re prærogativâ, Chrysostomus in 15. 1. ad Corinth. 5. ita concionatur. Requirebatur anima valdè fidelissima, cui ista ante alios concredi debebant. Οἱ μὲν γὰρ, μετὰ τὸ ἑτέρους ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, παρ' αὐτῶν βλέποντες, εἶχον οὐ μικρὰν συντελοῦσαν εἰς τὴν πίστιν αὐτοῖς τῶν ἐκείνων τὴν μαρτυρίαν καὶ προπαρασκευάζουσαν τὴν αὐτῶν διάνοιαν. At qui primus eo honore dignus fuit habitus, ut illud videret, magnâ, quod dixi, & multâ indigebat fide, ne spectaculo præter omnem expectationem oblato, terreatur. Atque hanc ob caussam Petro apparet primum. Qui enim princeps illum confitebatur Christum, non immeritò ante alios dignatus est Resurrectionis cognitione. Nec ob hanc caussam solam apparebat illi, sed quia abnegaverat, ex superabundantiâ illum consolatur, eique declarat, quod nequaquam conclamatus fuerat. Quocirca, & suâ visione illum ante alios dignatur, & oves suas illi principi commisit. Et quidem ante omnes mulieribus apparuit, quia gens mulieribus, princeps devicta subjiciebatur. quocirca eandem, & cum nasceretur, & cum resurgeret, testes habuit ante omnes. Imprimis ergo Petro fiebat revelatio, & tum illis euntibus Emauntem.

Quinam illi fuerant, constare nequit, quia non dicitur. Liquet de altero Cleopam fuisse. secundum volunt aliqui Nathaneelem. Et certè cum Apostolis versatus legitur post Resurrectionem, apud Johannem. Mihi nullo modo placet, ut Nathaneel fuerit. quippe qui cum Apostolis illum recenseam, Bartholomæum: non cum Discipulis 70. sunt qui Lucam ipsum fuisse arbitrantur. nec improbabile: cùm nomen ille secundi reticuerit, nolens præ modestiâ se nominare ipsum. Loquebatur ex aliquâ non scriptâ proculdubiò traditione & ἀδεσπότῳ Ambrosius, qui Ammaonem nescio quem Cleophæ adjungit socium: neq; enim tam stupidus fuit, ut Emmauntem vicum in virum mirabiliter immutaret. Emmaunte volunt Cleopam habitasse. Et quidni? Erat castrum, castellum, vicus, in tribu Juda, multipliciter celebris in Historiis Judæorũ. Victoria imprimis Judæ Macchabæi, de ducibus Antiochi ibi profligatis. 1. Mac. 3. Gabinius Syriæ præses cùm per varia Palæstinæ loca, Tribunalia, Synedria, aut Parleamenta cõstitueret, Emmaunte unũ esse voluit, quod relatũ à Josepho. posteà, quod recitat è Josepho Baronius, Quintilius Varus expugnatũ delevit propter Romanos milites ibi cæsos. Fuit ergo Viculus sub ætate Christi. posteà restaurata Nicopolis dicebatur, et

16. Emauntem euntibus.

Emaus.

et terræ motu subversa, iterum eodem nomine refloruit. Citat Baronius, è Sozomeno, de fonte in illo agro sanandis corporibus apto, ista. *Est urbs Palæstinæ, quæ jam Nicopolis dicitur: cujus quidem ut Pagi*, sic enim tum fuit, *divinus Evangeliorum liber facit mentionem, eamque Emaus appellat*. At *Romani, captâ Hierosolymâ, & partâ contra Judæos victoriâ, eam Nicopolin nuncupabant. nomine, ex eventu belli imposito. Ante hanc urbem, propter trivium* (ἐπὶ τῶν τριοδίων) *in quo Christus, post Resurrectionem à mortuis, cum Cleopa incedens, faciebat, ac si ulterius tendere vellet, est fons quidam salutaris, in quo, non homines tantùm, qui ægrotant, loti curantur, verumetiam alia animalia, quæ variis morbis laborant. Nam memorant Christum, unà cum Discipulis, quodam tempore, è viâ ad fontem illum divertisse, & in eo lavisse pedes, è quo tempore, vim morbis medendi aquæ fuisse inditam*. Hæc ille, cujus narrationis fides, ut rectè Bulengerus, non erat elevanda, propterea quod Eusebius, & ex eo Hieronymus non meminerint. Meminit Josephus aquarum calidarum, utroque illo antiquior. Et sanandis corporibus aquas idoneas. Posterior erat Christi ætate Josephus. rem narrat, caussam non attingit, neque enim spectabat ad Historiam. Et quidni fuerit, ut Sozomeno placet, particularis illa, loci Traditio? nec inauditæ sunt ejusmodi, nec inusitatæ.

De Cleopâ qui fuerit disputatur. Errant, qui Josephi illius
17. *Cleophas.* Christi nutricii, fratrem putant. habuit ille fratrem Cleopham, vel Clephan dictum, qui è Mariâ Cleophæ, cujus meminit Evangelium, Simonem suscepit, Hierosolymitanorum, post Jacobum, fratrem vel consobrinum, Episcopum. de eo, Eusebius Hist. 3. cap. 10. *Quod si quis Simonem oculis tum Dominum conspexisse, cum auribus ejus sermonem accepisse dixerit, ratione certè id quidem potest, non solùm longinquitate temporis quo vixit, sed Evangeliorum testimonio, quod Mariæ Cleophæ meminerint*: ubi citatur Maria Cleophæ uxor, pro argumento utens, cujus filius fuit. sed non erat ille è discipulis Jesu. et ante hæc tempora fatis concesserat: nec in Judæâ, Emaunte, sed in Galilæâ habitabat. Assentiendum igitur Christophoro à Castro, in Historiâ Deiparæ. Alter hic est, ab illo Discipulo, qui ut à Lucâ refertur, cap. 24. ibat in Emaus. Hic enim de quo est modò nobis sermo, Græcè Clopas, ille verò Cleopas dicebatur. de hoc Discipulo in Romano Martyrologio legitur. In Castello Emmaus natalis beati Cleophæ Christi Discipuli, quem tradunt in eâdem domo, in qua mensam Domino paraverat, pro Confessione illius, à Judæis occisum & gloriosâ memoriâ sepultum. Hanc domum in Ecclesiam Paula convertit, & consecrari fecit, quod relatum ab Hieronymo, in Epitaphio ejusdem Paulæ.

Quinta sequitur apparitio, facta omnibus Apostolis, de quâ
18. *Quinta.* Beati Lucas cap. 24. & Johan. cap. 20. ille seriem narrat. iste tempus. Nempe dum reversi ab Emaunte Discipuli narrant quæ viderant, & audiverant. Quæ gesta erant in viâ: & quemadmodum

admodum agnoverunt eum in fractione panis. *Dum hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, & dixit iis, Pax vobis.* Erat autem, Johannes inquit, *serò diei illius*; una, hoc est, prima, Sabbatorum, & fores cum essent clausæ, ubi erant congregati, ob metum Judæorum. Notanda circumstantia, de foribus clausis. Improbè detorquent Scripturas illi, qui Christum pulsasse volunt, quemadmodum Petrus, Act. 12. & apertis foribus introiisse. improbè alii, qui Christum aperuisse illas per potentiam Divinitatis suæ volunt, quemadmodum Act. 12. fores civitatis ferreæ, Petro & Angelo adaperiebantur. improbè, qui sponte patuisse volunt: qui per fenestram, aut aliter introiisse. non minus quàm Maldonatus ridiculè, qui Petrum & Angelum, clausas carceris fores penetrasse opinatur, eoque non legitur sponte patuisse. Ingressus est Christus clausis foribus: stetit in medio: subito adventu notus. non tantùm, eo tempore ingressus, quo claudebantur fores: hoc est, de nocte. sed non apertis foribus, ut introiret. Ita nuper surrexerat nondum revoluto lapide. ita non effracto utero virginali, mater eum μεγάλων ἀποθήκας κόλπων. *Clausæ erant fores*, Theophylactus ait, *ut ostendat quod ita surrexit suprapo sito lapide, super sepulchrum.* οὐ γὰρ θύραν ἐπάταξεν; ἀλλὰ ἀθρόον ἔστη μέσος. et hoc erat θαυμάσιον, Chrysostomus ait, & Augustinus, Tract. 121. *Moli corporis, ubi Divinitas erat, ostia clausa non obstiterunt. Ille quippe, non iis apertis intrare potuit, quo nascente, virginitas matris inviolata permansit.* Et Lib. 22. de Civitate Dei, cap. 8. de miraculo quodam edito loquens concludit, *Non credunt hoc, qui etiam Dominum Jesum, per integra virginalia matris enixum, & ad Discipulos ostiis clausis ingressum fuisse non credunt.* Clausis januis.

Sed imprimis ille, quisquis erat, author valde antiquus, qui Quæstiones & Responsiones edidit sub nomine Justini Martyris, Q. 117. *Si corpus partibus suis condensatum, ubi portæ occluduntur, prohibitum habet transitum, quo modo Christus ad Discipulos suos intravit, cùm essent occlusæ fores? sed si verum fuit, quòd occlusis foribus, corpus illud quod intus visebatur, corpus erat, lapis ille qui Dominico sepulchro incumbebat, quomodo ab Angelo removebatur, ut Dominicæ Resurrectioni pateret aditus? si veritatem dicit Scriptura, quæ de foribus occlusis loquitur, tum necesse est, ut spiritus, non corpus intraverit. Quod si corpus illud, modò corpus, modò autem spiritus fuit, quomodo non admisit conversionem corporis substantia?* Huic quæstioni ita propositæ sic respondet. *Quemadmodum Dominus ambulabat super aquas, non per aliquam conversionem corporis in spiritum, sed per Divinam suam potentiam, mare pervium ad ambulandum sibi reddidit, nec tantùm proprio suo corpori, sed & alterius Petri: ita & per Divinam eandem suam virtutem, egrediebatur è sepulchro, lapide etiam tum sepulchro incumbente. et intrabat ad Discipulos, clausis foribus. Neque enim, in gratiam Resurrectionis ejus, de sepulchro lapis auferebatur, sed ut manifestaretur intuentibus* 19.

Resur-

Resurrectio. Certè, cùm in monumento conspici possent, vestimenta ejus sepulchralia, ipse autem neutiquam posset conspici, erat hoc ipsum, manifestissima declaratio Resurrectionis ejus. Nos hoc oportet considerare, quod quæ paris sunt potestatis, eandem merentur fidem concessis ipsis, & eandem sublatis ipsis. Est autem par & æquale, ambulare super mare, in corpore minimè mutato, ei, nimirum intrare ad Discipulos, non mutato corpore, occlusis januis. Et quod, quæ supra naturam in naturâ fiunt, per virtutem Divinam, nullo modo secundum rationem aliquam naturalem comprehendi possunt. Quocirca, attonitis ad hujusmodi ingressum Discipulis, permisit, ut tractarent corporis sui partes, quæ in passione lædebantur, ut intelligerent, se nequaquam ad illos ingressum fecisse per conversionem aliquam corporis in spiritum, sed in condensato corpore, per potentiam suam Divinam, rerum supra Naturam effectricem. Hæc ille.

20. Epist. 3. *Miratur hoc mens humana*, ait Augustinus, *& quia non capit, forsan non credit*. Ipsa autem magnitudo virtutis ejus, ut in sequentibus habetur, quæ nullas in angusto sentit angustias, uterum virginalem, non adventitio, sed indigena puerperio fœcundavit. Ipsa sibi animam rationalem, & per eandem etiam corpus humanum, totumque omninò hominem in melius mutandum, nullo modo in deterius mutata coaptavit. Ipsa virtus per inviolatæ matris virginea viscera, membra Infantis eduxit, quæ postea per clausa ostia membra Juvenis introduxit. Et certè fateor, ad eundem modum, in sacratissimâ Eucharistiâ, post prolata verba Consecrationis, *Hoc est corpus meum*, reverà & non δοξαστικῶς, aut κατὰ δόκησιν: non figurativè, aut nescio quâ repræsensentatione tantum, esse *corpus Christi* in Sacramento, sed vero modo, veraci, & Divino. Verax enim est, qui instituit: potens est, qui id edixit. Nemo opinor tam impius, qui negaverit, Deum aliquid posse, quod homo non potest investigare. Credatur igitur, ut à nobis creditur, ita esse: ne satagetur, & tamen tota lis de curiositate vertitur, quomodò ita sit, aut possit esse. *In talibus enim rebus*, ait idem Augustinus, *tota ratio facti, est facientis potentia*. Qui ergo de modo, odio capitali, ad gladios, ad aras, ignes, & vivicomburia contendunt, videant quid respondeant, & εἰρηνοποιῶ, de violatâ in talibus Ecclesiæ pace, Et quid αὐτονόμῳ, qui rationem efflagitant Credendorum. Concludam cum Augustino, in eâdem Epistolâ, *Ille huic doctrinæ inimicus est animus, qui vel errando eam nescit esse saluberrimam, vel odit ægrotando, medicinam.* Jam sequentia in hâc apparitione, quæ, ut cæteræ, fiebat primâ die, persequamur.

21. Ignatii locus. Meminit hujus (postremo recensitæ) apparitionis proculdubiò Ignatius, ait Cardinalis. Et certè omninò meminit: ita enim loquitur in Annalibus. *Et quando venit ad Petrum, & ad eos, qui cum Petro erant, dixit eis, ecce palpate me, &c.* Quæ miror Casaubonum dubitasse utrum referret, ad quartam, an ad quintam apparitionem, cum ῥητῶς commemorentur in quintâ, apud Evan-

Evangelistas. Nec ulla ratio est, aut esse debet Lectionis diversitas, quæ aut nulla est, aut novitia: aut sensum & sententiam minimè varians. maxima diversitas est in vocibus οἶδα & εἶδον. Locus Ignatii ita se habet in illâ ad Smyrnenses. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐν τῇ γεννήσει καὶ σταυρώσει γινώσκω αὐτὸν ἐν σώματι γεγονέναι μόνον. ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα· καὶ πιστεύω ὄντα. καὶ ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθεν, ἔφη αὐτοῖς, λάβετε, ψηλαφήσατέ με, &c. apud Mestræum & nuperum Interpretem Genevensem, qui illum ubique exscribit, ità vertitur, *Ego verò non modo in carne venisse ipsum cognosco, ex Nativitate, & crucifixione ejus: sed & post Resurrectionem vidi eum in carne, & credo etiam nunc esse. Etenim quando ad Petrum venit, inquit ipsis, accipite,* &c. Fortassis hoc volebat Casaubonus, cùm suam proponeret dubitationem, quod vertunt, *Quando ad Petrum venit:* quasi intelligerent illum solum & solitarium in illâ apparitione: de quâ Paulus, 1 Cor. 15. 5. sed Græcè plenius dicitur, *ad Petrum, & qui cum Petro erant.* Ita vetus Interpres in meo M. S. *Cum ad eos, qui circa Petrum erant, venit.* sed varietas Lectionis reverà est, & quidem antiqua, in voce οἶδα & εἶδον. illam habent codices hodiè impressi, cum Theodoreto, in Dialogo 2. vel ἀσυγχύτῳ. Hanc sequitur vetus Interpres, Adone Viennensi antiquior. Vertit enim, *Ego enim, & post Resurrectionem, in carne ipsum vidi.* quomodo legit Hieronymus & Hieronymi Interpres Sophronius. Nuperus Interpres, ἀδιαφορίζει, putat tamen ea verba sic reddenda. *Post Resurrectionem in carne ipsum scio.* et ego item puto, si legatur οἶδα. sed cum antiquissimis, εἶδον lego. Nam ridiculum & rejeculum est, quod ille affert, *si Ignatius dixisset se vidisse Christum, attulisset Circumstantias aliquas temporis & loci.* Eadem enim objectione & Pauli dictum de Petro refellet hæreticus. si enim dixisset Paulus, Christum apparuisse Petro, aliquas Circumstantias attulisset loci, & temporis, ubi & quando ipse Christum vidisset. Non attulit autem. Non ergo vidit Petrus: aut eum vidisse voluit Paulus. Tam futiliter ille sexcentis in locis per *notas* & *exercitationes*, contra Ignatium & Antiquos Novator argumentatur. Vidit autem Christum post Resurrectionem. Ego plus affirmo, cum quibusdam antiquis, *vidit & ante Resurrectionem* distinguo autem, ἀλλὰ, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, αὐτὸν εἶδον. Etiam post Resurrectionem, qui & ante illum videram, & cognoveram: neque enim multum refert οἶδα an εἶδον legamus. Eusebius in tertio, cap. 30. aut 36. ut in Græco habetur, ea profert, quæ vix sensum præ se ferunt. Ὁ δ' αὐτὸς Σμυρναίοις γράφων, οὐκ οἶδ' ὁπόθεν, ῥητοῖς συγκέχρηται. τοιαῦτα τινὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ διεξιών. Ait Ignatium de Christo ea verba usurpare, in Epistolâ ad Smyrnæos, quæ nesciebat unde desumebantur. Nova, inaudita, prodigiosa proculdubiò. Non possunt referri ad illud Ignatii de seipso pronunciatum, nisi insanivisse dicamus Eusebium. scriptum enim fuit in illâ quam citat Epistolâ. *Ego ipsum Dominum in carne post Resurrectionem novi, & credo esse eum:* debent ergo referri ad sequentia, *Qui ubi ad Petrum,*

Petrum, & Discipulos qui cum Petro erant, accessit, sic illos alloquitur, accipite, tractate, & videte, quod non sum dæmonium incorporale. sed hæc habentur apud Lucam, cap. 24. An credendum est Eusebium non legisse Lucam? aut ista verba, λάβετε, ψηλαφήσατε, &c. translata eo fuisse ex illo Ebionitarum Euangelio. quod Eusebio non visum rectè arbitratur Cardinalis. Qui nodum hic in scirpo quærit, delapsu memoriæ Hieronymianæ: aut discrepantiâ Epistolarum Beati Ignatii. non enim Hieronymus somniabat, verba illa sibi lecta in illa ad Polycarpum, quæ in alterâ habebantur ad Smyrnenses. Quocirca bene, & acutè doctissimus Casaubonus annotavit, esse parenthesi includenda, interjecta verba, inter, Smyrnæos, et. In qua.

22. Conturbatos & attonitos, & hæsitantes discipulos, non uno modo confirmat & solatur Dominus. Et imprimis illud insinuat, observatum Theophylacto, *Quid cogitationes ascendunt in cordibus vestris?* Hæc enim indicant ipsum Dominum esse, quem multoties scrutatorem cordium agnoverant, & tacitarum cogitationum intelligentem. Deus enim solus scrutatur renes & corda: animis intimior, quàm sunt ipsi sibi. *Dominus, propter salutem nostram omnia faciens,* inquit Theophylactus, *stat in medio discipulorum, volens illis Resurrectionem credibiliorem fieri, & primum, solitâ pacis apprecatione, perturbationem eorum vult sedare. secundò ostendit, quòd ipse sit ille eorum magister, qui ita alloqui gaudeat. Verum quia animarum ipsis perturbatio verbis non sedabatur, monstrat eis etiam aliunde Filium Dei se esse corda agnoscentem. Etenim in confesso est, solius Dei esse cognoscere corda.* Subjicit autem & aliud argumentum; *palpationem manuum & pedum ipsius. Vos enim, inquit, spiritum me putatis esse, vel phantasma: qualia multa circa mortuorum sepulchra apparere solent. sed scitis, quod spiritus neque carnem, neque ossa habet: Ego autem carnem & ossa habeo, tametsi Diviniora, & spiritualia.* hæc ille. ait igitur, *Contrectate me.* et ut contrectarent, *ostendit iis manus & pedes.* nempè quod clavis illi affigebantur palo. Johannem explorasse, an spiritus foret: an carne vestitus, & ossibus solidatus, scribit ille, qui sub titulo Clementis Alexandrini *explanationes* scripsit in Epist. Johannis. *Fertur,* ait ille, *in Traditionibus, quoniam Johannes Euangelista, ipsum corpus, quod erat extrinsecus tangens, manum suam in profunda misit, & ei duritia carnis, nullo modo reluctata est, sed locum manui præbuit.* Volunt autem hoc insinuasse Johannem ipsum, qui cap. 1. Epist. 1. scribit, *Quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt, de verbo vitæ.* Consentit Athanasius de contrectatione: sed nec solius Johannis, nec eo modo. Nam qui ei cibum dederunt, sive unus is fuit, sive plures manus illius contigerunt.

23. *Christi corpus quale.* Erat ergo Christi corpus naturale, tantummodò qualitatibus indutum novis: cujusmodi & nostra erunt, post Resurrectionem mortuorum: assimilata nimirum Corpori Christi Glorioso,

rioſo. Philip. 3. 21. alteratio illa non eſt ſubſtantialis. manet enim ſubſtantia quæ prius fuerat, tantum eſt μετασχηματισμὸς, quoad dona: quâ voce ibi utitur Beatus Paulus. *Erant*, inquit Divus Thomas, Lib. 4. cont. Gentes, cap. 84. *qui exiſtimaverunt juſtorum corpora, poſt Reſurrectionem, non futura verè naturalia ac palpabilia, ſed aerea potius, ſpiritualia, ac ipſo vento ſubtiliora.* Eutychus Patriarcha Conſtantinopolitanus, in illâ hæreſi verſabatur: Quocum Gregorius ὁ πάνυ, de illâ diſputavit, & ad mentem reduxit meliorem. Quod verò magis mirum eſt, delirium illud ſuum ex hoc ipſo loco confirmare volebat. Ita enim apparet è Gregorio, Lib. 14. 29. in Job. cap. 19. verſ. 25. *Mira eſt res valdè quam aſtruis, ut inde nobis dubietas ſurgat, unde Diſcipulorum corda, à dubietate ſanata ſunt. Quid enim deterius dici poteſt, quàm ut hoc nobis de ejus verâ carne dubium fiat, per quod Diſcipuli ejus ad fidem, ab omni ſunt dubietate ſeparati? ſi enim non hoc habuiſſe aſtruitur, quod oſtendis, unde fides diſcipulis ejus confirmata eſt, inde noſtra deſtruitur. Domini corpus*, inquit Theophylactus, *ſpiritus quidem non erat, ſed ſpirituale: hoc eſt, abſque omni craſſitudine à ſpiritu gubernatum. Cur enim inſpectui eorum*, ait Tertullianus, *manus & pedes ſuos offert? quæ membra ex oſſibus conſtant. Si oſſa non habebat, cur adjicit, & ſcitote, quia Ego ſum: quem ſcilicet corporeum retrò noverant. Nam & noſtra etiam corpora, & tangi & palpari poterint glorificata*, cum σύμμορφα futura ſint Chriſti corpori. Mirabundus de hâc re meditatur Chryſoſtomus. homil. 13. in cap. 3. ad Philip. verſ. 21. *Papæ: an illi corpori aſſimilabuntur noſtra corpora, quod in ſummis cœlis Deo à dextris reſedit? illi, quod ab Angelis adoratur? cui aſtant virtutes incorporeæ? illi erimus nos conformes, qui ſupra omnem principatum, poteſtatem, & dominationem attollitur: ſi mundus univerſus in lachrymas reſolutus, eos deploraret qui ab hac ſpe excident, an ſatis dignè poterit eos lamentari? Quid autem ais, Paule? an noſtrum illi conformatum erit? Omnino inquit. et ne futurum diffidas aliquando, rationem ſubjungit. Juxta poteſtatem, per quam poteſt omnia ſibi ſubjicere. Poteſtatem habet omnia ſibi ſubjiciendi. tum certè, mortem & corruptionem. Imò magis hoc efficiet poteſtas illa. Narra enim mihi, cujuſnam majoris poteſtatis ſit, Dæmonas & Angelos, Archangelos, Cherubin, Seraphin ſupponere, an corpus efficere immortale aliquod & incorruptibile. Corpus quod nunc habemus*, Theophylactus perſequitur, *animale eſt. hoc eſt, ab animâ regitur. Et per animales qualitates, ac naturales vivificatur. Quod autem poſt Reſurrectionem habebimus, ſpirituale nominavit Paulus, hoc eſt, quod à Divino ſpiritu vivificetur, & gubernetur, ac non ab animâ. modoque indicibili et ſpirituali, ad Incorruptionem alteratum ſit, & in eâ conſervatum.* ſed nec impedit illud quod ab Apoſtolo poſitum uſurpant, & in ſenſum detorquent alienum, Reſurrecturum corpus, non animale, ſed ſpirituale. Id enim ita dixit, propter illas dotes quibus adornabuntur, *ſplendentia* enim erunt, *tralucida, agilia,*

Lib. 4. cont. Mar.

Omnis enim Spiritus ales est: *subtilia, impassibilia.* Quæ dotes, non repugnant aut contrariantur naturæ humanæ, sed cum illâ, elevatâ, consistere possunt. Ratio autem ab Apostolo adjuncta, non impedit, quæ est, *Quia caro & sanguis regnum Dei non possunt possidere.* Caro enim ibi depravatam significat naturam: & sanguis affectiones malas. *Nihil aliud intelligi mandat carnem & sanguinem, quàm supradictam Imaginem Choici, quæ conversatione censetur vetustatis. Conversatio autem vetustatis non capit Dei regnum. proinde caro & sanguis non capiendo regnum Dei, ad conversationem rediguntur vetustatis.* Tertullian. de Resurrect. cap. 19. Concludit autem Theophylactus, *Tale oportet intelligere Domini corpus post Resurrectionem, spirituale, & subtile, & alienum ab omni crassitudine, neque cibi, neque cujusquam alterius indigens.*

24. *Quomodo apparuit.* Hic autem quæritur an vestitus ergo, aut nudus apparuit Discipulis. et an gloriosus, radiantibus membris? *Dominus*, ait Cyrillus, *non in debitâ sui corporis gloriâ apparuit, sed in primâ figurâ cernebatur, ne aliud corpus putarent resurrexisse*, Rectè. Nego enim, alias *Ego sum*, convenienter dicere potuit. attoniti autem erant, non de aliquo fulgore, aut radiante claritate, sed de subitaneâ apparitione, januis clausis, illius quem mortuum sciverant, & sepultum. Erat quidem corpus illud glorificatum. atque ita gloriosis indutum qualitatibus. sed quæ non tum apparebant omnes, ex οἰκονομίᾳ, quæ disponit omnia *suaviter*: et habebat in potestate, ut id faceret *fortiter*. *Claritas in Christi corpore cum resurrexit, ab oculis Discipulorum potius abscondita fuisse, quam defuisse credenda est. Non enim eam ferret, humanus atque infirmus aspectus, quando ille à suis, ita deberet attendi, ut posset agnosci.* Augustin. de Civit. Lib. 22. 19. Apparuisse autem nudum, non vestitum, existimo. Neque enim vestibus erat opus. imò contra fortassis opus erat, ut nequaquam vestiretur, quo citius & certius forma ipsius corporalis, Discipulis persuaderetur. sed & unde vestimenta illa habuisset? sepulchralia non attulit è monumento. expressè dicitur convoluta linteamina ἐνταφιασμοῦ vidisse Petrum & Johannem ibi jacentia. Anselmus ex aëre sibi vestes volebat assumpsisse. quibus usque ad Ascensionem induebatur: illo autem ascendente, evanuisse, sed errat. Neque enim aliquid non reale, in Christi Resurrectione agebatur. ne si aliquid ejusmodi accidisse concederetur, totius actionis vacillaret Fides. Erat ergo, meo animo, redivivus à morte, quales è Divinis manibus prodierant ab initio, πρωτόπλαστοι. dicitur autem de illis fuisse ambos investes, et tamen pudore non suffusos. Erat, ea forma, eo modo redux à sepulchro, & ab Inferno, quo & nos

Christus non vestitus apparuit. visemur post Resurrectionem. non autem, ultra pellem, amiciemur. Eo modo se habebat quo ascendit. ascendit eo modo quo venturus est ad judicium. οὕτω γὰρ ἐλεύσεται aiunt illi, Act. 1. at certè vestitus non apparebit. Aspicient enim in eum quem transfixerunt. patescent enim, modo nescio quo, nec inquirendo,

rendo, vulnerum urbices & cicatrices in Cruce inflicti, etiam in corpore glorioso. Quod nos in hymno quodam Anglico fatemur, canentes.

Whose bloudy wounds are yet to see,
though not with mortall eye,
Yet doe thy Saints behold them all,
and so I trust shall I.

Facessant ergo vestes undè undè suppeditatæ, à corpore illo Christi glorificato. Quodsi discipulis aliquanto confirmatioribus & splendorem sui corporis, revelavit, quod sentiebat Augustinus, vel quisquis author fuit, serm. 156. de Tempore, multo magis oportet eum nudum comparuisse, ne vestium interjectu impediretur: aut earum resultatione minueretur Fides. *Necessarium erat*, ait ille, *ut expressio cicatricum crucifixi corporis fidem faceret: quia splendor novæ lucis pristinam obduxerat veritatem, & cognitionem quodammodo claritas obscuraverat.*

Quam fidem, ut ulterius testatiorem faceret, adhuc illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit, *Habetis hic aliquid quod manducetur?* At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis. Et cùm manducasset coram iis, & sumens relliquias dedit iis. *Vt se ostenderet etiam dentes habere*, inquit Tertullianus: *non modò carnem & ossa.* quorum nulla habebat spiritus. Quod autem comedebat, non secundùm Naturam comedit (κατὰ φύσιν: hoc est, exigente necessitate naturali) sed secundùm dispensationem, ad docendum, quod illud ipsum corpus resurrexit, quod passum fuerat. Quid autem eduliis iis factum? neque enim in nutrimentum corporis, ut olim, versa. Ita idem scriptor. θεία τινὶ δυνάμει καταναλισκομένων τῶν βιβρωσκομένων. Omnis enim cibus Naturâ per os sumptus, ad secessum vadit. Certè, sed naturali; hoc est, ordinario modo. at extraordinariâ quâdam dispensatione, nec in secessum abiisse putaverim: nec tamen evanuisse: ut in Angelicis olim comestionibus. sic enim non esset realis hæc, sed δοκαστικὴ, comestio. quæ non est admittenda in Resurrectione. Quid factum cibo, relinquendum Deo. nec temeranda per curiositatem ejus secreta.

25. *Christus manducat.* — *Theophyl.*

Ciborum genera, *piscem* & *favum*, si cui placet, ita allegorizat Interpres Bulgarus. *Habet*, inquiens, *& ænigma quoddam, quod partem piscis comedens acceperit. significat enim, quòd naturam nostram, quæ in salsuginoso hoc mari natat, igne suæ Divinitatis assarit, & exiccarit omnem humorem, quem ex profundis fluctibus habebat, ut fieret divinus cibus. et qui prius erat abominabilis, fiat nunc Deo dulcis: hoc enim significare dicitur favus mellis. Dulcedinem dico naturæ nostræ prius abjectæ. vel significat per assatum piscem, activam vitam, quæ tollit nostram humiditatem et crassitudinem, auxilio carbonum solitariorum, & quietem amplexantium. per favum apiarium, scientiam, vel contemplationem, siquidem dulcia, eloquia Dei. Est & alius favus agrestior: nempè Gentilium sapientia.* 26.

Hic autem est apiarium favum: Divina nempè sapientia. Hæc ille, ut ait, αἰνιγματικῶς. Hunc locum concludit Beatus Leo. *Subsecuta sunt* (Resurrectionem) *documenta multa, quibus prædicandæ per universum mundum fidei authoritas conderetur. Et licet revolutio lapidis: evacuatio monumenti: depositio linteorum: & totius facti Angeli narratores copiosè veritatem Dominicæ Resurrectionis adstruerent; et mulierum tamen visui, & Apostolorum frequenter oculis manifestus apparuit: non solùm loquens cum iis, sed & habitans atque convescens, & pertractari se diligenti curiosoque contactu, ab iis quos dubitatio constringebat, admittens. Ideò enim & clausis ad discipulos ostiis, introibat: & flatu suo dabat Spiritum Sanctum: & dato intelligentiæ lumine sanctarum Scripturarum occulta pandebat. Et rursus idem vulnus lateris, fixuras clavorum, & omnia recentissima passionis signa monstrabat, ut agnosceretur in eo proprietas Divinæ humanæque naturæ individua permanere.*

27. Communicatio Sp. S. Quod de communicato Spiritu sancto, & affuso lumine Scripturarum ait, id ita sequitur apud Johannem enarratorem. *Sicut misit me Pater, & Ego mitto vos. Hoc cùm dixisset, Insufflavit, & dixit eis, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur iis: et quorum retinueritis, retenta sunt.* Rectè advertit Illustrissimus Baronius, Hoc esse effectum & solenniter jam completum, quod prius in stipulatione promissum fuerat, Matt. 18. *Quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo. et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta, & in cœlo.* sed hoc in loco additur aliquid amplius, & prævium, de missione nimirum Apostolorum. Quod terminis terminantibus habetur apud Matthæum, *Ite in universum mundum.* Missionem assignat, & Commissionem. ut legatis suis & in rebus agentibus solent Principes. Et prius Missionem: hoc est, Personarum designationem. *Ego mitto vos.* tum formam legationis, *sicut me misit Pater meus.* pari modo. sed non æquali potestate. Proprium Christi officium, *Mitti.* unde & *Missus* appellatur. et se *Missum* testatur aliquoties. ut *non sum Missus nisi ad ovem perditam domus Israel.* et, *sicut Misit me Vivens Pater, et Ego vivo propter Patrem.* Iterum. *Quia solus non sum: sed Ego, & qui Me misit Pater.* Hinc, quod notum, argumentabantur Ariani. si Missus

Christus missus. est Christus, minor est: Nam major est ille qui mittit, eo qui mittitur. sed Christus, in quantum hominem suscepit, Missus dicitur, & minor est. in quantum Deus est: æqualis est Patri, nec mittitur. *Intellige Missionem* Filii, ait Augustinus; *nomina-*

Tract. 36. in Ioh. *tam Incarnationem Filii. Patrem incarnatum esse, ne credas. sed &*

Tract. 27. *à Filio Incarnato, Patrem recessisse non credas.* Et alibi. *Missio ejus, Exinanitio suimetipsius est, & formæ servilis acceptio. quod rectè intelligitur, servatâ etiam Filii cum Patre æqualitate Naturæ. Major enim est Pater homine filio. sed æqualem habet Dei Filium: cùm idem ipse sit & Deus & homo: Dei Filius, & hominis Filius, unus Christus Jesus.* De Missione Domini in mundum, ad redimendum mundum

mundum Athanasius eruditè θεολογίζει. Tom. 1. pag, 326. in hoc dictum, *Omnia mihi tradita sunt.* Ἐπειδὴ γὰρ ἥμαρτε καὶ πέπτωκεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ πεσόντος αὐτοῦ, τὰ πάντα τετάρακται, ὁ θάνατος ἴσχυεν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Χριστοῦ, ἡ γῆ κεκατήρατο, ὁ ᾅδης ἠνοίγη, ὁ παράδεισος ἐκλείσθη, ὁ οὐρανὸς ἐθυμώθη, καὶ τέλος, ἐφθάρη ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπεκτηνώθη· ὁ δὲ διάβολος ἐνήλατο καθ' ἡμῶν. Hæc cùm ita essent, ut ille humani generis statum depingit, *Tum demum Deus, hominum amator, ac nolens perire hominem, ad suam Imaginem conditum, in hæc verba loquutus est, Quem emittam: & Quis proficiscetur? Omnibus obticentibus, loquutus est Filius, Ecce Ego: Emitte Me: Quo tempore illi respondit Pater. Vade ergo. Atque ita missus in mundum venit Filius, ut mundus per illum servaretur.*

Hoc fine misit Apostolos in mundum: id enim declarat, Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in Nomine Patris, & Filii, et Spiritus sancti. Et, ecce Ego vobiscum sum, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Non quod superstites futuri erant Apostoli, usque ad sæculi consummationem: nec tam ridiculè deliravit Hieronymus; ut illi imputavit Maldonatus. Verba ejus sunt, *Qui usque ad consummationem sæculi cum discipulis suis* (non inquit Apostolis, quod nomen & officium restrictius erat) *se futurum esse promittit, et illos ostendit semper esse victuros, et se nunquam à Credentibus recessurum.* Victuros autem in discipulis, & successoribus: nam in pulveres suos ipsi abiere. Ita inter discipulos, & Apostolos, ad hunc locum distinguit Theophylactus. οὐ μόνοις δὲ τοῦτο τοῖς Ἀποστόλοις ὑπέσχετο, τὸ συνεῖναι αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν αὐτοῦ ἁπλῶς τοῖς μαθηταῖς. οὐ γὰρ δήπου οἱ Ἀπόστολοι ἄχρι τῆς συντελείας ἔμελλον ζῆν. καὶ ἡμῖν οὖν, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ὑπισχνεῖται τοῦτο. usque autem mundi τὴν συντέλειαν mittendi sunt à Christo in mundum, ad hoc ipsum agendum, Apostolorum οἱ ἐκ διαδοχῆς, successores, & Vicarij. Nec quispiam *non missus*, tam excellenti se immisceat administrationi.

28. *De vocatione ordinaria ministrorum.*

29. Iniquius hic agunt cum Ecclesiâ Anglicanâ, qui tenere & tueri illam mentiuntur, non esse de necessitate, *vocationem*, & *missionem* Pastorum, Ministrorum, vel Sacerdotum ordinariam, per manuum nempè impositionem. sanctè credimus, accuratè tuemur, & defendimus, extitisse, extare, extituram semper, contra omnes Inferni & Dæmonum machinationes, Ecclesiam, & συναγωγὴν hominum in Christum credentium, Evocatorum: cæterum, nullis interceptam, intercisam intercapedinibus: perpetuò extantem alicubi: visibilem: oculis usurpandam in eum finem, & eo modo, ut intelligere possint, quibus curæ illud est, apud quos habeatur verbum vitæ, sacramenta salutaria administrantur. Sacerdotium ritè delegatur, esse, fuisse, futurum esse, ordinem illum Ecclesiasticum Sacerdotalem, in Ecclesiâ visibili constitutum, agnitum, agnoscendumve: quo τὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς Θεὸν: et vice versa, εἰς ἀνθρώπους, dispensantur: in ordine ad Deum, ut loquuntur. unde salus æterna procuretur.

Hoc

Hoc ipsum officium & munus in Ecclesiâ, sive Aposto licum seu Sacerdotale, adeò esse de necessitate salutis ordinariâ, ut sine altero, alterum esse nequeat. Non est Sacerdotium nisi in Ecclesiâ. non est Ecclesia sine Sacerdotio. Illud autem intelligo, per χειροθεσίαν Episcopalem ordinariam. Neque enim admittenda censemus extraordinariam aliquam seu vocationem, seu λειτεργίαν, nisi miraculosam. Oportet omninò miraculis agant, & suam confirment functionem signo aliquo, qui non ab Episcopis, derivata ab Apostolis, per successionem institutione, in Ecclesiam inducuntur, sed vel orti à sese, vel nescio unde intrusi, sese ingerunt. Nam quod prætendunt, ordinariam vocationem retinendam, adhibendam, eique adhærescendum, nisi in *casu necessitatis*, absurdum est: et suppositioni innititur Impossibilitatis. Neque enim talis casus, aut extitit aliquando, aut contingere potest: nisi fallat nos Dominus, qui promisit, *Portæ Inferorum non prævalebunt. Ecce sum vobiscum ad consummationem mundi.* Illi autem Divino ministerio, per Deum ipsum, fini tam sollenni instituto, nullus se temerè offerre debet, nedum viâ extraordinariâ: hoc est, per fenestram, aut pseudothyram, se ingerere, nisi fur & latro audire voluerit, & illud τὸ φοβηρὸν, *Quomodo intrasti?* Non enim quispiam assumit sibi honorem istum, sed qui vocatur à Deo, quemadmodum & Aron. Heb. 5.4. Etenim Aron, κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Θεῦ, διὰ Μωσέως κληθεὶς, ἔτως ἱερεύσατο, ἐκ αὐτὸς ἐπιπηδήσας. Læsæ majestatis crimine teneri, Jurisconsulti respondent, si quis ementiatur legationem: Quod actu exercitum, nos non ita pridem, & verum fuisse, scimus. Legationem nemo delegare potest, nisi summâ præditus potestate. Quocirca formalia quasi commissionis verba perhibentur, τὸ πνεῦμα γὰρ τὸ ἅγιον ἔθετο ὑμᾶς εἰς διακονίαν ταύτην, quemadmodum rectè explicat Nazianzenus. εἰς διακονίας ὁμοιότητα, non ταυτότητα. Neque enim illud *sicut* paritatem significat, sed proportionem. Missus ille à Patre, ad Docendum, Prædicandum, Ministrandum, Operandum, &c. eodem modo & illi mittebantur, ad eadem obeunda: sed non eo modo. Nam ut loquitur in alio casu Nazianzenus, βλέπουσιν οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ καθ' ὃ χωρῦσι: καὶ Αρχάγγελοι, καθ' ὃ δυνάνται. Quicquid recipitur, ad modum recipientis recipitur. Christus igitur, propter hypostaticam unionem, more modoque excellentiori recepit, missus à Patre charismata illa, quæ muneri obeundo fuerant necessaria. Apostoli propter convictionem, conjunctionem, missionem immediatam, commissionem peculiarem, ultra omnes futuros successores, de viâ ordinariâ, potestate imbuebantur personali, hoc est, superabundantiæ quibusdam donis, ad quæ μεταγενέστεροι non possunt, aut debent aspirare. *Privilegia Apostolis à Christo concessa,* inquit vir doctissimus & disertissimus Scholasticorum, Melchior Canus, Lib. 6. *aliter ad ipsos, aliter ad successores referuntur. Quippe in Apostolis fuerunt privilegia amplioris Gratiæ, quàm in posteris. ut verbi caussa, per illa verba, Quæcunque ligaveritis super terram. Et, sicut misit me*

Pater,

Pater, & ego mitto vos, Intelligimus potestatem generalem in universum orbem, Apostolos suscepisse: quam non conferebat successoribus ipsorum. Habent tamen quod sufficit præsenti dispensationi.

Videtur igitur, illo arbitro, Christus, excellentiorem quandam potestatem *clavium*, hoc est, *Ligandi & solvendi*, facultatem, Apostolis condonasse, quam vel Ecclesiæ deinceps, vel Sacerdotibus in Ecclesiâ circa res Divinas, ministrantibus. Quod nemo nostrorum Novatorum negabit, ne quidem fortassis, qui vulgo dicuntur Puritani. sed illos, & illorum phantasmata, seu κυρίας δόξας, non moramur. Malâ Fide, malâ mente, malitiosè, quia falsissimè, Ecclesiæ aspergunt Anglicanæ apopthegma illud, *Nullus hominum, omnino nullus præter Deum remittere peccata potest.* Improbissimè calumniantur, qui comminiscuntur hoc ψευδολόγημα. Neque enim hoc dicimus, nedum tuemur: docet, credit, tuetur, praxi confirmat, & consuetudine approbatâ, Ecclesia Anglicana, esse à Deo ordinatos quosdam, & hac ornatos potestate, ut peccata remittere & retinere possint. Credimus & tuemur hanc potestatem ordinariam, per Christum in cœlos abiturientem, apud Ecclesiam in Apostolis, & per ipsos, depositam. ab illis inde eam deductam & derivatam, licèt non eâdem mensurâ, penes Sacerdotes per χειροθεσίαν Episcopalem ritè & legitimè ordinatos. Ac proinde, Sacerdotes, qui sunt apud nos eo modo quem dixi, instituti Sacerdotes; non intrusi, non ingesti: non extraordinariam aut Laicalem vocationem crepantes, potestate hac depositâ, deductâ, derivatâ imbuti, variè, semper autem in ordine ad Deum & Divinam οἰκονομίαν, illam adhibent & exercent, prout optimè adhibere & exercere possunt, Canonica se obtulerit quoties occasio, erga Pœnitentes, aut positos ἐν μετανοίᾳ, ejusdem exercitium flagitantes, cum stimulis laborent & scrupulo conscientiæ. Nec aliter usurpant, quàm tanquam malorum lenimen, dolorum solamen, Fidei fulcimen. 30. *De Remissione peccatorum.*

Patet hoc ex Authenticis Ecclesiæ Anglicanæ Instrumentis, & publicâ authoritate munitis. Nam in Pontificali, seu Libro quem vocamus Ordinationum, Episcopus (ab Augustino legitimè derivatâ successione, & Gregorio Romano, deductus) sacros ordines, secundum veteris Ecclesiæ Canonas conferens, ordinandum Sacerdotem, humiliter in genua provolutum, sic affatur. *Accipe Spiritum Sanctum.* manu decussatâ in caput impositâ. *Quorum tu peccata remiseris, remittuntur. Quorum peccata retinueris, retinentur.* Non est hoc ludentium scenâ, aut in re seriâ gesticulatio. Actio sacra. res seria. precibus fusis procurata: promissis Divinis communita. Potestatem hanc confert Episcopus ordinator, non κατὰ δόκησιν, vel fictam fabulæ & imaginariam repræsentationem: sed veram, actu, realem. Et illam verè recipit, non δοξαστικῶς, ordinatus. ex sententiâ animi sui, uterque Ordinator, & Ordinatus, Divina intercedente authoritate muniti, per vim & efficaciam illius Instituti, quo Christus eam contulit 31. *Anglicanæ Ecclesiæ doctrina.*

tulit in Apostolos, Episcoporum in Ecclesiâ Patriarchas, cum insufflando diceret, *Sicut misit me Pater, & Ego mitto vos: Accipite Spiritum Sanctum. Quorum peccata remiseritis, remissa sunt. Quorum peccata retinueritis, retenta sunt.* Hanc à Patre acceptam, in Apostolos collatam, apud Ecclesiam depositam, potestatem, ad posteros transtulit procurandam. Hanc reipsa possunt exercere, sed & exercent Sacerdotes, legitimâ, qualis nostra est, (cæteri sibi viderint) præditi & ordinariâ potestate.

32. *Liturgica de absolutione.*

Hoc ipsum ubique profitemur. In generali primum Confessione, per singulas synaxeis, saltem sollennioribus diebus, in singulis Ecclesiis, ad Matutinas pronunciatâ. Genibus enim flexis, fatentur humillimè venerantes Deum se, tanquam oves perditas, & aberrantes, à rectis Dei semitis declinasse, concupiscentiis & inventis suis nimium indulsisse: sacrosanctas Dei Leges, & præcepta castissima, nequiter profanasse. Orare se Deum, propitius esse velit miseris peccatoribus: parcat confitentibus: misericordiam indulgeat resipiscentibus, & ad bonam frugem revertentibus. Quâ sic peractâ & peroratâ Confessione, ex Ore, de Corde, ut piè credimus, singulorum, stans erectus in pedes Sacerdos, ἐκφώνως pronunciat, Divinam consignans Indulgentiam in hæc verba. *Omnipotens Deus pater Domini nostri Jesu Christi, qui non vult mortem peccatoris, sed ut recedat à malis suis moribus & vivat, deditque potestatem suis ministris, imò præcipit, ut populo suo pœnitenti, absolutionem, remissionemque peccatorum suorum planè annunciarent: Ipse singulis, verè pœnitentibus peccata condonat, eoque certissimè à reatû absolvit.* Quæ verba, Absolutionem à peccatis annunciantia, Puritani, malitiosè, & eos secuti, simpliciores quidam ministri, ex Ignorantiâ, tanquam precem conceptam formatamque, pronunciabant, *Tu singulis pœnitentibus veniam impertis & remissionem.* contra mentem Ecclesiæ: Canonum præscripta: Legum edicta: populi consolationem: & Sacerdotii dignitatem: sed melius edocti, vel Censuris perstricti, resipuerunt plerumque, & ex sententiâ Ecclesiæ agunt. Neque enim Deus ibi invocatur, ut veniam concedat: sed in Nomine Dei, per Sacerdotis ministerium populo de peccatis pœnitenti, peccatorum remissio impertitur. Hoc & in sacratissimâ Eucharistiâ impertiendâ observamus. Factâ enim generali peccatorum confessione, de eorum nomine qui communicaturi sunt, erigit se Sacerdos, sive Episcopus præsens, & conversus ad populum, ait Rubrica, ita fatur. *Dominus noster Jesus Christus, qui suam potestatem dedit Ecclesiæ, ut absolvat pœnitentes à peccatis suis, & reconciliet cœlesti Patri eos qui suam fiduciam collocant in Christum, misereatur vestri, remittat & condonet vobis omnia peccata vestra.* sed expresius adhuc, & ultra Annunciationem, in Visitatione Infirmatorum, hanc collatam potestatem, agnitam & exercitam, activè adhibemus. *Si ægrotans*, ait Ordo Anglicanus, *sentiat*

tiat suam conscientiam gravatam esse aliquâ in re: de illâ sacerdoti privatim confiteatur, & finita Confessione, Minister utetur hac formâ Absolutionis, Dominus noster Jesus Christus, qui dedit potestatem Ecclesiæ Absolvendi à peccatis suis Pœnitentes, & Credentes Euangelio, Ipse, ex infinitâ misericordiâ suâ indulgeat tibi peccata tua: Ego verò, authoritate Ipsius mihi commissâ Absolvo te, in Nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti, ab omnibus peccatis tuis. Hactenus publica Ecclesiæ Instrumenta.

Consentiunt è nostris viri doctrina eximii, minimè olentes, ut quidam blaterant de aliis Papismum. Juellus ὁ ἀοίδιμος, Cum 33.
Hardingus de Romanæ Ecclesiæ sacerdotibus hoc Elogio proposito gloriaretur, *Nostri sacerdotes potestatem habent animam liberandi & purgandi à Peccati sordibus*; respondet ille, *Et ecquis, Te quæso, aliter statuit? Cum sacro sacerdotio initiamus aliquos, verba illa Christi super eos usurpamus, Quorum remiseritis peccata, remittentur iis.* Usherus, Armachanus Primas, ad cujusdam Jesuitæ provocationem respondens, inquit, pag. 109. *à Confessione progrediendum est nobis ad Absolutionem. Quam nullatenus meretur accipere homo iste, priusquam publicè confessus fuerit, Injuriâ se nos affecisse, qui Negatum illud à nobis pronunciat, Sacerdotes potestate præditos esse peccati remittendi.* Hanc ille suam assertionem, de tali modo impertitâ facultate, & commissâ potestate confirmat, ratione prorsus ineluctabili, Quod in Ordinandis sacerdotibus, verba illa Formalia, de jure & præscripto Ecclesiæ usurpamus, Christo Domino dirigente, *Quorum peccata remiseritis, remissa erunt.* Eruditissimus Lichfeldensis, in suâ, quam appellat Appellatione, pag. 270. *Certè potestas illa Absolvendi, sive generalis seu particularis, in publicis exercita, vel privatis, in nostrâ Ecclesiâ agnoscitur. Nam in Liturgicis Ecclesiæ nostræ, Remissio & Absolutio publicè Pœnitentibus quibusvis data pronunciatur, sed & privatim quoque particularis Absolutio, per Ministerii officium pœnitentibus applicatur. Neque certè quisquam hominum majorem à Deo, aut excellentiorem aliquam potestatem, quàm ista est, accepit.* Et tamen non Inficiamur, Zelotarum quorundam fervidâ & furiosâ Censurâ, hanc Ecclesiæ Anglicanæ doctrinam vetustam & Orthodoxam, pro Papisticâ, ut loqui illis placet, notatam. sed quis miretur veteres illos Montanistas, Novatianos, Catharos, postremis hisce temporibus, ab Inferno resuscitatos. At fruantur illi sua hæresi & Insania. Verum & Calviniani quidam Ministri, Lobechius loquitur, Absolutioni detrahunt illam efficaciam. Esto. Τί ἡμῖν καὶ τούτοις; Qui non magis sumus Calvinistæ, quam Papistæ, ut scite dictum & vere Eruditissimo Eliensi. Errant illi quocunque nomine se indigitant. *Christus enim*, ut cum B. Leone loquar, *Ecclesiæ Præpositis* Epist. 9.
potestatem dedit, ut & Confitentibus actionem Pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgarent: & sic ad Communionem sacramentorum, per januam reconciliationis admitterent.

Sed & Dno Calvino fortassis injuriam irrogant, qui de 34.
nomine

nomine ejus tam vehementer gloriantur, & eum tantum non adorant, certè venerantur. Nam in colloquio olim Hamptoniensi, Londinensis tunc Episcopus, communem doctrinam Protestantium fuisse, quod certè verum est, asserebat, cui nec per Calvinum contra itum est, quod & D. Rex Jacobus, Regum, à Regibus inunctis, literatissimus suo suffragio verum esse confirmabat. Ex animi verò sui sententiâ coram toto illo cœtu professus est, Apostolicam esse, & omni modo laudandam, præscriptam illam formulam in Liturgicis, *Cum Absolutio*, inquiens, *in Nomine Christi conferatur ardentissimè expetenti, humillimè flagitanti, devotissimè pœnitenti, & conscientiam exoneranti.* Qui dissentiunt, obloquuntur, protervè detrahunt huïc tam salubri, Christianæ, Apostolicæ doctrinæ, Bonum factum, severitatem in hac parte, Legum experirentur. Quicunque enim declamando, obloquendo, docendo, prædicando, cuïcunque parti Liturgiarum vel libri Communionis, ut appellant, detraxerit, si convictus fuerit per Evidentiam facti, Testes idoneos, propriam Confessionem id fecisse, per Legem, ab Elis. latam anno primo cap. 2. mulctari debet, ita ut penitus careat emolumentis & proficuis quibuscunque, omnium beneficiorum & spiritualium promotionum suarum, & carceribus insuper, per anni dimidium, includatur, sine ullius Fidei-jussione, vel ut loquuntur Legistici, manuprisione. Quod si cum beneficio Ecclesiastico non fuerit, per integrum annum, ergastulo suam luat improbitatem. Atque hoc modo cautum est Legibus Regni Parleamentariis; addunt Canones Ecclesiastici, Excommunicatum esse Ipso facto.

35. Est autem pars non postrema Libri illius Liturgici, & Ritualis, Doctrina illa practica, de Absolutione per sacerdotem conferenda Confessis, ut mera fuerit nonnullorum, non sanè omnium, τῶν ἐξ ἐναντίας, calumnia, nec ab Ignoratione profecta sed malitiâ, nos non admittere vel Confessionem vel Absolutionem: à quorum temeritate seu impudentiâ potius, abhorrent plerique, melioris notæ, solidiorisque doctrinæ. Certè quidam qui se vocat C. W. B. ingenuè, & ut virum eruditum ac sacerdotem decuit, fatetur, Ecclesiam Anglicanam, in alia omnia descendere. Huc etiam pertinet, inquit ille, Protestantium doctrina, qui tuentur habere sacerdotes potestatem, non tantum prædicare vel pronunciare, sed etiam dare & conferre Remissionem peccatorum. Hanc defendunt doctrinam, prænominati authores, & non pauci etiam alii. Quin imò videtur Doctrina hæc tradita & asserta in libro Rituali vel Precum Anglicano. ait enim, Tit. de visitatione Infirmorum, sacerdos ægrotum affatus, *Et per illius authoritatem mihi commissam, Ego te absolvo ab omnibus & singulis peccatis tuis.* Quæ cum ita sint, quid tam Vatiniano odio diffidemus? eat ad Anticyras, vel in Gemonias, qui propter Zelotarum quorundam ex utraque parte, non sanè omnium, κακοζηλίαν, universam Anglicanam Ecclesiam postulant de impietate. Impiè, agnosco, non solum fatuè, ex illâ colluvie quidam

quidam blatiunt: non minus Laïcum, imò, puellam, mulierem, picum, psittacum, vel monedulam humanas voces, & sonos imitantes absolvere actualiter & verè à peccatis quàm sacerdotes. Quorum nos impietatem & scurrilem blasphemiam meritò, libentes execramur. Ratum est in cœlis, & roboris habet firmitatem, quod per sacerdotem in terris agitur, ritè & ex officio procedentem, et recto usu clavium de peccatis statuentem. In erudito quodam libello, qui *hominis Institutio Christiani inscribitur*, Londini impresso 1544. de Absolutione sic edicitur, *Quam à Sacerdote in terris prolatam verè, etiam in cœlis esse efficacem credere debet: seq; jam esse à peccatis solutum gratis, id est, merito Passionis Christi, & habere peccatorum omnium Remissionem.*

Quibus tamen non obstantibus, profitemur, & debemus agnoscere: esse cum Scripturis & veritate conjunctissimum, solum Deum remittere & condonare peccata. *Tu qui solus parcis, qui solus peccata dimittis.* et, *Quis enim potest peccata remittere, nisi solus Deus* (*Tibi enim soli*, inquit ille, *peccavi.*) Nec errabant Scribæ, hujusce Veritatis assertores, Marc. 2.7. sed mali erant applicatores. vel quòd rebantur potestatem illam, omninò & omni modo Creaturæ incommunicabilem, etiam modo ministerii & Instrumenti: vel quòd Dominum Jesum, & alias, & aliter abundè convicti Deum profiteri vel agnoscere vellent. *Qui judicat & absolvit*, inquit Tertullianus. Quocirca cùm peccata dimittentem viderent & audirent, hominem ejus tantum intuentes retractabant. Non posse hominem peccata dimittere, sed Deum solum. Quam Dei prærogativam, cùm non negent, nec illi detrahant Romano-Catholici, frustra per nonnullos Testimonia Patrum, ad illam Veritatem comprobandam advocantur; Non illi negant Optato pronunciatum. *Est in universis servientibus, non Dominium sed Ministerium.* Nec Chrysostomi, ὁ γὰρ ὁ διακονούμενΘ· τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὁ παρέχων αὐτὰ καὶ δίδους, ἐστὶ εὐεργέτης. Nuntius alicujus Euangelii, non est author & origo ejus Euangelii. Qui retulit Parenti, natum ipsi esse Filium, non est ipse Parens aut genitor Filii. Nam nec diceret quis non insanus, Præconem decretum dedisse. tulisse Leges, qui Senatus consulta, edicta Principum, Imperatoris rescriptum, promulgavit, aut ad Præfectum Prætorio detulit. Hoc dicere, sentire, & tueri possumus, quod solus Deus dimittit & retinet peccata: et quod ille in se αὐτονόμοταΘ & αὐτεξουσιότατΘ, Ecclesiæ suæ ministris id præstandi tribuit potestatem. sed aliter ipse: aliter Ecclesia solvit. Ipse per se, suâ authoritate, motu proprio, quia solus animam mundat ab omni maculâ, & labe interiori. Quia reatum & debitùm mortis æternæ solus solvit, expiat & expungit. Hanc potestatem, regalem & αὐτόνομον, Sacerdotum nulli communicat. Leprosum illum Dominus per se primum mundavit, & perfectæ restituit sanitati: et tum deinceps ablegavit ad Sacerdotes, ut eorum judicio & censurâ mundatus declararetur. Hoc

36. *Et tamen solus Deus remittit, sed quomodo.*

docet scholæ dictator in 4. dist. 18. solum illum peccata dimittere, qui per sanguinis sui effusionem, solus reatum peccatorũ abolevit. In remissione peccatorum dandâ, Ministri & Sacerdotes ministerium suum exhibent instrumentale, non jus alicujus potestatis exercent. Illi rogant. Divinitas donat. *humanum hic obsequium, sed munificentia est Divinæ potestatis*, ait Ambrosius. Nec à Patribus & magistro diversi abeunt, saniores è Scholæ doctoribus. Occam in 4. Quæst. 8. lect. 9. Alexander, pag. 4. Quæst. 80. Mem. 1. ad 3. Gabriel in 4. Dist. 14. Quæst. 11. Allisio Dorensis par. 4. Tract. 6. cap. 8. & alii. Ἀγαρ ἐγκεχείρισται ὁ ἱερεὺς, μόνου Θεοῦ ἐστι δωρεὰ ὡς.

37. *Authoritas non una ligandi, & solvendi.* Certè authoritas in Ligando, & solvendo, non unica est, aut uniusmodi, sed triplex. prima, secunda, tertia. Prima simpliciter principalis, & incommunicata. secunda, non simpliciter quidem principalis, sed tamen præexcellens quædam, summa, atque incommunicabilis authoritas. Tertia, nec præexcellens, ita nec simpliciter principalis, sed ministerialis tantum & communicata. Prima, solius Dei divinissima est prærogativa, adeò illi propria: atque ipsa est æternitas. *Quemadmodum Deus*, ait doctor subtilis, apud Innominatum authorem in Psalmos, sive Aiguanus, is est Baronensis, *non potest communicare cum non Deo, Divinitatem suam, sic nec primam illam ac principalem suam potestatem discernendi, judicandi, cœlos claudendi aut aperiendi*: secunda, Christi est, Ecclesiæ capitis quâ homo fuit, & potestatem à Deo collatam habuit in omnes Creaturas. Tertia, illa est, quâ Pontifices tanguntur, & Sacerdotes. Non est hoc arbitrium Sacerdotale. Non eadem, per omnia potestas quam Christus homo accepit à Patre suo. Ubi par hic authoritas & æqualis? πολὺ τὸ ἐν μέσῳ. Nec minister cum Domino, τὰ ἴσα πρεσβεῖα accipit: nec peccata remittunt aut constringunt eo gradu Sacerdotes, quo is, qui omne judicium accepit à Patre: Novatianis & Catharis, Anathema: qui omnem relaxandi peccata potestatem tollebant ab Ecclesiâ. Tum enim falsus esset Jesus Christus, qui potestatem παρρησίας ἔλεγεν, *Quorum peccata remiseritis, remissa sunt*. Itaq; Chrysostomi lingua loquitur. *Num accedis ad hominem? aut homo tibi peccata remittit? Accedis ad Dominum, & Regem omnium Deum, qui tibi per Sacerdotem peccata remittit.* Sacerdos est μεσίτης, οὐκ αὐθέντης. Nec detrectes ab eo, Donum accipere. Non enim Ipse Tibi remissionem peccatorum impertit, sed magnus Pontifex Christus, qui ei concredidit Sacerdotium. Hominum hic inscitiam, vel improbitatem! Quæritur de αὐθεντίᾳ, & affirmatur. at nusquam illa apparet apud vetustiores. Incidit in homicidium & adulterium David. mansit ἐν ἀκροῖς πᾶσιν ἀνεξομολόγητος, Chrysostomus ait. Mittit Deus Nathanem Prophetam, qui reduceret in viam. audivit à Prophetâ, *Tu es ille.* Confesso suggerit statim Vates, *Dominus delevit iniquitatem tuam.* Commisit illi Dominus τελείαν τῷ Δαβὶδ ἀπολογίαν ποιήσας. si enim noluerat

rat peccatum ei per Nathanem remitti, non misisset eum ad Davidem. sed hoc non est nisi ministerium. ἐδὲν ἕτερον ἢ τὴν γλῶτταν κιχρᾷ. καὶ ὁ Θεὸς τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἄφεσιν παρέχει.

Dei autem actiones, etiam quoad extra, non sunt uniusmodi, vel ejusdem semper generis & conditionis. Est solius Dei à peccatis absolvere. sed ita, ut hoc faciat, immediatè interdum per semetipsum: mediatè aliquando per ministros suos. Ministros oportet esse ab ipso deputatos, & sufficienti instructos authoritate. Hoc fit, non immediatâ quâdam insufflatione, sed per impressum ordinationis characterem. Nec moramur citantes ex historiâ tripartitâ Acatii Novatianorum Episcopi, ad Constantinum responsionem, quâ fatebatur invitandos ad Pœnitentiam lapsos, spem vero remissionis, non à Sacerdotibus, sed à Deo solummodò expectandam volebat. Quæ transtulit author illius historiæ, è Socratis Lib. 1. cap. 7. quem sequuti sunt, Sozomenus, Lib. 1. cap. 20. & Nicephorus, Lib. 8. cap. 20. sed non videtur de quovis peccato ita statuisse Novatianus, sed de illo ad mortem. hoc est, lapsu, apostasiâ, abnegatione Christi & Religionis. τοὺς μετὰ τὸ Βάπτισμα ἁμαρτάνοντας τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν καὶ ἀποθύσαντας θείων μυστηρίων ἀπηξίου κοινωνίας. Θεοῦ γὰρ εἶναι τῆς ἐξουσίας μόνου ἔλεγε, καὶ οὐκ ἱερέων, πρυτανεύειν τούτοις τὴν ἄφεσιν. Ait τούτοις. non quibuscunque. Ita non omnem ademisse videtur potestatem Novatianus Sacerdotibus in peccatis condonandis, sed illam solam quam in lapsis recipiendis Ecclesia exercebat. 38.

In quo, non pervenit ad vehementiam recentium Catharorum, qui omnem omnino potestatem auferunt à Sacerdotibus, præter illam Annunciationis: quam & ipsam improbè cuicunque communicant loquendi præditi facultate. Et sunt qui cum videri velint à Formâ in Liturgicis commendatâ non recedere, aut usum damnare Ecclesiasticum, tamen Actionem ipsam delumbant, atque ita extenuant facultatem, ut vix ultra illam priorum Annunciationem, vel Optionem potius, ascendant. Magno enim molimine & conatu docent, formalem Absolutionis rationem, non Indicativam, sed Optativam esse. Hoc est, non positam in illis, *Ego te absolvo*, sed in isto, *Te Deus absolvat.* aut Deum deprecor, ut te absolvat. sed profectò, si nulla sit ulterior, aut excellentior actio Sacerdotis, quàm ut bene precetur confitenti, nihil illi adscribitur peculiare: nulla tortis conscientiis exhibetur consolatio. Peccatores enim non audit Deus. Confitetur confitens, se peccatorem esse. et vix persuaderi possit, esse illum in gratiâ constitutum, saltem incertum est an sit, qui sic bene ominatur. Quodsi autem pro munere Sacerdotali officio suo ritè fungatur, secundum ordinem à Christo edictum, gratiam certam confitenti in remissione peccatorum præstat, cùm Sacramentalis gratia in Ecclesiâ non dependeat à ministro, bono malove, sed Divino promisso, instituto, ordinatione. Iterum, si non aliter absolvat, qui absolvit, quàm orando, ut absolvat 39. *Catharorum sententiæ.*

Deus, frustra curamus, aut contendimus contra Puritanos, de ministro. Spectat hoc, quicquid est muneris, ad Laïcos, Tonsores, Textores, &c. non minus quàm ad Sacerdotes. Nam & debent, & possunt illi non minus intercedere, & Deum δυσωπεῖν, quàm Sacerdotes. Quare nec mirum est, temerè omninò, & falsissimè in Diaconos translatam hanc potestatem, absente presbytero vel occupato, idq; authoritate communitum Cypriani Epist. 13. sed fide sublestâ Cyprianum advocant, qui non tam laxè, aut ἀπολελυμένως loquebatur, quasi statim, Presbytero non comparente, absolvere pœnitentem Diaconus posset, sed urgente mortis necessitate in extremis posito pœnitente. sed nec de Potestate solvendi & ligandi in *foro poli* loquebatur, verum in *foro fori.* ab excommunicatione Ecclesiasticâ & censurâ; Multa autem condonantur adurgente & premente necessitate, quæ nullo modo alias tolerarentur. Nec utcunque indultum alicui privilegium quacunque de causâ, Legem refigit generalem, omnibus positam.

40. Est ergo certum & definitum de sententiâ Ecclesiæ Anglicanæ, quicquid garritent Puritani, quicquid vacillent Semi-puritani, ἔξω λευκοπάρυφοι, ἐντὸς ὁλοπόρφυροι: quicquid delirent Fratres de Ignorantiâ, esse à Deo potestatem deductam & derivatam, verè & realem, non per phantasiam, ὑποθετικὴν aut δοξαστικήν. non per εὐχολογίαν, aut judicium, ut balbutiunt Charitatis, remittendi & retinendi peccata. Hanc potestatem à Domino nostro Servatore apud Ecclesiam depositam, Ecclesiæ concreditam & commissam: non cuicunque è fœce, vulgo, aut popularis status, sed Sacerdotibus omnibus ex æquo, & solis, per manuum Episcopalium impositionem, Deo, Christo, Divinis functionibus initiatis. Posse autem illos & debere, acceptâ, auditâ, cognitâ pœnitentium confessione, eosdem absolvere, per authoritatem illam Sacerdotalem, formali & sollenni more modoque usurpato, *Ego te absolvo.* Ita ut non minus verè existant, verè pœnitentes, si non ponatur obex, absoluti per verba Sacerdotis, acsi Angelus de cœlo, Propheta internuntius, imò ipse Deus diceret, *Remittuntur tibi peccata tua.* Non minus enim valent literæ patentes, diplomata regia, & pardonationes quas appellant, magno sigillo communitæ, ad veniam morituro alias indulgendum, quàm si vivâ voce, præsens Judici aut Vicecomiti mandaret Rex, ne de sententiâ mortis in reum executio fiat.

41. *Sacramenta, Instrumenta.* Sunt enim Sacramenta, ad hominum salutem, à Deo instituta per Ecclesiam; Instrumenta, non quidem naturalia, sed nec mortua, qualis securis aut ferrum, vel otiosa. Præstant, quod promittunt; verè exhibent, quod præ se ferunt: ideò quòd à Deo sunt in illum finem ordinata, ut illa verè conferant & exhibeant, ad quæ exhibenda destinantur. Verum est, quod affertur è Scripturâ, *Deum alteri gloriam suam non impertire:* hoc

hoc est, incommunicabilem, omnimodo propriam, intrinsecam, interiorem: Ita neque Rex, coronam aut regiam majestatem alicui è magnatibus, ne quidem flagrantissimâ ipsius gratiâ florenti: cùm tamen illos, etiam illis subsidentes & ἐν λευτέρῳ positos ministros voluntatis, imperii, majestatis statuat; per eosdem ea passim exequatur, quæ non nisi ipsius supremæ innitantur authoritati. Ridiculum est ergo quod Gonlartius notat, ut multa passim sunt, in annotamentis ejus, ad Epistolam Cypriani, 52. Na. 86. De Christo solo remittente peccata, quod nemo negat, quasi non ideò, & Sacerdotes, de Dei gloriâ non communicandâ. nam quis ita desipuit, Sacerdos cum absolvit pœnitentem, confessum, in Christi prærogativam injuriosius non intrudit se, quod ille delirat, quia non suo, sed Christi nomine, reum absolvit. non per aliquam è se resultantem, in se naturaliter residentem, à se usurpatam potestatem, sed à Christo delegatam. *In nomine Jesu Christi*, dicebant Apostoli, *surge & ambula*. Erat hic stylus Curiæ Apostolicæ. est & Ecclesiasticæ, *per Jesum Christum Dominum nostrum, In nomine Jesu Christi*. Christus ipse aliâ formâ utebatur, *Talitha Cumi. Tibi dico, surge. Exi Lazare. Exi ab eâ. Volo.* Mundare. Mucosas oportet nares habeant illi, vel læsum sinciput, qui non distinguunt inter ista.

Statuimus ergo cum Cypriano, si invenimus à Pœnitentiâ agendâ neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorantibus Domini misericordiam, secundùm quod ille misericors & pius est, per Sacerdotes ejus Pacem posse concedi, imò & debere. *Neque enim fas erat*, ait idem, Epistola 54. *aut permittebat Paterna Pietas, & Divina Clementia Ecclesiam pulsantibus dandi, & dolentibus, ac deprecantibus spei salutaris subsidium denegari. ut de sæculo recedentes, sine communicatione & pace ad Dominum dimitterentur, quando permiserit ipse, qui Legem dedit, ut ligata in terris, etiam in cœlis ligata essent, solvi autem possent & illic quæ hic prius in Ecclesiâ solverentur. Si autem aliquis lapsorum fefellerit, ut pacem subdole petat, & impendentis prælii tempore communicationem non præliaturus accipiat, seipsum fallit ac decipit, qui aliud corde occultat. Nos in quantum nobis & videre & judicare conceditur, faciem singulorum videmus, cor scrutari, ac mentem perspicere non possumus. Obesse autem mali bonis non debent. nec ideò Martyrium facturis pax neganda, quia sunt quidam negaturi.* Quæ autem illa Pax Conscientiis firmandis esse possit: & ad Martyrium fortiter subeundum non video, quam tum deposcentibus dabant Sacerdotes, si dandi nullam habebant potestatem. 42.

Hanc veteris Ecclesiæ disciplinam, obscurius ut solet, sed per partes consignat Tertullianus. *De ipso quoque habitu, atque victu mandat, sacco & cineri incubare: corpus sordibus obscurare: animum mœroribus dejicere: illa quæ peccavit tristi retractatione mutare: cæterùm, pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ* 43. *De Pœnit. ca 9.*

animæ caussa. plerunque verò jejuniis preces alere: ingemiscere, lachrymare, & mugire: dies noctesque ad Dominum Deum, atque ita demum presbyteris advolvi, & Charis Dei adgeniculari: omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere, atque ita demum palam absolvi. τῆς γὰρ καθαρτικῆς εἰσι τάξεως, & διακριτικῆς, ait de Sacerdotibus Dionysius. Et ante Communionem, confitendo scilicet & absolvendo, ἀποκαθαίρει τοὺς προσιόντας, τῆς παλαιᾶς ἀπογυμνῶν ἐσθῆτος, καὶ ἀπολύει. quæ non tantummodo nudam declarationem, sed impressum animis characterem denotant. undè non veretur Nazianzenus magnificè Sacerdotis dignitatem & potestatem deprædicare. Orat. I. non sunt hæc aliena. Τὸν μετ' ἀγγέλων στησόμενον, καὶ μετ' ἀρχαγγέλων δοξάζοντα· καὶ ἐπὶ τὸ ἄνω θυσιαστήριον ἀναπέμψαντα τὰς θυσίας, καὶ Χριστῷ συνιερεύσοντα. τὸν ἀναπλάσοντα τὸ πλάσμα, καὶ παραστήσοντα τὴν εἰκόνα, καὶ τῷ ἄνω κόσμῳ δημιουργήσοντα. Quæ sunt non minus divinæ αὐτονομίας peculiaria πρεσβεῖα, quàm est illud, Dimittere & solvere peccata. quæ non veretur Sacerdotibus asserere, Gregorius ille tantus in Theologiâ magister, sed & illud addit, καὶ τὸ μεῖζον εἰπεῖν, Θεὸν ἐσόμενον καὶ θεοποιήσοντα. *Cum Angelis stabit* (ita vertit Billius) *cum Archangelis glorificabit, ad supernum Altare sacrificium transmittet, unà cum Christo fungetur sacerdotio. Figmentum instaurabit: Imaginem exhibebit: superno mundo opificem aget: & ut quod magis est dicam, Deus erit ipse, aliosque efficiet Deos.*

Hæc sunt verè magnifica, & Regum omnium Monarcharumque potestatem ὑπερακοντίζοντα. unde nec immeritò, ὑψίθρονον, appellat Ignatius eum, qui est cum Episcopatu. *Nam qui terram incolunt*, Chrysostomus inquit, Lib. 3. de Sacerdotio, *& in terrâ conversationem habent, potestatem sibi quidem communicatam habent res cœlestes dispensandi; potestate illâ præditi, quam nec Angelis Deus nec Archangelis impertivit.* Neque enim illis dictum fuit aliquando, Quæcunque in terrâ ligaveritis, erunt ligata & in cœlis. Hic ille, si Annunciationem vel declarationem intelligeret, falsum foret quod de Angelis & Archangelis exclusivè affert. Nam & illis, & aliis, iisdem multo inferioribus, & concedi potest, & concessa fuit non rarò, dictandi, declarandi, docendi, annunciandi promissa, & miserationes divinas, & pœnitentibus Indulgentiam, potestas. non autem applicandi, aut actualiter imprimendi. Quocirca prosequitur Chrysostomus. *Habent certè & illi qui super terram cum imperio constituti sunt, potestatem in vincula conjiciendi, sed corpora tantùm. At vinculum istud & animas constringit, atque ad cœlos etiam ipsos penetrando pertingit. Nam quæ deorsum in terris sacerdotes agunt, illa sursum in cœlis confirmat Deus: Dominus autem ratam habet prolatam à servis suis sententiam. Quo ipso quid aliud agit, quàm ut universam communicet potestatem cœlestem? Quorum enim, inquit, peccata remiseritis, remittuntur. Qua non est alia ulla excellentior potestas. Omne judicium Pater dedit Filio: & hoc ipsum Filius servis suis sacerdotibus in manus tradidit. Quasi enim jam in Cœlos translati essent: quasi naturam*

44. Sacerdotalis dignitas.

turam excessissent humanam, & immunes redditi à cunctis humanis passionibus essent, translatam in se acceperunt hanc potestatem. Certè si Rex alicui è Subditis suis tantum honorem habere vellet, ut quoscunque pro libito in carcerem compingeret, et alios ad placitum inde eximeret, is ab omnibus passim honore & veneratione summâ haberetur. Non possumus ergo illum opinari, nescio quid exiguum recepisse, qui talem honorem, à Deo gaudendum fruendum acceperit, tanto illustriorem scilicet, in quantum cœlum terræ præstat, & animæ corporibus præferuntur. Hæc & fusiora, libro illo tertio ὁ χρυσορρήμων.

Cujus dictorum, ut & Nazianzeni, & Ambrosii rationem nos in Thysiasteriologiâ, explicamus, ita ut nihil regali eminentissimæ dignitati per sanctos Patres appareat detractum. Verum dignitati & honori: etiam nomini & officio sacerdotali Iniquiores hæc Chrysostomiana non diffitentur. aiunt enim illum ultrà omnes Patres hyperbolicè progressum, illam dignitatem evehendo. Quod fortassis quoad verba, flumen orationis, & calami torrentem verum est: erat enim ad dicendum apparatissimus. Non tamen ultra cæteros exaggerando progressus est, ne tum cum regiæ majestati prætulit. Nam Beatus Ignatius idem ipsum loquitur. Nec diffitebuntur Inuncti a Domino. Rationem reddit Nazianzenus, quia τάξις est non solùm Θεῦ, sed & θεϊκή. Quod aliter, eo sensu Chrysostomus extulit, Η μὲν ἱερωσύνη τελεῖται μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τάξιν δὲ ἐπουρανίων ἔχει ταγμάτων. 45.

Falsum ait Casaubonus credidisse Chrysostomum Sacerdotes præstare dignitate vel ipsis Angelis. Nec negamus falsum, si Natura & conditio Angelica spectetur. sunt enim Spiritus, Incorporei. Natura ipsorum longè superat humanam nostrâm. Nec tam stupidum fuisse Baronium crediderim, ut vel ὕπαρ vel ὄναρ id in mentem ei venerit: quod injuriâ illi adscribunt exercitationes, si quid ego illas capio: aut aliquid ad rem contingens, dicant. In multis præstant cæteris Creaturis Angeli Antiquitate ortus. nobilitate generis. donorum præstantia & ἀκροβολισμοῖς. Immortales sunt & Incorporei: non ullis necessitatibus miseriarum astricti. Agilitate admirandi. Intelligentes actutum & intuitive sine discursu. efficacissimè volunt quicquid volunt. ἀμετανόητοι in illis quæ agunt aut semel elegerunt. Memoria est illis sine oblivione. Potentia sine impotentia penè. sunt numerosissimi, ordinatissima acies, admirandâ distincti varietate, itaque ineptè quod de hominis præstantiâ in nonnullis dicitur ultra Angelos, ad eorum τὰ πάντα, quasi generatim dictum retulerimus. sed nec de omni modo Angelico ministerio imminuto, aut minorato intelligebat Chrysostomus. Non autem Angelica illa ὑπεροχή, humanæ subjicitur mediocritati, si Deus in quibusdam Naturam humanam Angelicæ prætulerit: quam certissimè prælatam scimus in illâ λόγου συγκαταβάσει: & my- 46.

Angelorum dotes

sterii Incarnationis, per Ecclesiam illis revelati. Quidni autem & idem prædicemus de officio sacerdotali, quod certum est non communicatum Angelis?

47. *Paganis sacerdotalis dignitas.* Quibus Lux illa Israëlis olim non affulsit, nescio quid magnum, augustum, Divinum Pontificiæ dignitati & officio inesse & subesse credebant, quod nos à Christo denominati, magno Pontifice, melioris notæ Sacerdote, totius muneris fonte, promo condo, tam vili pretio licitamur, & εὔωνον esse, ut verbo utar Nazianzenico, arbitramur. Lictor apud Romanos venienti Pontifici & in publicum progredienti, Meretrices de viâ submovebat, ne in occursum venirent sacerdotibus. Quin et Prætores et ipsi Consules virginibus Vestalibus de viâ decedebant. et Imperator, quem tanquam divisum Imperium cum Jove habentem, venerabantur, Regiæ et Imperatoriæ majestati, quasi cumulum adjiciebat Pontificatum. *Nova sortis oportet illum esse,* dicebat Seneca, *qui jubente Deo canat.* Ita & Dei imaginem præ se ferre, qui jussa Domini exhibet & mandata repræsentat. ἐξ οὗ Διὸς Ἰδαίου μύστης ἐγενόμην, πάλλευκα δ' εἵματα φεύγω γένεσίν τε βροτῶν. Citat ex Euripide, Porphyrius in 4. περὶ ἀποχῆς. Nec minus augustum erat apud

Apud Iudæos. Judæos Aaronicum sacerdotium γέρας ἐξαίρετον ἐκ ἀπὸ γῆς. ὀλύμπιον κτῆμα,

P. 151. inquit Philo, Πάππων καὶ προγόνων βασιλέων ὑπάρχων ὧν οἱ πλείους ἐλέγοντο ἀρχιερεῖς, τὴν βασιλείαν τῆς ἱερωσύνης ἐν δευτέρᾳ τάξει τιθέμενοι, καὶ νομίζοντες ὅσῳ Θεὸς ἀνθρώπων διαφέρει, κατὰ τὸ κρεῖττον, τοσούτῳ καὶ βασιλείας ἱερωσύνην. Non hoc simpliciter, καὶ ἀπολελυμένως. πολλοῦ γε καὶ δεῖ· sed respectu quorundam actuum sacerdotalium. Τῶν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σπουδὴν εἰς θεραπείαν τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων γινομένων καλῶν, οὐδὲν οὕτως ἐστὶ δεκτὸν τῷ Θεῷ, ὡς τὸ κατὰ δύναμιν σπουδάζειν ἀνθρώπους βελτίους ποιεῖν. Justinus Martyr. Est

Apud Patres. hoc προτέρημα sacerdotii. In quâ parte officii sui Martyribus prætulit Sacerdotes Cyprianus. *Non minus, mercede coronæ condignus est, qui hortatus est* (ad passionem) *quam qui passus. Non minus laude condignus qui docuit facere, quàm qui fecit. Non minus honorandus qui monuit, quam qui dimicavit. Nisi quoniam nonnunquam major gloriæ cumulus redundat ad eum qui instituit, quàm ad eum qui se docibilem discipulum præbuit. Hic enim fortassis, hoc quod exercuit non habuisset, nisi ille docuisset.* Epist. 26.

48. Nec est res sacerdotii adeò facilis, aut in aperto posita, ut cuivis sit πρόχειρος, τέχνη τις τεχνῶν est reverà, καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν ἄνθρωπον ἄγειν πολυτροπώτατον τῶν ζώων καὶ ποικιλώτατον, ut in Apologiâ Nazianzenus. τάξις εἰς καταρτισμὸν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. τάξεις βαθμῶν, & βήματος, ait Idem. qui Sacerdotes ὑψηλόφρονας quoque vocat, utpote Deo πλησιάζοντας. Ἄρχων ἐστὶν ὁ ἱερεύς. Chrysostomus loquitur, καὶ ἄρχων ἐκείνου (rege) σεμνότερος. et utroque antiquior, Apostolorum φοιτητὴς Ignatius. Τί γάρ ἐστιν ἐπίσκοπος, ἢ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐπέκεινα πάντων κρατῶν, ὡς οἷόν τε ἀνθρώπῳ κρατεῖν; Nam & Regum capita, addit Chrysostomus οἱ ἱεροὶ νόμοι τοῖς ταῖς τούτου φέροντες χερσὶν ὑπέταξαν. Non ut Alexandrum tertium Pontificem aliqui memorant, Frederico insultantem

insultantem dixisse, sed quod μεσίται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. sed quod εὐλογεῖ, χειροθετεῖ, προσφέρει, καθαίρει. sed quod πρεσβεῦται sint πρὸς Θεόν. sed quod, παρὰ Θεοῦ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν εἰλήφασιν, ἐν τῷ δικάζειν τοὺς ἡμαρτηκότας καὶ καταδικάζειν εἰς θάνατον πυρὸς αἰωνίου, καὶ λύειν ἁμαρτιῶν τοὺς ἀποστρέφοντας, καὶ ζωογονεῖν αὐτούς. quæ, ut & ejus generis alia, passim occurrunt apud Græcos Patres, præcipue apud διατάξεις Lib. 2. cap. 33. sed & Dionysius Areopagita. Ἐπὶ τὴν ἁγίαν ἐρχόμενοι τῆς ἱεραρχίας ἐνέργειαν, ἐγγύτεροι μὲν αὐτοὶ γινόμεθα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς οὐσιῶν, τῇ κατὰ δύναμιν ἀφομοιώσει τῆς μονίμου τε καὶ ἀνεξαλλάκτου τῆς αὐτῶν ἱερᾶς ἱδρύσεως, καὶ ταύτῃ πρὸς τὴν μακαρίαν Ἰησοῦ καὶ θεαρχικὴν αὐτὴν ἀναβλέψαντες, ὅσα τε ἰδεῖν ἐφικτὸν ἐποπτεύσαντες ἱερῶς, καὶ τῆς τῶν θεαμάτων γνώσεως ἐλλαμφθέντες τὴν μυστικὴν ἐπιστήμην ἀφιερωμένοι, καὶ ἀφιερωταὶ φωτοειδεῖς, καὶ θεουργικοί, τετελεσμένοι καὶ τελεσιουργοὶ γενέσθαι δυνησόμεθα. *Honor igitur, & sublimitas Episcopalis*, inquit Ambrosius, cap. 2. de dignitate sacerdotali, *nullis poterit comparationibus adæquari. si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longè erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippè cum videas Regum colla & Principum summitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credant se communiri.* & Chrysost. idem, *Ante Dominum stat, jugiter versatur intra altaria semper: neque à Dei oculis recedit unquam. Peccatorum caussas: dolores populi, suscipit. Fert, offert, ingerit preces, accipit, refert, restituit, impetrata. Ex homine, totus in Angelum substituitur. Non potest nisi in ipsâ Dei facie, inter sancta sanctorum peccare, ut inde sibi sumat crimen, unde aliis veniam solebat impetrare.* Ne ulterius prosequamur.

Sed tamen in istis omnibus tam eximiis dotibus & excellen- 49.
tibus operibus, Ministri sunt, & non proprietarii. non pari præditi cum Christo homine, potestate. Ordinaria est. & licet excellens, tamen ὑπεύθυνος, ut illius non est. major est quam quæ ministrantibus concreditur spiritibus. Illis fortassis aliquando commissum, ut peccata remittant: sed extraordinaria delegatione, non functione ordinaria. sed per Denunciationem tantum: non per Applicationem absolutionis, ut sacerdotes faciunt. De quibus non dubitamus, verè, actu, & reïpsa cum absolvere Peccatores, tum constringere. Remittant peccata verè, sicut remittit Christus, verbo Absolutionis, non tantum verbo Testimonii. verè enim mortuos suscitabat Petrus, Paulus, &c. nec minùs verè quam ipse Dominus Christus. non tamen eâ libertate, potentiâ, authoritate quâ Dominus. Non possumus Suaresio assensum præbere, affirmanti sacramenta Gratiam conferre, non tantum per formam suam, hoc est, Christi Institutionem, sed per materiem veram, & Physicam efficientiam. Non extinguunt peccata, voces, *Ego te Absolvo*, sicut aqua igni injecta, extinguit ignem, Sanctificatis enim Elementis effectum non propria ipsorum natura præbet, sed virtus Divina potentiam operatur; ait de Chrismate Cyprianus. *si ergo*

vasa sunt Spiritualis Gratiæ, inquit Hugo à S. Victore, sacramenta, *non ex suo sanant. Quia vasa ægrotum non curant, sed medicina.* Probant è scripturis multa & multiplicia prolata Testimonia, penes sacerdotes residere potestatem collatam à Christo remittendi & retinendi peccata. Non tamen exprimunt illa, modum, mensuram, limites circumscriptos illi potestate: quod fatetur, & nos amplectimur, doctissimus Cardinalis controversor. Atque ita statutum sit de hac Potestate sacerdotali; juxta sententiam Ecclesiæ Anglicanæ, è quintâ servatoris apparitione. sequitur jam sexta suo ordine, iisdem discipulis facta, sed præsente Thoma qui in priore absfuerat.

50. *Sexta apparitio.* Post dies octo, hoc est, Dominico die, vel feriâ primâ sequenti, iterum manifestavit se Discipulis suis, in unum congregatis, eodem modo, quo prius, Januis clausis. Hanc eandem fuisse arbitror cum illâ cujus meminit Paulus, 1 ad Cor. 15. 5. εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν. Ita enim legunt nostri hodiè codices: cujus lectionis mentionem non facit Theophylactus, qui legit, εἶτα τοῖς δώδεκα: quemadmodum & Chrysostomus, nullâ factâ nostræ lectionis mentione. sed Duodecim erant, ante Judæ casum. Duodecim futuri erant, post electionem Matthiæ. eo numero duodenario, cœtus ille cœlestis complebatur. Erant ergo ἀφί τοῦ, ut 70. Interpretes nominantur: & 70. Judices in Israële, qui tamen erant 72. Tale illud est, quod habetur Joh. 20. 24. *Thomas autem unus ex duodecim.* Unus ergo ille absfuerat; cum in sacerdotes à Domino inaugurarentur. Et quid tum? an ille eo munere destituebatur? an à Christo præteritus, per spiritus sancti communicationem, missionem & commissionem à Christo, sicut Christus à Patre, non accepit. Certè, non accepit unà cum iis ὑστερωθείς.

Thomas quando factus Sacerdos. Neque enim absentes ministerio Christus inaugurabat. accepit autem, cum secundâ vice eo modo, qui priore, Christus appareret. Thomas autem Qui Didymus appellabatur: ea notatione non binominem fuisse designat illum. est enim Thomas, idem quod Didymus. τοῦτο ἑρμηνεία ἐστὶ τοῦ Θωμᾶ. ὥσπερ γὰρ ὁ Κηφᾶς ἑρμηνεύεται Πέτρος, οὕτω καὶ ὁ Θωμᾶς λέγεται, τοῦτ' ἐστὶν, ἑρμηνεύεται Δίδυμος. Et profectò, ἐπώνυμος erat, qui Dubitator fuit. Theophylactus. Εἰκότως δὲ μνημονεύει τῆς ἑρμηνείας ταύτης τοῦ ὀνόματος, ἵνα δείξῃ ἡμῖν, ὅτι διςακτικός τις ἦν καὶ ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τοιοῦτον εἶχε τὸν τρόπον, ὡς δηλοῖ καὶ τοὔνομα. Narrantibus enim cæteris & asseverantibus se revera vidisse Dominum, fidem detrahit, non credit, nec se Crediturum profitetur, Nisi videret in manibus ejus vestigium clavorum, & miserit Digitum suum in vestigia clavorum, & miserit manum suam in latus ejus. Itaque, ait Theophylactus, Resurrectionem putabat impossibilem. ideò arguitur, ut supra modum, in rebus Dei, curiosus. Nam quemadmodum facilè Credere, Levitatis est, ita valde obluctari, rusticitatis crassitudo est. ἀγροικίας ἐστὶ καὶ παχύτητος. vide enim, quod affirmat, nec oculis suis se Crediturum, ait enim, Nisi immisero

immisero manum. Unde autem sciebat, quod τύπους habuit Christi latus? rectè respondet, Audierat, à Discipulis. Quare autem, non statim apparuit illi, sed post dies viii. Respondet, ut in majus desiderium inflammaretur, & Fidelior in futurum esset.

51. Erant olim, qui ut Petrum in Negatione, ita Thomam in dubitatione excusatum ibant: quasi viri sancti peccare non possent. Nolunt verè Infidelem fuisse S. Thomam, sed κατ' οἰκονομίαν simulasse. Δῆλον δὲ, ὅτι ἐξ ἀπιστίας ἦν ἡ ἀμφιβολία, καὶ μάτην λοιπὸν καλαχαρίζονται τινὲς, τῷ Θωμᾷ. φάσκοντες, ὅτι ἐξ ἀκριβείας ἐ ῥαδίως ἐπίστευσε. Nam certè Dominus incredulum vocat. Credidit autem, postquam visu & tactu convictus exclamat, *Dominus meus, & Deus meus.* An tetigerit, videtur vel negare, vel dubitare, Augustinus. sed satisfacit ipse, qui è scripturis differit, *visum*, pro quocunque sensu positum legi. Et certè tetigisse & tractasse, manus, pedes, latus servatoris, cum ipsum Thomam, tum cæteros Discipulos, verum est. ὅρα δὲ τὸν πρώην ἄπιστον πῶς ἀπὸ τῆς ἁφῆς τῆς πλευρᾶς θεολογεῖ, θεόλογος ἄριστος ἀναδειχθείς. Duas enim Naturas, et unam Hypostasin unius Christi docuït. Dicendo enim Dominum, humanam indicat Naturam. Nam de hominibus dicitur Dominus. Dicendo autem Deus meus, Divinam substantiam ostendit, atque ita unum et eundem esse cum Dominum, tum Deum.

De Thoma dubitatione.

52. Hactenus Discipulis manifestavit se Jesus, vel Hierosolymis, vel in vicinis locis. Nam et hoc in loco, et hoc sensu, illud obtinere debere arbitror vobis imprimis annunciari debuït Euangelium. cætera deinceps, ut Baronius observat, in Galileæ partibus peragebantur. Transactis enim diebus Paschalibus, cum in suas sedes convenæ remearent, undecim Apostoli abierunt in Galilæam, quemadmodum per mulieres eis dederat in mandatis Dominus. Id disertis verbis narrat, sed per compendium, cæteris omissis apparitionibus Matthæus, *Undecim Discipuli abierunt in Galilæam, in montem quem constituerat iis Jesus.* Hoc ipse promiserat Mar. 14. *Postquam resurrexero, præcedam vobis in Galilæam.* Hoc in mandatis dederat Angelus, *Dicite Discipulis, quia surrexit, & ecce præcedet vos in Galilæam, ibi videbitis eum.* Erat hæc insignissima apparitio. Nam, cum aliàs subito, nec modo aut tempore condictis appareret, huic locum designat, Montem quendam.

Septima apparitio.

53. Sed de hac alias: non enim prima fuit, sed potius postrema, in Galilæa. Intervenit illa, quam solus Johannes commemoravit, cap. 21. Ille τὰ ταῦτα, nempè prius enarrata, quæ Hierosolymis, & in vicino contigerunt, ἐφανέρωσεν αὐτὸν πάλιν Ἰησοῦς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος· ἐφανέρωσε δὲ οὕτως. Locum describit, Mare Tiberiadis: vel Galileæ. alias Cenereth, Ceneroth, Genazareth quadraginta stadiis in latitudine, centum in longitudine patet: toto autem suo ambitu 20. millia passuum complectebatur. Oppida habet adja-

Ad mare Tiberiadis.

adjacentia plurima: quorum multa sacris literis commemorantur. Capernaum, Bethsaïda, Bethsan, Gadara, Tarichea, Chorazin, & Tiberiada. Hæc est Urbs insignis, totius Galileæ Metropolis. quam in honorem Tiberii Cæsaris construxit, & nominavit Herodes Tetrarcha; ad ipsum introitum lacus, sitam. Hujus autem stagni Tiberiadis aqua, dulcis est, fœcunda, & potabilis. Varia autem magno numero, sunt in illo mari piscium genera, ubi copiam non una vice ingentem extraxit, Simon Petrus. Revelationis hujus modum sic persequitur Euangelista, Erant simul, Simon Petrus & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathaneel, qui erat à Cana Galileæ, & filii Zebedæi, et alii è Discipulis ejus duo. Dicit iis Simon Petrus, vado piscari. Neque enim omiserat, sed intermiserat, vitæ rationem antiquam. mare autem illud Liberum fuisse videtur, cuicunque volenti piscationem exercere. Abierunt ergo omnes simul, socii futuri piscationis nocturnæ. Erat enim illud tempus accommodatissimum: sed Divina Providentia factum est, ut nihil ceperint laborantes. Mane facto, stetit Jesus in litore: & interrogat, an aliquid edulii haberent? Responderunt, Non. jubet ergo, ut rete dimittant in dextram Navigii partem; quod cum imperatum fecissent, ingentem multitudinem piscium incluserunt. Quo viso, ait Johannes, Dominus est. Petrus hoc audito, succingit se, & in mare projicit. Chrysostomus hic duorum istorum Charactera Apostolorum depingit, hisce verbis. πάλιν τὰ ἰδιώματα τῶν οἰκείων ἀποδείκνυνται τρόπων οἱ μαθηταὶ: Πέτρος καὶ Ἰωάννης. ὁ μὲν γὰρ θερμότερος, ὁ δὲ ὑψηλότερος ἦν. καὶ ὁ μὲν ὀξύτερος, ὁ δὲ διορατικώτερος. διὰ τοῦτο, ὁ Ἰωάννης πρῶτος ἐπέγνω τὸν Ἰησοῦν. ὁ δὲ Πέτρος πρῶτος ἦλθε πρὸς αὐτόν. Reliqui Discipuli, rete secum trahentes ad terram accedunt, quæ non longè aberat. quo magis eximium erat hoc miraculum.

54. *Cum Petro sermocinatio.* Cum hic prandisset cum Discipulis Dominus servator, *dicit Simoni Petro, diligis me plus his?* Ter Interrogat eundem de eâdem re. Petrus ter ad idem respondet. mirifici verborum carnifices, aut eliquandorum artifices, nescii quid magni mysterii apud Euangelistam, in depositis Jesu Christi apud Simonem Piscatorem, expiscantur. Commisit Dominus Petro curam agnorum pascendorum, id est, populi Judaïci: & agnorum, id est, populi Gentilium: & ovium, id est, eorum qui agnos istos in Christo pepererunt, nempè Apostolorum & Discipulorum. Acutè, ait Exercitator. sed κατὰ σαρκασμὸν opinor & ironiam. hebescit enim acies, nec scindit. Nullum est acumen vel Dialectici, aut in scholis Theologicis disputantis. Rhetoris est & Declamatoris, in scholis ubi nihil sapere discunt, ubi ἀρχὴ τὸ δοξᾶν, ἔργον ἀγώνισμα. τέλος, νίκη. ut eleganter in α strom. Clemens. Christus dixit, βόσκε τὰ ἀρνία μου. pasce agnos meos. ποίμαινε τὰ προβάτιά μου. βόσκε τὰ προβάτιά μου. plumbeum acumen illius subtilitatis, nisi bis dixisset, *agnos*, & semel *oves*. at non ita dixit Jesus, quia non ita scripsit

ſcripſit Johannes. Augurantur, ſed hallucinantur, ita dixiſſe. licet, non πρόβατα ſecundo loco legatur, ſed προβάτια diminutiva terminatio, contra codicum fidem, eo quod Ambroſius *Oviculas habeat:* & vetus interpres *agnos* in primo, & ſecundo loco. En quam levi filo, Damocleus ille gladius ſuſpendatur. Tota vis Bellarminiani acuminis in unico iota interjecto verſatur, πρόβατα, & προβάτια. quas oves & agnos, multis, ſed mollibus tractat Exercitator, ut doceat tamen magnum illum magiſtrum, de lanâ caprinâ vexari, & funes nectere arcuarios.

Bulengerus hic antiquum obtinet. *Non credis Apoſtolos,* inquiens, *Christi oves fuiſſe?* Credit. ſed non Petri arietes, aut ad mulctras neſcio quas venientes capreas. Malè de illo non merentur Apoſtoli: non enim excludit eos ab ovili Chriſti. ſed de illis malè merentur ii, qui cogunt in ordinem Apoſtolos, & cùm ſint Paſtores ovium, non minus quàm Petrus, in ovium cenſum & numerum tranſcribunt. Commiſit Petro Dominus oves ſuas paſcendas. affirmo. Hinc ingerunt, Apoſtoli cenſentur vel in ovium numero, aut ab ovium numero eximuntur. quod cornu petit. ſed fœnum habet appenſum, ideò non lædit, argumentum. In ovibus Chriſti cenſentur. Aio. Quid tum? Rogas autem? tum cum cæteris commiſſi ſunt Petro. Chryſippeï Sophi, explicate tabellas. Committit Dominus Petro, oves ſuas. Petrus aut in ovibus cenſetur, aut ovium numero eximitur. non eximitur autem. ne à ſiniſtris olim ſtatuatur, cum hœdis. cenſetur ergo. Ita cēſitus Petrus, Petro committitur, paſcendus, ungendus, mulgendus, tondendus, & quod planè Petrinum eſt, mactandus, deglubendus. En Gordios nodos. Utinam viveres magne Macedo. 55.

Verum in partes vocatur Chryſoſtomus, homil. in Johannem, 87. ubi docet Apoſtolos Petri Fidei commiſſos, & commendatos. Ἐγχειρίζεται γὰρ αὐτῷ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Hoc eſt, Apoſtolorum. Erant certè fratres Apoſtoli inter ſe. ſed non ſoli. Erant omnes quoque Chriſtiani tales. ſi ſoli fratres Apoſtoli, valeret forſitan illatio. ſin alios habeant, nimis eſt ſubtile, hoc eſt, evanidum hoc commentum, de Agnis, ovibus, fratribus. Verum & προστασία aliud eſt quàm quod ſomniant. et ſeparat ἀδελφοὺς & Apoſtolos. de Apoſtolis ait, τοὺς ἄλλους παραδραμών, aliis prætceritis, in Petro conſiſtit, de Fratribus, ſunt illa, Animam, quam pro me, Te poſiturum dixeras, Ταύτην ὑπὲρ τῶν προβάτων offeres. Quam tamen pro Apoſtolis, non impendebat, nec impendere jubebatur. ſed & Ipſe, & cæteri Apoſtoli, pro Ovibus, πίστιν ἐνεχείρισε, καὶ τοῖς μετ' αὐτόν. Illi autem, non ſunt, ut ſibi perſuadent nonnulli, in Cathedrâ Epiſcopali Romano ſoli ſucceſſores. In ſecundo de ſacerdotio ubi locum iſtum diffuſius tractat, ait, Οὐ γὰρ ὅσον ὁ Πέτρος αὐτὸν ἐφίλει τότε ἀποδείξασθαι βούλεται, ἀλλ' ὅσον αὐτὸς τὴν ἐκκλησίαν ἀγαπᾷ τὴν ἑαυτοῦ, καὶ Πέτρον καὶ πάντας ἡμᾶς μαθεῖν ἐβούλετο. ἵνα πολλὴν καὶ ἡμεῖς περὶ ταῦτα εἰσφερώμεθα τὴν σπουδήν. Nos igitur: hoc eſt, omnes in Epiſcopali, 56.

scopali, aut Sacerdotali ordine constituti sumus, οἱ μετ' ἐκεῖνον de mente Chrysostomi. et Ambrosius. *Quas oves, & quem gregem? non solum tunc Beatus Petrus accepit, sed & nobiscum suscepit eas. et cum Illo, eas, nos suscepimus omnes. unde regendæ sacerdotibus contraduntur, meritò rectoribus suis subdiduntur.* Sic Luc. 22. Confirmandos ipsi Fratres committit converso. Hoc est, Christianos: non Apostolos. nam ex illis aliquis Petrum confirmavit. nutantem enim, nec rectà incedentem corripuit Paulus & ἐγήριξε.

57. Apostoli sunt in Gregibus Christi :magni Pastoris: sed κλιλοίως obeundo greges: non pedo alicujus pastorali, aut piscatorio verriculo supponuntur. Christus est Monarcha. et qui talis est, solus est. Nemini suas illas vices concredit. Inter Christianos autem rectè sunt Agni imperfectiores, tenuiores, teneriores. γαλακτοτροφούμενοι, non στερρῷ βρώματι pascendi. Oves perfectiores: qui in religione Christianâ & Pietate fecerunt progressus, cum Apostolis, non tamen gradu pari. Quod verò de ποιμαίνειν verbo, nescio quid magnum tinniunt: quæ Grammaticalia μινυείσματα rem profligare Theologicam non debent. De Christi intentâ voluntate, sive signi, seu Beneplaciti, sunt etiam tendicula ἀραχναῖα. Voluntas hic signi, obscurius indicatur. beneplaciti est ἐν ἀποκρύφοις planè. Et tamen Theophylacti, vel potius Chrysostomi, nam ab illo suo pænè omnia desumit Bulgarus, commentatio, non displicet. *Totius orbis ovium præfecturam committit Petro. non autem alii, sed huic tradit. Primum quidem, quia omnes præcellebat: & totius cœtus os erat. Deinde, ostendens ipsi fiduciam esse sumendam, negatione velut deletâ, & oblivioni traditâ: & negationem quidem non profert, neque exprobrat, sed dicit, si diligis me, Fratrum curam suscipito, & ferventem illam charitatem, quam erga me dicebas habere te, itaut pro me mori paratus esses, nunc ostende. Ter autem eum interrogat, simul quidem declarans, quantam credentium curam habeat, & quod usque adeo oves diligat, ut dilectionis erga se hoc ponat indicium, si ovium curam suscipiat. simul etiam per trinam interrogationem & confessionem, trinæ negationi medetur: & verbis corrigit, quæ per verba commissa fuerant peccata. Hinc mos invaluit, ut tres confessiones à baptizandis exigant. Interrogatus igitur, semel atque iterum, ipsum qui corda novit, testem advocat, non amplius confidenter, neque temerè loquens, sed illud, Tu scis, ubique adhibens. Quum autem tertiò interrogatus esset, turbatus est, metuens nè fortè quidem se existimaret diligere, cum non diligeret tamen. Nam & prius, cùm multa se posse arbitraretur, atque asseveraret, posteà convictus est. Illud itaque nunc metuebat: & propterea, verecundè respondet, dicens, Domine, Tu omnia nosti, cum præsentia, tum futura. Tu scis quod nunc Te amem, ut mihi quidem videtur.* Hæc ille. Cætera omisimus, de Petri potestate. & prærogativis. Nam cui non hic clamatus Hylas?

Admonitioni

Admonitioni aliud subnectit Dominus, *Amen, Amen, dico tibi, cùm esses junior, cingebas te: ambulabas quò volebas: cùm autem senueris, extendes manum, & alius te cinget, & ducet quò non vis. Hoc autem dixit, significans, quâ morte glorificaturus erat Deum.* Postquam verba ipsi fecisset Dominus, de sui dilectione, Martyrium etiam, quod futurum erat, ut sustineret, ipsi prædicit. Ita Theophylactus. Qui & alia persequitur non inconcinnè. Audi autem quomodo Martyrium ei prædicit. Quando eras junior, &c. *Quandoquidem,* inquit, *me diligas, & te animam tuam, in periculis pro me positurum frequenter sis pollicitus, bono inquit, esto animo. tuum ita explebo desiderium, ut quæ juvenis, non es passus, ea senex patiaris. Innuit autem ei, quod ipse sit etiam Cruci affigendus. Illud enim, extendes manus tuas, & alius te cinget, nihil aliud significat, quàm extensionem in Cruce & vincula. Quomodo autem dixit Dominus, Alius te cinget, & ducet, quò non vis, cum Petrus Martyrium desideraret? Volebat quidem, & desiderabat: sed, quod dicit Dominus, Naturæ affectum & condolentiam significat, quòdque anima, invita à corpore avellitur. Deo hoc utiliter dispensante, ne violentam mortem nobismetipsis inferamus. Nullus itaque absque dolore aliquo, corpus exuit, etiamsi sanctus fuerit. Euangelista autem, pro suo more nobis interpretans, quidnam his verbis sibi vellet Dominus, hoc, inquit, dixit, significans quâ morte glorificaturus erat Deum Mortem autem Petri Dei gloriam dixit. Nam revera Dei gloria est, constans pro illo ad mortem usque professio. Nisi enim plenè persuasum haberet anima, Deum esse veracem, nequaquam pro eo moreretur. Mors itaque sanctorum confirmatio Divinæ gloriæ est.*

58. *De Petri Martyrio.*

Hanc sequitur proxima apparitio illa in Monte Galilæa, quam promiserat facturum se, apud Matthæum. Creditur autem fuisse in Monte Thabor, ubi prius & Transfiguratio. Et hanc vulgo credunt illam esse, quam commemorat Apostolus 1 Cor. 15. 6. *Deinde visus est, plus quam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent, usque adhuc, quidam autem dormierant.* Et, probabile est certum diem fuisse statutum Apostolis, & per eorum annunciationem cæteris Discipulis, in quo se Dominus erat manifestaturus. Nam & ab ipso Christo designata fuit in genere, ante passionem: Math. 27. 32. & post Resurrectionem, per Ipsum, per Angelos, per mulieres. neque erat subitanea aut occasionalis, & ideo cæteris omnibus illustrior. Sequitur hanc, apud Apostolum, illa Jacobo facta: sed ubi, quando nescitur: Nam commentum illud, de quo in superioribus, relatum ab Hieronymo, ex Euangelio Nazarenorum, εἰς χόρακας. Decima, & postrema ante Ascensionem illa fuit, cujus meminit Paulus, *Deinde Apostolis omnibus.* hujus meminit Marcus. *Novissimè recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobravit incredulitatem eorum, & duritiem cordis.* Nam in illa

59. *Apparitio in Monte.*

Nona.

Decima.

illa illustrissima in Monte apparitione, quidam dubitabant. Ab hoc loco ubi recumbebant, postquam dederat iis quæ volebat, in mandatis, eduxit eos in Montem Oliveti, & assumptus est in cœlos, videntibus ipsis.

60. His ita explicatis, addit Illustrissimus Baronius, Dominum in hac postrema apparitione sua, duo quædam charismata liberaliter contulisse: quorum unius, meminit Marcus, alterius Lucas. Hoc est, Operationem Miraculorum collatam Fidelibus, quæ communis sit omnibus Christianis. Et Divinarum scripturarum intelligentiam, Apostolis solis communicatam. Incommode ille multa, de utraque Dote. De qua, nobis non minus quam ipsi, propter Diatriptas, & Exercitatores aliqua sunt dicenda.

61. *De dote miraculorum.* Sponsum & sponsam (nam de dote agitur) intelligimus Christum & Ecclesiam. Inde apud Esaiam 61. 10. habetur, *Sicut sponso alligavit mihi mitram: & sicut sponsam ornavit me ornamento*. Itaque, jam non duo, sed unum. In nuptiis humano more inter homines consummandis multa solebant observari. In nuptiis admirandis, quibus verbum æternum conniebatur Carni, Erat stipulatio, in principio temporis, semen mulieris conteret serpentis caput. Dos dicta in progressu temporis. Celebratio nuptiarum in Plenitudine Temporis. & Traductio ad paternam domum in consummato tempore. dotis nomine apud juris consultos dicebantur res mobiles, vel etiam fundi. doctissimus Annalium conditor, non patitur Ecclesiam dimitti indotatam à sponso abituriente. Et rectè: neque enim dimisit illam sponsus indotatam. Dotes nomine dicta multa fuerant. quæ non prætermiserunt Annales, sunt & mobilibus accensenda: ut Miraculorum operatio. quorum tabulæ dotales, jamdudum vetustate disparuerunt. Scriptum extat in Annalibus, in dote miraculosâ, quod virtutem & potentiam eorum operandorum spectat, nunquam ad falsæ doctrinæ attestationem, ab Hæreticis aliquando, aliquod miraculum factum reperiri, quod verè miraculum dici possit, verè & verissimè Bulengeri animo: nec repugnat aliquis è Theologis, ait. At Theologus erat Augustinus, & fortassis alpha Theologorum, is tamen ab Hæreticis Miracula non abjudicat. recitat attestationem Augustini Exercitator.

An impiis & hæreticis miracula impert ta.

Illud ad rem maximè pertinet ne decipiamur, tendentes ad contemplationem veritatis, non solum nomine Jesu Christi per eos qui nomen habent, & facta non habent, (hoc est vita & moribus sunt coinquinati) *sed etiam quibusdam factis atque miraculis, qualia propter Infideles cum fecerit Dominus, monuit tamen ne talibus decipiamur, arbitrantes ibi esse invisibilem sapientiam, ubi miraculum visibile viderimus. Sed fortassè quis dicat, non posse iniquos visibilia illa miracula facere: & mentiri potius illos credat, qui dicturi sunt, in nomine tuo prophetavimus, & Dæmonia ejecimus,* &

& virtutes multas fecimus. Legant ergo quanta fecerint resistentes, famulo Dei Moysi Magi Ægyptiorum.

Hæc sentiebat Theologus Augustinus. contra quem Theologus Cardinalis. sed & alibi Augustinus in eandem sententiam. *Nemo ergo vobis, fabulas vendat. Et Pontius fecit miraculum: & Donatus oravit, & respondit ei Deus è Cœlo. Primò, aut falluntur Donatistæ aut fallunt* (nam illa superiora, à Donatistis ita dicebantur) & hoc adhuc est pro sententiâ Baronii. *Postremò, fac illum montes transferre: Charitatem autem non habeat, nihil est; Deinde,* contra istos, ut sic loquar, mirabiliarios, me cautum fecit Deus meus dicens, *In novissimis temporibus, exurgent pseudoprophetæ, facientes signa, & portenta, ut in errorem inducant, si fieri posset, etiam electos. Ecce prædixi vobis.* at ille Theologorum & Theologiæ apex: qui cum ita pronunciet, non laboramus, quid in contrarium statuant, inferiorum classium tota Theologorum natio. *Cautos nos fecit* sponsus ait Augustinus, quia miraculis decipi non debemus. Cautos non faceret, nisi decipi possimus. non possumus autem decipi, nisi fiant. Signa autem & portenta, σημεῖα καὶ τέρατα eodem nomine censentur, eandem habent appellationem, quam Divinæ Jesu Christi virtutes, & opera miraculosissima. Et adhuc expressius, quæst. 79. & 83. *Quod autem dicit Pseudoprophetas multa signa & prodigia facturos, ita ut fallant, etiam electos ipsos, si fieri posset; admonet utique ut intelligamus quædam miracula etiam sceleratos homines facere, qualia sancti facere non possunt. Nec tamen ideò loci potioris esse apud Deum sunt arbitrandi. Non enim Deo magis accepti erant, quàm populus ille olim Israelis, quàm Magi Ægyptiaci; quia non poterat ille populus facere, quod faciebant Magi, quamvis Moyses in virtute Dei, majora potuerit.* Chrysostomus descendit in eandem sententiam homil. 76. in Matth. & in secundum caput secundæ Epistolæ ad Thessalon. & homil. 19. in 1. caput Johan. in quibus omnibus locis, nisi à fine & scopo non distinguit Christiana, & ab Antichristo perpetranda miracula. 62.

Antiquissimus Patrum, & sic Theologorum Latinæ Ecclesiæ, à commemoratis Theologis, calculum subduxit Lib. 3. contra Marcionem inquiens, *Siquidem edicens multos venturos, & signa facturos, & virtutes magnas edituros, temerariam planè signorum & virtutum fidem ostendit, ut etiam apud PseudoChristianos facillimarum.* Socrates narrat, Lib. 7. cap. 17. Paulum Episcopum quendam Novatianorum, in veteratorem Judæum & versipellem incidisse, qui baptizatus aliquoties, cum iterum baptisma flagitaret, Miraculo per eundem percussum. & tamen Novatiani recesserant à communione Ecclesiæ. Erat autem illud, non in Confirmationem schismatis & erroris Novatianorum, sed doctrinæ Ecclesiæ orthodoxæ & Catholicæ, de unico baptismo admit- 63.

admittendo. Quæ de Eutychiano è schola eadem Novatianicâ narrantur apud Sozomenum Lib. 1. cap. 14. communem illam Theologorum opinionem refellunt. Multa enim & magna patravit Eutychianus.

64. Isidorus Pelusiota, non contentus concedere miracula vera ab impiis perpetrata, progreditur ulterius ad ejus caussas indagendas. Lib. 1. Epist. 145. ὅτι διὰ τὴν δόξαν οἰκείου ὀνόματος, &c. Quæ Latinè sic vertit Billius. *Quod si quis dicat, cur ergo Deus miraculorum edendorum potestatem indignis hominibus faciebat? Responderem Ego, quoniam Dominus ad conciliandam Nominis sui gloriam, Divina signa perpetrabat, Tum ut Dæmonum insidias prohiberet, tum ut planam & inoffensum Euangelio viam muniret. Quorum utrumque graviorem ingratis hominibus pœnam afferet, quod videlicet tantam à Deo potestatem consecuti bonorum illorum datorem sponte sua ignorarunt. Dæmones nimirum ejicientes, atque morbos invocato Christi nomine profligantes, ingratitudinis autem ab ipsis convicti:* Accedit ad istos & Hieronymus in caput primum ad Galathas. Observandum verò quod *operari virtutes dicuntur, in his qui non tenent Euangelii veritatem, sicut in illis qui Dominum non sequentes in nomine ipsius signa faciebant, Johanne vel maxime conquerente. Hoc adversus Hæreticos qui probationem Fidei suæ, ex eo, si signum aliquod fecerint, arbitrantur. Qui cum manducaverint & biberint in Nomine Christi,* (habent enim & ipsi Altare sacrilegum) *& signa multa, invocato Salvatore fecisse se jactant, in die Judicii, audire merebuntur, Non novi vos.* Neque mirum. nam ut ait idem Theologus, alibi, *Non* In Psal. 82. *est grande facere signa,* & contra Porphyrium disputans. *Fecerunt & alii præter Apostolos, aut Christianos signa Magicis artibus. sed pro homine mortuo non sunt mortui.* hoc vult. Non habuerunt Charitatem. Recenset autem de nomine Magos Pharaonis. Apollonium Tyaneum, Apuleium Madaurensem.

65. Hæc illi veteres Theologi: & tamen quod miremur, legimus in Diatribis, Nullum unquam miraculum patratum ab Hæreticis, & tamen Hæreticorum omnium fundus & Patriarcha Simon, memoratur multa τεθαυματουργηκέναι. & de Hæreticorum omnium complemento, Antichristo, relatum sit in cap. 2. ver. 9. secundæ ad Thessalon: οὗ ἐστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει, καὶ σημείοις, καὶ τέρασι ψεύδους. ubi non ait ψευδέσι, quasi ipsa miracula essent non verè signa, sed meræ præstigiæ. sed ait ψεύδους, nimirum quod in malum finem, ad firmanda mendacia, tenderent. *Abyssum & aridum* de hoc malo, ait Ephraïm Syrus, *ambulabit. Edet prodigia,* inquit Hippolytus. *Leprosos mundando, paralyticos excitando, expellendo Dæmones. Longinqua, non aliter quàm præsentia denunciabit, mortuos excitabit.* Nec obstat, quod scribit Irenæus. Hæc ne quis Eum, divinâ virtute,

tute, signa facere putet, sed magicâ operatione. Id enim non inviti concedimus. *Nam quod in Libro Jobi legimus*, ait Ambrosius, *Diabolum ex permissione Dei, ignem fecisse, descendere de Cœlo per semetipsum, hoc per Antechristum & per sequaces ejus, in extremo tempore faciet*, Διὰ γὰρ μέσε αὐτῦ πάντα πράξει ὁ Διάβολ☉, ait Gennadius, apud Oecumenium.

Sed occurritur per cautionem. Ficta erunt omnia, & fucata. ἐν δοκήσει sola & φαντασία. Hoc affirmant, agnosco, aliqui: sed non omnes. sunt enim, quos recensuï, non umbræ aut Imagines Theologorum. & sunt præter illos, multi, magni Theologi, qui consentiunt, de miraculis Antichristi, quoad rem & substantiam veris. An didicerint nescio, credo autem quod sic, *Miraculum esse opus supra Naturæ totius ordinem, quod Dei solius virtute fit, ut veritati Fides astruatur.* si Theologi ἐξ ἐναντίας didicerant ista, de miraculis impiorum non ita scriberent atheologice. Ast, εὐφήμως, ô Bone. Neque enim soli vetusti patres erant fanatici, sed & in scholis οἱ πρωτεύοντες. Bonaventura, serm. secund. Dominic. adventus de Antichristo, ita loquitur. *Mendacia vocantur, non quod non faciet signa vera, sed habendo respectum ad intentionem ejus. Quia faciet, ut mendacia persuadeat.* Et Stapletonus nostras Owingensis, inter Theologos tam illustris, ut vel Bellarmino palmam præripere possit; Certè ad majorem Fidelium probationem, ideò enim hæreses sunt, ut qui probati sunt manifesti fiant, etiam vera Miracula, non solum Antichristus ipse, sed & ejus proximi præcursores: sed & quilibet Hæretici, non minùs quàm Magi Deo permittente operari poterint. Theologus & ipse, licet furioso more, & ἀπωνύμως Feuardentius, in secundum Irenæï librum docet Theologos in hac parte διχῆ divisos. Esse enim quosdam, qui cum Baronio sentiunt, esse plures qui contra tuentur, & ut ipsi videtur, veriorem opinionem. 66.

Est miraculum, Baronio, opus supra Naturæ ordinem, aut ut Vignerius ex Augustino, *Opus arduum, excedens facultatem totius Naturæ creatæ, ad ostensionem Divinæ gratiæ, virtutis, veritatis, & ad Ecclesiæ utilitatem.* Arduum, ut sunt alia, quæ tamen non sunt σημεῖα, τέρατα, δυνάμεις, quibus nominibus Miracula in sacris plerumque literis insigniuntur. Arduum in se, & respectu Agentium humanorum, non arduum respectu Divinæ virtutis operantis. Loquutus est enim verbum, & facta sunt: Jussit, & Creata sunt. Viribus autem conjunctis, si quæcunque sunt humanarum facultatum potestates conspirarent, ad vel muscam mortuam ad vitam denuo revocandam, non sufficerent, sed re infectâ, confusæ recederent. δυνάμεις dicuntur, quoad efficaciam caussæ Efficientis, quæ μετὰ δυνάμεως operatur. Σημεῖα, propter eventum rei: Divinam siquidem præsentiam significant. Τέρατα sunt, quod sint τερατώδη & extra ordinem Naturæ universæ patrata. 67. *Miraculorum tituli.*

trata. ut autem aliquid verè, & perfectè ad nomen & Nat uram miraculi assurgat, fieri omnino debet & patrari, modo quodam supernaturali: & ut veritati Fides astruatur. hoc est, in finem bonum: ad Dei gloriam procurandam. Quod si autem utrumlibet ei defuërit, licèt mirum sit, mirabile sit, & τερατῶδες, non est tamen verum, ac omnibus suis numeris & partibus perfectum miraculum, quia non est suïs partibus utrinque completum & consummatum. Ὡς γὰρ οὐχ ὁμοία δύναμις ἡ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐπῳδῶν, τῇ ἐν τῷ Μωϋσῇ παραδόξῳ χάριτι· ἀλλὰ τὸ τέλος διελέγχει τὰ μὲν τῶν Αἰγυπτίων ὄντα μαγγανείας· τὰ δὲ τοῦ Μωϋσέως θεῖα· οὕτω, τὰ μὲν τῶν Ἀντιχρίστων, καὶ τῶν προσποιουμένων δυνάμεις, ὡς μαθητῶν Ἰησοῦ, σημεῖα καὶ τέρατα λέγεται εἶναι ψευδοῦς ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις ἰσχύοντα. *Quemadmodum*, inquit Origenes Lib. 2. in Celsum, *potentia In cantatorum Ægyptiacorum non erat similis admirandæ illius in Mosen collatæ gratiæ, sed hanc Divinitùs fuisse acceptam exitus declaravit, illam verò fuisse meras præstigias. Sic Antichristorum, &, ad similitudinem Jesu discipulorum, virtutem suam exercere conantium miracula & prodigia appellantur mendacia, omni deceptione injustitiæ ad perdendos homines efficacia. Miraculorum autem Christi ejusque Discipulorum fructus erant, non deceptio, sed salus animarum. Quis enim diceret probabili cum ratione, emendationem vitæ, quotidianosque à vitiis ad virtutem profectus è deceptionibus nasci*? Ita ille mendacia miracula à Fine & Intentione, non à modo agendi & efficaciâ consideravit. Mendax autem miraculum non uno modo dicitur. Quoad facti rationem, mendax interdum & fallax est, cum fraude, fuco, fallaciis, præstigiis, per Metragyrtas, Mangones, Satanæ prostibula, Incantatores, & Dæmonum operationes hominibus illuditur. Interdum fallax est, quoad miraculum ipsum, cum videtur esse Miraculum, sed non est: per caussas secundas, naturales, licet occultas nec deprehensas, patretur. Interdum quoad Finem & Intentionem facti: nempè ut per illud à veritatis professione ad mendacia: à Pietate ad impietatem, à Deo traducimur ad Diabolum, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πολλὰ πολλάκις, διὰ τῆς αὐτῶν τέχνης νοσήματα ἀπήλλαξαν, καὶ πρὸς ὑγίειαν τοὺς κάμνοντας ἐπανήγαγον. Τί οὖν; κοινωνῆσαι δεῖ τῆς ἀσεβείας διὰ τοῦτο; Chrysost. orat. 1. contra Judaïzantes. Deus meliora. ast Hoc Ithacus velit.

Miraculum mendax.

68. Verum Diabolus, objicitur, opera quæ supra vel contra naturam sunt, patrare nequit, quia ipse, cum suis, intra Ordinem naturæ continetur. Acutè scilicet. Quasi non homines ex æquo, si non multò magis, limitibus ac terminis naturalibus concludantur quàm Dæmones. Homines tamen, acsi essent Divinæ virtutis quasi participes, certè potentiæ Instrumenta & organa quædam extare, certum est. Jam verò, è naturâ ipsâ, quicquid ab homine præstari potest, id multo magis potest à Dæmone præstari, ut Instrumento quidem valentiori, & Divinæ voluntatis judiciique administro potentiore. Neque est periculum, ne actio illa,

aut

aut opus ipsum polluatur ab Instrumentis, fœdis, fœtidis. eò quòd in authore & caussâ principali summa potentiæ resideat. Deus autem solus omnipotentiam habet, cùm is summâ sit præditus sapientiâ, ut malo & perverso Instrumento dextrè atque optimè uti possit, & soleat lucem è tenebris derivare. Neque est è contra, periculum, ne ab agente in instrumentum resultet tota commendatio. Nam non sunt vulgo ita stupidi, & à sensu communi remoti homines, ut serram, securim, malleum, dolabram, ferramenta cætera, atque instrumenta putent exædificare domum, sed architectum illum & fabrum, qui secundum artem ferramentis, & machæris secundum rationes architectonicas uti norit.

Neq; necesse est, ut hujusmodi, cæteroquin Satanæ prostibula, & impietatis mendicabula, in Christi familiam ideò transcribantur, aut inter Dei Filios censeantur, cùm fieri possit, ut improbissimi alioquin homines, apud Indos utrosque, in Insulis Japonicis miracula faciant: quod ego, libenter ita esse concesserim. Fides enim illa, montes loco movens miraculosa, non est ea quæ justificans aut υἱοθεϑεῖσα, Quibus voluit, conferebat hoc Deus. donavit, quibus voluit, mortuos ad vitam revocare; Judæ, in Apostolorum missione, non minus quàm Petro. Quid prodest, si quis miracula faciens, sit superbus, si non sit mitis & humilis corde, id quod cuicunque præscriptum ab omnibus & singulis exigetur? ***Nonne in eo numero deputabitur***, ait Augustinus, ***in illo numero eorum, qui venturi sunt in fine & dicturi. Nonne in Nomine tuo***, &c. ***sed quid audiunt? Non novi vos.*** Sed narro recentiora. Josephus à Costa, libr. 2. cap. 9. de Indorum salute procurandâ refert Cabeçam & alios quosdam milites Hispanos, naufragium passos, ut ipse loquitur, homines profanos & improbos, multa in terrâ Florida miracula edidisse, adeò ut brutissimam illam gentem & ἀνϑρωποβόρον quocunque vellent post se ducerent, undè autem velint deducerēt. An mentitus sit à Costâ, haud scio. Non crediderim mentitum. hominem si quem alium, è societate, bonæ fruges, utcunque hoc obtinemus in hac causâ de Costæ sententiâ, homines sceleratos, quales illi erant, vera miracula edere posse. et quidni Dæmonas, multò magis? 69.

At sciebat Diabolus miraculum, nisi digito Dei fieri non potuisse. sciebat. et nos haud aliter scimus, quàm sciebat ille. Neque enim vel præter, vel contra Naturam, nisi Dominus Naturæ quis quid egerit. Sed illa virtus divina, uti in Infirmitate, ita & in improbitate alienâ interdum perficitur. Operatur enim, ut in bonis, sic in malis, diversimodè tamen. Loquitur Dominus, in suis: loquitur per non suos. Adest insidendo, impellendo, coercendo, dirigendo malos. Facit bona, à se. permittit fieri mala ex re natâ, ad sui nominis gloriam, Sanctorum explorandam fidem, impiorum judicium accelerandum accumulandumque. 70.

Ubi

71. Ubi verum miraculum, ibi vera est fides, ait Bulengerus. sed insipienter ait, & inscitè. Paulus montes moventem sine Charitate refellit. at fidem requirit ad movendum montes. Christus rejiciendos θαυματουργήσαντας narrat. scævidas exorcistas, pietatis hostes, malè mulctavit Dæmon. Donatistæ, Novatiani, Montanistæ θαυματοποιοὺς habuere suos. Verum, in caussam consentit Esaias. Imo fatuam refellit hanc assertionem. verba ejus citantur. *Annunciate quæ ventura sunt: & dicemus, quia Dii estis.* solus certè, Deus, ut καρδιογνώστης, ita solus est & [illegible]. Miraculum est Prophetia: quis negat? προφητεύειν δὲ simpliciter, absolutè, & à se solus Deus. de hoc modo Prophetandi loquebatur Esaias. at per Communicationem, Revelationem, Instrumentalem exhibitionem, Creaturæ. Boni, mali: Caïphas, Balam, Judæorum Esseni, Esaias, Daniel, Jeremias. Domini [illegible], utrique [illegible]. sed diversimodè tamen.

72. Quidsi irritò conati contra Eliam Antagonistam, Baalitæ sacerdotes annisi sunt, ignem de Cœlo devocare? Hoc exemplum docet, in Dei solius manu, sitam esse rerum universitatem. non docet, nec posse, nec actu aliquando devocasse, Dæmones ignem de Cœlo. falsum enim hoc docet esse Historia Job. neque docet improbos non extitisse Divinæ voluntatis interdum administros. Hoc autem docent, uti & cætera, Bulengerum τὴν φύσιν vel ignorare, vel etiam dissimulare. Solus miraculorum Deus author: non infert, solus est eorum operator. Deus Agens liberrimus, optimus, sapientissimus, potentissimus, utitur, non quod necesse est, sed quod ita placuerit, quibuscunque voluerit instrumentis. Instrumenta ipsa, muta sint, mutila sint, inepta in se & impotentia, per Deum tamen aptari possunt, sed et accommodantur utilissimè. Planè illudant: γόητες imponant: Dæmones fucum faciant: non tamen ubi intercedunt illi [illegible], præter meras imposturas, et oculi-strigia nihil esse statuëmus. Falsè ita sentiebat Annalium pater.

73. Verum instabit ὁ [illegible], Falsane, qui non alia profert, quàm quæ ipsius Christi verbis: totius Ecclesiæ consensu firmantur. Rectè. sic Coclite judice, cæci contendunt de coloribus. Dixit Dominus, Johan. 15. 24. *si non venissem, & opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Dixit hoc et fecit multoties quæ per hoc insinuantur Testimonium. Fecerunt ab illo, et post illum alii, de quibus Apostolus ad Hebr. 12. juxta promissionem Marc. 16. sed [illegible]; Nemo potuit facere. Nemo fecit miracula qualia Christus fecit. ergo nemo malus miraculum facit. æquè profectò neque bonus. est enim omnium, omnimodò exclusiva assertio. Nemo talia: vel quoad substantiam operis, vel quoad modum operandi. Non autem quoad genus, aut similitudinem; de quo modo hic litigatur.

74. Est autem & illud in pari falsitate constitutum, Veram doctrinam

nam fuisse per miracula omnibus temporibus confirmatam. Quod jejunè & tenuïter exequitur Baronius: Cardinalis Controversor hic expatiatur liberius, at periculosè videtur hoc doceri, cum & pseudoprophetis, & Hæreticis, & hominibus planis ac impostoribus ingentes eo pacto fores adaperiantur, quibus se facillimè inferant, ad hominum animos dementandos. Quod ab Exercitatore, cum lumine quodam ordinis tractatum atramento & loligine τῆς ἀμεθοδίας, denigrat Diatripta. reponenda est ergo Censura Casauboni. Jejunè hæc & frigidè Cardinalis attigit, & macilentus est in loco de Miraculis. Cum enim plurima hic disquiri soleant & tractari, levi brachio attacta transmisit omnia. Periculosè autem tractavit, & in gratiam metragyrtarum, quia ad miracula tantum non sola, provocat ubique, ubicunque comparentia, pro confirmandis opinionibus, quibuscunque.

Miracula, verum est, adhibebantur, pullulante pietate, & her- 75.
bescente Ecclesia, vel in cunis vagiente, ut doctrinæ cœlitùs an- *Usus in prima Ecclesia.*
nunciatæ adhiberetur Fides. Περιλαμβάνει τὰ θαύματα δυσωποῦντα τὴν ἄγαν, καὶ τὴν ἀπιστίαν ἐλαύνοντα, καὶ τὸν ἀπίθαστον λογισμὸν ἀπειθοῦντα. ἵν' οὓς οὐκ ἔπεισε κηρύττουσα γλῶσσα, τούτους ὀφθαλμοὶ μαρτυροῦντες ἐλέγξωσιν elleganter, ut loquitur Seleuciensis Basilius. Qui & alibi, κηρύττων τὴν ἀλήθειαν τοῖς λόγοις, ἐπιστοῦτο τὴν ἐπαγγελίαν τοῖς θαύμασι. Quod non solum verè, sed & rectè enunciavit. Ordine enim, ac uti oportuit, τοὺς λόγους imprimis posuït, & tum, τὰ θαύματα. Neque aliter πάνσοφος Doctor ille Israëlis Joh. 15. Nam priusquam diceret, si non venissem, & opera non fecissem, quæ nemo alius potuït facere, peccatum non haberent: suæ Prædicationis, τῶν λόγων, fecerat mentionem vers. 22. si non venissem et locutus non fuïssem iis, peccatum non haberent. nunc autem excusationem non habent de peccato. Hoc est, quod veteris Ecclesiæ pastoribus, persuasit illo effato suo ἀρχιποίμην, Non tam miracula, In, et Per se, esse attendenda, quam finem cujus gratiâ fiunt. ita enim utrobique in primis λόγον, in secundis τὰ θαύματα attendimus. atque Dominus ipse sermoni suo de sermone, eam adjecit clausulam, de peccato habito, quam non adjecit, ad illud περὶ σημείων. Τὰ σημεῖα γὰρ καὶ τὴν ἀπόνοιαν δύναται δεῖξαι, inquit Pelusiota, πονηρὸν· βίος ὁ ὀρθὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ διαβόλου ἐμφράττει τὸ στόμα. Μὴ τοίνυν ἐκ τῶν σημείων μόνων νομιζέσθωσαν κεκρατηκέναι τὸ κήρυγμα, οἱ μηδεμίαν βίου ὀρθοῦ βουλόμενοι ποιεῖσθαι πρόνοιαν.

Unde et dogmati citatus Augustinus, de unitate Ecclesiæ 76.
cap. 19. à miraculis nos avocat ad scripturas. scripturas enim nobis reliquit Deus noster, inquit etiam Chrysostomus homil. 3. de Lazaro, quocunque miraculo fortiores, et firmiores. *Audiant enim*, ait Augustinus, loco quo supra, *quæ narrant Pagani de Templis suis, ac Diis suis, mirabiliter vel facta vel visis, & tamen Dii Gentium Dæmonia. Dominus autem fecit Cœlos. Exaudiuntur ergo multi & multis modis, non solùm Christiani Catholici, sed & Pagani, & Judæi, & Hæretici, variis erroribus & superstitionibus dediti.*

Exaudiuntur autem vel à seductoribus spiritibus, qui tamen nihil faciunt, nisi permittantur, Deo sublimiter & ineffabiliter judicante quid cuique tribuendum sit, vel ab ipso Deo ad pœnam malitiæ, vel solatium miseriæ, vel admonitionem quærendæ salutis æternæ. Ad ipsam vero salutem ac vitam æternam nemo perveniet, nisi qui Christum caput habuerit. habere eum Caput nemo poterit, nisi qui in ejus Corpore fuerit, quæ est Ecclesia. quam, sicut & ipsum caput, in scripturis sanctis Canonicis debemus agnoscere, non in variis hominum rumoribus & opinionibus, & factis, ac dictis, & visis inquirere. Et deinceps. *Nec ego dico, ideò mihi esse credendum communionem Donati, non esse Ecclesiam Christi, quia ad illorum sepulchra ebriosi greges vagorum, & vagarum permixtâ nequitiâ die noctuque se vino sepeliant, flagitiisque corrumpant, sit ista omnis turba paleæ eorum nec frumentis præjudicet, si ipsi Ecclesiam tenent. sed utrum ipsi Ecclesiam tenent, non nisi de Divinarum scripturarum Canonicis Libris ostendant: quia nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quod in Ecclesia Christi sumus, quia ipsam quam tenemus commendavit Milevitanus Optatus, vel Mediolanensis Ambrosius, aut quia per totum orbem, in locis sanctis quæ frequentat Catholica nostra Communio tanta mirabilia, vel exauditionum vel sanitatum fiant. ita ut latentia per tot annos corpora Martyrum, quæ possunt, à multis interrogantes audire, Ambrosio fuerint revelata, & ad ipsa corpora, cæcus multorum annorum civitati Mediolanensium notissimus oculos lumenque receperit. aut quia ille somnium vidit, aut ille spiritu assumptus audivit, sive ne iret in partem Donati, sive ut recederet à parte Donati. Quæcunque talia in Catholicâ fiunt, ideò sunt approbanda, quia in Catholicâ fiunt, non ideò ipsa manifestatur Catholica, quia hæc in ea fiunt. Ipse Dominus Jesus cum resurrexerat à mortuis, & Discipulorum oculis videndum, manibusque tangendum corpus suum offerret, ne quid tamen fallaciæ se pati arbitrarentur, magis eos testimoniis Legis & Prophetarum & psalmorum confirmandos esse judicavit.*

Hæc & alia ibidem diffusius, acutissimus harum rerum arbiter Augustinus tam expresse, ut in nostras partes contra Baronium descendisse, aut nostræ sententiæ viam communiisse tanto anteà videatur. sed quid aliud faceret veritatis alumnus ejusdemque assertor eruditissimus? Legerat ille, quæ non modo Paulus, & Christus Dominus de planorum hominum, & pseudoprophetarum signis & miraculis præmonuerant, sed & quod olim Moses divinitus instructus & edoctus Deuter. 13.1. severissime edixit. Fieri enim poterat, ut talis te agyrta decipiendum flagitet, per sua miracula inescatum. *Tentat enim* ait Moses, vers. 3. *Te Dominus tuus, ut intelligat, quid in corde tuo occultetur.* Quæ cum à Te Bulengere negentur ita esse, nec Græca scis, nec antiqua capis, & quæ Dei sunt pueriliter ignoras, aut flagitiosè dissimulas. Quod vero admittis è Chrysostomo, desiisse pene, per illius ætatem

tem gratiam illam Miraculorum, Ego tibi assentior. at tu vide, quid de Dote illa fiet tam Miraculorum, quâ tabellis obsignatis, in die Ascensionis suæ, Ecclesiam suam dotatam & donatam volebat Christus, ad omnem deinceps posteritatem.

Certè de Gratia miraculorum, hoc rectè statuïtur à Theologis, non esse illam omnibus collatam. spiritus enim spirat, ubi vult. *Non omnes boni Christiani Dæmonas ejiciunt*, ait Augustinus in psal. 130. *Qui non habent donum illud minimè desperent, de amore Dei. si dixerit quispiam, Non es justus quia non facis miracula, possis & auriculæ dicere, non es in Corpore quia non vides. Qui donum illud habuerunt olim, non ut naturale aut voluntarium habebant.* Quocirca, liberæ cum esset dispensationis, non ἐθαυματούργουν quando & quoties volebant. Quamdiu duraverit hoc donum in Ecclesia incertum est. Justini ætate vigebat. Ait enim, Dæmonia Christianis subjecta, in Nomine Jesu. Origine vivente non defecerat. *Quin & hodie vestigia spiritus illius sancti servantur apud Christianos. excantant Dæmon, multas perficiunt sanationes: prævident de Dei voluntate futura.* Gregorius ill'us φοιτητὴς propter hoc donum dictus est Thaumaturgus. Basilii ætate & Nazianzeni, non defecerant. sed nec Augustini. Chrysostomum rectè interpretatur de usu minus frequenti, non abolitione. sic capio ejus Discipulum Isidorum, qui defectum suæ ætatis miraculorum, Charitatis & virtutum defectui in moribus Christianorum, adscribit. Εἰ τότε νῦν, καὶ νῦν ὁ τῶν ὑφηγητῶν βίος ἡμιλλᾶτο τῇ ἀποστολικῇ πολιτείᾳ, ἴσως μὲν καὶ σημεῖα ἐγένετο ἄν. Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐγένετο, ἤρκει πρὸς φωτισμὸν τῶν ὁρώντων, verbum Divinitus revelatum. *Erant olim Miracula necessaria, ut crederet mundus, priusquam credebat mundus. Quisquis autem adhuc prodigia requirit, ut credat, magnum est ipse prodigium, qui mundo credente non credit*, dicebat Augustinus, & Tract. 6. in Johan.

Primis temporibus cadebat spiritus sanctus, & loquebantur linguis quas non didicerant. signa erant tempori opportuna. Oportebat itaque significari, in omnibus linguis spiritum sanctum, quia Euangelium Dei, per omnes linguas cursurum erat toto terrarum orbe. significatum est illud, & transiit. Nunquid modo quibus imponitur manus ut accipiant spiritum sanctum, hoc expectatur, ut loquantur linguis? neque tamen deterior est temporum istorum status & conditio. Εἰ δέδεικται μηκέτι εἶναι τι ἄπιστον, περιττὴ λοιπὸν ἐστι πᾶσα σημείων ἐνέργεια. Clemens in Διατ: *Hæc fecit Dominus, ut invitaret ad Fidem*: verba Augustini: *hæc Fides nunc fervet in Ecclesiâ toto orbe diffusâ. Nemo autem dicat, non facere ista, modò Dominum nostrum Jesum Christum, & propter hoc præsentibus Ecclesiæ temporibus priora præponat. Quodam quippè loco* (est Joh. 20.) *ipse Dominus credentibus, quia videntibus præponit eos, qui non vident & tamen credunt.* sunt enim, non εἰς τὴν τῶν ἐνεργηθέντων ὠφέλειαν. ita enim æternum esset hoc χάρισμα, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν ἀπίστων

Margin notes: 78. · Pag. 85. · Lib. 1. pa. 35. c Cels. · Lib. 4. Ep. 80. · De civ. Dei 22. cap. 8. · 79. · Ser. 18. de ver. Do.

ἀπίστων συγκαλέσωσιν. ἵνα ὡς ἐκ ἔπεισεν ὁ λόγος, τέτες ἡ τῶν σημείων δυσωπήσῃ
Lib. 1. cap. 1. δύναμις, Clemens ait, ὁ διδάσκαλος, *Nec ista in nostra tempora durare permissa sunt, ne anima semper visibilia quæreret: ut & eorum consuetudine pigresceret genus humanum, quorum Novitate flagravit*
Retract. 1, 13. Augustinus.

80. Habet tamen, etiamnum Ecclesia sua miracula, neque dote illâ semel datâ privatur. Nam per prædicationem verbi, & scripturas, mirabilem in modum, supra Naturam operatur in Cordibus hominum. & ob hanc caussam Gregorius Nazianzenus miraculo ascribit, quòd beatus ille vir Basilius, persuadendo effecerit, ut divites horrea sua pauperibus recluderent. & in mundi istius prima conversione, ὁ μὲν ποιητὴς τῶν ὅλων Θεὸς, ἀνδράσιν ὀλίγοις, καὶ τέτοις ἁλιεῦσι, καὶ τελώναις, καὶ ἑνὶ σκηνοῤῥάφῳ τὴν τῆς κεχερσωμένης οἰκουμένης ἐνεχείρισε γεωργίαν: ut prudenter observat Theodoretus. *Ecce mirabilia fecit Dominus,* (verba sunt doctissimi Augustini) *sed multò majora mirabilia sunt, quòd totum terrarum orbem à morte sempiternâ evexit, quàm quòd unicum filium matris viduæ resuscitavit. Amplius est enim, ait idem alibi, suscitare semper victurum, quàm suscitare iterum moriturum. Sed ista quia quotidie fiunt, non attenduntur. Quotidiana Dei miracula, non facilitate, sed assiduitate viluere. Quid enim difficilius cognitione, quàm ut nascatur homo moriendo? discedat in secreta qui erat, nascendo procedat in publico qui non erat. Quid tam mirabile? quid tam difficile cognitu? Deo autem facile factu. mirare ista: expergiscere. insolita nosti mirari: majora sunt quam quæ videre consuevisti. Mirati sunt homines, Dominum Deum nostrum Jesum Christum de quinque panibus saginasse tot millia, & non mirantur per pauca grana impleri segetibus terras. Quæ aqua erat, vinum factum viderunt homines & obstupuerunt. Quid aliud fit de pluviâ per radicem vitis? Ipse, illa fecit. Ipse, ista. ista ut pascaris: illa ut mireris.* Hæc & plura Augustinus. hom. 32. de Temp.

Orat. in Basil. — In Proœm heret. fab. — In Psal. 97.

81. Sed & Origenes, ὁ τὴν πολυμάθειαν ἀσκήσας, quod de eo pronunciat Theodoretus, conversionem peccatoris inter maxima Miracula recenset. κἂν χλευάσῃ δὲ Κέλσος τὸ λεχθησόμενον, ἢ ὃν εἰσήγαγεν Ἰουδαῖος ὅμως λελέξεται. (ita lego, & distinguo) ὅτι πολλοὶ ὥσπερ εἰ ἄκοντες προσεληλύθασι χριστιανισμῷ, πνεύματος τινὸς τρέψαντος αὐτῶν τὸ ἡγεμονικὸν αἰφνίδιον ἀπὸ τοῦ μισεῖν τὸν λόγον, ἐπὶ τὸ ὑπεραποθανεῖν αὐτοῦ. Apostoli, ut fatetur idem, eodem loco, nequaquam sine signis & miraculis permovissent auditores suos novæ illius Doctrinæ, ut relictis institutis patriis reciperent eorum doctrinam, receptamque usque ad mortem tuerentur, contemptis periculis omnibus. At postquam longo rerum usu, & fide confirmata, Christo gentes assueverant, non erat Divinæ Dispensationi congruum, ut illa χαρίσματα diutius Ecclesiis ἐμπολιτεύοιντο. Quid enim restabat ut fieret, inquit Arnobius Lib. 1. Postquam Deus est cognitus is, qui esse jamdudum unus judicabatur à nobis?

Non

Non patravit Lutherus: non Calvinus miracula. καὶ τί ἡμῖν καὶ τέτοις; Non erat opus: nisi novum invehetent Euangelium, etsi novum, εἰς μακαρίαν. Quicquid fecerint, ἴυλα sunt ista objectamenta: De miraculis in Ecclesia vulgo non adversis, tamen verè miraculis, ausim dicere cum Origine, *juxta Magistri promissionem majora fecisse Discipulos, quam quæ Dominus ipse Jesus externis sensibus exhibebat, semper enim ab eo tempore aperiuntur cæcarum animarum oculi, & aures quæ prius surdæ præceptis de veritate fuerant, dociles redduntur audiendo verbo Dei, atque æternæ vitæ promissionibus. Multi præterea claudicantes pedibus, interioris, ut scriptura narrat hominis, nunc sermone Divino sanati, saliunt, non simpliciter, sed sicut cervus, infestum serpentibus animal, & omni viperarum virulentiâ potentius. Tum hi ipsi claudi jam sanati, accipiunt à Jesu potestatem calcandi eisdem pedibus, quibus antea claudicaverant, serpentum & scorpionum malitiem, atque adeò universam inimici illius potentiam, eamque calcant impunè. Hæc sunt illa miracula, de quibus gloriamur: Hi vident mirabilia Dei, quibus visa profuerant*, ut cum beato Prospero dicam: In sententiis ex Augustino. Visibile enim miraculum ad illuminationem vocat. Invisibile autem eum, qui vocatus venit, illuminat. 82.

At miracula edidit Xaverius in India. Ego certè non negaverim propter ea quæ retulimus de Cabeca & sociis, apud Josephum à Costa, cordatum Jesuitam. & rationem admitto, propter quam edebat. illam scilicet primitivæ Ecclesiæ. convertendi erant ad Fidem Infideles: qui ab orbe condito, & Christo Incarnato, de semine mulieris, filio hominis misso, ut quæreret & servaret τὸ ἀπολωλὸς, non inaudiverant. at spatharium illum Cantabrum Pampelonæ passum crurifragium, bonum factum si collifragium, commendata, vel commenta potius, miracula edidisse, non credam sexcentis juratis Jesuitis: ut nec Divam illam Lauretanam, Harleniensem, Montaculiensem, vel alicubi terrarum habitantem: non magis quam Garnetti stramine. Shervoini pollice. Campiani Mappa, suspendiosorum hominum, miracula credam edita. Hoc profiteor, & sancte in me recipio præstiturum, idque in verbo sacerdotis, si omnes omnium sanctorum quæ ubique prædicantur prostare relliquiæ, vel unius alicujus architectonicotati, me doloribus podagricis, aut calculi liberaverint, actutum me futurum Romano-Catholicum. Et quidni hoc in me beneficium conferrent sancti illi, qui nil non facerent ut animam liberent? 83.

Certè ut nec sancti nunc Dierum mirabiliarii, ita nec mirabiliarii sancti sunt, nec in censu vel bonorum, nedum sanctorum venire debent Jesuitæ omnes, forcassis aliquando & alicubi apud Japonenses θαυματεργοῦντες, cum & Magi, & Plani, & Pseudoprophetæ, & Dæmones aliquoties illa ediderint miracula, 84.

cula, quæ quoad rem ipsam modum naturæ excedebant. Nam nusquam, nunquam apud illas Gentes Christi nomen innotuit. & tamen vix patietur hoc credi Josephus à Costa, Jesuïta & ipse, sed cum paucis, bonus vir & eruditus, qui reliquit scriptum, ideò non edi apud Indos miracula, propterea quod incassum ederentur. *Frustra autem ederentur*, inquit ille, *cum sint adeò stupidi & stipites illi Barbari, à Romanâ Græcâque Civili morum conversatione & acumine alieni, ut inhiarent forsan operibus actis miraculosè, minime autem ad frugem bonam traducerentur.* Hæc ille: qui mores illarum gentium ignorare non potuït, apud quos totos annos octodecim vivebat.

85. Tuto autem fingi poterant de Xaverio ac sociis, qui sic conficta apud extremos hominum, remotissimas gentes, ultra anni solisque vias, positas, refelli, non poterant αὐτοψίᾳ, à venientibus in rem præsentem. At de nostris prædicatis Europæis miraculis, ut lenissimè dicam, usurpare mihi subit illud Polybii accuratissimi & μισοπονηροτάτου Historici, de Historiis τερατώδεσι nonnullorum quæ tum circumferebantur. Ὅσα μὲν ἂν συντείνει πρὸς τὸ διασώζειν τὴν τοῦ πλήθους εὐσέβειαν πρὸς τὸ θεῖον, δοτέον εἶναι συγγνώμην ἐνίοις τῶν συγγραφέων τερατευομένοις, καὶ λογοποιοῦσι περὶ τὰ τοιαῦτα. τὸ δὲ ὑπερβάλλον οὐ συγχωρητέον. si quæ commenti sunt in scriptis suis prodigiorum fabularumque consarcinatores, ut pietatem erga Divinum numen procuratam foverent, facilè illis ego hoc condonaverim erratum, at cum modum omnem excesserint & mensuram, nullo modo veniam iis dandam censeo; Appositissime, de piis, quas vocant, fraudibus, quibus nimium, quod deplorandum est, ab omni retro memoriâ laboravit Ecclesia, omissis potioribus. Multiplicarunt autem visiones, homines pii, Zelotæ, ἀφελεῖς, εὐήθεις, sed male feriati, & Divinam illam augustissimam, tremendam omnipotentiam & αὐτουργίαν ad res futiles, ineptas, nulli usui subservientes, impias interdum advocarunt.

86. *Potuerant Euangelistæ*, ait Origenes, *scripsisse, si modò, quod Celsus calumniabatur, de miraculis Christi commenti fuerant, multos ejus jussu resurrexisse, eosque humatos tam diuturno tempore; sed quoniam figmentum non erat, de paucissimis narratur. Proinde dicemus adversariis, paucos fuisse Domini jussu resuscitatos, ut illa Domini facta, non solum essent figuræ rerum quarundam, sed jam tum allicerent multos ad Euangelicam Doctrinam, Miraculi raritate, atque magnitudine.* Certè fecerunt οἱ πανταχοῦ miracula perstrepentes, ut χαριέστεροι etiam ex ipsis, & nasutiores è nostris, tam crebra, & in rebus nihili patrata per Divos, & Divas portenta & prodigia rideant, & cum Philippo Nerio Baronii Magistro, Congregationis Patriarcha, beato tamen opinor, & ipsa sathanæ illius πολυπραγμοσύνης credant μαγγανεύματα potius quam alicujus Divinæ virtutis ἀνδραγαθήματα. Rarius

cuderentur?

cuderentur: nec ita passim spargerentur: ad fidem faciendam doctrinæ dubiæ & controversæ: coram incredulis, & ἀλλοφύλοις sanctorum opera advocari debebant θαυματοποιούντων. At semper mirabiliarii nostri admodum σκαιῶς & imprudenter, coram Catholicis Romanis, & in Romano-Catholicos, omnem vim suam mirificandi, inaniter profundunt: cum jam credant, & assensum adhibuerint in illam πεποίθησιν quam præ se ferunt ipsi θαυματουργοί. In Lutheranum hæreticum aut Calvinianum, saltem non hebetem aut mucosarum navium nihil unquam exercent θαυματουργίας. qui tamen vel soli, vel præcipui, indigeat σημείοις, & portentosis illis signis, ut ab Hæresi ad fidem Catholicam conversi, intra parietes Ecclesiæ stabulentur.

Jesus certè avertens, nam iterum revolvor ad Origenem, *Discipulos non ab Incantatoribus, qui variis modis pollicentur edenda miracula, sed ab iis qui haberi se postulant pro Christo Dei filio, & per præstigias suas Jesu Discipulos ad se allicerent, interdum sic loquitur, si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus, ecce illic, nolite credere. Quoniam enim hi quos caveri vult Dominus Jesus pro Christo se haberi volunt quod non faciunt præstigiatores, maximè nobis suspecti esse debent, illius vices se agere: ejus partes supplere, de quo Paulus in secunda ad Thessalonicenses scribit, Cujus adventus est secundum operationes Satanæ, cum omni potentiâ, & signis ac prodigiis mendacibus, & cum omni deceptione injustitiæ in iis, qui pereunt. eo quod dilectionem veritatis non receperunt, in hoc, ut salvi fierent.* Et profectò, Christi illam prædictionem Matth. 24. 23. non ad tempus antecedens desolationem Jerusalem, aut statim subsequens (quanquam & de utroque tempore,) certissimè constat ex historiis, adimpletum volunt Christi vaticinium, sed in novissimis temporibus, agente, ferente omnia Anti-Christo. Τὸ δὲ τότε, οὐ τοῦτο ἐμφαίνει, inquit è Græcorum commentariis Theophylactus: ὅτι εὐθὺς, μετὰ τὸ ἁλῶναι τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, καὶ τὰ ἑξῆς. ἀλλὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἐμφαίνει, καθ' ὃν, μέλλει γενήσεσθαι. ὥστε εἶναι τὸ λεγόμενον τοιόνδε, ὅταν μέλλει ὁ Ἀντίχριστος ἐλθεῖν, ἔσονται ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται πολλοὶ, ἐκ φαντασίας δαιμόνων διαπαίζοντες τοὺς τῶν ὁρώντων ὀφθαλμοὺς, πρὸς τὸ ἀπατῆσαι τινάς. *Quocirca*, ut secundo, in Augustini testimonio acquiescam, *Cautum me fecit contra istos mirabiliarios, Deus meus, dicens, In novissimis temporibus exurgent Pseudoprophetæ, facientes signa, & prodigia, ut in errorem inducant, si fieri posset Electos. Eccè autem prædixi vobis. Ergo cautos nos fecit sponsus, quia & miraculis decipi non debemus.* Quod certè non diceret, si ut vult Baronius, nisi in Ecclesia: nisi Catholicus: nisi Orthodoxus, Nemo facere miraculum posset. longè aliter, communior & verior Theologorum schola, quam mentitur in contrarium Bulengerus.

86.

Καὶ τοῦτο μὲν δὴ ταύτῃ. Hactenus versati sumus in προπυλαίοις & περιαυλίοις, magnæ & magnificæ illius Domus Dei, Ecclesiæ sanctæ sanctificatæ

87.

sanctificatæ & redemptæ, per sanguinem effusum Jesu Christi archipœmenis. Hactenus post aliorum vindemiam, quasdam quasi racemationes in strues collectas repræsentamus. ab Ascensione Domini in cœlos τὰ τῆς ἐκκλησίας dilatantur, per universum terrarum orbem fusa & disseminata. Ingens rerum & immensus hic aperitur campus, in quo nec Exercitatorem aliquem, aut Diatriptam, vel anteambulonem habituri sumus, vel συμφοιτητὴν. ut in præcedentibus. Erat mihi in animo & proposito, institutam Originum Ecclesiasticarum πραγματείαν, ad finem usque Concilii quarti produxisse. neque diffiteor, habere me domi in apothecis, ad usus meos privatos, supellectilem satis amplam & luculentam, licet varie dispersam, ab annis, ὡς ἔπος εἰπεῖν, triginta congestam, & convasatam: sed cum per vastissimum istud pelagus, soli, solitario, mihi jam seni, idque sine cortice, natandum sit, an eam ulterius colligere, dispensare, disponere, promere, & vænum expromere, aut velim, aut etiam debeam, ἐν διασκέψομαι.

FINIS.

ERRATA.

Pag. 10. *lege*, quos in domus inclinata recumbat. *p.* 17. offuciis. *non* officiis. *p.* 19. *lege*, quam sapiem. *sic etiam pag.* 26. quam se, *non* quum se. *ibid. lege* nutu, *non* natu. *pag. etiam* 27. absurde imprimitur quum *pro* quam. *p.* 36. *lege*, hæresi 51. *non* lib. *p.* 39. *lege* Mucianum, *non* Marianum. & *antea*, Lyncasten, *non* Limosten. *p.* 43. *lege* scitum: *non* scita. *pag.* 48. *post* imperii, *adde* deducebant. *p*, 50. *lege*, Cocus. *p.* 52. *lege*, Rhinocerontis nasum. *p.* 58. *lege*, Hæredem scripserat, *non* Herodem. 65. Defectus est. *lege*, sive vel commeare, vel adduci eo energumenos, moris erat, ut. *p.* 82. *lege*, revertamur ad possessum. *p.* 84. *lege*, depexo. *p.* 88. tam. *lege* tum. *p.* 92. *scribe* comminutum. *p.* 94. Expatiatio legendum. *ibid. pro*, qui dolum, quod nihili est. *rescribe* quiddam. *p.* 103. *lege*, Dei rie. *p.* 104. *lege*, proferantur. *p.* 107. *lege* ablutos, non ablatos. *p.* 114. *lege*, ne insister. *p.* 119. *l.* computab. *p.* 120. *lege*, grumosus sanguis sudore mi. *p.* 136. *lege*, sublecta. *p.* 149. *lege*, ubique Cantuariæ. *p.* 160. *lege*, male conjuncta, divisim. clavi alicujus. *p.* 184. *lege*, Cathedraticam. *p.* 189. *lege*, dilutiora. *p.* 190. *lege* veriverbium. & animas. *p.* 191. *le.* usque dum. *p.* 194. *le.* annos. *p.* 195. *le.* æquipoll. *p.* 207. *le.* sacerdotia. *p.* 210. *le.* & in aliquibus: tribus scilicet, quæ n. l. *ibid. lege*, sed cedunt. ibid. *le.* nullorum. *p.* 219. *le.* sist. cum. *p.* 222. jucund. *le.* inend. *p.* 223. *legend.* ubique Ninense, *non* Ninensi. *p.* 237. distingue. pernoctaturus. In itinere sermones, &c. *p.* 249. *le.* ex quæ jugulum, *non* singulum. 250. calcib. *le.* calicib. *p.* 251. *le.* sæcula, *non* saxula. *item*, *pro* larvali, *lege* carnali. *p.* 253. *le.* speciei. *p.* 260. *le.* segnioris. *p.* 269. *le.* non omitteremus. aut delendum *w*, ut. *p.* 277. *le.* tinnit, *non* timuit. *p.* 289. *le.* regerenda, *non* regeneranda. *p.* 299. *le.* Sylburgii. *p.* 305. Euristh. *le.* Eucharist. *p.* 314. Locus depravatus. *lege*, sed mensam frequentius post tempora Constantini. prius, frequentius Altare. Quod observandum contra Novatores; ex imperitia vel malitia negantes, ante tempora Constantini, ab Apostolicis scilicet temporibus per annos CCC. Vocem Altaris non usurpatam, sed Mensæ. cujus contrarium verum est. Nam semel, & tantum semel, vox τραπέζα mensa legitur apud D. Areopagitam. *p.* 323. conveniculi, *le.* convenienti. *p.* 325. *le.* Optatum. & sejun. *le.* jejun. *p.* 326. cupis, *le.* capis. *p.* 335. *le.* Gr. tuas literas appello Buleng. *p.* 341. omnium. *le.* omnium. *p.* 421. *le.* edit. Paris. *p.* 424. *le.* Usuardus. *ibid. le.* fidei. *p.* 453. *le.* muliebris. *ibid. le.* Emmauntem. *p.* 470. pag. *le.* par. *ibid. lege*, Altissiodorensis.

Imprimatur,

R^{mo} in Xto Patri & D^{no} D. Arch. Cant.

Sacellanus Domesticus,

GUIL. BRAY.

Ex Ædibus Lambethanis
Aprill 26. 1638.